

119 /
1981 / 3

ISSN 0132-599 X

საქართველო

1981

ენათობი

საქართველოს მწიგნობართა-მხატვართა
და საზოგადოებრივ-კულტურული შუროსი

წელიწადი 58-0

№ 11

ნოემბერი, 1961 წ.

საქართველოს საბჭოთა მწიგნობრების კავშირის ორგანო

შინაარსი

წინასწარ ჩარკვიანი — ლექსები	3
ხუთა ბაბუა — ლექსები	6
თენგიზ ხალაუაძე — ნაცრისფერკალტრიანი კაცი, მოთხრობა	11
მეზარ კვიციანი — ლექსები	23
ოთარ მამფორია — ლექსები	27
ლადო სულაბერიძე — ეპიტაფიები	30
დავით გომეზური — მამულას მამალი, მოთხრობა	33
აკაკი ვეფხველიძე — ლექსები	50
სიმონ ხალაბაძე — ლექსები	54
გიორგი ზაბიძე — ბატონილი ხიფი, რომანი	56
სულიკო დიასაშვილი — კახეთის შემოღობვა, ლექსი	82
იოსებ აფხიაშვილი — ლექსები	83
გომთე — შაშხი, გერმანულიდან თარგმნა გ. ჯორჯანელი, გაგრძელება	85

ნაკვეთი

გიორგი ხარკვიანი — ხუთასი კოვასი მხარეში, დანახარული	95
--	----

წინასწარ ჩარკვიანი—50

მუკამ გვერდითელი — „საქართველოში იწყება დღი...“	109
---	-----

კრიტიკა და კულტივისტიკა

ალექსანდრე კუთათელი — გიორგი ლომიძის ეპიტომაჟული	122
თამარ გომეზაძე — მარტოსულთა გოდის პროზაზე	130
ზაზუნ მთელიძე — ჩვენი საბავშვო მწიგნობარი	136
ნათელა წიკითელი — ნ. ბარათაშვილი და თერგდალეულები	139
გიორგი ავალიანი — ს. მგალობლიშვილის ერთი მიუთხრობის „შეხვედრისათვის“	143

მეხსენება

რამაზ პატარიაძე — „ძიებაჲ ქართულურსა ენისაჲ“	146
მისიელ სპინიძე — თავმოკვეთილი ოსვალე	165

გიორგი ჯიბლაძე	169
ფოთა ნიჟინაძე	172
მეღვა კახიძე	175
დავით კვიციანი	177

შეჯამები, მოგონებანი

მარკ ზუბაძე — მშენებელი და მომხმარებელი	181
---	-----

ქიზნების მიმოხილვა

ავთანდილ კვიციანი — წიგნი ზნეობაზე	184
მეღვა კახიძე — „დასაწყისი“	189
თ. ქადაგიძე — ფსალმანი დაბრუნება	189

მთავარი რედაქტორი გიორგი ნატროშვილი

საკრებულო კომისია:

პრ. აბაშიძე, ი. აბაშიძე, რ. ამბუშაძე (მთ. რედ. მოადგილე), ხ. ბერუ-
ლაძე, თ. გიგინეიშვილი, ა. გომიშვილი, კ. კალაძე, მ. ლეგანიძე,
ლ. მრავალშვილი, ა. სულაგაძე, ა. ქუთათელი, ნ. წულეისკერი,
ვ. წულუკიძე, თ. ბილაძე, ბ. ხარაბაძე, რ. ჯაფარიძე, ვ. ჯიბლაძე.

ბიბლიოგრაფიული რედაქტორი ნაპოლეონ

რედაქციის მისამართი:

თბილისი, რუსთაველის პროსპექტი, № 12.

ბალეზონები:

რედაქტორის — 98-55-11. უფ. 08768. ტირაჟი 22.000. შეკვ. 2583
მთ. რედ. მოადგილის — 98-55-18, განყოფილ. საჭ. კ. ც.-ის გამომცემლობის სტამბა,
ლუბების — 98-55-15, 98-55-17, 98-55-20. თბილისი, ლენინის ქ. № 14.

გადაეცა ასაწყობად 14. 10. 81 წ., ხელმოწერი-
ლია დასაბეჭდად 30. 10. 81 წ., ასაწყობის ზომა
7¹/₄X12. ქალაქის ფორმატი 70X108¹/₁₆.
ფიზიკური ნაბეჭდი ფურცელი 12, პირობითი
ნაბეჭდი ფურცელი 13. სააღრ-საგამომცემლო
თაბახი 16,58.

17130

ვადიდებდეთ

სულის შენის ქვაკუთხედი
არ ეღირსოს შერისხვასა,
ვაქებდეთ და ვაყურთხევედეთ,
ვადიდებდეთ ერის ხმასა.
ხმა ღვთისა და ხმა ერისა
ცოსაგან და მიწისაგან,
გასწმენდს სულსა ქართველისა
ყოველისაგან ბიწისაგან.

ქ ღ ს კ რ მ ბ კ

ვერსად გპოვე, ვერსად გნახე,
ვერც ტყვილით შემოევარდი,
მერე თვითონ გამოვჩარხე,
ჩემი რჩული, ჩემი ხატი.

არცა ხილვა ლილისფერი,
არცა ლურჯი ანველოსი,...
ვიყავ ერთი თბილისელი
ვით სიჩუმე გარემოსი.

არც შალაშო, არც წამალი,
მერწის ფლოქვი მკერდში მცემდა,
ვიყავ მთეარის ნატამალი
და პირველი ლექსის სევდა.

პაპის პაპის, პაპის ღვაწლი
არ ჩავეგდებ მუხანათთა,
დარდი მქონდა ცოდვა კაცის,
ვისაც შეიღმა უღალატა.

ქ- მარტოის საბ. საქ. სსრ

სიცილ-სიცილ მოვიცილე
 დღე იყო თუ ღამე იყო.
 მიხაროდა, რომ სიცილი
 ბევრჯერ ცრემლზე მწარე იყო.

მიხაროდა, ტანჯვა სულის
 არც არავის შეუტყვია,
 აწი რაა, გარდავსულვარ —
 ჩემი შუბლი, შენი ტყვია.

ილიას გამო და სხვათა...

კაცნი სიყვარულის შემდგომ
 მძულვარებას სწავლობენ,
 შენი ეშინიათ, ღმერთო,
 კლავენ, მაგრამ ნანობენ,

სიზმრად მკვდრები ჩამოსდიან
 სიკვდილის ეამს წვალობენ,
 კვლავ მოდიან ახლები და
 იმ ძველ ცოდვებს სწავლობენ.

უგაყოფილო კაცის კმბაკვი

ერთ დღეს, ისე მოხდა რომ —
 არაფერი არ მოხდა,
 არ მოხდაო?
 გაგიქდა —
 აივნიდან გადმოხტა.

ირინოლა ჩარკვიანი

ქება მითქვამს ტყის ტყითა,
 ქება მითქვამს მზის მზითა,
 წლის წლითა და, დღის დღითა,
 ხის ხითა და ხმლის ხმლითა,

ირინოლა ჩარკვიანო,
 ირინოლა ხითხითა,
 ასე რატომ მენატრები
 ერთხელ რად არ იკითხავ.

სამშობლოს სიყვარული

ჩემთვის, გულახიდან მოვეციალებ,
თან ერთი პოეტის გულდაგულ მწყინს,
— სამშობლო მიყვარსო, რომ ღრიალებ —
მითხარი, სამშობლო არ უყვარს ვის?!

გალაკტიონის გამო

რასაც ბევრის გული გაუთბია,
იარაღში ვტენი ახალ ვაზნებს,
ვისაც ჩემი დარდი დაუთვლია,
ვარსკვლავები დაუთვლია ცაზე.
რა ლამაზი კუბო გაუთლიათ,
მოვა ქარი და სიმღერას წაშლის,
ვისაც ჩემი დარდი დაუთვლია,
ქვირითები დაუთვლია წყალში.
მოკვდა მეფე, პოეზიის მეფე,
მეფე მაინც მეფე არის — მკვდარიც,
მაინც უნდა შეუძახო — ეჭეე...
მაინც უნდა შეუძახო, მაინც.

ი მ ე დ ი

თუ პური არა გვაქვს ძამია,
ჩვენ მაინც ვრჩებით ძმები ძმებად,
იმედი პურივით რამეა,
იმედის ჭაბა შეიძლება.

თუ ღვინო არა გვაქვს ძამია,
ჩვენ მაინც ვრჩებით ძმები ძმებად,
იმედი ღვინოსებრ რამეა —
იმედის დაღვევა შეიძლება.

სატრფო თუ არა გყავს ძამია,
ისიც კი იმედით შეიცვლება,
იმედი სატრფოსებრ რამეა —
იმედის შეყვარება შეიძლება.

მაგრამ თუ არა გაქვს იმედი,
გულდა და ნაბადი აიკარი,
იხმე ნებისყოფა მცირედი,
ტყვია საფეთქელში დაიკარი.

სუბა გავა

სალექსო პნა

რაც მოიტანა —
ოქრო, ვერცხლი, ფირუზი, ქარვა —
სუველაფერი
ისევ უკან წაიღო ქარმა,
სალექსო ენა

ერთადერთი შემრჩა — ქართული,
მე სხვა სიმდიდრის,
სხვა ქონების მფლობელი არ ვარ.

თანაგრძნობისთვის
უდიდესი მადლობა სტუმარს,
ვისი თვალებიც
სუფრის თავში ცისფერად სდუმან,
ოლონდ — სხვა განძი,
სხვა ქონება, ვიდრე ეს არის.
თუ მწუხრებია,
ფეხქვეშ მიწა გამისკდეს უმაღ.

პოი, სტუმარო,
დალოცვილო, ხომ ზედები ახლა —
სატყვიარს ჩემსას
არ ვაყენებ სხვისაზე მაღლა.

უბრალოდ იგი
სხვა ენაზე ასე ადვილად
არ ითარგმნება,
უძირთა — ქართული გახლავს.

მაგრამ, ვითარცა
ვერ იქცევა მღილი ტიტანად —
მთაზეც ალოლდეს
და თამაში ფიქრით გაერთოს, —
რა სატყვიარი? —
არ ყოფილა იგი საერთოდ,
ქართველმა კაცმა
თუკი გულთან არ მიიტანა.

რამხელა ნიჭი
უნდა ჰქონდეს, რამხელა ალღო,
რამხელა სითბო,
რომ იანვრის ყინული ალღოს
და შენი გულის
ნამინდვრალზე ყაყაჩოები
აღმოაცენოს
ქემან შენმა, მშობელო ხალხო!

ორი მგზავრის ლექსი

ნახირს შხელი
აფრთხობდა სახრის,
შორს, მთების მიღმა, ხმობდა მამალი.
როცა ჯერ კიდევ მხნედ მიმავალი
წამოეწია
გზებისგან დაღლილს.

— რად იხედები
მალიმალ უკან,
გულდასაწყვეტი რა დაგრჩა, მგზავრო?
მომივა ჯავრი? მე ვხედავ — ჯავრობ
აღმათ ბავშვობის
გესიზმრა შუკა.

— პაპისეული
მესიზმრა სახლი, —
ცრემლმორეული ვდგავარ, ვიციანი...
— შემოგეგებოს კულის ქიციინით,
არ მეგულემა იქ
ერთი ძაღლიც.

— კიდევ მესიზმრა...
— შენი რჩეული
იმ უბეირომ, სულთანის მსგავსად,
დიდხანია, დაისვა ხასად.
ახლა სხვა უზის...
— იყავ წყეულომც!..

კიდევ მესიზმრა...
— თანაც გულჩვილი
და მიამიტი ყოფილხარ ბავშვი.
მტერი ჩავარდა დუნის ყბაში —
ცარიელია
შენი ხურჭინი.

— დე ფურთხის ღირსი
გამხადოს ყველამ,
ოლონდ მე, მათი სისხლი და ხორცი,
ვიტყვი, რომ მამის საფლავის ბორცვი
სხვაა — მოსჯილი
სამშობლოს ხელა.

წადი, საბრალოვ,
გწყალობდეს ღმერთი.
ჩვენ არაფერი გვაქვს გასაყოფი. —
...ამოუხსნელი ფიქრის ნაყოფი —
ჩიბუხის კვამლი
ცის ტატნობს ერთვის.

ცაში თანდათან
სულს ლაფავს ბოლი,
ფერდობზე აღის დაღლილი მგზავრი...
და რეკავს, რეკავს სამრეკლოს ზარი,
ტაძრის გარშემო
ხასხასებს მოლი.

აგერ საფლავიც! —
და იფშენეტს თვალებს,
აზრის გაწყვეტილ ძაფს ვერ პოულობს,
და ეჩვენება, რომ ერთდროულად
ამოდის მზე და
ამოდის მთვარე.

ერთს გევედრები,
უფალო, მხოლოდ,
ქართველს რა უნდა მინდოდეს მეტი:
ჩამქოლე — დღესვე მომილე ბოლო,
ოლონდ ნუ დამსჯი
იმ ორის ბედით.

გამოთხოვნა

ცოცლიდან „იტალიური მოზაიკა“

უცებ გაირღვა
ღრუბლები სისქე
და გაიზლიჩა ღამე უკუნი —
ყურისწამლები მძლავრი გუგუნით
თეთრი ზომალდი
აიჭრა ცისკენ.

ჭერ კიდევ მაინც
თავს ვიმზნევებდი —
ჭერ კიდევ ვგრძნობდი მიწასთან
კავშირს.
მაგრამ — ერთბაშად! — წყვილიადის
ზღვაში

დაიძირა და
გაქრა ხმელეთი.

ძირს დარჩა შუბლზე
ღმერთის ამბორით,
გულში მწვეთავი შხამით და თაფლით —
ო სოლე მია! — სორენტო, კაპრი,
რომი, მილანი
და ნეაპოლი.

და, აი, მყუდრო
სამეფო მთვარის
მიახლოვდება — ეუახლოვდები,

თუმცა მკიდა ფეხზე ლოდები
 და კვლავ მიწისკენ
 მიჭირავს თვალი,

სადაც ვამიყამ
 სინათლის ხვავი
 აღმოცენდება და — ფხიზლად მთვლეში
 წყვედიადის ზღვაში ძვირფასი თვლების

აურაცხელი
 კუნძული ჰყვავის.

ეს წუთიერი,
 ძვირფასო, შვეება
 მწარე ტკივილით იცვლება ისევ —
 მთლად ამოგლეჯილს მიწიდან ხისებრ
 თითქოს იქ, სადაც,
 ფესვები მრჩება.

ნ ი შ კ რ კ

განთიადისას კლდეს მიენარცხა
 შეურიგალი და პირდაპირი,
 შუბლიდან სისხლი გადმოსკდა ღვარად
 და შეიღება წითლად ნაპირი.

კვლავ დაუბრუნდა როცა კალაპოტს,
 გზად თავისივე წაშალა კვალი
 და დაშოშმინდა, თითქოს ლოგინზე
 პირქვე დალილი დაემხო ქალი.

კლდე ისე იდგა ამპარტავნულად
 და ამოკლებდა ზეცისკენ მანძილს,
 რომ გავიფიქრე: თავშეკავება
 სჯობია-მეთქი, ზღვა ხარ თუ კაცი.

ათიათასჯერ შეუბღაჩეხილმა,
 ვაი, რომ დღემდის არ დაიშალა.
 და... სახტად დავრჩი: ჩემსავე თვალწინ
 გამოირიყული ეგდო ნიყარა.

მე ის ნიყარა წინ მიდევს ახლა
 და ზღვის გუგუნით ივსება სახლი:
 გულით ვასკდები კლდეს უხვიეროს,
 რომელიც ზოგჯერ დამყურებს
 მალლით...

ეგრე, პოეტო! თუ აღელდები,
 ზღვასავით ურჩი და უშიშარი,
 ისე აღელდი, რომ შენმა მოძმემ
 დაგიმახსოვროს ლექსით — ნიყარით.

• • •

შენ გაგეღვიძა
 და გაგიკვირდა:
 აღარ გაშინებს, რომ ისევ ბნელა
 და სიბნელეში მელანდება ნელა
 რაღაც სიცოცხლის
 საზღვრებს იქითა.

და გულიც აღარ
 სცემს გამაღებით,
 თუმც იჭყიტება შენს ფანჯარაში
 ლუსკუმი ღამე — ზანგი დარაჯი:
 სახე არ უჩანს,
 მხოლოდ თვალები.

და, აი — ფიქვის
 ამხელს მწვერვალი,
 რომ სადაც ბეუტავს მთვარე ბებერი,
 და ერთდროულად დგას დეკემბერი,
 დგას იანვარი
 და თებერვალი.

წელანდელ სურათს
 შენ ისევ ხედავ —
 მკირეოდენი იმ განსხვავებით,
 რომ უკვე აღარ ფრენენ ყვავები,
 ყვავები შიშველ
 ტოტებზე სხედან.

და თუ გაფრთხობდნენ
ჭერ კიდეც გუშინ,
ახლა მზადა ხარ, მხრებზე დაისვა.

თეთრად თენდება და დედამისი
გადარჩენილი —
იბუღებს გულში.

• • •

ხმა მომწვდა შორით — და უცარი
წარმოვიდგინე შენი ლალატი,
გულსამრევი,
როგორც მეძავის
შიშველ სხეულზე მინი-ხალათი.

ჩემი ძარღვები სავსეა შხამით —
თითქოს ასპიტი, სლიპი და სველი,
გვერდით მეწვინა
და ყოველ ღამით
მკერდში ვიკრავდი — თვრამეტი წელი.

თვრამეტი წელი!
რა დაგრჩა კიდეც?
ან ამ ტყვილით როდემდე გასტან
მდგარი სამყაროს უფსკრულის კიდეც?!
დაირტყი შუბლში ტყვია და — ბასტა!

მაგრამ — სამრეკლოს ზარები რეკენ —
გესმის?!
ეს მე ვარ, ვინც ჭვარზე გაცეა,
რომ შენი მკერდის რძენაწოვ ლეკვებს
არ შეუგინოს გამზრდელი კაცმა...

დაკრძალვის დღესვე გათავდა კაცი

განგების ნებას
ვემორჩილები —
მე გული როდი მიმიწვეს იქით,
სადაც მდუმარებს ხეების რიგი
და რკინის ლობეს
ჰკვეთენ ჩრდილები.

თუ შეუხვევენ,
შემთხვევით თითქოს —
არ ყოვნდებიან იქ პოეტები:
იქ — დავიწყების მიიშვებ ბელტებით
მკერდჩანგრეული
შენდობას ითხოვს.

შენდობას ითხოვს,
ათოვს თუ აწვიმს,
ან — სულ ერთია — ცივა თუ ცხელა.
სუველაფერი გადაწყდა ხელად —
დაკრძალვის დღესვე
გათავდა კაცი.

პირველ ქარშივე
ჩამქრალი კვარი —
თაროზე დარჩა ლექსების წიგნი.

არ იხედება არავინ შიგნით —
ყდაზეა ფოტოც,
სახელიც, გვარიც.

არც მიწის იყო,
მეც ვიცი, არც ცის,
მაინც მძიმეა და შემზარავი:
სანთლის დამნთები დარჩა არავინ —
დაკრძალვის დღესვე
გათავდა კაცი.

ბუნებრივია! —
ბრძანებს მრავალი, —
ბრმად მისდევდაო გზას საცოდავი.
სამწუხაროა, — ვიტყვით ცოტანი, —
დღესაც ბევრია
ბრმად მიმავალი.

მაგრამ ჩვენ ერთი
გვწვავს აგონია,
რას იტყვის ერთდროს მემატთანე,
და კარუსელის წრეში ვტრიალებთ
თვალახელილნიც,
როგორც გვეგონია.

გამზადებულნი
შორს გასაქცევად
მკერდით ვასკდებით რკინა-ბეტონებს

და მაინც ვცდილობთ და ვიმედოვნებთ
მოჭადოებულ
წრიდან ვალწევას.

რაც ტანჯვისაა —
რწმენის რაც არი,
უხერხულია ხმამალა გიქონ.
აგურ და აგურ — სტრიქონ და სტრიქონ
მკვიდრად აშენე
ლექსი — ტაძარი.

ორივე თვალის
ამხელი აზრი —
ის მიიზიდავს ისედაც ყველას,

როგორც იზიდავს სხივებს და ელვას
მოოქროვილი
გუმბათი ტაძრის.

თანაგრძნობაა
და არა ზიზღი,
რაც სულში ასე აკიელებს ზარებს:
შენი ტყვილი — მწველი და მწარე —
ქრისტეს ტანიდან
დაღვრილი სისხლი.

ე კ ი ლ ო ბ ი

ვინ იცის, იქნებ არც გრძნობენ
ტყაცუნა აღს უხორციონი...
მე წუხელს აქეთ ვანთივარ,
როგორც წყლის პირას კოცონი.

ჩემი სხეულის ფერფლია,
ზოგს რომ ფანტელი ჰგონია,
და ვიცი, რით დამთავრდება
ეს წვა და ეს აგონია.

უფალო, ვიდრე დარჩება
ჩემგან კვამლი და ნაცარი,
შენ მაინც ნუ მომეჭკევი,
როგორც გერს დედინაცვალი.

არა, გამჩენო, არა გთხოვ
ანკარა წყალს უკვდავების, —
უკანასკნელად მაღირსე
ორიოდ ყლუბი ტაუბი.

ორივეს შენვე გიბოძებ,
რომ წყვილ ენძელად აყვავდეს
მიწაზე, რომლის წიაღში
გაჩენის ღირსი გამზადე.

რომელზეც მკვიდრად ვაშენე
რწმენის მაღალი ტაძარი,
და — მუჟაკ არ დააყელი
ჩემი კვამლი და ნაცარი.

ნაცრისფერპალტოიანი კაცი

მოთხრობა

ბოლოს და ბოლოს, რატომ სჩადიოდა ის კაცი ასეთ სარისკო საქმეს და ისიც ყოველგვარი გასამრჩელოს გარეშე, ვერავინ დაადგინა.

ბეწვის ხილზე თვალემახვეული შლეგის გავლას უფრო ჰგავდა მისი ყოველდღიური საქციელი. ვიდრე ნორმალური ადამიანის მოქმედებას და არათუ ბრძენი და გულთამბილველი, ყოვლისმცოდნე ეშმაკიც ვერ მოუნახავდა ამგვარი თავზეხელაღებულობის მიზეზს.

პალტოს გარდა სხვაც, თუ რამ ებადა და ემოსა, ნაცრისფერი ჰქონდა, კაშნეტ, შარვალიც და ილიამში გამუდმებით ამოჩრილი პორტფელიც. ეგ კი არა, როგორც ქალაქში დაბერებულ ტანთხელ ადამიანთა უმეტესობას, სახეზეც გარეცხილი მიწისფერი ედო.

იქამდისაც, ვიდრე კაბინეტში მიჰგვრიდნენ და შემდგომაც, წინ რომ გამოუჩვიეს, „დაბადებით ჰელანტისტი, ანდა შიზოფრენიით შეპყრობილია ვერ ვიტყვი, მაგრამ გვარიანად რომ უფშტვენს და უკაუნებს, ამას ხომ მტკიცებაც არ სჭირდებაო“ — ასე გაიფიქრა შებღმურებულმა უფროსმა.

ის წესრიგის დამცველი კი ამგვარ საქმეებში დიდად გაწაფული ვინმე გახლდათ და, ამასთანავე, ბოროტმოქმე-

დის პირველ შეხედვისთანავე განმკურნალ-ამომცნობიც და ამას ყოველივეს ჭერ კიდევ მაშინ მიხვდა, სამორიგეოში თანამშრომლებისაყენ ზურგშეკცევით მდგომი და კედელზე ცხვირმიბჭენილი კაცი რომ შენიშნა.

ერთ ხანს შორიდან უცქირა, შემდეგ კუკუმალობანას მოთამაშესავით ფეხაკრეფით მიუახლოვდა, თითქმის მიეპარა და საგულდაგულოდ აათვალიერა აათვალიერა.

— ეს ვაებატონი ხომ არ არის? — ჩურჩულითა და თვალების გადატრიალებით ჰკითხა იქვე მდგომ მიმყვანს.

იმანაც, სარგადაყლაპულივით გაჭვამულმა და ორბისებრ მომზირალმა, ომახიანად მოახსენა.

— სწორედ ეს გახლავთ, მცდელობისას დავაკავეთ!

დამნაშავემ კი, ანდა რაც გენებოთ ის დაარქვით, იმის რიხიან შემახილზე ყურიც არ გააპარტყუნა, კეფაც არ მოიქეჭა. ვითომც ეგ თქვენი პატაკობანა არც მეხება და არც ზუჭაშნიკებაო, რადგან იმ დროს სტენდებზე გამოკრული რეციდივისტების პორტრეტების შესწავლით იყო გართული და, ამასთანავე, იმ კაცისთავისმკენეტელებს ისეთი სათნო ღიმილითა და დამკვირვებლური

ინტერესით შესცქეროდა, როგორც მგალობელ ფრინველთა კონკურსზე საპატრიო სტუმრად მიწვეული ორნითოლოგის პროფესორი.

ჯერ კარგა ხანს კაბინეტის კართან ალოდინა, შემდეგ ზარის ღილაკს თითი მიაბჯინა და ქეჩოში ხელჩაკიდებული რომ შეუტუსტუსეს, თვალი თვალში შანთივით გაუყარა და მერეღა კითხვა:

— თუ არ შეწუხდებით, ერთი ეს მომახსენეთ, რატომ არღვევთ საზოგადოებრივ წესრიგს?

ოთახის შუაგულში გაღურსულად მდგომმა იმ ჩანჩურამ, ამ შეკითხვაზე ბაყაყისკერია ყანჩასავით ჩაიდრია ქედი და ფეხსაცმლის ჭეინტებს ჩააცქერადა.

— აბა რა ვიცი... — მორიდებით ჩაიღულღულა და ამ ბრიყვეული არგუმენტით თავის მართლებაც სცადა.

— რაო, რაო? — გაიოცა წესრიგის დამცველთა უფროსმა და აქეთ-იქით ისე გაიხედ-გამოიხედა, თითქოს ნაფიცი მსაჯულები სხდომოდნენ გვერდით. ბოლოს მაინც კარებთან აყუდებულ მორიგეს მიაპყრო მზერა.

— რას ბლუყუნებს ეს უღლეური? — იმას დაეკითხა მოღუშვით.

მორიგემ დამორცხვებულ ქალწულოვით მიიფარა ხელისგული პირზე, დაიფხტუნა. ქვეშ-ქვეშ გამოჰხედა და ადგილზე ცმუკვას მოჰყვა.

— არ სცოდნია... — მრავლისმეტყველი ღიმილით შეჰკადრა პატრონს, შემდეგ თითისწვერებზე შემდგარი გამოცუნცულდა, გარინდებით მდგომ მსყვეყნს ფერღში საათითი მუჭლუგენი უთავაზა და ტუჩებმოღრეცილმა გადაუღულღუნა:

— ეხლავე უპასუხე თორემ... მე ვიცი შენი!

ნაცრისფერპალტოიანი თითქოს ძილბურანიდან გამოერკვა.

— ერთხელ ხომ მოგახსენეთ, არ ვიცი-მეთქი, — ჭიუტად გაიმეორა, — თუ ვნებათ იმასაც ვანგიმარტავთ, რომ საკუთარ ქმედებაში ბოლომდის გათ-

ვითცნობიერებული თავად...
ლავართ.

ასე ჩამოარაჯა და რალა ახსნა-განმარტება სჭირდება, ამდაგვარ პასუხს მთლად დალაგებული გონებისა რომ ვერ ეტყოდა.

უყურა მაშინ სავარძელში მჯდომარე უფროსმა იმ ბოთეს, გამჟოლად უპვირიტა და რადგან ვერც თვალები ჩაახრევინა და ველარც დანაშაული შეაგრძნობინა, ბუზებისაგან გაბეზრებულ ხბოსავით გაიქნია თავი.

— გნებავთო... განგიმარტავთო... ქმედებაში — გათვითცნობიერებულო... გამოჩაგრებით ჩამოუთვალა და კვლავ მორიგეს შეაცქერდა გაურკვეველად.

იმანაც ცერა თითი საფეთქელზე მიიბჯინა, დანარჩენები გაფარჩხა, ხრახნივით დაატრიალა და ამით მიანიშნა, „ხომ ამჩნევთ როგორ ორპირად უჭრილსო“.

უფროსმა ცაიტნოტში მოხვედრილოვით შემოიწყაო შუბლზე ხელისგულე-ბი, „ამ ინტრიგანს ვის გადავეყარო“ — გაიფიქრა და გატანჯული ხმით იკითხა:

— ნეტავ რამდენჯერ გეყოლებათ დაცარიებულნი?

მორიგემ უპირველესად ჰერს აპხედა, დაიანგარიშა:

— მაგის დადგენას ფინანსთა სამინისტროც ვერ შეიძლებს. — ზედმიწევნითი სიზუსტით მოახსენა და უცებ ახლადდარწყულებული ულაყივით დაიფრუტუნა. — რადგან ასეა. — უთხრა უფროსმა, — მაგას გახვერტილი შაურიანიც აღარ ეგდება ჭიბეში, ამოკარით და გააბანძურეთ, ისემც უქნია თავისივე ფეხით მითრეულა მორგში.

მორიგემ უფროსის ნაბრძანების უგულველყოფის გამო კი არა, უბრალოდ კეთილადამიანური თვისებების წარმოსაჩენად, უმცირესი, ნახევარი საათი მაინც უკითხა მორალი იმ ტვინქონიანს: საიდან აღარ მიდგა: ეს საზოგადოების აბუჩად აგდებაო, იქით კანონის უპატოვემულობაო, და ვინ მოსთვლის რა აღარ ჩამოუთვალა, მაგრამ შეაყა-

რეთ ედელს ცერცვი: იმ ბენტერამ — „ცნობას თუ მომცემ, სამსახურში რომ მაგვიანებთო?“ — ისე მიაშიტად ჰკითხა, რომ იმგვარ კეთილ საქმეზე, როგორც გზასაცდენილის შემობრუნებაა, ხელი ჩააქნევინა. მთელი ღამის უძილო და მოთენთილ კაცსაც მეტი რაღა მოეთხოვებოდა, რიგითს გამოუძახა, ჩააბარა და „სად წავიყვანო?“ — არც აკითხვინა, — „ჯანდაბალ იქით გააცილე და გაუშვიო!“ — უბრძანა და ამით ხელეზიკ კარგ დასტაქარივით იდაყვებამდის დაიბანა.

ნაცრისფერპალტოიანი რომ შენობიდან გამოვიდა, საქმიანი უსაქმურები ევლავ კარებთან ელოდებოდნენ და რა წამს შენიშნეს, ისეთი ევიღღ-ხვილითა და ყიფინით შეხვდნენ, როგორც უპატრონო ბავშვები ტაბილეულით დატვირთულ ქველმოქმედ შინაბერათა დღეღაცეისა ორადაც ისე გაიყენენ და იმგვარად დაუთმეს გზა, თითქოს იმათი პარლამენტის კენტიად დარჩენილი ლიდერი შეენიშნოთ. იქნებ იყო კიდევ, მაგრამ სულ დიდი, დღეში ათი, ანდა თხუთმეტი წუთი, თუმცა გამართობისა და ტაქიმასხარის ჩაჩი უფრო მოერგებოდა, ვიდრე წინამძღოლისა და მთავარსარდლის ტიტული.

ახლა, ის ქერქეტაც როგორ დარბაისლურად მოიქცა, გამოსვლისთანავე დამხედურები და მომლოდინენი ერთი თვალისგადავლებით შეათვალიერა, მერე პალტოს საყელოში შეიფუტა და ადევნებულ ჯგროს ისე წარუძღვა, როგორც ზურგზე ხელეზღაწყობილი ნაპოლეონი ვატერლოდან მომავალ, დამარცხებულ, მაგრამ არდაზოცილ გვარდას.

ილიაში პორტფელგაჩრილი და ცალმხარჩამოვარდნილი, ფრთამოტეხილი სვავივით მიაბრუნებდა, თვალბსაც იმგვარად აფახულებდა და კისერიც ისე წინგადახრილად ეკიბა, თითქოს ზურგსუანიდან ვიღაცის ჩანისკარტებს ელოდა.

ის ოტროველებიც, მომავალი სერიის ცქერას რომ ესწრაფოდნენ, ჭგუფ-ჭგუფად აეტორღიანდნენ. შორიახლოს,

დისტანციის დაცვით გაჰყენენ, მაგრამ სამგლოვიარო პროცესიის მონაწილენი დიდად პატივსაცემ ნეშტს, მაგრამ ამას რიგითისადმი მოწიწების გამო ეი არ სჩადიოდნენ, უბრალოდ ასე ჰქონდათ დათქმული, უფრო სწორად განუსჯელად, ქვეშევსნეულად მოქმედებდნენ, რალაც აუხსნელია გამო ერიდებოდათ იმ ჩიტირეკია კაცისა, ვერც აბუჩად აგდებდას უბედავდნენ და ვერც გაბაიბურებდას, თუმცა ადათითა და წესით, მეტიც უნდა მოემოქმედათ, პალტოს კალთებიდანაც დაეთრიათ და ქუდწართმეულიც ეპამბულავებინათ, მაგრამ რატომაც თავს იკავებდნენ და ისეთი გასუსულები მიაცილებდნენ, როგორც საყდრის ბიჭბუტების ქორო სააღდგომო წირვაზე გამოსულ დეკანოზს.

პროსპექტის ცენტრალურ ნაწილს რომ მიაღწია, სადაც თანამედროვე ენით, ქალაქის პულის ისინჯება, ნაცრისფერპალტოიანი შედგა და მოიხედა, როგორც ჩანს, მიჩენილ ყარაულს ამოწმებდა, მომდევს თუ არაო, იმან ეი დასაწყისშივე უშველა თავს. ჯანდაბას გაცილებულად ჩათვალა, ახლადმიწებჩასმულ სასადილოში უგანა და ახლა ვიტრინის იქითა მხრიდან უთვალთვალებდა იმის საქმიანობასა და ოინბაზობას.

მიწისქვეშა გადასასვლელის ყელთან, მარჯვნიდანაც და მარცხნიდანაც, ცნობისმოყვარენი გუნდ-გუნდად შეკრებილიყვნენ. ნაცრისფერპალტოიანს ელოდნენ და საქმიან უსაქმურობას თამაშობდნენ.

საპარიკმახეროს წინკარში დალაქები გამოუფენილიყვნენ, ფარდებს იქედანაც წვერგაქაფული კლოენტები იყურებოდნენ. იმ ხანად, უკვე მთელმა რაიონმა იცოდა მარტოხელი ყინის ბერიკაკობის ამბავი და მთავარი მაინც ის იყო. ეს რეტიანი რომ წესრიგის ყოვლისა შემძლე დამცველებს აბაიბურებდა, უფრო უპრიანი იქნება, „სისხლს უშრობდაო“. რომ ვთქვათ და სწორედ ამაში იყო იმისი დიდი სახელმოხვეჭილობის საიდუმლოება, და ამგვარი საქ-

მე, როგორც მოგეხსენებათ, ყოველ ქვეყანაში იზიდავს ხალხს, თუნდაც წესრიგისა და კანონის დამცველებად თვით მამა ღმერთის მიერ არჩეული ანგელოზები დააყენონ.

მართლაც, ზემოთაა საქმე ზომ არ იყო, ეს გამოთავყვანებული ბებერი თავის ზუსტურზე რომ ათამაშებდა წესრიგის დამცველებს, სიცოცხლეს უშხამავდა და ყველაზე სასიერო მაინც ის გახლდათ, საბოლოოდ მაინც შეპყრობილ, თვალებს რომ დაუბრიალებდნენ. მკვებე-მკვებებისას ეტყოდნენ და ეს ენაგატლელი კი იმ დროს ვთიკის უპირველეს კანონებს უხსნიდათ და უმარტავდათ.

სწორედაც რომ სასაცილო გახლდათ, ამაზე შეტად სამხიარტლო და ჩასაბეირებელი რალა უნდა ყოფილიყო.

პირადად ჩემი შეხედულებით, ის გაცივინტული, დაახლოებით იმგვარად იქცეოდა, როგორც პირში ქთამგარბილი, ხანდაზმული და მრავლისშემსწრე მელია, კომბლიანი პატრონები რომ გამოენთებინან, ქანცს გააცლიან, ხოლო ქურდბაცაცა იმ აკრიახებულ დედალს გზაშივე გამოუყვანს წირვას, კისერს მოუტრებს, ჩააჩუმებს, ბუჩქთან შიავდებს და მერე საკუთარ ნაკვალევს ისე აურევს, რომ ენაგადმოგდებული მდეკრები ერთშიეორეს ცხვირებით შეეხლებიან.

ამასობაში აქოშინებული გაიძერაც სულს მოითქვამს, დამშვიდდება, დაწყნარდება, შიაყურადებს და როცა გნისი შეწყდება, თავისსავე ნაფეხურებს გაპყვება, გატუსტუსდება და იმ ჭერხანობით თბილ დედალს ხელშეორედ წასწვდება და სოროში წააცუნცულებს.

ნაცრისფერპალტოიანი კაცის მოქმედბაც, დაახლოებით ამ საქათმისდამქცევის საქციელს ჰგავდა, არც ქანცის გაცლას ჩიოდა, აღარც გულისხეთქვას, ხოლო აკიატებულს ჩვეული გულმოდგინებით აკრებლებდა, თითქოს იმის გარეშე ერთ დღესაც ვერ გაძლებდა და ვერ ისულდგმებლებდა.

პირველ ხანებში, დიდსა თუ პატარას,

თალბლივ ყველას, შეაკრავად მყოფი კაცი ეგონბათ, მაგრამ როდესაც კარგა ხნის მიკითხვ-მიკითხვის შემდგომ დაადგინეს, რომ რომელიც დაწესებულების მთავარი ბულალტერი გახლდათ, აზრი შეიცვალეს: ბულალტერი და ისიც მთავარი, ბრიყვი და ტუტუცი რა სახსენებელია, უბრლოდ ჰქუასუსტიკი არასოდეს გაეგონათ და რალა მტყიცება სჭირდება, არც შეიძლებოდა ყოფილიყო.

ჰოდა, ის საქმეგამოღეული ხალხი დასაწყისიდანვე დიდხანს ბჭობდა და დაობდა, ჭერ იმის შესახებ, თუ როდის, რომელ დღესა და რიცხვში ჩაატარათავისი პირველი თითლიბაზური ოინი და საქვეყნოდ გამოსვლა ნაცრისფერპალტოიანმა კაცმა და შემდეგ, რა აიბულებდა ყოველივე ამის ჩადენასა და სიცოცხლის საფრთხეში ჩაგდებას.

ზოგმა თქვა, ხარაზ ელიშას ცოლი რომ „დედალოსმა“ ააბურთავა მაშინო, ზოგმაც ბავშვთა დაცვის კვირეულის გახსნის დღესასწაულზეო, სხვებმა კიდევ სხვა, მაგრამ საბოლოოდ დალაქმა ხამფომ დაუდგინათ, ეგ ყველაფერი პროსპექტი რომ თეჭირებით გადატიხრეს, სწორედ იმ დღეს მოხდა და აღბათ თქვენც კარგად გახსოვთ, მაგრამ თავის გაქნევა, ანუ მხრებზე დადგმული ღამის ჰურჭლის გალაცლაცება გეზარებათო.

იმათ კი, მაინც დიდხანს იდავეს ამის თაობაზე, მაგრამ ჩვენ რომ უფრო სრულად, კარგად და საქმიანად გავერაკეთ, ზოგ-ზოგი რამ იმ ქალაქის უახლესი წარსულიდანაც უნდა გავიხსენოთ.

აღწერილ ამბებამდე სამიოდე წლით ადრე, გაზაფხულის ქუჩას რომ სახელი შეუცვალეს და პრიგრესის პროსპექტად მონათლეს, აზრი სხვადასხვა გამოითქვა. ზოგმა „ბავშვი არ დაბადებულოყო და აბრამს არქმევდნენო“, — იქით კიდევ — „ააფრინე ალალიო...“ — მაგრამ ყველაზე სალად, მაინც ქალაქის მესვეურები მსჯელობდნენ და ისინი — „აღდგომა და ხვალეო“, — ფიქრობდნენ და სწორედაც საზღერავ-

დნენ, რადგან ერთის მხრივ მოსახლეობა ხომ მატულობდა და მრავლდებოდა, მეორეს მხრივ, ადგილმდებარეობის მეოხებით, ქალაქი სუროს ჩითილივით გამუდმებით ცალ მხარეს მიიწევდა, იწელებოდა, იზრდებოდა და უნდოდათ თუ არა, მოკლე ხანში გაზაფხულის ქუჩა პროსპექტად უნდა ქცეულიყო.

ასეც მოხდა ერთ მშვენიერ დღეს, იმ ქიზო-მახო სახლებს, წინ რომ პატარა-პატარა ბალები ჰქონდათ მიტმანული, მძლავრი ბუღდოზერები მიუსიეს და რიგში ჩაყენებულ, წყიპურტგაართულ დომინოს ქეებივით მიიწვიენეს, ტროტუარების გასწვრივ მდგომი ბებერი ხეებიც დასხიპეს, დაჭრეს და ამოძირკვეს, მერე ყოველი მხრიდან შეესივნენ და იმ ნამოსახლარზე, მოზრდილი მდინარის სიგანე გამოზირი გაკიემეს, მრავალსართულიანი ცათამბჯენებით, ალვის ხის სიმაღლის ნეონისნათურიანი ბოძებით, შუქნიშნებით, ფირნიშებითა და მიწისქვეშა გადასასვლელებით.

პირველ ხანებში, ყოველივე განზრახული გეგმის მიხედვით მიმდინარეობდა, მაგრამ შემდეგ მანქანების რაოდენობა რომ გაორმაგდა და გაოთხმაგდა, ფეხით მოსიარულეებმა ნაბიჯს მოუშატეს, და უშმაკის მოციქულებმა კიდევ სიჩქარეს, და ბოლოს მოხდა ის, რაც გარდაუვალი იყო, ერთ-ერთი ენაჭარტალას თქმისა არ იყოს, ხარაზ ელიშას ცოლი „დედალომა“ ააბურთავა.

თავისთავად ეს ფაქტი, ქალაქში დიდ გამოხმაურებას არც გამოიწვევდა, მითუმეტეს, რომ მაინცდამაინც არც თვით ელიშა იკლავდა თავს, პირიქით — „ილიეს ამოყიუნთქე და დაეისვენო“ — გაჰყვიროდა, მაგრამ იმავე მონაკვეთზე, ერთი კვირის თავზე, უფრო დიდი ცოდვიკითხვა და უბედურება დატრიალდა.

სკოლიდან შინმიმავალმა ტუუჰმა დაბნა, „ბავშვთა სამყაროში“. საუბმიდან დანაზოგი ფულით, ფერადი ბუშტები იყადეს, კარებთანვე გაბურეს, გატიკნეს, კოჭისძაფით გააკოჭეს და ის იყო,

ხელიხელჩაკიდებულები გვერტებზე აპირებდნენ შეხვევას, რომ ერთ-ერთს, რომელიღაც ბოროტი ჩადოქრისაგან მოვლენილმა ქარმა, ყველაზე დიდი და ლამაზი ბუშტი გამოსტაცა, ააფარფატა და მძლავრი დაქროლვით პირდაპირ პროსპექტზე გააქანა. პატარაც, რალა თქმა უნდა, იმწამსვე გაეციდა გატაცებულს, მეორეც, როგორი ტუუჰისცალი იქნებოდა, თვალის დახამხამებაში რომ არ მიჰყოლოდა და ორთავე გოგონა თვალწყვეტილ ავტომანქანების ნაკადში ისე მოუფრიდებლად შეუტყუელდა, თითქოს უკაცრიელ მდელოზე პეპლებს მისდევდნენ დასაჭერად.

ტროტუარზე მდგომი ნაცრისფერ-პალტოიანი, შიშადქცეული თვალებით უცქეროდა, როგორ დაუდევრად გადაბროდა ორი პატარა, თეთრბაფთიანი და კანკებწვერილი გოგო რვა რიგად მიმჭროლავ მანქანებს შორის, მათ წინ კი ზიგზაგებითა და ჰეროუანი ხტუნვა-ხტუნვით ცისფერი ბუშტი მიფარფატებდა. შემდეგ კაცმა შენიშნა, როგორ ერთდროულად წასწვდნენ პატარები გატაცებულს, აღტაცების ღიმილმა რა-რიც გაუცისკროვნა და გაუნათა ორთავეს სახე და შემდგომ, როგორ აიტყო-რცნა მათი ციკქნა და მსუბუქი სხეულები პაერში, რა ქაოსური ტრიალით გაფრინდნენ ისინი, როგორ ბუღდიდან გადმოკვენილ ბარტყებივით დაასკდნენ მკეროესა და მყარ ასფალტს, და ქშენით მომავალმა ათტონიანმა ურჩხულმა, რა საოცარი დაუნდობლობით დაამსხვრია და გასრისა მათი სუსტი სხეულები...

მაგრამ „საგზაო შემთხვევა“ ამით არ დამთავრებულა მანქანის მძღოლმა თუმცა შეგვიანებით, მაინც მოახერხა საჭილ ბოლომდის გადატრიალება და ბეტონით დატვირთული ლევიათანი ტროტუარზე ახტა, გზად შემხვედრი რამდენიმე სული ადგილზევე გადათელა, კიტრინები შელუწა და ხალხით გაქედნილ სასადილოში დაბარებულ სიყვდილივით შეიჭრა.

ესოდენ ქარბი და მოულოდნელი

სისხლისღერა იმ ქალაქის არსებობის ისტორიაში არასოდეს მომხდარა.

ჯერ სახენდასერილი, დაჩეხილი და გაფითრებული ხალხი გამობრბოდა სასადილოდან, შემდეგ სასწრაფო დახმარების სანიტრებს ერთიმეორის მიყოლებით გამოჰქონდათ საცოდავად გალურჯებული გვამები, ბოლოს, ყოველივეს დამთავრების შემდეგ, დაგვიანებით გამოცხადებულმა სახანძრო რაზმელებმა, წყლის მძლავრი ქველით გარეცხეს და გააკრიალეს ბავშვების სისხლით მორწყული ქუჩა და ნაცრისფერპალტოიანმა კაცმა ისიც გარკვევით შენიშნა, რომელიღაც დის ოდესღაც თეთრი ბაფთა, როგორ აიტაცა ტალახიანი წყლის ნიაღვარმა და პროსპექტის სავალი ნაწილის კიდეში ჩატანებული გვირაბით სამარადემოდ ჩაჰკარგა ქვესენელში.

ყველაზე დიდ და ძნელად აღსაქმელ ფაქტად მიიჩნეოდა ის დარჩა, რომ როდესაც ბავშვების ჯერაც მოფართხალე სხეულები გამზირზე ეყარა, როცა თეთრ ხაზზე ღრიალით ვადარბოდა მაქაში მტევანწაყლილი ზონზროხა კაცი, ავტომანქანები მხოლოდ წამიერად ანელებდნენ სრბოლას, თითქოს მუხრუჭების ხრჭილით ეკითხებოდნენ ერთერთს მომხდარი ფაქტის შესახებ, შემდეგ საბურავების ზუზუნით კრეფდნენ სიჩქარეს და საყვირების ყვირით გაბმით გაკიოლდნენ — „მოსახდენი მომხდარია... ნუ შეჩერდებით... წინ, წინ, წინ!“.

იმ დღეს, შესვენებაზე გასული მთავარი ბულაღტერი სამსახურში აღარ დაბრუნებულა. ოცდათხუთმეტი წლის მანძილზე, ეს პირველი უმიზეზო გაცდენა იყო და თქვენ რაც გენებოთ ის დაარქვით, ნამდვილად არასაპატიო თქმის; თუმცა იქნებ მიბრუნებულყო კიდევ, მაგრამ გონს მხოლოდ მაშინ მოეგო, როდესაც ქალაქში განათება ჩართეს და პროსპექტები ნაირ-ფერმა შეტკრეკლამებმა გააჩახჩახა. აღსანიშნავია, რომ ერთ-ერთ მათგანზე გამუდმებით ინთებოდა და ჰქრებოდა უჩვეულო

წარწერა — „გაუფრთხილდნენ ქვესენელებს — სამყაროს მომავალს!“.

დაბინდებამდის სად იყო და რას აკეთებდა, ნაცრისფერპალტოიანს ამის გახსენება, არც მაშინ უცდია და არც შემდგომ, იქნებ სულაც ერთ ადგილზე იდგა და ამოჩემებულ წერტილს მისჩერებოდა, იმისი უქულმართი გონებისაგან ესეც მოსალოდნელი გახლდათ.

ასე იყო, თუ ისე, რიყრაცაც და განთიადსაც თავის პატარა ბაღში შეხვდა, ჭირკოზე ჩამოძვარა და ცას შემაცქერალო ცოლი რომ ჰყოლოდა, ანდა შეილები, მითუმეტეს ქალიშვილები, იქნებ დროულად გამოჰკვებოდნენ, სახლში შეეყვანათ. თბილ წყალში ფეხები ჩაყრევივინებინათ, პირამწდონი და ჩაიდაეღვივინებინათ და ჩათბუნებული დაეძინებინათ, მაგრამ ასე არ მოხდა, და ახლა დანამდვილებით შემოძლია დაგიდასტუროთ, რომ გამთენიისას კვლავ შეტირბლულ ბაღში იჯდა და ახალი დღის დაბადებას იჭ შეხვდა. თუმცა მთელი ღამე რაზე ფიქრობდა და მსჯელობდა, ამაზე დაბეჭოთებით ვერაფერს მოგახსენებთ.

დილით, როგორც სჩვეოდა, აუჩქარებლად გამოიტანა სარწყულბეღლი, ჯერ პატარა ქოთნებში შეშინებულ ზღარბებივით გატრუნული კაკტუსები დაარწყულა. შემდეგ თაროებზე გამწკრივებული ნაირნაირი ყვავილებიც სათითაოდ მოინახულა, როდესაც მათ ელაციცებოდა გაბმით და ხრინწიანად ახველებდა და წესით ასეც უნდა ყოფილიყო, რადგან საყოველთაოდ ცნობილია, ხანდაზმული აღამიანისთვის ღია ცის ქვეშ ღამის თევზა, იშვიათად თუ ჩაივლის გაუმიზეზებლად.

ბოლოს, თითქოს ყველაფერი გადაივიწყაო, საუზმეც გემოვნებისამებრ მოიშადა, ერბო-ვერცხი არც დანით აურევიდა და არც ჩანგლით. ყავაც ქაფმომდგარი მოხარშა და დროულად გადმოდგა. მოკლედ ისე იქცეოდა, როგორც ყოველთვის. მხოლოდ ეგ იყო წვერის გაპარსვა დაავიწყდა და ისიც მხოლოდ იმის გამო, რომ მთელი ღამე კოტივით

იჭდა და ალბათ ის დღევ წინამორბედის გაგრელებად მიიჩნია.

იმ დილით, გაუწაფავი რეპორტიორის ენით რომ ეთქვათ, მშვენიერი ამინდი იდგა, სუსტი ქვევა ქარი, რომელსაც ახლადგაღვიძებული ბალახისა და გამთბარ-გაფუებული მიწის შორეული სურნელი მოჰქონდა, უწყინარად ჰქროდა, მაგრამ ზევით, ცაში, ძლიერი გრიგალი მშინევარებდა და ამის მისახვედრად სრულებითაც არ იყო საჭირო კისრის აღერა და მაღლა ყურება, რადგან ხანგამოშვებით შორეული ღრუბლის ჩრდილი ისეთი სისწრაფით გადაუფრენდა ქალაქს, რომ ავტოსტრადაზე დიდი სიჩქარით მიმავალ მანქანებსაც უსწრებდა.

ნაცრისფერპალტოიანი კაცი აუჩქარებლად მიუყვებოდა რიყის ქვით მოკირწყლულ შუას, განუყრელი პორტფელი ილღაში ჰქონდა ამოჩრილი და ხანგამოშვებით ქალაქის დასავლეთით გაწოლილ, ამომავალი მზის სხივებით გასხივოსნებულ მთის კალთებზე გასცქეროდა, რომელთაც უკვე მკრთალი და ხასხასა მოლისფერი დაჰკრავდა.

ასე უწყინრად და დინჯად მიდიოდა, შედგებოდა, გაჰხედავდა მთებს, ჩაფიქრდებოდა წამით და კვლავ აგრძელებდა გაზს, იმ დროს ათასი ფსიქიატრიც რომ შეგეხვედრებინათ და იმათში თითო-ორი ბოზოლა მეცნიერიც გაგერიათ, ხელალებით ერთიკ ვერ იტყოდა ამ კაცს რაღაც ვერა აქვს რიგზეო. ეგ კი არა, „მსუბუქად უფშტენო“. მაგ დიაგნოზსაც ვერავის დაადგენინებდით, იმდენად მშვიდი და აუღელვებელი გამომეტყველება ჰქონდა, თუმცა ლამენატები გახლდათ და წინა დღითაც რაღაც-რაღაცეები ჰქონდა განცდილი.

ისე, ქაგარისზე შეზობლებული ზღარბისა არ იყოს, აღქმის პირველი შთაბეჭდილება ხშირად მაცდურია, და თუ კარგად და გულმოდგინედ დააყვირდებოდით, შეამჩნევდით, რომ იშვიათად იმგვარად გააქანქარებდა თავს, თითქოს ყურებში კრაზანები ესხდნენ და იმათ მოშორებას ეძლიებოდა.

ყოველივეს რომ სქოლიომტყუპს ვყვეთ და ჩავეძიოთ, განა იმის გარეტრებებულ ტყინზე და არეულ გონებაზე ისიც არ მიგვანიშნებს, შუკის ჩამოვლამოთავება და შემდეგი ჭეჭრის გავლაც, ყოველთვის ნელი ნაბიჯით რომ იცოდა და საერთოდ, სამახურამდის ფეხით ამჯობინებდა მიჩანჩალებას, და ეს როდის? ჩვენს დროში, ამ საუკუნეში, როდესაც ინგლისელების, ამერიკელებისა და ესკიმოსების თქმისა არ იყოს — წუთი მილიონი ღირს.

ახლა უნდა გენახათ, იმ საამაყო პროსპექტს რომ მიადგებოდა, როგორ შეიკმუნინდა შებლს და დატუქსულ სპანიელივით უქმყოფილოდ აიპრებდა ცხვირს, ღმერთმანი, ვინმეს რომ ეცოთხა, ის ძველი ერთსართულიანი სახლები და მოცუქსული ბაღ-ბაღჩეები ხომ არ გერჩივნა. ამ ზღაპარსა და საოცრებასო, იქნებ თავიც დაეკანტურებინა და — „სწორედაცო“ — ეთქვა, დაუქრებელია, მაგრამ იმისაგან ასეთი პასუხი მაინც დასაშვებად მიმაჩნია, იმდენად უცნაური და ახირებულო ვინე ჩანდა.

ჰოდა, იმ დილით, როგორც კი ახალ პროსპექტს მიალწია, თითქოს მოსახლელ მტერს შეეჩეხაო, ისე აუღელვარდა თვალები, ნაბიჯსაც აუჩქარა და ჩვეულებისამებრ დააპირა მისი გადაჭრა, მაგრამ ნურას უკაცრავად, სწორედ აქ ჩაუვარდა კოჭი ნაცარში.

პროსპექტი თავიდან ბოლომდის, მთელ სიგრძეზე, ფოლადის მსხვილი მილებით იყო გადატვირთული და იმ ფორსიფეციას მთიმე ტანციც რომ დასტავებოდა ძვრასაც ვერ უზამდა, ისე იყო გამაგრებული, და ეს ყოველივე იმ ქალაქის ბეროს დამსახურება და წინა დღით მომხდარ უბედურ შემთხვევაზე, მისივე ხელკვეითების ოპერატული რეაგირების შედეგი გახლდათ, სხვა რაღა ელონათ, ხალხს ხომ არ დააბღვევიინებდნენ მანქანებს, ანდა პირიქით, მანქანებს ხომ არ დაასრესინებდნენ მოქალაქეებს.

ნაცრისფერპალტოიანს ჰიროს დღესაც ვით სძულდა მიწისქვეშა გადასასვლე-

1130

ლები: ჯერჯერობით ხომ არსებობენ ისეთი ახირებული პიროვნებები, რომლებსაც არ სურთ საკუთარი ფეხით და სურვილით იქ ჩასვლა, სადაც ადრე თუ გვიან, სხვათა დახმარებით და მეცადინეობით უნდა მოხდნენ, ამიტომაც თითქმის დაუფიქრებლად (რამდენჯერ ავლნიშნეთ ყუყუჩი იყო-მეთქი), ქვედა მილზე მარცხენა ფეხი შედგა, თავისუფალი ხელით ზედა მილს ჩაეჭიდა, შემდეგ მარჯვენა ფეხიც გადაატარა და დაიჭრებო? — ამ ხნის აკვირ თეჯირზე გადაბობლდა. აი, როდის ღირდა მისი ნახვა და ყურება, როსინანტზე ამხედრებულ მკმუნვარე სახის რაინდს ჰგავდა, მხოლოდ იმასავით მალლა-მალლა კი არ იცქირებოდა, დაბლა, თითქოს უზანგებს ჩასჩურებოდა და თვალბიკ უცნაურად ამღვრეული და ჩაწითლებული ჰქონდა, მაგრამ მსოფლიო სევდის გამო კი არა, უბრალოდ მანქანების ძრავების გამონაბოლქვების მეოხებით, ჩვენ რომ სმოგს ვუწოდებთ ხანდახან, და რადგან არც რაიმეს დანახვა შეეძლო, იქნებ სურვილიც არ გაჩნდა, ადგა და ასე, ნისკარტით მკერდისკეპია ბატივით თავჩაქინდრულმა დაიწყო პროსპექტზე გადასვლა.

აქ ისიც უნდა აღვნიშნოთ, რომ ტრასის იმ მონაკვეთზე სამოცდაათი კილომეტრი სიჩქარე მინიმალურად ითვლებოდა და ხომ წარმოგიდგენიათ რა აერიოტაქიცი იქ ატყდებოდა.

პატიოსანი პროკურორი რომ ქურდების საკანში შეაგდო, ანდა პირიქით, ანგელოზი რომ ჯოჯოხეთში შეაფრიონოთ, ისეთი ღრვიანელო, ჭყვილი, ხრკილი, ლანიღვა და ვაი-უბედურება ატყდა. „დედა შეიღს არ აიყვანსო“ — რომ იტყვიან. დაახლოებით იმდაგვარი.

დოღზე რომ ფალსტარტი მოხდებოდა და მხედრები ასლეტელ მერნებს ორორი ხელით აღვირებიდან დაჰქაჩავენ, ისინი კიდევ, ვიდრე ლაგამით ლაშებს არ აიხვევენ და საკუთარი სისხლის გემოს არ შეიგრძნობენ, რომ ვერ დაოკდებიან და შემობრუნდებიან. იმის მსგავსი სიტუაცია შეიქმნა და ვგონებ უარე-

სიც, რადგან იქ სტარტია და მანქანები ბელოა, აქ კიდევ შუა გზაზე ხდებოდა ყოველივე, ერთიმეორეს გაჭიბრებულ, გაჭიკებულ და თავაწყვეტელ ავტომანქანებს შორის.

იყო ერთი შეხლა-შემოხლა, საყვირების გაანჩხლებული გადაძახილ-გადმოძახილი და მძღოლების გაფითრებული, დაკომული სახეები: ზოგი აქეთ და ზოგიც იქით, რომ ატრიალებდა საჭეს, და ის მანქანებიც, უხედნ ხარებივით ურჩობდნენ და გვერდულად მაინც ნაცრისფერპალტოიანისაყენ მიიწევდნენ ბლულით, მაგრამ იმ ანდაზისა არ იყოს, „ბედი მომეც და თუნდაც დენითთ სავსე კასრში გავაფულიებ ყალიონსო“, მასზედ ყოფილა ნათქვამი. ისე გულარზეინად მილაჯებდა, თითქოს მიქელ გაბრიელის მიერ ხელმოწერილი ხელშეუხებლობის საგარანტიო ქალაღდი ჭიბეში სდებოდა.

ახლა, ზემოთა მხრიდან „ტრუ-ტრუს“ სტვენითა და ჩექმების ბრახა-ბრუხით წესრიგისდამცველი გამობოდა, ცალი ხელით ქუდა იკავებდა თავზე და ყოველ ნაბიჯზე მეტრიან ნახტომებს აკეთებდა. მიიმე ჩექმას რომ ხელი არ შეეშალა, იქნებ ოცი სანტიმეტრით მეტიც მოეხერხებინა.

იმ აუაღმაყალზე, მეზრტეების ჭრიალზე და გამაყრუებელ ჭყვიტინზე, რაც კი ახლომახლო დაწესებულებები იყო, ყველას სარკმელები გამოიღო და თითოეულში, სულ მცირე, ოთხ-ოთხი თანამშრომლის თავი მაინც გამოშვურდა, უფროსებსაც და ხელქვეითებსაც ის აინტერესებდათ, რაიმე ახალი ხომ არ მოხდა: წინა დღის ორომტრიალი ჯერ კიდევ ახსოვდათ, ანდა სანახევროდ დაევიწყებინათ, დიდ-დიდ ქალაქებში, ზომ ამდაგვარი შემთხვევების მრავალფეროვნებით ხალხი გააზიზიბებულია და ყოველდღიურად ნაირნაირ სანახაობას მოეღიან.

ამიტომ, სერიის მაკქერალთაგან უმეტესობას, თუმცა შეუგნებლად, მაგრამ მაინც, გული დაწყდა ნაცრისფერპალტოიანმა მეორე ნაპირს რომ უფნებლად

მაღლია. ერთმა — „ამ ყვინცლიანს კი არ გასარესენ ეს ოხრებიო“; მეორემ — „იმ ბავშვების ნაცვლად ნეტავ ეს დავეხვილი გადაეთქვათო“; სხვამ — „მწიფეს ესვრიან და მკვახე ცვივაო...“ — მოკლედ გადატყავებამდის მოიქავეს ენები, თავიანთი სიყუთე და სათნოებაც, ფარშავანგის კუდივით, ერთხელაც აუფრიალეს ერთიმეორეს თვალიწინ და რაც მთავარია სამუშაო დღე თხუთმეტი წუთით შეამოკლეს.

იქნებ სამი ან ხუთი წუთიც ემყოფინებინათ, მაგრამ ის მოხუცი აყვია, რომ წესრიგის დამცველმა გაქაჩა, აბა იმ დროს ფანჯრის მიმკეტველი და უკან შემბრუნებელი ვინღა იქნებოდა, ეგ რაა, დელეგატებიც კი წარგზავნეს იმათი დიალოგის სტენოგრაფიული ჩანაწერისა და დამახსოვრებისათვის.

— „შენა, შენ ბატონტყინავ, სიცოცხლე ხომ არ მოგებურდა?“ — უპირველესად ეს უკითხავს შემპყრობელს და შემდეგ — „ეხლავე ამოღერღე რომელი საგიჟეთიდანა ხარ გამოქცეულიო?“.

ნაცრისფერპალტოიანს კი ყურადღების ღირსადაც არ მიუჩნევია, ვითომც იმის ადგილზე კალოზე გამოდგმული ბელურის საფრთხობელა მდგარიყოს, რადგან იმ დროს გრანდიოზული და თვალებგადმოცენილი ასფალტში ჩატანებულ სანიაღვრე ხერგულს მისჩერებოდა, თითქოს დიდად საინტერესო რამ შეემჩნისო იქ, და ასე გამოლენჩებულს, პასუხის გაცემა მაინც მოუხერხებია — „სიტყვას პატივი ეციოთ და მიმართვის სხვაგვარი ფორმა შეარჩიეთო“.

აქეთ წესრიგის დამცველი გადარეულა და შეტეხილი ხალხისათვის შეუჩივლია — „რას მლანძღავს ეს ოხერი, ჩვენს ფორმასა და ჩაცმა-დახურვას მე ვინ მეკითხება, მთავრობის მიერ არისო დადგენილი“.

ერთმა ყრუმ რომ მეორეს კითხა — „სოფელში ხომ არ მიდინარო?“ იმან — „არა ეკო, სოფელში ეპირებო“... ჰი-

რველმაც — „ჰო... ო... მე ვერც ვხედავ ველში თუ მიდიოდო“...

დაახლოებით იმათაც ასე დალაგებით უსაუბრიათ და ბოლოს წესრიგის დამცველსაც მეტი რა საშველი ჰქონდა, ზიბიდან ქვითარი უშიშვლებია და რიგისანი ჭარბმაც მიუტყუებია.

აი, ასეთი გახლავთ ნაცრისფერპალტოიანის დებიუტი პროგრესის პროსპექტზე და, როგორც ჩანს, დასაწყისიდანვე მოსწონებია საკუთარი მოხერხებულობაც, კასკადრობაც და საზოგადოების ყურადღების ცენტრში ყოფნაც, რადგან იმ დღიდან მოყოლებული, არც ერთი ხელსაყრელი შემთხვევა არ გაუშვია ხელიდან, არც დილით სამსახურში მიმავალს, არც უკან მობრუნებულს და ხშირად შესვენებისათვის განკუთვნილი დროც ამ მიზნით გამოუყენებია.

ჩვენი ახალი ცენტურიონებიც, რა ბიჭები იქნებოდნენ და თავისუფლად აპარპაშებდნენ ამისთანა დარეხვილს: ერთი რომ ეერაფერს გამხდარა, მეორეც მოუშველებია, ეგ უკვე რამდენიმე დღის შემდგომ, იმიტომ, რომ აქეთა მხრიდან თუ გადაასწრებდა, გინდაც აქერონტზე ფეხმშრალად გასულად და ბეწვის ხიდზე გავლილ-გადასწრებულად ჩათვლებოდა და შემდეგ ხუთეულშულასავით შეეძლო გამოეძახა — „გაგასწარ და დედაც გიტყვიო“!

იქ კი, სიკვდილის მოციქულებით აფუთფუთებულ ტრასაზე, მხოლოდ მასავით ქუთამხიარული და ბედნიერ ვარსკვლავზე დაბადებული თუ გაბედავდა გამოკიდებასა და გადაყოლას, წესრიგის დამცველთაგან კი სიცოცხლე არავის ჰქონდა მობეზრებული და ამიტომაც იყო, კვირის თავზე რომ ორნი იდგნენ, ერთი ვალმა და მეორე გამოლმა მხარეს და ეჭვს ვარეშეა დაამარცხებდნენ კიდევ, ამ მეტოქეობაში საქმიანი უსაქმურები რომ არ ჩარეულიყვნენ, ისინი კი მხოლოდ გართობის მომხრენი იყვნენ, ამიტომაც რამდენიმე ადგილზე ჩგუფებად ქუჩდებოდნენ, ნაცრისფერპალტოიანს ბუნებრივ შირმას უქმნიდ-

ნენ და ეს ატროკებული ბერიკაცი, ხან ერთგან გადაბობლდებოდა თეჯირზე და ხანაც მერრგვან. სეირის მაქცერალნი ეი გამამხნევებელი შეფაბილებით ავუღიანებდნენ და ისედაც გაალმასებულ წესრიგისდამცველებს თავებდს აწყველინებდნენ.

სხვათა შორის, ასეც ხშირად მომხდარა, აქეთ ხომ დაუჭარიმებით და უკანეუვად მოუბრძანებით, მაგრამ ჭიუტების ჭიუტს, იმ გაიძვერა მელაკუდასავით მაინც აურეგია გზა-კვალი, ხელმეორედ გადაფოფებულა და ახლა იქითა მხარეს უტაცნიათ ხელი და იქაც გაუფერიათ ტყავი, მაგრამ რად გინდა, გამარჯვებულად მაინც ის მიუჩნევიათ, რადგან არბიტრებს ფონს გასულად და ხელაწეულად ჩაუთვლიათ.

შემდეგ, საჩივრები სტადიონზე გოლის გატანის დროს გადმოყრილი ქალღმერთებით რომ წამოვიდა და აფრიალდა, რაღა განმარტება სჭირდება, იმ სვეგამწარებული მძლოლებსაგან და ქალაქის ყველა სათანადო ინსტანცია ააფორიაქა. მაშინ ეი იკადრეს, ვისაც ეს ყოველივე უშუალოდ ეხებოდა და სერიოზულად ჩაფიქრდნენ. უპირველესად „ნეტავ რატომ სჩადისო?“ — დაინტერესდნენ, ტვინიც ანთხიეს და პასუხი რომ ვერ მოუძებნეს, სტაცეს ხელი და ის მეამბოხე ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში მიიბრძანეს, მაგრამ დალაგებული გონების პატრონები, როგორც ჩანს, არც იქ დახვედრიან, ჰოდა, ნახევარ საათში უკანვე გამოუბრძანებით „ნორმალურის“ ეტიკეტით, ესეც წამოსულა და „გამდის და ეტირის“ მიქმელი ბალაოვით მოქცეულა და ყველაფერი ძველებურადვე გაუგრძელებია. ბოლოს ეი ის მომხდარა, რომ ორ რიგითს განცხადებები შეუტანიათ უფროსთან, სამსახურიდან გაგვანათავისუფლეთ, მავ შერეკილთან ძიძგილობა აღარ შეგვიძლიაო!

აბა, საქმიან უსაქმურებს გაუგებარი რა დარჩენიათ, ეს რომ ვერ დაედგინათ და გულოთაც გაუხარიათ, ლამის ვაკადაყ

აურჩევიათ ის „ნორმალურბრძანებნიანი“ მალური.

ბოლოს ისე გახმაურდა ამ ზრდასარული ხალხის ეუუ-დამალობანას თამაში, რომ წესრიგის დამცველებს თათბირიც მოუწყვიათ, მაგრამ ერთსულოვნება ვერ გამოუჩენიათ, რადგან იშვიათად ასეც ხდება, რომ კანონი წესრიგის დამრღვევის მხარესაა, ანდა ზედმეტად ლობიერია და ამიტომაც ნაცრისფერპალტოიანი ქარაფშუტასათვის ვერაფერი უხიზანიათ, და ვერც ბუზი აუფრენიათ. ასე რომ ყოველივე წინანდებურადვე დარჩენილა.

ამ ხანობაში ეი, და ეს ზამთრის მიწურულიდან გაზაფხულის დახანებამდის გაგრძელდა, ნაცრისფერპალტოიანი კაცი სიჯიუტით განაგრძობდა აკვიტებულს და ამ სამი თვის განმავლობაში, არავინ უწყის, მისი შემწეობით რამდენ მანქანას შეექყლიტა გვერდი, რამდენს მოეგრიბა ცხვირი და კარებგახეხილსა და მინებჩაღეწილს ხომ სათვალავიც დაეკარგა. დასასრულს, ისეთი მდგომარეობა შეიქმნა, რომ იმ დაწყველილ მონაკვეთზე, სადაც ის სიცოცხლემოძულეული უფასო წარმოდგენებს მართავდა, უკლებლივ ყველამ გაათკეცებული სიფრთხილითა და ყურადღებით იწყო სვლა, მაგრამ ეს მხოლოდ იმ ოინზაზის დამსახურება ეი არ გახლდათ. აქ ერთი საოცრებაც მოხდა, რომელიც ყველა მძლოლმა ცალ-ცალკე შენიშნა, მაგრამ არც სხვებთან და არც ერთმანეთთან კრინტიკი არავის დაცდენია და უდაოდ იმის შიშით, ჩვენც შლეგებად და გონება-არეულებად არ ჩავვთვალონო.

თუმცა, როგორც ჩანს, ყველაზე ადრე ამას თვით ნაცრისფერპალტოიანი მიხვდა, მაგრამ რაღაც აკვიტებულ მოთხოვნილებებისა თუ იმ საოცარი სიჯიუტის გამო, მხოლოდ გაჭირსახედრებსა და მარტოხელა შინაყულებს რომ ახასიათებთ, დაწყებულს კუდის რიკამდის მიჰყევა და ამასთანავე. მართლაც დენთის კასრში მჭდომისა და ყალიონგაჩალებულის ბედი აღმოაჩნდა, სხვაგ-

ვარად როგორ ავხსნათ, რომ იმ თათრული ნარდის ქვებივით გამწვრივებულ და ერთიმეორეზე გადაბმულ მანქანებს შორის, ასე უვნებლად ახერხებდა გასხლტომასა და გაძვრომას.

მხოლოდ ერთხელ მოხდა, კვერცხისმდებელ დედალივით აკანკალებულმა მოტოციკლმა რომ გადაფრბინა ფეხსაცმლის კვინტზე და ცერა თითი ისე დაუყევა და მიუჭყლიტა, მთელი ორი კვირა ახლად ნალებდაჭედნილ ჭორივით დაბონდრიკობდა, მაგრამ ამ ფათერაკზე მეტად საინტერესო, იმისი და გახეხილ-ჩინისიანი ბიჭის საუბარი გახლდათ.

— „გეფიცებით, ჩემდაუნებურად მოხდა ყველაფერი...“ — თან ებოდინებოდა ის ახალგაზრდა და ამასთანავე, ჩაცუქულ-ჩამჭდარი დაზარალებულის თანამის შეხსნასა და ფეხსაცმლის გახდას ცდილობდა. ეს აკენესებული ბოთე კი ეწინააღმდეგებოდა, ნებას არ რთავდა.

— „ვიცი, დარწმუნებული ვარ, თქვენ არაფერ შუაში ხართ...“ — იმდაგვარი დაჭერებით ამწვიდებდა, თითქოს ის ორთელიანი ჭინკა თავისით მოთხარკობდა და ეს ყმაწვილიც ზურგზე სახრეგადებული სტევენა-სტევენით მოაცილებდა.

ჯამში მაინც ის გამოვიდა, რომ რევერანსიც იქეთ გაუყეფა. გულისხმიერებისათვის მადლობაც გადაუხადა და ოსაბიჩრებისათვის კომპენსაცია რა სათქმელია, წამლის ფულის წალღუტაც არ გახსენებია, ისე გაუშვა და გაშორდა.

აღბათ ყველას ახსოვს ერთი გონიერული ანდაზა — „ყოველი წყალზედ უნდა გატყდეს...“ და მე რომ არ დამესწრო, თავადაც მშვენივრად მიხვდებოდით, როგორც უნდა დასრულებულიყო ყოველივე.

პარასკევე დღეს, აპრილის ოცდაცხრამე და არა ორშაბათს და ცამეტ რიცხვში, ნაცრისფერაკალტოიანი კაცი დილაადრიან მიადგა პროგრესის პროსპექტს და პირველად ამ ხნის განმავლობაში ცნობისმოყვარეობითა და გულისყურით შეათვალაერა მიწისქვეშა გადასასვლელთან სკიპის საყურებლად შეუ-

რილი ხალხი, ისეთი დამკვირვებელი და ამომცნობი მზერით უცქერდა, როგორც გამოცდილი გამომძიებელი ეპემიტანილ. მაგრამ უტყუარ აღიბიან, ნაცად ბოროტმოქმედს. ასეა თუ ისე, საბოლოოდ მაინც გადააბოტა იმ ყვითლადშეღებულ რკინის გოლგოთას, თუმცა მხოლოდ და მხოლოდ მას შემდგომ, როდესაც ყველამ თავი ჩააპარა და მზერა აარიდა.

აპრილის დამლევს ის დილა, მართლაც დიდებული რამ იყო, შეყვარებული ქალწულის თვალბივით გაცისკროვნებულსა და მოლივილვე ცაზე, ღრუბელი კი არა, ნისლის უმცირესი ფთილაც არსად მოიძევებოდა და პეკრშიც პირველი, გაუბედავი ამბოხის სითბო ტრიალებდა. რაღაც დიდი, თითქოს მრავალჯერ განცდილი, მაგრამ არა განახლებული, არამედ ახლად დაბადებული ილვიებდა, ყოველივეს ალაგზნებდა, ამასთანავე სთენთავდა. ცივ წყალში დგაფუნსა და სარეცელში ნებივრობდა ანატრებდა, სიცილსა და ტორილს ერთდროულად ანდომებდა და ბედნიერების სეედას, თუ სეედის ბედნიერებას განაცდევინებდა. დაგვიანებული გაზაფხული სრული აალოთ მოდიოდა, ერთანტელის მომგვრელად მოფარფატებდა, მოყდურტულობდა, მაგრამ პროგრესის ნაცრისფერ პროსპექტზე ადამიანები ამას არსით კი არა, გუმანიტაც ვერ გრძნობდნენ, გინდაც თანდაყოლილი ინსტინქტით, რადგან არც ხის, აღარც ყვავილის და ვერც მიწის სურნელი იქამდის ვერ აღწევდა.

ბოლოს და ბოლოს, ნაცრისფერაკალტოიანმა მაინც გადაიარა ბარიერზე, თუმცა ამჯერად თითქმის გადახტა, მსუბუქად გადაეცლო და როგორც სჩეოოდა, ისე თავჩაბრილმა კი არა, მხრებში ლალად გაშლილმა, თავაღრილმა და ზეცის მაკტერალმა იწყო სვლა.

მიდიოდა მშვიდად, გამიზნულად და შინაგანად დაჭერებულად, როგორც ბობოქარ ტალღებზე მოარული ღვთისშვილი.

და აქ მოხდა საოცარი, დაუჭერებ-

ლი რამ. რასაც უდაოა, ვერც ერთი იქ მყოფთაგანი ველარასოდეს დაივიწყებს.

ერთის შეხედვით თვინიერად და მორჩილად მომავალი ავტომანქანები უცერად გაჩივდნენ. აირიენენ. თითქოს ტარტაროზმა ერთგულ ურჩხულებს ჯადოსნურ კვერთხის შემართვით თავდასხმის ნიშანი მისცა.

გაგულისებით აღრიალდნენ ძრავები, ლილვებმა თვითნებურად უმატეს ბრუნვას. მანქანებმა სიჩქარეს და გახველებლმა, გაშმაგებულმა რკინის მასამ პროსპექტზე მიმავალი ადამიანი ისე ამოიღო მიზანში. როგორც დაგვიღამა მწვევართა ჯგრომ ბუჩქიდან გამოიბტარი კურდღელი.

ამ საშინელო მეტამორფოზით დამფრთხალმა მძღოლებმა, თუმცა ტერფები მოადუნეს, ექსპლატორები განათავისუფლეს, საქვებიც შეატრიალეს და ყოველი ღონე რხმარეს განწირული თანამოძმის სახსნელად და გადასარჩენად. მაგრამ უმეტესად მძღავრმა სძლია სუსტს და საბოლოოდ იმის დადგენაც შეუძლებელია. თუ პირველი რომელი ეძგება უბედურს. მსუბუქი, განიერი თუ მძიმე.

რკინისცხვირიანმა კენტავრებმა ძვლებდალწილი სულდგმელის სხეული ნეილონის ჩლიქებიანებს გადაუგდეს. იმათ კი ისე დაუბრუნეს უან, რომ მიწასაც არ გააყარეს და ბოლოს, რომელიღაც მათგანმა იმგვარი გაგულისებით ამოჰკრა უდრეკი მეკრდი, რომ ნახევრად ცოცხალ-მკვდარი, პარალელურად მიმავალ თეთრ ხაზებს შორის გადაისროლა. ხოლო იქ, სამყაროს მომავალ მეუფეთ. ჭერ კიდევ ეკრძალებოდათ შესვლა, და შეზღუდვის ეს კანონი რომ არა, უკვე სულთმობრძავის სხეულს ნაჭერ-ნაჭერ დაფლეთვა არ ასცდებოდა.

იმ რამდენიმე წამის განმავლობაში, როდესაც აღწერილი ლინჩი მიმდინარეობდა, არც ერთ ავტომანქანას კრი-

ტიც არ დასცდენია, თუმცა მძღავრებმა ბი მთელი ძალით აწვებოდნენ საყვირებს და როგორც კი ნაცრისფერბალტოიან თავხედს საკადრისი მიუზღეს, გამარჯვებული ერთბაშადიანები ერთდროულად ახმინდნენ. აღრიალდნენ, აკვიბინდნენ და უძლეველობის ჰიშნი ხმაშეწყობილად დააგუგუნეს — „წინ... წინ... ჩვენ გაემარჯვეთ, მოსახლენი მომხდარია... დრო, დრო, დრო!“.

პარალელურად მიმავალ ორ თეთრ ხაზს შუა კი, გულაღმა ეგდო ნაცრისფერბალტოშემობდენილი ბერიკაცი, რომელიც ბინდგადაკრული და უკვე სიცივეშეპარული თვალებით, რატომღაც მშვიდად იყურებოდა მარბიული სამყოფელისაკენ და იქნებ უფრო შორსაც, იმ სიღრმეებშიც, სადაც მხოლოდ გონებითა შეეძლო შეღწევა.

და იქ, განჭვრეტულ შორეთში, იგი უმზერდა ნაცრისფერ ქალაქებს, უსასრულობას შერწყმულ ეამისფერ შენობებს, ასფალტისა და ბეტონის გარსში ჩამჭდარ პატოვარული მიწას, სადაც არათუ სულდგმული, ერთი მუჭი ბალახიც ვერ ხარობდა, ციკქნა ყვავილიც არ ჰყვავოდა და ყველაფერს ამას ტყვიის გუმბათად შეკრული, სმოგითა და რადიაციით გაუღენთილი, მოქუფრული ცა ეხურა, რომელსაც ვარსკვლავთა და მნათობთა სხივიც ვერ ჰკრიდა და სადაც ფრინველები ფრთისგაქნევისა და ჩასუნთქვისთანავე იგულებოდნენ და დასეტყვილებივით ცვიოდნენ ძირს.

ამასთან ერთად, იგი ხედავდა ადამიანებს, რომლებიც დედამიწის სიღრმეებში ცხოვრობდნენ, კონდენციურბული ჰაერით სულდგმულობდნენ, არსებობდნენ ხელოვნური საკვებით და ოცნებასაც ვერ ბედავდნენ დედა-ბუნემისგან ნაბოძებ ძველ სამყოფელში დაბრუნებაზე, რადგან იქ აღარ არსებობდა არც მზე, არც ჰაერი, აღარც წყალი და იყო მხოლოდ მანქანები... მანქანები... და კიდევ მანქანები...

მეზარ კვიციანი

რთველი გურჯაანში

იოსებ ნონეშვილის ხსოვნას

ამას ამბობდა თვალები, სახე:
ხარობდეს შენი მთაც და მდელოცო...
დახვდა მამული — ფერსაცხე; სალი,
მოვიდა, რთველი რომ დაელოცა.

შემღვრეულიყო წითლად ბადაგი,
ზნექავდა ჩიქნებს ვაზი ხვიარა;
იყოლა — მიწა ნაწვევ-ნადაგი,
რა ოფლმაც მორწყო, გააფხვიერა.

იტყოდა ასე: „რა ცა გვაქვს, რა მთა“...
კაცი, ამობაში ხიდის გამდები —
„არ დაგედგომოდეს სიავე ეამთა,
რა კი დღე ხარ, ნუ დაღამდები“.

„მედამ სიკეთე უნდა აკეთო,
არეინ მიხსენოთ სიტყვით მკვახეთი,
სტუმრებს მიმირთვით თითო აკიდო,
მასპინძელა ჩემი კახეთი.“

ყველა სულიერს უნდა ფერება,
მოყვარეს მხარი უნდა აუბა...
სულ სიჭაბუკე,
არდაბერება,
ჭიდილი, ფეთქვა და მოძრაობა...

ტოლს ნუ დავუდებთ გლეხებს
ნაქაფარს,
ოქროს ზოდები რისთვის გვიწვევია“...
ღიმილით, გულით ყველას გვაჯობა,
მერე ლექსებშიც გამოგვიწვია.

ზერებს ეღერებოდა ხმა მოლაღურთა
და თუბთუბებდა ქვაბში თათარა,
ლზინი კახური უფრო გახურდა,
თამადამ ჩამი შემოატარა.

გაუდიოდა სიმწიფის ყავლი,
თავთუხს ჩაწნოდა სიმინდის ფოჩი;
ყელგამოჭრილი და ჩატყაული,
კოპიტზე შავი ეკიდა ყოჩი.

ვ ვ დ რ ე ბ კ

ტირიან შენი შეილები:
„შენ, დედამოწავ, უცყეთო,
გულმუცელდაფატრულები
შენს გარდა კის ჩაუწყეთო!“

მატირებელი, მტირალი,
თვალეზდათხრილი გლოვითო,
ოქვი, შენი დამყარგავები,
უკეთესს რას ვიპოვითო!

წუთისოფელი ქვესენელში
ჩაყიდებული კიბეა:
რქადაგრებული საკლავი —
კიბესთან ვერძი გიბია“.
დაგჩერებთან, მოთქვამენ:
„დამბალო ჩვენი სისხლითო,

თავდაღმა მოგვექანებით
უბიდან არ მოგვისხლიტო.
ვერ აშორდები ამ ტალახს,
ამ ორმოს, რაგინდ ეცადო,
ენა დაღუშდა და ფრთებიც
იწვევენ დასაკეცადო“.

• • •

ვითარე ბეცურად...
რა ვქნა, რა ვიღონო,
ჩემო იარაღი.
ეაში მიმეწურა,
ნაკლებ და ნაკლებ
ვიქნები მხიარული.

წინ ვიწრო ზოლია,
ორიოდ ცოდვა
კიდევ დამედება,
შეღევა ნათელი,
ახლა იოლია
თავის გამეტება.

გულს მტკივანს, გათქერილს,
ვაითუ ამაოდ,
წამლად ვენაუები,
გადასხეპილია,
ალარ ამოიყრის,
ჩემი ვენახები.

ალარ მელანდება
წმინდა ნაწილები,
არც ნაიარალი...
მე სხვა ნაღველი მკლავს,
მშიმე გაცილებით,
ჩემო იარაღი.

დილა მყნათში

(ვიხსენებ დღეს, პროზექტურის კარებთან
დეიდაჩემის ცხედარს რომ ევლოდებოდი)

ფიქვის ტყემ ნაბდიანმა
მთელი ღამე აბოდა.
ზიხარ, სადაც წუხელი
მთვარე იჭდა ნაფოტა.

უცებ გაგვიცურდება,
დრო სრიალა გველია...
მოდის და გაიხსენე —
როდის გამოგველია.

შენდა ლოცვად მოცლილი,
გული ფრთხილობს, შინდება...
სადღაც კრიან სუდარას,
კუბო შალაშინდება.

რომელ ერთს გვეამება,
გვამის გვემა, გაკვეთა...
უგვეანოდ იგვიანებს
ზარის ხმა შენაგვეთა.

ამ ორგებულ კედლებში
ვისი ბარგი აბია...
მორგის კარს მორგებულ
აგურის გვირახია.

წვით და დაგვით ნაწრთობი,
შენც იქ გაიწვართები
და სულის შემხუთველი
დაგვეურება ვარდები.

სასაფლაო ზამთარში

აქ მოხვალ, რაგინდ სიკეთე შეავი
(არ დაილევი, სევდის მარაგო):
გათოვლილ მავთულს დააჯდა ყვავი.
რა ეუთხრა, რაზე ველაპარაკო.

ბნელს ვერ წაუხვალ კერსად,
ვერაფრით,
მიწაზეც ვერვის ნახავ დარჩენილს:
მოაქვს ბოგანოს ბარი, წერაქვი, —
საბოლოოა ეს განაჩენი.

ორშაბათი

„ორშაბათი დასვენების დღეა“
წარწერა სასაფლაოს კიშკარზე.

რისი აღიარება
ან ოისი უკუგდება,
აქ სხვა კანონებია,
მზე ბნელს დამონებია,
პორციონტი შექდება,
სასაფლაოს ბალახით,
ნარწყავით და ნალაღით,
ჭრელი ძროხა სუქდება...
სისხლმა ღება ლაყუჩი,
პირს არ იკრავს, ვაწამებს
ჭრილობა შეწამული, —
ვერაფრით გააყუჩო,
ვერც უპოვო წამალი

გარუჯულებს — ქალს და კაცს —
ცეცხლის ფაშად ნაშოენი,
აბარია ქვა-ლოდი,
კოლ-ქმარს, ამქვეყნიური,
არ ლაღატობს გემანი,
თუკი არ დაეხარათ,
დაუელიან კიდევს
გაპოხილი ქვალოთი,
ნაღდს ითხოვენ, ნისია,
აბა, რის მაქნისია,
მოელას, თითო საფლავის,
მოაქვს თითო თუმანი.

მთვარის დღეა, ისვენებს,
ღღეს, დაეანგულ ალაყაფს
არ გააღებს ქარონი:
ნაერს ფსევრი, ტორტმანა,
სახვალიოდ გაფისა,
წყლოთ ივსება ბაღია,
ღღეს ხომ ორშაბათია...
ფარდაგებზე, ნოხებზე
წუანან მიცვალებულნი,
ყოვლად უანგარონი,
ვედელს სცემს ნაფლეთები
აქრონის ქაყისა...

თეთრ გაღავანს მიყვები
ნაჯირითალ-ნაჭაფი,
მტრისას, დარბაისელნი,
აქ რომ კანონებია:
ვული რამდენს უნგრაია,
დაამტვრია მაჯები,
ციე მიწაში რამდენი
ჩაადო ჩვენისთანანი
(არასდროს დაეკრებით
წვეთი ციურ მანანის),
სუხტქვა, ღღე გაჩენისა
რამდენს ანანებია.

ჩემს გოგოს ბედმა არგუნა
 ცალკა. მოკვეთილი ძახილი:
 მამა!..
 რა უნდა მოხდეს...

ამ ძახილს რომ არ მოეყუე
 და სასთუმალთან არ დაეუდგე,
 მონასაყით წელში მოხრილი,
 გაღიმებული.

მიწურული

ვერ ზიდავს ზურგი, რაც გამოვცადე,
 უარესია ბევრად, რაც მელის:
 დარჩენილია წელი ოცამდე,
 ჭარბხალი ტანის, ჭვარზე საცმელის.

რა შევაგებო ბოროტ აქციას. —
 დამფლითა, ლაფში დამფლა ყელამდე,
 უბრალოდ, ვეტყვი, იმად მაქცოს,
 რაც ვიყავ თვალის გამოხელამდე

რას მარგებს...

დამებნო სქენა და საწერელი.
 დედ-მამა ფიქრობს, რომ ეწხარაღე,
 ვარ უველაფერში ეფხვი, ზერეღე,
 სხვების გასმის ქვეყნად „პარაღე“.

გაქმლებს ეაცი თურმე რას არა —
 აუფებელი ძალი ბასარა —
 ეანგმა სოფლისამ სული დასერა,
 დღე გაჩენისა მან შემაზარა.

ველარ ეფთხარი ეშმას „არელი“.
 იქ დაგეშა შეხი, საცა არ ელი,
 ექმად მოხეტე და მოარღლი,
 ვერა ვარ მარჯვე, დაეზარელი.

რას მარგებს ბედის ლოცვა, დაგმობა,
 კია-მქამელი მიზის არუაში;
 ბილოს მომილებს, აელიაგმები,
 მალე შეწყდება ჩემი პარზაში.

შეგრნება

რისთვის გიგია ცოდვის ლოგინი,
 სახეზე სიმწირის გადაგდის ქაფი...
 შეყარი, დიდხანს არ აბოგინო
 ბოროტი, შენზე მოიარაე, ცქაფი.

არ უნდა მისცე სარბენი ვირთხას,
 ამოექოლე სორო და ჩიხი...
 ვრძელ მაგიდაზე ვერ უნდა გარტყას
 პატარა ეაცმა პაწია მყილი.

სამძივარი

დასტირიან — ეოლი, შეილი...
 ის გამჭრალა ეფენია...
 სამი დოეა წვეილ ნესტოდან
 პაერს აღარ ეფენია.

სული მისი ამოტყლებულ
 ჯოჯობეთში ნამყოფია.

ის არც კედლის ამომყვანი
 და არც კობის გამოობია,

იყო, აღარ არი ეაცი,
 ევეე მოხდა, რაც ინება
 ყოვლის შემძღვე, ერგო საწყალს
 სამედამო დაძინება.

შახბურთი და გემფჳანილა

ლურჯ ფერებად დაადნა
 თბილისს ცისკრის ხანძარი,
 ნაირფერად ანთია
 საბურთალოს ბაზარი.
 ხილუღმა, ხორაგმა
 კართან ერთად იხუტლეს.
 და სიუხვე მოაწყდა
 დახლებსა და ჩიხურებს.
 ბოლოც მიწის სითბო აქვს.
 წიწმაცს ფიფქის საბანის,
 ძველი ეშხით გაჩაღდა
 თბილისური ყაყანი.
 მოჩანს ზღაპრულ დევივით
 გლეხი სახემწითური,
 წვერ-ულვაში უბზინავს
 ოდნავ ჩამოკირბლულს.
 მებლისთავს დატოლებულ
 უგრძეს მარჯვენს გადაშლილს,
 ბაეის ქეთარს გარკობს
 ჭარისკაცურ კამარში.
 ხელებს, შრომით დაკორძილს,
 ასდის ორთქლის ღრუბელი,
 — გეგუთელი იქნებით,
 ანდა ბაეისუბნელი! —
 ეუთხარი და შეშლიმა,
 ოდნავ თავი დახარა,
 — კაცის ცნობა გკოდნიათ,
 გეგუთელი გახლავარ!
 მთელი ღამე გზაში ვარ.
 მოლოდინით სულს ელაფავ.
 ეკ. „დინამომ“ ნეტავი
 წუხელ რა ქნა, თუ ქმა ხარ?
 თუ წაავო, არ მოთხრათ.

ვითომ არც თქვენ არ იცით.
 დღეს მკვდარივით ვიქნები.
 შავას ისე განვიცდი.
 გავუწოდე გაზეთი
 და სხარულს დანებდა.
 ყმაწვილივით აცეკვდა
 გლეხი ხარისთვალემა:
 — მე ამ მწუვანილს არ ვეიდი,
 არა, არ შემოიძლია,
 ვისაც უნდა, წაილოს,
 ისე, მუქთად, წესიად.
 აა, მიირთვი, კირიძე,
 ჩემო კარგო იმანო.
 ღმერთმა თქვენ გაგახარათ,
 როგორაც მე — „დინამომ“
 ამხანაგი გაჩავერდა:
 — ეკავო, რას ლაპარაკობ.
 „დინამომ“ თუ მოივო.
 შენ რად უნდა წაავო?
 — ჩემია და სულ გავეცემ.
 სხვისგან ხომ არ ვისესხე!
 თან გაზეთი გაშალა
 მწუვანილიან ფიცრებზე.
 — გაბელიამ დაგვიხსნა,
 აუშენდა კერია,
 კაცო, ბურთი ეი არა,
 ტუვია დაუქვარია.
 თქვენ ისარეთ, ბიკებო.
 მუდამ თქვენთან მიგულეთ.
 მწუვანილს მუქთად ვარჩებ.
 და სოყვარულს გიბრუნებო.
 გეგუთს მოვალ გულსავეს.
 ბედნიერი კაცი ვარ.
 თითქოს ღვინო დავლეო,
 თქვენი თქროს თასიდან!

სიტყვათა კხნა

გადავხადე სათქმელს ბინდი,
რომ სიპართლე მომეპოვა,
საქართველოს დიდი წიგნის
მეტომ დაედექ კორექტორად.
მისი ღვაწლი. მისი ხვედრი
შეეადარე ხალხის დედანს.
და ყოფილა კიდევ მეტი
ჩემი მიწის სადიდებლად.
ვიკითხე და ვაჭაშნიკე.
დაეღაგე ას ტომებად.
და ბილიში არ დასქირდა
„შეცდომების გასწორება“.
ვიწყო ლექსთა აღმაფრენით.
ამიყვავდა ერთი ასად.
მერე გავხდი შემდგენელი
და დაეუბრეთ — „სიტყვათ ახსნა“:
სადაც უჭრობ მზის ერთობაა.
სადაც არის სიტყვა ბრძენის.
სადაც მარადისობა
არის შოთა რუსთაველი.
გადუშლია წიგნი ნიავს.
ვიქტებს მისი ურვა მიშლოს.

ქართულ ლექსის გვირგვინია —
ასე ემართავ გუბამიშვილს.
მამულს მტლად რომ დასდებია,
შუბლი ტყვიამ ვერ დაღარა,
სადაც ილია სწერია —
ეს კი ნიშნავს — ერის მამას.
რა შეეკადრო ნიკს ზეგარდმოს.
ეით განემართო, აბა, ტატო,
„მერანს“ ისე მიაქროლებს —
მისი ახსნა ეს მივანდო?
ბლუჯავს კალამს ვითარ ხანჯალს.
მამულსთვის ცრემლი მოსდის.
შთაგონებოს ზღუაა ვეცა.
ანუ დიდი გენიოსი.
სალამურის ტებლი ნანა.
საქართველო შიგ ჩაწულელი.
სად აკაკის ხსენებაა —
იგულისხმე იქ ბელბული.
აბა, სიტყვათ განმარტება
ერთ გვერდზე ეით დაეუბრო.
როგორ ავხსნათ უყვადებია?
იგი წაყვეა გალაკტიონს.

სამკაფუხულო

შემობრიალდა აპრილი,
სიციცხლის თეთრი ფრთებითა,
ირემი ირემს გასკვირის
მწიანით დაბურულ მთებიდან.
ლავეარდი ციდან მომწყვდარა
ვარდ-ყვავილებს ზევეებად,
ნუშს გაუღიმა მოცხეარმა,
პირველ სიყვარულს დანებდა.
მკერდს დამაფრინდა მერცხალი
და სხარული მომგვარა,
ლექსების დასათესავად
ჩხუვლა რითმის ხორბალმა.
მამოერებს დედა-ბუნება,
ზეცა მადნება აღურსად.
კისკარი შეფათქუნება,
როგორაც ჩასულ მთვარესა.
კვირტში აფეთქელ ნარინგებს.

სხივი მოცვივა ფარფაბა,
იმ სხივს ფუნჯივით დაევიკერ
აქარის დასახატავად.
მიმაჯიროთებს აფხაზეთს
აპრილის თეთრი მერანი
და ამ სიყვარულს გადაეწერ
რიწას ტბის ლურჯი მელანით.
ნურც გამოთენდეს ულექსოდ
ეს დილა ნასათუთარო.
გული რად მიხდა უცეცხლო.
ან უნაკვერჩხლო ბუხარო.
შუქი ვარ თვალის მომჭრელი.
გომბორზე დაეცემ კარავსა.
იქიდან ავექორბე
წამოღიდებულ ალაზანს.
ფშაე-ხევესურეთში ვხშიანებ,
თუშეთი მისკენ მეწევა.

ლამე ვათიე თრიალეთს,
პური გავტეხე მწყემსებთან.
აჰა, კახეთის ვაზებში
რქაწითლის ფერად თენდება,
მოხნულ მიწიდან ხმა მესმის

დათესილ მარცვლის ვედრებზე
ეს არის ჩემი წადილიც,
მამული იყოს დღეგრძელად,
და გაზაფხულის ამ დილით
თავზე დავადნე ლექსებად.

ლახარეთის სარკმლიდან

ლამის თეთრი მოსასხამი
გდია თბილის-ქალაქში,
და ტარცილა მთვარის შუქზე
ფხიზლობს ლამის დარაჯი.
ქართლის დედავ, დაშლილ თმაში
გწვეთავს ძველი ვარამი,
უკვდავებად გაწვდილ თასში
ღვინოა თუ წამალი?!
ის მუხრანის ხიდი არი,
თუ მახათას გზა მიხმობს,
საით მიდის, ო. ის ქალი,
ასე გვიან სად იყო?

გავცქერ მას და ცა გამეხსნა,
მიდის მლიმარ ბაგითა,
რა ტებილია, რა მწარეა
ამ დაბინდულ სარკმლიდან...
აკიმციმდა შუქი ლურჯად
ლამე ისე გაკვალა —
ნეტავ რატომ დამუხრუჭდა
ლაზარეთთან მანქანა.
თენდება და მოჭრის ქარიც
გაცუნდ თბილის-ქალაქში,
და ჩაბეუტულ მთვარის შუქზე
ყვინთავს ლამის დარაჯი...

ლადო სულაბერიძე

ეპიტაფიები

ფოთოლი

ჩემი ხე ვახარე, ვზარდე,
მიწის წვესს მაწვდიდა ფესვით.
ვეფერე ჩიტების ბლარტებს,
ციურ ცვარს ვასმევდი პეშვით.

ვალი მოვიხადე ამ წლის,
ქარს ნუ შემატოვებთ, — დამფლეთს.
თუ დამწვავთ,
ჩემივე ხის ძირთან დამწვით,
თუ დამფლავთ,
ჩემივე ხის ძირთან დამფალთ.

ჩიტი

ცის ჭვარზე ვიყავ ფრთებით გაკრული,
მიწა მკვებავდა პურის ნამცეცით.
ღრუბლის ფთილებში ამოგანგლული
ბოლოსდა მაინც მიწის ჭვარს ვეცვი...
მშვიდობით, ცაო!

მაყვლის ძირს მიწა მწვავს ცხელ
კეცივით,
ეკლებსლა შევრჩი და ვიჩხვლიტები.
რალა ჩიტი ვარ ფრთადაკეცილი...
მომიგონებსლა გუნდი ჩიტების?!
მშვიდობით, ცაო!

უსახლკარო

მიწამ გამიღო კარი
 უსახლკაროსა...
 მიწეწავს ახლა ქარი
 ნისლის გაროზსაც.

მიწას ვერარა ვარგე,
 ვთელე წალამი,
 მუღამ რალაცა ვკარგე.
 ვპოვე წვეარამი.

არ დამრჩა აღარც გვარი
 ამ ქვის ფაროსანს...
 მიწამ გამიღო კარი
 უსახლკაროსა.

კლდეზე გადარჩეული ჰიხვი

გავექეც მონადირეს... ეს იყო ჩემი
 ულამაზესი ნახტომი.
 მე რე რა, კლდეთა ნაპრალში ვრჩები,
 აქ არის ჰიხეთა გვარტომი.
 ამგვარ სიკვდილისკენ კვლავ
 მიგიხაროდეთ
 ჰიხვებო, აკრულნო ტატნობს.

არ დაივიწყებენ კლდეები აროდეს
 ჩემს ლამაზ ნახტომს.

დამშრალი მდინარე

ამ ხეობაში დავშრი...
 ჩემო ამაო და დავ
 მშობელი მიწის ქვეშეთის
 ვარ ჩაწრეტილი ნავში.
 ედულდი.
 ელელავდი.
 კვენესდი...
 ვიყავ სულ საზრუნავში.
 აქ სული მიწებს, კვესკნელის

შავი ტბორების ნავში.
 ვინ დამაბრუნებს, ვინლა,
 ხეობის ქვეყანავ, შინ?!
 როდემდე ვიტორტმანო
 ამ მარადიულ ნავში?!
 ვჩქედდი ხან ქარის ფაფრით,
 ხან ნაწეწ ნისლის თავშლით.

ამ ხეობაში გავჩნდი და
 ამ ხეობაში დავშრი.

მესვლაკე

ვთხარე სამარენი.
 ეს იყო ჩემი პროფესია.
 ცრემლის ქვამარილი
 ელოკე ჩემს წუთისოფელშია.
 ვზარდე შეგირდიცა...
 მა რა?! გრძელდება ქამი კაცთა.
 ჩვენს მრევლს შეგვინდე; ცაე,
 ხვედრი საწუთრომ გაგვიმკაცრა.

ვარ მონათარები
 ბორცვთან, როგორც სახუნდართან.
 ვთხარე საფლავები,
 ვერ გავჭერ ჩემი საყუდარი.
 ჩემივ მგზნებარებით,
 ჰა, სხვაც მოვიდა მესაფლავე.
 ახლა ვეფარები
 ამ საუკუნო შესაფარელს.

ღ ა ნ დ ი

ჩემს ბატონ-პატრონს ვერსად გავცდი,
 ქორი მოგვდევდა ფრთების სავსავით.
 ვეკიდე მკლავს, მთვარისკენ გაწვდილს,
 ჩაილდ-პაროლდის მანტიასავით.

ყველა მანდ დარჩით...
 მე კი — არა...
 რაკი ეგ ლოდი მკერდზე შეიბა,
 ამ ლოდქვეშ ვუთბობ მუდმივ კარავს,
 ახლა ვუგვივარ ლეიბად.

შვილის სავლაკვეა შასაშარი

დამიწერეო ეპიტაფია...

ვაი, ჩემს მოსწრებას!

მთხოვა ძაძებით მოსილმა დედამ, —
 პირბადიანმა

მწუხარების შავმა ქანდაკმა.
 მე დავაჩერდი ლოდს საფლავისა.
 რად გინდა-მეთქი ჩემი სიტყვები?!
 ამაზე მწარე რა დავიწერო,
 შენივე მდულარ ცრემლებით როა
 ამ ლოდზე, დედა, ამოშანთული?!

არაბების შემოსევის დროს დაკარგული ლექსი

არაბულას უნავირზე ვარ დაწერილი,
 ჯიბეში ჩავრჩი ჩემ საწყალ მგოსანს.
 განგმირეს მგოსანი,
 შუბის წვერივით
 სტრიქონი ჩაერჭო ამ ბორცვს თუ
 გორსა.

და რომ მიმეღწია ქართველის გულამდე,
 მეც მექნებოდა ლექსებთან ჯიბრი...
 ჩემს საწყალ მგოსანს აქ ბნელს
 ვუნათებ,
 ბნელ მარადისობაში მიმათრევენ ჯიბით.

მამულას მამალი

მოთხრობა

შებიღნდებისას თბილისის ახალ უბანში დაეხეტებოდა მოხუცებული მთიელი და გამვლელ-გამომვლელს შვილის მისამართს ეკითხებოდა.

ქალაქლებმა ზოგმა ქართული არ იცოდა, ზოგმა კი — საით იყო ის ქუჩა, მოხუცი რომ დაეძებდა.

მოხუცი ისე იყო დაბარგული, რომ ვეებერთელა, გაბერილი ხურჩინის ქვეშ ძლივსლა ჩანდა. ხელშიც პირმოკრული კალათი და ფუთა ეჭირა.

დაღლილ ფეხებს ძლივს მიათრევდა. დანაოქებულ შუბლზე ოფლი მოსძაღებოდა და ქალაქის მღვრიე ჰაერს მძიმედ სუნთქავდა.

ერთხელ კიდევ გაუწოდა გამვლელს დამონძილი კონვერტი, რომელზეც შვილის მისამართი ეწერა.

— თქვენ, ბიძია, ალექსის მამა ბრძანდებით? — გაუღიმა ახალგაზრდა მამაკაცმა, — მე მისი მეზობელი ვახლავართ, ერთ შენობაში ვცხოვრობთ, — უთხრა და სცადა მამულასთვის ტვირთი შეემსუბუქებინა, ფუთას და კალათს წაეპოტინა, მაგრამ მოხუცმა უცნობს ბარგი არ დაანება — თქვენ სახლი მასწავლეთ და ამას თვითონ წამოვიღებო.

— ჩანს, პირველად ახლა მობრძანდები.

ბით თქვენებთან? — იკითხა ქალაქელმა.

— ჰო, მანამ სტუდენტთა ქალაქში ცხოვრობდა, ხშირად ვაკითხავდი და გზაც ვიცოდი. მაშინ შემეძლო კიდევ, თვალი მიჭრიდა და ჭანიც მომდევდა, მერე კი, რაც დაოჯახდა და აქ დასახლდა, ველარ მომიხერხდა ჩამოსვლა — თითქოს იბოდიშებო, ისე თქვა მოხუცმა.

— რატომ მანქანით არ ჩამოგიყვანათ ალიკა მამულიჩმა, გეცოდინებათ ალბათ. კარგა ხანია, რაც ახალთახლო „ვოლგა“ იყიდა.

მამულამ არც ავტომობილის ყიდვა იცოდა და არც ის, თუ შვილმა რატომ არ ჩამოიყვანა. ამიტომაც პასუხის ნაცვლად ვინაობა ჰკითხა ქალაქელს.

— ბევრი შვილისა და ცოტა ხელფასის პატრონი ვახლავართ. დროდადრო ლექსებსაც ვებუჯავ, ზახას მეძახიან.

— თქვა ქალაქელმა და მერე დაუმატა — თქვენს შვილს ბედმა გაუმართლა, ნათესავეებიანი და შეძლებული ოჯახის ერთადერთი ქალიშვილი შეერთო. მერე კი თვითონაც აართვა ალლო ცხოვრებას და კარგადაც მოეწყო.

მოხუცს არც ახლა უთქვამს რამე.

წუთით შედგა, მიიმე ხურჯინი შეისწორა და ნაჭაფი ხარკით ამოიქშინა.

ბინის კარი დაბალმა, მწითურმა დედაკაცმა გაუღო და კარებზე მომდგარი, დაბარგული უცხო მოხუცი რომ დაინახა, შეცბა, უკან დაიხია და — ალიკ, გამოიხედეთ — დაუძახა ვილაცას. სინათლეზე ახლა ღობიან-ღაბაბიანი ახალგაზრდა კაცი გამოჩნდა ფლოსტების ფლათუნით.

მოხუცმა შვილს რომ მოჰყარა თვალი, მხოლოდ მაშინ გაიღიმა, მიიმე ტვირთი მოიხსნა, ალიკა გადაკოცნა და ფეხსაცმლის გახდა დაიწყო.

— შემოდი, შემოდი და შინ გაიხადე, — უთხრა შვილმა და მამის მთელი ბარგი-ბარხანა ხელის ერთი მოსმით შემოიზიდა.

მწითური დედაკაცი გუმანით მიხვდა, რომ ჭერუნახავი მიძახალი სწევოდა. გამზღარ, სიბერისგან მოტეხილ მოხუცს ერთი კი შეავლო თვალი, მერე ცხვირპირი აიბზუა და გვერდზე მიდგა.

— დედა, გაიკანით, მამაჩემია, — უთხრა იმ დედაკაცს ალიკამ.

მოხუცმა დიასახლისს ზრდილობიანად დაუყრა თავი და მუხის კუნძივით დაკოჭრილი მარჯვენა ცომივით რბილსა და კოტიტა ხელში ჩაუღო.

შვილი მამას ფართო კორიდორით შეუძღვა ბინაში.

სარკესავით მოლაპლაპე პარკეტზე მამულა ისე ფრთხილად მიდიოდა, როგორც ბრმა მოყინულზე, — ეშინოდა, არ მოცუტრებელიყო და ცხვირპირი არ დაემტვრია.

დიდი დარბაზის ღია კარებს ჩაუარეს.

მოხუცს თვალი მოსტაცა დარბაზის ჭერზე ათასფრად მოელვარე ბროლის ჭაღმა, მოეჩვენა, რომ იქ ყველაფერი ბღღერიალებდა და ანათებდა. ელავდნენ დიდი სურათების ჩარჩოები, ლაპლაპებდნენ უცნაური კარადები, კრიალებდა და ბრჭყვიანებდა მათ თაროებზე გამოლაგებული ბროლისა თუ ზარნიშინი ვერცხლის ჭურჭელი, უშველელი სავარძლების გასწვრივ თამთამე-

ბდა ყორანივით შავი როლიდასწვრივ თელა იატაკზე. კედლიდან კედლამდე გართმებულიყო სპარსული ნოხი.

მამა-შვილმა გაიარეს ღია თუ მოხუცრულ კარებიანი ოთახები, ვეებერთელა სამზარეულო და ფართო შემაბანდში გავიდნენ.

ლიკა და პატარა გია სავარძლებში ჩაძირულიყვნენ და ფერად ტელევიზორში ულტრამოდერნ მომღერალ ჭალს უსმენდნენ.

— ესენი კი ჩემი მეუღლე და შვილი არიან — განაგროო ოჯახის გაცნობა ალიკამ.

ფეროვანმა, მკერდსავე ახალგაზრდა ჭაღმა სავარძლიდან ოდნავ ასწია ფართო თქოები და მოხუცს ისე ჩამოართვა ხელი, რომ თვალი ტელევიზორისთვის არ მოუცილებია.

უცხო კაცის დანახვაზე ხავერდის ბალიშიდან ისეუბა კატისხელა არსებამ და ყეფა-წიკაწიკავით გაეჭანა მამულასაკენ.

რაკილა სხვა სკამი არ იყო, მამულა თავის სიციცხლეში პირველად ჩაჭდა „ბუმბულის სკამში“ და თვალი მდიდრული ნივთებით გამოჩურთულ შემაბანდს შემოავლო.

— აბა, როგორა ხარ, მამაჩემო, რა უქენი ცხვარ-ძროხას, — მოიკითხა შვილმა და თან ტელევიზორი გამოართო, რომ მამას მისი ლაპარაკი კარგად გაეგონა.

იმ წუთასვე აწივლდა გია, აყვა ბებია ღიზატ და რძალმა ტელევიზორი ისევ ჩართო, ოღონდ ცოტა ჩაუწია.

— აბა რალა როგორა ვარ, შვილო, ხელ-მუხლი დამიდგა და საქმის გაკეთება აღარ შემიძლიან. ცელს და ცულს ველარ ვხმარობ. ის იმოდენა ეზო-კარი და მთა-ბარი კიდევ პატრონს უყვივის. ოხრდებდა ყველაფერი უპატრონობითა და პატრონი კაცი კი აღარსად არის, — გამოეონა დიდი ხნის დაგროვილმა ბოლმამ მამულას პირიდან.

მამულა ამ ბოლო დროს მართლაც, საოცრად მოტეხილიყო და დამკვანარიყო; მკერდი ჩავარდნოდა და მხრებში

მობხრილიყო, შუბლსა და ყვრიმალეზე სიბერის ლაქები მოსდებოდა, კატასავით ენაოდა, საღლა იყო ის მგრგვინავი ხმა. სოფლიდან სოფელში რომ გააქუხებდა. იმ ახოვანი, ბრგე და ჭანმაგარი მთიელიდან ფელების გროვალა დარჩენილიყო.

— სულ ვერ მოთიბე ვერაფერი? აბა საქონელს რა ეშველება? — იკითხა ალიკამ.

— მოვთიბე ცოტა რალაც, ორი-სამი სულის საყმაო... ამოვალ, ამოვალო და აღარც შენ დამენახვე. ე ბალახნი კი წახდნენ და მერე ან შენ და ან სხვა რალას მიშველიდა. მეც ავდეგ და ფურდეკეულები სახორცეში ჩაებაბარე მთავრობას.

— ჩა-ა-ბა-რე? — დამარცვლა შეიღმა, — მერე და მე რატომ არ შემატუობინე.

— აბა, როგორ შეგატუობინებდი, რომ ეხლაც ძლივს მოგებლე. იქ კიდევარა ფოსტალიონები ჩვენ დაგვიდის. წელი ისე გავა, რომ ჩვენს ხეობაზე კაცი არ გაჭკანდება. სოფელში ოთხი-ხუთი კომლილა ვართ დარჩენილი და ისინიც ისეთი ბერ-ბურები, რომ ერთიმეორესთან მისვლა გვიკირს.

— ფული მოგაცეს? — შეაწყვეტინა მამას ალიკამ, რადგან სოფლის ამბავი ნაკლებად აინტერესებდა.

— მომცეს, — თქვა მოხუცმა და გაჭირვებით წამოდგა, თავისი ფუთა მოჩხრიკა და ჭუჭყიან ძონძში გამოკრული ფული კრიალა მაგიდაზე დადო.

ფულმა ყველაზე მეტად ღიზა-ბაბოს გაუბრწყინა თვალები. არ დააყოვნა, მივიდა და ჭუჭყიანი ჩვარი უმალ შემოხსნა. დედაკაცს კიდევ უფრო აუციმციმდა ხორცსავსე ქუთუთოებში ჩამბერალი მღვრიე თვალები, როცა წვრილი ფულის ნაცვლად იქ ოცდახუთ და ორმოცდაათმანეთიანების შეკვრები დაინახა. ბწყილებით დაჭერილი ჭუჭყიანი ჩვარი ზიზლით განზე გასწია, მერე ის ჩვარი სამზარეულოში გაიტანა და სანაგვე ურნაში ჩააგდო.

მამულას არ გამოპარვია მძახლის საქ-

ციელი. ის ხომ მარტო ცხოველები და რაც ცოლი მოუყვდა, თვითონ ირეცხავდა ტანსაცმელს, თვითონ იკერებდა ღილს და იკემსავდა შარვალს. ახლაც თბილისში რომ მოდიოდა, ყველაფერი დაირეცხა, დაიბანა და ისე წამოვიდა. ის ჩვარი კი, რომლითაც ფული ადრევე შეკრა, ძველი პერანგის ჩამონახები იყო და მისი გარეცხვა არც უფიქრია.

— ორი ძროხა და ხუთი ცხვარილა დავიტოვე, ყველა ქვრივ ქეთოს მიებაბარე და თივაც მიეცი. თუ ღმერთმა მომხედა და აეადმყოფობა დავჯახნე, გაზაფხულზე ნამატინანად დავიბრუნებ, თუ მოგვკვდი და იქ წასაღებად და დასამარხავად ისინიც მეყოფა, დანარჩენი საქონლის ფული კიდევ ემანდე. წამოგიღეთ. — თქვა მოხუცმა.

მამულამ გაზაფხული რომ ახსენა, შესთოთებულმა ღიზამ ქალიშვილს გახედა, მერე ორივემ თვალებით მოძებნეს ალიკა. იგი მამის გასწვრივ დივანზე იჯდა და დაფიქრებული მიშტერებოდა ბალიშზე მიძინებულ ცუგოს, რომელიც სიზმარში ვიღაცას უღრუნდა.

ალექსის არასოდეს უფიქრია იმაზე, რომ დადგებოდა დღე, როცა დაუძღვრებული მოხუცი მამა კარზე მიადგებოდა და შენახვასა და მოვლა-პატრონობას მოსთხოვდა. უფრო სწორად, ამაზე ფიქრს გაურბოდა. განსაკუთრებით კი მას შემდეგ, რაც რაიონში წასვლას თავი აარიდა და სასიამაოროს დახმარებით თბილისში სარფიანი სამუშაო ჩაიგდო ხელში. მაშინ სად ეცალა ამაზე ფიქრისათვის, მით უმეტეს, რომ დედაც და მამაც კარგად ეგულეობდნენ და ერთიმეორისთვის მიხედვაც შეეძლოთ.

— იმეურნალე, საავადმყოფოში დაგაწვენ, — უთხრა შეიღმა და მამას ჩაყვივნილ თვალებში ჩახედა.

— არა, — თავი გაიქნია მამულამ, — საავადმყოფოში ვერ დაეწვები. რაიონის ექიმმა ქალაღლი მომცა, ქალაქში წადი და აბაზანებზე იარე — ის გარგებსო.

— და იარე შენც, ხვალე წაგყვან
— დაამედა შეილმა.

აქამდე ტელევიზორს შემორჩენილმა
გიამ მთვლემარე თვალები უცხად გააქ-
ყიტა და გაკვირვებულმა წამოიძახა:

— ბაბო, ნახე ბაბო, რამხელა მამა-
ლოა!

მამულას მოტანილი პირმოკრული
კალათიდან ვეებერთელა წითელ მა-
მალს ამოეყო თავი და გაკვირვებული
ათვლიერებდა იქაურობას. მერე, თით-
ქოს რაღაც არ მოეწონაო, გაჯავრდა, —
ყა-ყა-ყა-ყაო, — დატუქსა იქ მსხდომნი
და ისევ ჩაიმალა კალათში.

— ეგ რალამ გატარებინა, რად გინ-
დოდა, აქ რომ მოგყავდა, — უთხრა
შეილმა.

— რა ვქნა, ვერ გავიმეტე მოსაცი-
ლებლად, ეგ მათევიწებდა მარტოობის
გრძელ ღამეებს, ეგ რომ მყავდა, მეგო-
ნა. რომ სახლში მარტო არ ვიყავი და
ეგრეც არის, სადაც მამალი ყოვის. ის
სოფელი ისევ ცოცხლებში სწვრია...
აღამიანივით შევეჩვიე...

გიამ მანამ არ მოისვენა, ვიდრე მამუ-
ლა-პაპამ კალათას პირი არ მოხსნა და
ვეებერთელა, ალისფერი მამალი მთელი
ტანით არ წარადგინა ოჯახის წევრთა
წინაშე.

თავი რომ თავისუფლად იგრძნო, მა-
მალმა ფრთები შეიფერთხა, ამაყი თავი
მეომარივით ასწია მაღლა და ვარდის-
ფერი ბიბილოებით დამშვენებული ყე-
ლი მოიღერა. მისი გრძელი, ალისფერი
ბოლოები ჯერ მაღლა შემართულიყე-
ნენ, მერე წამგლებივით მოხრილიყვნენ
და კინალამ იატაკამდე სწვდებოდნენ.

— დედა, რამხელა ბრჭყალები აქვს!
— გაკვირვა გიამ, როცა მამლის მძლა-
ვრსა და სწორ ფეხებზე ყანწებივით
აპრებილი დეზები შენიშნა. მამალმა კი
განმეორებით მოავლო თვალი მისთვის
უცხო გარემოს, ისევ მოიცა გული და
— ყა-ყა-ყა-ყაო — ოღნავ ასწია მარჯ-
ვენა ფეხი.

სწორედ ამ დროს მოხდა მოულოდ-
ნელი რამ. ყა-ყა-ყა ეგრეც არ უნდაო და
ბალიშიდან ნაპერწკალივით წამოენთო

ოჯახის ცუგო, ჯიქურ გავერდნენ და
ქვეშ და ყეფით ეძგერა მამალს. მამალ-
მა დროზე უგანა და ცუგოს შემოტევა
მოიგერია. მერე მუშტივით შეიკრა,
ბრჭყალები წინ წაიმძღვარა და ბალნიან
ცხვირპირზე დააცხრა თავდამსხმელს.
იმ წამსვე განწირულის გაბმული წამუ-
ტნი აღმოხდა ცუგოს. მამალმა კი
იერიში გაიმეორა და ახლა ზურგზე
აღინა ბღღვირი გაქევეულ მეტოქეს.

— უი, მომიკვდეს თავი, — იკვლა
ლიზამ და დაფეთებული ცუგო ხელში
აიტაცა, თვალეებზე ჩამოფარებული ბა-
ლანი გადაუწია და კიდევ უფრო ავიშ-
ვიშდა:

— მიშველე, ოლიკო! — უყვირა ქა-
ლიშვილს, — იოდი გამოიტა, მთელი
სახე დაუმახინჯებია, მაგ უპატრონოს,
მგონია თვალეებიც სულ ამოუჩიჩქნია,
ამას მოუყვდეს ღიზა!

ლიზამ გულგახეთქილი ცუგო ლიკას
გადასცა და მამლის დასჯა გადაწვეიტა.
წაეტანა კიდევ დასაქერად, მაგრამ მა-
მალი ხელიდან დაუსხლტა. რაფაზე
შეხტა და ძვირფასი საყვავილე ძირს
ჩამოაგდო.

ლიზამ კოტიტა ხელები მთელი ძა-
ლთ გაილაწუნა ხორცსავეს ყბებზე,
ლოყები ჩამოიფხოვნა და ელდისაგან
თვალეები კინალამ გადმოუცვივდა:

— ვაი ჩემს თავს, ბიძინას მოტანილი
ჩეხური ბროლის ვაზა, მოკალი, ალიც,
მოკალი ეგ ოხერი, მაგას ამოუწყდა პა-
ტრონი! — წიოდა სახეშეშლილი ღიზა.
ფანჯრის რაფაზე მშფოთვარე მამალი
ჯერ თავის ენაზე გაეპასუხა გაეცეცლე-
ბულ ღიზას, მერე კი ფრთები გაშალა
და სწორედ მისკენ გამოქანდა.

— მიშველეთ! — იკვლა ღიზამ, წა-
ბარბაცდა, სკამს წამოედო და მუთაქასა-
ვით გაგორდა იატაკზე.

მამალს არც უფიქრია ღიზაზე თავ-
დასხმა, უბრალოდ თავზე გადაუფრინა
და კარადაზე დაჭდა. თავი რომ მაღლა
დაიგულა, უფრო მეტად განრისხდა.

— მიშველეთ, მოკალით! — კიოდა
გულგახეთქილი ღიზა და თან დაფეთე-
ბულ თვალეებს არ ამორებდა მამალს.

რომელიც სწორედ მისკენ იყო პირნიჭ-
ცული და სასტიკად იმუქრებოდა.

ეს ყველაფერი ისე სწრაფად მოხვეა
ერთიმეორეს, რომ მამულამ საქმეში ჩა-
რევა ვერ მოასწრო, მერე კი როცა ლი-
ზამ მამლის პატრონი დაწყველა, მოხუ-
ცი აიფაფრა:

— რა იყო, დედაეყო, რამ გადაგვრია
და რადა გუყვევლო, ჩიტი აო გინახავს-
თქვა. — და წყრობით შეკრა ჭალარა წა-
რბები, მერე წამოდგა, დაყოფრებული
ბებერი ხელები მამლისკენ გაიწოდა და
ჭუფი, ჭუფი დაუთახა. მანამდე ნიკორედ
შემართა ფრთები, გადმოხტა და მამუ-
ლას მხარზე დაეშვა. მამულა მოეფერა,
ზურგზე ხელი გადაუსვა, იერე წაიყვანა
და ისევ კალათში ჩამწყვედა.

სამწინელი მამლის შეპყრობის შემ-
დეგ წვილ-კვილი თმცა მიწყდა, მა-
გრამ მოულოდნელმა უსიამოვნებამ და-
ისადგურა. დაბებულმა ნერვებმა სიტყ-
ვებად ქცევა მოითხოვეს.

ლუკამ იატაკიდან საყვავილეს ნანსხ-
ვრკეები წამოკრიფა. ერთიმეორეს მია-
დო და თან ალიკას შეხედა.

აეც მომასწავებელი სიჩუმე გიამ
დაარღვია:

— პო და, ბაბო, შენცა, რა იყო, მა-
ნალო სულაც არ იკბინება, თუ არაფერს
დაუშავენ. მაგრამ თუ დაუშავენ? აუჰ,
შენი გულისა! რა მამალოა! ხომ ჩაგოგ-
დო ნოკაუტში შენი ნაქები ცუგო, ავე-
ლა ძაღლისა რომ ეშინიან და მარტო სა-
ხლშია უოჩალი, მამალოს კი არავისც
არ ეშინია. — თქვა და მამულას ველი
გამოეწია — ბიბია, ამოსვი რა კალა-
თიდან, ცოდოაო!

მამულას ბებერ სახეზე ცუდმა ფერ-
მა გადაუარა:

— ბიბია კი არა, მე პაპა ვარ შენი,
შენი ბაბუა. — უთხრა და დაყოფრე-
ბული ხელი მხარზე დაადო შვილი-
შვილს.

— მე პაპა აღარა მყავს, ბაბომა თქვა,
რომ ის მოკვდა და ეს სახლი მე დამი-
ტოვა, რომ მეუდამ მოვიგონო.

ისევ გაუყვითლდა სახე მამულას.

ბიჭს ახლა თავზე გადაუსვა **უკრინეშული
შენჯღიწიყიყა**
კეითხა:

— რა გვარისა ხარ შენ?

ბიჭი გაიკიბა და როზინად უთხრა:

— ფოცხვერაული გია!

პაპამ შებლზე აეყოა შვილიშვილს.

ახლა ლიზა წამოწითლდა, ზიზლით
დაქლანა მწითური სახე, რადგან ვერ
იტანდა ამ გვარის ხსენებას. რამდენჯერ
სცადა, მაგრამ ალიკასთან არც მოფე-
რებამ გასტრა და არც გაბლტვამ, ვერ
გამოაცვლევინა „ძველი საბუთები“ და
აი ისევ ფოცხვერაული და ფოცხვერა-
ული!

დედაეცმა ნერვების აფუტფუტება
ვერ დაფარა, წამოდგა, აკრუ-ტუნებელი
ცუგო გულში ჩაიხებდა და თავის საიი-
ნებელ ოთახში გავიდა.

— პაპა, ამოეწვი რა მამალო, გეხვე-
წები. — არ ეშვებოდა გია.

შვილიშვილმა რომ პაპა დაუძახა, მა-
მულა სიამოვნებისგან შეტოკდა, გულში
სითბო და იარღვებში ძალა იგრინო,
წუთით გადააიწყდა მომხდარი უსიამო-
ვნებაცა და ლიზას წყველაც. შვილი-
შვილს მხრებში წაავლო ხელები,
შეატოკა და კიდევ აეყოა:

— პაპა-მამულა ფოცხვერაული, თავის
შვილიშვილს — გია ფოცხვერაულს
ხეალ დილით მამალს სულ აჩუქებს. —
თქვა მამულამ ისე, რომ გვარი ფოცხ-
ვერაული ორჯერვე მკვეთრად და ხმა-
მალა წარმოთქვა.

ლუკამ ვახშამი გამოიტანა და მამა-
შვილი თითქმის უმარბხად მიუხსდნეს
მაგიდას. თითო-ორორი ჭიქა ღვინოც
დალიეს, თითქოს, სადღეგრძელოებიც
თქვეს, მაგრამ ყველაფერი ნამალადევი,
უფერტლი და უსიამოვნო იყო. სრუ-
ლიადაც არა ჭკავდა მამა-შვილურ თბი-
ლსა და ტყბილ სუფრას.

შეფარკით ათვალეგრებდა მამულა
შვილის გარეგნობას. იგი აღარაფრით
ჭკავდა ადრინდელ სნობტსა და კაფან-
დარა ალექ-ის, თავი უზომოდ გასიებო-
და და ეისერი საღლაც დაჰკარგოდა. ჩა-
წითლებულ-ჩაღაფლავებულ ლოყები
და ჩასკლებულ-ჩანაოკებულ ღაბაბი

ავლარეკლ ყასაბს მიუგავდა. მუცელი და თუძოებიც მასავით გასწორდა განზე. მარტო თვალები დარჩენოდა უცვლელი. თავლისფერი თვალები დედისა...

მამას ბევრი რამ დაჰგროვებოდა შვილისთვის სათქმელი, გასამხელი და გასაზიარებელი. ერთი ეგ იყო, დროს უცდიდა, რომ გუდისთვის პირი მოეხსნა და მერე კი წამოალაგებდა და წამოალაგებდა ყველაფერს. რაც მარტობასა და უძილო ღამეებში დაუგროვდა. და რაკილა მამაშვილი მარტო დარჩენ, აქი სცადა კიდევ. მაგრამ რაც კი თქვა, შვილმა ყველაფერზე ხელი გაუქნია. — არა, ეგრე არ არისო.

მამულა რისხვისგან აიღუწა და კინაღამ იყვირა — ვინ უბედავ სიტყვის შებრუნებას, შე არ გასაზრდელი, მაგრამ გულს მოერია, სათქმელი მემარისთვის გადადო. ბოლოს კი მგზავრობით დალილიმა მოხუცმა სულაც ჩასთვლინა და ქალარა თავს კანტური დააწყებინა.

აღიკამაც ამოავსო თავისი ტომარა და ვახშობა დაამთავრეს.

დალილიმა და შთაბეჭდილებებით დამიბებულმა ოჯახმა, როგორც იყო, ნაშუალამევის მისცა თავი ძილს.

ღამის მყუდროებაში მოულოდნელად ისეთი თავბეღური ტყალა-ტყალეში გაისმა, რომ ღიზა ფეთიანივით წამოვარდა ლოგინიდან. დედაკაცი ჯერ კიდევ გონს ვერ მოსულიყო, რომ მამულას მამალმა ფრთები შეებრტყა, რიბიანი ყიყლიყო შემოსახა და ქვეყანას ახალი დღის მოახლოება აუწყა.

ახლა კი ყველა ლოგინი შეტოვდა. ძლივს მოასწრეს იმის გააზრება, თუ რა ხდებოდა. რომ მამალმა თავისი მოვალეობის შესრულება განაგრძო და მეორედაც შეჰყივლა ცას.

— ეს რა უბედურებაა ჩემს ოჯახში, გაგონილა! — მოისმა სიბნელიდან ღიზას ნაძინარევი ხმა.

— რას შერება, ალიკ, ის ქათამი? — თვალაუხვლელად ჰკითხა ლიკამ ქმარს.

— ყივის! — უხეშად მიუგო ალიკამ, საბნიდან ზანტად გამოძერა და სინათ-

ლე ანთო, მერე თვალებისკენ მიმავალი. ერთი გვარიანად ჩასცხო თავში და თავის კალათიანად აიგანზე გაიტანა. ზედ ცარიელი ტომრები მიყარა და მოქნარებით დაუბრუნდა თავის ლოგინს.

ღიზას უბედურებას ამით არაფერი ეშველა. თითქოსდა აქ არაფერი მომხდარაო, მამალმა არც ცემა-ტყუებას მიჰქცია ყურადღება და არც სახლიდან გაგდებას — ყიოდა და ყიოდა გათენებამდე.

დღლით ღიზამ მეზობლებს მოუბოდიშა — სოფლიდან წუხელ ჩამოგვიყვანეს და დღეს, ალბათ, დავკლავთო და თან დასტურის მომლოდინემ მამულას გადახედა.

— არა, არ დავკლავთ, — თქვა მამულამ ისე, რომ ღიზასთვის არც შეუხედავს.

ღიზა ამას არ იყო შეჩვეული, მისი სურვილი ოჯახში ყოველთვის სიტყვა-შეუბრუნებლად სრულდებოდა. ასეთი იყო ის ქმართანაც და ამასვე აგრობებდა სიძესთანაც. მან არ იცოდა რა იყო „არა“.

ღიზა წუთით შეჩერდა, სახეზე აღმოფრთება გამოეხატა. დაუფარავი ზიზღლით შეათვალეერა მოხუცი მამალს.

— მაშინ ბაზარზე გაიყვანე და გაყიდე. აბა ქალაქში მამალს რა ესაქმება. მაგის ნებას ვინ მოგვეცემს. ხალხია, მეზობლებია. — ბრძანებდა ღიზა.

— არა, არ გაყიდი, — თქვა მამულამ და ქალარა თავი მალლა ასწია. შებლმეკრულმა შეხედა დედაკაცს.

არც მამულას უბრუნებდნენ ოჯახში სიტყვას, მისი „არა“ ყოველთვის საბოლოო იყო, რადგან მამაკაცი ბრძანდება და რასაც იტყვოდა. ის უნდა გაკეთებულყო.

მძახალთა ნერვების აფაფრვა, ალბათ, კარგად არ დამთავრდებოდა. ვიარა რომ არ შემოსწრებოდათ, ბავშვი ლოგინიდან პირდაპირ ლოჯში გამოვარდა და მაშინვე მამალი იკითხა. მერე ღიზა ბაბოს მივარდა და ჩვეული ჭირვეულობით უთხრა:

— მამალს ხელსაც ვერ ახლებთ. იმიტომ, რომ ის ჩემია, პაპამ მე მაჩუქა. გადაწყდა, მამალი ღამლამობით სარდაფში დაემწყვდიათ, რომ ყვილით ოჯახები არ აეფორიაქებინა და მხოლოდ დღისით გამოეყვანათ ფეხზე ბაწარშებმული. ვინმეს თუ დაკორტინდა, ამაზე პასუხისმგებელი კი მამულა უნდა ყოფილიყო.

გიამ მთელი უბნის თანატოლები იმავე დღეს შემოიკრიბა და რაც იცოდა და არ იცოდა, მამლის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის შესახებ, ყველაფერი აუხსნა. მისი ყოვლისშემძლეობა წუხანდელი ამბითაც დაუსაბუთა და დაწვრილებით აღწერა თუ როგორ სძლია თავხედ ცუგოს.

საერთოდ ნებიერი და ჭირვეული ბავშვი ძალიან მალე დაუშეგობრდა მამალსა და მამულა-პაპას. მკურნალობიდან მობრუნდებოდა თუ არა მამულა-პაპა, მაშინვე გამოიყვანდნენ სარდაფიდან წითელ მამალს და მახლობელ პარკში გასწევდნენ სასეთროდ, რადგან მთელი ხალხი მათ და მათს მამალს უყურებდა, გიას სიხარულს საზღვარი არ ჰქონდა. მშობარა თანატოლებს სიამაყით უჩვენებდა თუ თავისი შრისხანე ნისკარტით როგორ ენჯავდა იგი სიმინდის მარცვლებს გიას ხელისგულიდან...

პარკის გასწვრივ, ფართო ქუჩაზე „ინტურისტის“ ვეებერთელა ავტობუსმა ჩამოიჭროლა და გაუსწორდა თუ არა პაპა-შვილიშვილს, თამამი ყვირილი გაისმა:

- Un coq!
- Un grand coq!
- Un coq rouge!*

და ავტობუსიდან თავპირისმტვრევით გადმოცვივდნენ უცხოურად ჩაცმული ახალგაზრდები თუ ქალაროსნები. მათ შავი წინგარდნიანი თეთრი ტილოს ქუდეები ეხურათ და ისე თამამად იქცეოდ-

ნენ, როგორც ტყეში, სადაც ამაყნი ნიჭიანი ხიზლინიქნიქნი დას.

მამულა და მისი მამალი უცხოელთა გარემოებაში აღმოჩნდნენ. საქმე მისწრებაზე მიდგა და ვინ მამალს ჩააფრინდა და ვინ მამულას ეალთებს, გასწიეს და გამოსწიეს, ვიდრე მოხუცი არ აყვირდა — ვინა ხართ და რა გინდათო.

— მამლის ყიდვა უნდათ. — უთარგმნა ტურისტების თანმხლებმა ქალმა.

— არა ვყიდი, — თქვა მამულამ და უცხოელს კალთიდან ხელი გააშვებინა.

— ორმაგ ფასს გაძლევენ, — განუმატა იმავე ქალმა.

— ფასი რასა ჰქვია, ასმაგიც რომ მომცენ, არა ვყიდიო, ვერ გაიგეს — დამცინავი ღიმილით გაუმეორა მამულამ.

ტურისტები კი მამალს მაინც არ ეშვებოდნენ. გარშემო უვლიდნენ და ფოტოაპარატებს ახეაქუნებდნენ. ყაყაინებდნენ და ხელებს იქნევდნენ. გაოცებულნი იყვნენ კავკასიური გზის მამლის სილამაზით. ერთმა მათგანმა მამულას ოქროს საათი შეაჩეჩა ხელში — გავცვალოთო.

— ჩემი დიდი ოქროს საათი ეგ მამალია, არც მოიშლება და არც მომართვა სჭირდება, ყოველდღით თავისდროზე აღვიძებს დიდსა და პატარას. — უთხრა მამულამ და უცხოელების წრე გაარღვია.

გაშლილი ნაბიჯებით ფეხდაფეხ გაყვა უცხო ხალხის თავხედობით აღშფოთებული მამალი.

— ხომ ვაჯობეთ იმათ, მამულა-პაპა — ძლივს დამშვიდდა გია.

რაც დრო გადიოდა, პაპა და შვილი-შვილი მით უფრო მეგობრდებოდნენ. მამულას საინტერესო თქმულებებისა და ზღაპრების მარაგი არ ელეოდა, ხოლო შვილიშვილს კი გველეშაპებისა და დევების მშუსრავი კოპალე ძილშიაც არ ასვენებდა. ბოლოს გიამ ისიც გაიგო, რომ მამულა პაპა სწორედ იქიდან მოსულიყო, სადაც თვალუწყდენი კოშკები დგას, ბევრი ჩანჩქერები, ჭიხვები და ყინულიანი მწვერვალებია. ყვე-

* — მამალი!

— დიდი მამალი!

— წითელი მამალი! (ფრანგ.)

ლაფერი ეს მას ასეზის ჰქონდა ტელევიზორში ნანახი და ძალიან უნდოდა ერთხელ მაინც ეხილა თავისი თვალით.

— წავიდეთ, პაპა გენაცვალოს, წავიდეთ, შენ იქ მამაშენისგან უპატრონოდ მიტოვებული საკუთარი კოშკი გაქვს, ავიდეთ იმაზე და გავხედოთ ფოცხვერაულთა თემის მთა-ბარს — აიმედებდა შვილიშვილს მამულა.

მამულას გია უადვილებდა უჩვეულო ცხოვრებას, ის უყურებდა ბედის უაუღმა შემოტრიალებით ატეხილ ტიკვილებს. მოხუცი ბავშვში თავისი ჭილაგის ნიშნებს ხედავდა. ამიტომაც მის ბებერ გულში თანდათან ღვივდებოდა იმედის მინავლული ნაკვერჩხალი. გიას მომავალზე ოცნებობდა, რადგან ისლა ეგულებოდა გვარის გამგრძელებლად და მამულის პატრონად. პაპა თავის ჰკუთხე გააწვრთნიდა და დაგეშავდა შვილიშვილს, ლილოდან გადმოუყვანდა განთქმული ჭიშის იაბოს, მხედრობასა და იარაღის ხმარებას ასწავლიდა. უამბობდა წინაპართა გმირობასა და კაიყ-მობის ძველისძველ ანდრეუბებს, გააგებინებდა, სად და რისთვის წირავდნენ სიციცხლეს მისი წინაპრები.

ამ დროს კი ლიზას მოთმინების ჰურჭელი პირთამდე ავსილიყო და ერთი პატარა შეტოკებულა აყლდა, რომ ბოლმა და ცოფი ღვართქაფად გადმოდენილიყო. საქმე ის გახლდათ, რომ ლიზას ღრმა რწმენით, გია მისი საკუთრება იყო და ამაში აქამომდე არც არავინ შესღავებია. გია უნდა გამოსულიყო ისეთივე მეოჯახე და შემომტანი, როგორც მისი ქმარი ბიძინა და სიძე ალიკა იყვნენ. მაგრამ ლიზა იმასაც კარგად ხედავდა, რომ მისი შვილიშვილი ამ კაცმა თანდათან გადაიბირა. ასე თუ გაგრძელდებოდა, ბავშვი ხელიდან წაუვიდოდა. საჭირო იყო რალაციის მოხერხება და ერთხელაც გადაწყვიტა, რომ მოვიდოდა თუ არა სამსახურიდან ალიკა, მამალი ოჯახისთვის მოეშორებიათ და ეს კაცი საავადმყოფოში წაეყვანათ.

ლიზას წესად ჰქონდა, რომ საოჯახო თათბირებს სადილობის დროს გამარ-

თავდა ხოლმე. ასე იყო, ^{გარეუბნულში} ^{საშობაობაში} ცოცხალი ჰყავდა მამიანაც და ასე გრძელდებოდა მისი სიყვდილის შემდეგაც. დედა და ქალიშვილი ყოველთვის ერთი სათქმელით გამოდიოდნენ და მხოლოდ ეგ იყო, რომ მონაცვლეობით ლაპარაკობდნენ ერთსა და იმავეს. აქვე ისიც უნდა ვთქვათ, რომ მათი აზრი ყოველთვის გადიოდა თუნდაც იმ მარტივი უფლების ძალით, რომ ისინი ორნი იყვნენ ერთის წინააღმდეგ, ხოლო თუ საკმაო ესეც არ აღმოჩნდებოდა, მამინი ლიზა სიძესთან თათბირს სულაც შეწყვეტდა და რასაც ბრძანებდა, ის უნდა გაეთებელიყო.

ასე ჰქონდა აწყობილი ლიზას თავისი მყუდრო ოჯახი.

იმ დღესაც, მოუსხდნენ თუ არა საცხე მაგიდას, ლიზამ თავისი აზრი ჩამოუყალიბა სიძეს, არწმუნებდა, რომ მათ ოჯახში საშინელი უბედურება ხდებოდა, რომ დროზე თუ არ მიხედეს. ბავშვი იღუპება.

ალიკამ ბარაქიანი ლეკმა მადიანად გადაყლაპა და სიდედრისთვის არც შეუხებდავს ისე ჰკითხა:

— რა ვქნათ?

ლიზას გული გაუნათდა. გამოცდილებით იცოდა, რომ ზრდილობიანი სიძე როცა ასეთ პასუხს უბრუნებდა, მერე მისი ჭერი დგებოდა და გადამწყვეტი სიტყვაც მას ეკუთვნოდა.

— თუ გინდა, რომ ბავშვი ხელიდან არ წავიდეს, მამაშენი საავადმყოფოში უნდა დააწვინო, მაგ მამალს კი მერე მე თვითონ მოუველი, — თქვა ლიზამ და პასუხის მოლოდინში მღვრიე თვალები სიძის გაოფლილ სახეს მიაბჟინა.

ალიკამ ჩანგალი დადო და გვერდზე გაიხედა, გაუჭირდა სიდედრის სურვილის დაკმაყოფილება და მისი გულის მოღობობა სცადა:

— დედა, ხომ ნახე, რომ საავადმყოფოში არ დაწვა, ავადმყოფი კაცი როგორ გავაგდო სახლიდან. ის ხომ მამაჩემია!

— მამა თუ გყავდა, თან უნდა ჰყოლოდი, — გადმოყარა ღვარძლი ლიზამ

და ქალიშვილს გადახედა. — ახლა შენი ჭერიაო.

— ჩვენი პირობა ეგ არა ყოფილა, რომ ოჯახში შესანახებს შემომიყრიდი. მე მარტო შენ გიცნობდი და სხვას არავის. — დროზე გამოეხარხლა დედას ქალიშვილი.

— გეყოფათ ახლა! — თქვა ალიკამ და ხელი მაგადას დაპკრა.

ლიზა მოულოდნელობისგან გაშრა, ფერი დაეკარგა და ენა ჩაუფარდა. ათი წელი იყო მათ ოჯახში სიძე. მაგრამ ჭერ ამის მსგავსი რამ არაფერი გაებედა. კიდევ უნარეირ რომ არ მომხდარიყო, ნაცად ხერხს მიმართა და უმისამართოდ აბუზღუნდა:

— ერთი მყუდრო სახლი გქონდეს და იქაც არ მოგასვენონ. არა, ჩემი ლიკას სიცოცხლემ და ჩემი ქმრის სულის განათლებამ, ხელეც ფანჯრიდან გადავარდები. ხარის შემოგდებას უფრო ადვილად ავიტან, ვიდრე ამ კაცის ოჯახში ყოფნასა და ბავშვის წახედნას.

სამეტურნალოდან დაბრუნებულ მამულა-პაპას გია სადარბაზოს წინ დახვდა და ვიდრე ებებებს აათავებდნენ, ყველაფერი უამბო.

მამულამ შეილოშვილი დაამშვიდა, მერე საუბრისათვის შევიდა, თავისი ლოგინი წამოკრიფა. — მამალთან მინდა ვიყო — ესა თქვა და სარდაფში ჩაბარდა.

სარდაფი საკმაოდ დიდი და თანაც აკრავდ გამართული აღმოჩნდა. კედლებს თავიდან ბოლომდე ჰქონდა ჩაყოლებული ხილითა და ბოსტნეულით სავსე თახჩები და განჯინები. ჰერამდე აყვანილი თაროები ათასგვარი წვეწებითა და მურაბების ქილებით იყო გამოჩურთული. მარტო წიწყისა და ნივრის გალები აქ იმდენი იყო, რომ მთელ ქალაქს ეყოფოდა გასამწარებლად. კუთხეში ერბოთი სავსე კასრის გვერდით პირმოკრული ყველის გუდები წამოეგორებინათ. სარდაფის ბოლოში, დაბეტონებული იატაკიდან ორ ქვევრს ამოეყო ყელი, ქვევრებში რაც ვერ ჩატეულიყო, იმ ღვინით ვეებერთელა ბოცე-

ბი აევსოთ და სამარქაფოდ შეგუბუნდნენ ეტოვებინათ.

სოფლური სურსათის გარდა, სარდაფში უხვად შემოეზიდათ მალალხარის-ხოვანი ფქვილი და მაკარონი, კუთხეში ახლადპირმობხნილი, ბრინჯით სავსე ტომარა იდგა.

დიდძალი ცხვარ-ძროხა ჰყავდა თავის დროზე მამულას, მაგრამ ამდენი ქონი, ამდენი ყველი და ერბო შესაკმელად არასოდეს შემოუნახავს. შემოდგომაზე ყველაფერს მიყიდ-მოყიდდა და მხოლოდ იმდენს დაიტოვებდა, რაც გაზაფხულამდე გააღწევიანებდა.

მამულა გაოცებული ათვლიერებდა ვეებერთელა სარდაფს და ვერ წარმოედგინა, რამდენ ხანში უნდა შეექმნა ეს ყველაფერი მხოლოდ სამ ადამიანს?

მიუხედავად ამდენი ხორაგუელის შემოყრისა, სარდაფში მაინც საკმაოდ ადგილი იყო დარჩენილი იმისათვის, რომ მამულას საწოლი გაემართა.

ბერიკაცმა კიდევ უფრო იმით გაიხარა, რომ კუთხეში ონკანი აღმოაჩინა. სადაც წყლის დალევაც შეიძლებოდა და პირის დაბანაც. ოღონდ ეგ იყო ნივრის, ღვინის და კიდევ რალა-რალაცის სუნმა ცოტა გააბრუა, თორემ ლიზას ყურებს აქ ყოფნა ერიცხა.

საწოლი საგულდაგულად გამართა, მერე თავისუფლად წამოიწვა და თავი ფიქრს მისცა. მთაში ყოფნისას იგი შეილის ოჯახს სხვადასხვანაირად წარმოიდგენდა ხოლმე — ხან როგორც და ხან როგორც, როგორც ფიქრი უკარნახებდა, მაგრამ როგორც ნახა, ასეთად კი არასოდეს წარმოედგინა, და აი ახლა ამ მისთვის საკვირველ ოჯახზე ფიქრობდა.

მოულოდნელად სარდაფის ოკნის კარმა გაიჭრიალა და ღრქოში გიამ შემოყო ხტუტა თავი. სარდაფი მოათვალიერა და წამოწოლილ მამულას გაუცინა:

— მამულა-პაპა, ამირანისა და დევის ამბავი მომიყევი!

— მოდი, ბაბუჯა გენაცვალოს. — მიუთალერსა მამულამ და საწოლზე წამოჯდა. — აბა მომაგონე, სად გავჩერდით

და ახლავე დავიწყით — უთხრა და ხელით აჩვენა, მოდი აქ, გვერდით ჩამომიჯექო.

აივანზე ნებიერად წამომჯდარ ლიზას შეილოშვილი თვალისა და ყურისგან რომ გაუქრა, შეშფოთდა. ჭერ ადგილიდან ეძახოდა. მერე როგორც იყო, ჩაგორდა კიბეებზე და მთელი ეზო მისი ძებნით აივლო და ააქოთქოთა. გია კი არა და არ ჩანდა. ლიზას შიშის ელდა ეცა, წიოდა და ვიშ-ვიშებდა, მეზობლებს საშველად მოუხმობდა. ბოლოს ზემო სართულიდან მეზობლის გოგონამ გადმოსახა — გია და ვაჟა მამულა-პაპასთან წაივინდნენ საზღაპრაოდ.

აკანკალებული და ფერდაკარგული ლიზა აფთარივით შეიქრა სარდაფის კარებში.

მამულა და მისი მსმენელები ისე გაეტაცა ამირანის ბრძოლას დევებასა და ვეშაპებთან, რომ კარგახანს გონს ვერ მოვიდნენ, თუ რა რისხვა დაატყდათ თავს.

განჩხლებული დედაცაი წივილ-კივილითა და მუქარით დააცხრა შეილი-შვილს, კისერში სწვდა და კარისკენ დაითრია, მაგრამ გიამ იმარჯვა, ორივე ხელით კარის სახელურს ჩააფრინდა და ბებუის მოგერიების ჩვეულ ხერხს მიმართა, — განწირულივით აწივლდა.

მამულა ზეწამოვარდა და მრისხანედ იყვირა:

— რას სჩადი, დიაცო, შენ!

დიაცმა თავისი გაიტანა, ბავშვი კარებს მოგლიჯა და მუჭლუფუნებითა და ლანძღვა-გინებით გაიგდო წინ.

გაოგნებული მამულა კარგახანს იდგა შუა სარდაფში. ბებერი ხელები მოემუშტა და მარჯვლიანი თვალებით დაცარიელებულ კარებს მიშტერებოდა. მერე საწოლზე ჩამოჯდა. ჭალარა თავი დამქნარი ხელებით დაიჭირა და ვიდრე კარგად არ ჩამოალამდა, არ გატოკებულა.

მიიმე ფიქრებისგან მოქანცული და მოთენითილი გვიან წამოდგა, მამალი შემოიყვანა და კუთხეში თავისუფალი

ადგილი შეტურჩია. მერე ცხელი წყლით მონახა და ზედ ჩამოაბზო.

იმ ღამიდან მეზობლებს ძილი ნებისა ჰქონდათ. რადგან სქელმა კასრმა ყივილის ხმა ჩაახშო, მაგრამ მამალს მაინც ვერ შეურიგდნენ. ჭერ იყო და ეზოს დაბინძურება დასდეს ბრალად, მერე კი როცა ეს საშინელი არსება ფანჯრების წინ ჩაყოლებულ უვავილნარებშიც შეიქრა და უმოწყალოდ გადაქექა იქაურობა, მეზობლების აღშფოთებას საზღვარი აღარა ჰქონდა.

— წარმოგიდგენიათ, ეს რა უბედურებაა!

— პირუტყვის საცხოვრებელში რა უნდა, რწყილებს გააჩენს.

— აიყვანონ და სახლში ჰყავდეთ.

— ოღონდ უხმოდ აყივლონ, არა? — ახითხითდა შეზარხოშებული ზაზა პოეტო.

— რა არის აქ სასაცილო! — გაკაპასდა ვილაც დედაცაი. — სულ თქვენისთანების ბრალია, რომ ესენი, ეს ბრიყუთა მოდგმა. გაგვიბატონდნენ და თავზე დაგვასხდნენ. იქ, საერთო ნაკვეთში გარაჟი გამართეს, აქ კორპუსს ძირი გამოუთხარეს და სარდაფი მოაწყვეს, ნაშუალამევს „გოლგოთა“ მოგრიალდებდა და ისე აპიპინებს, რომ ბოდიშსაც არავის მოგვიხდის, კაცი ხმას არ იღებთ!

ზაზა პოეტმა გაზონებს გადღმა მეზობლებისგან შერისხული მამალი შენიშნა და მისკენ გაეშურა. ილიაში ამოჩრილ პურს ყუა მოატეხა, დაფხვნა და დაუყარა. მერე სკვერში განმარტოებით მჭდომარე მამულასთან მივიდა და უელი გამოუწია:

— მამულა ბიძია, ოღონდ მამალს კასრი ახადე, რომ თავისუფლად იყივლოს და ქოფაკ ლიზას თუ გინდა ამაღამვე დაგიბრჩობ.

* * *

მამულა დილ-დილობით უბოზე მიდიოდა აბაზანების მისაღებად. იქიდან ნაშუადღევს დაბრუნებული, დალილი და დასუსტებული მიწვებოდა თავის ქვეშაგებზე და ბერიკაცო ფიქრს მა-

ნამ ვეალეზბოდა, ვიდრე ლიზა არ ჩამოს-
დახებდა. — ამოდი, ისადილეო.

სადილზე მიწვეული მამულა ფეხთ
დაიხდიდა. ფოსტლებს მოიარებდა და
მისთვის მიჩენილი ადგილისკენ გასწევ-
და. ეს ადგილი კი დიდი სამზარეულოს
პატარა მაგიდა იყო, რომლის კუთხე-
შიც ლიზას უკვე გაეშალა შიანისთვის
სუფრა: დიდი ჭამით გუშინდელი წენი-
ანი, შემწრალი ხორცის ნაჭრები, წნი-
ლი და ოდნავ შემწკნარი მწვანელი ული.

ბერიკაცი მხოლოდ წვეწმი ჩაიყრი-
და პურის მოზრდილ ნატეხებს, მერე
დიდხანს უმადოდ ლოღნიდა და მისი
სადილობაც ამით მთავრდებოდა. დარ-
ჩენილ სანოვავეს კი ლიზა ერთი ხელის
მოსმით ჩაუთახებდა იქვე მდგარ სანაგ-
ვე ტრნაში. ამ დროს შეურაცხყოფისა-
გან მოხუცს თვალთ უბნელდებოდა —
გასვლა შინც მაცალოს, რომ თვალთ
არ დავინახოთ — გაივლებდა გულში.

მაგრამ რა ეჭნა მოხუცს, რომ არც წა-
სასვლელი ჰქონდა სადმე და აღარც —
ფული გააჩნდა. უკანასკნელ მანეთებს
მამლის საყვებისთვის იზოგავდა და ყო-
ველ კვირას პატარა პარკით მარცვლე-
ული მოჰქონდა მახლობელი ბაზრიდან.

მამულასთვის სადილზე უფრო აუტა-
ნელი ვაზში იყო, რადგან ამჯერად
უფრო მეტი სიყალბისა და თვალთმაქ-
ცობის მოწმე ხდებოდა, იგი ნათლად
ხედავდა თუ რა შორი-შორს იყვნენ
ერთიმეორისაგან ისა და ლიზას ოჯახი.

ისევ დაჭდებოდა სუფრის თავში ჩამ-
რგვალბული ალიკა, მარჯვნივ სიდედ-
რი მიუჭდებოდა, ხოლო მარცხნივ კი
გულის მზარზე, ადგილს მისი ღირსე-
ული მეორე ნახევარი, — ლიკა იკავებ-
და. მამულას შვილის პირისპირ უწევდა
ჯდომა. იწყებოდა მუსიკა. მამულა
იჭდა თავისთვის, ყბებს აუჩქარებლად
აკოდვილებდა და დანადგლიანებული
უსმენდა მათ მსჯელობას, მოხუცი იმა-
საც ხედებოდა, რომ ოჯახის წევრები
ზირად მინიშნებით ლაპარაკობდნენ,
რომ მას ვერაფერი გავგო, მაგრამ მა-
მულას ეს არ სჭირდებოდა და იმასღა

ნატრობდა, ნეტავ ისიც არ მტყუნებდა
რაც უკვე გაიგონა.

ალიკა დროდადრო საქმიან მსჯელო-
ბას შეწყვეტდა ხოლმე. ბროლის ჭი-
ქებს თავანჯარი ღვინით შეავსებდა და
დიდი გულისტკივილით მოიხსენიებდა
ოჯახის ფუძემდებელი სიმამრის სულს,
მოწინებით ადღეგრძელებდა სახლის
ბურჯსა და დედაბოძს — ლიზას, მერე
მამულას უსურვებდა გამოჩანმრთლე-
ბასა და დიდხანს სიცოცხლეს, მოთმი-
ნებასა და ახლებური ცხოვრების გაგე-
ბას, ამასთან ერთად, ალიკა ზოგჯერ
სინანულსაც გამოთქვამდა იმის გამო,
რომ მამამ „დაბლა სართულში“ დაბინა-
ვება ისურვა და შვილი კი ვალდებული
იყო მამის სურვილი დაეკმაყოფილე-
ბოდა.

მამულას წამებდა ექცა ასეთი ვაზშ-
მები, მით უმეტეს, რომ თითქმის ყო-
ველთვის გაიხსენებდნენ ანუზარ მა-
მალს და მის დაკვლას, გაყიდვას, ან
თუნდაც გასაჩქარებას მოითხოვდნენ.
თავმოებზრებულმა მოხუცმა ერთხელაც
გადაწყვეტილთ გამოუცხადა მათ: — ხა-
ლხნო, გაიგეთ, რომ ცოცხალი თავით
მაგ მამალს არავის დავანებებ, ვიდრე
პირში სული მიდგას, ის ჩემთან იქნება
და ამაზე ლაპარაკი გავათათოთ.

ლიზა ამას არ მოელოდა, იგი საბო-
ლოდ დარწმუნდა, რომ მის სახლში
შემოჭრილი ეს უცხო კაცი სრულიადაც
არ აპირებდა მის ნება-სურვილს დამო-
რჩილებოდა. დედაკაცი ბრახისგან აკან-
კალდა, აიფაფრა და სახეზე წამოლურ-
ჭდა. ის იყო მისთვის ჩვეული ისტერია
უნდა წამოეწყო, რომ მამულას ქვასა-
ვით მშვიდსა და უტებ თვალბს წააწ-
ყდა. მოხუცი მხრებში გასწორებულ-
ყო, ჭალარა თავი მალა აეწია და თით-
ქოს, ამბობდა, — აბა მოდი, რას წაი-
ლებოთ.

მეორე საღამოს მამულამ მუხლების
ტკივილი მოიმიზნა და სავახშმოდ
აღარ ამოვიდა.

ნავახშმევს თვითონ შვილმა მიაკითხა
სარდაფში. გალიმებულმა და დონიწმე-
მოყრილმა თავისი საწყობ-საიუკნაო ისე

მოათვალეოდა, თითქოს, იქაურობას პირველად ხედავდა. მერე გაჭირვებით დაიხარა და მამის საწოლის სირბილე ხელით მოსინჯა — არა უშვავს, კარგად მოწყობილობარო, — მოუწონა და გვერდით მოუჭდა.

საეცმა საწოლმა გაიჭრიალა და სიმძიმისგან იატაკამდე დაიხრჩია.

აღიკა საკმაოდ ნასვამი მოსულეიო სახლში და ნაძალადევი მხიარულ სახეს უჩვენებდა მამას, ცდილობდა, ამ ხერხით დაეყოლიებინა მოხუცი, დამთმობი და თვინიერი გავხადა იგი. მაგრამ მამას შვილის უღირსი საქციელი დამშვიდების ნაცვლად უფრო აღიზიანებდა.

— მესმის, მამაჩემო, რომ ძნელია, ის კი არა და ძალიან ძნელია ძველ ცხოვრებას შეჩვეულმა კაცმა ახალ რაიმე გაუგოს, მაგრამ ისიც ხომ ცხადია, რომ ძველი ახლით უნდა შეიცვალოს, — დაიწყო შვილმა მამის შეგონება.

— მაგრამ ახალი ძველზე უნდა მოდიოდეს. — შეაწყვეტინა მამამ და დასტურად ანდაზა მოიშველია: „განა რაიცა ძველია, სუყველა საწუნელია?“

— ამ სახლში შენი გასაკეთებელი არაფერია. — განაგრძო ალიკამ თავისი სათქმელი, — იყავ და მოსივენე, სასმელი არ მოგაკლდება და საჭმელი, ოღონდ რასაც გეტყვიან, გაუგონე!

მართალია, შვილი უღიმოდა, ალერსითა და დაყვავებით ელაპარაკებოდა. მაგრამ მამა ხედავდა, რომ ამ შემოთავაზებული პირობების მიღმა მისი კაცურკაცობის დამხობა იმალებოდა. აქამდე მამულას „კითხული კაცის“ სახელით იცნობდნენ და თემის თავკაცად მიაჩნდათ. მძიმე საქმეების გასარჩევად მასაც იწვევდნენ და აღიარებულ რჯულის კაცად ითვლებოდა. ახლა კი საკუთარი შვილი ურჩევდა: ღიზას მორჩილი კვებულა იყავი და რაც გითხრას, დაუჭერო.

— აი დედას მამულასასა, — თქვა მოხუცმა და ჭლარა თავი ორივე ხელით დაიჭირა, კარგახანს გაიჩინდა, გაქეპდა. მას არ ესმოდა, კიდევ რას სთავაზობდა საკუთარი ნაშიერი, საკმაო

იყო, რაც მოისმინა და ბოლომდე უველაფერი გაიხარა, თავი მაშინ ასწია. შვილს სასმელისგან შემღვრეულ, ჩასისხლიანებულ თვალებში მრისხანედ ჩააშტერდა.

აღიკა შეეკრთო მამის გამოხედვამ, რადგან ბავშვობა გაახსენდა, ასე მაკარად მამა მხოლოდ მაშინ იხედებოდა, როცა შვილს დანაშაულზე წაასწრებდა.

— შენ მეუბნებოდი, სასმელი და საჭმელი არ მოგაკლდებაო, — დაიწყო მოხუცმა ისეთი სიმტკიცით, თითქოს შვილს სიტყვებს კი არა, ქვეშებს ესროდა, — განა ღვთიშვილთ მარტო იმისთვის შეგვქმნეს, რომ სასმელ-საჭმელი არ მოვიკლოთ და რასაც ვინ გვეტყვის, ავასრულოთ. მაგისტვის ხომ პირუტყვები გააჩინა ღმერთმა და მეტს თუ არაფერს გავაკეთებდით, მაშინ ჩვენი გაჩენა რაღა საჭირო იყო?! ხომ ყველა ღორი ცდილობს, ბევრი და კარგი სათქმელევი დაისაკუთროს. ძლიერი ქოფაკი ღრენით მოიფრთხობს სუსტ ნაგაზებს, რომ რბილ თივაზე თვითონ დაწვეს. სალაფავისათვის ისინიც კარგად იბრძვიან, მაგრამ სინდის-ნამუსი და ადამიანობა არ გააჩნიათ. ღვთიშვილებს არ მოეწონათ პირუტყვთა ასეთი ჭილაგი და ადამიანს იმათგან განსხვავებული გონი და სინდის-ნამუსი დაუმატეს, კაცობა მისცეს, რომ სამზეო უფრო ღამაში ყოფილიყო.

მოხუცმა დინჯად მოაცილა მზერა შვილის შემკრთალ თვალებს, თავი დახარა და ჩაფიქრდა.

— თქვენ გინდათ, — განაგრძო წუთის შემდეგ, — ძველი ჭოანივით ნაგავს გამაყოლოთ, მე კი ჭერ ცოცხალი ვარ და მინდა მამა ვიყო, მე ღვთის-შვილებმა აქამდე იმიტომ მაკოცხლეს, რომ შვილიშვილს გადაეძაბრო ის, რაც მამა-პაპათ გადმომცეს. იმ ბაღმა კი აქამდე არ იცოდა, რომ პაპა ცოცხალი ჰყავს. არ იცის ვისი გვარისაა და როგორი წინაპრები ჰყავდნენ, ეგ კუდიანი დედაკაცი კი ჭილაგსა და ჩამომვალობას მართმევს, შვილიშვილს პაპასთან მისვლის ნებას არ აძლევს.

მამამ და შვილმა დიდხანს ილაპარაკეს. ხანგრძლივმა საუბარმა მხოლოდ ის გამოარკვია, რომ მამასა და შვილს სრულიად საპირისპირო შეხედულებები ჰქონდათ ცხოვრებაზე და არცერთს არ შეეძლო თავისი რწმენისთვის ელაღლა.

მოულოდნელად დახშული ყვირილი გაისმა კასრიდან და მამა-შვილი ამით მიხვდნენ, რომ დიდი დრო გასულიყო.

ალიკა წამოდგა და ხელი საყვედურით გაიშვირა წამოპირქვეებული კასრისკენ:

— აი, თუნდაც ეს, განა ამდენ დავი-დარაბად ღირს ერთი ქეციანი მამლაყინ-წა, რომ ვერ მოგაცილებინეთ და მთელი მეზობლები მტრებად გადაგვიყიდ.

— არა ღირს და დამანებეთ თავი, თქვენთვის ის ორიოდ კილო ქათმის ხორცია, ჩემთვის კი ძალიან ბევრი რამ არის, ხომ თავიდანვე ვითხარით, რომ მამალს არც გავყიდი და არც დავკლავ...

ალიკამ ხელი ჩაიქნია, გავიდა და ძლივს გაეცია იმ კარებში, საიდანაც სავსე ტომრები თავისუფლად შემოჰქონდათ.

* * *

მომდევნო დღეებში მამასა და შვილს შორის ურთიერთობა უფრო გაუარესდა და ალიკას გაუჭრა ის ნაყაღბევი დიმილიც, რასაც მამასთან შეხვედრისას აქამდე იჩენდა. იგი წუხდა და შფოთავდა, რადგან რაც უნდოდა, ის არ გამოუვიდა. მორჩილების მაგიერ მამამ იმ ღამეს ბებერი ვეფხვის კლანჭები დაანახვა და გარკვევით უთხრა: შენი ოჯახი ოჯახი არ არის და არც შენა ხარ კაცი.

თავის მცირე ცხოვრების მანძილზე ალიკას საკმაოდ ბევრი მზილება, გაეცხვა და, თუ გნებავთ, დამსახურებული ლანძღვა-გინებაც ჰქონდა მიღებული. მაგრამ, როგორც თვითონ იტყოდა ხოლმე, ასეთი რამეები ფეხებზეც არ ეკიდა. ახლა კი მამის სიტყვებმა გულის რომელიღაც კუნჭულში სევდა ჩაუგუბეს და მასვენება დააპარგინეს.

არც მამულას ედგა მზიანი ღამეები. შვილისგან სწყინდა, თორემ მძახალთან მას რა საქმე ჰქონდა. როგორ აყადრა შვილმა მამულა ფოცხვერალს — ჩემმა სიღედრმა და ცოლმა რაც ვითხრან, გაუგონეო. მაშ მამულა რალა ყოფილა?

მოხუცს სევდა და გულწაბრობა მოემატა, აღარაეის ეკარებოდა, კიდევ უფრო გაქსუვდა და განმარტოვდა.

ერთადერთი ზაზა პოეტი იყო, რომ მამულას ამ ქვეყანასთან აყავშირებდა. იგი თითქმის ყოველ საღამოს შეხსნიდა სარდაფის კარს და თავაზიანი მისალმების შემდეგ ყოველთვის ერთსა და იმავეს ემუდარებოდა.

— მამულა ბაბუა, თუ გიყვარდეთ, გამოიყვანეთ ეგ მამალი კასრიდან და მეზობლებს მე გავცემ პასუხს, ნუ უხშავთ მაგ არსებას იმ ნიქს, რაც ღმერთმა აჩუქა. მოეშვიტ, იყივლოს, რომ ლამაზი დილის მოახლოვება აუწყოს ქვეყნიერებას.

— მეც მაგას ვამბობ, შვილო, მაგრამ ჩემს ნათბარს არაეინ ყურობს. რას აღარ აყვირებენ ამოდენა ქალაქში. აყვირებენ ქარხნებსა და მატარებლებს, ავტომობილებს და ადამიანებს, აქ ყველა და ყველაფერი ყვირის, მაგრამ ჭერ არ გამოიგონია, რომ კაციშვილს ეთქვას, რაც ყვირის, დავკლათო: საევირველია, რა გაუხდათ ეს ერთი მამალი, ეგრე აქვს მაგ დალოცვილს შეთვლილი და ეგვეც ყვირის, მე ხომ არ მისწავლებია. გვალვიებდსო — ვის გაუგონია, ადამიანს გვალვიებისა ეშინოდეს. ქალაქისოდენა ღამეა და ამდენხანს ერთ ადგილზე ნადები ღეშიც აყროლდება და ამათ კი მაინც ვალვიებისა ეშინიათ ამ უბედურებს.

როცა პოეტი ესტუმრებოდა, იმ ღამეს ბერიკაცს მშვიდად ეთინა და სასიამოვნო სიზმრებს ნახულობდა. ისე კი ძალიან უჭირდა. ამდენი საგონებელი თავის თავსა და თავის ოჯახზე მას არასოდეს ჰქონია. კაცობა ისე გალია, რომ ყველაფერი მამაპაპურ კალაპოტში იყო ჩაყენებული და ნაკადულივით თავისი

გზით მირაკრავებდა. ახლა კი მოხუცმა აღარ იცოდა, რა ელონა, როგორ მოველო ან თავის თავისთვის, ან იმისთვის, რასაც ღიზა თავის ოჯახს ეძახდა. ყოველდღე უმტყიცდებოდა ის აზრი, რომ მისი შვილი არ იდგა სწორ გზაზე და არც პატრონი ჰყავდა, რომ შეეჩერებია და შემოეგბრუნებია. მას თავის მამობრივ მოვალეობად მიიჩნდა. გამოერკვია, საით მიექანებოდა მისი მემკვიდრე, მაგრამ მიუხედავად განუწყვეტელი ფიქრისა, წინ ვერაფერს ხედავდა, რადგან ამ ოჯახში ყველაფერი დამალული და დაფარული. ყველაფერი თვალგაუტარი ბურუსით დაბინდული იყო.

მძიმე ფიქრებით გათანგულ მამულას ჩაეძინებოდა თუ არა, მაშინვე გამოეცხადებოდა შემოჩვეული ავი სიზმარი: ადიდებული მღვრიე მდინარე ღრიალით მიექანებოდა თვალუწყდენელი უფსკრულიაკენ. შავი ზვირთები ნაფოტივით ატივტივებენ მის ალექსის, ხან ერთ ნაპირს მიახეთქებენ და ხან მეორეს, ის კი ხელსაც არ ანძრევს. თითქოს არცა ხერს ამოსვლა და თვალდახუჭული თავისი ნებით მიექანება ჭოჯოხეთური უფსკრულისაკენ.

იქ კი, იმ უფსკრულის ფსკერზე კუდიანთა შარულაა გამართული. აი მათ შორის მამულამ მალე დედიშობილად ტიტველი ღიზაც შენიშნა, იგი ცოცხზე ზის და გრძელი კუდი აბია, ცეკვავს და ალიკას თავისკენ ხელს უქნევს.

— შვილო ალექსი, თვალი გაახილე! — ყვირის მამულა და თავისი ხმა თვითონვე აღვიძებს.

კასრიდან ყრუდ ისმის მოხშირებული ყვირილი და მამულა ხედება. რომ გათენებულა, ეს ღამეც უძილობისა და ერთი აკვიატებული სიზმრის ამარა გაპარულა.

ლოგინიდან დგება, სინათლეს ანთებს და აჩქარებით იცვამს, რომ ბინიდან ჩამოსულ შვილს ვარაყის კარებთან დახედეს და აბაზანებზე წაყვანინოს, ღიზ, ასეა საჭირო, თორემ შვილს სამსახურში აკვიანდება და ერთი წუთითაც ვერ მოუცდის.

იმ დღით მამულამ შვილსა და მამულას ტანსაცმელი გადმოქექა. ისინი ერთი კვირის წინათ აჩუქა რძალმა, რადგან თავისები ძალიან შემოაცვდა. მთელი ტომარა იყო სავსე შარვლებითა და ხალათებით, ხიფთანებითა და პიჯაკებით, საცვლებითა და ფეხსაცმელებით. ყველაფერი სხვადასხვა ფერისა და ფორმისა, იმის მიხედვით შეკერილი, თუ როგორი იყო იმ წლის მოდა, მომდევნო წელს კი ალიკას სხვა შეეკრებინებინა და ეს მცირედ გაცვეთილი სამოსელი წლების მანძილზე თითქოს მამულას მოსვლას უცდიდა.

მოხუცმა გაუსინჯავად გვერდზე მიყარა უცხოური მაღალქუსლა ფეხსაცმელები, რადგან ქალამნებში გაბრტყელებულ, მის ნიჩბებივით ფეხებს ისინი ვერ მოერგებოდნენ. შავი შარვალი ამოარჩია, მაგრამ იმსიფართე უბე აღმოაჩნდა, რომ მასში სამი მამულა თავისუფლად ჩაეტეოდა, მაინც ჩაიცვა, ქამარი რომ მოიჭირა, წელი ქურთულ კაბასავით დაუნაოჭდა. ამასაც ეშველებოდა, რადგან ფიქრობდა, ხალათი ცოტად მაინც დაფარავდა ამ სიმახინჯეს, სამწუხაროდ, არც აქ აღმოაჩნდა ბედი მამულას, ტომარასავით განიერი ხალათის ბოლოები ჭიპამდის ძლივს დასწვდა ახოვან ბერიკაცს, აღარ გაიხადა. ხელი ჩაიჭინა და სარდაფიდან გავიდა.

ალიკას არც შეუხედავს მამისთვის, საჭესთან მიმჭდარი საკუთარ ფიქრებში იყო გართული.

მამამ მანქანის კარი გამოხსნა და უკანა სკამზე უხერხულად დაესუქდა.

ისინი ორთაჭალამდე ისე ჩავიდნენ, რომ ერთიმეორისათვის არაფერი უთქვამთ.

მამა ნალვლიანად დაჰყურებდა გაბერილსა და დამრგვალებულ შვილს, ღიპით საჭეს რომ მიხედავდა. უყურებდა მის უძარღვო, ფაფუკ ხელებს და რწმუნდებოდა, რომ ეს თითები ხმალს ვერასოდეს დაიჭერდნენ და არც ცელისა თუ ცულისთვის გამოდგებოდნენ.

მერე მანქანის საკვს შეავლო მოხუცმა თვალი. იქიდან მწითური ჩაყინელი-

ლებული, მაგრამ გატანჯული სახე იხედებოდა, რომელსაც სიხარულისა და ხალისის გამომხატველი არცერთი ნაკვეთი აღარ შერჩენოდა. დაღლილი თვალებიდან შიში და ეჭვი გამოსჭვივოდა.

მოხუცს უკვირდა, სად გაქრა, რამ შეკამა ასე უღროოდ მისი ვაჟის ახალგაზრდობა.

იმავე სარკეში ალიკა ხედავდა მამის დანაღვლიანებულ თვალებს, სიბერის ლაქებით მოჩითულ შუბლსა და ჩაცვენილ ლოყებს. უყურებდა შვილი და უნებლიედ აგონდებოდა ერთი კვირის წინანდელი საოჯახო საუბარი. მაშინ ლიზამ თქვა — მიცვალების შემდეგ მამულა თავის სოფელში წავიღოთ და იქ დავმარხოთ, რადგან, როგორც ლიზას სანდო წყაროებიდან დაეზუსტებია, მთაში ძვირფასი სასაფლაოების მოწყობა წესად არა აქვთო.

მისმა ქალიშვილმა ლიკამ კი დედის ნაფიქრალში მცირე დამატება შეიტანა: ცხადია, მამამთილი მთაში უნდა დაესაფლავებიათ, მაგრამ ქელეხი კი თბილისში უნდა გადაეხადათ, აბა, როგორ! მათ ოჯახს ნაცნობთა და ნათესავთა ქელეხებში ამდენი რომ ჰქონდათ გაცემული, როდის უნდა აენაზღაურებიათ ის ფული, თუ არა ახლა?

ალიკამ მანქანა სამკურნალო დაწესებულების წინ გააჩერა, შემობრუნდა და მამას ჰკითხა:

— როგორ მიდის შენი მკურნალობა, რას გეუბნებიან ექიმები?

— ექიმების თქმა რად მინდა, განათვითონ ვერ ვამჩნევ, რომ გამოვკეთდი, ადრე ტანსაცმლის ჩაცმა მიჭირდა, ამ დღით კი ისე ჩავიცვი, რომ წელსაც კი თუ როდისმე მქონდა, არ გამხსენებია — თქვა მოხუცმა იმ განზრახვითაც, რომ შვილს მისი ტანსაცმლისთვის შეეხედა, მერე კი მანქანიდან გადავიდა და სამკურნალოს შესასვლელისკენ გაემართა.

შვილისეულა შარვალ-ხალათში ცირკის მასხარას ჰგავდა ბერიკაცი. ხალათის სახელოები იდაყვებს ცოტათ იყო ჩაიკლებული. ზოლო შარვლის ეიწრო

ტოტები კი შუა წვივებამდრსწვდებოდა. დაძარღვეულ და დამკვანარ შიშველ კიდურებს წეროს კანჭებივით მიიქნევდა ბერიკაცი და მნახველთა ირონიულ ღიმილს იწვევდა.

იმ საღამოს შეიღმა ოცდახუთმანეთიანი მისცა და თან ისიც ასწავლა, თუ სად უნდა ეყიდა თავისი ზომის შარვალ-ხალათი, მაგრამ მამულას არც მერე დღეს და არც შემდეგ არაფერი უყიდა. ფულს ინახავდა და შვილს თავიდან იცილებდა — როცა საჩემოს მოვნახავ, მაშინ ვიყიდითო.

და დადიოდა ასე სასაცილოდ გამოწყობილი მოხუცი სარდაფიდან აბაზანებამდე და აბაზანებიდან სარდაფში. გარეთ იშვიათად გამოდიოდა და მეზობლებთან საერთო ენის გამონახვას კარგა ხანი იყო აღარა ცდილობდა, ბალში უსაქმურად მსხდარ მოხუცებს ვერ იტანდა.

მამულასთვის ერთადერთი სიხარული შვილიშვილი იყო. ბავშვი გაეშმაცდა, დაიგულებდა თუ არა ბებიას სახლიდან გასულს. მაშინვე სარდაფს ეცემოდა. რაც უფრო მკაცრად უკრძალავდა ლიზა სარდაფში ჩასვლას, მით უფრო ხშირად ეპარებოდა შვილიშვილი. იქ მამალთან ითამაშებდა, მერე მამულა-პაპას ზღაპრებსა და თქმულებებს მოაყოლებდა და როგორც ჩემად შემოიპარა, ისევე ჩემად გაიპარებოდა. მაგრამ თუ მამულა-პაპასთან ზაზა ძიაც დახვდებოდა, მაშინ კი უფრო დიდი გული მიეცემოდა, იცოდა, რომ ლიზა-ბაბოს ეშინოდა ზაზა-ძიასი.

ერთ შაბათ დღით გიამ სარდაფის კარი შეაღო და მამულა პაპას გაუცინა:

— მამამ — ამოვიდესო. — თქვა და კარებში გაჩერდა.

მამულა რომ ავიდა, მთელი ოჯახი საგარეოდ ჩაცმული და მორთულ-მოკაზმული დახვდა.

— ჩვენ ორი დღით ბორჯომში ნათესავებთან მივემგზავრებით, სახლს შენ გაბარებთ და ამ ხნის განმავლობაში დღეცა და ღამეც აქ უნდა იყო. ვინც

უნდა მოვიდეს, პასუხი არავის გასცე. შინ არ არიანო — უთხარი და მორჩა. სასმელ-საკმელი და ლოგინი სახლში გექნება და გარეთ გასვლა არაფრისთვის დაგჭირდება. თუ ქურდები მოვიდნენ, დაუყვირო და გაიქცევიან. აბა შენ იცი — გამოუცხადა შეილმა ისეთი კილოთი, თითქოს მამას კი არა, ხელქვეითს აძლევდა სამსახურებრივ განკარგულებას.

წამსვლელებმა კარი გარედან რამდენიმე საკეტით საგულდაგულოდ დაკეტეს და გაუჩინარდნენ.

ყველაფერი ეს ისე მოხდა, რომ მამულას ერთი სიტყვაც არ უთქვამს, პირი არ გაუხსნია არც „პოსა“ და არც „არას“ სათქმელად.

სახტად დარჩენილი ბერიკაცი თანდათან გონს მოდიოდა. ცხადია, სახლისადმი ყურადღებაზე უარს როგორ ეტყობდა, ორი ღამე რა არის. დაიდგამდა სკამს, დაჯდებოდა და გათენებამდე უდარაჯებდა, კაცი მთელ თემს დარაჯობდა ხოლმე და ერთი სახლის მოვლა რა უნდა ყოფილიყო. მაგრამ ადამიანის ძროხასავით შიგ გამომწყვეტვა და კარის გარედან დაკეტვა დღემდე არსად სმენოდა მამულას ყურებს.

ახლა ის მარტოდმარტო იჯდა რბილ დივანზე და შფოთავდა, რომ კიდევ ერთი დამპირება და შეურაცხყოფადროზე ვერ მოიგერიო. უკვირდა მოხუცს, ძალიან უკვირდა უფროს-უმცროსობის მამა-პაპუელი წესის ასე გაუფასურება, უხათრობა და უპატივცემლობა, იგონებდა თავის ქაბუჯობასა თუ დაკაცებას, ის უკვე ცოლშვილიანი კაციც კი, ლუქმის პირში ჩადებას როგორ გაბედავდა. ვიდრე მამა ტაბლას არ მოუჯდებოდა და პურს არ გატეხდა, როგორ შეიძლებოდა ფეხზე არ ამდგარიყო, როცა უფროსი სახლში შემოვიდოდა, მაგრამ მამულამ აქ ისიც ნახა, რომ ეს უბედურება მარტო მის თავს არ იყო. აქ უმცროსები მეტად უდიერად ეპყრობოდნენ მოხუცებულებს, მაგრამ რას აკეთებენ ახალგაზრდები ისეთს, რომ უფროსთა ჰკეკასა და გამო-

ციდილებას ასე განუკითხავდნენ და ზურგს აქცევენ.

დილით გაახსენდა მამულას, რომ მამალი კასრიდან გამოსაყვანი იყო, საკენკი და წყალი უნდოდა, მაგრამ რა ექნა მოხუცს, ოჯახს თავს ხომ ვერ მოსჭრიდა და ხალხს არ გააგებინებდა, რომ ის პირუტყვივით დაკეტილში ჰყავდათ გამოწყვედუელი და თავისი მამლის დარწყულება არ შეეძლო.

ვერა, ვერ გაბედა, რომ ფანჯარა გამოეღო და მეზობლებისთვის ეთქვა, მამალს მიმიხედეთო.

მესამე დღეს ნაშუაღამევს დაბრუნდნენ სახლის პატრონები. მამულას ხმა არავისთვის გაუცია. კარები გახსნეს თუ არა, იმ წუთსვე კიბეზე დაეშვა და სარდაფს მიაკითხა. დაპირქვავებული კასრი გადმოაბრუნა და გაშრა, გაქვავდა — მამალი გაგუდუელიყო.

კარგა ხანს მდუმარედ დაჰყურებდა მამლის გაფშეკილ ფრთებსა და ყვითლად გაფიჩხებულ ფეხებს. სიკვდილს დაელოა, დაეპატარავებინა მისი ამაყი მეგობარი, ვარდისფერი ბიბილოები გალურჯებოდა, ბრიალა, ჭილა თვალეზი ჩასცვენოდა. შუბივით მახელილი ნისკარტი, თითქოს ყვილს აპირებდო, ღიად დარჩენოდა.

უჩვეულო სიმარტოვე იგრძნო მამულამ, შეეშინდა და ბებერ ძარღვებში შეაერთოლა.

ვიდრე ოჯახი ჰქონდა, მშობლები და ცოლშვილი გარს ეხვია, მაშინ მისთვის მამალი მხოლოდ დილის მათწყებელი ქათამი იყო და მეტი არაფერი. ამ ბოლო დროს კი, თითქოს, ამ ერთ მამალში გაერთიანდა მთელი მისი გრძელი ცხოვრება. მამალმა დაიტოვა ყველაფერი ის. რაც მამულას წარსულთან აკავშირებდა და აი ეს მისი უკანასკნელი სალოლიავებელი არსება ახლა უსულოდ ეგდო ბეტონის იატაკზე.

მამულამ ბარი გაიყოლა და სარდაფიდან უხმაუროდ გავიდა. ეზოში, ნარგავებს შორის საიდუმლო ორმო მოთხარა და მამალი საკმაოდ ღრმად დამარხა, რომ მეზობლებს არ ეპოვნათ და

ნაგვის მანქანაზე არ მოქროლათ. რაკელა დარწმუნდა, რომ თავისი მოვალეობა პირნათლად მოიხადა, მხოლოდ ამის შემდეგ დაბრუნდა საოდაფში, სინათლე ჩააქრო და ტანთგაუხდელი მიწვა ხმელ ტახტზე.

ჯერ ისევ ღამე იყო, რომ მამულამ სინათლე აანთო. საწოლქვეშიდან თავისი ხურჩინი გამოათრია და გახსნა. ბევრი ტანსაცმელი ამოალაგა, წინდა-პაკიჭებსა და ქალამნებში გამოეწყო, თასმები და საწვივეები შემოიჭირა და ისეთი შვება იგრანო, თითქოს, ჭეილაკობა და ჭან-ლონე დაუბრუნეს.

ტანსაცმელმა მეთლზე გაახსენა, რადგან ეს ყველაფერი ხომ მისი თითებით დართული და შეკერილი იყო.

ოო, რა გამრჩე დედააკი გახლდათ ლელა, დღისით ქმრის გვერდით ეწეოდა ცხოვრების ქაპანს. ღამით კი ხელსაქმეს მიუჯდებოდა და ატრიალებდა თითისტარს, ქსოვდა შალს, ქარგავდა პერანგებსა და სადიაკოებს — მთელ ოჯახს თავისი ხელით მოსავდა.

მოხუცმა რიგ-რიგობით შეატრიალა ხელში შვილის მიერ ნაჩუქარი შარვლები, ტომარის სიგანე უბეებითა და ერთი ცადა ტოტებით, მოკლე ხიფთანები და ქურთუკები, პალტოები, შუა ბარაყებამდე ძლივს რომ სწედებოდა ბერიკაცს.

ეს მოდაგადანული მონემები ნავთა-ლინის და კიდევ რალაცის სუნით ყარდა და მთელი ზამთარი კინჭარივით სუსხავდა მამულას. ამიტომაც ჯერო იმიტლა იყარა, რომ ფეხით მიაწვა და ისე მიაცურა ისინი ეედლის მხარეზე.

მერე მთელი საკუთარი ავლადიდება ხურჩინში ჩატენა და პირი მოაკრა. ტახტზე ჩამოჯდა და ერთხელ კიდევ მოავლო თვალი ლიზას ვეებერთელა სარდაფს. უნდოდა, დარწმუნებულყო, რომ ნამდვილად და სამუდამოდ ტოვებდა ამ სატუსალოს.

უბიდან წუხელის დაწერილი წერილი ამოიღო და ერთხელ კიდევ გადაავ-

ლო თვალი ბატისფეხური ასოქმედების დე სტრიკონებს:

„ბიჭო ალექსი! შინ წავედი, რომ ცერახზე ცეცხლი ისევ დავახთო და ამაჰპაპათა უპატრონო საფლავება მიუხედო. სანამ ისინი მამაკითხავენ, ამამავალ სულს კბილებით დავიჭერ და შვილიშვილი ამოზრდას დაველოდები. ის აუცილებლად მინახავს, რადგან ქმრის ყვილი ბოლოს თავის ადგილზე დააბრუნებს ყველას. მანამდე კი ისევ ავაყვებ მუყავება და ერთის მაგივრად ხუთ მამალს ვაყივებ, ფოცხერაფლთა სოფლის სიცოცხლის ხმას ცად ავადენ.“

შენ კი, შვილო, ავ-კარგის გამკითხავი ადრე თუ გვიან მოგადგება საწონსაწყაოთი და კარზე დაგიკაუნებს. ნაშინ მოიგონე, რომ ის მამულ-წყალი გელოდება, სადაც შენზე უფრო კაცური კაცობით ცხოვრობდნენ შენი მამა-პაპანი“.

წერილი გამალა და თვალსაჩინო ადგილას ლოგინზე დადო.

სხვა დროს არც თუ დიდად მორწმუნე მამულას უმწეობაჰა და უნეტავნობამ გაახსენა თავისი ხატი, კარგახანს ლოცულობდა დახოქლო, ცოდვითა შენდობას და გიას მფარველობას შესთხოვდა ადგილი. დედას, ბეტონის რუხ იატაკზე შავ ლაქებად ეცემოდნენ ცრემლის წვეთები.

გაბრუებული წამოდგა: გასწორდა, მხრებში გაიმართა და როგორც იქნა, მხნეობა მოიყრიბა, მერე ხურჩინს დაავლო ხელი და უკან მოუხედავად გაიხურა საოდაფის კარი.

გარეთ ჯერ კიდევ მნელოდა, ნათურები, მკრთალი სინათლის ტატნობზე ხეავრილად ცრიდა გაზაფხულის წვიმა. სველ ასფალტზე ჩემი შრიალით ხტოდნენ და ეცეკვდნენ წეროლი წვეთები.

ხურჩინიანი ლანდი მხნე ნაბიჯებით გასცდა თვალსაწიერს და მრავალსართულიანი კორპუსების ხეულებში გაუჭინარდა.

მიწავ, შენა ხარ...

მზეა სიციცხლის ხატის სანთელი,
 მზე სხივებს მიწის გვირგვინად გვიწნავს,
 არ დავივიწყოთ, რომ ყველაფერი,
 რომ ყველაფერი უჭირავს მიწას.
 მიწას უჭირავს ხე და ბალახი,
 ყანა-ვენახი, სოფელ-ქალაქი,
 ციხე-კოშკები, ზიდი და ოდა,
 მდინარე დიდი, კლდოვანი კბოდე,
 სასახლეები უზარმაზარი,
 საზამთროსავეით ქრელი ბაზარი
 და ჭირნახელი ზღვასავეით უხვი,
 გზათა ასფალტიც — მწუხრივით რუხი.

მიწითა მზეობს თვით მზის ნათელიც
 და როცა მზე გწვავს, მიწავე გვიცავს.
 არ დავივიწყოთ, რომ ყველაფერი,
 რომ ყველაფერი უჭირავს მიწას.

მიწა კი, მიწა უჭირავს ვილას?
 გლუხს — დაყოფრილი, გამრჩე ხელებით.
 მაშ, გაეუფრთხილდეთ გლუხს, როგორც მიწას,
 მეუფეს ჩვენი მთების, ველების,
 მიწას შეერწყა გლუხჯაცის ბედი,
 გლუხს მიწა მარად ეიმედება.
 მიწავე, შენა ხარ გლუხჯაცის ღმერთი,
 თუ ჩაიჩოქა, შენ გევედრება.
 უმიწისმადლოდ მზე დღეს გვიმოკლებს,
 გლუხი გვიციცხლებს მთებსა და ველებს,
 მაშ გაეუფრთხილდეთ, როგორც სიციცხლეს,
 გლუხის დაშაშრულ, მუყაით ხელებს!

სულში ირავა ერთად მზე-წვიმა

მობდება — სევდით ვუღიმიტ მნათობს,
ვერ გვიპოვია ლხინისთვის ბინა,
გვეწვევა დარდი, რომელიც გვაბობს,
გვეწვევა დარდი, რომელიც გვეყინავს.

ზოგჯერ ჯოჯოხეთს მიაგავს ღამე,
ზოგჯერაც — სანთელს, მზესავით უქრობს.
ცეცხლში იწვება მრავალი რამე,
მრავალი რამე იწრთობა უფრო.

ძველის შელევა ერთობ ძნელია,
გვწამს ძველებურად წყველა და ლოცვა:
ჩვენ გვეშინია, როცა გვეწყველიან
და გვსიამოვნებს, გვლოცავენ როცა.

რასაცა ვნატრობთ, გვეძლევა ძნელად,
ლოცვით შევყურებთ იდუმალ ხატებს.
ყველა დარდი და ტკივილი ყველა
თავს გვამახსოვრებს — ჭალარას გემატებს.

მობდება ხოლმე: მზეშიდაც გვაწვიმს,
სულში ირავა ერთად მზე-წვიმა...
რა სიცოცხლეა სიცოცხლე კაცის,
ხანდახან გული თუ არ ვეტყინა!

მზე მირჩენს იარაგს

მე მზეს დაედევდი მითაჟამიდან,
წინ მზის სხივები მელო ხიდებად.
აი, მზემ ახლაც თვალი ჩამიკრა,
მზე — უკვდავება მეარშოყება.

ვარ სიკვდილივით მუდამ მშვიერი,
სიცოცხლესავით გაუმადლარი,
ეს არის ჩემი მარად ძლიერი
და უხილავი სულის ტაძარი.

შავ-შავ ფერს ვადნობ ღამაშ ფერებად,
მსურს ავაყუევო ხრიოკი მწირი,

მიყვარს, როდესაც ბედნიერება
გაბრწყინებული თვალებით ტირის.

პა. უკან დამრჩა გზები, ხიდები,
მხნედ გამოვლილი ცხოვრება მკაცრი.
განა ებერდები, წლებით ვმდიდრდები,
ვმდიდრდები სულის ქეშმარიტ
განძით.

სულის მზე მირჩენს გულის იარაგს,
რათა ვაჭობო დრო-ვამის დაღლას,
რომ გადავკურო ცრემლის მდინარე
და სიხარული ვიპოვო გაღმა.

სამხსი კრახველი

საქართველოს მთა და ბარად სისხლი თითქოს ახლაც
 ეონავს,
 ჩვენი მზეც კი სისხლსა ღვრიდა, მაგრამ არვის დაემონა.
 ჩვენ ვისთვისაც სისხლი ვღვარეთ, სისხლი ესე ალაღ
 მისი.

საქართველოს დიდ სიციცხლეს მიემატა ჩვენი სისხლი.
 ჩვენი სულიც არა კვდება, არ კვდებიან ჩვენი დღენი,
 საქართველოს უკვდავებას მიემატა სული ჩვენი.

ის არასდროს ბერდება, სიციცხლის მზეც ელის სულ,
 ერის სულს ვინც შერჩება, ვინც შერჩება ერის სულს.

საქართველო — მთა-ბარი. მოხატული ვეფხვივით,
 ხან ნიავის პეპელა, ხან მჭეხარე მეზვიით,
 საქართველო — ვაზივით მიგრებილ-მოგრებილი,
 საქართველო — მზის შვილი, უკვდავების გადია,
 არის ჩემი სიციცხლე, ჩემი სიზმარ-ცხადია.

ჩავცქერი ქართლის ცხოვრების ნუსხას:
 წვიმს, გამუღმებით წვიმს,
 წვიმს სისხლი... სისხლი მთა და ბარს მუსრავს,
 სისხლი ჩვენი და მტრის...
 ერთი ქართველი — მტერი ათამდე,
 ქართველი დარჩა. მტრები გათავდნენ.

საქართველოს მიწადა წევს ჩვენი მამა-პაპა,
 მათი სუნთქვა აი ახლაც ურწევს ქართულ აკვანს.
 ვინც დაეცა სამშობლოსთვის, უკვდავება ჰპოვა,
 ყოველ, ყოველ გაზაფხულზე ხელმეორედ მოვა.

მცხეთური ზიქრი

ღმერთთა საუფლოა მიდამო მცხეთის.
 ჰე, გამოიცვალა რამდენი ღმერთი!
 მიწაში მარხია ღმერთები არმაზის,
 არმაზის ლამაზი მრავალი დარბაზი...
 და ასე — რამდენი დაამხო კერპი,
 რათა აღემართა ცხოველი სვეტი.

ჰა, ცად აზიდული ლოცულობს ჭვარი,
 ღრუბლებად ახვევია ათასი ჭავრი,
 მაგრამ მის ლოცვას დღეს უსმენს ვილა,
 დგას ჭვარი მხოლოდ მთის ლამაზ ჭილად.

ღმერთების საუფლოთი ვარ გარემოცული.
ღმერთებთან შერკინებით ზღვა სისხლი ვღვარე...
მე ახლა ადგილის დედაზე ვლოცულობ,
ზეციდან დამცქერის წარმართი მთვარე

ვებრძოდი ქაჭებს, ავსულებს, დევებს.
ვებრძოდი ღრუბლებს, მებსა და ელვას.
მე უქმნიდი ღმერთებს, ვამხოვდი მევე...
რა შემრჩა?

მხოლოდ ამაო დელვა...

ამქვეყნად თვისი ღმერთი ჰყავს ეველას.
საკუთარ უფალს დავეძებთ მუდამ:
მავანი შესთხოვს ქრისტე-ღმერთს შევლას,
მავანი — ალაჰს, მავანი — ბუდას...
მავრამ, გეთაყვათ, მითხარით ერთი,
ვინმემ ოდესმე იპოვა ღმერთი?
იხილა ღმერთი?

სიმონ ბალახაძე

მჭერა ფიციისა...

თეთრი ნისლები ცისკენ მიდიან,
ირმის ჭოგების სიღარბაისლით...
ლექსი მამულის ლოცვად მინთია,
როგორც მწვერვალებს ედღევაისი.

და მარადისად მჭერა ფიცისა,
მამულზე ფიქრით განატაცარის,
ცა გუმბათია დედამიწისა
და დედამიწა არის ტაძარი.

• • •

გერებო მარადისობის,
ამ ქვეყნად რისთვის მოხვედით...
ვის შერჩენია ნეტავი,
წუთისოფელი ოხერი!
ვის გაუწაღდავს გზა — შარა,
დარდიან ეკალ-ბარდების,
ბევრი ამაოდ დამშვრალა,
ეკლებს მოუკლავთ რამდენი...

შემოქნეული ხანჭალი,
გადამტვრევიათ ვადაში,
რა მაჯა ჰქონდათ, რა ჯანი,
რა ლალები და ბადაბში...
რომც გახდეთ რკინის მკვნეტელი
არ დაგიფინონ ნოხები...
ვის შერჩენია ნეტავი,
წუთისოფელი ოხერი!

• • •

წვიმის წვეთები ეცემა ქუჩებს,
ქუჩაბანდებში ქარი ქრის ურჩი,
ატმის ყვავილებს შევახებ ტუჩებს,
გამოზახებული იღვიძებს გულში...
მოენახავ ძველად დაწერილ ლექსებს
და წავიკითხავ ძველებურადვე.
და კვლავ დაუსტვენს სადღაც ტოროლა.
გულის — გულამდე.

* * *

ყოველდღე თითო რალაცას ეკარგავთ,
ყოველდღე თითო რალაცას ვიძენთ,
ჩვენ რომ დავწერთ და გვგონია

ეკარგად...

აუხსნელია ცხოვრების სიბრძნე,
შემოაქენებათ ფოთლები ხეებს,
ხავსს მოიკიდებს წყალშიც კი ლოდი,
ვივიწყებთ ხშირად იმ ძვირფას დღეებს,
რომელ დღეებსაც დიდხანს ველოდით!..

ჩახ კობახიძე ქალს მილიცა კოვიცხას

ჩეხეთში რომ ჰყვავის ია,
ჩემიც არის, შენიცა...
მილიცა, რას გაუყვია,
ჩემი ცა და შენი ცა,
თქვენებური მადონები,
ჩვენს გოგოებს მაგონებს,
შენი ქვეყნის მთა-გორები,
ჩემი ქვეყნის მთა-გორებს!

* * *

წვიმდა თუ
ვარსკვლავი ტიროდა,
ცის დასალიერზე
კენტად დარჩენილი?!
მაცილი მწარედ დამცინოდა, —
მაგ ვარსკვლავზე ხარო
გაჩენილი!..

ბიორგანიზაციის

გატყუნილი ხიდი

რომანი

ორიოდე სიტყვა წინასწარ

მე-18 საუკუნის დასაწყისამდე ახლანდელ წითელ ხიდს მდინარე ხრამზე „გატყუნილი ხიდი“ ეწოდებოდა. ცხადია, ავტორის მიერ რომანის სათურად ხიდის აღებას აქვს არა მარტო პირდაპირი, არამედ სიმბოლიური მნიშვნელობაც იგი გვიხატავს საქართველოს ტრაგედიას მე-18 საუკუნის პირველ ნახევარში, როცა თითქმის ყველა ციხე-სიმაგრე და ყველა ხიდი მტერმა გატეხა და ივაკაჟო. მან ვერ გატეხა მარტო ერთი რამ: ქართველთა სიმახადე და ქედმოუხრელობა.

1724 წლის ზაფხულის დასაწყისისათვის ქართლში ოსმალები გახატონდნენ. მეფე ვახტანგ VI დიდი ამალით წავიდა რუსეთს, რათა ეძებნა ქართლის ხსნის გზა. იმავე წლის ზაფხულში ქართლში იხადება ანტიოსმალური ომის იდეა; ამ ომის ერთ-ერთი მოთავე იყო გივი ამილახვარი, რომლის სახელსაც ამ რომანის ფურცლებზე არატრავის შეხედება მკითხველი.

ქართველი ისტორიკოსები აღნიშნავენ გივი ამილახვარის პატრიოტულ თაოსნობას და მის დასახურებას სამშობლოს წინაშე. „თუმცა გივი ოსმალოს სამსახურში იყო, მაგრამ ქართველობისათვის მას არ უღალატია“ — წერს დ. გვრიტიშვილი. („მიმოხილველი“, ტ. 8, გვ. 118). როცა თურქეთის სულთანმა გასცა ბრძანება თბილისის სიონი მეჩეთად გადაეკეთებინათ და ამით დაეწყეთ ქართველების გათავრება, გივი წინ აღუდგა ამ ბრძანებას და გადაარჩინა სიონი. შემდეგ ამილახვარმა გაანადგურა გორის ციხის ოსმალური გარნიზონი და ციხე საქართველოს დაუბრუნა.

ამ ისტორიული პიროვნების შესახებ არსებობს ნაწილობრივ განსხვავებული თვალსაზრისიც: „ეს იყო ზეაღი ფეოდალი, ქრისტიანობის კომავი, იმავე დროს, ავანტიურისტი, მარჯვე პოლიტიკოსი, ჭიუტი და ძალაუფლების მოყვარე — სანტერესო ნიშუში ძველი დროის ქართველი მაგნატისა“, — ასე ახასიათებდა გივი ამილახვარს ზურაბ ავალიშვილი თავის წიგნში „საქართველოს შეერთება რუსეთთან“.

რომანის მოთავე პერსონაჟთა შორის გამოირჩევა ახალგაზრდა თეიმურაზ ბატონიშვილი — ეს გახლავთ შიშველი კათალიკოსი ანტონ I. თბუთმეტი წლის რომ შეიქმნა, თეიმურაზი დაინიშნა გივი ამილახვარის ასულზე, მაგრამ ერთმა გარემოებამ ძირფეხიანად შესცვალა მისი ცხოვრების გზა — ნადირ-შაჰმა გივი ამილახვარს მოსთხოვა გაეგზავნა თავისი კალიშვილი, თეიმურაზის დანიშნული შვილი მარაშხანისათვის და უმწურო მამა იძულებული გახდა შეეტრულებინა ეს ბრძანება. ამ ამბავმა თეიმურაზს თავსარი დასცა, იგი ბერად ეყრთხა ანტონის საბელწოდებით. უკვე ერთკლე II-ის დროს მან დიდი ამაგი დასდო ქართული კულტურის აღდგენას. 1772 წელს ერთკლე მეორემ ის გაგზავნა რუსეთში საგანგებო მისიით, რომელმაც მოამზადა 1788 წლის ცნობილი ტრაქტატი საქართველოსა და რუსეთს შორის.

ქვემოთ ვხედავთ გიორგი შედგინიძის „გატყუნილი ხიდის“ პირველი წიგნის საფურცელთა ვარიანტს.

ინსა მუჟის სიკვდილი

თბილისში, მტკვრის მარჯვენა კიდეზე, სი-
ონსა და ანჩისხატს შორის, იდგა როსტომ მე-
ფისიძელის სასახლე. სასახლეს ქვითკირის დი-
დი სახეგარი ერტყა ვარს, სამხრეთის მხრი-
დან ნაირ-ნაირ ჩუქურთმებით მორთული
განიერი და მალათალიანი ალაყაფის კარით.
კარებს შიგნით შესულს აქეთ-იქიდან ბალ-
ნალკოტებს შორის ჩამჯდარი ვეება ოთხკუ-
თხი მოედანი უნდა გადაეკვეთა, რომ სასახ-
ლემდე მივლნო. მოედნის შუაში ბუნებრივზე
უფრო მოზრდილი, დაღრენილი ღომის ორი
ქანდაკება იდგა, ღომების ხაზიდან წაგყისის
მთებიდან თიხის მკლებით გამოყვანილი
წყლის შადრევანი გადმოჩქეფდა.

სასახლის პირველი სართული მინაში იყო
ჩასმული, მისი ქერი კიბის ერთი საფეხურით
თუ სცდებოდა მინის პირს და საკნებად და-
ყოფილს საყინულე-საკუჭნაოებად იყენებდ-
ნენ. მეორე სართული ღაღად გაშლილი თაღ-
ბიანი დარბაზი იყო, აღმოსავლეთის მხარეს
მიცეული ფერადმინიანი სარკმლებით, კედ-
ლებსაც ნაირფერი ნიჭარები, ძვირფასი ქვი-
ბები კვეთილი ჩუქურთმები და სარკვეები ამ-
კობდა; იატაკი ნატიფად ნაქსოვი ხალიჩებით
ქტონდა მოგებული; იგი სადარბაზო-საქრებუ-
ლად იყო განკუთვნილი. ოთახებად დატიბ-
რული მესამე სართული კი, რომელსაც სამ-
მხრივ არცთუ ისე ვიწრო აივანი ერტყა და
ჩრდილოეთის მხარის სარკმლებით მტკვარს
გადაჰყურებდა, მეფე-დედოფლისა და ბატო-
ნიშვილების საცხოვრებელი იყო.

სასახლის წინ, მოედანზე, რამდენჯერ მოუ-
წყვათ ქართლის მეფებს — როსტომ ხანს,
ვახტანგ მეხუთეს, სპარსელები შაჰნავაზს
რომ ეძახდნენ, და სახელოვან გიორგი მეთ-
რთმეტს, თავიანთ დიდებულებთან საზეიმო
შეხვედრა. დიდ დარბაზში კი სამეფო თათბი-
რებს ინვეშენდა, აქვე მართავდნენ ღზინისა
თუ ჭირის სუფრობას.

ეს სასახლე ახლა მეფედნოდებულ იესეს ეკუ-
თვნოდა, ქართლში სპარსთა ბატონობის ეამს
ალი-ყული-ხანად, ხოლო თურქთა შემოსევის
შემდეგ მუსტაფა-ფაშად რომ იწოდებოდა.

შეჭირვებული იესე ლოგინში იწვა, მინაე-
ლებულს ხანდახან რაღაც ხაილის მსგავსი
ხმა აღმოხებებოდა, ხან კი ტურებს აცემკუ-
ნებდა. ხმას კი ვერ გამოსცემდა.

ბუხრის გასწვრივ დედოფალი ელენე თავ-
ჩაბრილი იჯდა და საგონებელს მისცემოდა.
კარების წინ აბდულ-ბეგად წოდებული ბატო-
ნიშვილი არჩილი დაღურეშილი იდგა და მამას
მისჩერებოდა. ავაღმყოფის სანოლის ახლოს
მეფის აქიმი დავით ყარაშვილი და კათოლი-

კე პატრი ჯუსტინე ისხდნენ. უკრძალველნი
ფეხებს უსინჯავდნენ ავაღმყოფს, მუხლზე სა-
ფენებს უცვლიდნენ. ოთახში შეიდი-რვა წლის
ბატონიშვილი თეიმურაზი ფრთხილი ნაბიჯით
შემოვიდა, დედასთან მივიდა.

— როგორ არის? — ჩურჩულთ შეეკითხა
დედოფალმა.

ელენემ თავი აიღო, ოდნავ გადაიხარა ყმა-
წვილისაყენ.

— რა ვიცი, შვილო, ისეე ისეა.

პატრმა ჯუსტინემ საბნის ქვეშ ხელი შეშ-
ყო, ფეხები გაუსინჯა ავაღმყოფს. სახეზე
ჩრდილმა გადაურა, ხმადაბლა რაღაც უთხ-
რა დავით ყარაშვილს. ახანაც გაუსინჯა ფე-
ხები, დედოფალს მიუახლოვდა. ვიფრე ელე-
ნეს რამეს ეტყოდა, თეიმურაზს მოუბრუნდა

— ბატონიშვილო, კარგად არის მამა-ბა-
ტონი, ნაბრძანდი გარეთ!

დედოფალი მიხვდა აქიმის მიერ თეიმურა-
ზის დათხოვნის მიზეზს. აიეს მომლოდინეს
ტანში გასცრა, აღელვებულმა შვილს უთხრა:

— წადი, თეიმურაზ, წადი!

თეიმურაზი უხალისოდ გავიდა ოთახიდან.
— ფეხები გაუცივდა, დედოფალი! — ხმადა-
ბლა უთხრა აქიმმა.

ელენე აქამდე კიდევ რაღაცა იმეღს ეჭიდე-
ბოდა. ახლა კი მთლად ჩაიფრებოდა. ბატონი-
შვილი არჩილი ახლოს მოდგა.

— როგორ არის? — გულის ფანცქალით
იკითხა მანაც.

— ცუდად, — მწუხარე ხმით გაუმიორა
ყარაშვილმა.

არჩილს მკერდამდე აზიდული მკლავი მო-
წყვეტილივით ჩამოუვარდა. ისეე კარებისაკენ
წავიდა.

მეორე სართულის დარბაზში დიდებულებს
მოუყარათ თავი. გრძელი მაგიდის თავში ქა-
ლარაშერეული, სახელაყდაჟა, გრძელულვაშე-
ბიანი იესე მუხრანბატონი იჯდა. მის მარჯ-
ვნივ საყარძლის საზურგეზე მინოლილი
ერასტი ყაფლანიშვილი ხმადაბლა რაღაცას
ეუბნებოდა მეფისწულის აღმზრდელს იოსებ
ფაღდანიშვილს. მეორე მაგიდის თავში
მჯდომი არაგვის ერისთავი პაპუნა გვერდზე
მსხდომ ელიზბარ ყაფლანიშვილსა და ლუარ-
საბ თარხნიშვილს ესაუბრებოდა. ბაგრატ ცი-
ციშვილი საყარძლის კიდეც დაჰყრდნობოდა
მარჯვენა ხელით და კედლის მორთულობას
ათვალიერებდა. ოსე იესეს ძე ბარათიშვილი
კუთხეში მიმდგარიყო. მან გვერდით მდგომ
დიმიტრი ავალიშვილს თავის გადაქნევით
წასჩურჩულა:

— ასეთ დროს მეფის სიკვდილი?

ავალიშვილს ქვედა ტურის კუთხეები ოდნავ
შეეზინქა, თითქოს გაიღიმაო, მერე ნაღვლი-
ანად თქვა:

საქართველო
საბჭოთა კავშირი

— ეჰ, ოსე ჩემო, მეფობაც არის და მეფობაც! აქ რეჯებ-ფაშა ყოველივეს ბატონ-პატრონი, ისაყ-ფაშა კიდევ ახალციხიდან მბრძანებლობს. ცარიელი სახელის ქონება რა ბედენაა, თორე...

— რაც გინდა იყოს, მაინც რიდი ჰქონდათ და რაღაცას ჰკითხავდნენ. ახლა კი... — სიტყვა აღარ დაამთავრა ბარათაშვილმა.

— მაგვარი იქნებ აბდულ-ბეგიც იყოს! — არ გატყდა ავალიშვილი.

— აბდულ-ბეგს ვინ იბატონებს, უკანონო შვილია იესესი, თეიმურაზი ჯერ ყმანვილია. ვახტანგი და მისი ძენი მოსკოვ-ქალაქს არიან... უპატრონოდ დარჩება ქვეყანა!

— მე რომ მკითხოს კაცმა, ცუდი პატრონის ყოლას უპატრონობა სჯობია. — მცირედ შეჩერდა, მერე დაძვინდა: — იქნებ უკეთესი პატრონი გამოჩნდეს!

მოსაუბრეებს ზაზა თუმანიშვილი მიუახლოვდა და იკითხა:

— შინზე ესნის ერისთავი ხომ არ გინახავთ მოსულნი?

— არა, არ მინახავს, — უპასუხა ავალიშვილმა.

— არც მე შემხვედრია, სხვებმაც ასე თქვეს, არ ყოფილაო — დაუდასტურა ბარათაშვილმა.

— შინზე ვახტანგისა და მისი შვილების ერთგულია, მას საძულს იესე, ქვეყნის გამყიდველიაო. სახალხოვ გაიძახის და ახლა აქ მოვიდოდა? — თქვა ავალიშვილმა.

— არც გვიც ამილახვარი გამოჩენილა მგონი, არა? — ისევ იკითხა თუმანიშვილმა.

ბარათაშვილმა თავი გადააქნია:

— არც გვიც მინახავს.

— ცოცხალს არ უდებდა თავს და მომაკვდავს მოაკითხავდა?! — კვლავ იესე და ამილახვარი გაკენწლა ავალიშვილმა.

ამ დროს დარბაზის კარი გაიღო, შუა ტანის ჩასხმული კაცი შემოვიდა, თავის დაქუროთ მივსალმა დამხვდურთ.

ფეხზე ნამოდგომით უპასუხეს საღამოზე. იესე მუხრანბატონმა თავის გვერდით მდგარი თათისუფალი სავარძელი შესთავაზა.

— მობრძანდით, ბატონო გივი!

გივი ამილახვარი მუხრანბატონისაკენ გაემართა.

— როგორ არის ავადმყოფი? — იკითხა გივი.

იესემ მხრები აიჭრია.

— ამ ცოტა ხნის წინ, მეტად შეუძლოდ გახლდათ.

დარბაზში ზედა სართულიდან ჩამოსული მეფისწულის მეორე მხარედელ ნოდარ ხერხეულიძე შემოვიდა:

— როგორ ბრძანდება? — ახლა მას ჰკითხო-

ნოდარმა ჯერ თავი გადააქნია და შემოვიდა. — დედოფალი ძლიერ შემოთხუბული გამოვიდა მეფის სანოლი ოთახიდან. ჩანს, ცუდად არის!

იესე ბარათაშვილი, დიმიტრი ავალიშვილი და ზაზა თუმანიშვილი ისევ კუთხეში იდგნენ.

— სად დაიკრძალება მეფე? — იკითხა ბარათაშვილმა.

— ალბათ მცხეთაში, მეფეთა სამარხში — დამცინავი ხმით თქვა ავალიშვილმა.

— "მეფე მამამადიანი რომ არის, იქ როგორ დაამარხებენ?! — გაიკვირვა თუმანიშვილმა.

— თურქებიც არ დაანებებენ თავიანთ სჯულზე მიქცეულს. — შეექვდა ბარათაშვილიც.

ამ დროს ზედა სართულის აივნიდან ქალის შეცხადების ხმა გაისმა, მას რამდენიმე სხვაც შეუერთდა. ყველანი ნამოდგნენ.

— გათავდა საბრალო! — ჩაილაპარაკა ვიღაცამ.

ცოტა ხნის შემდეგ სიონის ზარი ნაღვლიანად აბუხუნდა. მის სამგლოვიარო ფერის ბანი მისცეს აწრისხატის, ავღაბრის სომეხთა ანა კოსა კათოლიკეთა ეკლესიებმა. სასახლის დასავლეთით, მეჩეთის მიწაერთზე გადმომდგარი მუქძინის ხმაც შეუერთდა ზარების რევას და გლოვის ისედაც მწუხარე ხმა კიდევ უფრო გაამძაფრა.

II

ირატიშის მუშარა

იმ წელს ცივი, სუსხიანი ზამთარი იდგა. ტყეისფერი ღრუბლები თითქმის გამუდმებით ეკრა ცას. ხანდახან თუ გამოიხედავდა მზე, მაშინაც მის სხივთა ნაკადი შუქად თუ ეფინებოდა. თორემ სითბოს ვერ მიატანდა ხოლმე.

ავანანთ ხევის ნაპირზე, როსტომისეულ სახლიდან არც ისე მოშორებით, იდგა ამილახვრების სასახლე. ეს სასახლე გივის ჰამამ დიდმა გვიც ამილახვარმა ააგო, მერე გივის მამამ ანდუყფარმა მოხატვინა და შეამკო, საჯინიბო და მოსამსახურეთა სამყოფელიც მიაშენა. მას შემდეგ ამილახვრები ხშირად იყვნენ აქ. ზამთარში მაინც თბილისში ყოფნას არჩევდნენ. ამ წელსაც ზამთარი გივიმ თავისი ოჯახით თბილისში გაატარა. თან მოსამსახურეთა მთელი მარაჟა აყავდა ნამოყვანილი. მათ შორის იყო გურგენ ირქითძე. ჩვიდმეტ-თვრამეტი წლის ქაბუკი. შემოდგომის მიწურულზე ჩამოსული ქაბუკი აქამდე ერთი-ორჯერ თუ გასცილდა ავანანთ ხევის, ისიც სიონში სალოცავად წასულმა ბატონმა გაიყოლა. არც დრო ჰქონდა და იმ ყინვები-

სას არც თვითონ გამოუჩენია საამისო წაიღი.

ახლა, მზის თვალი რომ ჩამოდგა, გახალისებულს გულთ მოუნდა თბილისის დათვალერება. ამჟამად ვერაფერ ნახა, რომ მასთან ერთად დაეგლო, ძალაუბერად მარტომარტოს უნდა ენებოდა თბილის-ქალაქის შუკვბში. მტკერის სანაპიროსკენ დაუყვდა. რამდენიმე ვინრო ფოლორკი გაიარა, მტკების ხიდთან ფირუზისფერგუმბათიან შენობასთან შედგა, გინე ამილახვარის სასახლის აიენი-ანაივ ჩანდა, — სპარსელთა სალოცავიყო, ბევრჯერ სმენოდა; ახლა, ახლოს მიმდგარი თვალს ავლებდა ფორუზითა და საფირონით მოჭიქულ მერქათის ცაფ შემართულ კამარებს. თვალს ჭრთდა მისი სახურავის ნაირფეროვანი ელვარება. მცირე ხანს ადგენა თვალი, რამდენიმეგზის გარშემოც შემოიარა. აინტერესებდა შინითაც ენახა, მაგრამ ვერ გავიდა, თუმცა კარები ღია იყო და ბევრი თავჩაღმიანიც შედიოდა.

წინ წასული გურგენი მტკების პირისპირ შერქდა, კლდის თავზე ამყად გადმოზომიარად ტაძრის ჩაღისფერ სილუეტს დიდხანს უყურა. მერე მარჯვენე შემობრუნდა. თან თვალს აყორებდა მალად კლდეზე გადმომდგარ სახლებს, თუ სასახლებებს, აიენები რომ პაერში უკონდათ გადმოკიდებულნი. აგერ ვილაც ახალტაზრად ქალიშვილი გადმოდგა, ხელში ატაცებული ბალიში ორივე ხელით შეებრტყა და ისე შებრუნდა. ნორჩი ბულის შეხედვავე გული აუჩქროლდა ჭაბუკს. მალელით გადმომდგარ, შორიდან დანახული ასული უებრო სილამაზის მქონე ანგლოზად დაესახა.

გურგენმა ორივე ვინრო შუკა გაიარა და ცოტა უფრო ფართო ქუჩაზე გავიდა. ზარგარები მუშაობდნენ აქ. ხის ლარტყებით შექრული დარბაზები აენიათ, ირიბად შეყენებულ ბოძებზე გახიდულნი სარდლილობლად ადგნენ დუქნების წინამოებს. ერთგან შერქდა, შუატანის ოსტატს პატარა ქურავზე ცეცხლშოკიდებული ნახშირი ეყარა და ლითონის ორი ციდის სიგრძე მასრით უებრავდა გასაჩაღებ. ლად პირმსუსქანი ოქრომჭედელი მასრას რომ ჩაებრავდა, მედელუკეავით დაებრებოდა ხოლმე ლაუჭები. დახლის ერთ მხარეს პატარა ჩაქურდი, მცირე მარნუხები და ქლიბები ელვდა. მცირე მხარეზე ბჭებები, სამაყურები და სხვა ნაკეთობანი გამოეწყო. ცოტა ხანს უყურა, მედუქნის საქმიანობამ, განსაკუთრებით მასრით ბერვამ, დამცინავი ღიმილი მოკვარა ჭაბუკს. გასცილდა. უფრო ვინრო შუკაში გავიდა. აქა-იქ გუბებამ დაამდგარი ტალახი ისე არ ამშრალიყო, ერთგან მაინც დიდი გუბე იდგა, გამლენი კედლისაკენ ინეიდნენ, რომ შიგ არ ჩაუდგათ ფეხი. კიდევ რამდენიმე შუკა გაიარა. შენიშნა,

მარჯუნა მხარეს უამრავი ხალხე ინტელექციონა „ენტავ რა უნდა იყოს იქით?“ — გაივლო გულში და მიმავალთა ერთ ჯგუფს აედევნა თვითონაც. ორიოდე ფოლორკის გავლის შემდეგ ხალხით გაჭვდილ ფართო მოედანზე გავიდა. მოედნის გარშემო დუნენები იყო ჩამწკრივებული, შუაში ფიცრულტალავრებიანი მერხები იდგა; ნაირფრად ჩაცმული, სხვადასხვა ენაზე მოსაუბრე უამრავი ხალხი ირეო. და. ამდენი ხალხი ერთად შეყრილი არასოდეს არ ენახა ჭაბუკს. თან რა არ იყო აქ გამოფენილი: ცალ მხარეს სურსათ-სანოვაცე — ყველი, ხორცი, მარცვლეული და ფქვილი... მცირე მხარეზე ნაირნაირი ჭურჭელი — სპილენძის თუნგები, ქვაბები, ტაფები და სასმისები, ქაშანური თუ ჩინური ჯამბი, თიხის ქართული ფილები, ქოთნები და თეფშები ზი. მზიებდა. გამყიდველები ეპატიგებოდნენ მუშტარს. უქებდნენ თავის საქონელს, რამდენიმეჯერ გურგენსაც შევაპიჩინენ. ბიჭს თვალი აუჭრელი უცხო და ნაირფრმა ნაკეთობებმა. საყიდლად ახა რაგორ მისწდებოდა მათ სოფლელი ყმა-ბიჭი, მაგრამ ნახვითაც ემყოფილი იყო. წინ წაინია, კლავ ახალი სახილველი გადაეშალა თვალწინ. რა სახის ჭრელი თუ სადა ქსოვილი და ტანსაცმელი არ ელვდა ახლებსა და მერხებზე...

— დობა აბლასი, ხელთუქმნელი! — გაიძახოდა ვაჭარი.

„ჰო, ეს არის ბაზარი“. — გათიქრა გურგენმა და თვალეერება განაგრძო.

უზღვევ ხალხში გასულმა გურგენმა ზღვაში დანთემულით იგრწმო თავი. შეცადა იქაურებს გასცლოდა. როგორც იყო, ნაპირს გააღწია. აქ, დუქნის წინ, წრე შეეკრათ, რადაცას შემოხვეოდნენ... „რამიე ეშმაკობა არ იყოს?“ — გათიქრა გულში, მაგრამ ცნობისმოყვარეობამ მაინც სძლია. გაუბედავად მოუახლოვდა ჯგუფს. ფეხის წევრებზე აინია თვითონაც, წრის შიგნით გადაიხედა: ორი ყოჩი დაყენებინათ ერთმანეთის საპირისპიროდ. ყოჩების ახლოს თითო კაცი იდგა. აქებებდნენ პირუტყვს, აჭიდავებდნენ ერთმანეთთან. ყოჩები უკან-უკან ინეიდნენ, შემდეგ თავსახრილი გამოქანდებოდნენ და რქებით ევახებოდნენ ერთმანეთს. მაცურებელი აბტაცების წამოძახილით ავლუიანებდა ყოჩებს. მცირე ხანს უყურა, მოსიერთა სახეების დაძახულობამ და აბტაცების წამოძახილებმა ღიმილი მოკვარა.

— გასულელებულან ქალაქელები! — როგორღაც ხმამალლა წამოსცდა იჩქითიძეს; ყოჩების ჭიდილით გართულთაგან ბევრს არ გაუგონია მისი ნათქვამი. რამდენიმე თუ გაიგონა, მათაც ერთი უქმყოფილოდ გამოხედეს; მხოლოდ შუა ხანს გადაცილებული,

ახოვანი კაცი, იგრზე სოფელდობა რომ ეტყობოდა. გამოელაპარაკა:

— შენ სადაური ხარ, რო?

იჩქითიძეს არ მოეწონა მისი კითხვა, გამომწვევად მოეჩვენა. გაპასუხებასაც არ აპირებდა, მაგრამ შემოიტხვევლის მშვიდ, აუღელვებელ სახეს რომ შეავლო თვალი, გადართურა:

— საამილახუროდან, ქვემოქალაქი ვახლავართ.

— რა გვარისა ხარ? — უფრო მეტი ყურადღებით იკითხა უცნობმა.

გურგენმა ცერად ვახუდა, „რამი ეკითხება ახლა ამას ჩემი გვარი?“ — ცოტა არ იყო, განაწრა თავის გუნებაში. ჭაბუკის მხრივ პასუხის გაუცემლობა არ მოეწონა უცნობსაც, საყვედურით ჰკითხა ისევ:

— რა გვარის ხარ არ იცი?

— რა გვარისა და იჩქითიძე ვარ. რად გინდა მერე ჩემი გვარი?!

უცნობს წყრომის ჩრდილი გადაეყარა, თავისთვის ჩაილაპარაკა:

— განა არა, როგორც კი შეხვებდე. მაშინვე გულმა მიგრძო! — მერე გაიღიმა. გაბრწყინებული თვალებით შეაჩერდა გურგენს. უცნობის სიტყვებმა და ქცევამ დააბნია ჭაბუკი.

— ბიჭო, იჩქითიძე ხარ, თუ თათრიშვილი?

— შეეკითხა ისევ უცნობი.

— კო, თათრიშვილადაც გვიხმობენ, ჩენს პაპა ჯავახეთში თათრობა მიუღია, მერე გამარეთში გადმოსულა და თათრიშვილები შეურქმევიათ ჩვენებისთვის! — უნებლიედ ჩამოყვა თავის გვარის წარსულს ჭაბუკი.

უცნობა სახე კიდევ უფრო გაუბრწყინდა.

— ჩემიანი ხარ, შვილო, ჩემი სისხლი და ხორცი — ნამოიძახა მან, ორივე ხელი შემოხვია და გადაკურცა. შემდეგ მხარზე დაადო ხელი, — რამხელა კაცი ვარაძილხარ, ჩემსობას პატარა იყავი! — თითქოს გვიან მიხვდა, რომ ჭაბუკისათვის თავისი ვინაობა არ ეთქვა. ამიტომ დასძინა, — მე ბიძა ვარ შენი, მერაბი, ვახსოვარ?

როგორ არ ახსოვდა?! ახსოვდა, ღანდაღ ახსოვდა ბიძა, მაგრამ ვერც წარმოიდგენდა თუ ასეთი იყო: ტანმალალი, სახეგარუჯული და ხარკივით ქედრამავეებული. ისიც ახსოვდა, კისრზე რომ შეისვამდა პატარას და დაარბენინებდა. მაშინ სხვაგვარი იყო, ახლა მოტეხილი.

— როგორ არ მახსოვდი, მაგრამ ვეღარ გიცანი! — მორცხვად ჩაიღიმა ჭაბუკმა.

— რაღას მიყნობდი, ბარე თხუთმეტი წელიწადი ვახდა, რაც...

— სახლი როგორ ხარო? — ისევ იკითხა მერაბმა, — ტოფი ძალიან დაბერდა?

— კარგად ვართ, მამაჩემიც კარგად არის,

დედაც. — ახლა უკვე ხალისში ვმუშაობ. — გურგენი, — თქვენ როგორ ხართ ოჯახით?

— თავის მხრივაც იკითხა ჭაბუკმა.

— ჩვენც კარგადა ვართ... ეჰ! — ამოიხარა ბიძამ, ცოტა ხნის შემდეგ კი დააძინა — შენ სადა ხარ, რას აკეთებ?

— მე გივი ამილახვარს მიმცა მამამ მსახურად... ბარე ოთხი თვეა აქ ვახლავარ ბატონს... აი, იცით, — ხელი გაიშვირა გურგენმა, — ავანაანთ ხეეს ეძახიან, იქ არის ამილახვრის სასახლე, მეც იქ ვარ.

— კო, კარგი. მეც საყიდლებზე ჩამოვედი. დღეს მაინც ვერ გაებრუნდები, მოვალ საღამოზე, განახავ.

ასე დაუმშვიდობნენ ახალგაყნობილი ბიძისმისწული.

დრო იყო გურგენიც დაბრუნებულიყო, დაგვიანებისათვის შეიძლება გასწყრომოდნენ კოდედ. ჩრდილოეთის მხარეს ვახუდა. მეტეხის ტაძარი კარგად მოჩანდა. მის მიხედვით შეეძლო გვიჩ აეღო. გაუფვა ფოლორცებს. ამდენმა სიახლის ხილვამ, იმ სიხარულმა მაინც ბიძას რომ ასე მოულოდნელად გადააწყდა, მთლად ააფორიატა ჭაბუკი, მიდიოდა, მაგრამ ისე იყო გატაცებული, რომ გარშემო თითქმის ვეღარაფერს ამჩნევდა. რამდენიმეჯერ შუკას შეყოლილი უკან გამობრუნდა, გვიან შენიშნა, რომ მხარი ექცა.

ბოლოს საცქიალ ფართო ქუჩაზე გავიდა, იქიდან კარგად შეათვალიერა სანიშნოდ მიჩნეული მეტეხის ტაძარი, თითქმის გასწორებულა მას, ვარაუდით შორს აღარ უნდა ყოფილიყო ბინიდან. შენიშნა, ქუჩის თავში უცხოედ ჩაცმული რამდენიმე წითელფესკიანი კაცი მოდიოდა. „ოსმალელები არიან ალბათ“.

— გაივლო გულში. უნდოდა გარიდებოდა, მაგრამ „მე რას მერჩიანო“ — გაიფიქრა და გზა განაგრძო. მით არც კი გასწორებოდა, რომ ერთი ოსმალე მიუახლოვდა, წყრომით მოჰკიდა ხელი და თავისიანებთან მიიყვანა. რაღაცას ეუბნებოდნენ ვაუგებარ ენაზე. მაგრამ ჭაბუკი ვერაფერს მიუხვდა. ერთმა ქუდი მოხადა და გადაუგვლო, მეორემ გვერდზე მოგდებულა პატარა ხანჯალი რომ შენიშნა, ჯერ ჩამოგლიჯა, მერე სილაც გაანწა. თვალთ დაუბნულდა, ნაიბორძიკა. დაიბნა, რა ხდებოდა, ან როგორ მოქცეულიყო, აღარ იცოდა გურგენმა. ქართული სიტყვებიც ეროსმა, რომ, რა დაამავაო? ესღა გაარჩია; ერთი მალალი, სუსტი კაცი, ქართული ყურთმაჯებიანი კაბა რომ ეცვა, მორიდებით მიეახლა წითელფესკიანებს და მათსავე ენაზე დაუნყო ლაპარაკი. თუმცა იჩქითიძემ საუბრის აზრი ვერ გაიყო, მაგრამ მიხვდა, რომ მასზე საუბრობდნენ, რადგანაც, როგორც ის შეიარაღებული უცნობი, ის ყურთმაჯებიანი კაცი ხელით

მასზე ათითებდნენ. მერე ყურთმაჯებინანი იჩქითიძეს მიუბრუნდა:

— ესენი რომ მოდიოდნენ, ქუდი რატომ არ მოიხადე, ან ხანჯალს რატომ ატარებ? ხომ იცი, რომ არ შეიძლება იარაღით სიარული?

გურგენმა ვერ გაიგო, ქუდი რატომ უნდა მოეხადე, ან ხანჯალი რომ ეკიდა, ამით რა დაემაჯა. ეგ იყო მხოლოდ, ახლა შენიშნა, ეს უცნობი ქართველი ეუდმობდილი ესაუბრებოდა ოსმალებს, ცოტა გვიან მიატყია ყურადღება იმასაც, რომ კრაველის თხემრაკეცილი ქუდი მარცხენა ხელში ეკავა. მაინც ვერაფერი უპასუხა გაოგნებულმა, მხრები აიჭრა. ეტყობოდა, ყურთმაჯებინანი კაცი მიხედა, რომ ქაბუკი მის ნათევამის აზრს ვერ მისაწვდამო.

— ოსმალებს რომ შენიშნავ მომავალთ, ქუდი უნდა მოიხადო. ასე მოითხოვენ. არც იარაღი უნდა ატარო!

— ჰო? — ახლა მიხედა ქაბუკი, — არ ვიცოდი! — მოკლედ თქვა მან.

ყურთმაჯებინამ ისევ თურქულად რაღაც უთხრა ნითღღესკიანებს.

გარშემო საკმაოდ ბევრ ხალხს მოყვარა თავი. ყველას ქუდი მოეხადა. ერთი თურქი, რომელიც ალბათ მათი უფროსი იყო, თითის დაქნეით დაემუქრა იჩქითიძეს და გზა განაგრძეს.

შეგუფებულნი დაიშალნენ. ის ყურთმაჯეა. ანიც წაიდა. იჩქითიძეს თითქოს სადღაც წაედა ეს კაცი ნახული, მაგრამ ვერ მოიგონა. შერცხვნილ-განზილებულმა. როგორც იყო, გადაედა თვითონაც ნაბიჯი. შეეცადა მალე გაეცლოდა იქაურობას. მიდიოდა. სილაგაურული სახე ეწვოდა, სახეზე მეტად კი გული მწვავედ ძიჭნედა, რაღაც მოუშორებელი სიმწარე. ხალხს რომ გასცილდა, დაშლულნი მარჯვენა ხელი ერთი მაგრად შემოიკრა შუბლში. შემდეგ თურქებს დაემუქრა კიდევ:

— ოჰ. თქვენ თუ ეს შეგარჩინოთ...

III

სულთანის ფირმანი

როგორც კი იეცე გარდაიცვალა, ახალციხის ფაშამ — ისევ ჯაყელმა მაშინვე თავის ერთგული იბრაჰიმ-ფაშა დიდძალი ძღვენით სულთანის კარზე, კონსტანტინოპოლს წარგზავნა. ისაყის დავალებით იბრაჰიმს სამეფო კარისა. თვის უნდა ემცნო ქართლის მმართველის იესეს, მათგან მუსტაფა-ფაშად ჭადანათლულის სიყვედილი. ამასთან დიდვაზირი თუ სხვა მისანდონი უნდა შეტანიდა სულთანისათვის, რომ ქართლის მმართველობა ისაყისათვის მიეცა. ძღვენით მოხიბლულ ვაზირთა გულმოდგინე გაჩვენა შედეგად. სულთანმა აჰმედ მე-სამემ კეთილინება და უავუსტოციო ბრძანე-

ბა გამოსცა, რომლის ძალითაც ემსახურებოდა იბრაჰიმ-ფაშას ერთგული სამსახურით დამაშვრალ ისაყს მიემატა კიდევ ერთი თულა, გახდა სამთულთანის ფაშა, უბოძა დიდი ვაზირის წოდება და სამმართველოდ მიეცა თბილისის ვილაიეთიც.

იბრაჰიმ-ფაშა სამეფო კარზე სულ უანგაროდ არ გაატარა, სულთნის ბრძანებით ისაყი თბილისში უნდა გადასულიყო. ახალციხეს კი მუსალიმი* უნდა მჯდარიყო და ეს მხარე ისაყის ნებისამებრ ემართა. მუსალიმოზა კი, მოწყალე სულთანის ნებით, თავისთვის მოიგვარა იბრაჰიმმა.

თბილისში გადმოსულმა ისაყმა ნარჩევალს ციხე არჩია თავის სამყოფად. თვით ციხე მაგარი იყო და შეუვალი, თანაც თურქული ლაშქრით გაძლიერებული. ისე რომ, შეეძლო აქ უშიშრად ეგრძნო თავი.

ნარჩევალაშიც ისაყმა დაუდებანისეულ სასახლეში დაიღო ბინა. ორსართულიანი სასახლის პირველი სართული თლილი ქვის მრგვალ სვეტებზე დაყრდნობილ დიდ დარბაზს ეჭირა, რომლის კედლებიც ფირუზისა და საფირონის ფერადი ფილებით იყო მოჭიქული. მთელ სასახლეს დასავლეთის მხარეზე სასახლის აბანო ეზღინებოდა. ხოლო აღმოსავლეთის მხარეს, თაღდის შიგნით, კიბე ადიოდა მეორე სართულის აივანზე. აივანი აღმოსავლეთისა და სამხრეთის მხრიდან სარტყელივით ერტვა სასახლეს. კიბის თავში, პირველ ოთახს საშინაოდ მისაღებ სტუმართათვის ითვალისწინებდნენ, მეორე — უფრო მოზრდილი. შიგნიდანაც ფერადი ქვებით მოვარავებული, ჩუქურთმითავენი ბუხრით. თვითონ სასახლის პატრონისა იყო, მის გასწვრივ წალიკად განყოფილი მცირე ოთახები კი მისი ცოლების სამყოფელად იყო დანიშნული.

ისაყი, მემკვიდრეობით გამგებელი სამცხე-საათაბაგოსი, სულთანის სამთულთანის ფაშა და ეზირად სახელდებულნი, ქართველები ისევ ათაბაგობით რომ იხსენიებდნენ, ძე გახლდათ იუსუფ-ფაშასი, ძის ძე ასლან-ფაშასი (თურქეთის სულთანის ბრძანებით რომ თავი მოკვეთეს!), ბადიში იუსუფ-ფაშის ძის როსტომ-ფაშასი და ბადიშის ბადიში საფარ-ფაშასი. თუ ბექა ჯაყელისა.

საფარ-ფაშას, ბექა ყოფილს, თავისი თანადროული მესხები მესისხედ ფაშას უწოდებდნენ და სამართლიანადაც სდებდნენ ამ სახელს. ბექა უმრწმენი ძმა იყო ყვარყვარე და მანუჩარ ათაბაგებისა. ერთი ზიდან ბარცი გამოითლება და ნიჩაბიცო, — იტყვიან; ჯერ კიდევ მაშინ, უფროსი ძმები თურქთა ბატონობის უღლის მოსამორებლად რომ იბრძოდნენ, ბექამ მამამადიანობა მიიღო და თავისი

* შემეცვლელი.

ქვეყნის მტერს, თურქეთის სულთანს სამსახური შესთავაზა. სულთანმაც დაუფასა ერთ-სულლების მოფიცარს და ერთთულიანი ფაშის ნოღებთი ტრანკონის ვილაიეთში სანჯაყბუგად განაწესა.

გამობდა ხანი, სამცხის მთავარი მანუჩარ მანუჩარის ძე, შინაშელოთითა და თურქთა მძლავრობით შეწუხებული, იძულებული გახდა მოსალაპარაკებლად სტამბოლში სწავლად სულთანს. სულთანმაც, იმ ხანად ძალად რომ არ ჰყოფნიდა მთლიანად დაეპყრო სამცხე, არჩია დათმობაზე წასულიყო — მოხარკობის პირობაზე ქრისტიანობით ათაბაგობა უბოძა მანუჩარს და სამშობლოში გამოისტუმრა.

ვიმ უწყის, უკან გამობრუნებულმა მანუჩარმა ირჩია სანუჯვარი ბიძის მონაბუღება, თუ თვითონ ბექამ იწვია, დიდი ზეიმით კი შეხვდა სულთანისაგან წყალობაშინიჭებულ ათაბაგს და გულუბნე მასპინძლის პირობაზე ნუგარელი სუფრობაც მოუწყო, მაგრამ... ნუგარის საქმელი სამსალით შეუზავა და სასურველი სტუმარი ვერაგულად გამოასალმა სიცოცხლეს.

...შემდეგ სულთანს წარუდგა, ახალციხის ფაშობა გამოსთხოვა. ყაჩაღისათვის საამხანაგოდ გაიწვია უკეთესი; სულთანიც, დიდება რე მოჰქალებია იმის სახელს, ასეთისათვის წყალობას როგორ დაიშურებდა?

სულთანი და მისი ჯარი ამ დროს მთელი ძალით იბრძოდნენ, რომ სამცხე-საათაბაგო თურქეთის ვრცელი იმპერიის ნაწილად გადაეკცათ. ამ მიზნის მისაღწევად ქვეყნის დაპყრობილება და გარდაქმნა-გადაგვარება იყო საჭირო.

სულთანმა და მისმა ვეზირებმა ისიც კარგად იცოდნენ, ქვეყნის დამორჩილება, პირველ ყოვლისა, ქვეყნის მესვეურთა გადაბირება-გადაგვარებით უნდა დაეწყათ; ციხეს თუ ზღუდეს მოარღვევ, ადვილად დაიჭემა; ქვეყნის სათავეში რომ ზნედაცემული ხელი-სუფალი ჩადგება, იგი მაგალითის მიმცემი ხდება სხვებისათვის. ქვეყნის გადაგვარებაც აქედან იწყება. სულთანს ნადღის აღსრულებლაში ისე ხომ ვერავენ გამოადგებოდა, როგორც მშინულის მკვლელი და რჯულის მოღალატე? ასეთი უნდა ექებნა და თავისი ფეხით მისულს რას გაუშვებდა ხელიდან? სიამოვნებით აუსრულა სურვილი ბექაყოფილს, ორთულიანი ფაშობა და მეშვეიდრობით გურჯისტანის ვილაიეთად ნოღებული ჩილდირის, იგივე ახალციხის საბეგლარბეგო უბოძა, ჯარი გამოატანა და საათაბაგოს დაქტრა უბრძანა...

ისაყ-ფაშა, როგორც შთამომავლობით, ისე სამეშვეიდრო თანამდებობით, ბექასაგან, სულთანის იმ წყალობის შემდეგ საფარ-ფაშად

გადაწოდებულიაგან მომდინარეობდა ქვეყნის თვითონ ნეტარხსენებული საფარ-ფაშა პირდაპირი შთამომავალი გახლდათ ჩვენს ისტორიაში კარგად ცნობილი სულა კალმახლის, სარგარ დიდი ათაბაგის, ბექა და აღბულა კანონმდებლებისა და მათ მეშვეიდრობითა, რომელთა ქვეყნის წინაშე გაწეული სამსახურის ჩამოთვლაც კი შორს ნაგვიყვანდა. ერთი დანაშაული კი არც მათ შეიძლება დავუვიწყოთ: სარგარს ათაბაგმა და მისმა მეშვეიდრობა დაუღეს სათავე ერთიანი საფარ-ფელოს ცალკეულ სამეფო-სამთავროებად დაშლა-დაქუცმაცებას, რითაც ქვეყნის ძლიერების დაქუცმაც შეუწყეს ხელი და შემდეგ, თავიანთი სამთავროთი, მტერთა მძლავრობის პირველი მსხვერპლნიც თვითონვე შექმნენ.

ისაყის მამა-პაპანი ორთულიანი ფაშები და სამცხის მმართველნი იყვნენ, ამაზე მეტი განდიდებისათვის, საფარ-ფაშადან მოყოლებით, არავის მიუღწევია. ისაყმა კი თურქთაგან თბილისის ვილაიეთად ნოღებული ქართლის მმართველობაც დაითრია სულთანისაგან და ამის შესაბამისად ერთი თულაც მიიმატა. მართალია, მისი შორეული წინაპარი ათაბაგობით უფრო მეტ მამულს ფლობდნენ, ვიდრე იმ დროს ჩილდირის საფაშოდ ნოღებული სამცხე იყო, მაგრამ ისაყი ახლა ქართლსაც მართავდა და მთელ დასაყლეთ საქართველოს გამებლობაც მასვე ჰქონდა მიწოდო. ბილი; ისაყმა იმდენს მიიღწია, რამდენისთვისაც არც ერთ ჯაყულს არ მიუღწევია. ამ მხრივ იგი ბაგრატიონებს გაუსწორდა; ამის გამო თავის გამჭრიახობა-მოხერხებულობით ხომ თავი მოჰქადა. ცნობიურად თუ ქვეშევრდობიერად წინაპართაგან გაკვალულ გზასაც უმადლოდა.

ისაყი თავის თავს ბევრი მხრივ ამსგავსებდა წინაპართ. ყოველშემთხვევაში, ბიეთის ტაძრის კედლებზე ათაბაგთა გამოსახულებანი რომ დაათვალიერა, ერთი მაინც, ზედგამოჭრილ თავის ხატად მოეჩვენა. ეგ იყო მხოლოდ, იმას ძველი ქართული სამოსი ეცვა, თვითონ კი — თურქული. სახის მოხაზულობით ძლიერ მოგვაგადა, ოღონდ იმას სახეზე უფრო ნათელი ეფინა. თვითონ კი ოდნავ შესამჩნვეი სიშავე ჩრდილივით ჰქონდა გადაჭრული. იკთხა მისი ვინაობა, უთხრენ: აღბულა ათაბაგი გახლავსო, სახელიც რაღაცით მიაშგავება თავისას, აღბულაც არაქართული, თითქოს თურქული ჩანდა.

ისაყი არც ტყუოდა, მართლაც აღბულასავით მძლიერი იყო თვითონაც, ფართო მხარბეჭიანი. მის ახვნებას უფრო თვალნათელს ხდიდა მუხლს ქვემოთამდე დაშვებული ყვირული მუდის ხიფთანი, გულმკერდზე და საშაყებზე ოკროქსოვილი ღილ-კილოებით რომ ჰქონდა შეჭრული; წელზე ორი გოჯის სიგა-

ნე იისფერი სტავრის სარტყელი ერთჯერ (სარტყელში ხშირად მოოქროვილი დამბაჩის გაქრობაზე უყვარდა). ხიფთიან ზემოთ მოკლესახელოებიანი, წინ ჩახსნილი, გრძელი, შენამული ფერის აბრეშუმის ჯუბა ეხა.

ოღნაე მოგრძო სახესაე აღბუღასავით მოკლად შეკრეტილი, საემაოდ სქელი, მორუხო წვერი უფარავდა, აქა-იქ რომ ემწნოდა ქალდა. ოღნად კანის ფერით, როგორც ითევა, უფრო შავკერძიანი იყო. მორუხო ფერისაეე კარგად შესამჩნევი ნარბ-ნამნამი ეხა. ცხვრისებრი ქროლა თვალეები და სწორი, ბოლოში არწივისებური მოკაუჭებული ცხვირი ჰქონდა. იმ დროის ჩეულები სანინაღმდეგოდ, უღაშებს არც ისე გრძლად იყენებდა. მალე შუალს ნახევარზე მეტად უმალავად თავზე დარქმული განიერი, თურქული გოგრის მსგავსი, ზოლებიანი დოღბანი, თავზე მაგრად რომ ჰქონდა შეკრული, საერთოდ, პირქუში გამოხედვა სჩეოდა, იშვითად თუ გალიმება და იმ დღისშიც დაკვირვებული თვალი უფრო მეტად შავკრობას თუ ამოიკითხავდა.

ფეშებზე მჭიდროდ შემოტმასნილი ნატის თეთრი ჩქემები ეცევა; ყლებზე მწვანე სტაურის, სანმერთულივით განიერი შარვლის ტუტები ჰქონდა გამმოფენილი.

საყიც მამა-პაპათაგან გაეცალულ გზას მისდევდა. თუმცა გურჯობით თავიც მოქონდა ხანდახან, მაგრამ წინაპართაგან გადადგმულ ნაბიჯს მაინც უმადლოდა. ამ ნაბიჯმა იყო, რომ იგი ასე ააღზევა — თითქმის მთელი საერთველოს მმართველი გახადა; სამცხესთან ერთად თბილისის ვილაიეთის მმართველობაც იგდო ხელთ, თბილისი მთიის სატახტო გახდა. იმერეთ-გურია-იფიშის და აფხაზეთის საქმეთა გამგებლობაც ძველებურად მის ხელთვე რჩებოდა. ვინ იცის, იქნებ ისეც მომხდარიყო, რომ იგი გურჯისტანის დამოუკიდებელი მმართველიც გამმდარიყო...

დარბაისლური სახის ისაყს არც განიერება აეღდა და არც თავდაქერილობა. თუმცა ხანდახან პატარა რამეზეც წამოწებოდა ზოღზე და შემდეგ ამხეც საყვედურობდა თავის თავს. შორსმჭვრეტელობა საემაოდ გააჩნდა, მაგრამ მესხური გულუბრყვილობაც სჩეოდა. ისე რომ, ცბიერ კაცს ადგოდა შეიძლებოდა მოეტყუებინა, თუმცა ერთხელ თუ ვინმეს გამოიჭერდა ტყუილში. შემდეგ აღარასოდეს ენდობოდა.

როდესაც ქართლის მმართველად დანიშენის შესახებ სულთანის ბრძანება მიიღო ისაყმა, გადასწყობა, ერთად მოეყარა თავი ყველასათვის და ერთდროულად ეუწყებინა საუწყებელი. კაცნი დაგზავნა, ყველა სათავადოდან იხმო უფროსნი, დაუდხანისეულ სასახლეში დივანის მოწყევა ბრძანა.

მონვეულთ ისაყის ბრძანებით, მუსლიმანი

მესხი ფაშები, ალიბეგები, ბეგები და მთელი მოხელეები უნდა შეგებებოდნენ უკუბრუნებას და გარიგებულ, ვინ ვის უნდა შეხედროდა. სასახლეში რამდენიმე მცველი დაატოვებინა, დანარჩენთ უბრძანა, გასცლოდნენ. შემოსავლელის მხარეს ციხის შემოგარენშიც არ და აყენებინა იანიჩრები, თუ სიფაეები. მხოლოდ დაბლა, კარიბჭეში იფაგ რამდენიმე დარაჯი, მაგრამ ვინცობისათვის მაინც დაავალა სასახლეში გარიგებით, სანგარს მოფარებული რამდენიმე აყული იანიჩარი უკოლოდათ მზად.

საყიც დროდადრო გადაიხედავდა სარკმლიდან, თვალურს ადევნავდა, თუ როგორ კარიბეგოდნენ წვეულნი. პირველად ქვემო ქართლის თავადები — ბარათაშვილები და ორბელიანები მოვიდნენ. მათ მტყერის მარჯვენა მხარის თავადები — ციციშვილები, ჯავახიშვილები და თარხნიშვილები მოჰყვენენ. შემდეგ იესე მუხრანბატონი. შანშე ქსნის ერისთავი და რევაზ არაგვის ერისთავის სახლკაცი მოვიდნენ... თითოეულს კარიბჭესთან ეგებებოდნენ შერჩეული პირნი. თლილი ქვიც ნაგებ ფართო კიბებით ამოჰყავდათ მალდა და დარბაზისაკენ მიუძღოდნენ.

მოსულ-დამხედურის ისეთი მოკრძალებით ხედებოდნენ, თითქმის ერთმანეთის წინაღმდეგ არასოდეს არც ხმალი ამოწნიათ და არც ცუდ რამ განუზრახათ. ისაყიც ქართლელთა ვადითა უმეტესობას კარგად იცნობდა, წარმოდგენილიც ჰქონდა ვისზე როგორ გავლენას მოახდენდა ეს მიღება.

— იქნებ სჯობდა, რომ სასახლის წინაც და შემოსავლელებშიც იანიჩრები დაგვეყენებინა, ანდა ვითომ პატივისცემის ნიშნაც სიფაეები შეგვეგებებინა? — იქნეულად იკითხა რეჯებ-ფაშამ. რომელიც იმგამად თან ახლდა ისაყს.

— არა, არ სჯობდა! — თავის ფიქრებში მყოფმა ისაყმა გულის ჭარეთ უქაშუხა თურქს. შემდეგ დაუმატა: — გურჯი ისეთია ბუნებით, თუ დაშინებას დაუპირებ, უფრო გაავდება.

— რა ვიცო, ვინმემ რომ რაიმე გაპბედოს, ვითუ სხევიც აყვენენი — გაუზიარა თავისი ეჭვი ოსმალომ.

— ნუ შიშობ, რეჯებ, კიდეც გაეხარდებათ, რომ სულთანის ყმობას შეუთავაზებთ, მეფეთა გვარეულობიდან არავინ ჰყავთ ისეთი, რომ მისი ბატონობის მსურველი იყენენ, თავადთაგანს კი არავის იბატონებენ!

ორივე დადუმდა. ისაყმა გაიარ-გამოიარა, თან ცალი თვალი სარკმლისაკენ ეჭირა. შენიშნა ზემოქართლის თავადებს — მაჩაბლებს, ფლავანდოშვილებს, ამირეჯიბებს, თუმანიშვილებს — წინ გვიც ამილახვარი მოუძღოდა. ინიშნა ისაყმა: კარგად შემიჩრევი, სწორედ

ისე ჯგუფდებათ და იმათ გარშემო იყრიან თავს, როგორც მე ფიქრში გადავანალიყო.

შუაღღე იყო უკვე მონღული. თხელ, გამჭვირვალე ფთილასავით ცაზე გაკრული ღრუბლები შეცურდნენ შვის ქვეშ. ოდნავ შემჩრმინდა დღე. თითქოს სიგრძელეც მოჰყვა ამას.

სულეიმან-ფაშა ეახლა ისაყს, თავადთა ხლება მოახსენა, — მხოლოდ არაგვის ერისთავი თეიმურაზი არ ჩანს, დასძინა. ისაყი რეჯებ-ფაშას მოუბრუნდა:

— ნულარ დავაყოვნებთ, არა? ზოგს ისედაც დიდ ხანს მოუწია ცდა, არაგვის ერისთავი იქნებ არც აპირებს მობრძანებას...

— პო, რაღა საჭიროა მეტ ხანს ცდა — დაუდასტურა თურქმა.

ისაყი გასწორდა, სამოსიც შეითვალევრა, ასევე მოიქცა რეჯებიც. ორივეს ამ უკანასკნელ წუთებში დაძაბულობა ეშინეოდა.

აივანზე გამოსულ ისაყს ორი ხელმწილანი იანიჩარი დაუდგა უკან, წინ სულეიმანი წაუძღვა, დარბაზის კარები ფარითავე გამოალო, ისაყი და რეჯები თითქმის ერთად შევიდნენ შიგნით. დამხედურნი ფეხზე წამოდგნენ, ისაყი და რეჯები გულზე ხელის დადებითა და თავის დაკვირვით მიესალმნენ. შემდეგ ქართლელი თავადები რიგრიგობით მიეახლნენ ისაყს და ქართული ნივთს მიხედვით მხარზე ეამბორნენ. მერე ისაყმა უკან დაიწია, მისთვის განკუთვნილი სავარძლის წინ გაჩერდა. რეჯებმა სულთანის ფირმანი გადასცა, ისაყმა თავს შემოივლო, ეამბორა ფირმანს და სულეიმანს გაუწოდა, სულეიმანიც ეამბორა ფირმანს, გახსნა და ისაყს ბრძანებისამებრ წაიკითხა. თუმცა უმეტესობამ იცოდა თურქული და მისი შინაარსიც გაიგო, მაგრამ სულეიმან-ფაშამ, ბრძანებისამებრ მაინც გადათარგმნა ქართულად:

„მარადის გამარჯვებული პატიოსანი, მაღალღირსეული, ზეციერი სამეფოს ნიშნისა და ბრწყინვალე და ქვეყნისმპყრობელი, უზე-ნაუსი სულთან აშმედის ბრძანება ის არის, რომ თბილისის ვალაიეთის მაღალღირსეულ თავად და იქაურ მცხოვრებთ ეწუნათ: ჩემი სვებედნიერი კარის პატივოსანი დესთურმის, დედებულს, ქვეყნის მომწესრიგებელს ჩემს ვეზირს ისაყ-ფაშას ნიშნავს თბილისის ვალად, და უბრძანებს ყველას, დემორჩილოს მის ნება-სურვილს, ვითარცა ჩემი სვებედნიერი კარის ბრძანებას.

ამასთან იუნყოს ყველამ ჩემი სვებედნიერი კარის კეთილგანწყობილება იმ ქვეყნისადმი; მომხსენდა, რომ მისი ხალხის დიდი ნაწილი არ არის ზარბუზული მუშავედის, — იდიდოს მისი სახელი, — მცნებას, რის გამოც მოკლებულია ამქვეყნიურ სიხარულსა და იმქვეყნიურ ბედნიერებას.

ეუნყოს ყველას და ჩემს ვეზირს ისაყ-ფა-

შას მოხსენდეს, რომ იზრუნოს თქვენი ქვეყნის ლაიეთის ხალხის მუსლიმანურების შესრულებას, რომ წარმატებას აქონდეს მის რჯას, თბილისის უმთავრესი საყვარი სიონი გადააკეთოს მეტეათად, სამეფო ქალაქ კონსტანტინოპოლის აია-სოფიის მსგავსად, და ააშენოს ახალი მეჩეთი.

და ებრძანე, ასე გასრულდეს დღეიდან, ვინც არ უნდა იყოს, როგორადაც არ უნდა იყოს, რა მიზნებითა და რა გვარადაც არ უნდა იყოს, ნურავინ ჩაერევა და ხელს ნურავინ შეუშლის.

დაიწერა ამაღლებულსა და კეთილდაცულ ადგილს კონსტანტინოპოლს. დასრულდა“.

სადღაც გმინვა გაისმა. აქა-იქ კბილთა ღრჭიალიც გაკრთა. ვიღაცამ ქართულად შეიგინა კიდევ — თქვენი ალაპიცი და თქვენი დედაცო.

— დიდ არს ალაპი და მისი მოციქული მუშაბედი დიდ არს... დიდ არს... — გამეორდა სულთნის მოხელეთა ღალადისი და ამ ხმამ დაჰფარა ყველა სხვა ხმა.

IV

დედოფლის გულისტაქივილი

დედოფალი ელენე ღვთისმოსავი ქალი იყო, თავდაჭერილი და გონიერი. ვინ იცის, ეს ღვთისმოსავობა და თავდაჭერილობა იქნებ იმანაც შთაუნერგა, რომ მამის, ადრე ქართლის, შემდეგ კი კახეთის მეფის ერეკლე პირველის, სპარსელები ნაზრ-ალი-ხანს რომ უხმობდნენ, სჯულის განდგომა და გულაყრილობა პატარაობიდანვე არ მოსწონდა და ცდილობდა, თვითონ სულ სხვა რიგის ადამიანი დამხდარიყო.

სამწუხაროდ, ემარიც დაახლოებით ისეთივე შეხედა ელენეს, როგორც მამა იყო. მანაც რამდენიმეჯგონის გამოიყვალა სჯულთ, დედათმოყვარეობაშიც ხომ არ დაუდებდა ტოლს ერეკლეს. არც სხვა ადამიანური თვისება გააჩნდა ისეთი, რომ კაცს ეფიქრა, ეს მხარე მაინც კარგა აქვსო.

ერეკლეს გამართლება თუ შეიძლებოდა კიდევ, რომელღაც სამშობლოსაგან მოწყვეტამ, უცხოობაში წვალება და ცხოვრების ავებედიობამ წაუხდინა ნიკი, ეს არ ითქმოდა იესეზე. იგი ხომ ქართლში, მამის — ლევანისა და ბიძის — სახელოვანი მეფის გიორგის შეთვალყურეობით, უფროსი ძმების — ქაიხოსროსა და ვახტანგის გვერდით იზრდებოდა? და ეს, ისევე ხის მეორე ანატყვი, სულ სხვა რიგისა რომ იყო, ეს უფრო მეტად სტყუნდა ელენეს გულს.

გაქვდნულად ქმრის მორჩილი იყო, როდესაც მისი საქციელი ტყუამი არ მოსდოდა. მხოლოდ რბილი საყვედურით თუ მიმართავდა, მაგრამ შინაგანად არასოდეს ყოფილა

მისი თანამზრანველი, როგორც ყველა ქალს, ქმრის დედამთხოველობა ხომ გულს სტკვენდა, და იესე მალ-მალე სჯულს რომ გადაუდგემოდა ხოლმე, ეს აღონებდა; ისიც ავლენსებდა, ტახტის დაჭერისათვის თავის ძმის მიუფ ვახტანგის მიმართ ქვეყამხედურობას რომ იჩენდა, თუმცა ქმრის გამეფება თვითონაც არანაკლებ სწადდა.

ულენუა, კაცმა რომ სთქვას, ქმარი თითქმის არასოდეს პყვარებოდა. მაგრამ მისმა ვარდაცვალებამ მაინც თვზარი დასცა: ამის გამო ოჯახის მომავალი მუტად ზნულად ესაზხოვდა. ქვეყანაც უპატრონოდ დარჩენილად წარმოუდგა. ვილას უნდა ენინამძღვრა ან ერთისათვის და ან მეორისათვის?

იესე იგლოვებს, დაკრძალეს. შიში რომ პქონდათ, სპარსელების მსგავსად თურქებიც არ დაანებებდნენ მიცვალებულს, თავიანთ სჯულზე გადასულს სუნტურნი ნეთით დასამარხავად სადმე გადაასვენებდნენ, არ გამართლდა; თუ სად დაიმარხებოდა იესე, თურქები ამით სულაც არ დაინტერესებულან.

აბდულ-ბეგმა თურქეთის სულთნის ვზირს, ისაყ-ფაშას შეავედრა თავი, რომ მამის ადგილი მისთვის მიეცათ. ელენესათვის, სა თქმა უნდა, მოულოდნელი არ იყო ეს, მაგრამ ამ ამბავმა მაინც შეაკრთო. თუმცა აბდულ-ბეგი გულბოროტი არ ჩანდა, მაინც ვინ იცის, გველი გარემან არის შავი და ადამიანი შიგინდის ორბელიანების გაზრდილი და ურატის თაოსნობას მინდობილი ტახტის მძიბელი იქნებ უმცროსი ნახევარძმის — თეიმურაზის თავიდან მოცილებას ცდილიყო და... ამ საზრუნავმა გლოვა-ტირილი მიავიწყა. თითქოს გამოაფხიზლა. ერთგვის გადაწყვიტა. სულაც კახეთში გადასულიყო, ან იქ გაგზავნილი შეილი გაერიდებინა საფრთხისაგან. მაგრამ ისიც კარგად იცოდა, გერს ამით უნდობლობას რომ გაუღვივებდა; არჩია ისევ დაეცადა, დალოდებოდა, თუ როგორ წარიმართებოდა საქმე. ეც კი იყო, ახლა უფრო მტკ სურვილი აღედრა, არც შეიძლებოდა, კარგად აღეზარდა შეილი და ღირსეული მესაჭე მიეცა ქვეყნისათვის. იხმო თავისთან იესესაგან მიჩენილი მზრდელები: ნოდარ ხერხეულიძე და იოსებ ფალავანიძე, შევედრა მათ, რომ უფლისწულის აღზრდაზე უფრო მტკი უზრუნია, არც სხვა მწჭრთნელებისათვის დაუკლია თხოვნა.

დედოფალს სხვაც პქონდა საზრუნავი: იესემ გვარინი ქონება და მამულები დაუტოვა. ის უნდა შეენარჩუნებინა, მოეცლო და ამ მზრდაც უზრუნველყო შელისათვის მომავალი.

ახლაც დედოფალი როსტომისეულ სასახლეში იჯდა და ცდილობდა ამოეცნო, რა მოხდებოდა, ან თვითონ როგორ მოქცეულიყო. „როგორღაც მოახერხა საბრალე იესემ, თუ-

რებიდან საერთო ენა გამოენახა. ელენესა და მისი ცდილობს მამია კვალს გაჰყვეს, დიდმალი ქრთამიც შეუძლებია ისაყ-ფაშასათვის“. ამ ფიქრებში იყო, რომ თეიმურაზი შემოვიდა, მორიდებით მიუახლოვდა დედას.

საერთოდ ცუდქმა თეიმურაზმა ძლიერ განიცადა ოჯახში დატრიალებული უბედურება. ხედავდა დედის მწუხარებას, ამის გამო იყო აღბათ, რომ მამის გარდაცვალების შემდეგ თითქმის სულ შეიცვალა, ძველებურად აღარ ანცობდა. დედასთანაც ყოველთვის კრძალით მოდიოდა. ჯერ კიდევ ყმანული. ოჯახის მდგომარეობა რომ ასე განიცდიდა, ეს ამბავი ელენეს გულს სტკვენდა; უნდოდა, უფრო მხნედ სჩვენებოდა შეილს, ცდილობდა, რაიმე გასართობი მიეჩინა მისთვის, მაგრამ თეიმურაზი დიდხანს გულს ვერ უღებდა თამაშს.

იოსებ ფალავანიძე მიუღოდა ოთახში, დედოფალს კალთაზე ამბორით მიესალმა, მერე თეიმურაზს მიუბრუნდა:

— რამდენი ხანია, დაგებებ, ბატონიშვილო, დაგაკვირდა ბერძნულს გაკვეთილებზე!

თეიმურაზი ჩასაცემელად წავიდა. ფალავანიძე მივიდა მოწყენილი უჩვენა დედოფალს, სახეში შეაჩერდა და ისე პქითხა:

— დალონებული ჩანხარ, ბატონო იოსებ... ფალავანიძე დიდუმიდა. ამოიხხრა მხოლოდ.

— რა მოხდა მაინც? — ისევ იკითხა დედოფალმა.

— კარგი არაფერი, დედოფალო... თურქეთის სულთნის ისაყ-ფაშისათვის მიუცია ქართლის ბატონობა!

ულენე ეს რომ გაიგონა, გული დასწვდა.

— მამ ქართლის ბატონობა ისაყ-ფაშას დარჩა, პა?

ყოტა მოგვიანებით კი გაიფიქრა — „იქნებ ცუდიც არ იყოსო ეს ამბავი“.

— თან ეს უბრძანებია, — განაგრძო ფალავანიძე. — სირი მიზგითად გადააკეთეთო, ქრისტიანული ღვთისმსახურება აკრძალეთო. მამმადიანობაზე მოაქციეთო ყველა!

— პა, სირი მიზგითად გადააკეთეთო? — თვალები გაუფართოვდა ქალს, — გავტათრებენ და ეც არის! საიდან შეიტყვე ეს?

— გუსონ ისაყ-ფაშას დიდკაცობისათვის შეუყრია თავი. სულთანის ფირმანს უძახიან თუ რა ემბაკს, ის წაუკითხავთ. ამასწინათ რომ დიდძალი ლაშქარი ჩამოაყენეს, ამბობენ, იმიტომ მოვიყვანეს, რომ სულთანის ბრძანება ძალით უნდა აღასრულონო; უპატრონოდ დარჩენილ ქვეყანას საითაც უნდათ, იქით უზამენ თავს!

— ღმერთო, შენ გვიშველე! — ცას შეღალადა ქალმა.

თეიმურაზს ბერძნულ ენას პაფილიის უბსკოპოსი პარტონონი ასწავლიდა. იგი შუახანს გადაცილებული მაღალი ტანის კაცი იყო. დამაზად დაყენებული გრძელი, ჭალარაშერეული წვერი, ნათელი შუბლი და სახლში სახმარი ბერული ჩოხა სათნო კაცად აჩენდა მას; სათნოებას არც იყო მოკლებული. თითონ გაჭირვებაში მყოფი, არ იშურებდა ძალღონეს, რომ სიტყვით თუ საქმით სხვა გაეცო. რვეილს დახმარებოდა, თავდაჭერილ, დინჯ და ტუბილმოსაუბრე ებისკოპოსს იმდროის კვალბაზე კარგი განათლებაც ჰქონდა მიღებული. არაფერ იცოდა, რა მიზეზის გამო გამოილტო თავის საეპისკოპოსოდან, წელიწადზე მეტი იყო, თბილისში ცხოვრობდა. ამით ისარგებლა იესემ და სთხოვა, თეიმურაზიასათვის ბერძნული ენა ესწავლებინა. უფლისწულის აღზრდა თავისთავად საპატიო საქმე იყო; ესეც რომ არ ყოფილიყო, ამარველოს მოწყვეტილი ზელმოკლეობას განიცდიდა. უფლისწულის სწავლება სახსარს გაუჩენდა, ამიტომ სიამოვნებით ითავა მასწავლებლობა. იესეს სხვა დიადებულებმაც მიიბძაძეს, რამდენიმე მონაწე გაიჩინა. ამის გამო თუ იყო, აღარც ჩქარობდა აქედან წასვლას.

V

ამილახვრის გოგმა-ნაღველი

ისაყ-ფაშას დივანის სხდომას ნადიმი მოყვა, თურქული ნაირნაირი ფლავი და ქართული საჭმელები ხომ არ აკლდა, სუფრაზე ღვინოც ბლომად ჰქონდათ. ისაყმა თვითონც მოიღიბნა და შეეცადა სტუმრებიც შეეცვა.

გივი ამილახვარი გვიან, თითქმის შუაღამე იყო, რომ სახლში დაბრუნდა. მერვე დიდხანს იფხიზლა, გვიანობისას ჩაეძინა, დილით კი ის იყო შეთქმულა, რომ გაეღვიძა. სცადა კვლავ წაიძინება, მაგრამ არ იქნა, რული არ მოკლდა, ვერც საწოლში გაჩერდა. წამოდგა. ჩანდა, მსახურებს ისევ ეძინათ. საშინაო სამოსი გადაიცვა. გული რაღაც მაგარს სთხოვდა, ვერცხლის ყალიბში გლარჯა ჩატენა, სავარძელში ჩაჯდა, მუხლი მუხლზე გადაიდო. ყალიბის ტალკვეთით მოუკიდა და გააბოღა.

გუმინდელმა დღემ როგორღაც თავბრუ დაახვია. ჯერ მოლოდინმა დაღალა. რისთვის იწვიეს, რა უნდა ემცნოთ? მერე ამცნეს და თითქოს ვერც გაერკვა, რა ხდებოდა, ან რა შეიძლებოდა ამას მოჰყოლოდა. კარგი თუ ავი ერთმანეთში აირია, მთელი ზემო ქართლის გამგებლობა უბოძეს. მაგრამ... და სწორედ ეს მაგრამ იყო, რომ გულზე შემოვინთო, გააბრუა და მერე ღვინოს მივძალა. ღვინომ უფრო მოთენთა.

ახლა საზარელი სიზმარივით იგონებდა გუ-

შინდელ დღეს: ისაყ-ფაშასთან ^{მეცხრედიდსა} რმანის ნაკითხვა-გაცნობა, ^{მეცხრედიდსა} მერე ^{მეცხრედიდსა} ერასტი ყაფლანიშვილის და ბაგრატი ციციშვილის ქვეყნის მმართველებად განწესება... შემდეგ ნადიმი... გადახუებული სურათად ეს ხელადა ყოველივე ეს. თითოეუა დიდიდან: მთერალი ყოფილიყო და მის ხსოვნაა ამის გამო გადაჰყენოდა ჩრდილი. ფრმანით ბრძანება — ხალხის მუსლიმანური ნათელი შემოსვისათვის იზრუნეთო, მაინც ჩარჩა გოგნებაში. სულეიმანის ხმაც თითქოს ყურებში ჩასწოდა.

გივი ამილახვარი, ზემო ქართლის დიდი სათავადოს ოჯახის უფროსი, გორია მოურავი, ვახტანგის, სჯულისმდებლად წოდებულის, მეფობის ბოლო წლებში ქართლის სამეფოს მეორე სასპასბეტოს სარდალი გახლდათ. ეს სასპასბეტო, თუ სადროშო მტკვრის მარცხენა სანაპიროს, ესნის ხეობიდან მოკიდებული ვერტყვიჭალამდე, ზემო ქართლის ლაშქარს აერთიანებდა და ომის დროს შემარჯვენე ფრთას წარმოადგენდა. ახლა ისაყ-ფაშამაც ქართლი სამართავად რომ დაწინაღობდა, გივი ამილახვარს ისევ მეორე სადროშო მისცა საგამგებლოდ.

ეს სახელო, ამილახვრობა, რაც ამ საგვარეულოს ოჯახის უფროსობასთან ერთად, გორის მოურავობა და ზემო ქართლის სპასბეტობას გულისხმობდა, ამ გვარის უფროსთ ძველთაგანვე მოსდევდათ. ამილახვრები იმდროისათვის თავიანთ წინაპართა ხსოვნის ოთხას წელზე მეტს ითვლიდნენ და გვარის სახელოვანი წარსულითაც თავი მოქონდათ! გივის წინაპარა — თავას, ჯერ კიდევ გიორგი ბრწყინვალის დროს მამულის წინაშე დამსახურებისათვის ცხვილოური მამული მიეღო; ჯანიბგეს კი მრისხანე და უღობიერი ლანგთემურის წინააღმდეგ ბრძოლაში უტეხი სიმამაცე გამოეჩინა და დიდი სახელიც მოეპოვნებინა, მაგრამ უფრო ღირსასხსოვრად იოთამის საქციელი მიაჩნდათ, მეფე გიორგი მეფის ვერაგ შეთქმულთა მზაკერული განზრახვისაგან სახსნელად თავი რომ გაენიწა. ეს სახელი ორმაგ სიამაყეს ჰგვრდა იოთამის შთამომავალთ: ერთი რომ მეფისა და ქვეყნისათვის თავდადებულის სახელი დაუყო თავის გვარს, მეორეც, რომ სწორედ ამ ამბის გამო დაიწყო მათი აღზევებაც, მაღლიერმა მეფემ იოთამის შთამომავალთ დიდძალი მამულები, გორის მოურავობა, საპარხად შიომღვიმის მონასტერი და ამილახვრის — ამირ. სპასალარის მოადგილის სახელი უბოძა.

იოთამიდან გივიმდე ვინ იცის რამდენი თაობა გარდავლენილიყო, რამდენს ენახელებინა თავი მეფისა თუ ქვეყნის წინაშე. მეერთ მეფეთა წყალობაც მიეღოთ და ამით კიდევ უფრო გაუფართოვებინათ თავიანთი სათავად-

დოები; მაგრამ მათ შორის განდიდებულ-გა-
ზულუქებულნიც ერივნენ, ქართლის მეფის
წყალობას რომ აღარ დასჯდნენ. ირან-
ის შაჰთა პატივში ყოფნა მოენადინებინათ;
ამის გამო, როგორც მეფისათვის, ისე ქვეყ-
ნისა და სჯულისათვის ელაღებათ. გივის
დროს ასეთა შორის ორ ანდუყაფარს დაგი-
სახებდნენ. პირველი გივის დიდი შაჰის ძმა
იყო, ქართველობას რომ განუდგა, ცოლად
შერთო ნათესავი ქართლ-კახეთის მოსისხარი
შაჰ-აბასისა და აშკარად მის ერთგულებაზე
სდებდა თავს. მარტყოფის ციხეში აღმწყე-
ბის დროს, მტრისათვის ხელი რომ არ შეენ-
ყო, გიორგი სააკაძემ თანამეცხედრისად შე-
აპყრობინა და ხევში, არშის ციხეში გამოა-
კეტინა.

მეორე — გივის მამა გახლდათ. ეს ვაჟბა-
ტონი, თუმცა არავინ აძლებდა, ამილახვრო-
ბას რომ აძლევდნენ, ჯერ შაჰმადის სჯულზე
გადვიდა. შაჰის ერთგულ კაცად გამოაცხა-
და თავი და მერე დაჯდა ამილახვრად.

ერთიც და მეორეც ბედუკუდმართად დაი-
ლუპნენ, პირველი ანდუყაფარი ნარკისალას
ციხეში თავის ხელმძღვანელ სპარსელ ციხის-
თავს ეწვია, ციხის მოაჯარზე ფეხი დაუსხლ-
ტა. ლანძეს დაეცა, გაუტყდა და უფსკრულში
გადაიჩხა.

მეორეს, ცხენით მიმავალს, კურდღელი გა-
მოუხტა, ცხენი დაუფრთხო და ძირს გადმო-
ვარდნიას განუტყევა სული.

უცხოთ თუ შინაურთ, ყველას სჯეროდა,
რომ ერთსაც და მეორესაც თავიანთი ცოდ-
ვების საპასუხოდ ღვთის რისხვა ეწიათ. ბევ-
რი ფიცი ქვეშ იმასაც ამტკიცებდა: ჩემი
თვლით მიწახავეს, მათ საფლავეზე ღამლამო-
ბით ძაღლის ლეკვები იყრიან თავს და ნემუ-
ტუნებენ.

გივი ამილახვარი საშუალოზე ოდნავ მაღა-
ლი, მკერვიად ჩახხბული ვაჟყავი გახლდათ,
განიერ მხარბეჭიანი; მრგვალ სახეს შავი წვე-
რი უშმეწებდა. არც ისე გრძლად დატოვებ-
ულ უღვაშებზე ოდნავ თაფლისფერი გად-
აქრავდა, ასეთივე ფერის ფართო ნარბების
მიღმიდან ხან მშვიდი, მცირედ ნალღიანი,
უპროტო, ხან კი ქურუში თუ შრისხანებით
აღსაქვ თვალები იშვირებოდნენ.

გივი ყოველთვის ქართულ სამოსს ატარე-
და. თერთ ყელამოჭრილ პერანგზე ვარდის-
ფერი დოშლულით დამშვენებულ და მუხლის
თავამდე დაშვებული ლურჯი ფერის კაბას
იცივდა, ზევიდან ხშირად შინდისფერი ღა-
რთი უხსა. წვიებზე ჭრელი, გრძელი ჰაიტები,
ფებზე კი შავი, ქუსლდაბალი მაშინი ემოს-
სა, წელზეც, მარცხენა მხარეზე, ყურცხლის-
ბალთებითა ქამარზე მუდამ სახელურ და
ქარქაშმოჭროვილი სატყარი ერტყა.

მამამისმა ანდუყაფარმა მუსლიმანობა რომ

მიიღო და სპარსელთ უერთგულად დატოვებულ
გულში ხინჯად ჰქონდა ჩარჩენილი, მისი
ფანატკური მორწმუნე იყო, და საყოველ-
თაოდ გაერცხლებული აზრი, რომ ანდუყაფა-
რი ღმერთმა დასაჯა თავის ცოდვების საპა-
სუხოდ, სჯეროდა. ცხადია, მამის საქციელი,
სჯულის ღალატი და დამპყრობლებისადმი
თანადგომა არ მოსწონდა და, ვაი, რომ ახლი
თვითონ აფებოდა ოსმალის სამსახურში.
მართალია, ვახტანგი რომ ქართლს გაეცალა
და რეჯებ-ფაშა დიდძალი ლაშქრით შემოვი-
და, მამინ ზემო ქართლი ფეხზე დააყენა, გი-
ვიმ კონსტანტინე კახთ ბატონიც მოიხმარა
და ატენის ბოლოს, გუფთასთან გაუმართა
თურქებს ბრძოლა, დიდადაც ავნო, გასაქცი-
ვად განდრია კიდეც, მაგრამ ქვეყნის პატრო-
ნობის მონადირე იესემ და დიდი სულთანსა-
ბას ძმამ, ერასტი ყაფლანიშვილმა მტერს და-
უჭირეს მხარი. თანაც იმდენი იძალეს. რომ
თურქთა სასარგებლოდ შეატრიალეს ომის
ბედი—გუფთას წინ გაშლილი ზედაველა ქარ-
თველთა სასაკლაოდ გადაიქცა.

მერედა, ეს იყო მისი მამულისადმი სამსა-
ხური? არა. მამინდელი ხოცვა-ფლტევა რომ
გაახსენებოდა ხოლმე, ცხვირში ძმარი მოს-
დიოდა, სხეუბიც მაღმალ ნამოუხერხულბ-
დნენ იმ ამბის გამო საყვედურს. პოდა, ახლი
თურქის სამსახურში დგებოდა.

ნადიმზე რა უფარდულად იჯდა ერასტი ყა-
ფლანიშვილი, ქვემო ქართლის გამგებლობა
რომ ჩააბარეს, აღბათ ამით ემყოფილი სხვას
არას დაეძებდა. არც ბაგრატი ციციშვილს ემშ-
ნეოდა უემყოფილება. მხოლოდ შანშე ქსნის
ერისთავი იყო უხასიათოდ, ხანდებან მარც
ისეთ მწარე სიტყვას იტყოდა, რომ ყველა ამ-
კარად გრძობდა მის გულძვირიად ყოფნას.
იესე მუხრანბატონი გარინდებული იჯდა,
ეტყობოდა, ისიც გივიანათ ცდილობდა ბოლ-
მა დაეფარა.

„მე, ჩემი სულების განათლებისათვის ზრუ-
ნვას შეუპყრია სულთან აშმედი... ქირმა ნაი-
ლოს — ასეთი კეთილისმყოფელი რაკილა
გეყავს, რაღა გვიჭირს! — ფიქრობდა გი-
ვი, — აშკარაა, რომ, როგორც საათა-
ბაგო, ჩვენი ისევე უნდა მოგვინე-
ლოს, გავათათროს, გადაგვაგვაროს და ერ-
თხელ და სამუდამოდ მონებად გვაქციოს...
ძალაც შესწენს. რა გინდა უნდა? მაგრამ .
— გაეკამათა თავისსავე თავს გივი ამილახ-
ვარი, — ეჰ, სადაც... იესუსა და ერასტი ყაფ-
ლანიშვილის მსგავსი ქართველები არ დაი-
ლევთ, იქ ყველაფერს შესძლებს მტერი!“

ნამოდგა, რამდენიმეჯერ გაიარ-გამოიარა...

„მამ ისღა დაგვრჩენია, საკლავ ცხვარივით
თავი წაუგდოთ? არა! არ შეიძლება!“

კვლავ ყაღღონი დატენა და გაბოძდა, მაღ-
ლა ბოლქვებად წასულ კვამლს თვლი გააფე-

ენა. ყალიონიდან სვეტად ამართული კვამლი ჯერ ბოლქვებად იშლებოდა, მერე პაერში იფანტებოდა და ერებოდა. ამილახვარმა ხელი ჩაიქნია. „ნეტავი რისთვის ვიღწვით, ამ კვამლივით, განვექარდებით. გლარჯასაკეთ დავიფერფლებით მაინც“ — ჩაილაპარაკა გულგატეხილმა. ისევ გაიარ-გამოიარა. ყალიონი დაილია, მაგიდაზე დასდო.

„დაუძლურებული სპარსეთი შინაარეულობამ დაღუპა, შას თანდათან ავიწროებს თურქეთი. ევროპად დაჯახნა სულთანმა. ეერც რუსეთი აწყობს მასთან რამეს... აბა, ვინ არის, რომ თურქეთს შეეჭიდოს?“

„ვახტანგ მეფე რომ იღონებდეს, რუსის იმპერატორისაგან თუნდაც ორიოთხს კაცს დაიხმარდეს, მაშინ კიდევ შეიძლება რაღაც მოხერხდეს... მაგრამ იქიდანაც რომ არაფერი ჩანს!“

„ვნახოთ, რა იქნება, უნდა დაველოდოთ... მაგრამ თავში ნამხდარ საქმეს ბოლოს რომ აღარ ეშველოს?! თანდათან უარესისაკენ მივდივართ, ჩვენგან ნახდენილი საქმე იქნება შეიღობივლითვე ველარაფრით გამოაკეთონ?“

„ზრები ერთმანეთში ეფრეოდა. გარეთ გასვლა არჩია, სასახლის წინ, ბაღში, ხეება შორის გახიფულ სკამზე ჩამოჯდა.

მონმენდილი დღე იყო. კრიალა ცა დაპყვრებდა დედამინას. ესიაომენა დილის გრილი პაერი, შესუნთქვისას მთის ჩანჩქერივით რომ იღვრებოდა სხეულში. ხეებს გადაავლო თვალი. თეთრად გადააქტილიყვნენ ალუბლები, ძირს მწვანედ ბიბინებდა მოლი.

ნამოდგა. ზურგზე ხელებდაწყობილი ბოლთისციკმას მოჰყვა. ფიქრით ისევ წინა დღის ამბებს უტრიალებდა; ახსენებოდა ისაყ-ფაშა, ზეიადი, მოწყალე ღიმილით რომ დაპყვრებდა ქართლის დიდებულებს, თითქოს ეუბნებოდა — ახლა ხომ ჩემს ხელთა ხართო; რეჯებ-ფაშას გაყინულ სახეზე კი ეს უნდა ამოეკითხა კაცს: ალაშს ასე ნებაყო.

სასახლე თანდათან ახმაოდა. მსახურები ნამოიშალნენ. ვიღაცამ ხმამაღლა შეიკხადა: — „უი, ჩემს თავს, დიდი ბატონი ამდგარა...“ გივი სასახლის შესასვლელისაკენ გაემარია. გზის გასწვრივ ცადაწვდილი აღვის ხეები იყო ჩარიგებული, ტოტები წვეროსთან თითქმის შეტყულებინათ და შვეონილი, აწურული ქალიშვილებივით შემართულიყვნენ. ერთხანს უყურა, მერე ქეაფენილ გზაზე გავიდა. შენიშნა, ქეებს შორის ღრჭებში აღვისხის ფსევებს ნორჩი ყლორტები ამოეყარათ.

ამ დროს აივნიდან თამარის ხმა შემოესმა:

— მამა ბაღში ყოფილა!

ვიღაცამ სცადა გაეჩუმებინა გოგო. იმან კი ყური არ ათხოვა და მსწრაფლ გივისთან გაჩნდა.

— მამა, შენ მართლა თურქებთან საშახლუმი რში ხარ?

გივი თავის ფიქრებში იყო ისევ, უცბად ვერ გაიგო შვილის შეკითხვის აზრი.

— არ თქვი, თამარ? — ახლა მამა შეეკითხა.

— ამბობენ, თურქებმა თავიანთ სამსახურში ჩააყენეს მამაშენი; მართალია, მამა?

შვილის სიტყვები გულზე ცეცა გივის. სახეზე სინითღ მოედო, „ასე უცბად ვინ ოხერმა მიახარა?!“ — გაიღო გულში ნაწყენმა.

— რომელმა ენაქარტალამ ნამორიშა ეცისსულელე?! — გავიგე! მითხარი, მართალია, რასაც ამბობენ? — არ შეეუთა.

გივი ერთ წამს ჩაფიქრდა, არ იცოდა ასე ჯიქურად დასმულ კითხვაზე რა ეპასუხა? შვილს შეხედა, პირისპირ ედგა პატარა.

— არავის სამსახურში არ ჩავმდგარვარ. შვილო, მეფე ვახტანგისაგან მეზარა ზემო ქართლის სადროშო და ახლაც ის მამარია! — თავი იმართლა შვილის წინაშე და მცირედით გულზე მოეშვა.

გივი სასახლეში შებრუნდა. მსახურებმა წყალი მოართვეს, პირი დაიბანა. ის იყო. საუზმეს ეპირებოდა, რომ გურგენ იჩქითიძე შემოვიდა ბატონთან.

— ერთი ბატონი მოზრძანდა, თქვენი ნახვა სურს! — მოახსენა გივის.

ამილახვარმა თავი აიღო, ქაბუჯს შეხედა.

— ვინ არის, სახელი არ გითხრა?

— ბარათაშვილი ვარო, სახელი... — შეჭოჭმანდა — არ უთქვამს, მაღალი, ხმელ-ხმელი კაცი.

— მობრძანდეს, უთხარი! — უბრძანა ქაბუჯს.

იჩქითიძე გატრიალდა. ამილახვარი თან გაჰყვა, ტალანში გავიდა სტუმრის შესახვედრად.

მცირე ხნის შემდეგ იჩქითიძემ კიბეებზე ამოვიღო მართლაც ხმელ-ხმელი, მაღალი ტანის კაცი. ეს იყო გივი ამილახვართან გაშინაურებული სიონის დეკანოზი ოსე ბარათაშვილი. გივი ხელგამლით შეეგება სტუმარს. ერთურთი მოიკითხეს. მერე, ოსე ბარათაშვილი, სხვათაშორის, მასპინძელს შეეკითხა:

— ეს ბიჭი შენი ყმა არის?

გივის გაელიმა.

— მაშ ყისი იქნება ჩემ სახლში? — გაიკვირვა მან. შემდეგ დასძინა, — რატომ იკითხე?

ბარათაშვილმა მცირე ხანს არა უპასუხა რა. სახეზე ჩრდილი შენიშნა ამილახვარმა.

— რა, ხომ არაფერი დაგიშავა? — ეკლავ იკითხა მასპინძელმა.

ოსემ ნადვლიანად გადახედა იჩქითიძეს.

— მე კი არა და თურქებს დაუშავა. გზად

მიმავალში ქუდი არ მოუხადა, ხანჯალიც ეკიდა და შემოსწყრნენ, მე რომ არა, ალბათ გაბანჩავდნენ და, ვინ იცის, სად უკრავდნენ თავს!

იჩქითიძე ახლაც ისე აიღენა სახეზე, როგორც მაშინ, თურქებს რომ გასცილდა.

ამილახვარს ეს ამბავი გაეგო, მაგრამ ის ყურთამაჯებიანი კაცი, თურქების ხელიდან იჩქითიძე რომ დაიხსნა, ვინ იყო, არ იცოდა.

— მაშ შენ გადაარჩინე? — ჩაილაპარაკა გვიომ.

— მეც და სხვებიც ნამომეშველნენ. რა ვიცოდი, რომ თქვენი ყმა იყო!

— მეც მაგასთან ერთად მადლობა უნდა გადაგიხადო, რაკი ერთი სიკეთე გქონია ამ ყმანურლისათვის. მეორესაც ნუ დაიმურებ, წერაკითხვა და ანგარიში ასწავლე. გონიერი ბიჭი ჩანს, და, ვინ იცის, იქნებ ქვეყანას გაიმოადგეს!

მერე ამილახვარმა, საუხმეზე მიიპატიჟა სტუმარი.

VI

რეჯებ-ფაშა სიონში

ტფილის-ბოლნისის ეპისკოპოსი დომენტი ქვემო ქართლის დიდ თავადთა, ორბელიანთა საგვარეულოდან იყო. ამ გვარიდან. მართალია ცოტა არ გამოსულა ისეთი, თავის პირადი წადილისათვის რომ უნაცვალეობია ქვეყნის ბედი, მაგრამ მრავალი მამულიშვილიც მოუცია, რომელთაც ერისთვის თავდადებული სამსახურით უსახელებია თავი. ერთი ამთგანი იყო დომენტიც.

დომენტი შუა ხანს გადაცილებული გახლდათ, საქაოფ მალალი. სხვა ეპისკოპოსებივით არც მადასმიყოლილი იყო და არც მათებრ ჩასუქებული; მართლაც ისეთი იყო, ბერს რომ შეაფეროდა. ისედაც ტანაფრილს ქალარაშერყული გრძელი წვერი ბიბლიური მამამთავრის იურს სდებდა. კარგი განათლებაც ჰქონდა მიღებული; თუმცა პატარაობიდანვე სასულიერო პირად ამზადებდნენ, მაგრამ თავის გვარისათვის შესაფერი საყურ წყრთინაც არ დაუღლიათ მისთვის. ჯერ კიდევ უწვერული ქაბუკი იყო, როდესაც დავით გარეჯის მონასტერში თავის დიდ მოკვარეს სულხან-საბას მოიგვარეს; არც სულხანმა დააილო წერთმა და დაირიგება. იქვე იქნა ბერად შეუნებული. ნიჭიც გამოაჩნდა. სრულიად ახალგაზრდამ არაერთი წიგნი გადაწახსა. ორიოდე წიგნი ბერძნულიდან თარგმნა, ზოგი რამ თვითონაც შექმნა. ოცდაათი წლისაც არ იყო ზედახნის წინამძღვრად განაწესეს, მერე ბოლნისის ეპისკოპოსად აკურთხეს. ამ რამდენიმე წლის წინ. ნიკოლოზ ტფილელი

მეფე ვახტანგს რომ გააყვა რუსეთში წაქეზებული ქათალიკოსმა თბილელობაც შემოქმედებულია დიდი თავადიშვილი, საველსილო სამსახურში ეგრე განდიდებული, მეტად ლიტონ ცხოვრებას ეწეოდა. მისი საფგომი ერთ უბრალო მოწვეთაგანის სამყოფს მოაგონებდა კაცა. მეტად თავმდაბალი იყო, ქუჩაში მიმავალს მათხოვრისათვისაც არ შეეძლო უყურადღებოდ აეღო გვერი. ვერც სხვის ედმბაღობას იტანდა. ამის გამო ბევრი სანუწერი შეხვედრია.

ახალი კვირის ხუთშაბათი იყო, სიონის ტაძარში მარია მცგვიტელისა და ბასილი დიდის საბეჭუ თვითონ დომენტიმ გადაიხიზა და ფიხის წირვა. ის იყო მლოცველები ნელნელა გააკრიფდნენ და ანთებული კლაპტრები ჯერაც არ იყო დანაელებული, მორჩილი აფორიაქებული შემოიჭრა ტაძარში, დომენტი ეპისკოპოსთან საკურთხველში შესვლასაც არ მოერიდა:

— წმინდა მამო! — მოესმა მორჩილი გაბზარული ხმა.

ტფილელი შემობრუნდა. მორჩილს ახედა: „რამ გაათახებდა ეგოდენ, რომ!“ — გაუკვირდა მას.

— წმინდაო მამო, თურქნი შემოადგნენ ტაძარში — გაისმა მორჩილის მღელვარე, შემკრთალი ხმა. ტაძრის თაღებმა ეა დაფეხილ-დახჯღრეული ხმა კიდევ უფრო გააძლიერა, და მორჩილის შემოთება უფრო მეტად ააძნაური პუ.

დომენტი ეპისკოპოსი შეაკრთო მორჩილის მოტანილმა ამბავმა.

— სად არიან თურქები? — იკითხა ფერგადაკრულმა.

— ტაძრის ეზოში შემოვიდნენ, ბევრი არიან!

ორ კვირაზე მეტი ხნის წინ ხმა გავრცელდა: ზინთარს სიონის მეჩეთად გადაკეთება უბრძანებიაო. თბილისი შეანრილა ამ ამბავმა. სიონის კრებული ხომ მთლად დაამგლოვიარა. დომენტიც საგონებელში ჩავარდა: სპარსელები, საქვეწმო საქმე რომ წყდებოდა, სამღვდელთაც იწვევდნენ, ისაყ-ფაშამ კი, ამის წინათ ქვეყანა სამმართველოებად რომ დაანაწილა, ქათალიკოსიც კი არ მიუწვევია; ავად ენიშნა ეს, მაგრამ ისაყის მხრივ რომ აღარაფერი ისმოდა, თბილისმაც გადაიფიწა და სიონის კრებული დამშვიდდა. ახლა თურქების გამოჩენის ამბავი სწორედ ლახვარით ეცა დომენტის: „უთუოდ თავიანთი განაზრახვის შესასრულებლად მოდიანო! — გაიფიქრა. ჯერ გონსაც არ მოსულიყო იგი, რომ ტაძრის კარებში რეჯებ-ფაშა შემოიშარათა. თვითონ სუსტი, მალალი ტანის კაცს რამდენიმე ჩაფსკენილი იანიარო ედგა უკან. თურქი ნელი ნაბოჯით პირდაპირ ამბიონისაკენ

ნამოვიდა, თან ტაძრის თაღებს, სვეტებსა და კედლის მორთულობას ავლებდა თვალს. დაბნეულმა დომენტიმ სხვა ვეღარა მოახერხა რა, გადაშლილი წიგნიც ხელში შერჩა, და დაუპატიჟებელი სტუმრის შესაგებებლად გაემართა. შუა ტაძარში შესვლა ფაშას — კეთილი იყოს თქვენი მობრძანება! — თუმცა თურქული იყოდა, მაინც ქართულად მიესალმა დომენტი. რეჯებს საშუალო ტანის მწითურმა კაცმა გადაუთარგმნა დომენტის სიტყვები.

— სიკეთე მისცეს დიდმა ალაშმა! — თვა რეჯებმა. ჩივე კაცმა, დომენტის ნათქვამი რეჯებს რომ გადაეცა, ახლა რეჯებმა სიტყვები გაიმეორა ქართულად, თანაც ისე სუსთად გამოსთქვამდა, რომ უძველესი იყო, ქართველი უნდა ყოფილიყო.

დომენტიმ შენიშნა, რომ რეჯები იღიმებოდა. მისი ღიმილი კეთილგანწყობილების ნიშნად ჩასთვალა:

— ბედნიერი ვართ, რომ ჩვენს ღვთიურ ტაძარში შემობრძანდით... — მერე დასძინა, — რით შევკიბვითა გემთაბურთო?

ვიდრე მთარგმნელი დომენტის სიტყვების აზრა თურქულად გააუარესებდა, დომენტიმ ერთხელ კიდევ შეავლო თვალს, თურქს მშვიდ და ცივ სახეზე თითქოს ისევ ღიმილი უკრთოდა.

დომენტიმ შენიშნა: ტაძრის კუთხეებში, ორივე მხარეზე, გამოდგნენ სამღვდელთა მონი მორიდებით ადევნებდნენ თვალს მოსულთ. იმათმა იქ ყოფნამ მღვდელმთავარი მცირედ გაამხნევა კიდევ.

— მადლობელი ვართ კეთილი შეხვედრისათვის, გვინდა დავითვალიეროთ თქვენი ღვთის სამყოფელი! — გაიმეორა ქართულად მთარგმნელმა თურქის ნათქვამი.

— თუ ეს იმებზე, დიდი სიამოვნებით! — უპასუხა დომენტიმ, მცირედ აცალა, რომ მთარგმნელს გადაეცა, და ამბიონისაკენ წაუძღვა სტუმართ. მიმავალი თან იმას ფიქრობდა, თუ რა ეთქვა. ან რით დაეწყო წვეულ-თათვის ტაძრის გაეცნობა. ამბიონის წინ შეჩერდა, მოსულებისაკენ შემობრუნდა, გულის მოსაფორნებლად. თუ ვინ იცის, რატომ, ჩაახველა და ნაშოიყო:

— ტაძარი ათასი წლის წინ არის აგებული, თბილისის აშენებიდან თითქმის ორასი წლის შემდეგ, რამდენიმეჯერ დაუტყვევია მტერს...

რეჯებს გადაუთარგმნეს დომენტის ნათქვამი.

— ათასი წლის წინ?! საქამოდ ხანდაზმული ყოფილა! — გაიკვირვა ფაშამ. რეჯების სიტყვები: „ხანდაზმული ყოფილა“ — გულზე ეცა დომენტის. ოდნავ შეუყუნდა, შემდეგ მაინც განაგრძო განმარტება:

— ეკლესია მოხატულია შეიდასი წლის

წინ — მაღლა ახედა. გუმბათის ქანს დაღვთისმშობლის ხატისაკენ გაიშინა. წინააღიდეგის ღვთისმშობელია, წმინდა მარიამი, დედა იესო ქრისტესი, ესენი კი მთავარანგელოზები: მიქაელი და გაბრიელი.

— იქ რალა არის? — დაინტერესდა თურქი საუბრთხელთი და ამბიონის წინ საფებურზე ფეხი შესდგა. შესასვლელში მთელი ტანით აღიმართა დომენტი, ხელი ასწია მაღლა.

— აქ საერო პირთა შესვლა არ შეიძლება! ფაშა და მისი თანამყოლნი ამია უთქმელადაც მიხვდნენ მღვდელმთავრის მოძრაობაზე. რომ იგი შიგნით შესვლის ნებას არ აძლევდა. რეჯებ-ფაშა არ გაჯიქებულა. მან უკან დაინია, მერე ისევ აღსავლის კარებისაკენ მიდგა, დომენტი კვლავ შესასვლელში იყო გაჩერებული. რეჯები უფრო პირქუში ჩანდა.

— დიდი სულთნის აშაფადის, იფიფოს მისი სახელი, ბრძანებით გაუწყნებ, დაუფრთხილები უნდა დასცალოთ ეს ეკლესია, იგი მერეთად გადაეკეთდება და დიდი მუშაშეღის მსახურნი ღოგვას აღაველენ ალაშის სახელზე!

მთარგმნელი ფაშის ამ ნათქვამს სახეში ტონით გაჭიანურებულად წარმოსთქვამდა; სიონის ეკლესიის კრებულმა, კიდევ უფრო ახლოს რომ მომდგარიყო, ამოიკვნესა. დომენტის კი მუხლთ მოგვეცა, უნებურად პირჯვარი გადაიწერა. ისედაც უფერულს, კიდევ უფრო გადაეკრა ფერმა, კანკელის სვეტს მიეყრდნო. რომ არ ნაქცევლიყო. ურთ ხანს ასე იყო. მერე თითქოს გონს მოვიდა.

— ესენი? ამით რა ეუყო? — ხელი მიამვირა ხატებსა და წიგნებს.

— ეგ, სადაც გინდათ, იქ წაიღეთ! — მკვახედ ჩაილაპარაკა ფაშამ, — ზეგისათვის დაცლილი დაგვხვედა! — დასძინა შემდეგ და გასასვლელისაკენ გაემართა.

VII

ბარათაშვილის ეჭვი

გურგენ იჩქითიქა რამდენიმე დღის დანყებული პეონდა სწავლა. შუადღემდე ბატონის სამსახურში იყო. შუადღის შემდეგ ბატონის ბრძანებით თავისუფლდებოდა და ოსე დეკანოზთან გადადიოდა კაცყოილების მისაღებად; მოაღამოვებულზე ბრუნდებოდა სასახლეში და მერე წიგნს უჯდა. რომ მისწავლებლის დაელება გაეკეთებინა.

გურგენს მსახურები თუ სხვა ნაცნობები შეხატროდნენ: სწავლას დაასრულებ, დიდი კაცი გახდები. თვითონაც ათასგვარი ოცნება უტრიალებდა თავში. მაგრამ ერთი ფიქრი უნამდავა ამ ოცნებას; ოსე ბარათაშვილი ეუბნებოდა: ნასწავლი რომ დადებ, წლობით უნდა ისწავლო. ამა წლობით რა გააჩერებდა

აქ, დღევანდელს რომ ითვლიდა. ყოველი დღის და-
ლამებაა და გათენებას ელოდა, რომ როგო-
რმე იქნებ სოფელში წასულიყო; კარგი იყო
სწავლა, მაგრამ იგი მაინც სოფლისაგან ისწ-
რაფოდა. სოფელში, მის ქალაქებში, მის
მინდურებში ყოფნა ხომ სანუკუარო იყო, იმ
იყვნენ მისი ტოლ-სწორნიც, რომელთაც
პატარაობიდანვე შეეთვისა, შეეტკბო.

მაგრამ ყველაზე მეტად სოფლისაგან რომ
იზიდავდა, იზიდავდა კი არა. ლუფით რომ
უქაჩებოდა, ეს ტოგონიძიანთ დეპაინდ იყო.
ყველ ნამს თვალწინ ედგა თვალტანადი ეა-
ლიშვილის სახე, მისი ბაგეები, ღიმილის
დროს ოდნავ რომ გაიპობოდა ხოლმე. მისი
თმის კავების ღამაზი რხევა. ზოგჯერ თავ-
დახრილის ეშმაკური გამოხედვა ჭაბუკს გუ-
ლზე აღებჭლოდა. აღებჭლოდა და შერე ისე
ძალუდა, რომ ყოველ წუთს იგი ახსოვდა,
მას დაპატრიალებდა ფიქრით და აზრით. რაც
დრო გადიოდა, მით უფრო მკვეთრად ესახე-
ბოდა მას გულში ქალიშვილის ხატება. ქალი-
შვილთაგან ვინმეს რომ შეხედავდა, უმაღლვე
დესპინე დაუდგებოდა თვალწინ. მისი ტანი,
მისი გამოხედვა, მისი ღამაზი ღიმილი და,
არც არავინ იყო ისეთი, თუნდაც მზეთუნახა-
ვი ყოფილიყო, რომ დესპინე გურგენის თვა-
ლში დაეჭრდილა. სხვას თუ შეხედავდა, მხო-
ლოდ იმიტომ, რომ დესპინეს მინამსკაცეს და-
ინახავდა რაღაცას მასში. დესპინე შაშინაც
თვალწინ უდგა, ფიცრის პატარა დაფაზე ნახ-
შირით მხედრული, თუ ასომთავრული ასო-
ები რომ გამოჰყავდა. ვარჯიშის დროსაც
ყველაზე მეტად „დესპინე ტოგონიძის ასუ-
ლია“ დაწერა უყარავდა, ეგ იყო მხოლოდ.
თავის დაწერლის ნაშლა თვითონვე უხდებო-
და, რომ ახლა სხვა დაწერა, მაგრამ უფრო
ხშირად ისევ მასვე იმეორებდა.

გურგენი სიონის უბნისაგან მიდიოდა,
ხელთ ეყრა გურმანდ მღვდელ-მონაზნის შე-
დგენილი და ვახტანგ მეფის მიერ უნჯრო-
ვლახითიდან მოღებულ სტამბაში დაბეჭდილი
„სწავლა. თუ ვითარ მართებს მოძღვარს
სწავლება მონაფისა“. ნიგინი ნარმის ტილოში
საათუთად პქონდა გამოხევეული. ბანგუა-
დიოფილმა, გვი ამიღახვარის მუუღლები, ათ-
ხოჯა — არ გააფუჭო და გურგენიც, რო-
გორც შეეძლო. უფროხილდებოდა.

კოჯრის მიღმა, დიდგორის მთის თავზე
ღრუბლები იღანდებოდა, ცხელიდა მაინც.
გურგენმა სიონა მიატანა, სიონის გარშემო,
აქა-იქ რაღაცას ღაპარაკობდა ხალხი. შეშ-
ფოთება ეტყობოდათ, მაგრამ ჭაბუკმა ვერა-
ვის შეპებდა, რომ ეკითხა, რა მხოდათ.

სიონს რომ გასცდა, ზევით აუხვია. აქ, სი-
ონიდან არც ისე მოშორებით, იდგა პატარა
ქვითყირის შენობა. პირველი სართული დაბა-
ლი პქონდა, გურგენის სიმაღლის კაცი ძლივს

რომ გაიმართებოდა. ეს უფრო სწავლას
პქონდა პატრონს გამოყენებულ; მასვე სწავ-
თული ორი ოთახისაგან შედგებოდა, ნინ მცირე
დერეფანით. დერეფანში, მარჯვენა მხა-
რეს, ტანსაცმელი ეკიდა, აქედან ოთახებში
ცალ-ცალკე კარები შედიოდა; ერთში ტახ-
ტები იყო მოწყობილი, სარკმელთან სამფეხა-
ზე მყავალი იდგა, განჯინა-თახჩებში კი ლო-
გინი ელაგა. მეორე ოთახში უფრო მოძღვრის
ნიგინე ეცემოდა ადამიანს თვალში. აქაც,
ფანჯრის განჯირიც, მცირე მაგიდა იყო კე-
დელზე მიდგმული. მის ზემოთ, კუთხეში ვე-
რცხელის ჭუფური წმინდა გიორგის ხატი ეკი-
და. მაგიდაზე შანდალი და, გარდა ამისა,
ოთახში რამდენიმე მცირე საგარძელი და და-
ბალი სკამი იდგა.

სახლის კარები ოსვა მუუღლები, ახალგაზრ-
და ქალმა, სალომემ გაუღო.

— მოდი, ახლავე მოვა ოსეც! — უთხრა
მან გურგენს. — გურგენი დერეფანში შევი-
და. დიასახლის ოსეს ოთახში შეუძღვა. გუ-
რგენი საგარძელი ჩაჯდა. სალომე კი მეორე
ოთახში გავიდა და სარკმლების დასუფთავე-
ბა განაგრძო. პატარა იოანე, მასპინძლის
წლინახევრის თუ ორი წლის ბიჭი, ტახტის
წინ ბუნჯის ბურთით თამაშობდა, გურგენი
რომ დარახა, მიატოვა ბურთი. გურგენთან
მივიდა, მუხლებზე აუცოცდა. ხელში ნარმის
გახვეული ნიგინი რომ ეჭირა ჭაბუკს, მას
მისწვდა, ძალით შემოახსნევინა სახვევი, ფუ-
რცლებს შლა დაიწყო.

— ლა დაის ეს? — შლიდა და თან ეკით-
ხებოდა გურგენს.

— ნიგინია! — უპასუხა გურგენმა.

ერთ-ორჯერ ისე მოჭიმა ფურცელი, კინა-
ღამ შემოუხა ხელში, ჭაბუკს გული შეუქან-
და, არ დაიხიზოთ, რადით ვერაფერი უთხ-
რა. მეორე ოთახიდან დედამ შენიშნა, უსაყ-
ვედურა შეილა:

— ეგრე ნუ შლი, არ დახიო, შეილო!
ბავშვმა მაინც არ დაიშალა თავისი, ახლა
კი შემოსწყრა დედა — გაუშვი ხელიო! —
შეკარად შეუცაცხანა.

იოანემ პატრონს მიავდო ნიგინი, გაბუტუ-
ლმა მარჯვენა მკლავი თვალზე შემოიღო
და ბაჯბაჯით კუთხისაგან წავიდა, სკამს გა-
მოედო, თავი ველარ დაიჭირა და წაიქცა. გუ-
რგენი ნაქცეული ბავშვისაგან გაექანა, ვიდრე
დედა მოვიდოდა, ნაშოყენა, დაუყვავა. სა-
ლომემ ხელში აიყვანა, გაატარა-გამოატარა,
როგორც იყო გაჩუქდა პატარა.

— ამდენ ხანს რატომ დავიჯიანა ოსემ? —
ჩაიღაპარაკა ეალმა. იქნებ ეს თავაზიანობის
გამორჩენა იყო ჭაბუკის წინაშე?

სალომე სამეფო აზნაურის ნიკოლოზ გო-
გიბედაშვილის ქალიშვილი იყო. სამეფო აზ-
ნაურებს ისედაც თავი მოქონდათ. ქმარიც

საკლესიო აზნაური და სიონის სახლთუხუცესი ჰყავდა, თუმცა ღვთისმოსავ, თვინიერ და გონიერ ქალად გამოიყურებოდა, მაგრამ მაინც ურიგოდ მიაჩნდა ყმა ქაბუკისათვის თავი გაყვადრებინა. ცოტა არ იყოს, იმიტაც ნაწყენი დარჩა, რომ მისი ქმარი გვი ამილახვარის დავალებით ყმა გლეხის შვილს წერაკითხვას ასწავლიდა.

— რა შენი ტოლია, ბატონო, ეგ ბიჭი, რომ ასწავლიდეს? — რამდენიმეჯერ საყვედურით უთხრა ქმარს. მაგრამ რაკი მისი ქმარი დიდ გვი ამილახვარს ხათრს ვერ უტეხდა, თვითონაც მეტი რა ღონე უქონდა, გაჩუმდა.

გურგენი, ისედაც მორიდებული, ალბათ ამ ჩნვედა, თუ გრძობდა ამას და ამიტომაც იყო, რომ მეტისმეტ მოყრძალებას იჩენდა მათ ოჯახში.

გურგენმა იფიქრა: ნამდვილად სიონში რაღაც მოხდა, იქნებ ვინმე დიდაც იცოდა გარდაიცვალა და ოსე შეიძლება გვიანობამდეც არ მოვიდესო. ამიტომ გადასწყვიტა, აღარ მოეცადა. ის იყო, წასვლას აპირებდა, რომ მასწავლებლმა შემოაღო კარები. უხალისოდ მიესალმა მოწაფეს და მოწყვეტით სავარძელში ჩამყვადარი, თითქმის მიესვენა.

საღამე შემოვიდა. თავზარხილი და შუნუხებული ქმარი რომ ნახა, გულს შემოეყარა.

— უი, რა არის, ოსე ბატონო, რა დაგემართა? — ეკითხა მან.

— არაფერი! — თავის გადაქნევით უთხრა ოსემ.

— ვაი ჩემს თავს, ჩვენებისაგან ხომ არ შეიტყვე ცუდი რამ? — ქალს თავისიანებისაყენ გადაუქანდა გული.

— თქვენები კი არა და... დამანებე თავი, თუ ხათრი გაქვს!

— აბა, რა მოხდა, რად ხარ ეგრე? — ისევე ეკითხა ქალმა.

ოსეს მწუხარებისას არ უყვარდა ლაპარაკი. იგი სიტყვაძვირი წდებოდა ასეთ დროს. ახლა ქალის სიტყვამრავლობამ კიდევ უფრო შეაწუხა.

— გვათათრებენ! — მოკლედ მოუჭრა ცოლს.

— ვინ? როგორ? — არ მოეშვა ქალი. გურგენსაც აინტერესებდა გავიო ეს, მაგრამ ხმის ამოღებას ვერ ბედავდა.

პატარა იოვანე კარებში მომდგარიყო და პირდაღებული მისაჩერებოდა დედა-მამას.

ოსემ უკმაყოფილოდ გადახედა მუღულს.

— ვინ? ვინ და სულთანო, ისაყ-ფაშა, რეჯბ-ფაშა, თურქები და ათასი ძალი და მამაძალი!

— როგორ უნდათ მერე გაგვათათრონ? — ვერ მოისვენა ამ ამბით თვითონაც შეწუხებული ქალმა.

— როგორ და სიონი მეჩეთად უნდათ გა-

დააქციონ, ალბათ ასევე გადააქციებენ სხვა ეკლესიებსაც. ხალხს უბრძანებენ, მეჩეთებში თათრული წესით ილოცეთო და...

— ვაი ჩვენს თავს, სულით ნაწყენდით და საწყალობელი! — შეიცხადა ქალმა და ვიშვივით მერე ოთახში გავიდა.

გურგენს არ ეგონა, თურქები დიდებულთა მიმართაც თუ მძლავრობდნენ, ფიქრობდა, ამ დიდ კაცო, როგორადაც ოსეს და სხვა მის მსგავსთ თვლიდა, ვერ შეპბედავდნენ სიავსს, თურმე ამათაც... გაუჭიდა. თან ოსეს და მისი ცოლის ასეთმა ყოფამ საშინლად დაამწუხრა, თვალწინ წარმოუდგა აღრინდელი შეხვედრა თურქებთან. მაშინდელმა სიმწარემ ახლაც დაუარა ტანში.

შეებრალა ოსე, რაღაცით უნდოდა დაემშვიდებინა.

— თუ არ მივიღებთ თათრობას? — ახლოს მივიდა და შეეკითხა სიონის სახლთუხუცესს.

ოსეს ახლალა გაახსენდა მისი იქ ყოფნა, თავი არ აუღია, ისე უპასუხა:

— ძალით მიგვალებინებენ!

— შალით?! — გაიკვირვა ქაბუკმა, — ძალით რას გაბედავინ, თუ ყველა ერთ პირზე დავდგებით?!

სხვა დროს მის გულუბრყვილობაზე იქნებ გალიმებოდა, მაგრამ ახლა... საგულსხმომ აზრს მისწვდა ოსეს გონება: ყველა რო ერთ პირზე დავდგეთო. ქვემოდან ახედა ფეხზე მდგომ ქაბუკს:

— მერე დავდგებით ერთ პირზე? — ეჭვით ეკითხა ბარათაშვილმა, ამოიოხრა და დასძინა, — ერთ პირზე რომ ვმდგარიყავით, ამ დღეში არ ჩავვარდებოდი!

VIII

„შენი შენი ანთახხარო!“

თურქთა გადაწყვეტილება სიონის მეჩეთად გადაკეთების თაობაზე რამდენიმე საათში მთელ თბილისს მოედო. ამ ამბავმა მართლმადიდებელ ქართველებსა და ბერძნებთან ერთად, სომეხი გრიგორიანები და კათოლიკენიც შეამშოთა, მათ კარგად იცოდნენ, რომ ჯერ თუ თბილისის მთავარ ტაძარს სიონს ეხებოდნენ, შემდეგ სხეებსაც არ დატოვებდნენ ხელუხლებლად. ამის გამო არანაკლებად შეწუხდნენ ებრაელი ვაჭრებიც.

ყველაზე მეტად, რაღა თქმა უნდა, სიონის კრებული შეაძრუნა უწყებულმა. ბერნი თუ მღვდელნი ვაი-ვიმით შეიყარნენ: „რა გვევლება, სულით-ხორცამდე დაკარგულნი?!“ — ოხრადნენ ერთობლივ. გაოგნებული იყო დომენტი თბილელიც, აღარ იცოდა, რა ექნა.

— შესხეთივით გვიზამენ ჩვენც, ნაგვრე-

მენდერ ყოველი — სთქვა ნიკოლოზ დეკანოზმა.

— ასე დაიწყეს იქაც, საათაბაგო ასე გაათათრეს! — დაუდასტურა ნიკოლოზ მღვდელმა.

იფაგა დომენტი გაფითრებული, თავი დაეხარა, თითქოს არც ესმოდა კრებულის მოთქმა და ვიში. თავისთვის ფიქრობდა, თუ ველარც ფიქრობდა. უნდოდა კი ეფიქრა, იქნებ რაიმე ხსნის გზა გამოენახა. მაგრამ აზრს ვეღარ იკრებდა. კრებულის ერთობლივი დრტივინა და უაზრო ბუტბუტი კიდევ უფრო ურევდა გონებას.

— უნდა ვიღონოთ რამე! — ჩაესმა დომენტის ნიკოფიტეს ხმადაბალი ნათქვამი.

— რა ვიღონოთ? — შეეკითხა ველაც გვერდზე მყოფთ.

— უნდა იღონონ რამე, მაგრამ რა? — ეს იყო თავიდადათვი კითხვა.

საკმაო ხანს გასტანა სიონის კრებულის ასეთმა უთავბოლო ხორზოტმა. ბოლოს ისევ დომენტი ეპისკოპოსი მოვიდა გონს. თავცაცნი იხიშო, თავის სასახლეში დასხა.

— რა გზას დაეადგეთ? — იკითხა დომენტი ეპისკოპოსმა, — მცირე დროა დაარჩინილი... თუ ტადრიდან გავგდევნეს, მერე უფრო გაძნელდება!

ერთ ხანს ყველა დუმდა, ჩაფიქრებული ერთმანეთის მისჩერებოდნენ, რას იტყვიოს.

— ხალხი შეეყაროთ, ტადრის გარშემო შემოვყავნოთ, იქნებ მოერიდოთ და... — დაარღვრა დუმილი ნიკოლოზ დეკანოზმა.

დომენტი ეპისკოპოსმა თავი გადააქნია:

— ლაშქარს მოუსვენენ, ძალით გაფანტავენ ხალხს. ეგვეც რომ არა, მთელ ტფილისს სისხლში ამოახრჩობენ, განყვეტენ დიდსა და პატარას. რას მოერიდებათ!

დეკანოზის აზრი არც სხვებს მოუვიდათ ჭკუაში.

— იქნებ სჯობდეს: ასე ერთობლივ ვვახლოთ ისაყ-ფაშას, შევეყვდროთ, რაც უნდა იყოს, ქართული სისხლი აქვს, ნუ გვიზამს ამის! — თქვა ისე ბარათშვილმა.

დომენტი მცირედ შუბლზე გაეხსნა, ხმა მაინც არ ამოუღია, ჩაფიქრდა რაღაცაზე. მერე თავი აიღო და:

— შე ვუქრობ, ჩვენს დიდუკაცებს ვსთხოვთ გვიშუამდგომლონ ისაყ-ფაშას წინაშე.

— ვინ დიდუკაცებს? — იკითხა აქეთ-იქიდან.

— ისეთი ვინმე უნდა მოვნახოთ, სიტყვა რომ გაუთა, იმას ვსთხოვთ დახმარება! — დააზუსტა თავისი აზრი თბილელ-მანგლელმა.

ყველას მოეწონა დომენტის რჩევა. მაგრამ ვინ იყო ისეთი, რომ ეს საქმე თვადა და ისაყ-ფაშა დაეყოლებინა? ზოგმა ერასტი ყაფლანიშვილი-ობრელიანი დაასახელა, ზოგმა შან-

შუ ქსნის ერისთავი არჩია, სხვებმა კი მოკვამენა სხვა თქვეს.

ერასტი ყაფლანიშვილს თუმცა გავლენა არ აკლდა. დომენტის ახლო ნათესაიც იყო, მაგრამ თბილელმა იცოდა, რომ იგი არც ისე გამოიღებდა თავს ამ საქმისათვის; მას პირადი უფრო აინტერესებდა, ვიდრე საქვეყნო საუბრე. შანშუ ქსნის ერისთავი თბილელს არ იყო და მისი ძებნის დრო სადა პქონდა. ბაგრატი ციციშვილი ერასტი ყაფლანიშვილზე უარესად მიაჩნდა დომენტის; ისევ გივი ამილახვარზე შეაჩერა თავისი არჩევანი.

— ჩვენი გივი ამილახვარს ვსთხოვოთ, მას ძალაც აქვს და გავლენაც, გზასაც თვითონ მოწახვეს ალბათ! — დაასვენა დომენტიმ, მერე დასძინა. — აღარ გვეყოფენბა, ახლაც უნდა წავიდეთ, მაგრამ უნდა გავიყოთხოთ, სახლშია თუ არა?

დიაკვანი გაგზავნეს ავანანთ ხევის უბანში, გაიკითხა, სახლში არისო. — მოახსენა იქიდან მობრუნებულმა ტაძრეულს. შუადღე საკმაოდ გადაწეული იყო, რომ თბილელი თავის კრებულითურთ მიადგა გივი ამილახვარს სასახლეში. სტუმართა ზღუბა დიოფალი ბანგუსა მოახსენეს, მან მასხურს გივისთან შეგზავნა და თავად სტუმარნი შინ მიიწვია. ებოში შემოღაცდა ტაძრეული. ბანგუა დიოფალი მიხვდა, რა გასაჭირსაც მოეყვანა თბილელი და მისი კრებული. წინ ნათქვამა, გამოვიდა გივი ამილახვარიც, სტუმრებს ქვის კიბეებზე აუძღვა, მორე სართულზე აიყვანა; მასხურები დატრიალდნენ. საეარქელ-სეღები მოართვეს სტუმრებს. შენუხებულ-დაღვრემილ ტაძრეულთა ზღუბის მიხეზი გივი ამილახვარისათვის ისედაც ცხადი იყო, მაგრამ სტუმარ-მასპინძლობის წესის მიხედვით მაინც იკითხა:

— წმინდა მამარ, რას შეუნუხებხართ ეგოდენ, რომ...

დომენტიმ ამოოხვრით თავი დააქნია.

— თქვენც უწყით ალბათ, რამაც შეგვანუხა, თვალცრემლიანი გვედრებით იღონოთ რამე. ჩვენი და ჩვენი ქვეყნის სახსნელად; უკეთ სიონი წარბედს, სხვათაც არ დაგვიყენებენ, და ვით საათაბაგო გარდააქციეს მამაშადის სჯულზე, ისე დამართვენ ქართლსაც.

— გვიხსენ ამ განსაცდელისაგან, გივი ბატონო! — შევედრა კრებულაც.

გივი ამილახვარმა თავი გადააქნია, მხრები აიჩეჩა და ჩაფიქრებულს დაედხანს ხმა არ ამოუღია. მას ალბათ ისევ ყურში ჩაესმოდა ფრმანის სიტყვები: „ვინც არ უნდა იყოს... რა მიზეზით და რა გვარდაც არ უნდა იყოს, ნურავინ ჩაერევა და ხელს ნურავინ შეუშლის...“

კრებული მთელ იმდეს გივი ამილახვარზე ამყარებდა. ის კი ხმას არ იღებდა. არც ავს

ამბობდა, არც კარგს, ავად ენიშნა ყველას. მისი დუმილი უფრო მოუწადინებლობს მიაწერენ.

— ერთადერთ იმედად თქვენ გვესახებოდით! — თითქმის საყვედურით წარმოთქვა ეპიფანე მღვდელ-მონაზონმა.

გივი ამილახვარმა თავი აიღო.

— ეე, თუ მარტო ჩემზე ამყარებთ იმედს, არც თუ მთლად საიმედოდ გვექონია საქმე! — თქვა მან, ცოტა ხნის შემდეგ კი იკითხა, — თუ იცით, იესე მუხრანბატონი თუ არის თბილისში, ან შანშე ქსნის ერისთავი?

— შანშე ქსნის ერისთავი არ გახლავთ აქ. ვიფრე ახალგორს ავალთ და იგი იღონებს რამეს, ჩვენ ჩვენსად დაგვმართენ. მუხრანბატონის არ ვიცო! — უხალისოდ ჩაილაპარაკა დომენტი თბილელმა.

— საუნჯე რამ თუ მოგეძვეებათ? — ისევ იკითხა გივი ამილახვარმა.

დომენტი თბილელი კარგად ვერ მიხვდა, თუ რატომ კითხულობდა გივი ამას, მაინც ეს უპასუხა:

— საუნჯე ვინ შეგვარჩინა, იმ წელს, ღვთის თბილისი რომ მოარბიეს, ნაგველიჯეს კოველი, მცირე რამ თუ გადაგვიჩინა, ისიც მერე თურქებმა წაიღეს. თუ ვისესხებთ სადმე...

— მის გარეშე მაინც ვერას გაეხდებით! — თითქოს თავისთვის ჩაილაპარაკა გივიმ.

დომენტი თბილელი, ჩანდა, მიხვდა გვიის ნაფიქრალს და — მოვიძვეთ რამესო! — თქვა.

— უნდათ გაგვათათრონ (სულთანნი განგებ არ ახსენა, ვინ იცის, სად იტყუდნენ და...), ერთი ნიშანი ამისა ის არის, რომ მეცობა მოგვიშვებს და ქვეყნის გამგებლად ფაშა დაგვიყვას, — მცირე დუმილის შემდეგ ნამოინჯო გივიმ. — მეორე ნიშანიც ეგ არის, ჩვენი სულგების განათლებისათვის ზრუნავენ, იმიტომაც სიონი მეჩეთად სურთ გადაგვკეთონ! — ისევ დადუმდა ამილახვარი, დამსწრეთათვის მთლად ნათელი არ იყო, რა უნდოდა გვიის ამით ეთქვა. ისიც თურქებს თანაუგრძნობდა, თუ მათი საქციელის გამო ბოღმით აწებებული ამ ქარაგმულით აპირებდა გულის დაცლას, — გივიმ ისევ განაგრძო. — ვახტანგ მეფემ მიგატოვა, უპატრონოდ დარჩენილი ქვეყანი ტურების საძიგნელად გაგვიხადა. თავსმდგომი არავენ გვაყავს, რომ იმის იმედით მაინც ვიყოთ. ჩვენ, ცალკეულთ, რა უნდა შევიძლოთ?

— მართლაც ბრძანებთ... მაგრამ, რაკი თავსმდგომი არა გვაყავს, გულხუვს ხომ არ დაიკრებთ! — კვლავ ნიშნისგებით თქვა ეპიფანე მღვდელ-მონაზონმა.

— ჰო, გულხუვს დაიკრეფა მაინც არ გვმაართებს! — დაუთანხმა გივი ეპიფანეს, მერე თბილელს მიუბრუნდა. — წმინდაო მამაო, კარგად უნყი, მეც ისე შემტყვივა გული ქარ-

თველობისათვის, როგორც თქვენსადაც... თუ რამე გავანყე, ენახოთ!

— გვიხსენი! — ერთხელ კიდევ შესთხოვეს ამილახვარს, წასასვლელად წამოგდნენ!

— რაც შემძლება, არ დავიშურებ, ეგების თქვენც იღონოთ რამე, მცირედ განძი მომანოდოთ!

— ენახათო! — ცივად გამოეპასუხა დომენტი.

კრებული კარებისაკენ გაემართა.

— ბოდიშს ვიხდი, წმინდა მამაო, ასე რომ გიშვებთ, არც თქვენ გაქვთ ფაში და არც მე. იქნებ უკეთესს შევესწროთ და მაშინ... — მოუბოდიშა მიმავალთ.

კრებული უქმყოფილად მიდიოდა, მთლად საიმედო პირი არ უჩანდა გვიის დაპირებას. თითონ გივიც გულგრილი ეჩვენა კრებულს.

— ეე, ეგეც შენი გივი ამილახვარო! — ჩაილაპარაკა ვილაცამ, — გვიის კარმიდამოს რომ გასცდნენ.

— ანდუყაფარის ძისაგან უკეთესს არც უნდა მოელოდე! — ღვარძლიანად გაეპასუხა ეპიფანე, — ძალისა ბატკანი ვის გაუგონია!

IX

„ზუბალაშვილი განაცვალეთ!“

სოლოლაკის ქედის ჩრდილო-დასავლეთის კალთაზე, კათოლიკების უბანში ცხოვრობდა მერაბ ზუბალაშვილი. აქვე ჰქონდა საჯარო დუქნებიც. საიდან არ შემოპქონდა საქონელი: თურქეთიდან, სპარსეთიდან, რუსეთიდან; ზოგჯერ ევროპული საქონლის შემოტანასაც ახერხებდა (უფრო ხშირად, თურქეთში იძენდა და იქიდან მოპქონდა).

მერაბი აქ ამ ათიოდე წლის წინ აწყურადან ჩამოვიდა, იქიდან თურქთა ძალადობას გამოაჩიდა თავი. მაშინ ქართლში ვახტანგ სჯულმძებელი მეფობდა. ქვეყანა დამშვიდებული იყო. წესრიგი იგრძნობოდა და ვაჭრობასაც მეტი გასაქანი ეძლეოდა.

არც შემდგარა ზუბალაშვილი, მოკლე ხან. ში წინ ნაიგდო საქმე, მენერლიმანე — მოზრდილ ვაჭრად იქცა. თვითონ თბილისში ფეხი რომ მოიკიდა, მეორე ძმა გიორგიც წამოიყვანა. ის გორში დაასახლა, უმცროსი ძმა ივანე კი აჯგოლზედ აბატოვა: ვინ იცის, რა მოხდება, ფუძეს ნუ მოვშლითო.

ზუბალაშვილების გვარი საკმაოდ იყო გავრცელებული, მერაბს ძველებისაგან სმენოდა, რომ მისი პაპია შამა ცხინვალთან იყო გადასული საათაბაგოში, მის შთამომავალთაგან რამდენიმე კომლი ასპინძაში ცხოვრობდა. მერაბის ბიძაშვილები ასპინძის ახლოს, ახალმენშიც სახლობდნენ, აწყურში ხომ ცხრა-ათ კომლზე მეტი იქნებოდა.

ანყურში მცხოვრებ ზუბალაშვილთაგან უმეტესობას კათოლიკობა პქონდათ მიღებული (ჯერ კიდევ მერაბის პაპა გაკათოლიკებულიყო); თურქული მმართველობის მხელე პირობებში ამ გზით გადაურჩნენ, როგორც მაშინ იტყოდნენ, გაათრებებს. მაგრამ თურქთა ძალადობისაგან სულ მთლად ვერ იხსნეს თავი. მიუხედავად სულთნის ბრძანებისა, რომ კათოლიკობაზე მიტყუდები არ შეევიწროებინათ, თურქი მოხელეები მაინც მტრობდნენ ზუბალაშვილებს. ამან აიძულა მერაბი, რომ ანყურს გაემოსვლა.

ანყურის თვალხარბი გამგებელი ქილმანჯი-ეფენდი ახლაც არ ასვენებდა ივანესა და მის სახელკაცებს. მათგან მიორთმულ ძღვენსა და საჩუქრებს როდი სჯერდებოდა, ათავტვარ მიზებებს მოუდებდა ხოლმე და ხან რას ნაშლევჯდა და ხან რას რამდენიმეჯერ მოინდომდა ივანემ ნაშოსვლა, მაგრამ მერაბმა მაინც თავისი არ დაიშალა. მოიცავე კიდევ ცოტა ხანსო.

ქართლში რომ ჩამოდგნენ თურქები და აურ-აურად ქვეყანა, მერაბსაც შეუფერხდა ვაჭრობის საქმე. სხვაზე უკეთ მაინც გააართვა თავი. ბევრი ვაჭარი რომ დაეცა და გაჩანაგდა, იგი არამც თუ ღებზე იდგა, ადრინდელს მცირედი კიდევ ნაშაბა. იმიტომაც იყო, რომ თბილისში ყველგან იამოდა: „მერაბა კუტის დუქანში ვივაჭრე“. „მერაბა კუტის დავაჭრებ“, „მერაბა კუტის ბიჭია“. ბევრჯერ იმასაც ამბობდნენ: კუტია და კინლამ ქვეყანა გადათელოს, მაკას რომ ფეხები პქონდეს, მაშინ რალს იხამდაო.

გამოგვრჩა, გვეთქვა, რომ მერაბი კუტი იყო, მის რუმბიეთი ტანს ფეხები მოწყვეტილიყთ ეკადა; ხელთ წველი საბრჯენი ეყურა და იმით მიმოდიოდა. საოცარი იყო პირდაპირ, რომ ეს ხეობარი კაცი ასე კარგად უძღვებოდა იმოდენა საქმეს; ნარმოიდგინეთ, მითელს დღეს არ ჩერდებოდა. ხან ერთ დუქანში იყო და ხან მეორეში. გამყიდველებს არჩებდა. საეონელსაც თვითონვე დაუდავებდა ხოლმე. მუშტრის მოზიდვის ხერხებს ასწავლიდა. საღამოს კი ყველასაგან ანგარშის იბარებდა, ყოველდღიურ შემოსავალ-გასავალსაც დავთარში აღრიცხავდა.

მერაბს ერთადერთ შვილს ანდრისასაც ვაჭრად წვრთნიდა, თუმცა ჯერ სრულიად ახალგაზრდა იყო, მაინც საწილადოდა რამდენიმე დუქანს მისცა, უნდოდა, შვილი დამოუკიდებლად ვაჭრობას თავიდანვე შესწავოდა. ანდრისამაც კარგა ფნა გამოიჩინა. ტოლს არ უდებდა მამას.

იმდენი ქონების პატრონი, თვითონ მტყად მომჭირნდა ცხოვრობდა. თავის ბიჭებსაც სულს ხდიდა დამზოგველობით, თან ყოველდღე ჩასჩირნებდა: ვაჭარს ხელგაშლილობა

არ შეუფერისო; თუმცა ადგილიც არ ეძებდა სადაც და როდესაც საჭირო იყოს, ხელსაწყო გამოიყვლებოდა ხოლმე. ზოგჯერ ისეთ გულუხვობა გამოიჩენდა, რომ ყველას გააკვირვებდა.

ამ საღამოსაც ყველასაგან ანგარში ჩაიბარა, დაეთარშიც სარფი თუ გასავალი თავთავის ადგილზე ჩაუნერა. დღის ნავაჭრით კმაყოფილიც დარჩა: „იქნებ დამშვიდდეს ქვეყანა, აქამდე პატრონი ვინ იყო ქვეყნისა, არ ჩანდა, ახლა ერთი პატრონი მაინც გამოუჩნდა“, — გაიგლო გულში, მაგრამ უშაღვე გაახსენდა, რომ სწორედ ისაყის საპატრონო ქვეყნიდან გამოიქცა იგი, მის ქვეშევრდომთა ძალადობას ვერ გაუძლო, ახლა კი ისაყ-ფაშა მბრძანებლობდა ქართლშიც, და იქნებ ისევე მოქცეოდნენ როგორც იქ, ანყურში? ვინ რა უნყოდა...

ის იყო, დასასვენებლად აპირებდა წასვლას, რომ მოახსენეს: გივი ამილახვარი გენვიოო. აფორიაცდა ვაჭარი: ჯერ ამან შეაფიქრა, ეს დიდი კაცი რატომ უნდა მოსულიყო მასთან? მერე ის გაუხდა თავში ნაცემი, ვით თუ შესაფერისად ვერ დახედვოდა „ამ მეფის ტოლ კაცს?“. მაგრამ მოხერხებული ვაჭარი მაინც არ დაბნა, მაშინვე თავის საყრდენებს დაებჯინა ორივე ხელით და სასწრაფოდ გაეგბა სტუმარს:

— როგორ მოხდა პატრონო გივი, რა ქარმა დაქროლა დღეს, რომ თქვენი მოწყალება აქეთ გადმოგადო?

გივი მშვიდად მიესალმა. ყურადღებაც არ მიაქცია ვაჭრის ქათინაურებს.

— მობრძანდით, ჩემს ღარბ საწყოფელში მენჭითი — შეპატივა მასპინძელი.

— უმადისობაც მოსული ვარ, ისე, რომ არ მითხრა, მაინც უნდა მოვიდე! — ოდნავ ჩაღიშებით თქვა ამილახვარმა, მსახურები დასტოვა და მერაბს შინ შეჰყვა.

ამილახვარს ზუბალაშვილის ხალვათად მოწყობილი სახლი, ტყუობოდა, თვალში არ მოუყოდა.

— სულ ესაა შენი ქონება?! — იკითხა მან.

— რას ვიზამ, ვაჭარი კაცი თავისთვის არ არის, სხვან უნდა ემსახუროს! — ღიმილით შეაგება მერაბმა, მერე იქვე მყოფ დახლიდარს უთხრა, — აბა, ბიჭებს უთხარი, დამიტრიადღენ, ღვთის ტოლი სტუმარი მენჭია...

გივიმ შეაჩერა:

— მაგის დრო არა მქვს, ტყუილად ნუ გაირჯები. საჩქარო საქმეზე ვარ მოსული!

ეს ისე მკვეთრად იყო ნათქვამი. რომ მერაბმა მხრები აიჩქა.

უმწეოდ თვალი გადაავლო დახლიდარს, თითქოს მას ეკითხებოდა, როგორ მოვიქცეო. მერე დაძინა:

— ზუბალაშვილი გენაცვალეთ, როგორც
თქვენ ინებებთ, დიდო ბატონო!

რამდენიმე წუთს დუმოილი ჩამოვარდა, უც-
ხათ უხერხულობა იგრძნო ზუბალაშვილმა,
რა ეთქვა, ან როგორ მოქცეულიყო, აღარ
იკლდა.

— როგორ მიგდის ვაჭრობის საქმე? —
იკითხა ამილახვარმა.

— თქვენი წყალობა ნუ მომიშალოს... ვა-
ჭრობის საქმე ამ არეულ ქვეყანაში აბა რა
საკითხავია?... — ნაიჩიელა ვაჭარმა, — მა-
გრამ ამ ბოლოს ცოტა არა უშავს. თითქოს
გამოკეთდა.

— გორამ შენს ძმას, გიორგის, როგორღა
აქვს საქმე? — ისევ იკითხა ამილახვარმა.

— ამ ადრეებზე იყო აქ, წუხდა, ახლა არ
ეცი! — მერაბს დიდი ხნის გულისნადები
გაახსენდა, უკეთესი შემთხვევა შეიძლება არც
მისცემოდა — ახლა უნდა ეთხოვა გივისა-
თვის ისაყ-ფაშის წინაშე შეუადგომლობა,
რომ მას ქილმანჯი-ფენდისათვის ებრძანა,
ნუ შეაღწროვებდა ივანესა და მის სახლის
კაცებს აწყურში. მაგრამ მცირე ხნით თავი
შეიკავა.

გივი ისევ მიუბრუნდა მერაბს:

— მერაბ, ბავშვად რომ ვინაობა თუ
გაქვს, ძვირფასი თვლებით მორთული?

ზუბალაშვილი დაფიქრდა, გივი ამილახვარს
უარი არ ეთქმოდა. ყოველი ადამიანი წინას-
წარ ანგარიშობს, ვისთან როგორ მოიქცეს.
ვაჭარი ყველაზე უფრო თვალნათლივია ამ
საქმეში. სასწორსაც ისეა შეჩვეული, რომ
ყოველთვის მის ერთ თვალზე ვერ მუშტარს
დებს და მეორე თვალზე მერმელა ალაგებს
თავის საქონელს. გივი ამილახვარის მფარვე-
ლობა მისთვის ისევე აუცილებელი იყო, რო-
გორც დაჭრილისათვის ყარაშვილების მალა-
მი. ამიტომ ყოველმხრივ ცდილობდა მისი
გულის მოგებას. მერაბი, მარათლა, როგორც
ვაჭარი. უშეაკობას არ იყო მოკლებული. (უშ-
მაკის თვალსაწიერი კი არც ისე დიდია), მაგ-
რამ მას წინდებულობაც არ აკლდა. ამი-
ტომ დაფიქრდა: რა ჰქონდა ისეთი, რომ გი-
ვისათვის ესამომეხებინა. გონების თვალი გა-
დაავლო ყოველივეს.

— სხვისთვის მინდა... ისეთი რამ უნდა მო-
მცე, რომ ვინმე დიდ კაცს, — ეს სიტყვა რო-
გორღაც თვისებურად განეღა, — თვალი
მოსტაცოს. აბა დაუკვირდი, რა გაქვს ასეთი?

— ჩემი თავი შენს ძირის სანაცვლო იყოა.
დიდო ბატონო. რაც მაქვს, მოგართმევ და
თვითონ აირჩიე — ეს თქვა მერაბმა, ბოდი-
შის მოხდით გაევიდა მეორე ოთახში და რამ-
დენიმე ხნის შემდეგ ისევ შემობრუნდა. ხე-
ლში სტავრამი გამოკრული ფთხა ეჭირა, ვი-
ვის წინ გახსნა.

— ა, ბატონო. ჩემი, რასაც ინებებთ!

ოქროს გრძელი ჯაჭვი იყო მისი მარჯვენა
თვლებით მოჭდილი, ლუსკუმით, ზურმუხ-
ტითა და საფირონით მოჭედილი სამაჯურე-
ბი, ქალის ყელსაბამები, მარგალიტებით მო-
თვალული ოქროს ყალიონი. სათითაოდ გა-
სინჯა გივი. კარგი ნავეთობანი იყო, მაგრამ
ჩანდა, რომ გული ვერ დააჯერა. ამას ხედე-
ბოდა მერაბიც. არ უნდოდა დიდი ბატონი
გულნატყვი გაეშვა, „ის კი უთუოდ მიუნო-
ნება“ — გაიგელო გულში, მაგრამ რაკი პირ-
ველადაც არ მოიჭანა, ახლა უშიშოდა მისი
გამოჩენა.

გივი ამილახვარმა თავი გადააქნია:

— სხვა უკეთესი რამ გექნება, მერაბ!

მერაბმა ახლა 'კი ვეღარ დამალა:

— საათი მაქვს, ფრანგთა ქვეყნიდან არის
მოტანილი, ჩემთვის მინდოდა! — იცრა ვა-
ჭარმა. თავისთვის დასადგმელად როგორ გა-
იმეტებდა ასეთ ძვირფას ნივთს. ეკლავ გაჩო-
ჩდა მეორე ოთახში, მცირე ხანს შემდეგ
შემობრუნდა, ოქროს ბუდეში ჩასმული საათი
გამოიტანა. მაშინ საათი ძლიერ იშვიათი
საგანი იყო. აქა-იქ მუფეებსა და მთავრებს
თუ ჰქონდათ. გაუნოდა გივის.

— აი, ინებეთ, მარტო ბუდე ნახევარ გირ-
ვანქაზე მუტია. ფრანგისტანიდან სტამბოლს
ჩამოეტანათ, იქ ცყიდა ჩემს ძმას, გიორგის,
მე გამოვართვი.

ამილახვარმა დიდხანს ატრიალა ხელში:

— მო, ეს კარგია! — მოიწონა მან.

მერაბმა გამოართვა, — აი, ასე იწყობო,
— უთხრა, თან გასაღები დაატრიალა და
აჩვენა, როგორ უნდა მომართულიყო. საათი
ანიჟნკდა.

გივი ოქროსძენკვიან ლუსკუმსაც დასწე-
და, ორიოდე სამაჯურიც აირჩია. გვერდზე
დასწყო.

— აი, ესენი, საათთან ერთად, მითხარი
რამდენი ვიღირს, ნურც ვაზრდი ფასს და
ნურც დააკლებ!

— თქვენ როგორ განგვარიშებთ, რასაც მი-
ბოძებთ, თქვენ იცით!

— არა, თვითონ მითხარი ფასი! — გაამხ-
ნევა ამილახვარმა.

ზუბალაშვილმა ლუსკუმა აიღო.

— დიდო ბატონო, ბევრი სიყუთე გქმნია
ჩემთვის, ერთსაც გთხოვ! კარგად მოგვსენ-
ნება, ჩემი უმწმმესი ძმა ივანე აწყურს ცხო-
ვრობს, მასაც და სხვა ჩემს სახლიკაცებს სი-
ცოცხლეს უმწმარებს ის წყუელი ქილმანჯ-
ეფენდი; ისაყ-ფაშას რომ უთხარო, იქნებ
შეწიოს და არ დამიწაგროს ის საბრალონი.
ეს ლუსკუმა იმის ფეშქაში იყოს, ისაყ-ფაშა-
საც საჩუქარს ცალკე მივართმევ!

გივი ამილახვარმა ცივად გადააქნია თავი.

— მერაბ, მაგის დრო არა მაქვს. ჯერ სხვა
გასაჭირი გადაგას! — მცირედ შეჩერდა. მე-

რე ღიმილით დასძინა: თუ ამან შვეიციკობით გადაიარა, შუემდეგ უოფიქროთ შივაზეც ახლა კი შენს ანგარიშში ჩადი!

მერაბი ერთხანს გაჩერებული იყო. თავისი ნივთების ფასი საკმაო ხანია მოანგარიშებულნი ჰქონდა, ახლა, ეგონებ, იმაზე ფიერობდა, გივის ნათქვამის აზრს ჩასწვდომოდა.

— ნულარ მარერებ, მერქარება! — უბრძანა ამილახვარმა.

— ეს. — საათზე მოათითა, — სამასი თუმანი ღირს, თქვენ ორას ორმოცდაათად გიანგარიშებთ. ეს ასი თუმანია. — ლუსკუმაზე სიტყვა, — ესენიც ოცდაათ-ოცდაათ თუმნად ჩავაგდოთ, სულ ოთხას ათი თუმნის იქნება ამილახვარიც ჩაფიქრდა.

— კარგი, რაც არის, არის! ოთხი ქისა ოქროც უნდა მომიცე!

მერაბი ისევ გაჩოქდა, ოქროც გამოუტანა.

— ხელწერილს ხვალ გამოგიგზავნი!

— შენი ქორის სანაცვლო იყოს. ხელწერილს როგორ გააკადრებ! — ხელები გაასავსავა ზუბალაშვილმა.

— ვინ იცის, მე რა დამემართოს... ეაქარი ჭავცი ხარ და შენი ქონება რომ არ დაგეკარგოს!

სტუმარმა მადლობა გადაუხადა, ღამე შვეიციკობისა უსურა და წავიდა.

მერაბს ახლავა მიცეა საშუალება დაფიქრებოდა. უცნაურად იჩვენა ამილახვარის საქციელი, სხვა დროს რამე რომ დასჭირვებია, თავისთან უხშია ზუბალაშვილი, ვეღარ აეხსნა, რას ნიშნავდა, რომ ახლა ეს მეფის სწორი კაცი თავის ფუხით მოადგა კარზე. მისი ნათქვამის აზრსაც ვერ მისწვდა.

— ნეტავ რა ამბავია, სად მიდის, რომ — შენი ქონება არ დაგეკარგოსო. — მითხრა?! — ფიქრობდა იგი.

X

ინანიზარნი მოაღმენი საყმარს

ახალი კვირისა შაბათი დილა გათენდა. ცას ფარდად გაჰქვროდა თალხი ბურუსი, ოდნავ ფრჩხლავდა. ეს მოგამული დღე კიდევ უფრო აძლიერებდა დარდსა და ნუხილს.

— სიონი მერეთად გადააკეთონ?! — ვაი, ჩვენს გაჩენას! — გული ეცსებოდა ბევრს.

— არ შეეუშვათ! — ბანს აძლევდნენ სხვები. ავიწყდებოდათ, რომ არა გაეწყობოდა რა, თორემ ამდენი რომ შესძლებოდათ, თურქებს სულაც არ შემოუშვებდნენ თბილისში. მთელი ქვეყანა წაართვეს და სიონი რალა იყო მასთან შედარებით?

სიონის ეზო და ახლო შუკები ხალხით გაივსო, მითქმა-მოთქმა, წყველა და ლანძღვა

არ წყდებოდა. გაოგნებული საზღვარდღი უაზროდ დაბორილობდნენ, ყველა მკაცრად დათქვტილი. იენებ საიმედო გავგოთ რამე, ყოველი წერილმანიც იმედს უღუქმებდა მათ. მაგრამ ეს ერთი წამით, შემდეგ კი ისევ ცხადად ხედავდნენ, რომ ტაძარი საფრთხის წინაშე იდგა და ეს საფრთხე თანდათან ახლოვდებოდა.

დომენტი თბილელი დილიდანვე ტაძარში იყო. ზოგიერთი ძვირფასი ხატი თუ წიგნი გააზიდვინა ტაძრიდან — ვინ იცის, რა მოხდება და ესეც არ დაგველუპოსო, მაგრამ დაცლაზე მაინც არ უფიქრია; ვერ ელყოდა და არც შეეძლო შეელოდა. რომ უყურებდა მის კედლებს, ფრესკებს და საეკლესიო ნივთებას, ისე ეახებოდა, თითქოს ყოველივე ცოცხალი იყო და ცოცხალით სავსარელი. ვერ წარმოედგინა, როგორ უნდა დაეთმო ეს? ცრემლი ერეოდა, ამჩნევდა მღვდელმთავარი. სხვებიც რომ ცრემლმორთულნი შესერებოდნენ ტაძარს, მის ყოველ ნივთს. მისებრ არ შეეძლოთ გასცლოდნენ. მათი ასეთი გულსიტყვილი კიდევ უფრო მეტად უძლიერებდა ნაღველს.

— კარებში ჩავდგეთ ყველა და არ შემოვუშვათ, ცოცხალი თავით არ დაფუთოთ! — ამბობდა რამდენიმე.

ეპ, ეს რას უშველიდა! ხალხისათვის შეიძლება გულს არ გაეძლო, მიხეთქებოდა თურქ მოძალადეებს, ამას ხოცვა-გლეჯა მოსყვებოდა, თურქები სისხლით მორწყავდნენ აქაურობას და ტაძარს მაინც დაიჭერდნენ; ხალხის ცოცხად ტყუილად უნდა ედო კისერზე. — ეგრე არ ივარგებსო, — უწრია კრებულს. ასე არ ივარგებს და აბა რა ექნათ, როგორ უნდა დაეთმოთ?! „ნეტავი მომკლა“ გაიგელო გულში, სადაც გონებაში არც ისე ბუნდოვნად წამოუძალა აზრი, კედლისთვის სასიკვდილოდ შეეხალა თავი... გარედან ხალხის ზივივი ისმოდა, გამოიდა წუთები, საათები. რაღაც საშინელის მოლოდინში. გულისგამწერელიბული და დამამძიმებელი იყო ყოველი წამი. მომხვედა უკვე საფილობის ფამმა მოატანა.

„ვინ იცის, იქნებ გააიფიქრეს კიდევ! — გაიგელო გულში დომენტი. — ეგების გაიგეს, ხალხმა რომ მოიყარა თავი და მოერიდნენ?!“ — ამ აზრმა მცირედ გაამხნევა. ტაძარულთა დაღვრემილი სახეები, ფუსფუსი, ლოდივით აწვა მის გულს. თვალში მოხვდა ღვთისმშობლის ვერცხლის ჭედილი ხატი, საკურთხეველი რამ იყო. „ეა არ გაგვიტანა?!“ — გაიფიქრა, — რა ქნას გაატანოს ესეც?! სამღვდელონი მოიხიშო — „ნაიღეთ ეს ხატიც!“ — უბრძანა მათ.

ხატი საკმაოდ დიდი იყო, სამი წყრთა სიმაღლე ჰქონდა. ორი წყრთა სიგანე, ორმა

1. აღდგომის კვირეულს ეწოდება

კაცმა აქეთ-იქიდან ჩასჭიდა ხელი და ხატკ ტაძრის გვერდით გასასვლელიდან გაიტანა.

უნ იცის, რამდენჯერ გადაუზიდავთ ეს ხატები სხვაგან, რამდენჯერ გადაუწვალავთ, რამდენჯერ იავარყვეიათ თვით ტაძარი მტრებს. მაგრამ ასეთი საფრთხის წინაშე მაინც არასოდეს შეგარა... მეგრ ისევ შეკრებილ ტაძარს და თავის ადგილზე დაბრუნებულია ხატებიც. კვლავ აღმდგარა, განახლებულია აქ ლალადისი. მაშინ თუ მოუშლიათ ყოველივე, კვლავ გაბუნა ისევ ძველებურად, მასში არავინ ჩასახლებულა. ახლა კი არ შლიდნენ. კი არ ანგრეოდნენ. მიეჩნეოდნენ უნდოთ გადაეცემათ. ურისტეს საყდრის ნაცვლად მამამადისად უნდოდათ ექციათ. სახარების ადგილას ყურანის სურები უნდა ევადაცა მოლას; სახლს თუ დაგინგრევენ, ნანგრევი მაინც დაგრჩება. ინვალებ, მაგრამ ისევ ააგებ, ხოლო სახლში თუ ვინმე ჩაგინახლდა, აუღ ნავართმევს... და მარტო სიონი კი არა, მთელი ქვეყანა ამგვარი საფრთხის წინაშე იდგა. ამას რომ ჩაუფიქრდა დომენტი, უფრო მეტად მოიცვა ნაღველმა. ყოველივე დაწკარავი უმძიმეს ადამიანს, მაგრამ ყველაზე უფრო მაინც სულიერი გადაგვარების საფრთხეა მძიმე. რასაც ბავშვობიდანვე შეთვისებინა, რაც სისხლსა და ხორცში გაქვს გამჯდარი. იმას კარგადვე მეტად ძნელია აიტანო. ამაზე ფიქრმა კიდევ უფრო შესძრა თბილელი. ერთადერთი. მცირე, მაგრამ მაინც იმედად ისაყ-ფაშასთან გვიც ამილახვარის ელჩობა ნახებოდა, იქიდანაც ამდენ ხანს არა-ფერი ისმოდა, თუმცა თურქებიც არ გამოჩნებოდნენ და ვინ იცის?

ვიღაც მოლოზონი შემოიჭრა.

— იანიჩარნი მოადგნენ საყდარს! — გულ-შემოყრდნობა მოსძახა ტაძრულს. აქამდე თუ კიდევ რაღაც იმედი უკავებდათ ყველას გულში, ახლა ეს ნატამბური გაპტრა. როგორც ზინდა იყოს, ყველაზე დამაბული მაინც გადამწყვეტი ტომი არის. ყველა ჩაიფრებოდა, ადგისა თუ მცირეს მიწის ფერი დაედო.

დომენტი ცოტა ხანს ისე იყო გაჩერებული, შემოეც კარებისაკენ წავიდა. მას გადაეცნენ იქ მყოფნიც. სიონს გარს ხალხი შემოსდგომოდა, განცალკევებით დაუდგნენ შუბმეშართული იანიჩარები. ერთი თავჩალმინი, სამხრეები და გულსიპირი ოცრომკედით რომ ქონდა მოქარგული, რამდენიმე იანიჩარით ტაძრისკენ წამოვიდა.

— ხალხო, არ გაუშვათ! — გაისმა ვიღაცის ხმაშალალი ძახილი.

— არ გაუშვათ! — ასეუა სხვა ხმები.

აქამდე თითქმის მშვიდად მდგომი ხალხი, ცნობისმოყვარე მათურებლად რომ შეიძლება ჩვენებოდა კაცს, საშიშად აღჩინდა.

— არ გაუშვათ!

— არ გაუშვათ, მაგათი დედებზე უფრო უფრო ვილაყამ.

— ხალხო, სისხლი დაიღვრება! — გაისმა შემოფოთებული ხმაც.

თბილელი ამ ხმამ თითქოს გამოარკვია. „საშიშია, სისხლი დაიღვრება...“ საემეც ვითუ უფრო გაფუჭდეს! — გაუელვა თავში ამ აზრმა. საქმის მშვიდობიანად მოგვარების იმედი სადღაც კიდევ კროდა.

მძიმედ შესდგა ევის კიბეზე ფეხი. ხალხმა აქეთ-იქით გაიწია, გზა განაგრძო. სანგრის კარიბჭესთან რამდენიმე შუახნისა კაცი და ქაბუკი აღმართულიყო. შემოსასვლელს არ უთმობდა იანიჩარებსა და მათ უფროსს. იანიჩრებს შუბები ჩაებლუჯათ და თვალგაცეცებით მოსჩერებოდნენ. თავჩალმინი იანიჩართა მეთაური გაოგნებული იდგა. ჩანდა, არ მოელოდა ხალხის ასეთ წინააღმდეგობას. ეტყობოდა. აღარ იცოდა, როგორ მოეცეულებოდა. კარიბჭესთან მდგომთ იანიჩარებისკენ პქონდათ ყურადღება მიპყრობილი. დომენტიმ ერთს, მხარზე ხელი შეახო, მას არც გაუტია.

— გზა მიეცი! — გაისმა ხმა.

უკან მოიხედეს. ებისკოპოსი რომ დაინახეს, ძალაუნებურად გვერდზე გაიწიეს, იანიჩართა უფროსი. როგორც კი ებისკოპოსი დაინახა, მაშინვე მიხვდა, რომ ეს უნდა ყოფილიყო ეკლესიის მეთაური, თითქოს გამხნედა. თავისკენ მიმავალ დომენტისკენ წამოვიდა.

— დიდი სულთანის სახელით მებრძანა დაგვაცეცონოთ ეს ეკლესია... მე ბრძანებას ვასრულებს! — აღელვებით თქვა თურქმა.

— ცოტაც დაგვაცაადეთ! — დომენტიმაც თურქულად მიმართა იანიჩართა უფროსს. — ისაყ-ფაშასთან მოციქულნი გვყავს ნარგზავნილინი, დაგვაცაადეთ ცოტა ხანს, რასაც ისაყი ბრძანებს...

— მე მიბრძანეს, რომ შეეასრულო!

— არა. უნდა მოუცადო ისაყ-ფაშა ბრძანებას! — მკვეთრად მიუგო მღვდელმთავარმა.

რამდენიმე იანიჩარი მოუახლოვდა მას, შეფიქრიანდა უფროსი.

— ცოტა ხანს კიდევ დაგვაცაადეთ! — უფრო რბილი ხმით უთხრა დომენტომ.

ერთმა იანიჩარმა რაღაც წასწორებულა მეთაურს. მეთაურმა განზე გაიხმო. მას მიჰყვნენ სხვებიც, რაღაც ითათბირეს, იკამათეს. მცირე ხანს შემდეგ მობრუნდნენ.

— ორ გამს გიცდით იმ პირობით, რომ თუ არაფერი ბრძანება არ მოგვიცედა, მაშინ თქვენ თვითონ დაცლით ეკლესიასაც და ამ ხალხსაც დაამშვიდებთ.

აბა როგორ შეეძლო დომენტის ამაზე დათანხმებოდა. მაგრამ სხვა გზა არა ჩანდა. რა ექნა!

— დაგვაყადეთ, შერე ვნახოთ! — ორანა-როვნად დაეთანხმა იცო.

X I

ისაყ-ფაშას განაშორი

ისაყ-ფაშა ჯაყელი წინა დღეს სასაბლემო იყო ჩაქტილი: თავს შეუძლოდ გრძნობდა — ტანში მათეინებსო, წიოდა. აქიმებმა ურჩიეს: ინქი, ოფლი მოიღინეო. მართლაც, შუადღემდე იწვა, შერე ტულმა ვერ გაუძლო, წამოგდა, სახლშივე გრიპილებდა. საღამოს პირზე პარამხანაში გასვლა არჩია. რატომღაც გულჩამობნელებული იყო. — იქნებ ქალებმა გამახალისონო, მაგრამ ისე მოწყვეტილი იყო, რომ არაფერი ეშველა. ისევ თავის ოთახში დაბრუნება და დანოლა არჩია.

დღესაც მოგვიანებით ადგა. დილის ლოცვა შეასრულა. თუმცა ქამის მადა არ ჰქონდა. მცირედ მაინც წაიხსენსა, თავის ოთახიდან გამოსულს არ ესიაშოვნა ნესტიანი და დაბურული დღე. „ასე რომ ვარ, იქნებ სულაც ამინდის ბრალია“, — გაიფიქრა. წელი ნაბი. ჯით მიდიოდა. ქალთა სამყოფელს რომ გახედა, გულთქმა აღებდა, თუმცა ქალის თავი არ ჰქონდა; მაინც გასწია იმ ოთახისაკენ, სადაც ცოლთა შორის ყველაზე ახალგაზრდა აიშე ცხოვრობდა. ეჭარღელი ბეგის დურსუნ თავდგირიძის და. თუმცა თვალტანადობითაც გამოირჩეოდა აიშე, მაგრამ უფრო სახის სიწორებით აყრობდა ყურადღებას. მასთან შეხვლა დააპირა, მაგრამ შერე გადაიფიქრა. გაახსენდა, გუშინ რომ ორგზის სთხოვეს ქართლის დიდებულებმა, მიეღო და მოესმინა მათთვის. თუმცა არ უთქვამთ, რას სთხოვდნენ. მაგრამ ისაყმა უამისოდაც კარგად იცოდა, რაზეც იყვნენ მოსულები. ავად ყოფნა კარგი მიზეზი იყო. მეორედ რომ მოგზავნეს ყორჩიბაში სალიმ მეშქედოღლი, დატინებით შემოეთვალათ: სასწრაფო საეშე გვაქვს. როგორც უნდა იყოს, მაინც გვანახვინოსო თავი. ამ დროს წამომდგარი იყო, მაინც არ მიიღო. დასამშვიდებლად ეს შეუთვალა: რომ არ გამოკეთდეს, ხვალ დილას მაინც მიგონებოთ. დღეს, ცოტა არ იყოს, ამის გამოც იზოხინა. იქნებ მოუწერო იანიჩარ-ალას მამყედ საიდ-ოღლის ბრძანების სისრულეში მოყვანა და თვადებები ეგების თაისრთვად მოშვებოდნენ. ანდა, რაკი უკვე შესრულებული იქნებოდა ბრძანება. ისაყს ესეც მიზეზად მოედო: ახლა გვიან არის, რაღა აზრი აქვს ბრძანების შევცვლასო.

ისაყმა წინ მიწამდე დაიხარა ყორჩიბაში. — დიდო ვეზირო, იანიჩარ-ალას ამმედ საიდ-ოღლისა კაცი გამოუგზავნია. შემოუთვალა: სიონის საყდრის ირგვლივ ხალხია მო-

სული, იმურებთან... საშიშია, ვაფიქროვარ. ღის ღერა მოხდეს და როგორ მოვიქცეთო. კითხულობს. — მოახსენა ისაყ-ფაშას.

— რაო, წინააღმდეგობასაც ბედავენ? — გაფიცბდა ისაყი.

ყორჩიბაში სალიმ მეშქედოღლი ქვიანი კაცი იყო, კარგად იცოდა, როგორ უნდა დაეყოლიებინა. წელანდელზე მეტად მოიხარა და ისე მოახსენა:

— დიდო ვეზირო, ნუ მიწყენთ თუკი შემოგბედავთ: ეგრე ადვილი არ არის, კაცმა თავის სჯული ამოიღოს გულიდან! გემართებს. ჩვენც ძალას მივმართოთ!

ისაყმა კარგად იცოდა, ყორჩიბაში იანიჩარ-ალას მეგობარი რომ იყო, შიშობდა, წიანანი არ მოსვლოდა და ამიტომ პირველადვე ის ურჩია, ძალა ნაუბმარებინა.

— განა რამდენი ხალხი მივიდოდა რომ? — იკითხა ისაყმა.

— სიონის უბანი სულ ხალხით ყოფილა გაუკებული, ყველა თურმე ფეხზეა შემართული. მცირე მიზეზს ეძებენ და...

ისედაც ავ გუნებაზე მყოფ ისაყს ამ ცნობამ კიდევ უფრო ნაუბნინა ხასიათი.

— რამდენი იანიჩარი წაიყვანა? — იკითხა ისაყმა.

— ორანამდე. — იყო პასუხი.

ისაყი ისევ გაფიცბდა: — ორანამდე! ორასი კაცით ქალაქს იღებენ ხოლმე. მაგას კი ერთი საყდარი ვერ დაუტყრობა?!

ყორჩიბაში მიხედა, ავ გუნებაზე რომ იყო ისაყი. დადუმება არჩია. გააწმინდა ისაყიც. ცოტა ხნის შემდეგ, ვინ იცის, რა გადაწყვეტილება მიიღო, რომ ჩქარი ნაბიჯით წაივდა დივანხანისაკენ. უკან გაედევნა ყორჩიბაშიც. როდესაც დიდ დარბაზში შევიდნენ, ყორჩიბაშია იდროვა, ისევ მოახსენა: — გურჯი დიდებულები დილას აქეთ გიცდიან, ლოდინით გადაჯერდნენ საბრალონი.

ისაყი თითქოს შეერთაო, უცბად მოდრკა. საზე კიდევ უფრო მოვლუშა. „ისევ მოვიდნენ, იანიჩარ-ალას მაინც მოუწერო!“ — გაივლო გულში. ერთხანს ჩაფიქრებული იდგა.

— ამადა საიდ-ოღლის შეუთვალე, რაც უნდა მოხდეს, საყდარი დიჭიროს. გადაეცი მაშქედ-ბეგს ახიოდე იანიჩარი კიდევ გაგზავნოს! — უბრძანა ყორჩიბაში.

— დიდება ალაჰს, როგორც ბრძანეთ, შევასრულებ! — ისაყ-ფაშის გადაწყვეტილი პასუხითა და იმით, რომ იანიჩარ-ალას ჯარისკაცები მიუმატა, კმაყოფილმა ყორჩიბაშია ზალიაიანად დაუდასტურა, შემდეგ დაუმატა: — რას მიბრძანებთ გურჯ დიდებულებზე!

ისაყი ამ კითხვაზე ცოტა გაბრაზდა კიდევ: „საჩუქარს მიაართმევდნენ ყორჩიბაში და იმიტომაა რომ ეგრე ირჯება“. მაგრამ გუშინ

ეროვნული

რომ დაპირდა, კარგად ვიქნები თუ ავად, ხვალ მივიღებთო, დაპირების შეუსრულებლობაც უმიძიდა ახლა.

— მოიყვანე, ჯანდაბას მაგათი თავი, იხმე რეჯებ-ფაშაც! — კბილებში გამოსცრა ისაყმა.

ყორჩობაში გავიდა, ისაყი ერთ ხანს ჩაფიქრებულად იჯდა, რომელიღაც ქუშიკმა ცხვირი დააღებინა, ფაშა ფიქრებისაგან გამოურკვა. ახლაც იგრძნო, რომ მარტო არ იყო. კარი გაიღო, რამდენიმე ქუშიკმა შემოაცილა რეჯებ-ფაშა; რეჯები მიესალმა და ისაყის მარცხნივ დაჯდა. არ გავივლო ფამის მეოთხედს-ლა, რომ ყორჩობაში ქართულად დიდებულებს შემოვლდა. წინ გვი ამილახვარი მოდიოდა. ორივე ხელით გაშლილი თხოვნა-არხა მოჰქონდა. მას იესე მუხრანბატონი და დიმიტრი ავალიშვილი მოსადევნენ, ორივეს სტავრა-გადაფარებული ლანგარები ეჭირათ. უკან მო. პყვებოდნენ: ზახა ფალავანდიშვილი, იასე მარჩბელი, ვახტანგ ორბელიანი და კიდევ რამდენიმე სხვა, რომელთაც ისაყი არ იცნობდა.

გივის რომ დაინახა, ისაყ-ფაშას ყოველთვის ზედაველა გაახსენდებოდა ხოლმე; იე, ატენის ბოლოს გივი ამილახვარი უძღოდა წინ ქართულ ჯვარს. მამინ იესე, მუსტაფა-ფაშა და ერასტი ყალიანდიშვილი თავიანთი ძალე-ბით ერთ არა, სულთანის ჯარი მარცხდებო-და... ახლა გივი თუნდაც შეეპყრო, ვინ იცის, ვინ გამოჩნდებოდა სხვა, მარტო ზემო ქართ-ლი კი არა, სხვებიც აუხედრებინა და...

მოსულნი მდებლად თავის დაკვრით მიესა-ღმინენ ისაყსა და რეჯებს. ყველა ერთ დროს დაიხარა და აიშართა. ისაყს თვალში მოხვდა ეს, მისალმების შემდეგ ოდნავ განზე გაიწია გივი ამილახვარმა, იესე მუხრანბატონი და დიმიტრი ავალიშვილი წარდგნენ წინ. ხელთ რომ ვერცხლის ლანგარები ეპყრათ, სტავრა გადააყილეს და მიახლოებულბემა ისაყ-ფა-შას ფერხთ წინ დაუდგეს. ერთ ლანგარზე ოქროსბუდიანი საათი, მარგალიტითა და ზურმუხტ-საფირონით მოოჭვილი ნივთები და ექვსმარედ ქისა ოქრო ეწყო, მორეზე კი მარტო მარტო შიშველი ხანჯალი იდო.

ისაყს სახეზე სწითელი მოღეო ეღერა და-ფარა მღელვარება. კიდევ კარგად დახვდა მეორე ლანგარს. დიახ, ხანჯალი იდო ზედ და ისიც გაშიშვლებული, მაგრამ ისაყისაკენ ტარი ჰქონდა მიქცეული; აშკარა იყო, რომ გივი ამილახვარი და თუ სხვა მისი თანამე-გომინ (ისაყი უფრო გივის გულისხმობდა) ნათლად მიანიშნებდნენ: ან მათი სათხოვარი უნდა აღესრულებინა, ანდა მათ შორის მო-ციქულად მხოლოდ ხანჯალი შეიძლებოდა ყოფილიყო.

— ბედნიერი და დიდი სულთანის ვეზირო-ბით პატრიცეზული ფაშავ, ინებეთ ეს მცირე სარუქარი და იყავით მწყალობელი ჩვენი! —

თავის დაკვრით მიმართა იესე მუხრანბატონს ნმა.

ისაყ-ფაშამ ერთხელ კიდევ დახვდა მეორე ლანგარზე დადებულ მოვლვარე სატევარს. რისხვა ნაშოვალა: გასცეს ბრძანება და ყვე-ლა შეიპყრონ? რეჯებ-ფაშას შეხვდა, ისე ეჩვენა, ის თითქოს არც ფიქრობდა ამახე, მას უფრო ოქროს სამკაულებსათვის დაედგა თვალნი.

ახლა გივი ამილახვარი ნადგა წინ, ხელთ რომ ეპყრა, ის გრავნილი გაშალა და კითხვა დაიწყო:

„დიდებულ ვეზირს, ათაბაგსა და დიდი სულთანის ბედნიერ მარჩვეულს მოვახსენებთა: ჩვენი ნებით ვეყმეთ დიდ სულთანს. ანლაც თავს ვდებთ ჩვენი თავით, ჩვენი შეილებითა და ყოველივე იმით, რაც გვაბადია, მის შორ-ჩილებასა და ერთგულ სამსახურზე.“

დიდი სულთანის ფერხთა-მტკვრნი და მის ნინახე მინას მოთაყვანნი მხოლოდ ამისი ფართ მავედრებელ-მთხოვნელი, შესცვალთ ბრძანება და ერთგულ ყმათა პირობაზე ქრის-ტიანული წესით გკვიმსახურით, ნუ ხელ-პყოფთ ტაძარსა ჩვენსა სიონს და სხვათა, და ამით თქვენს ერთგულ ყმათ ნუ შეგვიძრავთ გულს! — კითხვა რომ დაამთავრა მცირედ შეჩერდა, ღრმად ამოისუნთქა და განაგრძო: — ამასა გთხოვთ დიდო ათაბაგო, შუამდგო-მელ იყავ ჩვენსა და დიდ სულთანს შორის. გვიქმენ საიკეთ და შეგვისრულე ეს სათხო-ვარი, ანდა აიღე ეს ხანჯალი და ყველას ერ-თობლივ გამოგტყერ ყელი!“

ისაყმა გივი ამილახვარით დაიწყო და მის გვერდით მყოფთ სათითაოდ გადააელო თვა-ლი; მწარედ ჩაეცინა გუნებაში: „ჰმ, რა დესა-კლავი ბატკანი ამბობენ, გამოგტყერ ყელიო“. მართლაც, არც ისე საბრალო მთხოვნელთ პგაედნენ, როგორც მათი სიტყვების მიხედვ-ვით შეიძლებოდა წარმოედგინა კაცს.

ისაყი გაჟუმებული იყო, ვერ გამოჰქონდა გადაწყვეტილება.

— ან შეგვისრულე ეს თხოვნა, ანდა ყველა აქვე გაგვწირეთო! — ერთად შეუხიანენ ისაყ-ფაშას ეპრთველი დიდებულნი.

რა ექნა ისაყს? დათანხმებოდა ამით და არ აღესრულებინა სულთანის ბრძანება, რა პა-სუხი გაცევა თვით სულთანისათვის, ანდა, ვინ იცის, რამდენი ხნით გადსაჯებდა ეს ქართ-ლის გაერთიანების საკითხს? არ დათანხმ-ბოდა და შეიძლება ექვეყნა ფეხზე დამდგა-რიყო, კარგად იცოდა, განრისხებულ ქართ-ველობასთან ბრძოლა რასაც ნიშნავდა. ახლა რად არ უღირდა, ვინმეს რომ გონიერი რჩევა მიეცა. რეჯებ-ფაშა კი იდგა გარინდებული და მის აზრს ვერ გაიგებდა კაცი.

— დიდი სულთანის ნებას როგორ გადა-ვალ? — თითქმის იკითხა ისაყ-ფაშამ.

— თვითონაც მოგვხსენება და ჩვენც კარგად ვუწყით, რომ დიდი სულთანი თქვენს სიტყვას და საემშეს ფასსა სდებს, ეს ალგვის-რულეთ და ჩვენ მოგვკითხე ერთგული სამსახური! — ეს თქვა გივი ამილახვარმა და თითქოს ძღვენზე მიანიშნა.

მართლაც, ცოტა არ იყო ძღვენი — „მეც მფლფა და კარისკაცთა დასაერთამაჲადაც საკმაოდ გადამრჩება“ — გაიფიქრა ისაყმა.

— თქვენი დანა და ჩვენი კისერი! — ორთავე ხელის აპყრობით შესთხოვა ყველამ.

ისაყი ხედავდა, როგორ შეწყობილად მოემდებდა თავადთა კრებული. ამან საბოძების თამაში გაახსენა. წინასწარ რომ ვარჯიშობენ, როგორ უნდა მოიქცნენ, ან რა უნდა თქვან; ამათაც თითქოს ყოველი ნაბიჯი და სიტყვა პტონდათ მოფიქრებულ-მოზომილი.

ფეხზე მდგომი ისაყი ერთ ხანს გაყუჩდა. მფლმარად იდგნენ დიდებულებიც, იდვიდნენ.

ალბათ მიხედნენ, თანდათან რომ სულთანის ვეზირად რჩეული, ისაყმა ხელი ჩაიქნია:

— ძნელი საემეა, მაგრამ თქვენი თხოვნის შეუსრულებლობაც არ ეგება. დაბრძანდით!

— მიიწვია დასასახდომად.

— შეგვისრულეთ ეს თხოვნა და როგორც გსურდეთ, იცე გვიშახურეთ! — ერთხელ კიდევ სთხოვეს დიდებულებმა. ყველამ ხალჩაზე ფეხი მოირთხა.

— შენ რას იტყვი, რეჯებ? — შეუხშიანა ისაყი სულთანის რწმუნებულს.

რეჯებმა მხრები შეაქანა:

— თქვენ როგორც არჩევთ! ისაყმა ყორჩიბაში, მოშორებით რომ იდგა, ახლოა იხმო.

— მუქმე-ბეგს უბრძანე, კაცი გაგზავნოს და უკან გამოიწვიოს საიდ-ოღლი!

მასასრული იანება

სულიკო დიასამიძე

კახეთის შემოდგომა

პგავს ცა გომბორის გაშლილ იალაღს.
სამოთხის კარებს ვერვინ ჩარაზავს:
ჩაგში დურაჩმა შეიფრთხილა,
წნორის ფოთლები მოაქვს ალაზანს.

ამ სილამაზით ეწამე, ევნე,
თუ გინდა ნაზო, რაა კახეთი —
სიმწიფე ზნექავს რქაწითლის მტევნებს
და ბროწეულებს წითლად დახეთქილს.

მალალ გუმბათზე გინდა ავარდე,
იღხენენ, ხალხის რა სიმრავლეა.
ცაში აჭრილი დგას ალავერდი,
წნელის კარვები ირგვლივ ავლია.

თრიმღს მოუსწრია ცეცხლის დანთება,
მღერის ბადაგი სავსე სურაში,
გრემის კედელთან მომელანდება
თვალცრემლიანი თეიმურაზი.

გახარებს მიწა უსაყვარლესი,
ამ სიყვარულში, გულო, შენც დადნი,
ჭირბლს მოუვერცხლავს მთები ყვარლისა,
ატყვიათ დიდი ილიას მადლი.

აბინავებენ ოქროს მოსავეალს,
რეცხავენ ქვევრებს, დაფლულს ყელამდე
და წინაპართა დასალოცავად
ხელდახელ ცლიან წითელ ხელადებს.

ვინც პირველი...

ამ ლოდებთან დაესახლა ვინც პირველი,
სიმღერების ვარ მწირველი.
ვინც პირველი ვაშლი დარგო და ატამი,
ალამს ეუშლი ცად ატანილს.
ვინც პირველმა გაუცინა ჩვილის თვალებს,
მე იმის სულს ვენაცვალე.
ვინც გატეხა შოთი პური, დადო გზაზე,
წმინდა სანთლად ვეთავაზე.
სტუმარს სკამი ერთადერთი ვინც მიართვა,
თავად გახმა ფეხზე დგომით,
ჩემი გეარი იმ სამარის ღია კართან
აშვებული იყოს ლომი.
ვინც დაღლილ მგზავრს მიულაგა მუხის ტახტი,
თავად დაწვა თივის ძირთან,
ვინც სტოვებდა სამეზობლოდ კოდებს ახდელს,
სიტყვის თაფლიც არ უძვირდა,
მოვიგონოთ, როგორც ფუძის ანგელოზი,
როგორც სითბო დაკარგული შამის დღეთა,
ჩვენ იმ შექვის შარავანდით თავშემოსილთ
მთათა ღმერთი დღეში ცხრაჯერ ჩამოგვებდავს.

ვაჟას სიკვდილი

ჩაშხამებია ქორწილი დეეებს,
ირემი ირემს რქას შეალეწავს,
იანი ღამეს თეთრად ათევენ
და სადღაც მწყემსი აბოლებს ლერწამს.
მხედარი შავრას უკულმა ეაზმავს.

მთებს მოსყდა ცრემლის ათი არაგვი,
ზედ შეკვდომია ბაჩიათ ასმათს
ჩიტის გალობა და ლაპარაკი.
დათვის მკვახე პანტა დაუბერტყია,
შალშავს ქვაბებთან ჩხიკვნი ზიდავებს

და ჯიხვი, მწვერვალთ დინჯი ბერდია
 წამოატირებს ელვის გიტარებს.
 წამოდგებიან მორევით ლოდნი,
 თასს ასწევენ და დაზრიან თავებს,
 არწივი ჯიგარს გამოიკორტნის,

ღრუბელნი ნათელს შეისუტავენ.
 * * *
 დიდი ქალაქის სარკმლის უკანით
 ცოდვა გამოდის შაეის თმისაო:
 — ეს თუ არის და ჩვენი ლუკაი,
 ბადალი მთელის ხმელეთისაო.

* * *

მგლის ყმული მიჩვენია ჩიტის სტვენას გალიაში,
 კაცის ბოღმით აფეთქება — თოფის წამალს ფალიაში.
 გაუგონარ შვილთ ვარჩიე მოშუბარი ასი მტერი,
 ლიქნა ენას მიჩვენია პირს ჩაყრილი საფლავთ მტვერი.
 ოდეს ქვეყნის სიყვარული არ გამოეღოს ახლო-მახლო,
 ათასწილად მართალ ვიყო — უპატრონოდ დავიმარხო!

* * *

ღამით აკვანს რომ დაარწვე, იმაზე ტბილი რა არი,
 ერთია ქვეყნის აისი, მეორე დედის ცა არი.
 მოგონებანი საფლავთა დამლონებელი ზღვა არი,
 ძველ სიყვარულის ქარბუქი ზანდაზან ბინდის ხსნა არი,
 ათას ქუდიანს ჩაუვლი, განა სუყველა ძმა არი,
 ბევრი გიმღერებს მლიმარი, არ ყველა ქალი და არი.
 ბილიკნი ცადაც მიდიან, ქვეყანა ერთი გზა არი,
 კაცი უკულმა მავალი ხევში ჩამხრჩვეალი ქვა არი.

* * *

ზეცა სალამს მიგზავნის
 შემოდგომის წვიმითა,
 ნათოფარი რიერაფი
 ამიფრინდა წინიდან.
 მთა არწივით დამკვივის
 გაჭავრებულ კილოზე,
 ამ კორდისთვის ვიჩოქებ,
 იმ მოლისად ვილოცებ.
 აღმა-დაღმა დავქრიავარ
 გუდამაყრულ რაშებით.

სიცილით და ფანდურით
 მზის სულს ვეთამაშები.
 გადმოუშვით მქუხარე
 სიმღერანი, ვაჟანო,
 ააცეკონ წარაფნი,
 საფლავები აშალონ.
 ეხლა დანდობისაა
 ყელისა და ლარების?
 მიწავ, წერა მოგხადე,
 მზეო, გენაცვალები!

იოჰან ვოლფგანგ გოეთე

ფაუსტი

ქ უ რ კ

ფაუსტი. მარგარიტა ჰაიელს.

ფაუსტი

აღბათ ლამაზი ქალბატონი არ გამიწყრება,
თუ შევთავაზებ შინ გაცილებას.

მარგარიტა

არც ლამაზი ვარ, ქალბატონიც სულ არ გახლავართ*.
ისეც მშვენივრად მივალ სახლამდე.

(ხელიდან დაესხლება და მიდის.)

ფაუსტი

აი სიტურფეც ამასა ჰქვია!
ფფიცავ, მსგავსი რამ არ შემხვედრია.
რა მოკრძალება! რა სისადავე!
თუმც არ აკლია არც სითამამე,
რა დამავეიწყებს ბაგეებს ლალის
და სალუქ ღაწვთა სანუეკარ არილს?!
მერე — თვალეზი როგორ დაბარა
და ან უარი ვით მომახალა!

გაგონებულია იხ. „მხათობი“, № 8, 1981 წ

* ფაუსტი მარგარიტას მიმართავს Fräulein, როგორც მიმართავდნენ მაღალი წარმოშობის ემაწვილ ქალებს. მარგარიტა არ ეკუთვნოდა მაღალ წოდებას.

რა მოსწრებული ჰქონდა პასუხი!
მოხიბლული ვარ მე ამ ასულით.

მემოდის მეფისტოფელი

ფაუსტი

აბა. ის გოგო მომგვარე ჩქარა!

მეფისტოფელი

რომელი?

ფაუსტი

გვერდით რომ ჩაიარა.

მეფისტოფელი

სწორედ ახლახან სულიერი მამის წინაშე
სააღსარებოდ იყო ეგი ეკლესიაში.
იქვე კედელთან ატუზულმა საკუთარ ყურით
გავიგონე მე ყოველივე მის მიერ თქმული.
ისე სათნო და უმანკოა ტურფა ქმნილება,
არც კი სჭირდება მას ცოდვების მონანიება.
ასეთ ვინმეზე მე ძალა არ მაქვს.

ფაუსტი

თოთხმეტ წელს უკვე მიღწეული იქნება ალბათ.

მეფისტოფელი

შენ მუსუსივით ლაპარაკობ, რომელიც ფიქრობს,
ვარდ-ყვავილები მხოლოდ მისთვის ხარობენ თითქოს;
და რომ ვერც სინდის-ნამუსი და ვერც სათნო სული
ვერ აღუდგება წინ ამქვეყნად მის ეინს და სურვილს.
მაგრამ ყოველთვის ასე როდი ეწყობა საქმე.

ფაუსტი

ბრძენო მაგისტრო, სინდის-ნამუსს და სათნობას
სჯობს რომ მოეშვა, და პირდაპირ გიცხადებ აქვე:
თუ ის ასული დღესვე გვერდით არ შეყოლება,
ჩვენ სამუდამოდ გავიყრებით ამ შუალამით.

მეფისტოფელი

გონიერულია კი მოთხოვნა ამგვარი რამის?
თოთხმეტი დღე ხომ მაინც მინდა, მე საგანგებოდ
ამ შემთხვევისთვის რამე ხერხი რომ გამოვძებნო.

ფაუსტი

შვიდი საათით მშვიდად ყოფნაც რომ შემძლებოდა,
ეშმაკიც აღარ დამჭირდებოდა,
რომ შეაყდინოს ტურფა ასული.

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

შენ უკვე ისე მსჯელობ, როგორც ნამდვილი ფრანგი.
 მაგრამ, ძვირფასო, სთქვი, რა არის ამაში კარგი,
 როს ადამიანს გწვავს სურვილი წრეგადასული
 და უცხად სტკებები? აბა, მითხარ, ის არ სჯობია.
 როდესაც სატრფო ცოტა ძნელი დასაპყრობია:
 როს წვით და დაგვით იგდებ ხელში სასურველ ნადავლს.
 სწორედ ისე, ვით რომანებში კვითხულობთ ამას?

ფ ა უ ს ტ ი

შენ რომ იცოდე, მე ისედაც კარგი მაქვს მადა.

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

გწყინს კია, მაგამ მე ვერ ვხედავ სხვა გამოსავალს:
 მაგ ქალიშვილის ასე უცებ ხელში ჩაგდების
 იმედი ნუ გაქვს, მასთან ძალით ვერას გახდები.
 აქ საკიროა რამე ხერხი და ეშმაკობა.

ფ ა უ ს ტ ი

ნეტავი ერთხელ მასთან სახლში მაინც მამყოფა!
 შემომსუბუქე, ო, როგორმე მისი სიშორე.
 მომიტა მისი წვიესაკრავი, მისი მანდილი,
 მისი ნაქონი რამე ნივთი მაინც მიშოვე.

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

იმის ნიშნად, რომ დახმარება მინდა ნამდვილად,
 შენს საწუხარზე რომ მეც მუდამ ვწუხვარ და ვნალელობ,
 გინდა, ახლავე აგისრულო გულის წადილი
 და წაგიყვანო, სადაც ის სახლობს?

ფ ა უ ს ტ ი

მაშ მე მას ვნახავ? მაშ ის მალე ჩემი გხადება?

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

არა! ის ალბათ შინ არ დაგვხვდება
 და მეზობელთან იქნება ამ დროს.
 შენ კი იქ, მარტო დარჩენილი, ნეტარი გრძნობით
 უტკებს ოცნებებს მიეცემი მომავალ ტრფობის.

ფ ა უ ს ტ ი

ახლავე წავალთ?

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

არა, არა! ნუ დამაჩქარებ.

ფ ა უ ს ტ ი

ეცადე. იქნებ საჩუქარი მიშოვო რამე.

(გადის.)

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

უკვე საჩუქრებს ეძებს მისთვის! — უნდა ჩავთვალოთ, რომ საკმე მალე წავა თავის წესით და რიგით. მე ერთ ადგილას, მახსოვს, დიდი განძი ჩავფალი.* ჰოდა, დრო არის საგანგებოდ მოვებნო იგი.

ს ა ლ ა მ ო

სუფთად დალაგებული ოთახი. მარგარიტა ამას იწინავს.

მ ა რ გ ა რ ი ტ ა

რას არ მივცემდი, ღმერთო ჩემო, მე ალბათ ახლა, ოღონდ გამეგო, ვინ იყო ის, გზაში რომ დამხვდა! გარეგნობაზე ემჩნეოდა, რომ კეთილშობილ წოდებას უნდა ეკუთვნოდეს. თორემ უცნობი ასე თამამად გზადმისაჯილს არას მეტყუდა. ეს რომ ასეა, თვალეზზედაც კარგად ეტყობა.

(გადის.)

შემოდიან მეფისტოფელი და ფაუსტი.

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

შემოდი, მაგრამ ცოტა ჩუმად კი იყო უნდა.

ფ ა უ ს ტ ი

(ხანმოკლე სიჩუმის შემდეგ)

გამოგიტყდები, რომ მე მარტო დარჩენა მსურდა.

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

(შითხედ-მოიხედავს)

ყველა ქალწული როდი ცხოვრობს აქ ასე სუფთად.

(გადის.)

ფ ა უ ს ტ ი

(ირგელივ მიმოიხედავს)

სალაში შენდა, სასურველო წმინდა სევანეც, და შენაც, ბინდო, გულში ამო გრძნობის გამჩენო! ო, სასოებავე, სასეტარო შექში განმბანე! ო, უფრო მძლავრად შემომენთე, ტრფობავ მტანჯველო!

* ხალხში გავრცელებული თქმულების თანახმად, ეშმაკი მიწაში ჩაფლული განძელის მფლობელად ითვლებოდა.

რა სიმყუდროვე შეიმჩნევა აქ ყველაფერში.
წესიერება, რომ იტყვიან, სწორედ აქ არი.
რა სიმდიდრეა ამ დალოცვილ სიღარიბეში,
რა ნეტარებას იტევს აქ ეს ვიწრო საკანი!

(უშვება საწოლის გვერდით მდგარ ტყავის სავარძელში.)

ო, სავარძელო, ალბათ შენზე რაოდენ ხშირად
მსხდარან ნეტარი წინაპრები ოდესღაც წინათ.
რამდენჯერ შემოგხვევია გარს ტახტს მამაბაბურს
ბავშვების გუნდი მზიარული, და სულგანაბულ
ჩემს საყვარელსაც, შესაძლოა, იესოსადმი
მადლიერების გრძნობით აღვსილს, მოხუცი პაპის
მტკნარი ხელები უკოცნია. მე ვგრძნობ, როგორი
წესიერების სული სუფევს ირგვლივ, გოგონი.
ვგრძნობ: დედობრივი კრძალებით სავსე, მაგიდას სუფთას
როგორ აფარებ შენის ხელით გაბერტყილ სუფრას;
ან იატაკზე ფეხქვეშ ქვიშას როგორი ზრუნვით
აბნევ* და მთელ ამ ლარიბულ ქოხს რა კოხტად უვლი.
სწორედ ეგ შენი ღვთაებრივი ხელები არის,
რომ ის ზეციურ სასუფეველად აქციონ ლამის.
აქ კი!..

(გადასწევს საწოლის ფარდას.)

უეცრად რად შემიპყრო ამ წმინდა თრთოლვამ!
აქ შეუშინეველად ალბათ დიდხანს შემეძლო დგომა.
დედაბუნება აქ ქმნიდა და აქ ზრდიდა სწორედ
უმშვენიერეს ამ ანგელოზს ტკბილ სიზმრებს შორის.
აქ იწვა იგი, ვინც ნამდვილად ანგელოზს ჰგავდა
და ჩვილი მკერდით სიცოცხლეს და მზეს ისუნთქავდა.
ბუნებამ თავის უწმინდესი საქმით დიადით
შექმნა ქსოვილი რამ იშვიათი,
რომელმაც შემდეგ ციურ ძალთა მზერა მიიპყრო
და ღვთაებრივი სახე მიიღო.

შენ კი აქ ნეტავ რამ მოგიყვანა?
ან რა გეენის ციციხლით იწვიხარ?
ან შიშით გული რამ შეგიქანა?
საბრალო ფაუსტ, ველარ მიცენიხარ!

მწვავდა სურვილი უხეში ვნების,
და უნაზესი ტრფობით კი ვდნებო.
ნუთუ ჭადოსნურ მოვლენებს შორის
ვართ მხოლოდ ბედის სათამაშოანი.

ამ დროს ის აქ რომ შემოსულიყო,
ალბათ ბავშვივით დავიბნეოდი.
და მოძალადე უხეში, ბრიყვი,
მის ფერხტ წინაშე განვირთხმებოდი.

* სისუფთავის მიზნით საბლის იატაკზე თეთრ ქვიშას აბნევდნენ.

მეფისტოფელი

(ბოუნდება)

ჩქარა. - წამოდი! ჩქარა, თორემ ის უკვე მოდის.

ფაუსტი

არა! მე აღარ დაებრუნდები აქ არასოდეს.

მეფისტოფელი

ეს მძიმე ყუთი სხვა ადგილას ვიპოვე ახლა*.
ჩვენ კარადაში ჩავეკეტავთ მას. და ალბათ როგორ
დაუბნელდება კვეა-გონება საბრალო გოგოს,
როცა კარადას გააღებს და განძეულს ნახავს.
განძეულით ამ სავსე ყუთს აქ საჩუქრად ვტოვებთ;
ძვირფას ნივთებით კიდევ უფრო ძვირფას ნივთს ვპოვებთ.
ბავშვი ყოველთვის რომ ბავშვია, მენდე ამაში.
და თამაში კი, ჩემო კარგო, არის თამაში!

ფაუსტი

არ ვიცი, რა ვქნა?

მეფისტოფელი

იქნებ სჯობდეს, სთქვა პირუთვნელად.
რაო, ხომ არ გასურს შენ მაგ ყუთის მისაკეთება?!
ამ შენთხვევაში შენს სიძუნწეს კარგ დროს ტარებას
გუსურვებ. მე კი ნულარა მთხოვ აწ დახმარებას.
წელზე ვეხს იღვამ, კეფას იფხან, არ იცი, რა ქნა,
ამას კი თურმე კვეა-გონება გაურბის სხვაგან.
მართალი გითხრა, არ მეგონა, ასე ქვაწვია
თუ ბრძანდებოდი. არც კი იცი, ალბათ რა ძვირად
მიღირს მე აქ ეს ყველაფერი.

(ღვამს ყუთს კარადაში და კარს ეტაცს.)

ახლა კი, აბა,

აქედან უნდა მოვესვათ სწრაფად,
რათა შენს ტურფას მივცეთ იმის შესაძლებლობა,
რომ უტრადლება მოგაქციოს ნებაყოფლობით.
პირდაპირ ისე მოუქნელად ირჩები, თითქოს
სადმე მსმენელთა წინაშე იყო.
და, როგორც ნამდვილ მეცნიერს შევინს,
მეტაფიზიკის უმძიმეს ენით
მათთვის რალაციის ამოხსნას ლაიობ.
მოკლედ, რაც არის — წავიდეთ, წამო!
გაიან

* სხვა ადგილას ვიპოვე ახლა. — მეფისტოფელს
ამით ამს თქმა უნდა, რომ მის მიერ ნაპოვნი განძი არც ისე წმი-
ნდა წამოშობისაა, როგორც მარგარიტას ოთახი.

შემოდის მარგარიტა ლამპარით ხელში.

მარგარიტა

რა შეხუთული ჰაერი არის.

(აღებს სარკმელს.)

სალამო კი რა გრილია გარეთ.

რალაცნაირად ქიბრუის თავი.

დედიკო მაინც დაბრუნდეს მალე.

ვცახცახებ, მაგრამ არა მიშავს რა.

რა სულელი ვარ და რა მშიშარა!

(მღერის და თან ტანთ იხდის.)

იყო თულეში* მეფე ქებული

ერთგულებით და ფიცით თავისით.

და სიკვდილის წინ შეყვარებულმა

მისცა სახსოვრად ოქროს სასმისი.

მეფე ამ სასმისს ვერ ელეოდა.

თავის ერთადერთ ნუგეშად სთვლიდა.

თვალეზზე ცრემლი მოერეოდა

ხოლმე, როგორც კი მას გამოსცლიდა.

როს აღსასრულის დაუდგა ქაში,

მემკვიდრეების ნახვა ინდომა.

გასცა ქონება და მიწა-წყალი,

მაგრამ სასმისი თვით დაიტოვა.

მამაბაბეულ ზღვისპირა კოშკის

მდიდრულ დარბაზში გათენებამდის,

სასახლის რჩეულ რაინდებს შორის,

ის დიდი ამბით იხდიდა ნადიმს.

წამოდგა მეფე, როგორც იცოდა.

მყის გამოსცალა სიკოცხლის ალი.

და ზღვის ტალღებში გადაისროლა

სასმისი ამო ოცნების დარი.

ზღვამ გაიტაცა ის გამალებით,

თუმცა მზერა კი შეასწრო ერთი.

მერე დახუჭა მეფემ თვალები

და წვეთიც აღარ შეუსვამს მეტი.

(აღებს კარადს, რომ კაბა ჩამოკიდოს, და ხედავს ყუთს.)

ეს კობტა ყუთი აქ საიდან გაჩნდა ნეტავი?

ვითომ კარადის კარი დამრჩა დაუკეტავი?!

საკვირველია! ვნახო მაინც, რა არის შიგნით.

აღბათ დედამ თუ დაიტოვა გირაოდ იგი.

გასაღებეც რომ ზონარზევე ჰყიღია! ვფიქრობ:

თუ გავხსნი, სულაც დიდი ცოდვა არ უნდა იყოს.

(ხსნის.)

* თულე — ზღაპრული ქვეყანა ტყიდურეს ჩრდილოეთში. ეს
 ლექსი „ფაფსტისაგან“ დამოუკიდებლად დაიწერა ქვრ კოდვე 1774
 წელს და მისი ფაბულა მთლიანად გოეთეს ეკუთვნის.

ღმერთო ძლიერო, ეს რას ხედავს ჩემი თვალები!
სამკაულეები. და როგორი გადასარევი!
აღბათ არც ერთი ქალბატონი უარს არ იტყვის
მეჭლისზე წასვლას ამ ძვირფასი თვალ-მარგალიტით.
ეს ძეწკვი თუ არ გავისინჩე, ვერ მითმენს გული.
ნეტავ ვის უნდა ეკუთვნოდეს ეს განძეული?

(იკეთებს სამკაულებს და სარკის წინ ტრიალებს.)

ეს საყურე რომ ჩემი იყოს, რა იქნებოდა?
არც კი მეგონა, თუ ის ასე მომიხდებოდა!
უშნერ და, ღმერთო დიდებულო, ასე გგონია,
მასთან თვით სიყრმე-სილამაზეც მონაგონია.
აღბათ სიყრმე და სილამაზეც ერთობ კარგია,
მაგრამ ისინი ხშირად თითქმის არას გვარგია.
სილამაზისთვის თუ არ გვაქვს, ამაზე გული
არც უნდა დაგვწყდეს: ქვეყანაზე ბევრია შური.
ისე კი, რომ ვთქვათ, უფრო ოჭროს მიელტვის ყველა.
ვაიმე, ვაი, ჩვენ საწყლებს, ჩვენა!

სასწირო კვლევი

ფ ა უ ს ტ ი ჩაფიქრებული ბოლთას სცემს.

შემობის მეფისტოფელი.

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

ვფიცავ ჯოჯოხეთს, უარყოფილ სიყვარულს ვფიცავ!
სხვა უარესი, არც კი ვიცი, რა დავიფიცო.

ფ ა უ ს ტ ი

რა დაგემართა? ასე სახე რამ მოგიღრიცა?
ისეთი ფერი გადევს, ლამის ველარც კი გიცნო.

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

მე ჩემს თავს აღბათ ეშმაკამდე გზას დავულოცავ.
მაგრამ რა ვუყო, თვით ეშმაკი გახლავარ როცა.

ფ ა უ ს ტ ი

გადარეული ხომ არა ხარ, რა მოგივიდა?
თუმც წვევლა-კრულვა მე არც მიკვირს შენი პირიდან.

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

სთქვი, აბა როგორ არ იქნები გადარეული,
როს გრეთქენისთვის მიტანილი ის განძეული,
ხუცესმა იგდო ხელთ. მისმინე! როგორც კი დედამ
იხილა ჩვენი საჩუქრები, დაეცა ბნედა.
სულ ხომ სალოცავ წიგნებს უზის თავჩაქინდრული
და კარგად არჩევს, სად წმინდაა, სად — უწმინდური.
როგორც კი განძი დაინახა, მყისვე იყნოსა,

რომ ამ ნივთებში სასიკეთო არა იყო რა.
 „ჩემო გრეთელენ! — შესძახა შვილს. — ავ გზით
 შენაძენს
 უფალი ღმერთი ქვეყანაზე არას შეგვარჩენს.
 მას მოაქვს მხოლოდ სულიერი ტანჯვა და შფოთი,
 და განძეული ჩვენც ღვთისმშობელს შევწიროთ მოდი!
 სამაგიეროდ ჩვენ სინდისიც სუფთა გვექნება
 და თან კიური მანანაც თავს ჩამოგვეფრქვევა“.
 როცა გრეთენმა მოისმინა დედის ნათქვამი,
 ესლა იფიქრა საცოდავმა გულის ფანცქალით:
 ამ განძეულში ხეტაე რაა ისე მანერო,
 ან ნაჩუქარ ცხენს კბილებს როდის უსინჯავდნენო;
 ან უკეთური რად არისო ნეტაე ის კაცი.
 ვინც ჩვენ უჩუმრად მოგვართვაო სახლში ეს განძი.
 ამასობაში დედაბერმა ხუცესი იხმო,
 რომელიც ხელად მიხვდა, საქმე რაშიაც იყო.
 როცა სუნსულით მივიდა და განძი იხილა,
 იხარულისგან კინალამ არ დაიკიხვინა.
 სთქვა: „ვეშმარიტად განგისჯიათ, ჩემო შვილებო:
 ვინც უხვად გასცემს, ღმერთი არის იმის ქომავი.
 ჩვენს ეკლესიას აქვს ძალიან დიდი სტომაქი,
 კუქს არ უფუჭებს, რისი ჩანთქმაც გინდა ინებოს.
 მის ხახას ცოტა ქვეყანა თუ გადარჩენია,
 მაგრამ ფრჩხილიც კი არასოდეს წამოსტკენია.
 თუმც უკეთურის მონელება სხვასაც უცდია,
 მაგრამ ეს მხოლოდ ეკლესიას თუ შეუძლია“

ფ ა უ ს ტ ი

ეს ჩვევა ძალზე რომ გავრცელდა, ცხადზე ცხადია.
 ურიები და შეფენიც ხომ ამას სჩადიან.

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

შემდეგ კი მისდგა სამკაულებს და ძალზე კობტად
 მოხვეტა თითქმის ყველაფერი, რაც ხელში მოხვდა.
 და განძეული, როგორც თხილით საესე კალათა,
 ისე წაიღო, რომ მადლობის სიტყვაც არა თქვა.
 დედა-შვილისთვის ერთადერთი, რაც გაიმეტა, —
 ღვთიური მადლის მოლოდინით დააიშვდა.

ფ ა უ ს ტ ი

გრეთენი?

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

მან ხომ დარგისაგან არ იცის, რა ქნას.
 სულ განძეულზე ფიქრობს თუმც ის საწყალი, მაგრამ
 ყველაზე მეტად მაინც სტანჯავს იმაზე ფიქრი,
 ვინ მოუტანა განძეული? ვინ იყო იგი?

ფ ა უ ს ტ ი

მისი დარდი რომ ჩემი გულის დარდია, იცი?!
სხვა საჩუქრები მომიტანე ახლავე მისთვის.
მაინცდამაინც მე ძველებზე არც დამრჩა თვალი.

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

მაშ რა! შენთვის ხომ ეს ბავშვური თამაში არის.

ფ ა უ ს ტ ი

იშოვე-მეთქი, რაც გიბრძანე. თან ისე ჰქენი,
ეგება მისმა მეზობელმა შეგვიწყოს ხელი.
იყავ ეშმაკი და მოეშვი დოცლაპიობას.
სამკაულებს რომ თან მოიტან, მადლევ პირობას?

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი

ღიახ, ბატონო! შესრულება მიყვარს მე სიტყვის.

ფ ა უ ს ტ ი გადის.

შეყვარებული ბრიყვი! უკვე მზად არის თითქმის,
ფოიერვერკად მზე, მთვარე და თვით ვარსკვლავებიც
დაწვას, ოღონდაც გაუხაროს სატრფოს თვალები.

გადის.

გერმანულიდან თარგმნა გიორგი ჯორჯანელმა

სუთასი კოშკის მხარეში

კოშკების დახმწელებზე მსჯელობა, ერთი შეხედვით, ვინმეს შეიძლება მოამბობად შოგ-ჩვენის — ახლა ჩალა დროს მაგაზე საუბარია. მთელმა ქვეყანამ მშვენიერად უწყის, რომ მტრისად არიან შემარბულიო. ზოგიერთი ცნობილი პიროვნებაც კი რატომღაც ფაქრობს, რომ ეს გოლიათები გვაროვნული შეუღლისა და ქიშის ნადავზე აღმოცენდნენ და ზღლის ვიწრო-მეტრკანტილურ ინტერესებს ემსახურებოდნენ; ჩალა გამოიდიოდა — მთელს მსოფლიოში გარეშე მტრისაგან თავის დასაცავად არხე-ბობდნენ ციხე-კოშკები, მხოლოდღა სვანეთში ააშენეს მინი მუზობლისათვის სვირის საჩქენელად? ამ საკითზე ბერძნისაგან მშენია ურთიერთსაწინააღმდეგო მოსაზრება — გარეშე-სავანაც და შინაურისაგანაც იმ გარეშეებსაც, ამ შინაურებისაგან ჰქონდათ აღზათ თავის დროზე ჩანერგილა ვითარების ამგვარი მცდარი ინტერპრეტაცია. იხინი ამტკიცებდნენ, ამ მოუხვედეთში მტრის ლაშქარი ხიდანაღ შემოაღწევდა, თავს უფლებში რაღაზე გაყოფდა, თანაც რა დოკლამისა და ავლაღიღუბის უნდა დახარბებოდაო; მასხადაამე, ეს კოშკები „აღვილობრივი საქირობისათვის“ უნდა იყოს აშენებულიო.

მართლაცდა, თანამედროვე ადამიანისათვის ძნელია განმხილოებული კუთხის კლდეკარებში შეღწეულ ურდოთა წარმოსახვაც კი, მაგრამ უნდა გაითვალისწინოთ სწორედ დროის, ეპოქისა და ცივილიზაციის ფაქტორი — მეოცე საუკუნეში მსოფლიომ მართლაც რომ საოცარი ნახტომი გააკეთა პროგრესისაკენ, უკველებე ამან კი საფუძველი გამოაცალა ერებისა და ხა-

ლებების ურთიერთმტრობისა და შეუღლის ტრადიციულ მიზეზებს. ამიტომაც, ბუნებრივია, ჩვენთვის ძნელი წარმოსადგენია კავკასიონის ფერცხალებს შეუფილი ქვეითი ლაშქარი — ბორცურსახეებით აღჭრული, მტრის თავით ფეხამდე შეიარაღებული გუნდები, უტუმრად, მოთარეშენი ბეროს, მესტიის, ლეხნირის, ტაბერის, წანერისა და სხვა გადასასვლელებზე, თვითონ წარმატებაში დარწმუნებულნი, უინჩად რომ გამოვდგომიან სამტრო ბილიკებს.

სვანურმა ზეპირსიტყვიერებამ მრავალი ლექსი, ლეგენდა და თქმულება შემოინახა, სადაც მოთხრობილია გარეშე მტერთან ბრძოლაზე, გამარჯვებასა და ვაეკაცურ საქმეებზე. დიას, მხედველობაში მაქვს გარეშე, უცხო თესლია და ჭილაჯის მომხვედურთან შერკინებანი და არა თემებს შორისი შეღლი, რასაც, სამწუხაროდ, ისევე, როგორც მთელს მსოფლიოში, სვანეთშიაც ჰქონდა ადგილი. და, ბუნებრივია ამ თემაზედაც საქმარისად მოიპოვებოდა ზღბური ზეპირსიტყვიერების ნიმუშებიცა და თქმულებათეგანდებიც.

ერთი სიტყვით, კოშკების ამბავი ვილას არ ინტერესებდა. ჩემს თანამგზავრებსაც ერთი ხული ჰქონდათ ადგილობრივი, სარწმუნო ინფორმაცია მიეღოთ აღნიშნულ საკითზე, შეცარ დავახანე და მარჯაანების სახლ-მუხეუმისაკენ დაძრულ მოხუცებს მურყვამებზე ჩამოვუღდე საუბარი:

— ბუბა მამილა, ჩვენს სტუმრებს აინტერესებთ რისთვის ააშენეს ეს მურყვამები ჩვენმა წინაპრებმა, გარეშე მტრისაგან თავდასაცავად თუ სხვა რამისთვის...

მამილამ ხმათროღებულმა მომიგო:
— ზოგიერთს აღზათ ჰქონია ერთმანეთში

სამტროდ გვიპირდებოდა. უფრო სწორად, ჩვენს წინაშე სჭირდებოდათ. მაგრამ ეს ვარაუდი სწორი არ ვახლავთ. ჭერ ერთი, ასეთი მტრობა რომ უოფილიყო, კოშკს რანაირადღა ააშენებდა რომელიმე თემი, ვჯარი თუ სამო. ვანა ღაფაროა, ანდა სასიმიდვე წაღია, რომ ერთ ღაწვეში უტრმარად ჩააქრობ. კოშკის მშენებლობისათვის ოჯახები ათრჩებ ათეული წლებით ემზადდებოდნენ, მზადებაც არი და მზადებაც — დღეს რომ წოგი ფულს მოაქუჩებს და ერთ დღესაც დაიჭრება — მაწანებნა და სხვადასხვა ტექნიკას მოაყრის მშენებლობას, მუშებს დაიქირავენ ანდა სულაც საუფაბოვრებო კომპანია ჩაურცხავს ღირებულებას და თვითონ სამსახურსაც კი არ მოსცდება, ისე აუშენებენ საცხოვრისს, ეგრე კი არ იყო ძველად: მხოლოდ საკუთარი მოწადინებით, საკუთარი ძალით — როგორც მუშალებით, ასევე გამწვევი საშუალებებით უნდა შეხდებოდა ამოდენა საქმეს. ათი წელი უნდა მოგეპარაგებინა სამშენებლო ქვა და ბრეში, კირჭვა და მის გამოსაწვავად უმარავე შეშა, ზღობად ქერის უტყალი და კერცბი, ათი წლის თავადებელი მუშაობა წინ ეყო კოშკის მშენებლს. ახა, თუ კი ასეთი მტრული საშინაო ვითარება იქნებოდა, ვიღა ააშენებინებდა ამ გილათსა, ვიღა აცდიდა ამოდენა მოცულობის სამუშაოს შესრულებას; სხვა რომ არაფერი, ისეთ დაძაბულობაში როგორღა შეძლებდა ოჯახის დაპირებას და ზღარული საქმის მოვარებას... ზღარულ საქმეებს, კარგად იცით ეგ ამბავი, ზღარული ჭონებას სჭირია, მაშა...

— ისე დმერთმა გახვედოს, როგორც მართლსა ბრძანებ, — შეუქო ნათქვამი ედუკა, — შეე ზეტრქარ მსმენდა უფროსებისაგან, რამხელა ჭფა ადგა თურმე კოშკის მშენებელ ოჯახსა. ოღონდ მაშინ დადი ოჯახები უოფილან, ახლანდელ ზუთ-ექვს ოჯახს რომ ეყოფა, ამდენი წვერისაგან შეხდებოდა. თანაც დღაბატარიანად ყველა საქმობდა თურმე, დღეს რო სწავლაზე არიან მომდრეები, ვინც მართლა სწავლობს, ამათზე კი არას ვამბობ, აი წარმაც გფოებშივით რო იმზუნებენ გაკვეთილებსა და სინამდვილეში თავში არაფერი შეხდით, ვანა ამასთენი ცდებოდნენ უმარწილები იმეამად რომ...

— მერმე ისა თქვი, ეს კოშკები რომ ააშენეს, იმხანად თოფი არცა ჰქონათ, ბოლო დროს შეიძლება კაფიანა და ფილათა თოფებმა მოლსწროთ, მერე რა მტაცდებო ამითი? მაინც არაფერი. აი, სიტყვაზე ჩვენი დაქცეული კოშკი რომ წამოვყავნით, ცბონდეს მისი სული, ავძვერ, სიტყვაზე, იმ კოშკზე და სათოფროში ჩავსანგრად, ვიღას უნდა ვერსილო ჩემი მშეილდისარი და ვინდაც კაფიანა თოფი? ან ბერძენები უნდა გაფუფო, ჩემო ედუკ, შენ მართლა არ გგეგონოს, მაგას ისე ვამბობ თო-

რე... — ბოდიში მოუხადა მახიტა და დაიწყო ქაღს.

— რას ამბობ, შე კაცო, რომც დამიმიწრო, მაშინაც არ დავიჭერებ, რო გულში ბორბტება გაედებს, ეგღა მაქლია... — თითქოს ბუწა გააქშოაო, ზელი აიწინა ედუკმა, — თუცა შენ რომ იმ დაქცეულ კოშკს წამოაყენებ, მანამ არაფერი გეტყონოს, — ჩაიციანა მერე სახეგაბად-რულენა.

— ჰო, ნუ მოიბი ახლა კუდები შენებურად, რა ვთქვი, ქალო, ისეთი, რომ ამდენი მოაუოდე, რა იცი, იქნებ ვაშენებ და შეტბაც ვშვრები, ჰო, რა იცი, რომ...

— დმერთმა ქნას, მაგრამ ჭერ ამით უნდა გაყვეთ საქმეზე, და ის წამოწვებული საუბარიც უნდა ჩაუშთაგრო ბოლომდე; რაო, მერმე, აძვერი იმ დალოცვილზე და გამართე შენი თოფიარალი, მართლა უნდა ამოფუფო ქვეყანა თუ რა ვიპრობია, გააგებინე ამ ზაღს, ნუ იცი ბოლმე კაცის საგონებელში ჩაგდებია...

— რა მოსახსობი ენის პატრონი ზარ, იმას მაიწ გაუწიე, ქალო ვარაუდი, დღეს რო გუნებაზედ ვეცარა ვარ, ჰო და იმას ვამბობდი, შენ ხარ ჩემი ბატონი, — აძვერები ამ მურყავაშენ, ან ხერგანებს უნდა ვბუთქო თოფი, ან ჩემსავე სამშოს ვავუგზავნო მოციხევა, ან ჩვენი კარის ყველაზე საუვარტო მეზობლები, გოშილიანები უნდა დააკოტრილიაო; სხვა რა გჯნა, ვერც მშეილდ-ისარი და ვერც თოფის ფინდები ვერტს ვერ გაიბანს, ესე ეგი, უფრო შორს ვერ უწვდენს მიწაწმი. რაღა გამოვიდა, გავწვობტე მთლად ახლობლები და მარტოსული მერცხალივით შემოვტრია მურყავას ქონგურს, შემოვტრინი და გახარებული ვჭიკიკებ, ისე აუშენდათ გვერდები, ვსაც ასეთი სისულელისა მართლა სერბა... აგრე რო უოფილიყო, ახლა სულიერის ჰკავანება არ იქნებოდა ენგურისა და ცხუნისწყლის ბეობებში, სულ ამიზოყადნენ ადამიანები ერთმანეთსა, არა და ზაღსმარავლობა უოყველთვის იყო ჩვენს მხარეში და არის დღესაც, ის კი არა და, სხვა უფლებსაცაე ვკავარბებთ თურმე გამრავლების მხრივ...

ყველაფერი ეს, რაც ვთქვი, თუ არ არი საქმარისი, ერთსაც გეტყვით და ამით მოვრჩეთ კიდევაც ამაზე ლაპარაკს — ეგ კი მართალია, რომ კოშკების სიმრავლე და სათიბებისა და ტაყების სიუხვე გვიარის სძლიერებს ნიწნავდა. აი, ესენი ავიღოთ მაგალითად, — ედუკს გადუხედა მახიტამ და თან ზელი მხარზე დაადო თავის დობილს, — ყველაზე საუკეთესო ადგილ-მამოლები და ყველაზე მეტი კოშკები და ისევე ერთ-ერთი უძველესი საცხოვრისი თავისი ცხუნე-კოშკითურთ, მაჩიბ-მყინბითურთ, სასაფლაო-აკლდამითურთ, საიდუმლო გვიარბებითურთ, დიდეგებიითურთ, ეკლესიითურთ მაკათ გვიარს ჰქონდა სვანეთში, მაგრამ იმიტომ კი არა, რომ ბატონები იყვნენ, არც არავის სმენია რომ ვი-ღაცეები დაეჩაგროთ, ჰქონდათ, მაგრამ სხვათა

თანხრად ცხოვრობდნენ თავისთვის მშვიდობიანად, გაჭირვებულადაც იყვნენ ხანდახან და დაღლინებულადაც... კოშკები რომ წიდა მტრობისთვის უფილიყო, მაშინ ქვეყნის მპყრობელების ტყვენი იქნებოდნენ, ასე უნდა გვეფიქროს ამ შეფთხვევაში... ჩვენს სენათში კი მპყრობელები აწვითადაც თუ შემოიხეტებულან. ან საადაწადა იქნებოდნენ, როცა ეს გოლიათები გასადრებულად ღმერთებისთვის მშვიდობის მწუედ და დატყვევდნენ და ღმერთის ბედობას, მითხარი, ვინ შეუძლებდავდა...

— არც მაგათი ადგილ-მამული ჩამოუვარდებოდა ბერისას, და არც მაგათი ციხე-კოშკები და საცხოვრებლები, აი, ერთი მათგანი — დიმიტრიანტული, ახლა რომ მივდივარ, მაგათი ვეარსა ვახლავთ, თითონ რომ არაფერს ამზობს თავის თავზე ვანა მართლა ისეა რომ... — ისარგებლა წამიერად ჩამოვარდნილი დღმითი იდუგება.

ბიძინა ხარბინანი:

ასე იყო ერთ მშვენიერ დღეს ვაჟაგო, რომ ძველთა დაცვის სამმართველოს დაღამში ფალიანების საცხოვრებელი სახლის კომპლექსის შეფენიდა და შეფერმონტებია კიდევ. მე რომ ის ვნახე, გაოცებული დავჩი. — არ დაამალოყოფდა შეყვითების ხარისხში — სხვა ყველაფერს რომ შევეფერა, სახურავის დამოკლება მაინც არ ვამიგია არსად — უვარი კედლის შუამდგოდა იყო მოყოლებული, მთელი წყობის წუალი კედლები უნდა ჩაეონილიყო. ორმოცდაათათა სამედი დასჭრომით მისი შეკეთება. მაშინ ვთქვი — ხარაქალა თქვენს შექმნას-მეთქი, არც ისე გაჭირვებულები უფილიხარო-მეთქი. მაგრამ კიდევ უფრო მომივიდა გული: თუ ფალიანების კომპლექსი შედიოდა მათი მფერველების სფეროში, ჩვენმა რადა დაწავა-მეთქი: ასეთი, კოტა არ იყოს, მოშინუნდა გარონბა დამეფულა იმ წუთში. მაგრამ ეს იყო კეთილმოშინუნული და არა ბოროტგანზრახვიანი გარონბა. მეც მიწიდა, რომ საქმე ადგილიდან დაშინდა ბოლოსდაბოლოს. მაშინ მომივიდა არაქალა — ამ დროზე და გაყოლებია ხარისხიანადაც საკუთარი ძალებით ჩვენ თვითონაც ზომ მშვენიერად შევაკეთებთ საკუთარ საცხოვრებელ-მეთქი. ასი ოქაბი ვართ მებრძოვი ბერგანებში. ვამოვიფან თითო კაცს ოქაბიდან და თუ კი სამშენებლო მასალები მქონა, სმ დღეში მოვიყვებ საქმენ-მეთქი. აქაურობას ხელ ეკლვისისავით მოვაკობტავებთ და ისე ჩავახარებთ მიმდებს კომისიას-მეთქი. მართლაც ჩავახარებდით, ბოლოსდაბოლოს, ჩვენს საქმეს ვკეთებდით და არა მტრისას, თანაც ამ საქმის ავანგარდში ყველანი მშვენიერად ვერკეთებდით, ინიერებნი, არა ვჭირებოდით, თორემ ვვარში ისინიც ხლომად გვყავდა, გულიანად მოვეკიდებოდით საქმეს და იმ სამმართველოს შერემონტებულზე ასევე ხარისხიან ჩამოშვევარს ჩავა-

ხარებდით აკადემიას, ოღონდ სტრუქტურული მასალები გამოეყო და ფონდირებულ-სტრუქტურული მნიშვნელობის და დამარბენი ჩვენ ვეცოდით; ამ წინადადებით მივადგი კიდევ ვეცოდით დაცვის სამმართველოს ხელმძღვანელობას — თქვენ რომ ორმოცდაათ-სამოცდაათი ათასი უნდა დახარჯოთ შეკეთებაზე, მე ხელ მიიანამიანად, ათი ათასი მომიციოთ და იმაზე უფროებს ჩამოშვევარს ჩავგარებთ, თანაც უფროებს დროში-მეთქი. იქ უნდა ვეძლიებოთ ინტერვაქარი და წვიმა თავისას შერება. ორი ძირაც კი საკმარისია და სამი ძირის ხელში რა ზეირი და ადგილობა იმ უველიანგან ათვლისწუნებულ კომპლექს-მეთქი, — კიდევ შევაკოვებ თაუ. მაგრამ თორმე ჩემს წინადადებაში აყო რადაც ვამაღწიანებელი ნიუანსი და მე კი ეს თავის დროზე ვერ ვაეთვალისწინებ, კერძოდ კი ის, რომ ფალიანების საცხოვრების რემონტი მათი სამშენებლო-სარესტავრაციო უბნის ნაბედავი გახლდათ, ჩრდილოდ მათ ადგილობრივ და არა სხვა ვინმეს, ოქაბა მე რავე კრიტიკული შენიშვნა სულაც არ გამომოქვამს შეკეთების ხარისხის გამო, უხარლად ვთქვი, რომ იმაზე უფიეთხად შერემონტებულმა და ადგილილს ჩავახარებთ-მეთქი. უფიეთხად უფიეთისი რამ გამოვლა, კაცო, ამ ქვეყანაზე, არა მარტო უარსზე ზომ არ უნდა ვთქვიროთ, მაგრამ ეს ნიუანსი მაინც ვამიარა და, ბუნებრივია, ამის გამო და ათასი კიდევ სხვა რამის გამო, ჩვენმა ამ ვიზიტმა იმერადაც სასურველი შედეგი არ გამოიღო...

პატრონი:

ბიძინას ნათქვამზე იქნება ღირდებს დაფიქრება: — სახლის მატრონი ბუნებრივია, რომ უფიეთ იყოს, სად რა აქვს ჩამონგრეული, რა უფიარბ და უღმინს მის საცხოვრების, დროც აქვს და სურვილიც ადგილზე მუშაობისა. სამონავაროდ ჩრდილო კავკასიაში გადაუხველდა ოქაბს აქვე, ადგილზევე გამოადგება. სეჩიეთის პირობებში, როცა ადგილობრივი მუშაების საწარმო-დაწესებულებებსა და მშენებლობებზე დანადგება არ ზერბდება, რამოდენა შედავათია არსებობის წყარო შენვე, საკუთარ სახელში რომ გამოვიჩინდება, ჩაბარე ოქაბის უფროსს ვასეკეთებელი და დაიქმულ ფროს მაკობზე. მე უნდა გეტყუოთ და პირობას არ შეასრულებს, სიტყვას გატეხავს თუ არა... რეგორც თავის საკუთარ მინს, ისე გეფლიანდ ვაკეთებს ვასეკეთებელს. ამ კოშკებისა და მარბების ოსტატთა შოამომავალს ეც არ გაუქარდება. მარტო სამშენებლო მასალებით მოამარაგონ, ისიც, მართლად, ცემენტითა და არმატურით სხვას თვითონ იზონებს, უფრო სწორად, მოიტანს. ახლაც ზომ თვითონ მშენებელს მოაქვს ტუიდან ზის მასალა — თვითონ ქარს, ეზიდება, ზერბავს, სამშენებლო-სარესტავრაციო უბანი მხოლოდდა ნებართვის აძლევს. ქვაბი და ღამსაც

საქართველო
საზოგადოებრივი
მედიის ცენტრი

თავიან ეზიდება რივიდან. ძველთა დაცვის სამმართველოც განიტყვებდა საქმეებისაგან და შოწლავებულთ ფუნქციებისათვის უკეთ მოიყვან. უველა მოიგებს, ადგილობრივი მოსახლეობა. სამმართველოც და საქმეც... მას, იქნებ ღირდეს ამ ექსპერიმენტის განხორციელება? უბრალო საქმე რაღაა — მთელ სიბრტეზე გასაზარაფი თანხის ნახევარი დაიზოგება.

არის სხვა ასექტებიც, რომლებიც ასევე მოსახლეობისა და სპეციალისტების უკმაყოფილებას იწვევენ და ამასი კვლავ ძველთა დაცვის სამმართველოს ადამაზუღებენ. ამ ბოლო დროს სვანეთში გაჩნდა ერთი ახალი ტურმინი — „ქუჩა კოშკები“. აქამდე კოშკი ასეთი მსახურულია არა გვეხედებოდა სვანურ მებრძვებელთა. ქუჩა შეიძლება ყოფილიყო უველაფერი — ადამიანი, მცენარე, და სხვა, მაგრამ კოშკის ქუჩათა მართლაც რომ არავის სწენიდა. ეს ტურმინი ახლა გაჩნდა, რაც სამმართველომ დანერგული კოშკების მშენებლობას მიხეო ზეული. ხალხს რატომღაც თავისთავად გაურჩნდა იქყო, რომ ეს აღდგენილი, ხელახლა აშენებული კოშკები მოსალოდნელზე დაბლები იყო. გოშოელიანების კოშკს რომ სიმაღლეში აკლავ, ამის თაბაზე მერცე აზრი არ შეიძლება არსებობდესო. აცხადებდნენ ისინი და მათ ნათქვამს ჩაიონის აქტივეტორის განყოფილების ზოგადი წარმომადგენელი უჭერდა მხარს. ასეთივე აზრი გაჩნდა წმინდა ვიორგის ეკლესიის ეზოში რესტავირებულ კოშკზეც. აქამდე რომ სახანძრო საფრეგოდ იყო გამოყენებული, სინამდვილეში არავის ვაუზომავს ეს კოშკები, უბრალოდ თვალში ებატარავებოდა ხალხს ისინი. მართლაცდა კოშკების საფუძოლი დაბადებულისა და ვაზრდილი ადამიანისათვის ქნელი არ არის შეამჩნიოს მცარეოდენი გადახრაც კი ტრადიციული პროპორციებიდან, ანდე და ვუშანი მას ამ შემთხვევაში აწვითად თუ უღალატებს. კოშკებს თავისი მკაყანო დადგენილი და ჩამოყალიბებული განზომილებანი და მოცულობითი ფარდობითობანი გაჩნდათ, რაც მებრძვებსა და სანტამებრძვებში ვადეყანით ღოგირტ მათემატიკურ სურათს იძლევა. გოშოელიანების კოშკში კი ეს წინაგანს საფუძველი მართლაც საეჭვოდ გამოყოფრება... ამბობდა ხალხი — ხრიკზე აღმოცენებული მუხის ბაჟილოსავით დაგაქრული და ჩაფსკენილი, ნაერძილი სოფლის — ღანჩავლის სხვა ტანწერწერა და აუბი აჭრილი კოშკების ფონზე არაბუნებრივად გამოყოფრება, თითქოს აქ სხვა ტიპის კოშკთან და აქტივეტორულ ქმნილებასთან ვკონდებს საქმეო...

ეს არ არის უბრალო ამბავი. თუ ვაშენებთ, წულდა დავუშნოებოთ — გაიძაბოდნენ ისინი და ეს ნათქვამი მხოლოდ სიმაღლეს კი არ შეეხებოდა, არამდე კოშკის ვარგველ მხარესაც. რესტავრაციის ვუღისხმობის მაშასგავსებას — ვარგველური ფორმის შენარჩუნებას, ამიტომაც არის მურყ-

ვანების აღდგენით სამუშაოებზე გადგმული ანაზღაურება დაშვებული. ძირი და მინაწერიცა და მიწასავით არ უნდა განსხვავდებოდნენ ერთიმეორისაგან, მაქსიმალურად უნდა ვეცადოთ ძველისა და ახლის მარმონიულ შეარწყმას. მხოლოდ ამ შემთხვევაში აქვს ფასი ჩვენს მცდელობას...

მიხეილ ჩატოილანი:

— თქვენ საქმის კერაში ბრძანდებით. რა მიმართულებითაც წარმართა საუბარი წინაგან საქმეთა საინინტროს მიერ მოწყობილ სვანეთის წავთიერი ძველების პრობლემისაბმი მიძღვნილ კონფერენციაზე. თითქმის უველა იმ აზრზე იღვა, რომ საუბრობა ამ ძველების მოყრება და საღმე ერთ ადგილას დავანება. სადამ. დე მივეყოვანდა პრობლემის ასეთი ვადაწყვეტა? ჩერ ერთი, ხეობების გამოვაციარებდებით, რითაც დავაჭარებდი მიგაციის პროცესს, მაგრამ უველაზე მთავარი კი ჩემის აზრით, მაინც ის იქნებოდა, რომ ამ წავთების მოვწყვეტაბდეთ ბუნებრივ ვარემოს, ტრადიციულ ფონს, ადგილის დედას, რის ვარგვეუ ისინი, რაგორც თვეში უწევდა. „ადამიანებოდნენ“, „მოყვდებოდნენ“, დაკარგავდნენ თავიანთ ფუნქციას. მრავალი რელიქვია მხოლოდ ადგილობრივად, ტრადიციების ვერდით არის საინტერესო. მისი ვანუენებულ, ანტრატქტულ ჩვენებას სჭობია ვარდამ ფირზე ვადალო და ის აჩვენო დინტერესებულ ხალხს. ასე რომ იყოს, მაშინ მუწუტმებს მნახველი აღარსად ეყოლებოდა, იქ გამოფენილი წავთების ფორზე აღიქვდას რა უნდა მაგრამ, სახედნიეროდ, ადამიანები ამკობანებდნენ საკუთარი თვალით, ადგილზე იხილენ სახილველი და ამისთვის ისინი აღარაფერს იზურებენ, რადგანაც მხოლოდ ასეთ შეცნობას ახლავს სიაშოგენბა და სულიერატობა. სწორია ის ვამოთქმა, რომ საკუთარი თვალით ნანახის ობიექცი პროცენტი ასაზრდოებს ჩვენს შეხსიერებას. ნაამბობ-ვაგონილისა კი მხოლოდ დანარჩენი იყო...

ამიტომაც ძველები ადგილზე უნდა შემოვიხანხოთ — თქვენი თქმისა არ იყოს. უფრო ქნელი, მაგრამ საბატო გზით უნდა ვადაუკრათ ეს საკითხი და არა იოლად და ისე ხელაღებით, ზოგიერთი რომ ქნადავებს.

— თქვენმა ჩატარებულმა მუშაობამ, მიკვლევული მასალების შესწავლამ რა ძირითად დასკვნებაშიდე მივიყვანათ თქვენ, ამქრად რა ვარც ისტორიკოსი-ეთნოგრაფი? — ყუითხე ბოლოს მიხეილს.

— ადრეც აღენიშნე ერთგან, ეთნოგრაფიული საბუთები ისტორიას ქმნიან-მეთქი, და მე ვიტყოდი, რომ უველაზე ნაღდ, უველაზე სარწმუნო ისტორიასაც, ვინც ამა თუ იმ კუთხის საზოგადოებრივი წყობილების კვლევის ისახავს მიზნად, მან პირველ რიგში ამ კუთხის ეთნოგრაფია უნდა შეისწავლოს და მხოლოდ მერამე

მოქიადოს ბელი დასახული მონენ განხორციელებას, ეს უფრო ახალგაზრდა გველვარების საყურადღებოდ მინდა ვთქვა, რადგანაც არის ხოლმე შემთხვევები, როცა ამ უმთავრეს წყაროს, საფუძვლითა საფუძვლელ გვერდს უღვიან და თერაიული მონაცემებისა და ინფორმაციების საფუძველზე აგებენ მოდურ კარკასებს, აბსტრაქტულ შეცნობრულ ცთაშეგნებს, სადაც გარგნულად თითქოს ვეღაღაფრა რაგზე, ცალკეული კვანძები ეღვევანტურად გამოიუწრნება, მაგრამ ერთი უმთავრესი ხარვერი განინა, საცხოვრებლად უფარგინია, სიფრწილგინა და განწომიღებამთა აღრვეისაგან სული ებრუება წიგ ადამიანს, დგას ეგრე სხვათა გვერდით ამაჟად აუღებუელი, მაგრამ სინამდვილეში ურკლად უმაქნისი.

ასეთი ბუტაფორიული, ფსევდომეცნიერული შენობები, ამ ბოლოს საქმოდ მომრავლდა, ზოგნი ამტკიცებენ ვითომ „თავისუფალი სვანეთის მცენება“ ზღვფია და როგორც მიუღ საქართველოში, აქაც იდთიგან ხარის თანახრად ვითარებლად ეველა საზოგადოებრივი ფორმაცია, აღწევდა თავის ამოგვას და გადაიზარდებოდა სხვა ფორმაციოში და ასე შემდეგ და ასე შემდეგ... რამდენადაც ეს საქმში ცალკე გამოიყო, ზოგერთ ზემოთ გამოთქმულ მოსაზრებას თვალსაჩინოებისათვის ისევე გათმობრებ. ერთგან ჩვენ ვახსენეთ, იუ რა მდგომარეობა ჩანს მეთხუთმეტე საუკუნეში, ქვემო სვანეთისა და ზემო სვანეთის ხალკვემოურ ნაწილში ხატონუშიბის დამკვიდრებაშივე. ჩვენ აქ მთავკელით მრავალრიცხოვან ნანგრევებს და აღწერეთ ისინი. ახლა დამატებთ იმასაც ვიტუვი, რომ ჩვენ ჩაკვირეთ გავმოცემები იმის თაბახზე, თუ ვინ იუვენ ამ „დაცემული“ ნახალარების პატრონები და რა სოციალურ ბრძოლებს მქონდა ადგილი მათი შენარჩუნების თვალსაზრისით. ამ საბჭისწერო დაცემშივე, როგორც ერთხელ უკვე აღინიშნა, ერთი ოჯახები მთელს სვანეთში ფლობდნენ არა მხოლოდ ძლიერ გამაგრებულ ციხე-სიმაგრებს, არამედ მათ საქუთრებაში აყო სოფლის თემის ზიგნით არსებული მიწის გარკვეული ნაწილიც. ამაში მას მოდვეე არავინ ჰყუედა. მაგრამ მიწის გასხვებება-გაუიღვა მას თემის უარგლებს გარეთ არ შეეძლო. ამ მხარე თები შეუფალი იყო. ოჯახი შეზღუდული იყო აგრეთვე მოგვარებისაგანაც. მათი თანმშობის გარეშე ასეთი ვადამყვეტბლების უფლება მას არ გააჩნდა; ცალკე მოვიშველიოთ ნიკო ბერძენი-შუალის მტკიცედ ჩამოყალიბებულმა არჩა იმის შესახებ, რომ ხალსზემო სვანეთში სამშებრო დემოკრატიაბთან, აღრეფეოდალურ ურთიერთობასთან ივაქებს საქმე და, რომ განვითარებულმა ფეოდალურმა ურთიერთობამ აქ ვერ შეაღწია.

ამ მოსაზრებას მხარს უჭერს იდეოლოგიური ხასიათის სხვა მახალბიც, დადგენილია, რომ

სვანეთში თითქმის ვეღაღან ეღვსიან, სხვათაგან — „ხუდრა მარე“, თავისუფალი შეუწყნა ითვლებოდნენ. ფეოდალმა ვერც ზემო და ვერც ქვემო სვანეთში ეღვსიან ვერ წიაროდა გლეხობას. აქ ეღვსიანი გვარის ზღვნი იყო. ზოგან კი ისინი რამდენიმე გვარის გაერთიანებას ეღვსიანოდა. მაგალითად, მენტიანი წმინდა გიორგის ეღვსიანი — „გურთაგი“ გვართა გაერთიანების — „მულჭურთაგას“ ზღვნი იყო. ამ უაქტებში ჩანს გვაროვნული წურობის გადმონაშთებიცა და საზოგადოებრივი ურთიერთობის მიმანაშენებელი ძველი ინსტიტუტების გაღვსნაც, ისეთი ინსტიტუტებისა, როგორცაა ხახოფლო თემი, საოჯახო თემი (ღიდი ოჯახი), პატრონაშული გაერთიანებანი და სხვა. მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ თითქოს სვანეთში გვაროვნული წურობედა აყოს გვან დრომდე შენარჩენილი. სვანურ ხალხურ ნაგებობათა ინტორიისა და მასთან დაკავშირებული სოციალური და იდეოლოგიური ხასიათის მომუდების გათვალისწინებას მიუყავით ამ დასკვნამდე, რომ სვანეთში მებრუთ-მეცევე საუკუნეებშიდამ გარე უკვე დაშლილია. ამ დროლიდ აქ არსებობს ძლიერ გამაგრებული ციხეებიც და ხესტად გამაგრებული ხალხებიც. რომელშიაც გვარი კი არ ცხოვრობს, არამედ შესახამისად ძლიერი და სუსტი. მდებარი და დარჩი ოჯახი. აგათა სქოლასტრობის მოსაზრების მიხედვით ისე გამოჩნს, რომ ამ დროს სოფლის თემი ძლიერია, პოლიტიკური დამოკიდებულება ცენტრალურ ხელისუფლებასთან (კოლხეთის სამეფო) სუსტია და თუთონ მართავს თავის ქვეყნას. შემდგომ საუკუნეებშიაც სვანეთი დამოუკიდებლობის ინარჩუნებს. მაგრამ ცენტრალურ ხელისუფლებასთან ურთიერთობა ძლიერდება, მონაწილეობს მეფის კარში, როგორც ჩანს, ცალკეული პირები იღებენ წოდებასაც. მაგრამ კონებრეად მათი მდგომარეობა უცვლელი რჩება. ხოლო აქ, სადაც ფეოდალიზაცია მოხდა, სვანეთმა თავისი ტერიტორიის გარკვეული ნაწილი დაკარგა და ამ ტერიტორიაზე ნახანარა ადგალებიდა დარჩა. ასე მოხდა ჩრდილო კავკასიაში: ბაქსანი, თერგისა და ყუბანის სათავადაშში; სამხრეთში — ზემო რაჭაში, ლეჩქუმბა და დლის სვანეთის ტერიტორიაზე მეთიისმეტე საუკუნის დასასრულსა და მეთხუთმეტე საუკუნის დასაწყისშიდამ იწუება ფეოდალიზაციის პროცესი, რის შედეგადაც ქვემო სვანეთში ხატონდება გლეხანები, გარდა-ფხაბებიც და ხოლოს დაღინები. ხალს ქვემო სვანეთში კი — ადამშველიანები, ხოლო სვანეთის ხალსზემო ნაწილში, მიუხედავად მრავალგზის ცდისა, ფეოდალის ხატონობა არ დამკვიდრებულა; როგორც ამის შესახებ რ. ბარბაღანიშავს თავის წიგწში — „სახალხო მმართველობის სისტემა სვანეთში“ — სოფლის მმართველობის სისტემა (სვანეთის ამ ნაწილში — მ. ნ.) დემოკრატული დარჩა. სოფლის თემს

ნაცვლად ფეოდალებისა „ჩენილები“ წარმართავენ, ხოლო ერთობილ ზევს ყრილობა — „აბოზორ“.

შეიძლება, მიწის, საცხოვრებელ კომპლექსთა, საეკლესიო-საეკლტო ნაგებობათა, და სასაფლაოთა მფლობელობისა და კერძო საკუთრების ისეთი სისტემა, როგორც ბაღსზემო სვანეთში იყო წარმოდგენილი შვედი შუა საუკუნეების მანძილზე, აშკარად გამოირყემა განვითარებული ფეოდალიზმის არსებობის შტრასების შესაძლებლობას. ამ მასალების მიზეზით გამოდის, რომ ბაღსზემო სვანეთში, მეფეთმფრთვე საუკუნემდე კი მიიღეს სვანეთში — „ერთობილ სვანეთის ზევში“ საქმე გვაქვს მერბლ თავისებურ ფეოდალიზმთან. მკვლევართა ერთი ნაწილი მას მიიურ ფეოდალიზმს უწოდებს, ნაწილი „წინაფეოდალურს“, „პროტოფეოდალურს“ ანუ „ნახევარფეოდალურს“. ფეოდალურს იმიტომ, რომ სოციალური ურთიერთობის განვითარება აქ თავისებურია გზით წარმართა — მართლაც, სოციალური დიფერენციაცა აქ უკვე მომხდარია, მიწის დიდი ნაწილი კერძო საკუთრებას წარმოადგენს, მაგრამ გლეხს და ვარჯი თანსწორი უფლებით ფლობს მას. სოციალური ბრძოლები მძიმეობის კერძო პართა აღწევებისა და უფლებათა გაფართოებისათვის, მაგრამ თემი აჩერებს. ამ ბრძოლაში ყოველთვის სოფლის თემი გამოდის გამარჯვებული. თემი ერთგვარ საზოგადოებრივ მსაქმლად გვევლინება კარდინალური საკითხების გადაწყვეტიებას, მართლწარგებლის როლი გამოდის, ავი თითქმის შეუწყდარა და ობიექტური შედიატორია. ამიტომ არის მმართველობის სისტემა დემოკრატიული. ამ მმართველობაში გლეხი და ვარჯი თანსწორი უფლებით გამოდიოდნენ. ზოგს მიაჩნია თითქმის ფეოდალის ბატონობაზე დაბალი დონე იყო საბაღსო მმართველობა, ეს მცდარი მოსაზრება სხვა მცდარი თეორიებისაყენ უბიძგებთ ე. წ. მოდას აუოღილ მკვლევარებს, ამიტომაც არის მათი მსქელობა მათში გამოკიდული, რეალიზმის მოყვდიელი. ასეთი ფსევდომკვლევითი ნაშრომები საკვლევ საგანთან ზერტლემ დამოკიდებულების მაგალითებად გამოდგება, მათ ზიანი უფრო მოაქვთ კიდრე სიყუთ.

როგორც თავშიაც აღვნიშნე, ამ რიგის საკითხების კვლევისას ენოგრაფიული მასალა პარველობისხილვანა წყაროა, ვანსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ზაღსური არქიტექტურული ძეგლები; იხილი, გარდა იმისა, რომ ქართული ზეოთოთმოდვრების უნიკალურ ქმნილებებს წარმოადგენენ, ასახავენ ამ ზაღსის წარსულის სხვადასხვა ასპექტს. ქართულ ენოგრაფიო ნაშრომები ამ მასალებს შეაჩერება; ამიტომაც საქართველოს მთიანეთის წარსულის კვლევის დროს ამ მასალებს ვერც ერთი ისტორიკოსი გვერდს ვერ აუღლის...

აუღლის და როგორც ეს ამ ბოლო დროს სვა-

ნეთის ზოგიერთ მკვლევარს დაემართა მისი საეკლავლო ბრქვევალი და გარკვეულწილად განტორი, სინამდვილეში კი თვალშაზარა, ზეტა-ფორული კარკასი ზერჩება ზელში... 1975 წ. სომელი ლანგვანი.

მარჯიანები თავიანთ შურვეამებთან თავენი მოქცევიან ზენტის: ერთი დამტეც, პანტიან, მყოლო-კოწანტრიათ, ტუქმალ-ბალაქარიათ ნკარაფის ფხაზე დაუდვეო მინ-სადგომი და იქიდან ავირდებთან დროთა მინ-სადგომის. ჩატრანები, ფალიანები, ნაკნები, კახბერიძეები, ნიგურიანები, ზერჯიანები, გოშთელიანები, ჩართლიანები და მარჯიანები შეადგენენ ლანგვლის რართად მოსაზღვრებს. სავარაუდო ციხე-კოშტები და საკუთრეო ნაგებობათა სისტემები ზრეებივით ენაცვლებთან ერთიმეორეს და რაღაც ვანუმეორებულ არქიტექტურულ ან-სამზღს ქმნიან შემოხვევათი არ არის. რომ გახედ წელს სოფელი ლანგვალი საზღმწიფი ნარდელი ზონაზე გამოცხადდა. ამ უბანზე კოველნარი მშენებლობა და გადაკეთებ-გაღმოკეთება აიკრძალა, თუმცა ამავე ზონის სასურველი მოკლენები არ განვითარებულა, ეს დიდებული ჩანსფიცი შუა გზაზე გაჩერებული და მის განხორციელებას ქერ თემები არ შესხნია, მაგრამ თავისთავად გადაწყვეტილების მიღებაც სამომავლოდ უდაოდ ბუვრის მოქმეღია...

კვლავ ჩვენს ამბავს მიუერთიანდეთ. მას ახე — მარჯიანების საცხოვრებელი სახლი, რითია იგი საინტერესო?

დომინიკ მარჯიანი, მენტის თეთრი მახვილი, მართლაცდა შეუდარებელი ზერკაცი, ამ რამდენიმე წლის წინ გარდაიცვალა. გეგმიან ტურისტებს ახსნა-განმარტებს აძლევს მენტის ეთნოგრაფიული მუზეუმის მენეჯერ-თანაშრომელი შურა დ შველიანი, მაგრამ თუ კი უბეჭოდ მოხვდი სვანეთში და ზღსსაკუთრი მომენტიც არ ჩავჯარდა ზელში, მაშინ ერთადერთი ზსნა მახილა მარჯიანი, არანაკლებ მკოდნე და ტახილმოუბარი მოხუცი. მრავლის მომხწრე და მრავლისმნახველი, კომპეტენტური პირიკნება. ჩვენ, უფრო სწორად ჩვენს თანამგზავრებს, ღამის იყო ზედმა არ გაუღიმათ დღეს — ეკლესიის ძარცვის ამბავს ფრიად დამწრუბრებინა სტუმართოშუყარე მასპინძლები და ჩვენნი ექსკურსისა ამის გამო კინაღამ ჩაიშალა კიდვე: მართალია, ბოლო წუთებში სტუმართ-მასპინძლობის ვრძობამ მაინც თავისი გაიტანა და მოხუცები მშარში ამოკვიდგნენ, მაგრამ მათი დღევანდელი მეგზურობა ამ უცუნებობის გამო ერთი ტაქვა იყო და მეტი არაფერი... მიითუტტებს, გაქურდულ ეკლესიის რომ ჩავუარეთ, შევამჩნიეთ, როგორი ზელის კანკალი გავაიწერა მახილამ პირჯვარი და სვანურად შეეცადრა მამაშუკიერას — „ღერბთუ სი ღახემუ გუშეკვი მულატ მარა, ათჟათინ უორკვილ ი ამხე“ — ღმერთო, შენ შეეწიე ყველა კეთილ ადამიანს,

დალაზრე ორგული და უფროსი... — კვლავ ის სადარდებელი უღრღინადა გულს. არსაყადრებელი რა ჰქადარა ვიღაცამ ეურობეულ ტამასს...

მეუ ანუ მარგინების სახლის კომპლექსი. ენო-კარს რესტავრატორის ნაკვალავი ეტყობა. სიწველე და სიხილე მარმონილად შერწყნია ერთმანეთს. როცა მშენებელი გულაზრად აკეთებს სკამებს და თავისა სედის სიბიბს ატანს ხანელავს. „არუ კედელი სუნთქვას იწყებს“. თავში ხაღბლია მოწინააღმდეგელები ენო, საგანგებოდ მიმოტრიალი სამეურნეო ნივთები აქაური გლხნაკის მოსაქმეობაზე მოგვიბრბობენ. ბიბია მახილა ჩემს თანამგზავრებს ეუბნება: აი, ჩიბი გაქონდათ თავი სვანებსო. ამ მარხილის გარდა. უველადეფრა ნაცუბიბია პარტლისხათვის. ეს მარხილა კი ურმის შემცვლელია. ამა და ურემს ვინ კუთამეოფელი წამოუძღვებოდა ფუნსატების წარაფებზე — მან თავისი მუფუტა ახლა სოფლის თავისაზე გაიშვირა, სადაც ცხაკუნაგარა — არწივის მთა მესტრე ცაში აშვირილდეს და ღრუბელთა მანტიაში გახვეულია უინჩად ვადმოპურებოდა ენგურის ზეობას.

შერე მახილამ ფეხი დაახკუნა მიწაზე. ერთხანს ურბეტკოდ ავგათავადიერ-ჩავგათავადიერება და ზილდა, როცა ჩვენი ურბადებდა მიაპარო, თქვა: აი, ამის ქვეშ პირველი სარბულია მოთავსებული. ეგრეთწოდებული. ღანტუვიბიბო...

ქართული სიტყვა „ტყვედამ“ წარმოსდგება ეს სახელი. ტყვეების ადგილსამეოფელი აუო აქი ფაქტორად ეგ არის დიდებს ტრის სადგამი — ნახურად ქარღული. იქ ჩემს ქველბოში. მახსოვს. ბლიბად ზუნდები ეუარა. ტყვეობა. ტყვის მდგომარეობა როგორც უველგან. ჩვენიამაც ვერ აუო სხარბილდო. მაგრამ სხვა უტოებებთან შედარებით აქ მათ უფოთსად ეპარობოდენ — კანონი აუო. ვამსხვილდები ტყვე თავის სამზობლოში ქანბრბული. სხლხამაბი და სოღონორბებულ რნდა გერმანურბინანთ, ჩათს მიუწედავად ამ დელი შეურბაც მყოფთას, ვადამთიელებისხათვის აუგი არ ეთქმევიბებიბო. კატორ-კაცობა მაშინ დატყვევობის უღმობებლ ტრადიციაშიაც კი აუო შემოარჩენილია; მაგრამ ღანტუვიბიბო უველად ოჯახს როდეს ქონდა. არ აუო ურბადო ამხავი ამ სექსის დევი. ამდენად. შეიძლება ითქვას, იგი დამახასიათებელი მოვლენა არასოდეს უფოფილა სვანეთისხათვის. არსებობდა მხოლოდ ვამონაკლისის სახით. უფრო სწორად, დიდი გვარები უოეფი შემთხვევისხათვის აშენებდენ ღანტუვიბიბებს. შიგ ზუნდებს ურბდენ ვინცობისხათვის. მახსოვს. ჩვენც გვერნდა ღანტუვიბიბი. მაქვიბში. ამ ადგილას. სადაც საქონელს შეურბ სართულიდან წამორბობთ თივას მურობ. ფიკრბები ვადამბრბული ორმეო აუო ამოთბრბილი და შიგ ზუნდები ეუარა. სახლიკაცებმალა ვიცოდით ამის შესახებ, უფროსები ხაიდფოლოდ იწახედდენ მის არსებო-

ბას და ჩვენგანაც ამასვე მოთხოვდნენ ჩვენც. ვასრულდებოდა. შეტვი რა ვა აუო. მალბობანას რომ ვითამზობდით ხოლმე სოფლის ზავშეებთან ერთად, იქ ჩამვრბობის ცოტენებს ჩამდენერ დავუწერბობართ. მაგრამ ოჯახის ხაიდფოლო არ ვაეცებოდა. მარტობი რომ დავარჩებოდით, მაშინ კი ჩავძვრბობდით მშრბად ქარღულიში, ასეთი ხსიფთავე აუო. ისე თბილიდა! მკედარული სიჩუმე იდგა. სახურავს რომ წამოვადარბებდით უყენი სიბნელე ისად გურბებდა. ერთმანეთს მიხუტებულნი ვადრწუნელები ვსიბედათ ზუნდებში ფენებგაურილი და ხაყოდავ ტყვეებზე ფიქრობდით. ვაეკრბოდა. როგორ ძლებდენ. რა ველი უთმენდათ ამ კარტოფილის ორმეოში. მართლაც წამოაბი კარტოფილის შესახებ ორმეო მავრობებდა ჩვენი დიდიფი. ოღონდ ლაფარბი, ამ სადმე, ვადამბრბული ამოთბრბილს. დამწრბადა და სულთას და აბა შუა მინდორში ამოჩიქნილს. სედალა და ტალბიანს. ზანდბან კი სათოთაოდ ჩავიდოდით ხოლმე და ამ სიბნელეში მარბოდ ქდომ-ვადლებში ვევიბრბობდით ერთმანეთს. მახსოვს. ერთბელ მამამემს ვკოხებ. რამდენი ტყვე გვეუოლებოდა-აქო სულ მიბზრა, მგონი, არცერთიო. რატომ-მეოქი. ჩვენები არასოდეს არ დედოდენ წამეკობრბოდ. ეს ისე. წების დახეუბებლად უფრო მოაქვევს ალბო წინასტებშიო.

მეტისიხი ეთონგარბილელი მღწეუბის დორქატობთან, ცოლად ჩართლდინა სუბრბი ისეწივთიერი ძეგლების პარბლებს შეეზბოდა. და ეს ზუნდებიბი აუო, რამდენადაც ეს დარწებულდება ამ წივთებისხათვის ერთადერთი, ასე ვთქვათ, ვახამწევიბი ადგილია, უველაზე მშვიდობიანი და თბილი ნათსაუფდობა. ეკლესიების მარტყობ ვამოწვეული უსამოვლბება უველაზე მწარედ მუწეუბის თანამზობლებთან ვარბცაბებს. ვანსაუფობებთ მიუღოდებელი აუო ლატალის ეკლესიის ზედუოფა, ლატალისა, სადაც თითქმის უველაზე მკედრბად და იბილიწად აუო შემონახული წინაპარბა სურენ — საეკლესიო მჭირბებულბობა. უველაზე მკედრბად და, ამავ დარბს, უველაზე მდიდრბულად ვამოიუფრბებოდენ იქაური ეკლესიები. ეს მარბლაც მეთისმეტი აუო, მუღახის, მესტრაში — ფუნდისა და მარგინების თარბზუნდისა. ღენქერბის ეკლესიების მერმე ნეთო არ უწედა მოღებოდა ბოლო უყოფლივე ამას! ცოლად, როგორც უველა ქეშმარბი გულშემატკობარი თავისი კუბობისა, თავისა კულტურისა, სწუნს სარბგადეობრბიბი სიფზილის მიღლებმაზე, სარბარი იბიფერენტიზმის მოხაღებმაზე, კასტის მგებლობის გრწმობის დარღუბეკმაზე, სხვაგარბად შეუძლებელია უველადეფრბის ახსნა. შეუძლებელია წარმოუდგენლის წარბოდგენა...

— მაგრამ „კით“ და „ვიში“ რაღას უწეული წახდენაღს, — ამბობს ცოლად, — მოხაბდე-

ნი მოხდა — დაიკარგა ვენეციური წვარი. წინადა ვიორჯის ზატი, ქართული საწინამძღვრო წვარი მეთუ საუკუნის წარწერათურთ და სამხედრო კიდუ სხვა. მიუღო ეს სამხედრო პაროხითად მილიონ მანეთად არის შეფასებული. მაგრამ ფული ამ შემთხვევაში რა ხედენაა? ვნახოთ. ქარ კიდუ ვუღო იმედი არ გადავიწყურავს, იქნებ ოდესის იღბლიან შემთხვევა კვლავ განმორადებს. ამ ნათყობიდან კიდუ რამეღობიერ საზღვარებთ ვასატანად შეფუთული და შეკაწრული, შინაგან საქმეთა სამინისტროს თანამშრომლების წყალობით, კვლავ მოტრიალდეს თავის პატრონს...

დაბნ. მოხაზდენი მოხდა, ამიერიდან მაინც უფრო უნდა ვიფრთხილოთ, ფხაზულად ვიყო დიდ-პატარაანა, ვადარჩენილ მაინც მოუვარო და მივხედოთ როგორც წესი და რიგია, ამისათვის კი საკუროდ შეგახანია პარტიოხა და შეპარობის შესახამახი დადგენილების დროულად განხორციელება. აი, რას ვკითხულობთ ამ დადგენილებზე:

„საქველამშენსაბრაოების ინტერტობა სვანეთის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის ახალი შენობის შესაქმნელად გამოცხადებულ კონკურსში გამარჯვებულ პარტიების საფუძველზე 1874 წლის ბოლომდე დაამთავროს აღნიშნული ნაგებობის საქაროტო დავალების შედგენა და მისი მშენებლობა გათვალისწინებულ იქნეს უახლოესი წლების ხაშურნიყო გეგმაში“.

მეტურე პარაკრაფში კი აღნიშნულია — „სვანეთის მატერიალური და კულტურის ძეგლთა და ფასეულობათა დაცვის გაუმჯობესების მიზნით 1974 წლის პირველი იკლოხიდან შემოდებულ იქნეს დაცვის ზონად რიხი ხაზტემა...“

ამ მებუთო მებუღო გამოვლისწინებელი გეგმა, უნდა ითქვას, რომ მთლიანად განხორციელდა. ზუთივე ზონაში საფუცებო დაცვა მაშოცხადიდა. დაინიშნა მხ მალაზღუდფასიანი მცველი; რად შეებება მუზეუმის მშენებლობის საკონს. ავი ქერტერობით ადგილიდან არ დაძრულა. უახლოესმა წლებმა, რა ხანია, ჩაიქროდებს, პაროტბ მებუღო მოცდია...

არ შეიძლება არ აღინიშნოს, რომ განხორციელდა მთელი რიგი ღონისძიებები — მებუღის ეთნოგრაფიული მუზეუმი გადავიდა აკადემიის ხაზტემაში, გაეზარდა სახტარო ერთოღობი და მოემატა ზედფასები; მაგრამ ზონებში კვლავ ცუდი მდგომარეობაა — ნათყობი ძეგლებისათვის ელემენტარული საწყობებიც კი არ ვაგახანია. კულტურის ძეგლების შემსწავლელი ექსპედიციის მიერ გამოკლენილი 2.500 ფასეული ნიეთი თავმოკრულია და დებს უტყუალის თემის სოფ. ჩავაშის ეკლესიაში, არხატიოლ სიკურში, რომელიც ვერავითარ სადღეობს მოთხოვნებს ვერ მასუბობს, ვერ იყავს ზატებსა და კედური ზედოვნების ნიმუშებს მებსტისა და კორონიხიანგან და ვერც ხედუოფისხაგან; ასეთივე

სავალალო მდგომარეობაშია 1.400 ლეგონი მუზეუმი, 400-ზე მეტი — იფარში და ს. ს. ს. მუზეუმი. მობის, მობტირონი დაკარგულს, მაგრამ რად ჩვენს ზელთ არის, იმისათვისაც ვერ მოგვლია ზიარინად, ფაქტურად ხანსებეროდ დაკარგვის გზაზეა ისიც... ამიტომაც, თქვენი თქმისა არ იყო, საკაროა სასწრაფო ღონისძიებების განხორციელება — ზონების მიხედვით უნდა გამოიყოს სვანური სატოპრებელი სამლის განმონათვისებლებული კომპლენსები, ამ ობში შემავალი ეკლესიების ნათყობი ძეგლებს აქ მოყვაროს თავი, გამოიფინოს თანამედროვე ღონეზე, დაინიშნოს მცველი, ზარტების ოფ გვეშინა, თუმცა ჩემის აზრითაც, ამისათვის დიდი თანხების ვალება სულაც არ დაგვირდება, გავეუღოთ ბოღობები, ვუჭრობს, ეს მისიღები და კარგი გამოხავალი უნდა იყოს.

— რა მდგომარეობაა მებუღის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმში მისი აკადემიის ხაზტემაში გადაყვანის შემდეგ? — ამ კობზავე ქალბატონს ციალმა ოქნა:

— ჩვენ შევეხო ძეგლების მდგომარეობას ზონებში, მაგრამ უნდა ითქვას, რომ ეს საკითხი თვითონ მუზეუმშიაც მებუღ მწვავედა დგას. აქაც, საექსპოზიციო ფართობის ექონლობის გამო მრავალი საინტერესო ნიეთი სივარში ვაქვს გამოჩენილი. განსაკუთრებით ცუდ მდგომარეობაშია ძეგლები ფერწერული ნიმუშები; ჩვენ სწორედ ამ ხაზის ძეგლებზე ვადავობანეთ მოტლი უტრადდება, რადგანაც ისინი ხასწრაფოდ მისხებენ იყო, თორემ თვალდაზღუდუა გვეკარგებოდა. ერთი ზატყვით, რომ ვარც იქნა, დავიძარო „შორით მაცქერალას“ პოზიციიდან და „სამუშაო უბანს“ მივაშტერო. ჩვენმა მცდელობამ პირველი ხასამოცნო შედგებოც გამოიღო, მაგალითად, „რომიც მოწმებთა“ ზატი დღემდე ქართული მცენიერების ზიერი მინებული იყო მეთამებუ საუკუნის ძეგლად, გაწმენდისა და რესტავრაციის შემდეგ შესაძლებელი ვახდა მისი მეთორმეტე საუკუნის ძეგლად დათარღება. ასეთივე ბედი ეწია ღერტების იღლის ეკლესიიდან ჩვენს მიერ ხამკურნალოდ და ხარესტავრაციოდ გადმოკლულ ღლისმშობლის ხატაც, საშურბაროდ, მუზეუმს არ გაჩნია ხარესტავრაციო საბეღონსი და ეს ამხავი მებუღ ზღუდვას ჩვენს მოწადინებულობას. მოგვხსენებთ, რომ რესტავრაციის პროცესში მებუღ რთული და შრომატევადი საქმეა, მის გამოუძღვდელ ზელს ვერ მიანდობ, ჩვენც იძულებული ვართ ამ საქმეში დახმარებისათვის თბილისელ სპეციალისტებს, ხანდაზან მოსკოვსაც კი მივმართოთ ბოღმე, ზატებს ეუფსავით მოსკოვის გრახარის საბეღობის ხარესტავრაციო საბეღონსოს, სადაც ზღუდა მათი წინასწარი გამოკლევია, დაზიანების ხასათობის მცენიერული დადგენა და ხაზოლოდ კი მალაჯვადიციური მკურნალობა და რესტავრაცია... ზახბთ, იქ აღდგენილი ზატები, ჩვენ რომ უკვე

გაწირულები გვეგონა, ისეა რესტრუქციონული, თავის ვერ მოსწევდა! იმაზე დიდი ხიზარული მუშურობის თანამშრომელთათვის არ არსებობს, ხალხსაღმართი, მოფერიაინებული და გახალაგზარდავებული რომ დაგებრუნდება ექსპანსიტი. ეს გრძნობა შორს მოგზაურობიდან შეიღებს მომლოდინე დედის განცდასა მგავს...

ისევე საშურ საქმედ მივაჩინა კედლის მხატვრობის ნაშუშების პრობლემა. ისინი მებრძო სავალალო მდგომარეობაშია ჩავარდნილი. ქარი და წვიმა თავის მხანგრალი ზელოთ უმოწყალოდ აჩანავებს მათ. ამ ძველების გადარჩენის უვალაზე ქმედით ვხად ვთვლით კედლის მხატვრობის პირების დამხადებს, ისეთი პირებისა, ხელოვნებათმცოდნე შევიაკვამ რომ დამხადდა და ამერამდ ხელოვნების ინსტიტუტშია გამოუფენილი. ამისა საშუალება ჰქვინ მუშურობს საპრობო თანხების უქონლობის გამო არ გაჩინა. არა და საპრობო მივხედოთ საქმეს, ვაძრე გვიან არ არის. საერთოდ, ჩვენი გვეგები ერთ უმკაცრეს კანონს უნდა დაუფორმრილოთ — მათი შედგენისას მკაცრად უნდა იყოს გათვალისწინებული ე. წ. რაციონობა. ხშირად ამ მხრივ ისეთ აღრევას აქვს ადგილი, თმები უაღუყვ დაგიდგება, აი, თუნდაც ბატონმა მიხეილა რომ ბრძანა, კოშკებისა და სამურწნეო ნაგებობისაშიმე ყოვლად გაუმართლებელი დაფორმეციობებული მიდგომის თაობაზე. მართლაც გაუგებარია კოშკების მშენებლობით გატაცება, როცა ზვანური საცხოვრებისების უმრავლესობა მართლაც რომ ხელსა დაფავს! დანერვილი კოშკი ხად გაიქცევა. უფრო დროული არ იქნება დანერვილისპირებს მისულს ვუმურწნალოთ! დროულაც იქნება და ეკონომიურაც.

თავისი პროფესიული დამოკიდებულებანი გაჩინათ ძველთა დაცვის სამმართველოსადმი რაიონის არქიტექტურის განყოფილების თანამშრომლებს. და ისინი თავიანთ დედაქალაქეული კოლეგების საქმიანობის უვალაზე კომპეტენტურ შეშუახებულბად უნდა მივიჩნიოთ.

ჩვენი ეს სახელდახელო საუბარი რაიონის არქიტექტურის განყოფილებაში შესდგა.

— კონკრეტულად რას გვეტყოდით ძველთა დაცვის სამმართველოს საქმიანობის თაობაზე? პირველ რიგში, რა გაცოდდა, ის გვანტერებსებს და მშობლოდა მერმე, ეგრეთწოდებული, ნეგატურბი მხარეები, — ვკითხე რაიონის არქიტექტურის ნუგზარ ჩარკიანს.

— სხვაგვარად საკითხის დასმა უმართებულაც კი იქნებოდა, — თქვა ნუგზარმა, — უნდა ითქვას, რომ ძველთა დაცვის სამმართველოს არსებობა და მისი მნიშვნელობა ქართული კულტურისათვის განუზომელია. გადახრუულ მისა რამ მყოცხლებელ წყალს მიუშვებს, ისეთ გრძნობად შენახება ამ უწყების ამ სახით ჩამოყალიბება... იგი ამავე დროს, თავისი სტრუქტურით და მინარახით მებრძო თანამედროვე რეაინაციას — მისა საქმიანობის საფურცე-

ლში შემოქმედებითი თავისუფლების განხორციელებისათვის გათვალისწინებული...

სვანეთის მართლაც იქროს ხანა დაუდგა. იმდენი რამ გაცეთა და კეთდება, კაცის ფანტაზია რომ ვერ წარმოიდგენდა. მაგრამ ნათქვამია — „მადე წამაში მოდისო“, ისეა ჩვენი საქმეც; ადამიანის ზუნება ეგრე ყოფილა მოწყობილი — ყველაფერი ეს დიდებულია, მაგრამ უცოფესიც შეიძლებაო. — ფიქრობს იგი და იბრძვის ამ „უცოფესისათვის“. ჩვენი განყოფილების კოლექტივი უცოფეობა იმათ მოსარტებას, ვინაც მიანინა, რომ ძველთა დაცვის სამმართველო არჩევანში ხანდახან ცდება ბოლმე — ე. წ. როგორც ბატონმა მიხეილა და სხვებმა ბრძანეს, არღვევს რაციონობას. გამოწვევ მიუზებზე შეიღა დაპარაკი, რადგანაც აქ შეიძლება პირად თვალსაზრისებითანაც გვეგონდეს საქმე და იბიექტურ თუ არაიბიექტურ მიუზებზეთანაც. ერთი კი ცხადია, რომ კოშკების ზედახდა აშენებას ნაადრევად მიწყებს ხელი. ისინი აღარხად გარბოდუნდ და დასპარგავაც მანდ არაფერი იყო.

შგონია, რომ ეფექტურობასა და თვალსაზრისობას უზადეს ხაკი, მოდურ საქმეს გაწყენენ. მაგრამ რა დააშავეს დანერვისის პირის მისულმა საცხოვრისებმა? რა დააშავეს ეკლესიებისმა? კედლის მხატვრობებმა? კალაში, წმინდა გიორგის სახელობის ეკლესიის მეფის მხატვარ თევდორეს მიერ შესრულებული მხატვრობა დაქცევის პირასაა მისული. თვით ეკლესიის დანერვისის საშიშროება ეღოღება. რამდენიმე ახალგაზრდად საყუთარი სახსრება გავიღეთ და გადაწყვეტილი გვაქვს მისი თეთრი თუნუქით გადახრება.

— მაგრამ გადახრება ერთი საქმეა — ჩვენს საუბარში ჩაერთა ზურაბ ჭავჭავიძე — მანდ სხვა საშუაობებიცაა შესასრულებელი. კედლის ნახარბებია გასამარბებული. შესაღესია... ჩვენი თანხებით სანამდე გავწვდებითო. თორმე კი, ბატონო... — მის ბმაში საყუადური გამოსჭვიოდა ძველთა დაცვის სამმართველოს მიმართ.

— ჩვენ ვიზოვეთ სამმართველოს დახმარების აღმოჩენა, გაურკვეველი პასუხი მივიღეთ და ბოლოს იძულებული გავხდით დამოუკიდებლად გვეღონა რაღაც. ამა იმათ წყალობას როდემდე უნდა დავლოდებოდით... — თქვა ისევ ნუგზარმა. — არა და, იმათთვის ეგ ამათი ზედაში წვეთია. ზემოთ რომ შემოქმედებით თავისუფლებაზე ჩამრავდებ საუბარი, გაჩინა, ხად და როგორ გამოიყენებს ამ უფლებას. აი, თავისუფლებისთან ერთად იმერტატიულობაც რომ ქკონდეთ, მაშინ უკვე სულ სხვა სურათი დაიხატებოდა...

— მარტონი რომ შემოერჩით ამ საქმეს, იქაში მცხოვრებლებმა 1.800 მანეთის შესაწევარს შეგვიპირდუნენ... მაგრამ იმ ძველს რჩი ამდენი თანხა კედევ სჭირდება, რომ მწუბრობში

ჩადგეს... — განამტკიცა კოლეგების ნათქვამი ნუგზარ ნიფურაინმა.

— არის სხვა ზასიათის შენიშვნებიც — აი, ჩემი უბნის, დანჯვალის მაგალითზე ვიმსჯელოთ — ჩაერთა საუბარში ტარიელ ზერგიანი — ეს ორი წელია იგი ნაქრძალად გამოაცხადეს, აშენებ-არემონტი და გაუიფრა აქრძალენ, და ამით მოათავეს საქმე. ასე იოლად როდეს წყდებოდა სერაიოზული პრობლემები. ზღბი გაოგნებულა. აღარ იცის, რა მოიმოქმედოს. რას უცადოს, ხელ-ფეხი შეუტყრა ამ უფერ-უხო-რცო გადაწყვეტილებამ. მგონია, ნაადრევი იყო ეს ღონისძიება. ვიხიდა, ქერ მისამართებული სამუშაოები ჩაეტარებინათ, და მერმედა შედგ-ნათქვამდენ საქმეს. ეცემა რომ თქვას, ახლაც არაა გვათ, მაგრამ რო არავინ ფიქრობს ამ საკითხზე...

უფსღელში, ნაქრძალად გამოცხადებულ სო-ფელ ჩაქაში მდგომარეობა უცეთესია. აქ მომ-ზადებულნი შეზდნენ ამ გადაწყვეტილებას. ხელს საგანგებოდ შეურჩიეს სამოსახლო ადგი-ლი, მისცეს კომუნისაცია და ორგანიზებულად წარმართეს მოსახლეობის სხვაგან გადაყვანის შეტად რთული პროცესი.

1976 წ. ს.მ.მ. დანჯვალე.

ავტორი:

მაბილა და ედუკო საცხოვრების შეორე სარ-თულში აჯივდნენ: ფაქტურად ეს არის მო-წინსვდა პირველი სართული. ჩვენს შიერ ნაზ-სენები მაჩუბი—გომურისა და აღაპანთა საც-ხოვრისის შეტად ორიგინალური და მოხერხე-ბული სინფი, გონიერულად შერწყმული და შეხამებული არქიტექტურული კვანი. აქ წარ-მოდგენილია ტრადიციული კერია — „სერაი“; ჩაქვებზე დაკიდებული სხვადასხვა ზომის სპი-ლენძის კარდებით, ორნამენტირებული თუქის ბრტყელი, დახალი მაგილის ფორმის პურსაც-ხობილი და ასევე ხმაადების მახაფიციბებელი, კერისის ოთხივე კუთხით ჩარიგებული გრძელი და კრიალა ფიქლის ქვეხით, უედ მიურალი მუ-ხის ნახეხებით; დარბაზის ქერსა და კერისას შორის ცხენისთავეებიან, ეგრეთ წოდებულ სე-ნაქერწყედე კოქებზე ბრტყელი ფიქლები იყო გაწეობილი. კერიაღან ავარდნილი აღი იმ ფი-ქლებზე წელდებოდა და დარბაზის კოქებს ხან-ძრისხვან იცავდა.

კერისი ახლოს, მარცხენა მხარეს იდგა საკ-არტული — ხეზე კეთილობის ნიმუშებით და-მშვენებული, ორნამენტებით მოოკვილი სამახე-შოი სკამი — ოჯახის უფროსისათვის. გვერდით ზურგიანი გრძელი სკამები იდგა, ოჯახის დანა-ჩენი მამაკაცებისათვის განუთვნილი. კერისის შემოკლებასზე კი ბანადრები — უზურგო და-ხალღებთან სის ერთიანი ფაქრისხვან გამოჩო-რკნილი სკამები ქალებისათვის.

მაბილას რომ შეეკობნენ, ქალები ასე უპა-ტივემულად რატომ მუყადათ, რაღა უზურგო

სკამები არტუნენ შინდამაინდო. მერყურეჭმელნი სხე პასუხის გაცემა ირდეს დეჭმელნი მხეჭმელნი ლისხებით უპასუბა კარხმონდენტებს — ეს არამც და არამც ქალების უპატრეცემულობას არ ნიშნავდა, ჩემო ბატონო, პირიქით, ქალებს შეტი მოძრაობა უზდებოდათ, ისინი ზომ დიასა-ხლისობდნენ ოჯახში და ასეთი ხანდარები მო-თვის დიასხ რომ უფრო ზელსაურელი იყო, ვი-დრე მაღალზურგიაანი სავარძლები.

მერყე მახილა სტუმრებს კვამლის პრობლე-მაზე ესაუბრა, მაჩვიებს მართლაც შეტად ვიწრო სარკმელები ჰონდა, შეუშინავი და და-ხურული, ყოველ შემთხვევაში, ზამირის თვე-ებში მაინც კვამლის ერთადერთ გასასვლელს სათვრე ხარკმელი წარმოადგენდა. დარბაზის ქე-რში რომ ჰქონდა დატანებული. ჩელტგადახე-რულ ნაჩვრეტში კვამლი, ბუნებრივია, თავი-სუფლად ვერ იმორჩილებდა, არა და ციხელი გაუნდებლად ენთო ყოველთვის, დიდ ოჯახს შესაფერისი დაბურება სჭირდებოდა — ყველა-ფერი ფარჩე დიასახლისების გასამზადებელი იყო. ბუნებრივად იხადებოდა კითხვა, უზურგოდ რანაჩრადლა ზდებოდა კვამლის გაწევა მარ-უ-ხიდან და თუ არა ზდებოდა, როგორ იტანდნენ მას ოჯახის წევრები, საკონელი. ამ კითხვას, ჩვეულებრივად, ყველა სვამდა, ვინც პირველად ეცნობოდა სვანურ საცხოვრისს და მასზე პასუ-ხის გაცემა არც ასე იოლი იყო, ყოველშემი-ხვევაში, დამაჩერებელი და სარწმუნო პასუხი-სა. მაბილას ყოველი ხიტყვა და შიხი დარბა-ისლტრი ტონი კი ზოგჯერ დაუჭერებულ ამხე-საც სარწმუნოს ხეიდა.

— კვამლს მრავალი დადებითი თვისება ახ-სიათებს, — ამბობდა მაბილა, — და ზოგიერთ ურწმუნო თომას აჩერდებოდა სახეში, რათა თავისი მსჯელობის ეფექტი შეემორწყებინა, — მური ზე იცავს მღრღნელიისხვან, ამ დირტებს შეხედეთ, კვლავ ზელჯობი მოინარკვა მოხუცე-მა — რამისხეობია და რამისგრძები. ერთის გარდა, უველა დაცვლილია, ეგ ერთი კი ჭე-ლისწველია, და როგორ ფიქრობთ, რამდენერ დაცვალეს ეგ აბლები? ოჩერე მაინც თუ შეტ-ქერ არა ამ ბოლო დროს ცეცხლს არ ათე-ხენ და ზეს მღრღნელი ადვილად ერთეა და აფხტუროვებს. ადრე კი, როგორც მოგახხე-ნეთ, დირტებს შიული თოხების მანძილზე გა-მოცვლა არ სჭირდებოდათ. მერე და ეზურგები ამით გამოცვლას? ასეთი ღვედნა არის, ოი-თქონ ამ სახლს პატრონმა ამ უფრეებელ შორს ცალ მხარეს თვითონ აუწია თავი, წარმო-იფიქრეთ, რა გოლიათი უნდა უოფილიყო. ამ-წიები რომ არის ახლა, იმასხავით ძალა მქო-ნია. ზემს ქედილობაშიაც ბევრჯერ შევსწრები-ვარ, უბოლავდნენ ზომღმე საგანგებოდ დორე-ენებს, რომ გამოჩერებულყო. ისეე მახსოვს, დენ-ქერში რომ ერთ ოჯახს ასკილხსა და კოწახე-რის დირტები აღმოაჩნდა. ქერ არავის სე-როდა, ამ უხადრეც ბუჩქებს ამოდენა წინა-

რები როგორც ევლუციონისტები, რომლებიც
და მართლაც კონკრეტული და ასევე გამოდგა,
გაოცებისაგან მხრებს იჩინებდა ხალხი.

— შენ ხარ ჩემი ნათელი და ეს ანტიპრო-
კომუნისტული სხვა საქმეებისათვისაც სარგო იყო —
საქონლის სურს აქრობდა, მკვნიარს მტრობდა,
რაც მოთავსია, თავის იცავდა გავრცელებისაგან,
ხელსაყრელ რეჟიმს უქმნიდა, ცოცხლად ანა-
ხავდა, მაწიერობას უნარჩუნებდა, ამტრობდა თუ
სხვათა იყო, იცავდა დროებითისაგან. დამ, ეს
რაც შეგებია კვამლის სარგებლობას — მან-
ბლა, უკვე დაჩქარებული თვისი ნათქვამის
ძალიან, უფრო თავისუფლად მსჯელობდა,
მართალია, საზოგადოებრივი წინ ედო, მაგრამ
იმდენად უკვე ადარ ეწინააღმდეგებოდა ფეხის დასხლტო-
მას.

მოხუცმა თავიდანვე ისე ააგო თავისი მსჯე-
ლობა, რომ მოთავსი ნათქვამი ბოლოსთვის
ნორტოვა, მანამდეც შეეცადა სრული ნდობისა და
უფრთხილობის მოპოვებას, რაც წყვენიერად შეს-
ძლო კიდევ — ურწმუნო თითები მოჩივრ
მსმენელებსაც აქცნებდა ხანა. მოხუცს გამო-
ცდილება შეეძლო ამქრადაც, მისი აწინდელი
და ბოლომდე გათვლილი სიტუაცია-სახეობა უკვე
და კონკრეტული მომენტისათვის შენახვამდე
ჩამოკლებული ადგილისთვის წყალობით
ქვეშევსებულად იყო გამოშვებული. ამ
წუთში ის წილანდელი, ტყუილისა და მტკიცისაგან
გამოყოფილი ნაღველი და სანაწარმეობის
აღიარებელი კი ეტაობოდა. ბუნებრივად საქმე არ იყო
— დაუჭირებელი უნდა ერწმუნებინა ამ ხალ-
ხისათვის და ამიტომ ახლა იმ ურწმუნებლობაზე
აღარ ფიქრობდა უკვე. ბოლოს ის მოკლედ
ჩამოათავა ამ ურწმუნობის საკომპლემენტო
ქალბატონი ბიძი მახლამ, თანაც ისე მკა-
ფილად ჩამოათავა თავისი აზრი, რომ ცნობის-
მოკვარება გუნდშიდან ამ თემაზე ერთი შეიკო-
ხეცად აღიარების დახედვითა:

— კვამლი, ჩემი ნათელი, ვინაობა, გა-
რდვან რომ შემოხვედი სვანურ მაჩვიხს, ბუნებრივი
გუნდისა, ისეთი ფორმისა, თანაც რომ სიმა-
დლო პერსონა, კვამლის ფეხი თავის ხედვს და-
მორჩილებულივით სულ ერთ დონეზე იდგა
და პერსონის უნაღვად პორტებს ეტანებოდა. ეგრე
იყო და არავის არ უნახავს მისგან შეწყობუ-
ლი ვინმე, ბუნებრივია, დამოუკიდებელი მენტა-
ლებსაც შევადებულემა იყვნენ ყოველივე ამას.
აქ ნათქვამია — ჩვევა რჩეულზე უმტკიცესობა,
საყოველთაო სატყუარობა ნაქვამსაც სტაქვა ად-
მინანს. ამიტომაც არის რომ იგი არ განიცდის
იმას, რომ ფრენა არ ძალუძს, ამ სიბილეს დონე
და დომის მოქმედობა არ მისცა დამტკიცება...

* * *

მეგობარ დაცვის სამართლებრივი მისამართით
ზემოთ გამოთქმულ შენიშვნებზე თავისი მოსა-

ზრება გაგვიჩინა ჩაბაღდაძის კომუნისტური
განყოფილების გამგე, კულტურის განყოფილება
ბლუმა მუშაქმა აქვს კვლიანა:

— კულტურის ძეგლითა დაცვის მესტიის სარესტა-
რაციო უბანი ერთ დონეზე სარგობით და-
წინებულემა შეიძლება ჩათვალოს. სტრატეგია
საქმე ხომ არა სხვათის პირობებში წლიურად
188 ათასი მანეთის ათვისება სამართლებრივი
შიერ სპეციალურად დაგეგმილი ობიექტების
მშენებლობის ხაზით. ვარდა ამისა, ასოცი-
რებელია მცირე ღირებულების სამშენებლისა-
თვის განუთქვლი ოცდაათათის მანეთის ღი-
რებულების თანხები. ამ მცირე ობიექტებში
იკლავისმება უშუალოდ ამ უბნის მშენებრობის
შიერ სარგობით მიჩნეული ობიექტები, რი-
მელთა შეეთვისება აუცილებლობა, სამართლებ-
რივით შეთანხმების გარეშე ადგილობრი-
ვად წყდება. თითოეული ასეთი ობიექტის
ღირებულება ათი ათას მანეთს არ უნდა აღე-
მატებოდეს, ესე იგი, ამ ოცდაათი ათასი მანე-
თის შესაძლებელი ხდება უკვე წლიურად სამ-
სამ ობიექტზე ათათას-ათათასი მანეთის სარე-
მონტო სამშენებლო ჩატარდეს ისეც უნდა ითქ-
ვას, რომ ეს სამშენებლო სრულდება სარგობით
ხვის გარეშე, სამართლებრივი წარმომადგენლისა
და მესტიის რაიონის არქიტექტორის მონაწილეო-
ბით დგება აქტი და ამ აქტის საფუძველზე
ფასდება შესასრულებელი სამუშაოს მოცუ-
ლობა, რაც შეგებმა მართლდებულ ობიექ-
ტებს, ასეთი კი რაიონში ამჟამად თერაპიტი
გვაქვს, ისინი დამტკიცებულია სარეგისტრო სა-
ბუკოს შიერ.

— ბატონო აქვს, თქვენ როგორც სიძველე-
თა ძეგლების დიდი მფლობელი და ამჟამად დროს
კულტურის განყოფილების გამგე კონკრეტუ-
ლად რას გვეტყვით სარესტარაციო უბნის
ამჟამინდელი საქმიანობის შესახებ?

— დასაბრუნებს უაზროვანება დღამში არ-
ჩილ გვარსისა კომუნის რესტარაციო-შეკეთე-
ბა, ამ კომუნის რესტარტზე უკვე 12.100 მანეთია
ათვისებული, ასევე უზგულში, ნაკრძალად
გამოკლებულ სოფელ ჩაქაში მიმდინარეობს
კომუნისა და გამოთავისუფლებულ სასოფ-
ლისთა სარესტარაციო სამუშაოები; წელან
შოთანი პირობები ვახსენე, სამუშაოები, აქურ
სიძველეებს ძალიან იშვიათად ითვალისწინე-
ბენ ხოლმე სარგობით ხვის შედგენისას. უზ-
გულში, ხილის კარგობის სიწორე — უზგუ-
ლში მესტიიდან ეწინააღმდეგება სიბილეს (ორმოცე-
ლომეტრიან ემპაის გზაზე უხედათ სხვა სა-
მშენებლო მასალების ატანაც). მრგვალ მასა-
ლასა და დაბრუნდ ფიქარს მესტიისა და ხი-
შის სატყუო მიურჩეობები აწვილიან უბანს,
უფრო სწორად, უნდა აწვიდოდენ, მაკ-
რამ უტრანსპორტობის გამო ვერ ამერ-
ხებენ მასალის ადგილზე მიტანას, ამიტომაც
მეტწილად მშენებელთა ბრძოდას უხდება
ტყუი შეცდმა, ხის მოჭრა და დამუშავება, ამ

საქართველო
საბჭოთაო

ნაწილი თქვენი შენიშვნა ხელ ხმაართლეს შე-
ენახამება: რაც შეეხება მთელი სარესტორა-
ციო სამუშაოების კრძო პირზე თუ რაზზე
ვადაცმას, ამისი ოფიციალური უფლება ჩვენ
ნამდვილად არ ვაგაჩანია და ასეთი ფორმა,
ქრ მთელი კავშირის მასშტაბით, მგონი არსად
არ განხორციელებულა...

— რას გვეტყვი, ეკრეთროდებულის, „ქუჩა
კოშკების“ პრობლემაზე?

— არ ვციო, ვის მოუფიდა პირველად თავში
ასეთი მწავრული აზრი — აკავს ჩვეული
თხილი ღიმილი ვაჟურთა სახეზე — მწავრული
თუნდაც იმიტომ, რომ უბანი წილზე ფეხს
იდგამს, მაინც თავისი ჭილიკით ცდი წუალი
არ უნდა გადასხას ენაწილაზმს. ეროვნულ
საქმეს შესვიდებიან და შესაძლოა მრავალი სა-
რტვეიც ვაჩანდეო მუშაობაში, მაგრამ ასე-
თა გამტებების ღირსნი ნამდვილად არ არიან.
თუმცა ვაჩანია იმასაც, ვინ გიმტებს, მტერი
თუ მოუვარე...

— მხოლოდამხოლოდ გულშემატკივარი —
შევახებენ ხატონ აკავს.

— უკვედრეუბანში მათ შეეძლოთ კოშ-
კების შეწინებლობის პროცესში შეეტანათ ეს
თავიანთი შენიშვნები. დიანტრეხებულაუყვენ
საქმის ვითარებით და ჩვენც ჩავეყენებოთ
საქმის კურსში. „უცდლომა სჩვევითა კაცთაო“
— ლაირები იტყოდნენ ძველად — იქნებ
არც ეგენი არიან შეუცდომელი, მაგრამ ვაჩ-
ანია შეუცდომასაც; თუ კი იგი რაღაც ქვენა მზ-
ნებოდან გამოქმინარცა, ესე იგი შეგნებულად
არის დაშვებული, მაშინ ეს სარტვეი შეტად და-
ამაშიმნიებელია.

სარესტორაციო უბანი მასუსს აგებს იმ მო-
წოდებებს პრაქტიკულ განხორციელებაზე, რო-
მელსაც მას თხილისიდან უტყვენის ძველთა
დაცვის სამმართველო.

— რა მონაცემებია იხენი?

— კოშკების რეკონსტრუქციაზე უშუალოდ
სამმართველოს არქიტექტორები მუშაობენ.
ისინი ადგენენ შეიკრებისა თუ აღდგენითი სა-
მუშაოების პროექტებს. ღანჩავლში, გოშთილი-
ანებისა და სეტში — წმინდა გიორგის ეკლეს-
იის ევროპი მდებარე კოშკების მუშა-ნახაზები
სამმართველოს არქიტექტორმა ანდრეასემ შეა-
დგინა. და კვლავ ვიყოებ — უბანი მხო-
ლოდღა შემსრულებელი ვახლავთ ზემოდან
მომდინარე დავალებებისა.

— ჩამალ და მოშვლებილ სახურავებზე რა-
ღას იტყვი?

— ეს უაფო ძველისძველი ამბავია. ამ საკი-
თზე აღბათ უფრო კომპეტენტურად კულტუ-
რის განყოფილებას უფილი მესვეურნი გვიპა-
სუხებენ, ვისი მეთურვეობითაც აღნიშნული საშუ-
ალობები იქნა ჩატარებული... და თუ ღმერთი
ვჭამო, ნუ გამრევთ სხვათა საქმეში.

— არც ისე ძველი, კაცო რომ თქვას...

— ძველი იმ ვაგებით, რომ კოშკების ვადა-

ხურავები ქრ კიდევ უხის ამ სახით ჩამოყალიბე-
ბამდე განხორციელდა მესტიის რაიონში, უფ-
რო სწორად, კი ძველთა დაცვის სამმართვე-
ლოს ამ სახით ჩამოყალიბებამდე.

1878 წ. ღანჩავლი.

— ბიბია მამია, თქვენ პირადად შეესწა-
რით მარტობას? — ჰკითხეს მასპინძელს.

— რა თქმა უნდა, მე, აი, ასეთსავე სხვენზე
დავიხადე. — ხავის თავზე ღამაზად ვაწოხილ
ფიცრებზე მითითა მამილამ, — საქონელი
დახბო იცონებსოდა, ჩვენ კი იმის ხრამუნა
ნანახათ ჩავეხებოდა. ორმოც თვალს — ორ-
მოც ხარის დასახმელს ითვლიდა ჩვენი ბაგი.
ითვლიდა, მაგრამ კი არ გვეხა, ოღონდ ოდეს-
დაც კი გვეყოლია თურმე... ჩემს ქეილობას ცუ-
დად ვამი დემხებოდა და რაღას იყოლაებდა —
მაერი ღვთის სუნი ვაღვნილოდა; ჩვენს
დუშმანს — მაშინდელი მტრობა და ბათია-ბუ-
თქი. მენწვევიკობა იყო, ჩემო ხატონო, მენწე-
ვიკობას კი ვამიანობაც დავართო. აი, მაშინ კი
მართლა ვაიტენა ეს ჩვენი ღანჩავიირები —
დავრლომელებით ვაივო იჭაურობა — თავისი
ნესხით ჩადლოდნენ ვამდარეულნი, ზოგი ბოზ-
ღვით, ზოგი ფორთხით, იქ ჩასვლას დიდი ძა-
ლა აღარ სჭირდებოდა, მეტად ზელსაქრული
იყო ღმერთმანი, ვადმუოფებისათვის; მაგრამ
სულ სხვა იყო ამოსვლა ჩამდენადაც მახლობ-
იქ ჩასული უკან არავინ ამოხრებულა... —
მამილასა და ედუეს შავმა ჩართილმა ვადაურბი-
ნათ სახეზე. ერთხანს ორთავენი მოგონებე-
ბში ვადაბარგდნენ. ვაჩინდებულნი ვილაყის შე-
ძახილმა გამოაფიხილა:

— საქონელი და ადამიანი ერთ ჰერტვეში/
საყოფიარე ჩვენი წინაპრები!

— შენ სხვა თქვი, აი, ვამიანობა და სხვადა-
სხვა ვადობა თქვი თორემ, ეგ იმდენად არა-
ფერი მიანდამიანც. ადამიანები ბავშვობიდან-
ვე ეტყვიოდნენ ცხოველების სიყვარულს და მშ-
რზე ეს გრძნობა უველა მწლებეობის ვამ-
შვედობდა... დღევანდელი ზოგიერთი მოზარ-
დის სული რომ ვაშიშვლებულია, ვაღატაკებუ-
ლი და ვაბორტებულია, უველაფერი რომ ფე-
ხებზე ჰკიდია, იმისი ბრალიც უნდა იყოს, რომ
მან დედამიწასთან, ბუნებასთან კავში-
რი ვაწყვიტა, ანდა შეასუსტა მიანი,
აბა, დავაყრდითო, ვისაც ცხოველები უყ-
ვარს, კაცთმოყვარეც არის; არც ერთ
შემთხვევაში ასეთი ადამიანი ხატებს არ მოი-
პარავდა, მუშობლის ბიანს არ ვატებავდა. ვინ-
წეს არ დახვდებოდა ვასამატიურებლად,
ანდა ვასამატიყვავად, საქონელი, ადამიანი და მი-
წა ერთარსება იყო, ახლა ვაითიშა, ასეაღტმა
და ტექნიკამ ვაუარა ისინი, უმძრახებად აქცია.
მაგრამ დიდხანს არ ვასტანს ასე, უფრო სწო-
რად, ვერ ვასტანს, იმატომ რომ ეს ბუნების
კანონს ეწინააღმდეგება. ის ძველი ერთიანობა
და სიყვარული კვლავაც უნდა აღდგეს. აბ-

ენამდე უკველაფერი აქეთქვენ, ამ ერთიანობისაკენ მივმართებთ...

— ამ ერთიანობას ჩვენი განმარტებლობისათვის ნამდვილად არავითარი ზიანი არ მოუტანია, — განმარტებლობა მანაღა, — პირიქით, ეს ერთიანობა სულელურად გვაშინებდა, გვახსებდაო თითქოს. აჲ, მართებში შექმნილი წყნარობი და სისუფთავე იძლეოდა იმას საშუალებას, რომ თავიდან აგვეცილებინა ჩამოვ ავადობა. იყო ასეთი წესიც — არამცხოვნელ საქონელს, მაგალითად, ცხენსა და ღორს ბავსია არავინ აჩერებდა. ქალაქელებს მაინც არ უნდა უყაროდეთ ასეთი თანაარსებობა — შეიძლება რომ ჩავფიქვარ ხოლმე თბაღისში რამდენ ოთახის ძაღლებს დაატარებენ ქუჩებში, დეირთო რემო, რა მოცდილია უნდა იყო, რომ ამოცნობა საზრუნავი — შაღბას და გუნებობა სხვა ცხოველების მოვლა-პატრონობა იქაურ პირობებში შეიძლო ადამიანმა. რამე სარგებლანობა რა ვაჩინდეთ, მესმის კიდევ, ერთადერთი, აი, წიღამ რომ ვახსენებ სიუჟარულის გრძნობა-მეტი, ეს თუ განავითარა ბავშვებში, კიდევ რაღა უჭირს, მაგრამ შე სხვაინარად მესმის ეს საკითხი. უკველაფერი ეს ცხოვრებისეული მოთხოვნებიდან უნდა გამოვიდნარობედებს და არსებობის ინტერესებს ეწმახურებოდებს, თორემ ასე, სხვების თავისმოსაწონებლად რომ გუჟვარება რამე, ეს საქმეს ვერ უშეუღლის.. მიჩვენებთთი უკველაფერი მაცდურია და მტვხ რაღა გამოწყობისი იქნება...

— კორდა აღბნა თავის ვატანა, ბიძია მამბილა, არა?

— ეღუცა, შერ უახსუბერ ამაზე, სარჩო-სამბადებლობა ქალებმა იციო.

— კორდა, რატორ არ კორდა, ვერ იტყვი, რა თავზე გადაგვიოდა ცხოვრებ-ქონება, მაგრამ შენისა და სასოწარკვეთილების საფუძველიც იწყითაოდ გვექონდა ხოლმე. აი, გვემს ხომ გედავთ, ეს იყო ჩვენი რეჟერვი-საწყუბი და გედავთ რომ შეიბრელიო კიდობანება და გეკებო უნდა იდებს იქა, თადარჩიან იჯახებს ეს გეშეება გავხებუელი ჰქონდათ, იგი ხელუხლებელ მარაგს წარმოადგენდა, შავი დღისათვის გადაწახულს, მისი არსებობა უკვედს უნდა დავიწყუბინა, ამიტომაც კარგად დაისახლბის იქ იწყითაოდ ჩავიოლოდა ხოლმე უქვალის ამოსატანად. უკველაფერი ზემოთ უნდა ჰქონოდა მომარაგებუელი და გამოწოვილი. ვანახლებს კი ხდებოდა ვამიდიან ვამად; ბუნებრივია, იყო წლები, რაც ვა ვეიბებაც ცარბილდებოლდენ. უმოსავლო, დაწყუბელი წლები რამდენიც გინდა, იმდენი მახსენებდა. მთა და, სხვა რა ვცხა იყო, შეგონებისათვის მთავადგებოდიო გვემს. რა ავბედიოდა აჭრაილდებოდა მარნის კარი, რა ვამახსენებდა, ახლაც ტანში მწარავს ხოლმე... მაგრამ დიდ-გაუდვობასა და წვიმანობას კვლავ ნათელი და ფარსაგი დღეები და წლები ენაცვლებოდა და უკველაფერი ისევე თავის კლამოტში იდებოდა...

რომ მღერიათ ხოლმე — „ღამე დღის ანტიპოზიზაო“, მართლაც რა ასე იყო ჩვენი სიყვ...

— ქალბატონო ცოლა, თქვენს ასობით რა თანამიმდევრობით უნდა შეიქმნას ეს ზონალური ფონდასაცავები. ამ ზონაში უნდა ვიჯუღლის ხნობ აღბნა სვანეთში ისტორიულად არსებულ თემის მნიშვნელობა, თუ სხვა პრინციპით უნდა ჩამოყალიბდეს ეს, ცვრთწოდებუელი ზონები?

— რა თქმა უნდა, ტრადიციული მნიშვნელობით, ასე უფრო მარჯვე და ხელსაყრელია ხოლმე ურველთვის, რაცა ნაქმე ეხება თავისი მასიათით ისეთ ურველყო აქცის, რატორცა ნავითერი ძველებს ერთად თავმოყრა, მათი ამოღება ტრადიციული ადგილსამოყრელიდან, რაც შეტად რთულ პრობლემებთან ამის დაკავშირებული. ამიტომაც ჩვენ უნდა ვეცადოთ, რომ ეს პროცესი რაც შეიძლება უმტკივნეულოდ ჩავტაროთ. განწეულის შორს გადაკარგვას ადგილობრივი შეკადრნი, ბუნებრივია, არ დაგვთანხმდებიან, გინდაც ოქროს კოშკებს შეშპირადე, ამაზე არ წაუღენ, მაგრამ რაც შეეება მათ ადგილზევე, მათსავე თემში თავმოყრას და იქ გამოწენას, შე შეგონია, რომ შესაძლებელია.

ახეთი თავმოყრის ადგილებად, ქვემოდან რომ ამოყვებით გეგერის ზეობას პირველი — სოფელი ეცერი უნდა მივიჩნიოთ. აქ ფხობრების ეკლესიის გვერდით უნდა აშენდეს ფონდასაცავი, რატორც უკვე ითქვა, თანამედროვეობის დონეზე; ლახალში, მაცხოვრის ეკლესია უნდა გამოყვენოთ ამ მიზნისათვის. შეიძლება აინს მთავარანგელოზის ფრესკებიანი ეკლესიის გამოყენებაც. ერთი სიტყვით, ამ ტყუბების ხანაზე უნდა მოხდეს ძველთა გამოწენის მოწყობა. აქ გაერთიანება ლახალისა და ლახალის ეკლესიებში თავმოყრალიო სიმბიდერნი, მესტაში — ხერვაინებს სახლ-კომპლექსში უნდა მოეწოს ასეთივე გამოწენა. აღნიშნული სახლ-კომპლექსის მთელს მსოფლიოშია სახელგამომწეული თავისი უნიკალურობით; აქ ხრამა კიდევაც ბატონმა მიზელია — იუნესკოში აღრიცხვანაც კი ამისა აუვანალია და, რაც მთავარია და მტვხე ანვარინვასაწევი, სწორედ ამ კომპლექსთან სიახლოვეს უნდა აშენდეს სამე მუწუემის მომავალი შენობაც. საწმუხაროდ, ეს არა დღემდე არავის არ მოსვლია თავში. რატორმაც ჩაიკვედნენ მანვალის ნეტრიან და უმწეო, სამოსაშე მტვხე მიუდგომელ მხარეს და იქ დაასრეტეს მუწუემის შენობა, რა საფუძველი გაჩინდა ამისათვის მის ავტორებს უკველასათვის გაუგებარია. რატომ უნდა ავამოწოთ თანამედროვე არქიტექტურული ნაგებობანი უხადრუადგილებში, რაცა ახეთი შენობების ჩვენი ჩარიონები მაინცდამაინც არ არიან განებიერებუ-

ლნი, მიუხედავად იმისა, რომ ეს სახეობა სავსებით ადგილობრივია, მისი მნიშვნელობა მკაფიოდ გამოიხატა — ასე გამოვიდა საბოლოოდ და შეტანილი მწერალი ვინაობა, მაგრამ უკვე ვიან იქნება. ჩვენთვის ეს დიდებული ნაგებობა სვანეთის ცენტრის — მესტიის ნაერთი ხედი, ახალინოთი იგი წარმოადგენს და თავისი არსითა და შინაარსით გამართლებულ ადგილას — ასეთი ადგილი სწორედ რომ სოფელი ლახთაგი, ზერციანების ამ საცხოვრებელი კომპლექსის შემოგარენი გახლავთ. მიუხედავად იმისა, რომ ვადაწვევითაა აღნიშნული კომპლექსი საქტომოს შექმნა. ეს სასტუმრო განუყოფელი იქნება სვანეთის საკითხებზე მომუშავე მეცნიერებისა და ასევე ძვირფასი სტუმრებისათვის; მართლაც რომ ჩვენთვის ახალია, და ვინაც პირველად ეს მოუხდია თავში, დაახლოებით ღირსია: ცხოვრება წინ მიდის, ჩვენაც ახგვარი სახელეებით უნდა უნდა ავუწყოთ მას, რათა ვინაობა რეზიდენციისათვის მუდმივ თანაფარდობაში ვიყოთ უკველთვის. ამ თვალსაზრისით, მუშეუმი შენობა უფროდ აქ უნდა აშენდეს, ლახთაგის თავში, საგაოფენო უძველესი კომპლექსისა და ამ ორიენტირებული სასტუმროს მახლობლად. რათა ამ თანამედროვე კომპონენტმა ახალი ელემენტობა შესწავლოს ძველსა და მასთან ერთად. მათ უფრო, რომ მუშეუმის პროექტი სვანური არქიტექტურული თავისებურებათა გათვალისწინებითაა შექმნილი მისი ავტორების მიერ...

ქალბატონ ცილას მიერ წამოჭრილი საკითხზე წინ საუბარი გვიქონდა რაიონის ზოგიერთ ხელმძღვანელთან, მშენებლობის სპეციალისტებთან, თავის შიშით, ისინი უერთდებიან მუშეუმის ლახთაგის თავში მშენებლობის აზრს. უვლას მიანია, რომ აქამდე შერჩეული ადგილი, მეტად შეუფერებელია ისეთი ხალხმრავალი დაწესებულებისათვის, როგორც მუშეუმი. იგი თავისი ჩრდილოეთი და ნეტანაი ადგილმდებარეობის გამო შეუფერებლად ეტანებათ იქ მოთავსებული ძველების შენახვასა და დაცვის თვალსაზრისითაც. ვარდა ამისა, დარღვეულია ცენტრალიზაციის კანონიც. მუშეუმი მოქცევა დახის გარეთ, დამთავაირებლობისათვის და ასევე მომხდელი პერსონალისა და მოსამსახურებისათვის მოუტრებებელ ადგილას.

მაგრამ, რაც მთავარია, და რასაც ხაზს უსვამენ მშენებლები, ეს არის ენგურზე დამატებითი მიწის მშენებლობის პრობლემა. და ეს ისეთ ვითარებაში, როცა უკვე არსებული მიწების მოვლა-პატრონობა და შენახვა ჰიბს, როგორც ამბობენ. მუშეუმს უნდა აუშნოს საერთაშორისო საკვებლობისათვის ახალი კაპიტალურა მიწი ენგურზე! აღნიშნული საკითხი მეტად დამაფიქრებლად ეტანებათ მშენებლებს, ამ საქმეში ღრმად გათვითცნობიერებულ ადამიანებს. ვარდა სიღის მშენებლობისა, მკიდროდ დამახლებულ უბანში გასაუფასოება, რაც ბინების აღ-

ბასთან და დამატებით სასტუმროს მშენებლობის პრობლემა — ამასაც უარყოფილი მნიშვნელობა მიანიჭებენ ისინი, უარყოფ, რადგანაც უკველიც ეს ადგილებლობით სულაც არ არის ნაკარნახევი. გაცილებით წარმოსაჩენ და უვლას ახგვებით ხელსაწყოდ ადგილად მიანიჭათ მუშეუმის მშენებლობა მეტად სიმბოლურ და ამაღლებულ ადგილას — „სიღის კედლები“ — მიხედვით ზერციანის საგვარეულო საცხოვრებელი კომპლექსის გვერდით, სოფელ ლახთაგის თავში! ვიდრე მშენებლობა არ დაწვევულა, საჭიროა ამ საკითხის სასწრაფოდ გადასინჯვა და მის პროექტში სათანადო კორექტივების შეტანა.

ცილას ჩართობაში:

— საუბრიდან ცოტა გადაუხვიეთ, ცალკე მიუბრუნდეთ ზონების საკითხს. მაშ ასე, ჩვენ აღმა მოვუყვებოდით სვანეთს, მულაბის თემის სოფელ ლახთაგის მარგალიტის კომპლექსი ზედგამოჭრილია ასეთი ფონდისათვის, ახარში ვადაერთიანოთ მადისის, წვირის ძველები. კალასა და უშველში კი უკვე ვაქვს ასეთი გაერთიანებების პირველნაშახება...

გადაიქცეოთ სვანეთი მუშეუმად ღია ცის ქვეშე, აი, ეს არის ჩვენი უძველესი მიწისა და ვალი მომავალი თაობების წინაშე, შემოვუნახოთ შთამომავლობას, მთელი მსოფლიოს ცივილიზაციას ხელთაქმნელი ძველები ქართული კულტურისა — ეს გახლავთ დიდი მისია სვანეთისა და აქ მომუშავე ინტელიგენციისა.

1980 წელი, ლანჩხაული.

მარგალიტის მუშეუმი მიწასთან ვართმუნდა. ლაფარისთან კი აღარ ჩამოხდენ მოხუცი მამილა და მისი დობილი და კარის მწვინელი ედუკი, ორავენი ავესტოს ერთ კვირაში აღესრულდნენ. ბუნებრივმა უბნაც უწინა მოხუცებს — წლებმა თავისი ხუნდები დაადეს და სამომავლად მემბს დააშურეს. ამათი კეთილშინაობა ამ წაქცეული მუშეუმივითი აქლია ნაკრძალ სოფელს. უვლასე მწარე კი იმისი გათქრება, რომ „წაჭედდენ და აღარასოდეს დაბრუნდებიან“ და ვერცარადის გამართლებება ძველი კოლორიტი ლანჩხაულ-სოფლისა, კოლორიტი, რომელსაც უკველდღიურად მყარედ და მყარედ აუღდება რადაც ნიშანდობლივი და მნიშვნელოვანი...

ვერც შევარუნებო შთამომავლობას დანატრავარი, — ევენსოდა თურმე მამილა და კვერს უარკვია მეგობარს მისი დობილი ედუკი ზერციანი. ამ სადარბებელში გასაყნაურდენ თურმე საუფროდ ეთილი მოხუცები.

განუღტვენ საუფროდ ქვეყნიერებას ედუკი და მამილა და დეტოვეს მამრული შეგონება შთამომავლობისადმი:

გვარტომი მიღის, გვარტომი მოღის, დედამაწა კი მამადის რჩება...
შეტი ვაფრთხილება გვამართებს თურმე ამ ბეზერი დედამწინისა...

ბურამ გვირდვინითელი

„საქართველოთი იწყება დილა...“

ჯანსუფ ჩარქვიანის ლიტერატურულ სადამო-
ებზე, შეითხველებთან შეხვედრებზე ბევრჯერ
ვყოფილვარ, ადრეც და ამ ბოლო ხანაყ. ეს
იყო თბილისშიც, მის უდიდეს საკონცერტო და-
არბაზში — ფილარმონიაში, თუ ერთი რომელიმე
დაწესებულებას მომსტრო კლუბში. ეს იყო მის
გარეთაც, საქართველოს ოთხივ მხარეში, აღმო-
საველეთის და დასავლეთის დაბლობებში, თუ
სამხრეთის და ჩრდილოეთის მთა-გორებში.
ზნორად მინახავს პოეტა ხალხთან, შემთხვევით
შემოხვედრილ და ხელაყ უცნობ ადამიანებთან
უბრალო, უკველდღიურ კონტაქტს დროსაც
იგი უკველთვას და უველასათვის ახლობელია,
ზანაურია, თბილი და გულსხმბიერია. აგა ერთ-
ბაზად ამუაჩებს ინტიმს მრავალრიცხოვან აუდი-
ტორიასთან და კერძო საუბარსაც. ზნორად
მანხილგონიერული იუმორით შეტყობის, მუ-
დამ მნიშვნელოვანს ზდის მუფთაჩაყი მამული-
შეიღურა, მოქალაქეობრივი გრძნობისა და პო-
ზიციის წყალობით.

ხალხთან სახალციის ეს საოცარა უნარა ჯან-
სუფ ჩარქვიანმა — პოეტმა მანნიკა ჯანსუფ
ჩარქვიანს — მოქალაქებს და პიროვნებს, თუ
პირიქით. ეს ძნელი სათქმელია. ამგვარა რთულ-
ქნებ საერთოდაც უმასუბო კითხვები სხვა შეპ-
თხვევებშიც შეიძლება დაგვბადოს, როცა ჯან-
სუფ ჩარქვიანის პიროვნულ და პოეტურ სახეს
დავაკვირდებით. ჩემი ღრმა რწმენით, ამ შეხა-
შურა ნიშის საიდუმლო მის პიროვნულ, პოეტურ,
მოქალაქეობრივ, მამულიშვილურ, ადამიანურ
და უველას სხვა თვისებათა მარშონიულ მთლი-
ანობაშია, ჯანსუფ ჩარქვიანს თავის პოეზიაშიც
მოღვაწეობაშიც, უკველდღიურ უოფაშიც, ამდუ-
ნად აღზათ საკეთარ თავთან მარტოდ დარჩენი-
ლიც ერთისა და იმავე პოზიციასზე მუარად მდგა-
რი, ერთი და იგივე მანსიციების ერთგული

მიმდევრია და ამგვარი მთლიანობა მარტო ძლი-
ერს კი არ აქნის მას, არამედ გულწრფელაყ,
ეს კი ზევას ნიშნავს უველასათვის, განსაკუთრე-
ბით კი პოეტისა და შემოქმედისათვის.

პოეტას წარმატების მიზეზები მრავალიცაა და
მრავალფეროვანიც. ახლა, ვიდრე ზოგაერთ მთა-
ვარ მათგანზე გადავიტანდე საუბარს, მანდა
სიამოვნებით აღწინაწი, რომ ზემოხსენებულ
შეხვედრებზე თუ სადამოებზე, ოფიციალურსა
თუ შემთხვევითზე, ხალხმრავალსა თუ ხალხ-
მცირეზე, სულ უფრო მეტად და მეტად იგრძ-
ნობოდა და იგრძნობდა ეს სიყვარული და აღი-
არება, რაც ჯანსუფ ჩარქვიანმა მოიპოვა ქართ-
ველ ხალხში. მახსენდება და თვალწინ დამიდგა-
ბა სულგანაბელი დიდი თუ მცირე აუდიტორი-
ება, მსმენელთა გარანდული, პოეტს მიჩეკ-
ბული და მიურბადებელი სახეები. მესმის მათი
ზნორა ახლოდისმენტები მოწონების ნიშნად,
გულშეზრტავლ და ძლიერა, აღტაცებას რომ გა-
მოხატავს, აღზათ, დიდად ბედნიერად უნდა რა-
ცხედეს თავს პოეტო, როცა ხალხის ამგვარ სიყ-
ვარულს გრძნობს და ზედაყ კიდევ, საქართვე-
ლოში ეს თითქმის ძნელი მისაღწევა არ უნდა
იქონ, რადგან ანე უფუარო პოეზია და პოეტები,
სინამდვილეში კი, სწორედ ამავ მიზეზით და
კიდევ ამიტომ, რომ, მადლობა ღმერთს, არასო-
დეს გვაყლდა კუწმარტიო პოეზია და პოეტები,
ერთობ რთული საქმეა საერთო-სახალხო პოე-
ლასობის მოპოვება.

ჩვენი დროის ერთ-ერთმა უდიდესმა მწერალ-
მა, ფოლკლორმა, უფესტ პოინტში საუბარის დროს,
თავს უფლებას მივეცემ და ანე ვიტყვა, ერთი
ახირებული აზრი გამოთქვა და განავათარა კი-
დავუ: „პოეტმა ახალი ღექის წერა თუ დაიწყო,
აღზათ ერთიღერტი მიზეზი ეს არის, რომ ღექ-
სი, რომელიც ეხება ადამიანთა, უერ უმბეყო-

ფილებს პატივმოყვარეობას — ვერაა ისე კარგი — და ახლან წერას უნდა შეუდგეს“ („ლიტერატურული საქართველო“, № 18, 1981 წ.). მას ასე, დაუწყალოფილებელი პატივმოყვარეობა უყოფიდა ლექსის შექმნის ერთადერთი მიზეზი. ერთ-ერთით, რომ ერთვა, კიდევ შო. ალბათ, პატივმოყვარეობასაც უდევს თავისი წილი პოეტურ ექსტაზში, მაგრამ ვეჭვობ, რომ უყოფელთვის სარგებლური იყოს ეს წილი. ფოლქლორში, როგორც მოგახსენებ, განავითარა კიდევ თავისი მოსაზრება და განაცხადა, რომ მწერალი „თუ ოდესმე დაწერდა ისეთს, რაც სრულად დაუწყალოფილებდა, სხვა აღაჩაფრება დაჩვენებდა, უნდა ეწეოდა გამოცემა და დაწინაურებულყო“.

როცა კი პოეტის წარმატებას შევესწრები, ამ შემთხვევაში განსულ ჩარკვიანი მუკვს მხედველობაში, ვხედავ, როგორ უყვარს იგი მის ხალხს, გულთან რა ახლო მიუკვს მისი ლექსები, ზოგადრისათვის კი სულაც იქა აქვს ხანა მანერული, მახსენდება ეს უცნაური მოსაზრება და ვრწმუნდები, რომ დაუწყალოფილებელი პატივმოყვარეობის რა მოგახსენებთ და, შენი ხალხისა და დროის სამსახურის წადლი, ამ ასპარეზზე დამანერული კვალი, მიუთმეტებს ღვაწლის აღიარება, მართლაც დიდი სტიმულით მოწყები ძალი უნდა იყოს.

ქ. ჩარკვიანი ქერ კიდევ უბუნობისდროინდელი ლექსებიდან გვიმბლავს გრძნობის სიმამრით, აზრის სიკბილით, სიტყვის ფერადოვნებით, ანუ პოეტური სრულყოფილებით („ზეთიანი“, „ღამაზა ზაკვადლი“, „შეი ავაზ“, „აანერობა“). ამ ლექსებს მკობველი აღტკების შეხვდა და ამან ასახლა შოგონებით, რწმუნებით, იმედით ავუსო მათი ავტორი. ასე შეიქმნა ას საუკეთესო ლექსები თუ პოემები პოეტისა, რომლებიც თანამედროვე ქართული პოეზიის ერთ-ერთი საუკეთესო წარწლია, რომელთაც კარგად იცნობს მკობხველი და რის გამოც შეიყვარა ავტორი ხალხმა.

განსულ ჩარკვიანის ლექსი 80-იანი წლების დასაწყისშივე გამოჩნდა, მაგრამ იგი პოეტად შეიქმნება იქვას. „ცისკართან“ ერთად დაიხადა (მარტო მას როდი დამართა ასე). იგი სულთა და გულთა, პოზიციითა და მრწამსით, ერთგულეობითა და სიუყვარულით „ცისკრელია“. ამ თაობის ერთ-ერთი საუკეთესო და ბოლომდე უღალატო წევრია მეტცი. მან ცოტა მოგვანებით, უკვე როგორც „ცისკარს“ შოგონას რედაქტორმა, დადად შეუწყო ზელი ამას, რომ ეს თობა კვლავ ერთიანი, მონილიათური და თავისი ფერხალის ერთგული დაჩრენილიყო. მასწინ კი, როცა „ცისკარს“ და „ცისკრელთა“ შოგონდენ ქართულ მწერლობაში, განსულ ჩარკვიანს და მი-

სი მეგობარა პოეტებიც სულ ახალგაზრდა ქართველები იყვნენ. 80-იანი წლების მნიშვნელოვანად, მის მიერ მოტანილი სიხალფე საერთოდ ხალფადობრავ ცხოვრებაში, თუ ერთად მწერლობა და ზელოვნებაში, სიტყვის გაგარტლებმა არ ღარს, კარგად არის ცნობილი, ახალი სული უყვლას კუთვნილება იყო, უყვლას თანხარად სწედებოდა, ოღონდ უყვლა რიდი აღმოჩნდა შვად მის მისახლებად. ვასაკვირა არაა, რომ იგი უფრო ახალგაზრდობამ აიტაცა და მომავლისკენ მიმართული აფრებიც მისით დახერა. შიშს დიდი თვალთმაქვს და ზოგიერთის ჩვენშიც ეს ქინის ბოლოდღან ამოშვებად ერთენა. კიდევ მოინდომეს ასევე უკან ჩაბრუნება, მაგრამ ეს უკვე შეუძლებელი იყო. მველის მომადეფთა ვაბორტება შემოღვთმის ზეზეების ვაქაასებულ ტმწევობას ზავდა. ქინი თავნება და საშიში კი არა, ხოცრად კეთილი და ამაგანი აღმოჩნდა. მან დიდა, განხადა ტრადიციების გაგრძელება და ახალი სიმაღლეების სწორედ ამ პლატარმიდან დაღაშვერა ინდობა, ხალხის და მისი მომავლის სამსახური უმარტველს შოვადლობად იქნა, ამ მიხიისთვის საჭირო ძალი და ნიჭიც გამოავლანა.

მას შემდეგ მომყვება და მოტდელება კიდევ განსულ ჩარკვიანს ამ თაობას. უკვე საქაოად გრძელ გზაზე, ცხადია, თვითონაც ავჯდა იერი და მისმა პოეზიამაც. უყოფელი შემოქმედის ცხოვრების გზა მუტწილად დაუწყალოფილებლობის გრძნობითაა გამოვლილი, უყოფისის შექმნას, მიუწვდომელის მიწვდომის წადლითაა შოგონდებული (ამისა თქმა სურდა ფოლქლორის თავისა პარადოქსული ტრახზობა). დაუცხრომელი ძიება ზშირად ერთი უყოფერესობიდან მეორასკენ უმიტებას შემოქმედს, შოაცვლენიებს გრძს და ორიენტაციას (თუნდაც ფორმისებულ სფეროში). შესამჩნევად გამოჩნავს განვლილი გზის მონაცემებს.

მე მიინც მგონია, რომ განსულ ჩარკვიანას პოეზია უფრო მთლიანი ბუნებისა, უფრო ერთგულია თავისი პარველხაზისა. იქნებ ამიტომაც, რომ თვიადაწვე ჰქონდა მიგნებული საკუთარი არხებობას აზრი და დანიშნულება. მათი გამოხატვის შოვადი ფორმები და პრინციპები. ალბათ, მომავალში ლიტერატურის მეცნიერება თუ ისტორიკოსება შეედებნიან მეცნიერული პედანტიზმით დაადგინონ და გამოჩნონ პოეტის შემოქმედებითი ბიოგრაფიას ცალკეული ეტაპება. დღეს ეს უზრალად ნაადრევია, ქერ კიდევ ზეირი სიხალფე ელის ამ საშარებას. მასაც განსულ ჩარკვიანის შემოქმედება ჰქვია. მუ კი იგი ახლა ამ მუდამ მშფოთვარე მდინარულ მესხებება, რომელსაც, მიუხედავად დაუდგრომლობისა, კალაპოტი არახოდეს შეუცვლია, ერთბელ და სამუდამოდ არჩეულ გზაზე მიედინება, საკუთარი პატარა-პატარა განტოკებებსაც კი არ კარგავს და ასევე იურთებს, ბოლო თუ მიანც ზოგ-ქერ განსხვავებული ფერი დაქარავს მას, ან მისი

ტალღის ტელეფონის თანხრად არ იმის, ვეზთან და მისთანან ამას ხელი არ აქვს, უბრალოდ ღაღუჭტობა და რელიეფის ბრალია (აღაგ-აღაგ ან სიღრმეა ნაკლები, ან მსუბუქია გარემოს ფერები).

და მაინც, ეს იმას როდღა ნიშნავს, თითქოს ცვლილებების შარბილად ასე მწელიდ ჩანდეს, ან სულად არ მომხმნოდეს. იგი ხომ ცოცხალ, მოძრავ, მშფოთავარ მდინარეს ჰგავს და მისაებრად უბრალოდ შეუძლებელია ყოფილივით ერთფეროვანი და ერთგვაროვანი იყოს.

რაკილა ამ შედარებას ჩავაცვიდი, საგანგებოდ გავადევნე თვლი ჩანსულ ჩარკვიანის პოეზიაში მდინარეთა დინების გეოგრაფიას. თქვენ წარმოიგინეთ, სრულიად მოულოდნელად, არც ისე ვრცელი აღმოჩნდა იგი, როგორც ველოდი. უფრო არაგვისა სწუალობს პოეტი. აქ არას მისი სატრფოსთან შეუმდგარი პეიზაჟის ადგილად („მე ვარსკვლავით წაიღებს არაგვი“), იგი შთაბეჭდებს პოეტს უცხოთი დაბრმავებულად, წყნა და მტერიანსა კარბულად ტურისტისადმი რისხვით ნათქვამ სიტყვებს („არაგვი“), აქეთვე ეშუარება სიუვარულით, „რათა კვლავ ვნახო დახმარხი ჩემი ადგილი („პირსა არაგვის“). ერთი-ორჯერ მტკვარსა და იორსაც იხსენიებს. ეს არას და ეს. მაგრამ, სამაგიეროდ, მას აქვს მშვენიერი ლექსი პატარა მდინარეზე („პორკომულა“). ვინაყ ამხავებებს საყუთარ ხედს და ამაში მარტო პოეტის თავმდაბლობა კი არ ჩანს, არამედ ზემოთ ნაზმარი შედარების გამართლებაც:

იყვე შენთან ვარ,
ბორჯომულა ლერჯო ფიქალო.
ჩემო იმედო, ჩემო ფიქრო
და ნაფიქრალო.
იყვე შენთან ვარ,
არ შევიტრთალვარ,
რავე ვიგალობ.
ამყურად უმტროდ.
უგანგაზოდ და უტრიგალოდ.
რა სასაკლო მდინარე ხარ,
რა უსუსურო.
როგორც კალმახი
მე შენა ქვეშე
ვარ გალურსალო...
ერთი ბედო გვაქვს ბორჯომულავ.
— რაა მოვესწარი.
ერთო ოცნება, ერთი ფიქრო,
სავსე მზეაავით.
ვიცი, აქ არის
ჩემი იყვე და სამწყვესავი,
მაგრამ არ ვიცი.
სად ვეჩქარი
ამე შენაავით.

„ერთი ღამის სიჩუმეში“ — ასე ერქვა ჩანსულ ჩარკვიანის პირველ წიგნს, რომელიც 1959

წელს გამოიცა. იმ პოეტისაგან, ვისაც ღელის ტელეფონის ნიბთ, მწელი მოსალოდნელია ამგვარი სათაურის წიგნი. სიჩუმე და პოეტი, სიმშვიდე და პოეტი, — ეს ხომ შეუთავსებელი ცნებებია ჩანსულ ჩარკვიანისათვის. ამ წიგნიდან უკვე ხელმეორე გვეტყვის პოეტი: „მე სიმშვიდეზე ფიქრობ არ მინდა“ („მუდგვარა — მზე მიღის“). და მართლაც, მას შემდეგ სიჩუმე, სიმშვიდე, აღაღია, ასე დამახასიათებელია ურმოზის ლექსებისათვის, ფიქს ამოიკეთოს ჩანსულ ჩარკვიანის პოეზიიდან.

პოეტი გვიან თავად ვაიხსენებს გულმართლად იმ დროს: „რის სატიკარია, რა სატიკარია, გულუბრკველობა გვექონდა: სასთუმლად...“ („უცნობია“). ეს განწყობილება კიდევ გამოჩენა პირველ კრებულს. „მე ვიცი, ქვეყნად რომ არას სევდა, რომ არას წვიმა და ქარბზალი“ („მე ვიცი“) — მაგრამ ეს მხოლოდ შორიდან ხედვია. ქერ განუდღველი ცოღლია. ან კიდევ: „სულში შემოღას დღევით იორი, ჰეი, ნისლეზო, საიორენ ელტყობ...“ („იორთან“) — ასე დაიწყებს ახლგაზრდა პოეტი ლექსს, მაგრამ ეს დღევაც და ეს ღტოლვაც თავისთვის რჩება, რადგან ლიტერატურული ჩემინისცენციებია მხოლოდ. აქტორის სულს კი ხელს სხვა განწყობილება დაუფლებია: „შენი დღეობის მწყვეტია გულამდე და გულში სითბო თაფლივით წვეთავს“. ეს უკვლავი გასაგებია, ასეც უნდა იყოს. კახუტერი გონება საღია, გული კი — შედგარი. მან იცის, მას სწამს: „სიციცხლის გზებზე თუნდაც დათოვოს, თოვლის ქვეშ მყვანე გაწახუნული“ („ფიქრო“). ოღონდ მან ქერ კიდევ არ იცის, რომ ბევრად თუ არა, ცოტა უფრო რთულად მაინცაა საქმე, რომ თოვლის ქვეშ მთელმხარე გაწახუნულს გათენება და გამოღვიობება უნდა. ამგვარი ზედამართული ხედვა საშუაროსი და ერთგვარი გულუბრკველობა იმას რწმენისა, რომ მზით და სიმღერით ქერის ავსება ღამის თუნს აფერადებს, აქაც — „მუდგვარა — მზე მიღის“ — ამ მშვენიერ ლირიკულ პოემასაც კი შემოჩა კახუტეობის მომზახვლელ მიაჩიბობად.

და თუნცა ზოგჯერ უკვე აღჩვევი შეინაშნება გრძნობათა და განცდათა კონტრასტულობა უკვე ხოლმედ ნიშნები, საყუთარი სევდა და ტრაგიკული გამოკითხის („ადღის ნათელი“). „შენ ტრაგიკულდ ვერ გაგვიდიან“, ეს ქერ მაინც შორსაა პოეტისა და მოქალაქის კვშმარაბი ხედვის იმ გავებინგაან, რასაც წლები მოიტანს.

ესეც გოლგოთა და მის გაღაღმა და მის გაღაღმეკ ალბათ გოლგოთა.

(„გაწახუნულზე“).

და კიდევ უფრო შორსაა იმ ტრაგიკულის შედნობისაგან, სადამდეც ცხოვრების გამოცდილ-

მა მიჯიყვანს, როცა თუნდაც ამგვარ დასვენებას გამოგატანებებს:

ვით იღბალია
საქართველოს წმინდა ვიოტრი,
კაენის ხელიც
საქართველოს გახლავთ იღბალი.
(„პარალელური ხაზები“).

ჩანსუდ ჩარკვიანის პოეზიის ერთ-ერთი აწყარად გამოცეცილი და მომხიზლავი თვისება სინათლედ და სისადავეა. იგი თავიდანვე თან დაჰყვება პოეტის ლექსს და თანდათან სულ უფრო მეტად აქრობს და ეუფლება მას. თვალისმოპყრელი ორწამებნები, ღამაში პოეტურა ფრაზა, გამაოცებელი მეტაფორა, ეს ისედაც აწვიავს სამკაულები მისი პოეზიისა, შემოქმედებითი სიმწიფისაქენ მიმავალ გზაზე პოეტს კადევ უფრო ზედმეტ ტვირთად ეტყენა და მანაც ერთადერთი სიღამაზე — პოეტური აზრის სიღამაზე, მშვენიება და მნიშვნელობა იქამა. მართლაც მშვენიერი, მაგრამ წმინდა ვიწვადური ხილვით შობილი მეტაფორიდან — „შემოასადება როცა ადუხალს წიხლზე კახა და გულზე უვავილი“ — პოეტა მალე იმაცვლებს იმგვარიასქენ, სადაც სიღამაზეს უფრო მეტად მოუღოდადგედაც გამობრწყინებულმა აზრის ძალა შობს — „უმრუდდებოდა მივებს ბერბეშალი შენი ბიჭების ერთ დანახვაზე“. რა საოცარი პოეტური მიგნებითაა აქ ვახსნალი „ბიჭების“ ყოვლისმძლეობა. მაგრამ ამას ვიმნესთვის მაინც თუ გეტ კადევ ახლავს აღქმის, გაშიფრის ერთგვარი სირთულე, სწორედ ამ გზაზე იქნა მიღწეული და დაუფლებული ის ჩარკვიანისეული მეტაფორა, რომელიც გვიხილავს გამჭვირავლებით, სინათლით, სისადავეთ. „შენა ძალა და შენი ქართული ვით ახადგებებს, თვალნათლად ეხედვ, მადალი ძახვის დენის მავთულებს“.

შემოვარდნილი სულში გრივალად,
ქვეყნიდან შენი თვალი მღვინიდა...
მერე ავდექი და გავალბე
ჩემი სხეულის ყრუ კედლებიდან.
მთა გავხედრე და არხობი ვნახე.
მთა გავგულე და ვნახე გულდანი.
მთების ნისლები დაჩებიდ სახებს
მეფარა იგი, როგორც სუდარა.
გამოვეცხადე ნადირთა, მზეთა,
აჩაყი ვასვი ფიქრებს ერთდღესს.
მერე ხელები გავიბეცე ცეცხლიდან
და გავაბოლე მწიკე თუთუნო.
მზისკენ წაღვი ნისლები შევსვი
და ღონიერი ღამე დავღრიცე.
ივანა ტანზე მინისარ ბევსურს
ლექსი გვარი და გამოვადიბე.

ამ მეტაფორების კორიანტელის გვერდით, საამოდ რომ გვხვებს თავბრუს მამულის თითქოს

ინტიმქტორი, ბიოლოგიური სივრცის მკვლის შეგრძნებით, პოეტა აქვე, ამ პოეზიაში „მშვენიერი — მზე მიდის“ უბრალოდაც გვეტყვის ახადე გრძნობაზე და მოვალეობაზე: „და ახე ერთხელ, ჩედა და ერთხელ, ყველა გავებით ქვეყნის უღაღდა“.

პოეტის შემოქმედებაში თვალის პატრიონივითი ბრწყინავს მისი ადრინდელი ლექსი „ბეთიანია“. ესაა სულის დაღადისი სიღამაშიის წარუფაღობაზე, სუვეარულსა და თავგანწირავზე, მორჩაღლებსა და ერთგულებასზე, ამასთანავე — დაღადისი სახეც იღუქმადებითა და გრძნეულებით, შორიდან მოსმენილ ღოცებსა თუ საგაღობეღივით. „ეს ლექსი მთლიანად განწყობილებების გამომხატველია. სიტყვები ინტუიციურად მოედინებიან და თხზავენ ამაღლებულ სულიერ განწყობილებას“ (სოსო სიგუა, „გაერთად“ № 1, 1977).

შენ არ გინახავს ჩემი ხელები,
ჩემი თვალები და ჩემი მხრები —
გადარეული თეთრი ცხენებით
და შორეული ზარბაზს მხეებით.
შენ არ გინახავს ჩემი ნისლები,
მიიღან ქორების ფრთით მოტანილი,
თეთრი ქარბებით როგორ იცემა
დღეები, ღურჯა ქრისტეს ტანივით.
შენ არ გინახავს ფრესკის სიმორც,
ფერი ფასკენჯას, ფერი ქედნების,
მორჩინის სურნელს როგორ იშრობენ
ჩემი სხეულიმ ძველი კედლები.
შენ არ გინახავს, მოდი და მნახე,
რომ ეს ტაძარი ჩემი ტანია!..
სათნობისა ვარ შენი სახლი,
მორჩილებისა ვარ შენი სახლი,
შენი სხეულს ვარ ბეთიანია!..

და მაინც, ეს ლექსი ოხოდ მარგალიტად ჩანს ჩანსუდ ჩარკვიანის პოეზიაში, რომელიც თუმცა კვლავ მეტწილად ავტორის სულის დაღადისად და აღსარებად დარჩა, მაგრამ ახლა უკვე სულ სხვაგვარად, აწყარად და შეუფარავად ისმის მისი ნება და სურვილი, ნატვრა და ოცნება:

მწუწურვალისთვის
მიმბატონინე წყალი,
მეველისთვის
მიმბატონინე ვაღი,
გზაბანდულისათვის
მასწავლებლინე გზები,
შეუწამლავი
შემამელონე ზურები,
მომამებინე
სხვაგან დამარხული ძმები,
ამ ჩვენს მამულში
დამამარხვინე ძელები,
მათქმევინე:

ქვეყნად სიკეთეს ღირდა,
მერე წამოვალ.
წამოვალ, საცა გინდა.

(„სიბრძნის“).

აქ არანაქვებ გაყისკრცნებულა, ამადღე-
ბულა პოეტის სულა, მაგრამ ამას უცვე უპირა-
ტულად განწყობილების ძალით, ინტიტიტორად
კი არ ვგრძნობთ და ვხედებით, არამედ გაყს-
დებულა პროგრამის ზიარებით ნაოლად ვხედავთ
და ჩვენი თანაგანცდაც, სილიდარობის გრძნო-
ბაც, უღატყბაც უფრო რეალურა, მუარა საფუ-
ძლიდან მოდის, ვიდრე გრძნეულების ფერაჟი
ბუტსილიან.

უფრო გვიან, შემოქმედებითი სიწიფის ხანა-
ში, თვით ისეთ ლექსშიც კი, ნილიანად განწ-
ყობილების ეფექტით რომ არის სულია შემეც-
რელი (და ამდენად მოქმედაც), მისთვის ხა-
და პოეტურა სხვე და ფრაზა იდენტულებით სავ-
სე, შეუცნობელი მოვლენის — სიყვდილის
დრამატული განცდისთვისაც კი გამოხატვის უძე-
ლაზე ირგანულ ფორმად ჩანს:

თოვდა და თოვდა
და ბრჭყვიალებდნენ
სიზნებებით გურობს მთებში...
ორსართულიან პატარა ოდაში
სამგლოვანო აყვებდნენ ხმები:
ჩვენ უნაზღვი კალბატონი
მიგვექონდა მზრებელი,
თოვდა და თოვდა
და განოკეტულ პატარა ოდას,
აღარაფერი აღარ ესმოდა.
დიდი სიწინაბე იყო ეოდან,
სასაფლაოზე პატარა ბიჭი
პატარა გოგონა ვდნდნენ ესროდა,
შვილი თე ვილა,
დედა თე ვილა,
კაცმა არ იყის ვინ იყო ცოდვა,
მოქმედდა ფიქტებს
სილითა ოლა
და გონწყვადილი
თოვდა და თოვდა.

(„თოვდა და თოვდა“).

ეს ლექსი მარტო განწყობილების კონტრას-
ტულობით კი არ განხვავდება უფრო ადრინ-
დელიდან — „თოვდა“, არამედ ამითაც, და ეს
უფრო ნაწინადადება ამ შემთხვევაში, რომ
იგი ვაწარმე განტორობულია თუნდაც ირგანე-
ლურა, არცავე მიგნებულა, მაგრამ მაინც სამ-
კაულად პოეტურად იგვიჩა პოეტურა სხვები-
საგან, როგორცავე მაგალითად: „გარეთ სიბრძნე
დვას უცყარი და თოვლზე ზღვრავს შენი სიყ-
ლა“. არც კონკრეტულად ამხა და არც საერთოდ
ამგვარ პოეტურ აზროვნებაში თუ შეტყაველე-
ბაში არაფერია არც მიუღებელი, არც ხარბახი,
B. „მეათობი“, № 11.

არც თუნდაც სხავედურა, ზოგადად უფრო
იქნება თუ მკითხველი, ეგებ პარტიკი, სწორედ
დაც ეს იყის ეველაზე ირგანული და მისაღები
სტილი, მაგრამ განსულ ჩარკვიანისათვის თავი-
გამოხატვის მთავარ საშუალებად და ფორმად
სამკაულეისაგან მაქსიმალურად განტორობულ-
ოტარალო, სადა, ნათელი ლექსი იქცა საგულთ-
ხმის, რომ ერთიერთი ლექსის („სახეზარა ცხოვ-
რებაზე“) ლეიტმოტივად და რეფრენად პოეტმა
ეს სიტყვები აქცია: „სიბრძნე, შენ მუდმდები,
ო, არა, სიბრძნე“.

განსულ ჩარკვიანის ლექსი არასოდეს იყო ზე-
დმეტად დამამბებელი, ვაწარმე გართულბუ-
ლი, ეს „სიბრძნე“. ანუ სხადავე და სხაო-
ლე თავიდანვე დაქვეა მას, რადგან, როგორც
ჩანს, მისი პოეტურა ნიჭის თვისებაა, მაგრამ
სრულყოფილების ზეწოლად ეღვრება, თან-
თან მიუხედავად და ასე უნაჩა, ეს განსაკუ-
რებით ხანაჩა იმ სიყვარულში, რომელსაც პო-
ეტი ამბულდ უმედავებდა.

ამ დანიშნულების ლექსებში, და საერთოდაც,
განსულ ჩარკვიანისათვის თავად გრძნობის ხარ-
ღიერე, სიღრმე და სიღამაზე ბევრად უფრო
მისიზნელადაა, ვიდრე მისი ხამადალი პოე-
ტიურა დეკლარაცია, ამიტომაც მისი ლექსის
უპირველესი ღირსება მისაგან სიღამაზეა
და კიდევ, იმ ავტორისებულ უშუალობაში და
გულწრფელობაშია, რისი წყალობითაც იოტო-
რდენადაც არ გვიპარება ევეთ არამეტო განცდას
სიბრძნეში, არამედ თუნდაც ამში, რომ აქ
პოეტმა ოდნე მაინც ვაგვიზიადა თავის
გრძნობა, განსულ ჩარკვიანის ლექსებში თან-
თან სულ უფრო მეტად იგრძნობა ეს სხადავე
და ძალიდარტყელობა, რაც მხოლოდ თავის
ემოციებში გარკვეულა და დარტყებული კაცის
სიტყვას შეიძლება ამხაოთხებდეს, თუნდაც ამ
„საგანებლად პოეტურ“ სტრუქტურაშიც, სადაც
თოქვის საამისოდ არის მისიხილი „დედრე“
და „მანჯიკი“, რა გამოვირავდება აზრად და
გრძნობად, რა პარტიაჩა გვას პოეტობის პოე-
ტის სიტყვა მკითხველისათვის:

მაგრამ შევედევ ორთავ მხარით
დღარეს მანდლა,
ღონე კი არა,
მინჯეზებდა
ტრფომა ფარტლი,
ბილე რეცა,
მხოვზე მწიქეა, მელა ამირკვლის
და ომება მამყეო სიბრძნედილი —
ოქროს მანჯიკო,

(„სახეზარა“).

იქ, სადაც ბევრა სხვა ვერ აცდებოდა ანტო-
რიულ ექსტრემებსა და ამხიან ფრაზებს, ვან-
სულ ჩარკვიანი ანტრებს სულ უბრალოდ და
მეტყველად გვიოტობს მამულის ვადამარტნი სი-
ვეარულია და თავანწიარის ამხივი:

საქართველო
სსრკ-ის
საზოგადოებრივი
მედიის
მსახურისათვის

თუ მამულის ეს
გადასტრავს დღემდე
ყავარსფერი
და მწვანელი,
მირბა გულოვანი
სიკვდილის შემდეგ
სეთხეთ და გერევით —
რამ მამული.

(„მამულისათვის, მამული-ათვის“).

მართლაც, რა უბრალოდ, ხოცრად უბრალოდ
და ამხთანავე სულსშემწერელ შთამბეჭდაო-
ხით არის ნათქვამი. ან რა საოცარი პოეტური
მნიშვნელობა სამშობლოს ცის მწვანელი ფე-
რას ტრავიკული კიბისა; განა ამით უფრო მე-
ტი არ გვიოხრბა და გვაგრძნობინა პოეტმა, ვიდ-
რე რომ ადგი და სამშობლოსათვის დაღვრადი
წმინდა სისხლან ნიაღვრებით ავებს ლექსი?
სწორედ ამგვარი პოეტურობის ტრეშარიტი ძა-
ლით და სიღამაზით არის აღბეჭდილა მამულ-
ზე თქმული უბრალო და გულში ჩაწყვიდომი ხე-
ტულება!

— მე ვითომ არც გყავდი.
ვიტყვეი ისევ ბელტად.
ოლონდაც შენ აუვალო
მამული, უფრო მეტად.
(„ერთი თქმა მეცა მსურდა...“)

დიდება მამულს!
ეს გახლავთ ერთი
ჩემი მოტივი
ტრეშარიტება.
(„გაფრთხილება“).

მამულისათვის დამაქცე მთარაით
სისხლი, რომელიც გულში მოყწერე.
(„მოწერული სისხლი“).

დახილობ, პოეტური ზენიტის ნამუშებო:
გუფერებოლო
წინაზად და ფრთხილად,
აბლაყ იქ ვსგავარ,
სადაც მერლოდი.
საქართველოთი იწყება დილა,
იგი ღამდება საქართველოთი.
(„საქართველოთი იწყება დილა“).

მთავარი მინც მამული არის.
განააკუფრებულად აოო მთავარი.
(„მთავარი მინც მამული არის“).

„რა განდ გამაფრებულაც უნდა მქონდეს
სამშობლოს განცდა, ამ სიტყვებს პოეტი უკ-
რტყვის შემოქმედებითი გზის დასაწყისში, რად-
გან ეს აქსიომისებულა ხანადავე და ტრეშარიტი-
ბა მხოლოდ ნიჭიერებით ვერ მოადწევა. მას
ცხოვრებისეული გამოცდილება უნდა ამძიბე-
დეს. რამდენი ჩამე უნდა ნახო, რამდენ ჩამეს
უნდა ეზიარო, რომ ამაში დარწმუნდე“ (მაკ-
კობაძე, „ლიტერატურული საქართველო“.

№ 25, 1981). მართლაც, რომ ესევე უბრალოდ და
უბრალოდ მხოლოდ ხანგრძლივი გან-
ცდის, ირგანულად გათავისებულა. შესისხლ-
ხორცებული მტრების, ძალისა და რბილი გამ-
ქმარი გრძნობის გამოქმე თუ შეიძლება. ამას,
უკეთეს შემთხვევაში, მაშინაც კი, როცა აბე
უსაზღვროდ გუფარს და თანაც ღმერთს პოე-
ტური ნიჭი მოუმადლებია, წლები სჭირდება
ზუსტი სიტყვები და ინტონაცია თავისთავად
რომ დაიხადოს.

პოეტური ბიოგრაფიის დასაწყისშივე არაე-
თა ღეჭის, თანაც კარგი ღეჭის დაწერისა გან-
სუდ ჩარკიანს მამულის სიყვარულშია. მათ ში-
რის, აღბოთ, უკვედ შემთხვევაში, ჩემი აზრით,
გამორჩევა ისეთი მშვენიერი ღეჭის, როგორი-
ცაა „ღამაზი სიკვდილი“!

როცა დიწყებს წყარო აუბარს,
მზეს რომ მისწყდება ირმის ბლავილი,
შემოსაყდება როცა აღუბლს
მუხლზე კება და გულზე ვეაოლო.

როცა მერკხალი ზეკას შეტბევა,
როცა მიწაზე მზე და დარი ღვას,
ირმის აპრილს კარება შეფტეოვეა
და ატბის რტოებს რტებად დიდგამს.

მოიგონებენ წახ-ტულს მკვიდრები,
აბებულდება ტვეანად ვველა მთა.
გავდიოდაღებო,
გავტულდიღებო
და ავეწმებო მამულს კელატარად.

დადგებო ცარზე როგორც ავანა,
ერთა გადებებდაც დღებებს გაფრუნილს.
მერე მოყვედებო ისე ღამაზად,
ეთი დობადა ეს ვველაფერო.

ამგვარ ღეჭისაც მხოლოდ ტრეშარიტი შთა-
გონება და ღვთიური ნაერწყალი თუ დაწერი-
ნებს პოეტს. მაგრამ მას თუ ეს ვველაფერი გა-
ანია, განსუდ ჩარკიანებით ადრევე შეიძლება
აბე გრძნობით და ღამაზად თქმა. განა დიდებუ-
ლად არა ღვრის: „გადაზადღებო, გახუდღაღ-
დებო და ავენთებო მამულს კელატარად“. ამგვარ
სტრიფებს კი, ზემოთ რომ მოვიტანე საოცარი
უბრალოებას ნიშნუად, ამას გარდა კიდევ სჭი-
რდება წლების მერე მონაცებული საწრფელანს
და სიზრძის მადლი. და როცა ამასაც ეზიარე-
ბა პოეტი, მაშინ ხანადავე მართლაც შეიძლება
იქცეს ვველაზე რთული და ვველაზე მათერი
გრძნობას, ვველაზე დიდა და ვველაზე მაღალი
სიყვარულის გამოხატულების სტაღურ თვანე-
ბად. მხოლოდ ასე იქცევა რადაც ქალისწერა ძა-
ლით ნახვებითი ჩვეულებრივი სახურბო, უკეთ-
თი მტტეულებითი ნიშნუა მაღალ, გულში ჩამ-
წვდომ, მართლაც ერთოლის მომგვრელ პოეზი-
ად: „უშენობით მომეწყინა, სიყვარული ქუთო-“

ხო". ქართულ პოეტურ ჯენიასთან კავშირების მრავალი ახბი არსებობს, მაგრამ მის სულთან ნაზიარევი მხოლოდ ამგვარა პოეზია შეიძლება იყოს.

ეროვნული სული და ტრადიციები მეტ-ნაკლებად უფლო პრეშნარტი მწერლის შემოქმედებებს კვებავს, მაგრამ არიან პოეტები, რომლებიც შეუფარავად ამედავნიბენ ამას, ვანზარბ აშიშ-ვლებენ ფეხებებს. ჯანსულ ჩარკვიანის პოეტურა სამუარო (აქვე დავსძენ, მისი მოქალაქეობარა და მამულშვილურა მრწანისი) სწორედ ამ ურ-ყუვ დედაიშიშეა დავრდნობილი და დანდობი-ლია. ქართული ფოლკლორული და ლიტერატურული ტრადიციები ძლიერად ფეოქავენ მასში, თავიდაც ცოცხლობენ და მასაც შეაბტარვენ ქართული პოეტურა ჯენიას მაცოცხლებელი სულს. პოეტი ზნორად მოუზნობს დიდი წინა-რტებს ნათულ სახებებს. მის სამუაროში ყოველ ნაბიჭვ ვხვდებით და ვხვდავთ ილიას, აკაკის, ვაჟის, ტატოს, გალაკტიონს, გოგჯიას, სხვებსა და სხვებს. ზოგჯერ სხვა ერის ტიტან შეილებუ-საც. რადგან იგი მათი მემკვიდრეცაა, ჯვესმის მათი დეკორუარო ხმა და ლექსი. ისინი აქ ლაშ-ში და ძვირფასი პანთეონის მკვიდრებდაც კი არ ხანან, არამედ ცოცხლობენ როგორც ზრძენა მრჩევლები, პოეტურა ავტორიტეტები, ჯვის გამ-კვალავები.

ჯანსულ ჩარკვიანს არაერთი ლექსი აქვს მათ-დამი მიძღვნილი, მათი პოეზიას მოტავებზე შექმნილი, მაგრამ ეს მოწინების და ათყანა-ცემის გრძნობათაც შეიძლება. მოამოქმედოს პოეტმა. მოავარო მანც ისაა, რომ მათი სული, სიტყვა, ფრანა, პოეტური ესტაფეტა მთელ ამ სამუაროშია განფენილი და ზნორად ისეთი ტრან-სფორმაციითაც, ერთბაშად ვერც კი შეამჩნევს მკითხველი, მაგრამ გრძნობს კი, ახლობელი სუ-სიტყვა რომ ესმას, მშობლიური ენაგზადი რომ მოედინება და ავებს მის სულს. „ბინდისფერაა წუთისოფელი, ზუზუ, თანდათან უფრო ბინდუ-ხა...“ „სოფელი, ცუდსამოფელი...“, „მე დაჭ-რად არწივს ხალღებში ჯეკონი, მერც ფრთებს ვუშლი და მხრებს ვატოლებ...“, „ვახ, ზენსა მუნსა — დედახა, ვახ, ზენსა მამას — მთვარე-ხა, ვახ, ზენსა ცხენსა ზურდაგხა, მინდორი გაუ-თაყენსა...“ „შაღიან წლებსა და მე ვბერდები...“ „ტბრელი უოფილა მამულას კვამლი, ზენს დაძა-ბებას კვამლივით ვერთეთი. ზისტით და კალმით, ზისტით და კალმით...“ — ვე-ობუფლობთ ამას თუ სხვა არაერთ სტრი-ქონს ჯანსულ ჩარკვიანის ლექსებში, რომლებითაც ავტორი ვანზარბ და შევნებულად გვახსენებს ზაღის პოეტურ ჯენიას, ვაჟის, გალა-კტიონს, გრიბოედოს, მთაკოვსკის... ამგვარი ნიმუშების და მათ მიერ მოზნობილი და ცოც-ხლებული დადა სახებების განგრძობა კიდევ და კიდევ შეიძლება. პოეტი ასე ვანზარბ გვე-ტყვის — „უნა თქვა, კვლავაც არ გადამჩიოს

ამ ფრანის მეტრმა და რიტმმა, ამტრანსმის ზემო ეანების ლურჯმა ფართალმა, განწყობილებამ ძალდაუტანებლად გაავასნოს სიმონ ჩაქოვანის კლასიკური, ქრთომობიო-ლი და ქცეული პატრიოტული ღირსიის ნიმუში — „უნა თქვა, თითქოს პატარა იყოს...“ ან კო-დევ. ტკივლით დაწერალ ლექსში „ზურაბ ჩარკვიანს“ პოეტი იტყვის: „უნდა დავტოვო ასე ტილად, ჩვენს სასიკეთოდ და საქამრთე-ლოდ... ასე დებენცად და დარალად, რადგან ზენს ძვლებზე დგას საქართველო“ და აშით ვანზარბ მივანაშენებს ტკივლის ერთგვარო-ვნებაზე, თავისი სულიერი განწყობილების სია-ზლოვებ ირავლი ანაშიძისფულთან, როცა „კაპიტანი ზუზიძე“ იწერებოდა. მთელი ცოცხ-ლი — „ხევისფრული მოტავები“. „გაღლა ზურის-ზერის ნათქვამი ხატობაში“. „რამდენიმე ლექ-სი გალაკტიონს“, სხვა მიძღვნილი ლექსები — „განწირული უაზალი“ (გიორგი ლეონიძეს), „მდუმარება“ (ირაკლი ანაშიძეს), ზაღურ კო-ლოვ შექმნილი მშვენიერი პოეტური ნიმუშე-ბი „ვახ, რა ვითბა...“ „დატარა გოგო დამე-არგა“. „ველეცილს იქით თოვლია...“ ან რო-მელი ერთი დავასაბულო, ჯანსულ ჩარკვიანის პოეტური ფეხების სიჯანმრთელებზე. შემოქ-მედის ერთადერთ სწორ ორიენტაციაზე მეტე-ველებზე. აქ არ შეიძლება არ გავიხსენო და მკითხველსაც არ შევახსენო ერთი შესანიშნა-ვი ლექსი. რომელიც პოეტმა ჯერ კიდევ ვახუ-კობის ხანს დაწერა. ამ ლექსს ჰქვია „კაფა“:

შატლით შოლიოდა —
დიდი მიუბოთ.
მთვარეს შეზდებოდა
ტინვალთან,
მთვარისოდენა ზინკალს
მორთმედა —
ეს დიდი ბერძენსა და
მუნეაროშთა.
ხელები ჰქონდა. —
წყაროს ამოცლიდა,
ქვეულის მაქისცემს
ფეხებდა ეურს.
მერც დაწყებოდა, ბალახებს
დაწყონიდა
და შეუერთებდა
ციხბირის წულულს!
ის იყო დიდი და
ის იყო სხვა,
მისი მართალი სულის ცხონებამ,
მერც ცხოვრებას
მოუჭრა გზა
და შორს გასწრო
თეთონ ცხოვრებას.

ჯანსულ ჩარკვიანის პოეზიის ვერსიფიკაცი-ული თუ ინტონაციურა ნაირფერობა, მუხაკა-ლობა და ფერადოვნება, შეიძლება ითქვას, მთლიანად კლასიკურ ტრადიციებს ემუარება

და ანეთარებებს. მას ძალზე ნაკლებად ატყუია მოდერნიზებული, მითუმეტეს დეკადენტური ესთეტიკის კვალი. ცხადია, აქ მხოლოდ ფორმისული გავლენები იგულისხმება (ჩაც სხვებთან არააშვიათად შეინიშნება), თორემ მარწამ-სობრთვი საერთოდ გამორიცხულია. სისადავის და უპარაღების მაღალ და მშვენიერ პოეზიად ვარდებნას, ამ თითქოს შეუძენველი, მაგრამ არსებითა ზღვარის დაღებას, რომელიც მას მარტივად ლექსისაკენ ცხა და დედამიწასავით გამოიწვეს, სათქმელის მნიშვნელოვანებასთან და მისი გამოვლის გულწრფელობასთან ერთად, ისეთი კომპონენტებიც განაპირობებს, როგორცაა შუხაკალობა და ფერადოვნება. ქანსულ ჩარკვიანის ლექსი სწორედაც შელოდიური და ხატოვანია. შემთხვევითი არ არის, რომ ბევრი მისი ლექსი ამდრებულა და ზოგი მათგანი კი ისეა გადასული ხალხში ხიმდრებდა, ავტორი აღარც ახსოვთ. მაგრამ მისი მთავარი ღირსება მაინც ის კი არ არის, რომ სხვას, პროფესიონალს თუ მოყვარულს შთააგონებს შუხაკის შესაქმნელად, არამედ ისაა, რომ თავად არის ნიწანღის მუსიკალური რიტმის, იტონაციის, მელოდიის მატარებელი. ამ მხრით იგი მართლაც გამორჩეული, მდიდარი და მრავალფეროვანია. ამის სანიშნოდ მაგალითების მოტანა შორს წაგვყვანს, სარწმუნოდ კი პოეტის ნებისმიერი კრებულის გადაფურცლად აჯამარებ. რაც შეეხება გრაფიკული და ფერწერული ხატვის, რებს, ასევე უხვად ვაშორდვართლს ქანსულ ჩარკვიანის პოეზიაში, ამის ერთ-ერთ კონკრეტულ ნიმუშად მიიღა შემოგთავაზოთ ლქსი „შავი ავაზა“:

რადგან სიცოცხლე ერთი ბეწოა,
 სიცოცხლეს სული უნდა უბერო...
 შენ ანანტრთან წამოიწვიე,
 ულაშავსო თეთრო ღრუბელო.
 შენ ავტაცეს სველმა ფოთლებმა,
 შენ — კაცის თვალის ლამაზი ცრემლი,
 ხეები იღვანენ, როგორც ლოთები,
 და უფერებდნენ მთავარისფერ მტევნებს.
 სიმწვანე გატყდა და მოითენთა,
 მთავარზე იქდა ავაზა შავი,
 ჩემს სულში იდგა შენი სითეთრე
 და ვაღმა იყო ლამაზი ფშავი.

კონტრასტული ფერები არ უყვარს პოეტს. შავი ავაზა უიშვიათესი გამოჩაყობია. მისი პოეზია ხახარულთა და სევდის პოეზიაა, სუ-ვარულია და მონატრების პოეზიაა. იგი ნაკლებად მგლოვან და ირეულავს ქუქავს. აღზათ ამიტომაცაა აქ ნაკლებად შავი და რუხი ფერები. ნაკლებად ამისა კარბობს თეთრის და ლურჯის ათასგვარი ვარაიციები, როგორც სი-შორისა და მიუწვდომლობას. ხილაშაზსა და სივარულის ფერადი სიმბოლოები, კარბობს მშვიდი ნახევარტონები სევდისა და მონატრე-

ბის გამოხატულებად. ამდენად, *ქანსული* ვიანის პალიტრაც და ფერთა სიმრავლეც უხვად არის კლასიკურ პოეზიას ენათესავება და იქი-დან გამოდის, ვიდრე სიმბოლისტიკის და დეკადენტების ნოვატორული და არსყოფიანტარბო, სულაც მდიდარი პრაქტიკადან. სრულად ჩვეულებრივ და სავსებით მოულოდნელ კონტექსტშია მოქცეული აქ თეთრი და ლურჯი ფერი, თეთრის და ლურჯის სიმბოლო. თეთრი ცხენები, მტრედები, გვირალები, ბატანი, კვამლი და სხვა და სხვა თუ უხმაროდ აკეთებენ აქ თავის საქმეს, სამაგიეროდ თავიზი უწვეულობით გვიფორიაქებს წარმოსახვას, ვაშმავტრებს გაცდას თეთრი ქარები, თეთრი ფიქრები, თეთრი სიზმრება, თეთრი სობზა, თეთრი გიტარაც... მაგრამ კონტექსტადან ამოვ-ლექვლი ეს ნიმუშები ნაკლებ მეტყველია და შთაშბექდავი... ამიტომ ერთი-ორ მაგალითს მა-ინც მოვიტან ამისას, თუ რა დატვირთვით მუშაობს ფერი ქანსულ ჩარკვიანის პოეზიაში:

თეთრი ქარებით როგორ ივსება
 დღეები, ლურჯი ქრისტეს ტანივით.
 („ბეთანია“).

ზამზახებით გამოჩდილი წყენა
 მოიპარება ლურჯი უანიდან.
 („მღუმარება“).

სვეტიცხოველით და სამთავისით
 მიხალხობდა თეთრი ბატანი.
 („მოსკოვი, ბუდარვა მარტი“).

ახლა ფაფარს,
 გახუნებულ ლომის ფაფარს
 თეთრი ვარდის სიმშვიდეში გაგიცვლან.
 („სიზმარი“).

დაბოლოს, სრულყოფილი ხილაშაზისათვის ერთად მოწმობილი ორივე ფერი:
 ნუ გააღვიძებთ,
 თვალი აქვს ლურჯი,
 ნუ გააღვიძებთ,
 სხეული თეთრი...
 („ფრესკა სანტა მარია“).

როგორც ზემოთ ვთქვი, ამ თვალსაზრისითაც ქანსულ ჩარკვიანი უფრო კლასიკურ პოე-ზიას ენათესავება და ევრდნობა, მაგრამ მას აქვს მშვენიერი გამოჩაყობებიც და აქ სიტყვა მინ-და მივცე მანანა გვტამებს: „ბებერი მენწსჯე-ლის უნასსენელ ღამეში“. „ღამე მწვანდა, სხვა ლექსში კი, რომელიც იტალიურ კლას აღარ ეკუთვნის, სამოთხე ნარინჯისფერია, სამოთხის ნარინჯისფერობა, აღზათ, აუვავებული ბუხილის თუ ციტრუსების შორეული ასოციაციით არის გამოწვეული. სხვა ლექსში [„კვლად ანანტრ-თან“] უფრო რთული აღსაქმელია „შენი მტერ-ღვივთ ცა იყო მწვანე“. თუმცა არც ისე რთუ-ლი, თუ დევას ბაღურინებს, პატინით მოხლ-ბრინჯაოს ვერებებს და სიმბოლისტთა პოეტურ პრაქტიკას გავისწავებთ, სხვაგან გვხვდება —

„კომუნისტური გამბდაი აქტი“. როგორც ვხე-
დავთ, ფირი განსაკუთრებულ ელერადობას
იძენს განსულ ჩარკვიანის პოეზიაში. ეს უფო-
რე თავისებური ფენომენია“ („მეათობი“,
№ 11, 1978).

ეს ვეველფერი, ვევიტობ, სინტერესია. მა-
გრამ განსულ ჩარკვიანის შემოქმედების ფორ-
მისებულ საკითხებზე, გამოსახვის ხერხებსა და
მეორედებზე ლამაზიკი წიგნ შევგვიტყუებს. სა-
კვიდე მდებარე და მრავალფეროვანია მისი მხა-
ტერული ახგენალი. დროა საუბარი მის მთა-
ვარ საოქმედზე, პრობლემებზე, თემებზე. მის
ლირიკულ გმირზე ვადავებართ.

განსულ ჩარკვიანი თანამედროვე ქართული
ლექსის შემწიერი ოსტატია. მაგრამ, რაც უფო-
რე მთავარია, უკვე აქარადავა გამოკვეთილი
მისი პოეტური სახეც და სამყაროც. მისი ინტე-
რესების სამტოციც, ეს ხატე მისი სამშობლოა.
ამში ოღლია დარწმუნება, რაკილა მთელი მისი
პოეზია ამ მადლი მამულიწავილური გმინობი-
თა განსკვადლილი.

ერთი შემდგომი, თითქმის პოეტის განსაკუთ-
რებულ ორიგინალურობაზე არ უნდა მტებვე
ლტბდეს ამის მინიშნება. რომ ძირითადი თემა
მისი ლექსისა სამშობლოა. მაგრამ, აერ ერთი,
ორიგინალურობა ვეველფერში არ ვარცა და
ღმერთმა წე ქნას ქართულ პოეტს ოდესმე ვა-
უნსლტებს ინტერესების სფეროდან მამულიც
თემა. მეორეც, უკველ კეშმარტ პოეტს ამა-
ლი, მისი ღრიის და საყუთარი ნიჭის თავისებუ-
რებების წეაღობით, ბერწეილად ახლებურად
მამსადამტ, ორიგინალურადაც აქვს ეს მარა-
დული თემა განხილარი.

განსულ ჩარკვიანი ამ კეშმარტად სამსოც-
ხლი თემის განხილარში და გამოხატვარში ქართუ-
ლი კლასიკური პოეზიის (ცხადია, აქ სამტოთა
კლასიკაც გულისხმება) საუფეთეს ტრადიცი-
ებს აგრძელებს. რაცა სამშობლოსაში სიყვ-
რული გარეწეილად ლამაზი პოეტური ფრან-
ხის შეკოწეწებას, თუნდაც ოსტატურად
შეტყუას კი არ ნიშნავს. არამედ გულისხმობს
შენი ერის ცხოვრებაზე ღრმად დათვრებას.
მისი ბედისა თუ უსებობის განხილარ. მისი ტო-
ვადებისა თუ სინაჩულის გულთან ახლოს ნი-
ტანას, ვაოვიტებას, გულისხმობს დაუოციებელ
სურვილს რითიმე გამოადგე შენს ერს. მისი
განხილტებისა და განწმენდის შემწე იყო.

საქართველოსაში ასეაი ერთგული სიყვ-
რული უფმდით გული იღას. აკარც, ვაგას
და მათი სულის წაიღლი უხვად დათვრეკვა მო-
მდევრო თაობების პოეტების შემოქმედებაში.
გალაკტიონმა, გოცლაშ და მათი თაობის პოე-
ტებმა თავის მშოიე ახალი ძალი და ელვარება
შემაძიეს ამ გრძნობას და ასე უამდლოებს მე-
კვირდებებს განსულ ჩარკვიანის ლექსებში აწ-
კვიდე იგრძნობა ამ დიდი და, იმეღია. დადს-
რულებელა ესტყუეცის ახალი მონაკვეთი. პა-
ტიოტული სულის უფრო შორეული და მარა-

დული სინათლის კვალიც და ეს მარკვიანის
თაობიდან გადმოსული გზებაც. მარკვიანის
ჩანს ვეველფერ მეფილი და სინტრული პოეტის
შემოქმედების შევევაი უოციწული უცსეები
და მთელი ძალით იგრძნობა მისი დამოკიდ-
ბულება ამ თითქმის ძველი, მაგრამ მუდამ ამა-
ლი და მარადული თემისაში. რასაც მამუ-
ლის, სამშობლოს თემა მკვი-

„საქართველოში რწება დიდი... მარადიც
ახე და ამით დაიწყო განსულ ჩარკვიანის პოე-
ზიის დიდი, რაცა თავიდანვე მთავარ მოწე-
დებად და ნეტარებად მამულიცათვის „ღამეო
სიკვადლი“ და კელასტრად წეა იწება. მას წე-
მდეც ფიცვიით გახდებს პოეტის უკველ დღეს,
უკველ ლექსს, უკველ ამოსუნტებას. „ამა თა-
ვეაი მწეც მხვას. რაცა ემსაბურებად მხვას“.
მშოლოდ ერთებელ აღმობდა. სინტრებიოთა და
სიკეთით სახეც პოეტის გულს წეველის სიტუ-
ვები და ისიც მამულის ოაველწეებულება
ფანატურმა სიყვარულმა წამოიადენინა. უნს
შემდეგ კეა-კეაზე წე უფილია. შენს შემდეგ
სიკეთით შევარცხელი“. განსულ ჩარკვიანის
ლექსში შწირად ისმის მამულისათვის ოაველ-
წიკვის მწადეღემა: „ეველის დმურით
მსხვერქლს თბილდობს. მთი უეფელს. მე რა-
მტანე საქართველოს ციხის კედელში“. ამ კო-
დებზე „დაღმდელი, დაღმდელი. სამთავროც
და ფიარტეო, ჩემი სისხლი, დაღმარული, ქა-
რთელს მამებზე მინდა ენოსი“. მაგრამ ეს მო-
წამებარეი შარავანდედისათვის კი არ სკირდე-
ბა განსულ ჩარკვიანის ღრიკულ გმირს. არა-
მედ თავისი უსაწდერო ერთგულების გამოხა-
ტებად თორემ მან კარგად იცის, რომ მამის
სანამ ადამიანს პირში სული ოდგას, მამულიცა-
თვის უნდა ვანსარქოს და მადლიანად დახარ-
კოს კიდეც. სამშობლოსათვის ცხოვრება, მისი
სიყვარული მელავშირდელელ ბძოილას და ჩე-
ღმუტლავ შწომას ნიშნავს. „მტერი უნდა გე-
დაედგროს ისე, როგორც ხანობი, მებულზე მარს
საქართველო, საქართველო დაღმდელი“.

პატრიოტული სული განსულ ჩარკვიანის შე-
მოქმედების ლექსების ერთი წეების, გრძელ-
გრძელა რიგის უფენიდეება უ არ არის, მთლი-
ანად მსყვადლავ მას იმის შეგრძნება და შეც-
ნება, რომ სამშობლოს სამხებური გმირულ
ბძოილტებას გულისხმობს და უკველდლორ
შეე შამიშავს, რომ სამშობლოს სიყვარული
მარტო ამადლებული გმინობიო მონიჭებული
სამავეც უ არ არის, არამედ ტეოროის ზედა-
ცა, სულის ტეოვლიცა. ასე აოქმევიტებს პო-
ეტს „ტეობიო უოცილა მამულის კვალი, და
მწარე მებად — მიწა მამულის. გმადლობი-
რამეფე მამია კვალი მამულის სევედს და სი-
ყვარულის“ ეს უკვე განსობიერებელი სიყვ-
რულიცა გამოხატულება და ამით არის ძლიერი
განსულ ჩარკვიანის ლექსის უფრო გვირდელი
პატრიოტული პაიოსი. პატრილტებს ვეუთენი
რადგან მთლიანად ჩემი ლექსით და ჩემი შე-

ლებით" — რადიო, მაგრამ თავდაქრებით ვერ-
ტუვის პოეტის და ამაში ხედავს თავისი არხე-
ლობის გამოარღვებას და ხიამუის წარმო-
ხაე. ოღონდ ეს კანონიერი, დამსახურებული
ხიამუეა და არა მდიდურობა და უკუღრობა,
რაც სრულიად უცხოა ჩანსულ ჩარკიაშისათ-
ვის. როგორც პიროვნებისთვისაც და როგორც
პოეტისთვისაც. უცხოა, რადგან მამულიან სიყ-
ვარული და მისთვის ცხოვრების დაზარავეა გა-
საკირი ვირობა. ამ თუნდაც ქველმოქმედო-
ბად კი არ მიაჩნია, არამედ ჩვეულებრივ ადამ-
იანურ მოთხოვნადად. ერთი თხოვნა აქვს
მხოლოდ პოეტს ამის ხაზადურად და ამაშიც
მისი ადამი გულის ძაბილი ისმის: „შენ ჩასაც
ვეტარებ, ვეტარებ ჩემი დედი და მოწირება,
გულდებლობას და მიწის ღაღატას წე დაშა-
რალბით“.

ამ საბირკველზე, მამულის სიყვარულით და-
წურული გულიდან გამოხაუნის სისხლით („ჩე-
ნიც იქ არის, ერის სისხლი რომ მოწინაწე-
რებს“) გახალღდებულ საბირკველზეა აშე-
ნებული ეს პოეტური სამუარო, საიდანაც მხო-
ლოდ საქართველო მიმოიხილება, ამ მხოლოდ
საქართველოს თაღითა და ინტერსებთან დანა-
ხული ქვეყნიერება მოსჩანს. „შენი კობდი და
ქრელი ფერდობი მე მიჩრევია სიკაცობის
წაშლს“ — აი რას ამოატქმევიწებს ჩურჩუ-
ლით პოეტის გულს აქედან გადწეილი ხანა-
ხობა. „პირზე შეეკრა შენი ხაზელი, დამხვედა
შენი, თეილი კეთილი... შენ მუავედი გულში,
როგორც თილისმა“ — აი რა გრძნობა გაშუა
აქედან უცხოეთის გზებზე პოეტს.

რაცა პოეტი ვეადრება თავის ხატს — „ჩემს
ღმინს გამუარე, ჩემს ვირს გამუარე“, ეს ამ
გულწრფელი გრძნობითაა ნაჯარნაველი, რომ
სამშობლოს სიყვარულით მთლიანად უნდა გა-
ხედავს კაცს. საყუთარ თავზე ფეჭარს თუ
წრუნვის, თუნდაც წუთილის მოცაღეთის ადარ
უნდა გიტკეზებდეს. პირადი ღმინისა თუ ვარა-
ხაგან გაუარა პოეტს ამისათვის სჭირდება, რომ
თავისა ვეადრება ანეთი ღაღატისთი დამოთყ-
არის:

ბედთან შორკინალს,
მტერთან შორკინალს,
მოშეე ჭალა და მოშეე იმედი,
მოშეეე ხნალი,
ამხსენ ბორკილი,
სიყვარულამდე მე ხმლით მივედი,
სიყვარულამდე მე ხმლით მივედი,
ვინც ვერ გაუძლო, იგი შეეადარია,
ჩემი სიკაცხედი,
სიყვარული —
შენს სამსხვერპლოზე მიმიტანია.

(„ვეადრება“).

„დაწვეტილია გულის ძარღვები და მუდ-
რობა შეღებულია“ — ამას დაქანულობა კ

არ ათქმევიწებს პოეტს, არამედ ^{საქართველოში} ^{საქართველოში}
ვილი თავისი ხალხისა და ქვეყნის ^{საქართველოში}
გამო. სულ უფრო მეტად ცაბლება ამგვარი
ტკივილი პოეტს, რადგან სულ უფრო მეტად
წეადება ავი ცხოვრების მდინარების ძირებს.
სულ უფრო მეტად ჩანს ზემოდან ამახინებუ-
ლი ხალხით დაფარული მიწის ღრმა კრალი-
ხები, სულ უფრო მეტი პასუხისმგებლობა
ეუფლება ქვეყნისა და ხალხის წინაშე. ამ
ტკივილების წყაროების უფლებზე მის არ აქვს,
რადგან მათი დაძლევის გარეშე მთავარი ხაზ-
რუნავი, ხვალისდედი დედი გაყვადება. ამ და-
ზარალდება მიწე. ჩანსულ ჩარკიანის „მამუ-
ლისათვის, მამულისათვის“ თავდადება, ვირი-
სუფლური გრძნობის მოქალღმარე თანდათან სულ
უფრო მეტად და მეტად ირწუნა თავს მის პოე-
შიაში, დახოლოს ღირაკედ პოემაში „რწმენის
კედელი“ შედარული ხულის კვილიად იქცა-
მაღალი მოქალღმებობითა პათოსი, ტკივილის
გაწევილება, არც ანე მათგარად, საოცარი პოე-
ტური ძალით რას პოემაში გამოხატულია, არა-
ნისთვის დარჩა შეუმჩნეველი და უნდავე დი-
დი, ხანაღლი გამოძახილიც სწორედ ამიტომ
ხედა წილიად „რწმენის კედელს“.

ამ პოემაში თავისი ერის, სამშობლოს, აქე-
დის კი საერთოდ მსოფლიოს ხედ-იღბაღზე
ღრმად ჩაფიქრებული პოეტის სტრატორები ხან
მუხლიანსტერი გზნებითა ანთებენ, ხან და-
ღადისთი ისმის, ხანაც აღეგრობითა და სიმბო-
ლიკითა ხავენ. და უკველთვის კი ერთი აზრი-
თაა გამსჭვალული, ერთი მიზნისაკენა ნიშარ-
თული, რომ ჩვენი გადარჩენელი რწმენის კე-
დელი არ მოგეშალოს. „რადგან პატრონი უნ-
და მსუბუთის წარს, პოეტო, ავი მხოლოდ შენ-
ზე ჩანს, პატრონი უნდა მესხეთ-ქავახეთს,
ვინც მთაწმინდაზე გულან დაგმარებო, ვეულის
ვეუღაფერს პატრონი უნდა, რადგანაც სული
შენითაა უდგა... ამა შენ იცი, ამა შენ იცი,
როგორ მთავრ ვეუღაფერს გულთან“. დიარ,
ვეუღაფერს გულთან უნდა მიტანა — ფერეი-
დანაც, ქართულ სოფელსაც, ხირისამასაც, მა-
ნოსა თუ სხვასა და სხვას. ეს ვეუღაფერი
იზოლირებულიად არ არხებობს არც დედაწ-
დედ მსოფლიოში და არც პოეტის გრძნობისა
თუ გონებაში, ერთმანეთთან არის მჭიდროდ
დაკავშირებული და მისი პატრიოტიზმით ხავენ
გულიც საერთო საკაცობრიო სიმათღმასათვის
თუ საყუთარი ერის კეთილდღეობისათვის თა-
ნაბრად მძღავრად სცემს.

პოემის დასაწყისშივე ავტორი ვეამცნობს და
გვამწადებს იმისათვის, რომ განგავის ზარს
უნდა ჩამოგვარს. მხოლოდ ერთი სატკივარის
განო მოგახმენინებთ პოეტის ღაღატისს. და
თუმცა ვნებ საქმად ვრცელი მოწავეთია,
იგი ერთი ამოხუნჭვით არის აღმოშობილი გუ-
ლიდან, ისეა შემჭრედი სულის, რომ მისი და-
ქუცმაყების, ამ ჩემი სიტყვებითა გადმოცემის
უფლებას თავს ვერაფრით მივცემი

ნისლში ლამაზი
კლდეები არ ჩანს,
ჩვენი კლდეები
არწივებს დარჩათ.
ხარირმებსა და
შელის ნუტრებს დარჩათ
ჩვენი ველების
ღიბა და ფარჩა.
მოდიან ურმით,
მანქანით,
ფეხით,
მატარებელით,
ცხენით,
მარხილით...
ვაითუ,
იდგეს,
ქართული გლეხი
და სოფელს
ზურგში ჩასცეს მახვილი,
რომ ჩვენი მტრების
გასახარებლად,
სახლები იქცნენ
ნასახლარებლად,
აქარებელი
დასტოვოს ვაზი,
ატირებელი
დასტოვოს სახლი,
დაქარგოს გული,
გონება,
აზრი,
ზეარს ამქობინოს
ჭალკში დახლი...
შენ შეგრჩეს შენი
მარილი, მადლი,
როცა ვებრძვიან
წუთებს ვითვლიან,
შენ სიცოცხლეში
ამ მიწის ადლიც
სისხლის გარეშე
არ დაგიტოვია,
ამ დიდი მიწის
იციოდ ვადრი,
გახსოვდეს, ჩაიკ
წაღმა ვითქვია,
თორემ შენ სახლ-კარს,
ასე დატოროლის,
ნუ გეშინია,
არცინ დასტოვებს,
ნუ გეშინია,
მოვა პატრონი
გადამთიელი
და უპატრონებს,
შენ საჭირო ხარ,
საჭირო, გენმის?!
შენით იწყება
ჩვენი მამული
თორემ უშვაროდ
ვენახის ფესვი

არის საყარი
და მოვადული...
მაგრამ თუ სისხლი
არ განვახლებთ
და ვველაფერი
ასე დაეპარჩეთ,
ხომ ვველაფერი
დავგივიწყეს და
ხომ ვველაფერი
ავეტილახეს

აქ არაფრის თქმა აღარ არის საჭირო, პოეტის სიტყვები არ შეიძლება გულზე არ მოხედეს კაცს, თუ მას საერთოდ გააჩნია გული. არ შეიძლება სინდისის ქენწნად არ ექცეს, თუ საერთოდ გააჩნია სინდისი. ეს ისეთი განგაზის ზარია და ისეთნაირად ჩამოკრული, რომ მას გუგუნე მუდამ გაიხმის უკეთი ნაშობისა კაცის სულში. ერთს დავსძენ მხოლოდ, ამ ზარის მხასყ უფდეს თავისი მოკრძალებულა წილი (თუ დიდი არა!) იმ ხედნოვით დღის გათენებში, მთას რომ მიუბრუნდა შთიელი, არხოტო რომ კვლავ საზღვებთან ადრე აყრილი არხოტიონები, მთა-თუშეთში რომ გზა გაივდა და ახლად იზადება ეს უეროხეული მხარე, ამის შემდეგ სრული უფლება აქვს პოეტს განაცხადოს: „ჩემი ღურჯი ცის ტანობის მივმართავ და ვუერთდები მამულის ძახილს“.

„ქანსუდ ჩაქვიანი, როგორც პარონება და როგორც პოეტი, სამშობლოში იწყება და სამშობლოში მთავრდება იმ გაგებით, რომ ნებისმიერი მარადიული თენა (კარდიანალური, მეთაფიზიკური პარონება — სიკეთილი, სიცოცხლე, სიკეთე, სიყვარული...), სწორედ სამშობლოს ფონზე წარმოჩნდება მის პოეზიაში“ (მკაცრი გამოხატვა). მართლაც რომ ვეღვა და ვველაფერი ქანსუდ ჩაქვიანის პოეზიაში მამულის მაღალი გადასახედოდან არის დანახული, გააზრებული და შეფასებული. მარტუს აქრელიუსს ქვეშარტი სახარმნით აქვს ნათქვამი ფართიან ფარსა — „ადამიანის უმადღესი დაიშნულდება ეშადო სიკვდილისათვის“. ნებისმიერი თეოლოგიური და ფილოსოფიური მოძღვრება არამყთუ იზიარებს, ქადაგებს კიდევ ამას. თუმცა გაჩინია ვინ ჩას დებს ამ „შადებაში“. და მაინც, ადამიანის გონი და ბუნება ძნელად ეგუება ამ ხახედისწერო გაზღუდალობას ამიტომაცაა ახე განსხვავებულია. მაგრამ მაინც შეტწილად მტკივნეულად განცდილი იგი სხვადასხვა დროის, ტროყნების, მარწმისს პოეტთა მიერ, ვერ შეგუება, სულს ფორჩაქი, ადამიანური ბუნების დაწვი უფრო ახლავს სიკვდილის თემას, ვიდრე მოჩაჩლება, სიმშვიდე, უდრტაინვლად მიღება. ქანსუდ ჩაქვიანის არაერთხელ ფიქრობს მასზე თავის ღექსებში, უკუელთვის რომ დია ერთი აზრის და განწუხობილებს, მაგრამ შეტწილად მისი დამოკიდებულება სიკვდილის მშვიდი და შეტწუებულრია. აქ არა, როცა ამ

ბოძს. „მერე მოკვდები იხე ღამაზე, ვით და-
ინადა ეს ყველაფერი“. შეიძლება აქ ჰართლავ
ჩანდეს გამარჯვებული და ამადღებული
კაცის ხელთერი ძალიანმეფე, მაგრამ ეს იქნება
ნაკლებ სარწმუნო და ვაღწარფელი გვერჯინის
ზოგიერთს. უფრო სწორად, ახლგარდული
ბუნების გაუცნობიერებელ შეფუკობრიბად და
სიამაყედ ჩავთვალოთ. მეც მომწონს აქ ლირი-
კული გზირი, მაგრამ უფრო მჭერა მისი, როცა
სიკვდილს ასეთი პოზით კი არ ეგებება, არა-
მედ ზეშად და ფილოსოფიურად: „წაღლით
დინჯად მთვარის შექვე წოდის სიბერე, ღარში
შემოდის და ანერებს მოსქვლის ბორბალს“.
ამ — „შე ვიარავები მთაში ნოსლივით, აღარ
ჩანს ჩემი გზები სავალი“, სწორედ ამგვარი
დამოკიდებულება უფრო დამახასიათებელია
ჩანსულ ჩარკვიანისთვის. და რაკი ასეა, ჩვენც
უნდა გავიოცოთ მკაა ჯონაქსთან ერთად, „რო-
ცა პოეტის წარმოსაზვა ვამუდმებით მისტიკუ-
რი ხილვების ტუვერობაშია და აწვიათად ეგება
მწიხ, სიკვდილის, როგორც პროცესის ამგვა-
რი ზეშე, რეალურიდან ირეალურში შეუქმნე-
ველი გადასვლა ბუნებრივია. მით უფრო სო-
ციალია ეს უზნაორო, სევედანი და მსუბუქი სი-
აზლება სიკვდილთან ჩანსულ ჩარკვიანის პოე-
ზიაში. რამდენადაც შემართული, მეხატოლი და
საომარო მისი განწყობილება ბოროტების წი-
ნააღმდეგ, ამდენად მშველი, გაწონასწორებული
და შუკამადებულია იგი სიკვდილთან მიაბ-
ლებისას“.

მაგრამ ამ გოცებას პირწმინდად წაშლის
მამულოშეაღორი ვალის, ცხოვრების აზრას პო-
ეტისეული ვაგება, მით უფრო, როცა ამ ასექტ-
ში მის შვალეზთან დამოკიდებულებასაც გავი-
თვლისწინებთ. აი, მისინ გახდება სარწმუნო,
რომ ყველა და ყველაფერი, სიკვდილი კი,
არამყოფ სიუფარული, პოეტისათვის მხოლოდ
მამულის გადასახევიდან ფაბლება. თავისი ერის,
სამშობლოს სამახებურის ძნელ აღმართებს რომ
მიუყვება პოეტი, კარგად ეხმოს, რომ ნიხლში
დაკარგული მისი სავალი გზების იქით იყუნა
ახალი აღმართები და ახალი გზები და ასე და-
უბრტულებლად. და იგი მოუღმობს საკუთარ
შვილს:

თორემ მე წავალ,
შელოდება მთების ხანძარი,
მე რწმუნას ჩემსას,
რა თქმა უნდა, აღარ შევიცვლო,
გადავაბრტუნე
ჩემი ქვა და ჩემი არძანნი...
მოჩანს აღმართი?
მოდი, შეილო, ამა შენ იცი
(„საუბარი შეილთან“).

ვგონებ, ამათაც ეხდება ფარდა პოეტის სი-
კვდილთან მშველი მიაზლების საიდუმლოს.
მით უფრო უპეველია ჩვენი მიხვედრა, რომ გან-

სულ ჩარკვიანი მხოლოდ ერისთვის
ერსგან რიდი გამხლავნებს მას, მაშინაც სიკ-
დილის სიმსუბუქეს მაინაშნებს იგი, როცა ირი-
ნილა ჩარკვიანს, საკუთარი ფეხვის „წებლ
შომილს“ შესხობვს არ შევაროს ეგვი იმასი,
„რომ ქვეყანაზე მამულის ენჭი საფლავის
ქვაზე უფრო მძიმეა“.

თუმცა, არც იხე აუზღვრეველია გინდ ამ
თვალსაზრისზე მდგომი პარკვენების მიაზლოც-
ბა სიკვდილთან, თუნდაც იმითომ, რომ „კვლავ
ერთი წელით, შეშფოთების კვლავ ერთი წე-
ლით ვუამლოცდებით გვირგვინოსან ვარდიხერ-
ლანდებულ“. მაგრამ პოეტის მტკივნეულ თუ
მტანჯველ გაცდებს შესანიშნავ ლექსში „თამუ-
ნიას“ იმდენად სიკვდილის შიში არ იწყევს,
რამდენადაც მღრღნელი იჭვი იმისა, რომ გა-
ყვანა კი მისი წილი კვალი ცხოვრებაში? ამ ექ-
ნებ „ტაჩვა და აღბალს შერიგებული“, „ქვე-
ყნის უყაწით“ გადარეული, „ბედს მიკდებუ-
ლი“ დასჭერდა ზვიდრს? ყველაზე დიდი მსა-
ჭული მშობლისთვის შვილია და ამიტომაც მი-
მართავს პოეტი პატარა თამუნას: „თუ ვაზდი
ღობის შენი მშვენიერის, შენი სიკოცმლის, შენი
სათელის...“ მხოლოდ ვაღმობიად კაცს, მამუ-
ლისა და ქვეყნის წინაზე პარსთელ კაცს შეუ-
ძლია სიმწვიდით იფიქროს, შეეგუოს, შეზვდეს
სიკვდილს:

სულ ფაჩზე დგომას თუ გავებელი,
თუ დავადებუ ეშმს მაცილო,
თუ გავამწვევ ჩემი ყვოყენი
და კვლავ შევაქვს
შუბი დაცლილი —
გაიფანტება ღრუბელთა სისქე,
შენ დაგინახე ჩემო ღუთაებზე,
შენი თვალებით შეგებდავ კისკარს,
მერე გაუწყებს შეძოღამებას.

(„თამუნას“).

დაბოლოს ამ საეთხზე მშვენიერი წერტი-
ლის დახასმელად კიდევ ერთი მიმართვა შეი-
ლებიხადმი:

პატოვი ეციო
მოკვდავთა და
მკვდარი აცინიეთ,
წარსული თქვენი
მოგონების
ჩათვალეთ ღირსად,
ტამსა გვირისა,
დაგვაკვირდით,
დაიბახსოვრეთ,
რა ნათელია
ჩამავალი
გვირგვინი მზისა!

(„1978 წლის 31 დეკემბერი“).

ჩანსულ ჩარკვიანის პოეზიაში მოგონების
მონატრების, არდავწყების მოტივი დიდი ზე-

საქართველოს
იმედი და სიმამლი

მედიკოსები, მოქალაქეობრივი, უბრალოდ ადამიანური ძალით ედგებიან. პოეტს ენატრება გარდნისული პაეზიონის დაღი და უღარდელი დღეები, საშობლოს ღრუბი ყანები, მშობლიური კუთხის, სვანეთის მიწა-წყალი. ენატრება მშობლის მთა და მშობლის ბარბოსი... და კიდევ, დიდი და სველი ხავხ ნატრით ენატრება ის დიდებული შეილები ჩვენი ხალხისა, ვისი ცხოვრების ფაქალი აღეც დიდალა. სამამულო ომის გმირად, მაგრამ მაინც უღმერთო გზაზე ბევრი დავა დავა წაფხავი და ახლობელი, ახალგაზრდა და ხნიერი, ნაცნობი და უცნობი, ისინი უმეტესწილად ვაგაყურად დაეცნენ, სიცოცხლის საფრთხელად დადღუნდნენ. „ღალი ხიხლის წვეთიც კი ცას ვარსკვლავით ახსნიდა“. უოველ შემთხვევაში, ქანსულ ჩარკვიანის ლექსი იგი ნამდვილად დაინდა, წარუშლელად ადებებდა და პოეტს ამ დიდი ვალის პარწათად მოხდის წადილიც შეუძლებელი ხალხს მადლიერებით არ დაფასდეს. არაერთი ლექსია შეგონებულნი საშობლოს თავისუფლებისათვის თავდადებულთა სახელებით, სადაც ხშირად დოკუმენტური სიმართლითაა გადმოცემული მათი საგმირო საქმეები. რამდენიმე ლირიკული პოეზიც უძღვნა ამ თემას პოეტმა.

„აქვინ თორმას“ ასევე აქვს ქვეთაურად „არდავარების პოემა“, იგი სამამულო ომის გმირებს ეძღვნება. უკვე ამ პოემაში გამოჩნდა ისტორიული ექსურსები, რაც შემდეგ კომპოზიციურ საფუძვლად დაედო პოემებს „გაფრთხილება“, „პარადღული ბაზები“, სადაც სამშობლოსათვის თავგანწირული გმირები საუკუნთა სიმორადან ეხმინებთან ერთმანეთს და ხალხის სიმედვარის, უკვდავების მარადიულ სიმბოლოებად ჩანან.

ლექსი „ბრინჯი“ პოლონეთში მკვობრებს და ფაშისტთა წინააღმდეგ ბრძოლაში დაუბრუნდ პარტიულ გოგონას მიუძღვნა პოეტმა. ესაა დიდი ტკივილით შეგონებული, შეიძლება ითქვას, ვადის ხასხლით დაწერილი ლექსი ამ პატარა თანამემამულეზე, ვინც პოლონეთში მიიხიდა ვალი თავისი შორეული სამშობლოს წინაშე, ვინც პოლონეთში საქართველოს იყავდა. ამ გულწინააღმდეგ შემხანაშავ ლექსში, სამამულო ომის თემაზე დაწერილ ერთ-ერთ საუკეთესო ლირიკულ ნიმუშში იხეა პოეტური

ფრაზა — „საქართველოც, შენ ვინ მარტო...“ ღი ჩერ მხოლოდ სხირტლამის ვაგაყურ დატორიად ედგება. მაგრამ ისეთი ძალით, ტკივილით, განწირულობით, პოეტური ლაკონიზმით და ენერგიით არის ნათქვამი ეს ფრაზა, რომ მიხედავს მნიშვნელობა, ვფიქრობ, გაიზარდა, გაფართოვდა, გაწოვდა და ახლა, შეიძლება ითქვას, საერთოდ ერის გამოსახულებულ შეძახილადაც კი იქცა. ქანსულ ჩარკვიანის პოეტური პრაქტიკიდან ეს არ არის პირველი შემთხვევა და კიდევ ერთხელ შეტყვევებს იმაზე, თუ რა დიდი მოქალაქეობრივი და პატრიოტული ძალის მინიჭება შეუძლია მას ლექსისა და ფრაზისათვის. არაკიდე ასე ეხმას მშობელი ქვეყნის ტკივილი თუ სხიარული, ქართველი კაცის გულხსნადები.

კიდევ ბევრის თქმა შეიძლება ქანსულ ჩარკვიანის შემოქმედებაზე, იგი უხვ მასალას იძლევა დაფიქრებისათვის და განახისათვის. ზოგი მიხედავს პოეტის თვითგამომხატვის, თვითჩაღრმავების გზა და საშუალება, მისი ლირიკული ხილვების თავისებურება, მშვენიერი ლექსი პატრიოტული, მოქალაქეობრივი თუ ინტიმური ხასიათისა აქ უჭრადღების გარეთ დარჩა, მაგრამ ეს მასალის სიუხვის ბრალი უფროა, ვიდრე ჩემი მხივ დაფხანსებლობა. ეს წერალი კი ისევ ქანსულ ჩარკვიანის ლექსით მიხედა დავამთავრო:

მე ედგეარ ახლა დიდ ქაშეთოთან,
ედგეარ და ახალ ქაშეთის ველი...
მე ედგეარ ახლა მზისფერ გუნებათებს
და საკუთარ თავს ესტორი და ეწვევილი,
რომ ვეოაფერი ვერ მოვეზაბე
ამ ოკროს ხელით დაწერილ წერილს.

დაუწყაყოფილებლობის გრძობა შემოქმედის ახალი და მშვენიერი პოეტური ხილვების ლექსად გადმოცემის საიმედო საწინდარია, მაგრამ ახლაც შეგვიძლია თამამად უფთხრათ ქანსულ ჩარკვიანს, რომ მან წწორებდაც რომ „მორუმატა“ თავისი წილი, და მნიშვნელოვანი წილიც ერის სულიერ საგანძურს, თუმცა იმასაც ხავხებით ვიზიარებთ, რომ მისთვისაც და ჩვენთვისაც

ქვეყნად მზისფერი იმედი ბრწყინავს და დასაწერი ბრწყინავს წერილი.

ალექსანდრე პუტინი

ბიოგრაფიული ლაონიის პრეტორიული

მის წინათ კვლავ გააქვეითებ გიორგი ლეონიის რჩეული ნაწარმოებების ერთობიერული, რომელიც „მერანია“ გამოცემა. გიორგი ჩემი უაზრობის მეგობარი იყო და ახლა, მის წიგნს რომ ვკითხულობდი, უკვე აღემატებოდა ცოცხალი ზედაპირი გულის ფეთქებას. და მე კიდევ ერთხელ ვრწმუნდებოდი, რომ პოეტის კეთილშობილად არის გზა უკვდავებისაკენ.

სახელმწიფო ჩვენი მგოსანი გიორგი ლეონიის თქმის გორაკზე, ნიკო კეცხოველის ბინაში, 1912 წელს გაიყვანა. ჩვენ დავეახლოვებოდით მისი ბინის მეგობარს, პეტრე ვერგოლიძეს, რომელიც 1919 წელს, ახალციხის ფრონტზე თურქების ქარბეზისას — ასერბეზის მოკლეს. ის დიდი პატივი და მწუხარება მის მეგობრებს ახლავს ვერგოლიძისადმი.

გიორგი ლეონიის, ნიკო კეცხოველი და მე ხვდებოდით სასწრაფოების შეგირდები ვუკავით. გიორგი ლეონიის სახელიერო ხემინარის მოწოდებით, ნიკო კეცხოველი ქართული გამაზიის, ხოლო მე კი რუსული კლასიკური გამაზიის მოწოდებით, კეცხოველის ბინაზე ჩამოყალიბებული მოწოდებითა დატერატორული წარსვენათა შორის ზოგი უკვე იხებდებოდა მანამდე უფრო-გაუფრთხილად, მაგალითად: გიორგი ლეონიის, ნიკო კეცხოველი, ვერგოლიძის და სხვების ერთ მხვენიერ დღეს ვარბეზების სოფელ პატარბეზულში გიორგის მამის, ვერგოლიძის ნიკო ლეონიის დიდებულნი ჩვენი მგოსანი ვერგოლიძის დატერატორული, პეტრე ვერგოლიძის დროს თბილისის სასწრაფო ხემინარის შეგირდნი გიორგი ლეონიის, რომელიც მეგობრები „გოგონას“ ვუკავით, ვინც თბილისი ხშირ ლეონიის მღერებარე ვერგოლიძის მოწოდებით

ლექსები, ლექსების ავტორში უტყუარი პოეტური ნიჭი და მამულის სუფარული დაინახა, მომავლის იმედი ჩვენსა და ახალგაზრდა პოეტის დალოცვა, რასაც მერე ლეონიის ერთ თავის ლექსში — იორისადმი მიმართვაში ასე გადმოვხატე.

...და მეც ვამიტებ, სიტყვას შევება, სამშობლოს შუქით გამოვამუქო, როგორც დამლოცა ვერგოლიძისადმი. დამსკდარი ხელი თავზე დამადო.

ეს დალოცვა ძალიან მკაცრ პეტრეგოლის დიდობაში პუტინის მოწოდების დროს მომხდარ ამხავს, რის გამო პუტინი წერდა:

Старик Державин нас заметил, и я гроб сходя благословил.

ლექსი „სოლომონ ლეონიის“ ძალიან დამახსოვებელია ავტორისათვის. იგი ნათლად წარმოგვიდგინა ლეონიის, როგორც პოეტს და მოკლელს. სოლომონ ლეონიის „მოთქმით ტირილი საქართველოს მეფის, დერკლდეს დორისის“ პოეტს ლექსად შეუწყვია და მისი პეტრეგოლიძის მოწოდებით სოლომონ ლეონიის „მოთქმით ტირილი“ — ქართლის უსოფრების ვარდისული დიდების გამო გოდებას და ქართლის მომავლისადმი შეეძვებას წარმოადგინა. ერთად მეფის დროინდელი ქართლის — რისის გამოხატვად, ენაზე მამულიშვილს — სოლომონ ლეონიის „დად აწმოდან მისკენ მხირალი“ ჩვენი პოეტი არ ეთანხმება და ეხსენება: „მე იქ ხრწენავად დიდებას ვუწერ, სისხლის ცრემლებით სადაც ტირილი“. ერთად მეფის ვარდისულიდანისათვის ერთად ჩვენი სამშობლო არ დამხოვდა, მან ვერგოლიძის უკვდავ განსაცდელს და მისი მერანი ახლა შეუსვენებლად წინ მიიწევს და მიქრისო. პოეტი ერთად მეფის დიდი მხარულის საფუძვს ჩახსახს: სამშობლო აღმჯა და ახალი გზით მიმართებო.

მორჩა, რაც თქვენმა ცრემლმა დამდღერა და, წინაპარნი, რაც თქვენ ვტყუნიათ!

ამ შემთხვევაში პოეტი ილია ჭავჭავაძის ეთანხმება და ქართველი ხალხთათვის ილიის მიერ დანახული გზით მიდის. „მოკლეად წარსულდ დროებზე დარდი... ჩვენ უნდა ვფიქრობოთ სხვა ვარსკვლავს: ჩვენ უნდა ჩვენი ვშვათ მყოფობად, ჩვენ უნდა მივცეთ მომავალი ხალხს!“ ილიამ ეს ნატვრა აღსრულდა.

სამშობლოს სიყვარული ის ძირითადი ფაქტორია, რაზედაც ლეონიძის პოეზიის მთელი შენობა აგებულია. ლეონიძის ცხოვრების აზრი და დანიშნულება სამშობლოს სიყვარულია და მის მიმართ უაღვარო სამახსურია. სამშობლოს ზედნიერების გარეშე ხაცყობდა პოეტს ვერ წარმოუდგენია: „საცოცხლე მასი მშენებნი აქით, ერთ ნაბიჯზედაც არ მდობნია“. ამ დიდ მახიას და დანიშნულებას, რომელსაც დიდებულმა ჩვენმა მკვლევრებმა — ილიამ და აკაკიმ თავიბი ცხოვრების დღეში შეაღებინ, ლეონიძესაც ხერხ წმინდა გრძნობით ემსახურის.

ერთ თავის ლექსში გიორგი ლეონიძე დავით გურამიშვილს და ვაფა-ფსაველას ივედრება: საოქმედი გამოიღობეღეთო, ლეონიძის ლექსებში ქართული ხალხური პოეზიის, გურამიშვილას და ვაფა-ფსაველას სიმღერების ხმა და კლო, მართლაც, ზნორად გაისმის. მაგრამ ვაჩა მართლ ამით? ლეონიძის პოეზიაში ხელშემახებია აგრეთვე ბესიკის სვედიანი, სამიწროო სიმღერები, სათათნოვას მუხამაზური მანგები და „ქიანურის ხაშვი“. „სიყვარულით დამწვარი“ ამ კაცის ჭმუშა და კაშვილი დიდი ოსტატობით აქვს მოცემული ლეონიძის თავის სათათნოვას სიმღერების კლო-შით. ის მკაფიოთხი: „ეს საწყალი სათათნა, სიყვარულმა გაათავა“ — ან კიდევ: „მისხალეთო გული სტავა, მის სიტყვა ცაში მივა“... („სათათნა“). ცხადია, მუხამაზური კლო არ არის მთავარი ხმა ლეონიძის პოეზიაში. ლეონიძის თხილბი, მართლაც, არა მგავს ბოშეშერ, აშულ-საზანდრების თვალთ დანახულ თხილბის პოეტი მთავარს შექმით მინაზებულ, კაშვიან, მსუბუქ ზურტუხა გახვეული და მის სურათს მატავს, ან კიდევ ცაქარის შექმით მტრდობსტრად შედგებილ ახის იტიშერ და რომანტიკულ სურათს.

ცაქარის შექმნი ვალდებარა კრწანისის, ქარაგანი ბორჩალოდან მოგვა...
...და მიველო არაგველთა ხიდან მხოლოდ ერთი დამპარია ბეგრავს. სხივთან ერთად ჩამოაგარა ხიდან ჩიტისაგან გაქმნილი თუთა...
ხე შეირხა მომოსილი ფრთებით, მტრედის გუნდი დაფრინდა ცაქებებს.

(ილია კრწანისის ზღაპრი).

ეს ჭველი თხილბის, მისი შემოგარენის გარეგარეის გამოხატველი, მომხიბვლელი სურათია და მას მართლაც არაფერია საერთო არაქვს ლეონიძის თვალთ დანახულ თხილბთან.

გიორგი ლეონიძის სატრფიალო ლექსები დიდი არტიტიზმით არის შესრულებული; ეს ლექსებიც ავტორის გულწრფელ და ღრმა გრძნობას ნათლად გამოხატავენ. აიღეთ თუნდაც „სიმღერა თარზე“. აქ არის სატრფოს წინაშე მოკრძალების და ჩუქი. იდუმალი კაშვის შეწყველი რტყრენი: „მე მხოლოდ შენთან მოველი“, „შენ სანახავად მოველი“, „ქვირტასო, შენთან მოველი“... ჩვენს წინაშე ნამდვილი ნიჭურების და სიყვარულის მკაფიადმედი პოეტი აღიმართება:

არავის ნახე არ მინდა,
მე მხოლოდ შენთან მოველი...
მზე, გულზე მომუქებულო,
შენ სანახავად მოველი,
გელოთ, ფიქრით და ოცნებით,
ქვირტასო, შენთან მოველი...
იქნებ არ არის საჭირო,
რომ დღესაც შენთან მოველი?
იქნება ზღაპრი ხის დარგვას
და აყვავებას მოველი?
ეთი ბაღში მისისს წვიმა,
ქვირტასო, ჩემად მოველი!

„სიმღერა თარზე“ ერთი ხელმოუჭმედი დინება პოეტური განცდას, ერთიანი მუსიკალური ფორმის მატარი და, როგორც ზედათ, წინა რაგში არა ავტორის „მე“ არის დაყვებული, არამედ მისი საოცნებო და სათათნოვებელი საგანი — სატრფო.

სატრფიალო ლექსების ამ რკალიდან, რომელიც შედის „წინა ჭავჭავაძის“, და „წინა“ ლეონიძის დამე. — ლეონიძე ანტიმურა ლირიკიდან უკვე ზოგადი ხასიათის მქონე მანგებზე და მოტივებზე გადადის.

„წინა ჭავჭავაძის“ პოეტი მკონების თავ-შესაფარ, მშენებნით სავც ცნობილ ქალს — ნინოს უკლიბს „ასი წლის შემდეგ“ და მას „სიღამაზის ნაზ გრავას“ უწოდებს. რომლის „სიღამაზის აქით ბნელდება“ და საშუამოთხ „იხურება ციკროს კარელი“.

ამ ლექსში მშენიერი და კარგად გააზრებულა სხვა: „შენ მიგაარებს მიწა ხელტემათ-მეკრდურ ვარდსაც რომ ძლივს იყარებდი“.

„წინეთურ ვარდში“ კი ლეონიძისათვის უფრო მკაფად წარმოსადგენი და უცნობი ქალია დამატული, რომელიც საზუზულე წყნეთში იხვეწება და მის დედას პოეტი ნიკოლოზ ხარათაშვილი მიუბატინეს მათთან დროს გასატარებლად. ჭერ უწყვერული კახუკი ხარათაშვილი მოიკონებს ამ ქალს ერთ თავის წერაღში.

„გულის ვარდს“ არქმევს მას და უნარია, რომ ნეტარებით სავსე რაიმდენიმე დღეს მასთან გაატარებს. აი, ამ ამბავს ისვენებს ღვინობიდან იმ ქალს მამარიათა: „ოუჲ ზღვნიერ, რომ გულის ვარდად ვახსენებს ლექსის გაირვენიონას“.

ზულ სხვა „ნიწონინდის ღამე“ ნიწონინდის გალავანში შედგება ღვინობის ტერფა ქალის სახე. — ეს „ვეფხვი დაქალებული“, საქართველოს უცხოები და მარად მშვენიერი ახულის ხატად აღიბარა ათხავეის ქალი მგონის წინაშე და ხსენდაჲდ მოქალაქე იგი. თავის მშვენიებით. ნიწონინდის გალავანში ღვინობდა მამარია ჩვენი პოეტი, „საქართველოს ლექსის მუხამარებთან“ ერთად, მათთან „ქობით, ცრემლით და სიყვარულის იარით“ შეგრდული.

სახარდობა ღამე აკაცხება.
ფოთადილის მწვადი ცეცხლზე შილიდა.
ეს — ატყებთ მსწრაფად ჩაბახა,
და გახსენდეს რის სენი ასლიდა.

საქართველოს წარსულს, კახეთის უღამაზებს ბუნებას, ათხავეის ქალის მშვენიებას და მის სიყვარულს ხუთივე ჩვენი ვარდების ორგანოებით აღიკვეს და ვახსენებს პოეტი. არა მარტო ხედავს ეს უსმებს, არამედ ეხება: „ოგორც ხაჯი, ახუცი, ტაძარდანიხა, სიყვარული იხე დაქალები“, იგებებს და ეხსენიოყ შეიგრძობს კიდევ — და გახსენდეს რის სენი ასლიდა“. კახეთის და ათხავეის ქალის მშვენიერი იყვარება მგონის და ახე ამკობს ქალს:

ღვინები ოკობს კალსებზეა.
წამწავლი აყვს ღვინობის ვანისა,
წინადალის ვაზი აყვავებულა.
ჩამოსხმული ოკობი და ახუციოყ,
ფერხილი მახვილის დაფათა,
ფოთი: ხო მამარია შეგრებულა.

ამრიგად, ათხავეის მშვენიერა, კანსადი ქალი უნუ კარანდული სავსე კახეთის და ფაღვარობაჲ მისი ბუნების ხატად ვაღიანება პოეტს. კახეთის ბუნების სიღამაზე სიყვარობს მას იმ ფერებს, რომლითაც ამკობს და ხატავს იგი სისხლით და კანით, ამქვეყნიურა და ხორციული მშვენიებით სავსე ქალის სურათს. ათხავეის ქალი ფეც არ არის ათხავეის ეპიკის ფრესკაზე გამოხატული, ფხორცი, ზეციურა და პიხაზეული ანგელოზის მსგავსი. ხორციული სიღამაზე შეგრული ქალის კიდევ უფრო მშვენიერ და წარმტაცი სურათია მოცემული მშვენიერ ღვინო „ფეხის ქალი დაჯერდობაზე“. თუმცა ქალს სიღამაზე, ახლავარდული სიყვარულზე, მშვენიერა უნარი, ცხენისწინა და მარტო, ისეთი მომხიბვლელი და კვებობს რიტმს შეწყობილი მარტო აქვს გადმოცემა-

ლი ავტორს, თითქოს ჩვენს თვალში კალსებულთს ამაზინდულია ნაშეიტი „შენსამარია“ ქალწული“ მხედარი მიქაილის ქარიშხალით. ქალწულს ვახუცი მხედარი მისდევს, შირს კი — „ქალის სიხალაო ეღავერ მთხი რთვილგადანაყარი“ და პოეტე ქალს ეკითხება: „უის მისძახობდა შენი ხმა, ვან იყო შენი მხედარი“ და თვითონვე მიუდევს:

შენს სიყვარის დილას მისდევდა,
შენს ტერფა ვამწვილქალობას,
შენს დამწებულ მომავალს,
ხვედროთ რომ დამძახებურე,
და ხმოვანებით ცურთი,
ვით იღუმელი გაღობა
ქირბლის ქარში მესხობდა,
ვლერობა შენი სავებრა.

შენი ქართი და ქროდვა ჩემს ადტაყებულ ოცნებას და სიკაბეტს ჰგავდაო, ეტხებება იყო შის ქალს პოეტე და ზღოლის მწვენიარებს ვა მოთქვამს: „გაჲ დრო, როდის შეწყხედება კიდევ მე შენი ყრებაჲ“.

* * *

სიკაბეტის წარმავლობის გამო წუხილი, ააღიან დამახახიოთებელია ღვინობისათვის. ეს წუხილი ვახსენებს აგრეთვე მის ღვინოში: „ჩველ დაარაში“. სიკაბეტის დაჯარგვისა და სიხუბრის მოახლოების შიში, შიში დროისაგან ჩამორჩენისა და დრომოკმეული ხნით სიძღვრისა, მარა ვალერე აქვს გამოთქმული ღვინობისათვის ღვინოში. სიკაბეტის დაჯარგვისა მას იძიებ ეშინია, რომ სიკაბეტე და პოეტური აღმარება — ღვინო, განუარედ მოვლენად შიანია: „სიკაბეტე და ღვინო ერთია, ერთ ჩეტერობაჲ შე გამოყვანილი“ („პოეტე“). სიკაბეტის დაჯარგვის გამო გამოწვეული შიში და კენჭის ის მის აგრეთვე „წერის თიღში“. „სიკაბეტე ხეღში გამოქანდება, როგორც ზღაში გაქროლიდა მოხალდა“. პოეტე ურჯის სიკაბეტისა და სიყვარულის სწრაფმინარებას, წარმავლობას: „წყედლებას არ იღებს დაწობა“. ეს კიდევ: „წაჲ ღვინო და წაიდებს ახლავარდობის წინაშე, გაჲყვება ცრემლის საგალი, თებობდა ერთი ქაღარა“. მერტე: „განა გახსენებს სიკაბეტეჲ ვიი შენი ხაჯი, ხედლებრა გაქანდება, ვით წაადვრის წვალი“ (მაშ რა ეფუოთ პოეტებო?)

სიკაბეტის დაჯარგვის შიშით არის გამოხატული ღვინობის ბრწყინვალე სიძღვრა: „რომ დერა პირველ თიღლია“, ამ სიძღვრაში მოთხრობილია სიკაბეტის გამოთხოვება, სიკაბეტის დაჯარგვის შიში და ამ წიადგზე შეეცნობილი პოეტის კენჭი. პოეტე დამობს ეპიკული თიღით თიღებს და ზეჲში ეღადა გაქრას. რათა დაზამოთებამდე — სიძებრმდე მოასწროს და ღამაში ნაამარტევი — მტრადება

ანუ სიმღერები ზიართვის უკვალაშემოდ, მწყალბოხელ „მუზას“. ამ უკანასკნელისაგან, უკვდავების მოპოვებისათვის, ქარბუჯი და თოვლის ფანტელების კორიანტული, პოეტის ფორიაქებული გრძნობისა და განცდების ალგორითაა, ზოლო მიმინოსაგან დაფეთებულ მტრედების გუნდი კი — მოთარფადე თოვლის ფანტელებისა. სიმღერა დიდი ექსპრესიით და მელოდოზობით არის შესრულებული და იგი ბრწყინვალე მეტაფორებში და საბუნებო იშლებია:

ეს თოვლია, თუ მიმინომ
დააფეთა მტრედები?
...ერთმა გუნდმა კიდევაც
მდინარეში გასტომა!
ჩქარა, თორემ წასულა
ჩემი ახალგაზრდობა!
ვამ, შენ ჩემო თეთრო მტრედო,
გელო ჩემო კრალა!
საკლამბე წყალივით
ლექი ვერ ვაწკრადე
და როგორც ციყნათელა
აბუდს არ ვკოდება,
სიკბნეის გაცემე
ლექს კი მისკა დიდება?
ჩქარა, მიწა ვუყულო,
თოფი ეტფორცნო ხშიანი,
ჩქარა, ზართი მარხილი
ოქროსსარდახიანი!
ორმა გუნდმა კიდევაც
მდინარეში გასტომა!
ჩქარა, თორემ წასულა
ჩემი ახალგაზრდობა!

არ შემიძლია აქ არ აღენიშნო, რომ ისე როგორც ზართაშვილის ცნობილი ლექსი „ციხა ფრის“, ასევე ლეონიძის ეს ლექსი „სიმღერა პირველ თოვლისა“ ბრწყინვალედ თარგმნა ზესახიანმა პოეტმა ბორის პასტერნაკმა.

გიორგი ლეონიძე ზიარად მიჰყვის თავის სიკბნეის და ახალგაზრდობას, აჩქარის და მუზას ემუდარება: „აფედრდი, ლექსო მღელვარე, მიწვედე შენს ჩაინდას“. პოეტი ცდილობს შეინარჩუნოს სიკბნეი და ეკლავ განიკადოს სიყვარულის, იმდერის ნაიტიგადსული გრძნობით, მიმამოს არმების შევიარლობას და ათი ათასი ჩანჩქრის ბლავილს: „შენ გელოდება დასახტამხავად ათი ათასი ჩანჩქრის ბლავილი“. პოეტი ზიარითავს ცნობატედეალსა და ზიზნის ექლის მხგავს ფერების შერჩევას, აღმოსავლურ, თვალისმომჭრედელ ფერებს, „ციხფერ ბადახმენებს“, სადაც „თანციხროვანობს ვაშლის ბე“, „გადამარქბული ბაღები“, „ნაციხარტედელეი ჩანჩქერები“, სადაც გაიშის „ჩქეფა და ჩამჩქეფარება“, „დეინება და გარდადინება“, „კახუახი“, „ჩახხახი“, „დეგანდეგარა“...

ახეთია ლეონიძე, სიმწვიდის ნაკვალად იგი

დაიდ მღელვარებას, ადრაცებას და მისდევს.

* * *

მშობლიური ისტორიის — „ქართლის ცხოვრების“ მძაფრი შერჩენება და მისი განკლდაველაზე თვალსაჩინო და უცოტესთაგანი რამ არის, რაც უკანასკნელად ქართულ პოეზიას გაჩინა. ქართლის ხუნებას, მის ვითარებას და ისტორიას პოეტი, როგორც უკვე გაცეოო აღვნიშნეთ, გრძნობის ხეთივე რჩავსოთიუ კ აღქვამს. მაგრამ მათ შორის მხედველობითი შერჩენება მაინც ვედალზე მეტად განოარტევენარსულის ასახვისას პოეტი ზედაც: როგორ „მოდიხ ჩინვისხანი“, როგორ „ბრწყინავს თორის ხნაღი, თათრის ჩაღმა“, „როგორ გაცეკხლა გზა აღმა“ და რაც იოცებს, „ოშას ვალუზე უყენებს“, რაც ზუდამ „მწარედ ემასოვრება“, ეს ის არის, რომ „ქართლის შკედელოზის მველ ამხავს „ქართლის ცხოვრება“ უწოდებს. აი, პოეტი გათენებაშდე კიხობლობს „ქართლის ცხოვრებას“ და თბილის მიმართავს:

როგორ გღეწავდნენ, ჩემო ქალაქო,
სისხლით მოედნებს როგორ ღებავდი.

წარხელში თბილისის რბევის სურათს დეონიძე იხე ნათლად ზედაც, რომ ნათელზიუნადე, ქალციკნაციამდეც კი მიღის: „გაოოვკარდეზი, ხარ თუ აღარა, კიდევ გაიშის ქუჩებში ჩეხა? ვხედავ შენს ხახლებს, ვხედავ შენს ახრებს და მიხარია, რომ ისევ დგებარ“. ან კიდე:

უცხად შევიოსა სენი ღაწვიოსია,
თემტრის ხანძართ ნატესუსალა, —
თითქო მამ ქართლი ამ წაის გასრისა
და ერთი ფეხით ვერ მივუსწარი
(„სეთეოლის ხანძართ ნატესუსალა“)

„გორის ციხეში“ ღეონიძე ამბობს: „მიხი კედლები ცხელი თოცა, სისხლიან პურის გამომცხობელი“. აი როგორ განიკადოს ღეონიძე ქართლის ტრაგიკულ წარსულს.

ბოლოს პოეტი იოცებს გრძნობას და მშვიდსა და ეპიურ ხასიათის მქონე პოეზიაზე გადადის. ამისთვის შეხავალს წარმოადგებს „ღანე იტრობია“ — რომანტიკულ ტონებში გამოლოლი ლექსი:

დახანძრებული წვეს ივეოია,
მტეარზე წნორები ეტრევენ თარებს,
მეტევეები საღდაც მღერიათ,
სოფლოს გუნეში გაჩრლა მიეარე...
თვლემენ ბაღებში ღურჭი ყანები,
ელეარებს ზეავი, თითქოს ლამპარი,
ჩალაგდნენ ეველა ჩინვისხანები...
თქვი, მწეწკეილედე ერთი ზღაპარი,
თქვი ნაღელისნი მველი ქართლივიო,
ან აზნაურის ქალზე კიმღეროთ.

ღარიალიდან გადავადრინილი, ხაზარეთისკენ მისცურავს წერო".

და ჩვენი პოეტის ფანტაზიაც მისცურავს და მფრინავს თითქოს ამ წეროს მსგავსად ხაზარეთისკენ, შოზდოკის მთვარით გაქაოთებული უფრადო ტრამაღისკენ, შავი ზღვის ნიწლით დაფენილ ვედებისკენ... თავისი უშუალოებით და ხალხურობით გამოირჩევა ლეონიძის ისტორიული და სატრფიალო ლექსები, მავალითად: „ციცარა“, „უფრადო მარგალიტი“, „შევირალობა“ და სხვაგან. კერძოდ, „ციცარა“ განსაკუთრებულ შთაბეჭდილებას ახდენს ჩვენზე შემდეგი თქმებით: „გაამაგდე და დამკარგე, როგორც ჩერქეზსა ახასი“, „შენ სადღეგრძელოს აღიარე ვნამ ქაქუჩათა საწინებლადან“, „არც დაგვიღებუე ფრჩხილებსა ზაფრანა-დარჩინითა“, „ის ხაზირი გიუვარდეს, გაქმევედს აღჯანაბადს“, ავტორის მიერ განზრახ შერჩეული და ჩვენს მიერ შემოთხოვნილი სიტყვები, წარუშლელ შთაბეჭდილებას ახდენენ ჩვენზე და გარკვეულ ღოკალსა და კოლორიტს გვიტარებინებენ, ევროპეული სიტყვები — „ზაფრანა-დარჩინი“ და „აღჯანაბადი“ უამრავ ასოციაციას აღძრავენ ჩვენში, და ახლა ელემენტების შეტანით, თავისებურად ავრცობენ და ახვანთებენ ავტორის მიერ დახატულ სურათს.

* * *

ისტორიის შეგრძნების დიდი ძალა და უნარი ცნაურდება ჩვენი პოეტის ბრწინვადე და შეხანიშნავ ლექსში: „უფრადო ღამეში“, ლექსი იწყება მთვარისაგან დღესათი გაქაოთებული ღამის მოღე და წარბთავი აღწერით:

უფრადეთისკენ თეთრი ტრამალი გაქაოთათა შოზდოკის მთვარემ... მოჩანს სამშობლო, ივრის ვაზები, როგორც სსანთლე გახალბეული.

„უფრადეთისკენ თეთრი ტრამალი“ ისეთი-ნაირად არის „შოზდოკის მთვარის“ მიერ „გაქაოთებული“, რომ პოეტი ნათელშერტყამდეც კი მიდის და იგი ზედაც არა მარტო მის, რაც გარესენელზეა, არამედ იმასაც, რაც ქვესენელშია.

შავ უფრადებში სძინავთ უფრადებს, თავქვეშ უფრად თოქალთოები, პოეტა ნათლად ზედავს (და მასთან ერთად მყოხველიც) აგრეთვე უფრადე მას, რაც უფრადებს შავ უფრადებში ეისზრებნათ:

სიზმრად ხედავენ რომის პალატებს, გარმონს უკრავს დონის ქალები, დარიალს ვეღარ შემოანათებს მათი ჭიხინა ცხენის ნალები, როგორ გატორეს ერთხელ ტრამალი, როგორ ამტერევენდენ ვულოს ფიცარსა, მაგრამ ვერ ნახეს ქვეყნად წამალი

და გაწარებით ხრავს მიწასარქვენი უფრადე ბრძოლა — ვიდრე მისივე ნებზე შეშხნდარი მხედრების თავგარდამცემი და თავწუვტილი გრავალის მსგავსი გაქანება, ქვეყნების მოთარეშება და მოხრება, ზოზანტია, რომისა და საქართველოზე მათი ლაშქრობა, და შერე უკავლოდ გადაწეება სირიხაგან მიწისა და შავ უფრადებში სამუდამო დამწეიდების მოპოვება — დიდის ექსპრებით, ბრწინვადებით არის შესრულებული.

ამრიგად, „უფრადო ღამეში“ უფრადე ცხოვრების და ამო ბრძოლის სურათთა მოცემული, ეს სურათი უღრმეს ზეგავლენას ახდენს ჩვენზე მშობლიური და არა მარტო მშობლიური ბუნების გამოზნატულ სიტყვების მეშვეობით, ამ სიტყვებით, რომლებიც ავტორის ხატების აყალიბებენ, ასეთი თქმები და არხებით სიტყვები: „გაქაოთათა“, „შოზდოკის მთვარე“, „შავი ზღვის ნიწლები“, „ივრის ვაზები“, „არმის ნახტომი“, „შავ უფრადებში სძინავთ უფრადებს, თავქვეშ უფრად თოქალთოები“, „გარმონს უკრავს დონის ქალები“, „დარიალი“, „ჭიხინა ცხენები“... ეს თქმები და არხებით სიტყვები სიმბოლოების მსგავსია და შეიძლება, თუ მხმენელს შეუძლია მრავალ ასოციაციის აღმძვრედი ამ სიტყვებში და თქმებში — სიმბოლოებში ჩაატოს უფრადე ის, რაც ავტორის უფრადეა და უფრადესებია.

„უფრადის პემანა“ ლეონიძის შედევრია, ამ ზალადის სიუჟეტად ავტორს ზალბურ ერთ სიმღერაში მოხმობილი ამზავი აუღია, ეს სიმღერა ქართლი უცხო ძალთა (უფრადე) მძლავრობისა და ბატონობის ანარქულ უნდა წარმოადგენდეს. ამ ზალბური სიმღერის ზინანის ასეთია: მუხანის ახლო ცოლით მიმავალ ერთ ქართველ კაცს უფრადე შეეუარა და პერი სიზოვა, მასწინებლმა პერი და ზოხების ბორცი მიაწოდა და ზადავუ შავავა, ვითავებებელი უფრადე ამით არ დამეუფრადე და ახლა ქმარს ღამეში ქალიც თხოვა, ქმარმა არ მისცა, უფრადემა მიიწე „არ დიხნა, აკოცა ნაწნავსა გიშის თისასა“ და ქალს მოტაცება განზრახა, უფრადე და ქართველი ხლლით შეიბნენ, ქმარი ამბობს: ბელი გიკიარ ხმალსო, და:

ცხენი და კაცი გავწკორე, წვერმა უწია ქვიშასა, ერთი იმანაც გიდმოქრა, რისხვასა ჰგავდა ღუოსასა“.

ბრძოლაში ორნივე დაიბოცნენ, ლეონიძის ზალბურს საფუძვლად სწორედ ეს ზალბური თქმულება, ამზავი უფრადე, მომზდური უფრადის მძლავრობისა და თავხედობის მოტივი ჩვენს პოეტს ქართველი ქალისაში უფრადის დურცხელი, ველური სიუჟეტის მოტივით შეუცვლია.

მუხანის ზოდოს ჩახატრებული უფრადის ტრფილი ქართველი ქალისადმი ამგვარად არის

გამოხატული თვითონ უიჯაყის მიერვე ბაღ-
დაში:

ამოდის კობია ბივიეთი
ცისკარი ახალ ჩოხაში.

...ისევ აღვსდებიქ! მუხრანის ბოლოს
ჩასაფრებელი ვსინჯავ იარაღს.
ქსანზედ არაგვზედ ისევ უკავია
ზოდანტენები თავთუხებისა,
შენი ტურებიც ისე ტყბილია,
როგორც ბადაგი დაფულებიასს.
ზოხზობას გნახე, მიწურულ იყო,
როცა ზაფხული რუსთაველისა,
ნეტამც ბადაგი არ დამეღია
და იმ დღეს ხმალი არ ამეღესა.

ამ „ბადაგი“ ანუ ქალის ტრფობით და სიუ-
ვარულის სიტუბოებით შოგრაფი და გაშმაგებუ-
ლი უიჯაყის დადევნება მიქნერის კვალი-
კვად, ტრაილი გზების ხმლით შემომტყვერება,
მცხეთის კლავატრიათი ტაძრების დაღწვა,
ოხრება და შერე ქალის მუწარადან კმართან
შეხვედრა, შეხმა, კმარის მიერ უიჯაყისათვის
თავის გადაჩეხვა და სიხსლისაგან დატლილი
ბარბაროსის გამოთხოვება ქალთან. — უკველო-
ვე ეს დიდის ექსპრესიით, ბრწყინვალეობით
და წარმატებად არის გადმოცემული; გრძობა
ისტორიისა არახოდებს არ ღალატობს ღეონი-
ძეს. ამ ანტიმსიური გრძობის გამო ზღვება იგი
თავისი მამულის წარსულ დროების — „ქართ-
ლის ცხოვრების“ ნაყოფმზიდეული. იგი ნაც-
ნობ სტიქიონშია. ფესვბაგარი, სიხსლსავსე, გა-
ჩარხული და გაუჩარხავი, გარანდული და გაუ-
ჩანდავი კობიათი სიტყვა, ეველა ერთად იწ-
ყებს ნიადაგივით დენას. პოეტი შექმნილ გან-
წყობიების, უკველი მოვლენისა და სავნის
აღწინაშეა. ზუსტსა და მისადაგებულ სიტყ-
ვებს ეძებს და აგნებს კიდევ, სიუვარულით გა-
შმაგებული, დალოკებული ვნებების მქონე,
პირდაუყოფელი და ველური უიჯაყი მისთვის
დამახასიათებელ სიტყვებით მიმართავს ქართ-
ველ ქალს:

ტრამალ და ტრამალ გამოგედვენე,
შემოვამტყროვ გზები ტრაილი,
მცხეთას ვემტყროვ საკეტურები,
ვლწვე ტაძრები კელატრიათი.

როგორც „უიჯაყურ ღამეში“, ისე სხვაგან
და აქაც — „უიჯაყის პაეხანში“, კუბარა წარ-
სულიდან აღებული ამბავი ზღვების ისეთ არე-
ზე იწლებს, რომელიც ეპიკოს კლდობიტს ამ-
ბაფრებს და აშლიერებს, კლობიტის შესაქმ-
ნელად ავტორი დადი ემოციური შემოქმედ-
ების მქონე სიტყვებს მიმართავს.
„იორის ღამე“ ორიგინალური მეტაფორებით
და სახეებით შემკული ღეხსია:

მოვარე შრიალეს ფიჭვივით
დაუსრულებელ ოხერაში,

შოსავლით უხვსა და ღამაშ კახეთს, მის ნო-
ური წიადაც, პოეტი ისევ თვალისმომჭრელ
ხაღბავებით ხატავს. აქ ნახავთ: „აპკვიარებულ
უანას“, ვახს „დასხმულს ხაჩიძივითა“, „დე-
დისრძიან წინანდლის ღეონოს“, „თაუღს კლდე-
ებზე ჩამოდევნილი“, „ბროწყულის ტეხს“,
„ქვანისხლიან ნაციხარებს“... (იხილე ღეხსი
„კახეთი“). ღეხსში „იორის პარზე“ ოცდაათი
წლის პოეტი ღეონიძე ისევ ეწვევა კახეთს და
მშობლიური მდინარის იორის ნაპირთან გატა-
რებულ მაგვრონის მოიგონებს, როდესაც პირვე-
ლად აქ „იხინჯავდა ძალას ეულისა“ და პირველ
სიმღერას ამბობდა. ახლა პოეტი მადლობას უწ-
დის იორს. „შენი ნაწყოით მე ვარ ქანჩათე-
ლი, კახეთის დეეო, შუადარღვიანო“. მგჯრამ
პოეტს ის გარეგნობა აწუხებს. რომ დიდხდაც
ძლიერი, ამაყი, კედემოტრელი და კანდლინი
ხავს მდინარე იორი, ახლა „აღორძინებულ სა-
მშობლოსათვის უსარკებლოდ მიეკანება“. პო-
ეტი იორს მოუწოდებს, ამ დიად ეპოქაში და
აღორძინებულ ქართლის ისტორიაშიც გახდეს
და იოს ისეთივე ცნობილი. მეფეგარს და სასა-
რგებლო, ვით წინათ. პოეტი იორს თხოვს: „და
მეც ვამიძებ, სიტყვას შავება, სამშობლოს შუ-
კით გამოვანათო“.

* * *

ღიანვის კლდეზე განმარტობით მდგარი პა-
ტარა ხე, რომელსაც ღეონიძე „ოღებს“ არქმევს,
ამავე ხაზღწოდების ბაღადაში, ფართო აღე-
გორიას წარსამადენს. სიმღერაში პატარა ხე
„ოღე“ ხაზლიდან განდგარა, მარტობის შხა-
მით მოქმედული ობოლი სულის სამბოლოდ
იქცევა. „ოღე“ სამფონის პრინციპებზეა აგე-
ბული. იგი შესანიშავი სიმღერაა, ხავსე განუ-
წყვეტლად მომდინარე მეტაფორებითა და სა-
ხეებით. ფრანა ზან ქლასტიკერია და გრაციო-
ზული. ხანც მკიდარი და მკერავი, ზან კიდევ
უალზე შემდგარი და გაქანებული. ნაადვარი-
ვით მომდინარე მეტაფორები და სახეები, ისე
როგორც „სიმღერაში პირველ თოვლისა“, თი-
თქო გონების ძალდაუტანებლად იხადებიათ.
უშუალოდ და თავისთავად. „ოღეში“ პოეტი
ქართული ღეხსისა და სიტყვის კადობობამდე
მიდის. სიტყვას ისე იმორჩილებს, როგორც
გამოცდილი მკედელი ვარჯარა ფოლაფს და
მას ისე კვრავს და ისეთ სახეს აძლევს, რომ
გორც თვითონ სურს რომ მისცეს. იგი შესუ-
ლია ქართული ენის სტიქიონში და შივ ღა-
დად, თავისუფლად სცურავს. მისი რიტმი და
რითმებიც ბრწყინვალეა. თუ სადმე რითმის
მიმართ ვულგარულობას იჩენს, ალბათ სიტყვის
ეღერისა და მუსიკალური ფრაზისათვის უპირა-
ტულობის მიჩვენების გამო. „ოღეში“ ღეონიძის
პოეტური ტალანტის ძირითადი თვისებები ნაო-
ლად ცნაურდებია.

საქართველოს მემკვიდრეობა

დაადი ხაზშიდგ ისეთივე ნიშანი შემოქმედისა, როგორც დადი მღვდლმარტბა. ღეონიძის პოეზიაში კი ხეობრდ დაადი მღვდლმარტბა, დაულოებელ ჭარბობათა აღიარიაქება, აწუღლო ხმა, სპაურობა და ხშირად „შევიარალობაყ“ კი, თითქო სამხედრო ბანაკში ვაჟთ და ხადაღუ-მოდ გამოსული ლაშქრის ნადარბის და დაღუ-ღების განწყვებდილი ხმა და ცემა გვესმოდეს. მაგრამ არა უყვეღთვის, რადგან ღეონიძის სი-მღერები, ამავე დროს, კეთილზმონანი, ხაამუ-რი და პელოდიური, მაგალითად „ოდე“.

ღეონიძე რომანტიკული შთაგონების, მღვდ-ვარც და აქვსებული პოეტია. იგი ამა თუ იმ შობაზებიდან და წარმოდგენიდან არსებით, ძირითად სიტყვებს ახარჩუნებს და შერე, პო-ეტური წარმოსახვის და ახსოვაციების გზით, ჰქმნის ამ სიტყვებიდან ისეთ სახეებს, რომე-ღთაც მას პუნება და გარეო აწედის.

როგორია ღეონიძის მხატვრული სიტყვა და საზე?

როგორც უვე ადენიშეთ, ღეონიძე ქართუ-ლი სიტყვის უმაღლო ოხტატია. ქართული სი-ტყვის ფესვებს ზარბებული და მიწი შესაღუ-წმდე, იგი შეღულია ქართული ენის სტიქიონში, პოეტიათვის ნაცნობა ქართული სიტყვის ყველა მნიშვნელობა და ნოუანსი, ყველა ახო-ლოცია და სიტყვის თასგვარი კომბინაცია. თი-თქი ქართული სიტყვის სიღამაზე, მადლი და ძალა დედის ძმდსხთან ერთად უწონია — ქართულ და იგიის ნაპირებთან; მისი ქართუ-ლი ნაწიხან არქულია. იგი ქალარა წარსული-დან, ხალხურ სიტყვიარებშიდან მომდინარე ქა-რთულს ითავაწენბა და ახლსაც ცერფის. აქე-ღან უვე განავებია ღეონიძის არქაოზები და დიდუქტები; იგი ხშირად ეტანება ნეოლო-გიზმებსაც და, პომეროსის მუდმივი ემიგრტების მხავსად, ქმნის რამდენიმე სიტყვისაგან შეღ-გენილ შეღსართავეებს. ამ უკანასკნელისაგან კი არსებით სახელებს: „შუქსპაროზი“, „შუქელ-ვარბითი“, „შუქსახივარი“, „შუქვარსკლავე-ბი“, „მართლმავარი“, „ღესქართულია“, „ეპარაფრქველი“ და ბოლოს, „ვარდმარგა-ღიტიანტრქვეა“... ღეონიძე ქართული ენის ბრქვიანვად მყოდნა, იგი პატრიოტი, რიდათა და სეუარული ეპიდება ქართულს.

ქალარა წარსულიდან ვიარე დღევანდელმდე, სიტყვამ ევოლუციის გრძელა გზა გაარა. პირ-მდელა სიტყვა იშვა როგორც მითი, მერე იცა მეთფორად და მითის ლოგოტური ცნების ნიშნად. ღეონიძე (არა მარტო ღეონიძე) შთა-გონების ფაში, ხშირად, პირიქით მიღის: ლოგი-ტური ცნებიდან შთახიკენ, ე. ი. ადამიანს პი-რველყოფილი წარმოდგენისაგენ, აწმუოდან ნამუხარე, ცნობილია, რიდეხაც ადამიანი მარ-კიდვე პარტეღუოფილ მდომარეობაში იყო, გარეშოში არსებულ ძაღუხსა და მოვლენებს

საკეთარ ადამიანურ თვისებებს უწევდათ გაისრული გალითად: როდესაც შვის სხივებით გაისრული გაწუხულის თუ ზატხულის ღრუბლებიდან წვიმა მოვიდოდა, ადამიანი შენიშნავდა: მზე პარს იხანსო. ბილო როდესაც მუხა გავარბო-ბოდა, ზარდაცემული იტყვარ: ღმერთო გვე-ღეშაო დაშუხაო! სხვათა შორის, გენე ფლო-ლოგების საუერადღებოდ უნდა განვაცხადო, რომ ბაბილონელებს სწამდათ შვის, სინათლი-სა და გაწუხულის ღმერთი მარდუცი, რომელ-მაც ღამის ზნელიას და ქაობის ღმერთი გვეღე-შაოი თაბატა დაამარცხა. ეღვარ-ქუხილი, მათ შორის გამართული ხრძოლა ეკონათ, თქმულე-ბა წინდა გიორგიზე და აშხაე გიორგის მიერ გვეღეშაოს დაშუხების ნაბილონელია მითი-დან, კოსმოგონურ ქველ წარმოდგენიდან უნდა მომდინარეობდეს, ივე როგორც რუსთაველის, გურამიშვილის, ვაჟა-ფშაველას და სხვა მრავა-ლი პოეტისა. ამათ შორის ღეონიძის სახეებაც ხშირად პარტეღუოფილი. ქველი ადამიანების წარმოდგენის ნიდაგზე შობილი ხალხური სიტ-ყვიერებისაგან მომდინარეობენ. „მზე პარს იხანსო“ — თასი ამგვარი თქმა მოიდან შობილი, გარკვეული სახეა, ახეთი, როგორც ხალხურ სიტყვიერებაში, პომეროსის, რუსთაველის, ვა-ჯა-ფშაველას და სხვა მრავალთა და მათ შორის ღეონიძის პოეზიაშიც ხშირად შეგზვდებოთ. ღეონიძის სახეებიდან ამ პოეთის სახეებშიმდე მხოლოდ ერთი ნამბოა. მაგალითად: „იორი: მიმინარი, როგორც მთვარაღა ხევისურა, ქიხვის ტუვებით წამოხურული“, „ცხვარს ფარანავით რივე ეყარა“, „მთვარე ვიშხორზე წაიქცა, რამთ გავსებულ ტავანი“, „დილა რომელსაც ნისკარ-ტით ეწოდებოდა ჩიტები“, „ამოდს კობა ბი-კვიით ცხვარი ახალ ჩოხაში“, „მხარებს ცო-სარტყელა — ღაფვარების საუერე“...

ახლა მათიურ ხატვებშით შემკულ ღეონი-ძის სახეებს გვერდს აუღლი და მიპირბოლურ მებუფორებზე და სახეებზე შეგმერდები, რომე-ღებაც სათელს მტენენ ღეონიძის პოეტური წარმოსახვის: „მგავს ადვის ზე თეთრ ჩოხაში საქორწილოდ მორთულ სიმებს და ატამი — ტურფა ემაწვილს, აკანში რომ ვაიღვიძებს“, „მისი (ცხვის) ეღღები ცხელი თონვა, სისხი-ან პურის გამოწმობელი“, „მტკვარზე წნორე-ბი უყარვენ თარებს“, „როგორც მზლი, მტე-ბი, ტანერღანისა, სეუარული იხე დამაზე-ბა“...

პოეტის ახეთ გარჩევას ზოგნი ფორმალის-ტურ მეთოდს უწოდებენ. მათ ხაუერადღებოდ უნდა განვაცხადო, რომ ღეონიძის გარჩევის ზე-ნით გამოყენებულა ზერბი, ჩემი მეთოდის მხოლოდ შემამდგენელი ნაწილია, და იგი ისე-თივე დამზარე აარღად მიმარბია, როგორც მუნენისმეტყველისათვის, ვთქვათ, მიეროსკო-პი, ღეონიძის მებუფორების და სახეების ანა-ღლის შედგენად, ჩვენს წინაშე, საქართველოს მწერის ბუნების, საქართველოს თავისებური

ყოფის და ისტორიის ნადავზე აღმოცენებული პოეტი აღიზარება. უშუალო შეგრძნების ნადავზე მიღებული ბიპერბოლური მისა ხაზებში სწორად მითითი სამოსელში ეხვევიან. პოეტური წარმოსახვის ეს თავებმა განსაყურებთ ისტორიული ხასიათის სიმღერებში და ლექსებში ცნობილია: „ქვას ესმა ისარი, ხეს ჰქონდა ქართობა. ეფინა კალია მინდვრების დაღაქი“, შიშველ რომ ეღვია იკაგებოდა, აქნებ ის ეღვია თუ იმ ლექსებს სწორადია“. „შეტარა კი არა, თუ ვინდ სკედილმა სამშობლოს საზღვრებს შემოღებოს“, „არაგარც სამომე ქვავს ოხ-შეგარო, ქართლის ზეობებს ადვის წისლები“, „შენი ეუბო როს ავხადო, ამოვარდა არწივთ გუნდი“, „გადახედე, შენი მთები, თთქოს ვეფხვნი დაყრღალაო“: ასე მინათავს ლეონიძე ვა-ფშავედან (დადუბიდან მისა ნუსტის მთა-წმინდაზე გადასვენებისას), რომლის მითითრი და ბიპერბოლური სახეებით ჩვენი პოეტი დიდად არის დაავლებული.

* * *

ვიპორება: ლეონიძის გრძნობა არხად არ არის ისე გამაზვიებელი, როგორც საქართველოს ბუნებისა და საქართველოს ისტორიის ათვისების ვახს. უფრო სწორია იქნებოდა გვეთქვა: ქართლის ბუნებისა და ქართლის ცხოვრების ათვისების ვახს. იგი არა მარტო მხედველობათა, სწინითი, შეშებითი და გემოვნებითი ორგანიზმების მეშვეობით შეიგრძნობს ქართლის ბუნებას და ქართლის ცხოვრებას. არამედ იუნისავს კიდევ: „ვიუნისეთ თქვენი ვარდის სურნელი და თქვენი თოფლი გულს გვიწვევთა“ („ქველ ოსტატებს“). „წითელი ვარდის სუნთქვაში ვხუნთქავ“ („სამშობლოს“). „თხილინი კი ისუნთქავდა შშის შუქს გამაღრნელს და მუნოსავდა ლექსებისა და ტარზუნის სურნელს“. („მთაწმინდიდან ქარს მოქონდა“). „მოქმტის თავსუბა სუმშულის ფრთითა და სურნელებით ბურბულშეღისა“ („იორის პირზე“). „შენ მოვიწყურებ წურჭავლით და შენ, სამშობლოს იაო, შენ სიტყვათ ბურნელი ვთხოვ. ვუღზე დამინიავო“ („ჩემი იადგარი“). „და გაზაფხულს ჩინს სუნი ახლიდა“ („სამოწმინდა“).

ლეონიძის მიერ დახატული ადამიანები კონკრეტული პირები კი არ არიან. არამედ საერთოდ მთელი ქვეყნის, საზოგადოების, ქალფის, ამ საერთო რომელიმე მოვლენის, თვისებისა და ხასიათის მატარებელი. სამაშელო ომში შეტანილი რომელიმე გმირი, მაშინვე კართველთა საერთო გმირობის, რაინდობის და ვაჟაყოსობის განზოგადებულ სახედ იქცევა. ერთი უაზრად საერთოდ ყველა უაზრადის თვისებათა გამომხატველია, უაზრადთა კელური გაქანების, რისხვი-

სა და ვაჟაყოსობის, თავის მიწნურ ქვეყნის წებულმა ერთმა უაზრადმა „შემახადებულმა“ ბი ტიალი, მტვრეთას უმტვრია საკეტურების, ღერა ტარზები ელაატრიაან“. პოეტის სატარო, რომელსაც თამარის დროინდელი ფრესკა უქრავს, ავტორის თვალში, ავთიონ ემსავსება ამ წარმტაც ფრესკას და უფრო მეტიც — საერთოდ ანგელოზს. პოეტი დასძენს: „და თუხად მივხედი შე აბნეული, რომ ორ ანგელოზს შეა ვიდეთ“ („ანგელოზის ფრესკა“). წინაწინაში შეფეთებული თამარის ტურთა ქალი, მაშინვე კახეთის ბუნების შვენებით, ეშხით და დავალითი შეწყული. ღამაში და მომხიბლავი ქართული ქალის საერთო სახედ იქცა, რომელიც „მტო არის — ვეფხე აქალებული“. მისა „მურღები — იქროს კალმებისა“. „წამწამები აქვს თავთუხის უანისა“, ქალი არის „წინანდლის ვაჩი აუვავეული“ (ეს ხიბლიური სახეა — ა. კ.). დურაქია, მუვეალს შეფარებული“ ეს ლექსი ბრწყინვალეა. პოეტის დედა, რომელიც „მტარა ხალხში ფუფუნებს, გაჯავალული კალთხითი“, წინსაფარში რომ ეწყევა ბოსტნეული და კვერცხები, თან რომ ქაქკეთი დახედვეწ შოშიება და მერცხლები, — შეიკაბე და შწრომული ქალის — ქართლის დედას საერთო სახედ იქცევა. ეს შესანიშნავი იდილიური პორტრეტი დაუფურთავა, მანა და მშვიდი რეალისტური საღებავებით არის დახატული. ქართველი ქალის და დედის საერთო სახედ იქცევა აგრეთვე მითითრი ქალი — „ფორთხილა“: ამავე სახელწოდების პოემაში.

ლეონიძე გულბელდაკრებული არ დალოდა მისა თავისი პოეზიის ახალი ცეცხლითა გაშენებას და ახალ პანტეზზე სიმღერას. ამ შეშობვევაში პოეტი თვისიონვე შევლოდა საკეთი თავს, რადგან იდილიური ღირსიკადის იგი დეკინადაც და თანდათან გადადიოდა ზოგად ხასიათს მტონე პოეზიაზე, ექოსზე, ახალ პანტეზ „ოლე“ ლეონიძის იდეოლოგიური შემპობრების მთავარი დერძი იყო. რომელშიაც, რომორც უკვე აღვნიშნეთ, ავტორმა ხალხისაგან გადამდგარი მარტოხულის მწვევე ბედი გამოიტარა, ხალხის იტერესებათი, სოციალ-პოლიტიკური პრობლემებით გატაცება იყო მისა პოეზიის მთავარი საგანი. მთლიანად ლეონიძის პოეზიაში სამშობლოს და კაცობრიობის სოციალისტის ხმა ვახსია და ეს მხატვებს მის ხიმღერებს ძალას, შინაარსს და კეთილშობილებასაც. ლეონიძე ჩვენი ქვეყნის მჭვნებაზე პორტრეტი იყო, სამქოთა ხალხის შრომითა, მართალი საქმით, ბრძოლით გატაცებული და მისი მომდგარილი, იგი აღტაცებული იყო ჩვენი ქვეყნის უყრთხვი მერმისითა და პროგრესით.

თამარ გოგოლაძე

მარტოსულთა ბედის პროლემა

თამარ გილაძის ნაწარმოებთა მიხედვით

ამ რამდენიმე წლის წინათ „მნათობის“ ფურცლებზე გამოქვეყნდა გურამ გვერდწითლის სტატია „ვარაიციები მარტოების თემაზე“. თამარ გილაძის წიგნის „პოსიედონის სასაბლას“ მიხედვით.

თამარ გილაძის პროზაში მონიშნულმა „მარტოების თემაზე“ კვლავ მიიქცია ჩვენი ყურადღება იმდენად, რამდენადაც იგი ახლებურად კუთხით გამოიკვეთა მწერლის შემდგომი პერიოდის ნაწერებშიც. ჩვენ შევეცდებით სწორედ ამ თვალსაზრისით მივუდგეთ თამარ გილაძის შთელ შემოქმედებაში ჩანასახოვან, თუ შემდგომში შევეთრად გამოხატულ „მარტოების პრობლემას“, იმდენად, რამდენადაც მწერალმა გააფართოვა თავისი შემოქმედების ენარული ფორმები — ზემოხსენებული პრობლემა იკვეთება როგორც მის პროზაში, ისე დრამატურ-გაიაში.

მარტოობა, ღრმად ადამიანურად დიდი მარტოობაა, თავს იჩენს ხოლმე გარკვეულ პირობებში, გარკვეულ გარემოში, გარკვეულ სიტუაციაში: ამასთან, უნდა აღინიშნოს, რომ არის მარტოობა აქტუალური და მარტოობა წებებით, ნებაყოფლობით.

საუბრეების მანძილზე მსოფლიოს მრავალ მწერალს გაუბოია ამ ადამიანთა ბედის საკითხი საკუთარ შემოქმედების საშენ ქვადაც. ეს იყო მრავლის ჭრულისტკივილის, ადამიანურა თანაგრძნობის, თუ საკუთარი განცდის, პერსონალურის განვითარების შედეგი. აზრი ერთი იყო, გამოხატვის საშუალება — სხვადასხვა.

სხვანაირი პრობლემის თეორიულ ასპექტს ჩვენ არ განვიხილავთ. გურამ გვერდწითელი ამ საკითხით დაინტერესებულ მკითხველს მიუთითებდა ზურაბ კაკაბაძის ფრაგმენტებზე

წიგნზე „ადამიანი, როგორც ფილოსოფიურ პრობლემა“. რომელიც 1970 წელს რუსულ ენაზე გამოცემა „შეცნობებში“; ჩვენი მხრივ აქ დაფუძნებული იქნება კოდუის ასევე ხანტერის ნაშრომს „სტორიის საზრახის საკითხისათვის“, რომელიც 1976 წელს გამოცემა თბილისის უნივერსიტეტში და რომლის შესავალშიც განმარტებულია გაუცხოების ფორმები, და მათ შორის, გაუცხოება საზოგადოებასაგან, რაც „ცნობაა მარტოობის, ანაკონინიკაციონობისა და ანოლირებულობის სახელით“ (გვ. 68).

გ ვვერდწითელი თავის წერაში აღნიშნავს: „ჩვენში ცოკად თუ ბევრად განაოლებულ კაცს იშვით შემთხვევაში თუ დასჭარდება ამისი პროპაგანდა, რომ სოციალისტურა საზოგადოება მუშაანაზის პრობლემის გალაჭრას სწორედ ადამიანთა დაბლობაში, გარბიანებაში, კოლექტიონობასა და ინტერნაციონალიზმის უგრძობების გადავებაში შედავს, რაც პინციპულად უპირადავს გაუცხოების გრძობას, ასე დამახასიათებელს იმერალიისტურა სამყაროსათვის. მაგრამ ცხოვრება ბომ გაიოდებით უფრო მრავალფეროვანია და რთული, ვიდრე თვით საზოგადოების მიერვე აღიარებული და განიარებული პინციპები და თუმცა დღეს ჩვენს სახელმწიფოში ადამიანთა სოციალისტურა და კომუნისტურა თანაცხოვრების პინციპები უფრო მკაცრად დანერგილი, ვიდრე იდებზე, ეს მაინც ვერ გამოიკვეთავს საზოგადოების ერთ გარკვეულ ნაწილში სულიერა სიმარტოვის გრძნობის გამოხატებას“ („მნათობი“, 1974 წ. № 2, გვ. 145-149).

ამ რთული და მრავალფეროვანი ცხოვრების გამოხატვას და შექმნებას მიუძღვნა თამარ

კლიამე თავისი შეხანიშვავი პაროზული და დრამატურგიული ნაწარმოებები, რომლებსაც იშვიათი სიძლიერითაა განსნილი ადამიანთა აღწევებისა და დაცემის მიზნებზე.

ბ. გვერდწითელმა თავის წერილში, „გადუხივებულ მარტო ადამიანთა“ მთელი წველი მოწინაა: ერთ ხაზზე წარმოგადგინა ყველა მარტოვული, მაგრამ, კუჭკრობი, შეიძლება გამოყოს ნებისაი განმარტოებულთა და იძულებით განმარტოებულთა წველები, როგორც ერთად-იგივე დაავადების გამოვლენის ორი სახეობა— ორი ფორმა. ამიტომ პაროზიად მარტოვლს ჩვენ აქტიური მარტოობა ვუწოდებთ, მეორეს კი — პასიური მარტოობა; ორივე მოვლენა ხაზიშვავი — საჭიროა მას მალეში მოცნობის ანისტენ მოგვეწოდებს მწერალი თამაზ კლიამე.

პაროვლ მწერლობას ამის ტრადიციები მრავლად აქვს, მაგრამ ფსიქოლოგიური სიზნებულო, აზრის პაუფიად გამოხატვის ორგანიზაციული და მრავალხარობიანობით ამ საკოხხა ჩვენი ყურადღება მიანც თანამედროვე მწერლის — თამაზ კლიამის შემოქმედებებში მიიპყრო. სწორედ თამაზ კლიამე მიაწინა თავისა პოეტური ჩიხადღანი ამ ადამიანებს: და აქრე შემწნილ ნაწარმოებებში რომ სკოტე სიხილდე აქნია, გვიანდელში მთელი სიგრძნისაგანთა გაშუტა ისინი, მარტოობის კუნძულზე გასული, გარყული ადამიანები.

იყო კი რა აზრის ეს მარტოობის კუნძული? თამაზ კლიამე მიგვანებინა მას უტყუარი აღილი და აღზნთ მისი ამოცნობიყ ახ გაგვიპირდება:

„სიმარტოვემ კი ხავსი იყოს, ხავსი სიჩქევა, სიშვილება, ღმერთო, როგორ გრალა ხავსმოკადებულთი ნაწარმებების ჩადილში! და როგორი შემადრწინებელია სიჩქეში და როგორი მტანჯელია სიხილდეაღელ! გუნისის როგორი აწრიატება შენა სიყოსებზე, როგორც ხაღასში წაქციული კოკიდან წყალი...“ („თერთა კვამლი“)

თამაზ კლიამე ადამიანის ხელის კონტრეტებს აკლდეებს, მის თერთი ღაქებით დაფარულ ხავსრტებს და ამ გზაზე სიძლიერების გადაღამებათან, წარმატებებს აღწევს.

თამაზ კლიამე იპოვა მარტოობის ენისაველი წერტილი:

„ადამიანს, ღმერთისაგან განსხვავებით, ორი რამისა ეშინოდა: თავისთავთან მარტო დაჩრენის და სიძლიერობისა. ხსნას და თავსუბანის ორივე ადამიანის არხებში ეტება და ამ მერტე, მისთვის უცნობი ხელის ვაშლილ სიგრეში გრწმობდა თავს თავისუფლად, სიყვარულის ღრის ის განსაკუთრებით თამაში და ძლიერი იყო, ღმერთი სიმარტოვით იყო ღიდი, ადამიანი კი მერტო ადამიანთან კავშირით“ („სუფიადღი“). ე. წ. მარტოვლმა ადამიანებს დაჰპარტებს კონტაქტა ადამიანებთან, დაჰპარტებს სიყვარული, რა უნდა იყოს ამის მიზნებზე?

თამაზ კლიამის პაროზი ჩვენს მიზნებს მივაკლიეთ: 1. პაროვნიხი — დინარე — არასრულფასოვანების კომპლექსი; 2. საზოგადოებიდან გამოძინარე — საყუთარი შემწინარე ბედნიერების ნაჭუჭში ჩაყვითლო, ვერ ძალდობ ვაფგონ ხსნას.

ჩვენც სწორედ ამ კუთხით შევედგეთ საკლდეი მასალის ანალიზს.

საყუთარი არასრულფასოვანების შეგრძნებამ რეფორმა სული იონა კორიამს — ხაზღერას მასწავლებელს („მდგმურები“). ონის წლებია, აღმავსე გაბრუნობი, განსაუდელიყო, როცა სკოლის მთელმა კლასმა გადაწყვიტა მოხალხედ წასულიყვნენ ფრონტზე, აინას შეილა — ვახტანგი სატეშო კომისიამ, უკან გამოისტუმრა, შეგობრებისაგან გათიშვამ შიშვე კვლი დასტოვა ბიჭის შეგნებაში, თვითონ იონაც სული ნაღვლიან ფოქრებში ჩაბრუნდა. „უკან რად უნდა სიძლიერა, თანაც სკოლაში, — ფოქრობდა ის, — მე ხაზვის მასწავლებელიყ კი მგონია, ვახტანგი მშობლოდ ამიტომ აღაწენდა, მამა რომ ჰყავს ხასიყლო, მთოდ მარტოდა ხასიყლო ვარ? ხომ შეიძლება მარტოდა შემწიფლის შეკლამი მერტროც კერული ჩაყარდება, უნაე გვიან აქნება“. აქვე ფიზიკური მხარეც იჩნდა თავის „უკან ადამიანის იტრა ედო, მისი ცისებრა თავლება, კუთ ჩაყენილი ვარსკლავებისაგან, სიღრმადან იტეხებოდდენ...“ „ის აქვე ცხოვრობდა, ქუჩის ფრთხილად და აღჭარბულად გაღმკრიადა, ცალ ფეხს იორკვდა, თითქმის ფუნსიყებულზე ღრწას ანძრობდა და ხარფებს უშლისო“ („მდგმურები“).

პატარა მისა შეუხდავო, მსუტანი, ხაოვლიანი ხეშვილა, ახმანებები დასცილიან, და არა მარტო პატარები — მას ავიწროებენ არგვლავ შეოფე უხუში და დოწეობებო ადამიანები, ცხოვრებამ მას სიწმირის მეტი არაფერი აჩვენა და პატარა ბიჭი თვითონაც გრწმობს თავის უსუსურობას, საშენელ სულაერ მარტოობას („პირასყუა“)

თავისი არასრულფასოვანების შეგრძნება აწელებს გიგანად, „ქოსხილიონის სასაზღის“ პერსონის იგი მწერალია, ღუბნეპირებისა და ფრტანტიერის მოთხრობების ოცდაათი წიგნის აფტორი, ეს წიგნები გაჩკვეული პოეტლარობით ხარტებლობენ: ვაგას ნაწერები „მრავალი და მრავალი წიგნის კრადის ხინადაში ვხდნენ, მათ ხშირად შეგვედრევიარ ქუჩებში, ტამაზიკში, მერტროში თუ ატრადრომზე... ვარდა აინა, ისინი შეგვედრევიარ ნიგვის ყუთებში, ურწმუნში, ხილოს სკამებზე მიტოვებულნი... მაგრამ საკერტელია, არიან ისეთი მკითხველებიც, ამ წიგნებს სეროიზული ლიტერატურის გვერდით რომ ანახუნენ... ჩემი რამანებისა და მოხზობების მიხედვით გადაღებულთა ბევარი კინოხატობი, ტეღელიტო, იღამება ხატეკალდები, ნიქვს ატარაკი, მარქანა, არტი ბიან, მწერლები ჩემთან ხაუზრის ღრის გვერდზე იხედებიათ, თვალს ვერ

მანქარებზე, მათთვის სხვა ვარ. უცხო" („მო-
სეიდონის სახელზე“). გეგა ვრძნობს, რომ იგი
საშუალო განაგის მწერალიც არაა, თუმცა მუშე-
სანერა გააჩნია მას სხვა თვალთ უცქირათი:
სამართლედ ყველაზე უფრო თვის გავსებს
თვათონ კი უძღვრია. უძღვრია, რადგან უცე-
თება ნაწარმოების შექმნა არ ძალუბს, სტერა,
რომ ვერ შეძლებს.

ნიკიკო („ამა, მიიწურა ზამთარი“), დედით
ობლი გოგონა თეატრში მუშაობს. თავი წარ-
მოუდგენდა უშნოდ მაინა. ვერც სამსახურში
ხედავს სახარულს. „თეატრშიც სულ უშნო გო-
გონების როდუბს მძღვრენ. — თქვა ცოტა მის
მერე ნიკიკომ, — ორბიტუიან როდუბს, შემო-
დივარ, რადუბს სულეღურს ვამბობ და მა-
შინედ გავდივარ, მუერტრედი რომ არ დუტან-
ჯო... რაც პუნსებში ექონებისა და მონამსაზუ-
რების როდუბა, სულ მე შექვს ნათამაშებო...
ხანდახან მგონია, რომ დამეწეღებო, ამბობდ
არც თეატრი მინდა და არც ახადერა“. ნიკიკოს
როდუბად, ინსტიტუტში სწავლისა მქონდა ოც-
ნებობა, მაგრამ რა, გამოაკეთა ის, რასაც ეშო-
ნდა და გულდაუდერებლად უფერებდა. იგი
არავისთვისაა ზაქირი. სწორედ ამიტომ თავის
მოკვლას გადაწყვეტს.

ნიკიკოს სურს მარტობის კედლების გარდ-
ვევა, მაგრამ დამარცხებული ბედს ეობრჩი-
ლება.

ადამი, ნორმალური, სრულად ჩვეულებ-
რივი მამაკაცი, ბავშვებთან და ძაღლებთან მე-
გობრობს, სიყვარულს გამხლებისა ეშინია და
თუ გამოხატავს, უხეზად, სასაცილოდ, გავგა-
ზბად („ამა, მიიწურა ზამთარი“).

ამ ადამიანთა ხასიათები ზავშვიობიანედ ყა-
ლიბდება საზოგადოებისგან სრული ან ნაწი-
ლობითი უფერადობის ფონზე. მათი „იმი-
დის პაწაწინა კუნძულები“, რომელთა არქიპე-
ლაგა, როგორც ნაკადულში ჩაურალი კვები“,
ამ ადამიანებს მერე ნაბარზე გადასვლას შეე-
ლოდა, — ნედ-ნედა იფარება წელით. ეს გულ-
გრილობის ატმოსფერო უფუბებს სულს, კერ-
პოდ, იონასაც. მისი ბედი არავის ანტირებსებს,
მისი საქციელი ვერ აუხსნათ, ვერც ქიიის
მასწავლებლებს ქაცნიას, ვერც დირექტორს, ვერც
მეუღლეს — ელისაბედს: „რა ხარ სკოლაში
შეშობაშვები, მაგრამ პატრონი რომ არაა?“ —
ამბობს ქცენია. იონას შვილი — ვახტანგი ამ
აუცილებელმა ატმოსფერომ კანაღამ იშხვერაპ-
და, თავის ჩამობრობა სცადა, მაგრამ მამამ
სულელ მიუსწრო.

იონა გაიკუბუღია: „რატომ, რატომ, რა და-
ვაშვად ახეთი, ქვეწარმავალი ხომ არა ვარ, ასე
რომ შემიძლოს შეიღმა? დარწმუნებული იყო,
რომ ვახტანგს ამიტომ უნდოდა თავის მოკვლა
და არც შემიძარა. რამდენიმე დღის მერე გაი-
გო, რომ ქიიის მასწავლებლებს ქცენიას ვახტან-

გასათვის ეოქვა: მამაშენმა დირექტორს შეუღლი
იღუბრადოდ ცილი დასწამაო. სკოლაში მასწავლებლებს
ლი გამოცხადდა, ამიტომ, რომ სინდის არ
მქონდა სურთა და ჩვენთვის თალური შეხედვა
ფხიზელს მოერადეო. მერე ვახტანგმა, აუხსო,
ამ ამბავს ისიც დაუცავშირა, მამამისი მთელი
გაკეთილის განმავლობაში თანადუნული რომ
იქდა და ბავშვსაც მეტი არ უნდოდა, თანაც ეს
ქიიას მასწავლებლებმა საქაროდ განაცხადა,
მთელი კლასის განავონდა.

იონა ადგა და ქცენიასთან წავიდა.
— რა მთავია ქცენია, ეს, რატომ მომიკლი
შვილი? ან მე რატომ მომიკლი, რას მერჩოდი,
რა დავიშვად ქალი? ახეთი ცილიწამება გავ-
გაა?

— მამატე, ჩემო იონა, — უსასუბა ქცენიამ,
— ხომ იცი, უბედურებამ თვალთ დამხნეღა
რა არ ვაფიქრე... მამატე, თუ შეგადლია... შენს
შვილს მე ჩავუვარდები ფხიზში, ყველაფერს
ეფუბნა და მე ვბუფა, წე გეშინა“ („მდგმურ-
არბი“).

ამ უტაქტო საქციელმა, ვითომ დირექტორის
დაუვის მიწნით რომ გავეთა ქცენიამ, საზულა-
მოდ ჩამოაშორა შვილი იონას, — შვილი, მე-
უღლე, საზოგადოება.

იონამ ერთი წუთით იგრძნო თავი ბედნიერად
— ევასთან შეხვედრის შემდეგ, მაგრამ აქ
კვლავ გამოჩნდა ქცენია თავის უცნაური არტე-
ზით, კვლავ დაურღვია სულის სიმშვიდე, იონას
წინაშე წარმოსდგა მთელი თავისი საშინელე-
ბით: „თის ვაფიქრებამ, რომ სხვას დანაშევბად
მიჩნდა ის, რასაც თავის თავსაც კი ვერ ეტ-
უღებოდა, ეს არ გაახარა, შეაეროო, თათქოს
გულის გულში დამადულ ფიქრს მარწუბო მის-
დეს და ძალით გამოატრიეს გარეთ, ეს ფიქრი,
ახლდაბადებულ ბავშვითი, ღორწიანი და
საზოზღარი შეხანუდი იყო, მისი კუთავილი უცე
მთელ ქვეყანას ესმოდა და იონას უცებ მოერ-
ვენა, რომ მის გარშემო ხაღბი მოტროვდა, უამ-
რავი ხაღბი, ცნობისმოყვარეობისგან ავადლებ-
გადმობრალი, პარზე დამიღდაბნეული, სუნთ-
ქვაშერბული, განახული და კიყოფილი“ („მდგმურები“).

სწორედ ამ დამოკიდებულებამ განაპრობა
შვილის გულგრილი დამოკიდებულება მამამა-
დმი, და მამის უკანასკნელი იმდის გატრეება
მას შეეძღვ. რაც შვილს ევასთან შეუსწრო.

იონა გაიჩივა, იძულებით გაიჩივა მარტო-
ობის კუნძულზე და აქამად საშუამოდ, მარ-
ტობიამ დამახინჯა ადამიანი. გახდა იგი საზო-
გადოებისათვის სასაცილო არსებად.

ღრმავარდენი და რაგაკუღულია მოთბობის
უკანასკნელი ფრანა, რომელიც გავმოკვეცებს
იონას სულიერ კატასტროფას უცნაური სიშ-
რისა და მის მომდევნო თავზარდაცემა სახას-
ობის შემდეგ: „იონა აივანზე გამოვდა, აივანს
ბიძს — ორგვე ხელი შემოგვია და ზედ მიეცე

რა, რადგან ეგონა, რომ ქვეყანა ტრიალებდა”.

ასეთივე ხედი ხვდა წილად „აუზის“ ერთ-ერთ პერსონაჟს — სპინოზას. ჩვენ არ ვიცით ვინ იყო ეს კაცი ადრე. „სპინოზა მისი ნაშვლიანი სახელი არ გახლავთ, ბონდო ჰქვია და დუქიანა გვარად. სპინოზა მწერალმა შეარქვა და შერას კიდევ. ის არც მწერალია პირადი მდივანი გახლავთ, მდივანად კი არა, წიგნ-კითხვას გაჭირვებით ახერხებს, მაგრამ ერთბელ მწერალმა დიმილით თქვა, ჩემი პარადი მდივანობა და ჩვენც დავუწერეთ. სპინოზა მწერლის შორეული ნათესავია, რომელიც ამ ხუთი წლის წინ ესტუმრა და მას შერს აღარ მოშორებია, მის სახლს დარაჯად დაუდგა; თუმცა მწერალმა არავითარი სადროსე არ ეძღვრება და არც მუშაობაში უშვლის ხელს“ („აუზი“).

სპინოზას სოფელში შეუქმნეს აზრი, რომ ნახვადი კაცი ევლათერია ამ ქვეყნად, მან ეს დაიჭირა; და რადგან თავს თვითონ გჭამოხდა ამ სპექტელ უძლურად, სახაფხეო მწერალმა მას ნათესავს კი რაღაცაში სჭირდებოდა, მას შეეკედლა მწერალმა ამით ისარგებლა და სპინოზასაგან მიიღო სასაიდლო, მასხარა კაცო, რომელიც ხალხს არავის აძლევს, ვარდა მასწავლებლისა, ნაკო ექიმისა და ბიბლიოთეკის მათემატიკისა, ზოგჯერ საღამოთა რესტორანს მათხურებს ხოლმე. იღონებ შვი ან შვიას, კართან ატრუნული დგას და დარბაზში იუბრება. ამ დროს გადობრუნებული ქაბეები თითის წვერებით უჭირავს, თათქოს რვერანსის გაკეთებას აპირებდეს. შეიძლება ამით იმის თქმა უნდა, რომ ჩვენ, მატონო, შემოქმედებით ინტელიგენციას, იმდენი ფული ვინ მოგვცა, რესტორანში ვიჭიფოთი“.

ხალხში ხმა დაღის, „იმხსაც ამხოვენ, სპინოზა ტვირის აწიებამ კი არა, თავის უცნაურმა ღამარაქმა გადარიაო. ღამდამობით სულ ვარსკვლავებზე ელაპარაკებო. იქიდან რომდღა უნდა მოიჭრიდეს შენს წასაყვანად და ამა შემ იყო. მზად იყო, რადგან შენი ავაღუფრობის წაშლი მარტო ამ ვარსკვლავებზე არისო. თვითონ თავს იჩიობს, სპინოზას კი რაღა ეც უნდაო“.

სპინოზას თორმე საყვარელიც შეუძლია, ეს გრძობა ხათოთად ირწყვია მის გულში. ერთბელ მოინდობს სიყვარულის გამშვლა და იგი გააგდეს. ახლად გამოცხიზლდა სპინოზა: „სქეროდა, რომ უსამართლოდ მოიკენენ, დასციენს, კონსერკრის გამოაძენძლდეს, რის გულისთვის? შვილიც და შვილიც იმიტომ, რომ წილობით გვულს უარულად ნაზარდ, ნაღოლავები საყვარელი — ეს ხატყვა სპინოზას ცრემლს გვრავდა. — ჩვილივით სათოთად ჩაუწყინა კალთაში ქაღის, რომელიც მას ანგელოზი ეგონა, ეგონა კი არა, ნაშვლილად ანგელოზი იყო. კამეჩი დაიწმუფლებს ხოლმე თავის სადარბელს და მას რომ ეთქვა, ვირომ ამით რა დაწყებდებოდა. და-

შედა კი არა, იმ ანგელოზმა იტყუა სპინოზა თათქოს ფეხზე თავგმა გადაურხინაო. სპინოზა რომ არადერს თხოვდა — თავის თავს უკვე სპინოზას ეძახდა, რადგან ეგონა იმ ცხოვრებისათვის, რომლისთვისაც უკვე გამზადებული იყო, ძველი სახელი ბონდო აღარ გამოდებოდა — დამარჩინეო, შეტა რომ არადერა უთქვამს. ეს ხატყვები კედლისთვის ბევრჯერ შეუძღვარდა, მაგრამ კედელი სხვა იყო. ის ქალი კი სხვა, ვისაც ეს ხატყვები უნდა მოეხმინა, თუნდაც კედელზე უკრუც რომ უყოფილიყო. ალბათ ვერ გააგებინა იმ ქალს, რაც უნდოდა. ვაი სიარტხალიო, იქნება იმ ქალმა სხვა რამეც კი იფიქრა, სპინოზა კი მხოლოდ საუთარს საცოცხლებს უფლებას ითხოვდა, არსებობის უფლებას, თუ ქალი იტყოდა, მოგახმინე და ვაიფეო, სპინოზას შერი არადერა უნდოდა, წაიყვანდა ქალი იმ უსამართლო ჩვილს, მიუჩენდა მატარა ადგილს სამოთხის წაღკოტივით მწვენიერა გულს კუნძულში... ის ჩვილი არც არც მოსახლობდა, არც ნანანას, იქნებოდა ვაუტრებელი და ხედნიერი. სპინოზაც დაშვიადებოდა, მოიხვეწებოდა, აქედან ფეხს აღარ მოიცივლიდა“.

სპინოზა უზარალო სიბოროს ითხოვდა ზინასაგან, ქალსაგან. რომელიც საყოთარ განცდებით იმ იყო შემოფარგლული, სხვისი ზავუნისა და მით უფრებს. სპინოზას ამ ბევრს ვაგებობათვის აღარც დრო ჰქონდა და აღარც ძალა.

თვით მწერალაც, მარტოობისათვის ვანჭირული, შიფელი ძალით ეხაფუებოდა სპინოზას. აუზს, თავის სახელსა და დიდებს, რათა შეეწარმუნებინა არსებობა.

თამაშ კილაძე დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს ოქაბურა გარემოს როლს. მშობლების უთანხმოება, გაუგებრობა შვილებსაც ედებოთ — ისინი ხლებიან ფრთხილნი, შეფუალნი, და ასეთებადვე იქცევიან ალბათ თავითონი მომავალი შეიღლებს მიმართაც „არ ვციო მამუასთან თავი რიგობს დევიტირო. ალბათ, იმიტომ, რომ უსამოდ ვაიზარდე, ჩემი მანგარძალი ცხოვრების მანძილზე მამარქმს სულ რამდენჯერმე შევხებდარეფარ, როგორც სრულიად უცხო ადამიანს, რომელთანაც არავითარი გრძობა არ მავაჭრობებდა“ („კოსტელონის სასახლე“). ღალი მშობლების არსებობას ვერც კი გრძობს, იგი უკვე მარტოა, მარტოა საზოგადოების, ამ დადი ქვეყნის წინაშე, დედა კი ტელეფონით კომუნიკობს მის ამხავს („აუზი“).

მარტოობა სენივით ედებო ადამიანებს. იგი ხარბად იტყვის უფარგლოთ. ზენიტში ასული კი ვასაოცარ გამოსატრლებას მოუძღობს. ასეთი ადამიანები საზოგადოებას უკვე ეჩიოთობენ, ეჩვენებს ვინაზახსებ ადამიანებად. მათ დასციენიან, ახლად იგდებენ და მათთან ურთიერთობას სანაპიროვ საპიროსაც აძლევენ.

თ. კილაძე ზოგჯერ ამ ადამიანებს საოცარ თვისებებს ანიჭებს, უთითებს ოფელიას მავა-

ლიონე: „არა, ერთი წუთითაც არ აფიქრო, რომ ის კუპაზე შეიშალა არა... მამლეტის მხგავსად, მისი სიკვდილზე მოგონალი იყო, რადგან სიხუნელისა და მიმარტოვებული გაზრდილს, იმის გამოხედა შეეშინდა, რომ სინათლე დაინახა“. („მა, მიწურა ზამთარი“). ე. ა. გამოდის, რომ ეს „მარტოსულები“ სხვებზე უკეთესად აზროვნებენ, თუმცა შინი ბოკავს მათ.

დაიხ, შინი აკვებს ამ მარტოსულ ადამიანებს. შინმა მთელი ცხოვრება ნაპუტს მიღმა გაატარებინა ვალერიანს („მა, მიწურა ზამთარი“). „დღერთმა გადაუხადა სამაგიერო ვალერიანს, თუნდაცა ვაჟი მოკლა. ოცდაათი წელი ზორით იქდა შეზინებულა და მოკვდა თუნდაცა ვაჟი“ („მა, მიწურა ზამთარი“). მარტოსმა ღრწინა შარახს სულს („შუადღე“), ვეფხვანასთან ათავაღწერებულ, სპინდარს რომისონს („პარასკევა“).

მარტოსული ადამიანები თანდათან ეჩვევიან თავიანთ იმულებით მარტოობას და ზოგჯერ თავს ზედნიერადაც გრძნობენ. მათი სიპარტოვის მუღუბების ხანა დამეა: „და უფერად შეუღამისას, როცა ვეფხვს და ყველაფერს სძინავს, როცა ტაღლები მთავრის უცნაური ნებით აწყულებიან და შორდებიან ნაძირს და როცა ვერც ზღისწყლის მძიმე, ბრწყინალა წვეთებივით, ზღისგულზე, თითებს შორის ქრებინან წამები, წუთები და მარადისობის, დროისა და სივრცის არტახები წუდებიან, თითქოს მისი აღდგომლო წიაღიდან ამოღას ჩვენი სათქმელი სიტყვა: ამა, ჩვენ ვცოცხლობთ!“ („პოსეიდონის სახაბლე“). აი მარტოსულთა აქვარიული.

გამატონებულა მარტოობა ადამიანს საკუთარ სიცოცხლისთან წინააღმდეგობაში აგდებს: „ვეგობსტი ვარ, — ვუქრობდი, — ნამდვილი ეგობსტი, იმიტომაც არ მუავს ამხანაგა. თუ ეგობსტი თაქდაცვის ანსტიქტია, მაშინ ის ძალიან ბრავებულა ინსტიქტი უყოლია. ეს იმას ნიშნავს, შენს სულში შენივე ზღელი ჩასობილი პალოს ვარსემო იტარებოლ თვალსკვეულ სახე-დარჩიეთ და ასე სიხუნელში გაატარო მთელი შენი ცხოვრება“ („პოსეიდონის სახაბლე“).

ასეთი ადამიანები ზშირად თვალიკვეულობით ანარდლებენ სიცოცხლეს (მიხა, ვახტანგი, ნინიკო), არც აქაა გამოსავალი მათთვის.

თმაჰ კლაძემ თავის პიესებში კვლავ გამოძიქრა მარტოსულთა მოვლი ფუნა, ამ მხრივ ჩვენთვის საუფრადღებოა „როლა დამწყები მხახიხი გოგონასათვის“ და „სუბლე მეცხრე საბოლდე“.

ან რეჟისო, ნათელი სულის გოგონაა, ბავშვობადავუე სიპარტოვის დადით მონიშნულა, ანო იგივე ნიშნითა. ოღონდ უფრო გახვედლი, სადად მოაზროვენ გოგონა, რომელსაც მისცეს მთავარი როლი; მისი ოთახი გოგონების შესაკრები პუნქტია, მაგრამ სულიერია მარტოობა მაინც მტკივნეულად არხევა მასზე; ანოს სურს

ხალხაზე მისცეს თავის ცხოვრებას, მაგრამ მისი ბებიე უჩას მიმარო, თავმოტუტებამ უჩას მიმარო ფეხმომიდა, რომანტიკული სულს ერთგვარი გამოვლენა. ანოსი ვერ გაავსებ, ანოს სულს მიმარო ზელებით შეეზენენ. ამო სურდათ მისი, ვითომდაც შეშინაწერი ნორმალურიც კი დაბრუნება. ამერადა ანო ვაქრა, ვაქრა, იგი როგორც არხება, რომელაც ექნება არც უყოლია.

მარტონი არიან შაკა, ბიძინა („სუბლე მეცხრე საბოლდე“). იმანი სანამ ერთად აყვენენ, მარტოობას არ გრძნობდენენ, თუმცა ორივე მარტო იყო ერთმანეთის არ ესმოდათ. ზელოვანრმა დაშორებამ კი უფრო გამოწვავა მათი სიპარტოვი, ვერც ბიძინამ ალოვა თავის მეფულეში შეიღებ „მე“, ვერც მკამ ბესოში; ბიძინას შემოქმედებითი ფანტაზიის ნაყოფი დარჩა ქადაგებად უღბისობა შინა. ბიძინა კვდება.

შაკა — განწირულია მარტოობისთვის — „სიპარტოვე სახეღია, რომელიც ზოლომდე უნდა მოვიხადო“, — თითქოს სილოვანის („მეგმარები“) სიტყვებით იხატება მისი ცხოვრების შემდგომი გზა.

რა არის ამის მიზეზი? უფულისურობა, უღლები, შეშინაწერი ზედნიერების იქით ვაფუდობობა, ადამიანებისადაცა გულგრილი დამოკიდებულება.

სად არის გზა?

„რაც ტუდებია, სასწრაფოდ უნდა გამოვლდეს, თორემ იმე ქვეყანა ვერ იარსებებო, ადამიანს პერანგი რომ ებევა, მაშინ მთელ ქვეყანას სცივია“ („აუზი“) — ამბობს ერთი პერანგის პირით ავტორი.

საზოგადოებამ უნდა იზრუნოს ადამიანებზე და არა გულგრილად, დაეცნეთ მოქაურს მათ. მაგრამ თვით ადამიანსაც უნდა იძიოს საკუთარი ნაპუტიდან გამოსვლის გზა, დროზე უნდა დააღწიოს თავი მარტოობას; ამიტომ შეშინებული შინა ისწრაფებს, თავისი თავი და შეიღულ გამოაცილოს ამ სენს: „იციო რა ძნელია მარტო მოგონებით ცხოვრება? გარდა ამისა, დედა ვარ და ვერძნობ, რომ კიდევ ამალი უბედურება მელოდება. აი, თქვენ დაოქნა გაუვართ, ანუბიერებთ, რა თქმა უნდა, ვერავინ გაგატყუებო, ასეც უნდა იუოს, მაგრამ თქვენი საქუელით შევლს მაშორებთ, თუმცა დარწმუნებული ვარ, ეს უნებურად მოგდით, მაინც ასეა და რა ექნა; დადგება დღე, როცა სულ მარტო დავარჩები. სულ, სულ მარტო. ამიტომ სჯობს, რომ წავიდე, დროზე გავასწრო აქაურობას“ („აუზი“).

მარტოსებს რომ შეხვდები, უნდა შენი უფუნით მაინც გამოითხო „კუნძულს“, შევლა თუ არ ექნება, იმის შეგრძობა რომ დარჩება, რომ ვიდაც მასთანა. საკუთარ ტრავმაში ტერის ცოტენს განცდები („შუადღე“), რომელაც ბუდვანს ზღვაში დასაღულად განწირულ ღენას, ესმის მისი კვილი, მაგრამ შევლას ვერ ახერ-

ბუბს: „მე მაინც უსათოდ უნდა შეგხედიყავი ზღვაში... ის მარტო აღარ იქნებოდა... ვინა ამ დროს საკვილიან უნდა შემშინებოდა? ის მარტო აღარ იქნებოდა... წუთუ არ გესმის, მარტო აღარ იქნებოდა“. „შედაა მე ნამდვილად არ შეშვდელი, მაგრამ მისი აზრის გატრუების უფლებას არ მქონდა... იქ იყო ზღვა, მიწა, ცა, მაგრამ ადამიანები იქ არ იყვნენ, ერთადერთი ადამიანი მე ვიყავი... ადამიანი... გესმის?“ („შუადღე“).

ანოს შევდა ბევრს შეეძლო, თუნდაც უჩას, ნატოს, მაგრამ არავინ იზრუნა, უჩასსკენელი იზღვიე ჩაუწილებს. კონტაქტი გარემოსთან დათავრებულა. ღარჩა მხოლოდ „კუნძული“ („როლი დამწეები მსახიობი გოგონასათვის“).

თამაშ კილაქემ სუადა საზოგადოებაში მოეჭენა, გენაწილებინა, საშეარაოზე გამოქტანა ეს ადამიანები, რომლებიც საკუთარი „შეს“ კუნძულზე იძულებით, თუ საკუთარი სურვებით განმარტოვებულან; ზოგი ვერც ზღას მოუღობს, ზოგი კი საკუთარ სამყაროში ნებეზრობს.

მწერალი მათ უკიდურესი ხიბობით ეკიდება, ამახუ იწვევს მკითხველში, მაგრამ საზოგადოების საუფრადებოდ ამ პერსონაჟების მიმართ ძლიერდება აქცენტი იმაზე, რომ გარშემომყოფებმა ზრუნონ მათზე, ვინაიდან ეს სენია, საშეში სენი.

მარტოსუღოლა უნდა მოიხსნას, თუნდაც ამისათვის ბევრი რამის გაწირვა იყოს საჭირო: „ცხოვრების კართან ისეთივე ტურნიკეტო ღვას, როგორც მეტროში; თუ ავტომატში რამეს არ ჩაავდებ, ტურნიკეტოს არ გაიხსნება და არ გაგატარებს. მაგრამ თუკი არაფერი გვაქვს, თუკი მხოლოდ ადამიანი ხარ, ასანთის ღეროსავით აფი და, ამავე დროს, აუცილებელად? მაშინ შენი საკუთარი აუცილებლობა უნდა ჩაავდო ავტომატში“ („აუნი“) — ამავე მიგვანიშნებს ავტორი.

მაგრამ აქვე დგება კითხვა: იშოვებს თუ არა გამოსავალი მარტოსუღებმა? როგორ მიიღო საზოგადოებამ „კუნძულითიდან“ დაბრუნებულნი? მათ, ვინც აიოვა ჭეშმარიტება და სუადეცხოვრების ნორმალური სვლისაკენ მოხურნება, საზოგადოებამ ეკვის თვალთ შეხედა. თ. კილაქეს მთელი პასუხისმგებლობა მკითხველზე გადაექვს. მაგრამ მკითხველსაც რჩება რაღაც სიხარადლის მაგვარი, ივენუელი გრძნობა: ამ მხრივ თ. კილაქე ერთგვარად პესიმიზტურ განწყობილებასაც აღუძრავს მკითხველს: გატბილი ჩქარა უნდა გამოედდეს — ახეთია ავტორის დევიზი, წინააღმდეგ შემთხვევაში მარტოსუღოლა კუნძულზე გაიჩიება.

მწერლის გულისტყავალი დარღვევა მკითხველშია, რია, უშუალო, წრფელი; მგზავრობის მატარებელში, არავითხელ შეგხედდრიავარ ერთ მოხუც უსინათლოს, ბრმა მეთარეს, რომელიც თავის განუფრედ თარს სზიარედ დამდღრის საიანონავს თუ იეთიმ გურჯის დღეებს. მის ქობით მოკაყუნედ, ბაქაჩით მოსაარედედ უსინათლო მოხუცა გარინდელი, უტყვი სახე; ამ ამახუმა გამახსენა თ. კილაქის შემდეგი სტრაქონები:

ქობის კაყუნით გზა მოენახე ბუთანიოია,
ვარ უსინათლო მეთარე ერთი.
არავინ მიყნობა, მიყნობს მხოლოდ ჩემი

არტელი,

ჩემი სინდისი და ჩემი ღმერთი.
ბუთანიოია მეფეტურება მოხუცი წყნაოი,
ერთხელ დამსვა და მომიტანა პური და წყალი,
წვაღე მოენახე იმ მარტოსულსა, ჩემსავით

საწყალს.

ჩემი მწუხარე სიმღერების მიმაქე-
ნამეტრევი...
(„ბრმა მეთარე“).

ადამიანთამყოდნების კანონებით თუ მივუდგებით, თამაშ კილაქემ შექმნა მე-20 საუკუნის მეორე ნახევრის ჩვენი თანამედროვე ადამიანის ნამდვილი და შეუღამაზებელი სახე. თამაშ კილაქის ნაწარმოებში ჩვენ ვნახუთ ადამიანი, სასქელივით რომ იზღის მარტობას და ადამიანი, რომელიც მარტო დარჩენილა თავის თავთან. ავტორს არ დაუშურებია მხატვრული შტრახები ამ ადამიანთა ბედის საკითხის გაშუქებისათვის. მის ნაწარმოებებში მარტობის სენით დაავადებულთა ადამიანი არცერთი არა მგავს მეორეს.

მარტოსუღოლა ბედის პრობლემა რთულია. ამას ავტორიც გრძნობს. იგი სუფარულითა და ხიბობით უფრებს ადამიანებს, რადგან კარგად ამჩნევს, რომ სწორედ ეს აკლიათ მათ. თამაშ კილაქე, როგორც ჭეშმარიტი ბელღანი, წვდობა და იგებს მარტობის, როგორც დაავადების ხიმატების, იგი ხმაზაღლა აცხადებს, რომ საჭიროა ბრძოლა მისი განვიითარების წინააღმდეგ; მშობლების მეტი გულისხურა შეილებთან დამოკიდებულებაში, სკოლის როლის ამაღლება და, ბოლოს, იმ შრომითი კოდექტის ცურადდება, რომელიც უხდება უფრო ადამიანს. თამაშ კილაქე მოითხოვს თვით მარტოსუღოლაც მეტი სიფხილეს, საზოგადოებას კი მიანიშნებს: „ადამიანები! აუვით ფრთხილად!“ ნუ ვაქენუბით უფლისხურონი გარშემომყოფთა მიმართ. მათ ისევე სჭირდებათ თქვენი თავი, როგორც თქვენ — სხვა მომენტში.

ამაშია თამაშ კილაქის შემოქმედების დიდი ლიტერატურული მნიშვნელობა.

ბაბო მემღლიძე

რვენი საბავშვო მწარლები

2. მამვალა მრეწლიშვილი

ნეტამე არ დაგინებოდა,
ჩიტო ნიბლივე, წარზედა,
ჩამოგეტროლებს ალალი,
წაგიყვანს შილა მთაზედა.
ო. გოგებაშვილის „დედა-ენა“

დღემდე გამოვეა დარდი ნახლიაზე, იმ განწ-
ყობილებაზე, რაც ამ ღმერთს განმაცდევინა აგერ
ოთხმოცი წლის წინათ, როგორ მოხდაო ეს, —
ეუთხათაჲ პასუხის ვაცემა ამაზე არც თუ ისე
ადვილია, რადგან გრძნობის სიტყვით გამოცე-
მა შეტად ქნულია, ე. ი. გამოცემა იმისა, რაც
ზღვს უწუროს გონების ამოქმედებას. ამ მხრავ
საბავშვო ღმერთისაგან გამოწვეულ განცდებს
ვერ განვახსენებთ დიდებისათვის განკუთვნილი
ნიმუშებისაგან; კარგი საბავშვო წიგნიც ისაა,
რომელიც დიდხანს და პატარასაც ერთნაირად
დააინტერესებს. ასეთი შედეგებით ზუნება
უკველთვის არ გვანებოვრებს. საბავშვო მწერ-
ლად მაინც გამოვდგებიო, ამ მიზნითაც მიმართა-
ვენ ხოლმე ზოგიერთები ამ გზას, — საქმიოდ
მოხსენებულები, საშუალო ასაკის მწერლები და
დამწვები მწერლებიც.

„საბრალო ბავშვები! ღმერთო, გვიხსენი უვა-
ვილისაგან, წითელასაგან, და ბერკეტისა, თან-
ლისის, ან ბედლის თხულებებისაგან“, — ასე გო-
დებს ერთგან თავის წერილებში ბ. ბედლისკი.
გოდების საგანი ეს გარემოება იზიკომაც არის,
რომ სრულიად მოუხმარებლად რჩება ეს „ნატი-
რები“, ბავშვებისათვის და დიდებისთვისაც.

მაღალმხატვრული ქმნილები ავტორები, მათ
წილის საბავშვო მწერლები, უპირველეს უკვ-
ლია, იმადებიანო, — აქ არ არისო საქმარისი
მარტო ტადანტო, უნდა იყო გენოსი, ასე გვეუ-
ბნებიან ლიტერატურის დიდი მოამბენი.
ჩემი თემა ამჟამად—მავალა მრეწლიშვილია:

მზო, მზო, ცხრათელავ,
ვის უგალობ, ვისა,
შენ გიგალობ, პატარავ,
დილა მშვიდობისა...
პაწაწინა ყვაევილო,
რად გაშალე კერტო,
შენთვის მინდა, პატარავ,
აბა, დამაყვირდი!

ნათლად ვხედავთ აქ ბავშვის წმინდა, უზადო
დამოკიდებულებას ზუნებისადმი და ზუნებისას
ბავშვისადმი, საიდანაც მწერლის დიდი მოვალე-
ობაც მუდამ თავიწინ გვიდგას.

მაღალმხატვრული ქმნილება მის შილიანობაში
უნდა აღიქვას მკითხველმა, სრულიად უშუალოდ!
მავალა მრეწლიშვილის შემოქმედების ცალ-
კელულ შედეგებში ცხოვრება თვით ელმარაყე-
ბა ბავშვს, უკველგვარი დახმარებას გარტეშ.
ერთნაირი ინტერესით მაღის იგი უველა ასაკთან,
ასე რომ, ცხოვრების რეალური იერი და სახე
არსად იკარგება, მოქმედებაში ვლინდება იგი
თავისთავად, მისი ავითა და კარგით.

„კიდევ წამოკითხეო“, რამდენჯერმე რომ მო-
გმართავს ხოლმე ბავშვი და აღარ დაეტებს შენს
დაღვას, ოღონდ წაუკიბე კადეც და კიდევ,
და აი, მოულოდნელობაც; თურმე, ზეპირად და-
უსწავლია: წიგნს გამოგარბმევს, ჩაუქდება და
ვითომ კითხულობსო, სიტყვა-სიტყვით გადმოს-
ცებს შენს მიერ წაკითხულს, აი საიდან ჩანს
სამდელი საბავშვო მწერლის მაღალმხატვრუ-
ლობა!

„იყოფით, რომ თქვენ გეზრდებათ ურმა, რომელიც დიდობაში გამოიჩინს დაუღალავს გონების მოქმედებას, რომლისთვისაც უკონოს მოძრაობა, ვარჯიშობა, წიგნის კითხვა, აზროვნება, მსჯელობა იქნება ისეთივე აუცილებელი ურველ-დღიური საჭიროება, როგორც არის წყალი მოწურვრებულითათვის, ჰაერი ფილტვებისათვის. არც ერთი ნაწარმოები ბავშვებისათვის განვითარებადი არ უნდა იწერებოდეს გარეშე მაღალი მიზნისა — სიყვარულის დანერგვისა, წმინდის აღზრდის სურვილის გარეშე“ — ასე ამბობს დიდი პედაგოგი ა. გოგებაშვილი და მართლაც: მისი „პანო და ფრინველები“ — ეს მტკაღ სადა, პატარა მოთხრობა ვამცნობს, რომ სწავლი-სადაც სიყვარულად სძლევენ ყველა დასჯარებას, სიყვარული ღვიძის მოზორებასაც კი, რომელსაც საყურადი მოვალეობის შესრულების გრძობა იღვიძებს მასში. „ენაშია შთაბერალი ხელი მთელი მალხისა და მთელი იმის დედა-ქვეყნი-სა“... „ენა განახლებრებს და შექმნის აზრად, სურათად და ხმად სამშობლოს ცნება, იმის პერს, იმას მიმდგრებს, იმას ტყუის და მდინარეს, იმას ქარაშხლად და ელფა-ქუქებს“... (ი. გოგებაშვილი).

ამიტგად, ნორმ ასაკში, ე. ი. იმ ასაკში, რომელსაც ცხოვრების პირველ საფეხურს ეძახიან, ისაღება გონებრივი, წმინდობივი, შორალური სიწმინდისა და სიფაქიზის გრძობები. გზის გამოკვლევი ამ მხრივ, სახავეყო მწერალი, სათაყვანებელი ყველაზე უფროსად, ვისაც ერის ზედი, მისი მომავალი და აწმყო ადრელებს და ამოქმედებს. ასეთი არის მწერალი მათეალო მრეკულიშვილი, რომლის ნაწარმოებებშიც მოხდენილიადა გამოყენებული, პირველყოფისა, მისი მდიდარი მშობლიური ენა და აქედან მხატვრულ გამოისახველობის ზერბები და საშუალებანი: ალტერა-ცოა, ასონანსები, პოეტური ლექსიკა, პოეტური სინტაქსი, სემანტიკა — საჭირო და აუცილებელი პოეტის არსენალისათვის, საერთოდ, გზის გამოკვლევი ამ მხრივ — სახავეყო მგობანი მათეალო მრეკულიშვილი — საიმედო დასაყრდენია, სიმშვიდისა და კმაყოფილების გრძობისა ადრარავს ავი, — მისი ლექსების მთელი ციკლი, მოთავსებული მის სხვადასხვა გამოკვებში. ყვედა მათი ციტირება მწილია, ჩარევა კი, ე. ი. შენი სიტყვებით გამოკლება მათი, ნიშნავს ზედი შენო ფაქიწ ნაგებობას, დავალო და დაუარგო სახე, დიდებულება, რთოც, ვის იცის, რამდენ რამეს დავარავთ, მათ შორის კი, რაც მოავარია, წიანს მივაყენებთ ბავშვის საყურადი აღქმის უკვლისშემძლებლობას.

აგრ დიდ საყარტელში მოკლათებულა კობტად ჩაქმული დედოფალა, იქვე ზის ფისო — განურჩელი თანამგზავრი სათამაშობების, ამათ წინ წამდგარია პატარა დათუნა ზურჯინით ზურჯზე და, ცტყობა, ფაჩუნები არ აცვია ისეთი, რომლითაც შეიძლება თავი მოიწონოს (მხატვრული გაფორმება ზაღვა ცხადიანა — ბ. მ.). სიონ-

ტრესო ვახაუბრებაა მათ შორის განსაკუთრებით ე. ი. დედოფალისა და დათუნას შორის. ზაღვა პირდება დათუნას ლის მოქსოვილკობანა და რხილ ფაჩუნებს, ხოლო თავის მხრივ დათუნა ტპილ საგზალს, სიკოს მიერ მის კრელ ზურჯინში ჩაღვაგებულს. აგრ პატარა გოგო, კარგად ნაქარგი წინახტით რომ აწონებს თავს:

სულ ასლად ახალია,
ზედ ბალი ახატია,
კი არ ახატია,
დალის ნაქარგია,
ნახე!
რა კოვია!

ამხანავის საყურადი შრომის ნაყოფიყო და ეს უხარია პატარას თითქოს (წიგნიდან „დილა მშვიდობისა“).

აგრ „ქარაშხიელა კედარაჲ“ (წიგნიდან „ცხისა ზიზა“):

პრანკიელა ციბრტუა
აქეთიქით მიბრუნდა,
მიბრუნდა და მიბრუნდა,
მიბრუნდა და მიბრუნდა,
აფარფარა, აფრილა,
ნელირისი კება,
პროწილიწი წაგვექვა და
მოადინა ტყაპა.

სასაცილო ამავთა ცოცხალი, იფორით შეფრთხილ საგადასავალი პატარა პრანკიელისა. ჩემსა პატარამ რამდენჯერ მისთვის კიდევ და კიდევ წამოაფარა, მისთვის, თვითონ ამფორებდა შეშაღვ ამ ლექსს დიდხანს და ვერ მავხდარა უფრო აინტერესებდა: კახის სიმშვენიერე თუ მტობშეტი გატაცების გრძობა ამ სიმშვენიერით გამოწვეული, თუ მარცხი!

ან:

ქნავის კატა-კატრია,
თავი მოიკატრია;
— შშოთ

— მიიფუ...
ანა, ქაშე კატრინი,
ფაფა შენთვის მომქონდა,
აი იწმწყო ოღონდას...

მისი ლექსების დამახასიათებელი ღრმა აზრი — მტუებულები გამომუშავებისათვისაც უფრო — საშუალებია. ესაა ლექსები, რომლებიც მოლოთული მოხდენილი ალტერაციებითა, ასონანსებით, ენის გასატყუებით, სიბარნით, სიმლოით და საერთოდ ბავშვებისათვის განკუთვნილი ლექსისათვის შესაფერისი საშუალებით. აქ, მთავლითების მოტანა შორს წაგვიყვანდა.

ახლა ჩემი ქუჩია,
ჩამობრძანდი მელთა,
ველოდები, ლოდინით
გული გადამელთა.
ებ რა მეგობრობაა,
მარტო შენ რომ ქანაობ,
ქანაობა შეც მინდა,
დამეცი ხანდისხანაო!
ახა, რა ექნა გეთაყვა,
მლიერ მინდა ჩამოსვლა,
ხომ ვერ ჩამოვფრინდები,
თუ ილომ არ ჩამომსვია.
აქვანდი და დავქანდი,
ოდელთა, დელთა,
ულეაშენში იყინის,
ეშმაყენა მელთა“.

(წიგნიდან „დილა მშვიდობისა“).

და იქვე სათანადო გამოსახულებანი: ცხიერი
მელა და მის გარშემო შემოკრებილი მთელი
წყება ქანაობის მოყვარულთა, რომლებიც სხვა-
რხით შეუერთებენ მელას მუქლის და მოთმინე-
ზით იტანენ მის სიხარბეს. ეგვიპტის, რა საყოფა-
ვად გამოიყურებიან ამ დროს მელას საქცე-
ლით შეტარებულთა ეს პერსონაჟები — ასე
ერწყმის და ეხმარება ერთმანეთს დიდი მწერ-
ლისა და დიდი მხატვრის ერთობლივად გამოხა-
ტული ცხოვრებისეული გულისტკივილი (მხატ-
ვარი შალვა ცხეაძე). მავთლა მრევლი-
შვილის იუმორი არ სცოდნება უველა-
ზე ძნელ ამ სამწერლო თანერა ნიშ-
ნობლივ თვისებებს: აგერ თოქინა კალ-
თაში პატარა თოქინა უნის; რა საყოფავად გამო-
ყურებიან ესენი სწორედ რომ ნაღველს გვგარის
მათი აღნაგობა. ეს სურათი გავეთლიდა სახავშე-
ვო ნაწარმოების ზოგიერთი „გამფორმებლები-
სათვის“, რომელთაც ზნორად ვერ გაუგებთ რის
ხატავენ, ან რა მიზნით და დანიშნულებით,
თვითონაც ვერ ერკვევიან, რა დანატეს, ე. ი.
რაც მოიხსნათეს, აღზნათ, გვიცი ჭიჭინაძის ლექ-
სისა არ იყოს:

სად მომეც და სად გაღიწე

ასე ადრე? —

— ეკივებნიან ეტრ-კალიან, სადაც
მოვიხსნათეთო,
(ლექსი „ეტრ-კალია“).

სიმღერებად არის გადასული მავთლა მრე-
ვლიშვილის ლექსები — მათ შორის „საწვალი
ქურდულის“, რომელსაც განსაყურებულთა
ველმოდერგებით ასრულებენ სახავშეო ხაღები-

სა და სახავშეო სახლების ბინადრულ ჩემს ქუჩის
ხაა?!. აქ ხომ თანაგრძობის, ზრუნვის, კეთი-
ლი წადილის ფიქრია გადმოცემული და, ახა,
რომელი შეგონება შედრება პოეზიის ენას!

მავთლა მრევლიშვილი მფლობელია დიდი სა-
უნჯის. ეს დიდი საუნჯე ქართული ენა, ქართუ-
ლი გამოთქმები და სიტყვები, რომელთა სათაყუ-
ები ჩვენი წილთაღრიცხვის მიღება. უქმად არ
ძვებს ეს განძი: მის შესანიშნავ თარგმანშია. —
დიდი მწერლის წიგნი, რომელსაც ეწოდება
„ულენშაბადი“ — ლეგენდა, მსოფლიოში გა-
მოჩენილი მწერლის შარლ დე კოსტრას ნაწარ-
მოები. ამერიკული მონათმფლობელობის გაუქ-
მებისათვის დიდი მებრძოლი, თავისუფლების
იდეებით, ანტიკლერკალური განწყობილებებით
გამსჭვალული ამ ავტორის შედეგია ეს წიგნი
აგი თურმე მაღლა იდგა ვეფთხა მანაშელე გამო-
ცემთა შორის, როგორც მებრძოლი და პეზანტ-
რი პოემა. საქაუბრო აღიარება მოიპოვო ამ
წიგნმა, ასე გადმოგვეცემენ ამ დიდი მწერლის
კომენტატორები და ასეც აგრძნობა, როდესაც
მის მდიდარ შინაარსსა და ამის გამოხატულ
მხატვრულ საშუალებებს ეცნობ: შარლ დე კოს-
ტრის მხატვრული ხერხების სათანადოდ გად-
მოტანა ქართულ ენაზე, ეს ჩვენი ენის სიმდიდ-
რის გამოჩვენებაა. ამას იმიტომ მოგახსენებთ,
ქართველი მწერალი ქალი თავის ნიჭსა და დიდ
ცოდნას მშობლიური ენისა იყენებს ბრწყინვალედ
თავის უპირველეს საქმიანობაშიც. სახავშეო მწე-
რლობაში, ამის გამოა, რომ უოველ ლექსში პო-
ეტი გვაწვდის გარკვეულ სურათს, სახებს, რომ-
ლის მეშვეობითაც მოზარდ სწავლობს ზნობას,
სიფხიზღეს, წინაბედულებას, გამბედაობას, და
ამას რა სცობს!

აქედან ეურება საფუძველი გონებრივი ზრდას
განვითარებას, რაც პირველი ნახტოა მომავლი-
სათვის, და პირველი ნახტოა საერთოდ სიფხიზ-
ღეს იწვევს აღზრადელთა შორის. უფრო არსად
მოიტებისო, არ წაიქცესო, სიარული ამის გამო
არ შეიძლოსო, და თუ ბავშვებს ამ დროს ბე-
ლი არ შეაშვეთე, დაეცემა და, ვინ იყოს, აქნებ
იხეთი ტრამვა მიადოს, სრულიად გამოეთიშოს
ცხოვრებას. სულ პატარა ასაკის ბავშვის გონებ-
რითა უოფის პრობლემა ზომ ეს არის, ეს კ
ამისათვის მოწოდებულ მწერლობას ევალება მო-
ლოდ, რაც იგავე დიდი ზრუნვაა და მოვლა-პატ-
რონობაც.

მავთლა მრევლიშვილი ამ მხრივ მაღალი მო-
წოდების საფუძვრზე დგას ჩვენს თანამედროვე
ეპოქაში და საუკუნეზად ამ სახით გახვევა
უოთოდ.

ნ. ბარათაშვილი და თერგდალაულები

XIX საუკუნის 60-70-იან წლებში საქართველო ასპარეზზე გამოვიდა პროგრესულ დემოკრატიული იდეებით გამსჭვალული ასალი თაობა, რომელიც იბრძოდა ეროვნული და სოციალური თავისუფლებისათვის. ლიტერატურა გახდა პოლიტიკური და იდეოლოგიური ბრძოლის უმთავრესი ასპარეზი. ამ დროის ქართული ლიტერატურა თავისი შინაარსითა და მხატვრული ხერხებით შეკეთრად განიჭრევა წინა ეპოქის ლიტერატურისაგან. ასალი თაობის წარმომადგენლებმა — ილია ჭავჭავაძემ, აკაკი წერეთელმა, გიორგი წერეთელმა და სხვებმა, რომლებსაც „თერგდალაულებს“ უწოდებდნენ, შეძლეს თავისი ეპოქის საპროგრესო სკიოტების დასმა და გადაწყვეტა მაშინდელი ისტორიული პირობების შესაბამისად.

ქართულ ლიტერატურასა და ესთეტიკურ ასპარეზებში სამოციანელებმა დაამკვიდრეს კრიტიკული რეალიზმი, რომელიც პროგრესული მოუღენა აყო. ქართველ სამოციანელებმა ლიტერატურულ და სოციალ-პოლიტიკურ შეხედულებათა რევოლუციურ-დემოკრატიული ხასიათი საგრძნობლად გამოხატავენდა ი. ჭავჭავაძისა და აკ. წერეთლის ადრეულ შემოქმედებაშიც. მაგრამ მათი იდეების ცხოველყოფილობა მთელი ხისრულით გამოვლინდა იმ იდეურ-ლიტერატურულ ბრძოლაში, რომელიც მათ 60-70-იან წლებში გაჩაღდეს კონსერვატიორულ და ლიბერალურ პოზიციებზე შეგომ მოღვაწეთა წინააღმდეგ. ამ ბრძოლისთან არის დაკავშირებული ქართული ლიტერატურული კრიტიკის განვითარებაც 60-70-იან წლებში. როგორც ცნობილია, ბრძოლის საბაზი გახდა ი. ჭავჭავაძის სტატია — „როგორღე ხიბუვა თ. რევაზ შალვას მის ერისთავის კოზილოვიდან“ „შემოღობს“ თარგმანზედა“. რომელიც „ცისკრის“ ფურცლებზე გამო-

ქვენდა 1861 წლის აპრილში. ამ სტატიაში ი. ჭავჭავაძემ რამდენჯერმე მოიხსენია ნ. ბარათაშვილი და აღნიშნა მისი პოეტური შემკვიდრების მნიშვნელობა. მიუთითებდა რა, რომ რევაზ ერისთავის თარგმანში ხშირია ენის, სერტიოდ სტილის და მახინჯების ფაქტები, ილია წერდა: „სწორედ უნდა მოვასხნოთ. ამისთანა წერაში არამც თუ იუოს ენის სიყვარული, არამედ ენის სრული უსატიობაა და ხიშლულია, რომ არ გვეაინდნენ რუსთაველი, აღ. ჭავჭავაძე, ნიკოლოზ ბარათაშვილი, გრ. ორბელიანი, კახეე პო, რომ გვეყვანან, რატომ არა ვსწავლობთ იმთ მშენიერს ლექსებში მშვენიერს ენას?“ ილია ხაზგასმით აღნიშნავდა, რომ ქართული ენა უნდა ვისწავლოთ ნ. ბარათაშვილისაგან და არ უნდა დავანაცვიანოთ იგი.

ი. ჭავჭავაძის პირველი კრიტიკული წერილის მიზანი არ იყო ნ. ბარათაშვილის პოეზიის განხილვა, ამიტომ ვაკრიტიკა მოხსენებელი მასში რომანტიკოსი პოეტი, საყურადღებოა ის მოსახრებანი, რომელიც ილიამ წამოაყენა თავის ლექსში „ნიკოლოზ ბარათაშვილზედ“. ლექსი დაწერილია 1860 წელს: ილია ჭავჭავაძე დანტირის უდროოდ გარდაყულად პოეტს, რომლის ზღვა გული, ავტირის სიტყვებით რომ ვთქვათ: „ქერ უთქმელით, ჩვენ ჩავცხვენა“

არა დედ-მამა, მაგ სიკვდილით დაობლდა
კოი
ვინღა მოგვიბრძას ჩვენი ტრვა, ჰიოი და
ლებია,
კეი ჩვენ, თეარუმ შენ მით მაინც ხაო
ბედნიერი,
რომ შენი ლექსი თეთი შევდრეოთაც
იღაოდებს შენა.

მოყვანილი ტიპიდან ჩანს, რომ აღნიშნული პიროვნებები ბარათშეიშვით გასული წლების დასაწყისში, ანუ 1920-21 წლებში, რომანტიკის პოეტს სამართლიანად უწინასწარმეტყველავა უკვე იმდენი თავისი შემოქმედების გამო.

წერაღი — „ორიოდე სიტყვა „ცისკარზე“ და ახალი ეურნალის სარგებლობაზე“. კირლე ლორთქიფანიძემ შეკრამდ შეფასება „ცისკარის“ ლიტერატურული პრაქტიკისა, მაგრამ ი. ჯავახიანი, კ. ლორთქიფანიძეც აღნიშნავენ, რომ ეურნალში საინტერესო მასალა გამოქვეყნდა და „ცისკარის“ დამახორჩილება, რომ დაიბეჭდა თბუღლებანი დ. ჯორჯიანი, დ.მ. უფიანისა, დ.მ. ბაქრაძისა, ლ. არდანიანისა, ი. ჯავახიანისა, გ. ორბელიანისა, რაფ. ერისთავისა და „ჩუენის ლერმონტოვის“ ნ. ბარათშეიშვისა“.

პოლიტიკური შეფასება მისცა რომანტიკის პოეტს ალ. ორბელიანსაც. 1885 წლის ეურნალ „ცისკარის“ მე-8 ნომერში დაიბეჭდა მისი წერილი სათაურით „ზოგიერთი შენიშვნა“, სადაც ავტორი უპირისპირებს ერთმანეთს ძველსა და თანამედროვე დროს და უპირატესობას პირველს ანიჭებს. სხვა შავად საკითხთან ერთად, რომელიც წერაღშია დასმული, ალ. ორბელიანი ახუქებს ქართული სალიტერატურის ენის საკითხებსაც. ავტორი მომხრეა ქართულში 2, 3, 4 და სხვა ასოების ბმარებისა, რომელთა შესახებაც წერს: „ეს შეიძლება ასე არას უშლის ჩუენს წერასა, მხოლოდ ქართულის მწერალმა კი უნდა იცოდეს, რომ ეს ასოები თავის ადგილას მოიხმაროს“ — ამის შემდეგ წერილის ავტორი აღმარაობს „ქართველების მომავალ დიდ პოეტზე“ ნაყოლოზ ბარათშეიშვადარებს მას იადონს. უწოდებს ადამიანს სინაველის გამოქმედებს. სათელი სულის მქონე პოეტს: „ამ უდარავო ესე ძილო, ესე მწიქდობა... ობლობის ცრემლმა იხიეს შენს სხედავზე საქართველო“ — ამ სიტყვებით ამთავრებს ალ. ორბელიანი თავის სტატიას.

ზემოთ მოყვანილი ციტატებიდან ჩანს, რომ ალ. ორბელიანი ნ. ბარათშეიშვით თვლიდა ადვილს გამოიშვითელ პოეტად. წერილის ავტორს ამ შემთხვევაში არ იძლევა საკითხის ახსნის იმის შესახებ, თუ რა იყო პოეტის მწუხარების მიზეზი.

ჩუენი დავიკრებთ, რომანტიკოსი პოეტის შემოქმედებას. მართლაც, რომ ნაღვლისა და მწუხარების გამოიხატებდა. ნ. ბარათშეიშვით სედა გამოწვეულია როგორც პირადი, ისე საზოგადოებრივი მდგომარეობით. პოეტს განსაკუთრებით აფიქრებდა თავისი სამშობლოს, საქართველოს ბედი, რომელსაც იხვევდა ვანიკიდაც. როგორც საკუთარ ბედისწერას, უფრო მეტიც, ნ. ბარათშეიშვით თავისი და სამშობლოს ბედი უფრო მეტად, ერთმითაიან ნაწილად წარმოგვიდგინა და პოეტური კალმით ქადაგებდა დადარებას. ნ. ბარათშეიშვით „შემოქმედების

კრიტიკული ანალიზისა, ძნელა შეიძლება შეფასება, თუ ხად იწყება და მოგვიდეს, ანუ ტის პირადი განცდითა და სამშობლოზე ფიქრით გამოწვეული სედა. ვედღგან ურავის იგი სულიერი ობლობის, თუ შეუდრეკლად მიპირთავს ბოროტ ხედს. მტყარის პირას ჩაფიქრებული იხილავს ადამიანს დანიშნულებასა თუ ცხოვრების სხვა ფილოსოფიურ საკითხებს, აფიქრებს მხოლოდ და მხოლოდ სამშობლოს აწმურ მდგომარეობა და მის მომავალზე ოცნებობს.

წერაღში „ჩუენი დროების მწერლები“, რომელიც დაიბეჭდა 1885 წლის „ცისკარის“ მე-4, 7 და მე-10 ნომერში ალ. ცაგარელი, რომელიც ღვიშელის ფსევდონიმით წერდა, განიხილავს და რეზონანსობის მიერ გამოცემულ ქრისტომათისა, სადაც სხვებთან ერთად ნ. ბარათშეიშვის ღვიშელისა შეტანილია. წერილის ავტორი საუვედრობის წიგნის შემდგომელს იმას, რომ ნ. ბარათშეიშვის ღვიშელი: „ჩემი ღვიშელი“, „მერანი“ და „სულთ ბოროტო“ სამდრად ღვიშებს მიყოფნა. ღვიშელი ამ ფაქტს „უტურთ შედგომილებს“ უწოდებს. დაზუთ, თუ როგორ ვეცევით ბარათშეიშვის ღვიშებს, ჩანგურზედაც კი მდგომან „სულთ ბოროტოს“, მაგრამ დაჩწმუნებული ვართ, რომ „სულთ ბოროტოს“ მნიშვნელობა სულ არ ენბით ამ ბატონ პირებს, ვინც „სულთ ბოროტოს“ მდგომან.

ალ. ცაგარელს, აღნიშნული წერილიდან გამომდინარე, სწამს, რომ ვეღა ვინც კი გონების თვლით წიკითხავს ნ. ბარათშეიშვის შემოქმედებას, გენით მას შოთა რუსთაველის გვერდით დააყენებს. „ამგვარი ჩემგან შედარება ბუერს ემწუხარება, თუ როგორ ვავხედვი... თუ რომ მართლა რუსთაველი გენია იყო (რომელშიდაც ეტვი არა მაქვს), მაშინ ეტვი არა მაქვს ბარათშეიშვიც გენია იყო“.

რუსთაველის პოემაში თავისი უმაღლესი, სრულყოფილი გამოვლინება პოეტა კლასიკურმა პოეტურმა აზროვნებამ, ბარათშეიშვის პოეტური ფორმა რომანტიკული მსოფლმხედველობის ასევე იდეალური გამოხატულებაა.

შ. რუსთაველისა და ნ. ბარათშეიშვის შემოქმედების ურთიერთდავობის, საქმად საფუტეღანადაა შესწავლილი ქართულ სამეცნიერო ლიტერატურაში გამოჩენილი მკვლევარების — მ. ინგოროვას, ნ. ჩიქოვანის და ალ. ბარამიძის მიერ. ვთავაზობთ რა მათ გამოკვლევას ამ საკითხზე, ვაღიარებთ, რომ ნ. ბარათშეიშვის შემოქმედებას ბევრი რამ აქვს საერთო შოთა რუსთაველის პოემასთან.

„ვეფხისტყაოსანის“ რომელიც გენავთ ცალკეული ეპიკოდი, გენიალურა ქმნილება, შოთაგებულად იღვის ანტენიურობით და მარადისობას ვადილით, თუღდაც „ღოცვა ავთანდილისა“, ამ „წერილი ნეტანისა“, ქაქეთის ციხიდან მწერაღი ტარიელისადაც, სრული უფლებით

ადის პოეზიის მეშვეობით დახატული სიტუა-
ცა და სიხარბის, მუსიკისა და კომპოზიციის.
ფილოსოფიური იდეის ამ მწვერვალზე. სადაც
მსოფლიო გენიოსებს უპოვნიათ თავიანთი სა-
ცანე. იქვეა ბარათაშვილის გენია — კარგული
შემოქმედების ლაღ და სტატიური გაქაზება.
რომელსაც „მარანა“ ეწოდება.

დაჩბებს ან ერთიანობის ძველსა და ახალ
მწერლობას, ად. ცვაჩავაძე აღნიშნავს, რომ
ლერმონტოვსა და ბარათაშვილს ბევრი რამ
აქვს საერთო. მათ ერთმანეთთან აერთებთ სუ-
ფიერის სიანჭვე, რომელიც ვერ ურბდება მთავრ
საზოგადოებრივ გატემოვებს და უვლადობის
წარმავლობას. ლერმონტოვსა და ბარათაშვი-
ლის სულაერ განცდაშია ზიზღი აწმუისადმი და
ღრმა სევდა გამოწვეული წარმავლობის იდეო-
ლოგიე განწყობილებას აქვს უაღრესად პრავ-
რულ-რეკლუციური მნიშვნელობა.

ად. ცვაჩავაძის სტატიის მნიშვნელობა იმა-
ში მდგომარეობს, რომ ავტორმა მით გახედუ-
ლად დაახასიათა ახალი თაობის, კერძოდ, ილი-
ას, აკაკის და ნ. ბარათაშვილის შემოქმედების
მნიშვნელობა და პირველმა კარგული სალიტე-
რატორი კრიტიკის ისტორიაში ნ. ბარათაშვილს
უწოდა გენიოს. მაგრამ ჰყენი აზრით, მცდარია
კრიტიკოსის აზრი იმაზე, რომ ნ. ბარათაშვი-
ლის ლექსების სახიზდროდ ქცევა აუფასუ-
რებს პოეტის შემოქმედებას. პირიქით, აღნიშ-
ნული ფაქტი მოწმობს პოეტისადმი ხალხის
დღ სიყვარულს და მისი შემოქმედების ფართო
პოპულარობას.

სავსებით ნეგატიურად შეაფასა ნ. ბარათა-
შვილის შემოქმედება მწერალმა ანტონ ფურ-
ცელაძემ, რაც რუსული ნაბილიზმის, კერძოდ,
კ. პისარევის სკოლის გავლენით აიხსნება.
კრიტიკოსის წერილი საათურით: „საბრძოლ-
ლოს მოამბე“. 1888 წლის იანვრისა და თებერ-
ვლის წიგნები დაიბეჭდა 1888 წელს ეურსალ
„ცისკრის“ მესამე ნომერში. აღნიშნული წერი-
ლი ეხება ლექსს „შემოღამება მთაწმინდაზე“.
ამ წერილში ვკითხულობ: „მკითხველი რაღაც
მოსაადებით შეუდგება ამ ლექსის კითხვის და
როდესაც გაათავებს რჩება ხანა-შორალი, გულ-
ცაბოელი, ეს იმიტომ, რომ აქედან არ ამო-
ვაჭვთ გონების მასწარმოებელი ღუკა“.

ანტონ ფურცელაძე ხოლომდე არ დაჩჩა ამ
ტწმედების მხარდაჭერა, რომელიც ზელოვნე-
ბის მნიშვნელობასა და სპეციფიკს აუფასუ-
რებდა. ნ. ბარათაშვილის პოეზიის განსხვავე-
ბული დახასიათება მოცეცა მწერალმა თავის
წერილში „კაცია-ადამიანი“, რომელიც 1884
წელს დაიბეჭდა თბილისურ რუსულ ეურსალ-
ში „ლიტერატურნი ლისტკი“, (1884 წ. № 8.
გ-წ).

ამ სტატიაში ავტორი ნ. ბარათაშვილსა და
დ. კონკაძეს ასე გვიხსიანობებს: „პირველი მათ-
განი ცხოვრების ლერმონტოვის, თავისა თანა-
მედროვის მსგავსად უცქერის და მეორე თავის

მოთხრობაში „სურამის ციხე“ მოხედულია, ს-
ნიხილავს ჰყენი საზოგადოების ზოგადობ სუბ-
მარებს“.

ა. ფურცელაძის მიერ 1888 წელს გამოქვე-
ნებული კრიტიკული წერილის ნაკლი ის იყო,
რომ მასში არაა მოცემული ნ. ბარათაშვილის
ლექსის „შემოღამება მთაწმინდაზე“ ანალიზი.
სტატიის ავტორი ლექსის მხოლოდ ზედაპირუ-
ლი განხილვით დაეკავიფილდა და მიიჩნია პო-
ეტი მხოლოდ და მხოლოდ „მარწმინიარე სუ-
ლის მქონე ადამიანად“.

ჩყენი აზრით, მართალია, ამ ლექსში პოეტი
თავის სულიერ განცდას გადმოცეცებს, მაგრამ
ეს არაა ძირითადი. საქმე ის არის, რომ ბარათა-
შვილი ამ განცდას უპირისპირებს ბუნებას.
წარმოგვიდგენს მის სამშვენიერეს, რომელშიც
უოველი უბედური ადამიანის მანუგეშებელ ძა-
ლას ხედავს. ან რა სიტუაციით მიმართავს პოე-
ტი მთას:

ჰე, ცაო, ცაო ხატება შენი ჯერ კიდევ
გულზედ მაქვს დინიუელი;
აწცა რა თვალნი ლაყვარდს გიხილვენი,
მყის ფიქრნი შენდა მოისწრაფიან
მეგრამ შენამდინ ვერ მოაღწევენი და
ქაერზედ განიბნევიან!
(„შეამბე-მთა მთაწმინდაზედ“).

ამრიგად, მოცემული ლექსის მიხედვითაც
ნ. ბარათაშვილი გვევლინება ფილოსოფიური
აზროვნების პოეტად.

ნ. ბარათაშვილისა და ი. ჰავჭავაძის ღვაწლი-
სა და დამსახურების პირველი კვშიარტი შემა-
ფასებელი ა. წერილშია. 1888 წელს ეურსალ
„ცისკრის“ მე-5 ნომერში დაიბეჭდა ა. წერიტ-
ლის წერილი სათაურით: „რაოდენიმე სიტუა-
„ჩანგურის“ შესახებ. ავტორმა მიხაძემ
ე. ლორთქიფანიძის მიერ „ჩანგურის“ გამოცე-
მას და ახასიათებს ამ წიგნს, როგორც „ერთ-
ნულ საუწესეს, რომელსაც ახხია კართული ზო-
რცი, უდგია კართული სული; სტორის და ქვერ-
ის კართელების ცკნების“.

ა. წერილში ცდომილბს იდეურ-მეშკიდრე-
ლობითი კავშირი უჩყვენს ნ. ბარათაშვილს და
ი. ჰავჭავაძეს შორის: „ეგ თყვენს საქები და
შეწყული ბარათაშვილი და ჰავჭავაძე სწორედ
ერთ ტაბზედ სხდომის ღრსება არიან, ერთგ-
ვარად დაუთაყვრები არიან, ერთს გამოწვე-
ტელის ჭაჭვით ვადამუდები ერთი მეორეზედ-
ერთის უმეორისოდ გაგება მწელია“... — წერს
ავტო.

კრიტიკოსი შეეცადა ეჩყვენინა, რომ ნ. ბა-
რათაშვილსა და ი. ჰავჭავაძის შემოქმედების
მიწანი ხალხის ეთოლდდობისათვის ზრუჯა-
ამ მხრივ კ. ეს ორი მწერალი მჭიდროდ უთ-
შირდებია ერთმანეთს, რომელთა შემოქმედებას
გაგება უერთმანეთოდ შეუძლებელია. მათ ღე-

კვებში ვხედავთ ქართველების ტანჯვას და გოდებას.

აქაც შეხედულებით ნ. ბარათაშვილის ხედვისა და ხელთა ოხლანის მიწვევი საზოგადოებრივი ვითარება, როგორც კრიტიკოსი აღნიშნავს, ზოგჯერ პოეტს უიმედობის გამოხატული გრძნობები აღეჭრებოდა, მაგრამ ეს იყო წუთიერი მოკვდენა. საშობლოადად წერდა აქაც: „მწელი ისეთის დიდი ნიჭის დაცემა აღუდგენელია, როგორც ბარათაშვილი იყო და ამისათვის ეს დაცემის გამოხატული გრძნობები იყო მხოლოდ წამითი, მოკლე ხნის აღზარდების გამო“.

აგრძელებს რა მსჯელობას ნ. ბარათაშვილზე, აქაც აღნიშნავს, რომ ლექსში „უიქრნი შტკერის პირას“ ნ. ბარათაშვილმა ფილოსოფიურად გაგვიხუტა ადამიანის დანიშნულების საკითხი. ამ საკითხმა კიდევ უფრო ფართო გამოხატულება პოემა ლექსში „მერანი“.

თავის ისტორიულ-ლიტერატურულ კონცეფციაში აქაც წერეთელი ეროვნულ-განმათავისუფლებელი პირობის ინტერცენზიდან გამოდის. იგი პირდაპირ თუ მინიშნებით იმაზე ღაპარაკობს, რომ შედეგ უნდა გაყვიდეს, რათა შენარჩუნებული აქნეს ეროვნული თვითშეფიქრება და მოპოვებული აქნეს ეროვნული თავისუფლება. მისი ვაგებით, „მერანში“ გამოვლილი შეგი ურბანი — თვითმწყობებლობა, რომელსაც „პოეტი გაეკცა, და გადმოსამა ახალ შთაქმნაელობას... შენთვის შემომიწირავს ზემი აწმუო ბედწერებო“. აქ, წერეთელი ი. ჭავჭავაძის ახსიათებს, როგორც ნ. ბარათაშვილის ვჯის გამგრძელებელს — ცხოვრების ახალი ვითარების შესატყვისად.

აქ, წერეთელი ღრმად და სრულყოფილად ჩაწვდა ნ. ბარათაშვილისა და ი. ჭავჭავაძის

შემოქმედების იდეურ და მხატვრულ ღირსებებს, აჩვენა მათი მნიშვნელობა ქართული ლიტერატურის განვითარების ისტორიაში.

აქაქმ პირველმა დაახაზოთა ამ ორი მწერლის მნიშვნელობა ქართული ლიტერატურის ისტორიაში და პირველმა გამოაცხადა ი. ჭავჭავაძე ნ. ბარათაშვილის ლიტერატურულ მემკვიდრედ.

გარდა ნ. ბარათაშვილისა და ი. ჭავჭავაძის შორის იდეურით ურთიერთობის მონაცხისა, აქაც წერეთლის წერილის სხვა მნიშვნელობაც აქვს: იგი ახვზობებს ორ ლიტერატურულ ეპოქას, კერძოდ, 80-იანი და 80-იანი წლების იდეურ მემკვიდრეობას.

წესით მოკვანალი დგებულება ამითაა ხაინტურებსო, რომ აჩვენებს 80-იანელთა მწვენიერ აზრს — ლიტერატურულ-საზოგადოებრივი ტრადიცია არ ისპობა, მოწინავე იდებები ეპოქიდან ეპოქაში გადადიან.

ნ. ბარათაშვილისა და ი. ჭავჭავაძის პოეტური პირობების ფასაცხვის შექმნა აქაც „ნიზევი ხელბაწყობილ სწავლულებს“ მოაგონებს, რომ ტყუილად ფიქრობენ, თითქოს მასჯა არ იყოს კრიტიკოსისათვის: „ის კაცი, რომელსაც წინ უდგენ რუსთაველი, ბარათაშვილი და ჭავჭავაძე, სტყუა... არაფერია ვაჭკვისო“, — წერს აქაც და მკაცრად აუბნებს საკითხს კრიტიკის განვითარების აუცილებლობის შესახებ.

ბოლოს უნდა შევნიშნოთ, რომ უკვანის მიერ აღიარებული ავტორიტეტის — აქ, წერეთლის გამოსჯვის „ესიკარის“ ფურცლებზე ი. ჭავჭავაძის დამახაზრების საქრვენებლად, დიდი მნიშვნელობა მქონდა კრიტიკული რეაქციის გამატრუნებისა და მოწინავე სოციალურ-პოლიტიკური იდეებისათვის მებრძოლ საშოკიანელთა პოეტიების განმტკიცებისათვის.

შენიშვნები:

1. ი. ჭავჭავაძე — თხზულებათა სრული კრებული ტომად, ტ. III, თბ. 1933 წ.
2. აქ, წერეთელი — თხზულებათა სრული კრებული შვიდ ტომად, ტ. VI, თბ. 1957.
3. „ესიკარი“, 1862 №, 9.
4. „ესიკარი“, 1863, № 3.

5. „ესიკარი“, 1865, № 8.
6. ქართული ლიტერატურული კრიტიკის ისტორიისათვის (ქრესტომათია) ს. ხუციშვილის რედაქციით — თბ. 1954, ტ. I.
7. ნ. ბარათაშვილი, ლექსები, თბ. 1968 წ.

ბიორბი ავალიანი

ს. მგალობლიშვილის ერთი მოთხრობის უფასეხვისათვის

მე-19 საუკუნის გამოჩენილი ქართველი მწერლის სოფრომ მგალობლიშვილის ვრცელი მოთხრობა „ქორ-ზაქარა“ უველაზე უფრო ზუსტად და სრულად გამოხატავს მისი ავტორის მსოფლმხედველობას; ამ ნაწარმოების შთავარი გზირი ზაქარა ჭილაური, ჰყენი აზრით, ფრიად კლორიტული და თავისებური ფიგურაა არა მარტო სოფრომ მგალობლიშვილის, არამედ მთელი ქართული ხალხისნური ლიტერატურის პერსონაჟთა გაღერებაში.

ვულგარული სოციოლოგიზმით გატაცებულმა ცალკეულმა მკვლევარებმა და კრიტიკოსებმა, თავის დროზე, შეიმუშავეს რაღაც სქემა თუ შებლონი და მისი მიხედვით განიხილავდნენ მწერალთა პერსონაჟებს. მისი მიხედვით არკვევდნენ ამა თუ იმ ადამიანის სოციალურ მდგომარეობას, კლასობრივ პოზიციას და ცხადია, ბევრი ნაწარმოების შეფასებისას მცდარი დასკვნები გამოჰქონდათ. ასეთი არასახარბიელო ზედმერი ზედა წილად ს. მგალობლიშვილის შემოთხრობებზედ მოთხრობასაც — მისი შთავარი გზირის, ზაქარა ჭილაურის სოციალური მდგომარეობის თაობაზე არასწორი შეხედულება დამყვიდრდა. აღნიშნულ საკითხში გარკვევა, ჰყენის აზრით, დიდად დაეხმარება შკაობეველს ნათელი წარმოდგენა იქონიოს ზენებულ პერსონაჟზე, და საერთოდ ამ ნაწარმოებზე.

მოთხრობა „ქორ-ზაქარა“, როგორც თემატიკით, ისე იდეური გამოწველობით ხალხისნური ლიტერატურისათვის დამახასიათებელი თხზულებაა, რომელშიც მისი ავტორი მხატვრულად გვისურათებს სახალხო მღელვარებას, პროტესტს, ბრძოლას თავისუფლებისათვის.

„ქორ-ზაქარას“ პერსონაჟთა შორის არ ჩანს ხალხისანი ინტელიგენტის სახე, ისეთი, როგორ

ჩიყა, მაგალითად, ნიკო ლომოურის ვანო მზიარულადე („ბედი უბედურთა“). ამ სახდრო („ქაჩანა“); სამაგიეროდ, მწერალი ხატავს მებრძოლი გლეხის კლასტიკურად გამოკვეთილ სახეს და ამიტომ ეს თხზულება განსაკუთრებულად გილს იჭერს ქართულ ხალხისნურ ლიტერატურაში.

„ქორ-ზაქარა“ სოფრომ მგალობლიშვილის შემოქმედების გვიანდელ პერიოდს გარეუთენება. ეს თხზულება 1911 წლის რევოლუციის შემდეგ წლებშია დაწერილი და ბუნებრივია, მას აწყობად ატუვია იმ მშუოთუაზე დღებში ნანახისა და განცდილის ნაკვალევი.

მოთხრობაში დამაჯერებლად არის ასახული აუტანელი მდგომარეობა გლეხებისა, რომელთაც სასტიკი მებატონე-ესტატე მარუშიძე შეუბრალებლად სტანჯავს. სოფრომ მგალობლიშვილი გვიხატავს იმ არაადამიანურ ექსპლოატაციას, რომელსაც განიცდიდა ქართლის უმჯღლებობა როგორც ბატონეშობის გაუქმებამდე, ასევე გაუქმების შემდგომ პერიოდშიც; შთავარი დასკვნა, რომელიც ამ ნაწარმოების გაყენობისას შეიძლება დაეხადოს ადამიანს, ის არის, რომ გლეხების მდგომარეობა ბატონეშობის გაუქმებით სრულიადაც არ გაუმჯობესებულა, ზოლო ზოგან უფრო სავალალოდაც გამოიურებოდა. ამის საილუსტრაციოდ მოთხრობაში შრავალი ფაქტია წარმოდგენილი. მაგრამ გლეხობის სიდეუქიერზე უველაზე ნათლად მიგვანიშნებს ტორტლელი გლეხის სოსე ინაურის ტრაგედია, რომელსაც ესტატე მარუშიძემ და მისმა შორავმა ვანო კებამდე ცეზით ამოხადეს სული; ეს არის ტიპური სურათი უსულგულო ბატონების დამოკიდებულებისა თავისთი უყენისადმი. მოთხრობაში ამ სურათს მნიშვნელოვნად ამძაფ-

რებს სოსე ინაურის ოქანის აუტანელ სიღარიბე, რაც მწერალს ოსტატურად აქვს გადმოცემული:

ამ მოთხრობიდან ჩანს, რომ სოფ. მგალობლი. შვილს სწამს მშრომელი ხალხის საბოლოო გამარჯვება, ნაწარმოების პერსონაჟები არსებულ მდგომარეობაში გათვითცნობიერებულ გლეხებში აჩიან, მათი პროტესტი თანდათან უფრო ორგანიზებული და ანგარიშგასაწევი ხდება, კარგად ესმის ჩა ხალხის ერთობის ძალა, ამავე დროს, სოფ. მგალობლიშვილი გადაშეტებულად აფასებს ცალკეული პიროვნების როლს.

სოფელ ტორტლის ცენტრში წაქარა ჯიღურის გლეხთა მოძრაობის მკვერში დგას. მოთხრობაში მოცემული კონფლიქტები, შეტყებები მემანუელესა და ხელისუფლების ძალუბთან წაქარა ჯიღურის თაოსნობით ხდება, წაქარა მიმართავს ერთპარტიულ ტერორს, ჰკლავს ჩა ხოსიკა მორჩავს. ეს იყო ნაოღნეკების ბრძოლის მეტოღ, რასაც მოთხრობის ავტორი კა არ მტყობს, პირქვით, ავტორის სიმართია აშკარად წაქარას მხარეზეა.

ამრიგად, განსაზღვრული მოთხრობის პერსონაჟებს შორის უკუღაზე დად ინტერესს მოთხრობის მთავარი გმირი წაქარა ჯიღურა იწვევს; ამიტომ თავისთავად დგება საკითხი — ვინ არის წაქარა, რომელ სოციალურ წრეს ეკუთვნის, ვისი ინტერესებში დასაყვად იბრძვის.

ქართულ სალიტერატურო კრიტიკაში ა ამ საკითხზე განსხვავებული თვალსაზრისი არსებობს.

ჩვენ ამ წიგნის დასაწყისშივე გავიხსენებ უფლებარული სოციალიზმის მომხრე კრიტიკოსთა თვალსაზრისი; მათი ერთი თვალსაზრისი წარმომადგენელი, ზემოთ აღნიშნული სქემის მიხედვით, წაქარა ჯიღურს „კულაკად“ ნათლავდა, კრიტიკოსი საერთოდ, შეცდომად უთვლიდა მოთხრობის ავტორს ისეთი მატერიალური მდგომარეობის ადამიანის, როგორც წაქარა ჯიღურისა, გლეხთა რევოლუციური მოძრაობის წინამძღოლად გამოყვანას და ფიქრობდა, რომ თავისი კონტრბრავი მდგომარეობის მიხედვით წაქარა ჯიღური მხაგვრეთა წრეს განეკუთვნება, აი, რას წრედ აჩის თაობაზე კრიტიკოსი: „ამ მოთხრობაში, რომელიც ერთგვარ სექტანტრობასაც არ აჩის მოკლებული, მ. მგალობლიშვილმა დაუფხვა ფრიად სერიალული პრინციპული შეცდომა, გამოამდგავს სოციალურ-პოლიტიკური ბრძოლების კანონზომიერების უცოდინარობა. ამ ნაწარმოებში ავი ვერ ამდგანვებს კლასთა შორის ბრძოლის სწორ გაგებას, ვერ ითვალისწინებს მუშათა კლასის ხელმძღვანელ როლს რევოლუციურ მოძრაობაში. სოფლად განმთავისუფლებული მოძრაობის მეთაურად მან გამოიყვანა კულაკი წაქარა ჯიღური“.

როგორც ვხედავთ, კრიტიკოსი საქმად მძიმე ბრალდებას უყენებს მწერალს, მაგრამ ეს ბრალ-

დება არ გააზიარებს შემდგომში სხვა ჯიღურების მხი. ასე მაგალითად, სულ სხვაგვარად აფასებს წაქარა ჯიღურის პიროვნებას პროფ. ვიორგი თაუზიშვილი. აი, მისი აზრი წაქარა ჯიღურის პიროვნებაზე: „თავის უკუღაზე უფრო პოპულარულ მოთხრობაში „ქარა, წაქარა“ სოფერო მგალობლიშვილმა გადაგვაშალა ნათელი ეპიზოდები გლეხთა მოძრაობის რეფორმის შემდეგ, ეს მოთხრობა, დაწერილი 1907 წელს, ამდგანვებს ავტორის რევოლუციურ განწყობილებას, მის ახალ თვალსაზრისს და შემოქმედების ახალ მეთოდს, რომლითაც იგი ასახავს გლეხობის შრომისა და ბრძოლის მთელ პროცესს აღნიშნულ მანძილზე“.

როგორც ვხედავთ, მოთხრობას საერთოდ დადებითად აფასებს მკვლევარი, ზოლო რაც შეეხება მთავარ პერსონაჟს, წაქარა ჯიღურს; აი, როგორ გვიხანითებს მას გ. თაუზიშვილი: „წაქარა ჯიღური შეძლებული გლეხის საქმიანობა გამოსლული. ის და მთელი მისი ოქანის რეპუტაციის შრომით ცხოვრობენ, ჯიღური არ ხარგებლობს დაქირავებული შრომით და, მასხადაძმე, შეძლებული ცხოვრება საკუთარი ოფლითა და ქანით არის მონაგაია“.

პროფ. აკაკი ენუშვილის აზრი კი ასეთია: „წაქარა ჯიღური გამოხატავს სულისკვეთებას გლეხობის დიდი ნაწილისას, რომელიც სტიქიურად მივიდა თვითმპყრობელობის დაშობის აუცილებლობის შეგნებაზე. წაქარას გარკვევით აქვს ჩამოყალიბებული რწმენა, რომ გლეხობის შეჯავშირებული, შეუთავარი, შეიარაღებული ბრძოლით შეიძლება თვითმპყრობელობის მოსპობა, წაქარა აშკარად დამარჯობს მშობის მთავრობის დაშობის აუცილებლობაზე“.

მოთხრობა „ქარა-წაქარაში“ მოცემული გლეხთა ბრძოლისა და მათი ხელმძღვანელის რეალურად შეფასებისას არ უნდა გვაჯიწოდებოდეს, რომ მისი ავტორი არის საქართველოში ხალხისწერი მოძრაობის ერთ-ერთი აქტიური მონაწილე. მუშათა კლასის რევოლუციურია მოძრაობის სულისკვეთება ჯერ კიდევ ვერ არის მისული სოფლის მშრომელ მასებთან, და ეს მასები სტიქიურად იბრძვიან მხაგვრეთა წინააღმდეგ; ისინი მარქსისტულ-ლენინური მოძვრებას არ იცნობენ, ვერ ერკვევიან, რომ ბრძოლის იმ ეტაპზე მთავარი იყო რევოლუციაში მუშათა კლასის და გლეხობის კეწობა, მათი ერთიანობა.

თავთ წაქარა ჯიღურის პიროვნების შესახებ პროფ. აკ. ენუშვილი საშართლიანად წერს: „მოძრაობის ცენტრში დგას გლეხი წაქარა ჯიღური, რომელსაც მწერალი დიდი საყვარულით ხატავს, იგი უაწეურად ძლიერი და მასობით გაუტებელი მებრძოლი გლეხის მტრად სინტერესო ხატვა“.

საინფორმაციო საქმე კი როგორ იყო: კულაკმა უწინააღმდეგობადა ყოველთვის გლეხთა რევოლუციურ მოძრაობას, მაგრამ არ არის სწორი ის მოსაზრება, თითქოს თავისი სოციალურმა მდგომარეობით ზაქარა ჯიღაური კულაკი იყო. ზაქარას ოჯახი, მარაღია, შედგებულ ოჯახად ჩანს მოთხოვნაში; როგორც უფროსი საყვარელი გლეხი, მას აქვს საკმაო მიწა-მამული და თავისივე საკუთარი შრომისმოყვარეობის წყალობით შეძლებულადაც ცხოვრობს. მისი ასეთი მდგომარეობა, როგორც მოთხოვნაში აღწერილი; ხატოწმობის გაუქმების შემდეგ თანდათან შეიცვალა და ჯიღაურები საგრძნობლად გაღარიბდნენ.

თი რას წერდა ვ. თაყაიშვილი ზაქარა ჯიღაურის მიხედვით და მისივე: „ზაქარა ჯიღაური თავისი სოფლის გლეხთა რევოლუციურ მოძრაობას მეთაურობს არა პირდაპირი ინტერესებიდან განზიდინაზე, არამედ თავის კლასობრივ მოძინთა, სოციალურ-ეკონომიური და უფლებრივი მდგომარეობის აღდგენის მიზნით“.

პროფ. ა. კენჭოშვილის აზრით „მოთხოვნაში ზაქარას გარეოლუციონერება უმთავრესად პირადი უბედურების გამო ზდება. კონფლიქტი სოსიკა შოურავთან და ესტატე მარტოშვილთან ძირითადად პირად ნიჟაგზე ვითარდება“.

ჩვენის აზრით, ეს მოსაზრებაც მიუღებელია, რადგანაც მოთხოვნის შინაარსიდან კარგად ჩანს, რომ მარტო საკუთარი ვასაქირი არ ამოძრავებს ზაქარას, არამედ მთელი გლეხობის უმწირო და დამატარული მდგომარეობა. მას მთელი თავისი შინაგანი არსებით ზაქარას მხაგრები და უსამართლო აღწინა, სწულს დეპოტი და თავს გასული მუშაობით ესტატე მარტოშვილს და მისი ვასაქირი შოურავი სოსიკა. ზაქარა რომ მხოლოდ საკუთარ კეთილდღეობაზე ზრუნავდნენ, მას შეეძლო დაახლოებოდა ესტატე მარტოშვილს, მოეპოვებინა მისი მიწები და ორ ბანაკს შორის გამართულ ბრძოლაში ესტატე მარტოშვილის მხარეზე დამდგარიყო. ისევე, როგორც ამას აცემის შოურავი სოსიკა. რამდენად წარმოშობით ისეთივე და აქნებ კიდევ უფრო დახალა ფერის გლეხობადაცაა გამოსული, როგორც ზაქარა ჯიღაური.

ცალკეული კრიტიკისგანი ზაქარა ჯიღაურს ფაქტურად იმავე ხანაში ათავსებდნენ, რომლის წარმოადგენლებიდაც ს. შვალთაძის მიხედვით სხვა მოთხოვნის — „ღამის მებერე ცეცხლ-პერსონაჟები, მართლაც გაკულაკების ზნაზე დამატარებულ გლეხობას — უფრო და უსაყა ბეჭედინებთან. ისინი ეკონომიურადაც მომწოდებლები არიან და უფლებაც მოუპოვებიათ — სოფლის მთელი სიმდიდრე მათ ზაყუდით ზელში. აღნიშნულ პერსონაჟთა კულაკებად გამოცხადება შეიძლება დავითანშობი, რადგანაც ისინი მართლაც სოფლის წარუბლებად გადაქ-

ცულებად და მათ სწორედ ასეთი სიტუაციის შედეგად ფორმაში წარმოვიდგინებენ მწერალი ზემოთხსენებულ მოთხოვნაში. რასაც ვერ ვიტყვი ზაქარა ჯიღაურზე, სხვას რომ თავი დავანებოთ, ისტორიულად ცნობილია, კულაკობა — ეს სოფლის ბურჟუაზია იყო. ისინი ფლობდნენ სასოფლო-სამეურნეო მიწას-იარაღებს, სავაჭროსამარეწველო საწარმო-აღწველებებს და უღვთოდ სწავრავდნენ სოფლის ბოგანო გლეხებს, აა, როგორი ნიშნებით ხასიათდება კულაკობა და კულაკი. რა საერთო შეიძლება მქონდეს ზაქარა ჯიღაურის ოჯახს მათთან. მოთხოვნაში ამ ოჯახის იერი და სხვე ასე აღწერილი: „თეთრ პეტრე ჯიღაურსაც მქონდა კარგი მამული და კარგადაც მიეზღუებოდა; ოჯახშიც ხალხი მრავლად იყო: ზაქარას გარდა სამი ვაჟიშვილი კიდევ მუხუდა, საკუთარი ვუთნეული, უხვად წველა-აღვებდა, წერა-აღვებდა საკონელი და ორმოცა პური გამოუღებელი“.

მოთხოვნაში სიტყვად არ არის დაძრული სხვისი შრომის ექსპლუატაციაზე. მთელ ზემოთხსენებული ნიშნებს გამო ჯიღაურების ოჯახს უნდა კულაკი ვუწოდოთ რასაკერაზეცაა, არა, სრულიადაც არ არის ვასაქირი, რომ განუყოფელი ოჯახი, სადაც სთუი შრომისმოყვარე მამაკაცი ტრიალებს. შეძლებულად გამოიყურებოდეს. თვით ის მიზეზიც, რომ ჯიღაურები სხვებზე მეტ მამულს ფლობენ, ახსნაღია თხზულებაში: ისინი ადრე საყვარელი გლეხები უფროდნენ და იმ დროიდან გამოპურულით მეტი მამული, საყვარელი გლეხები კი სხვა გლეხებზე უკეთ ცხოვრობდნენ უველან.

ჩვენის აზრით, არ არის აუცილებელი რამე რევოლუციური მოძრაობის აქტიური მონაწილე და თუნდაც მოთავე გლეხი უფროდ ხიღარობისაგან წიღეში იყოს გატეხილი და შიმშილით სული სძვრებოდეს. ასეთი მიწასთან გაწვრქვული ადამიანი „დად საქმეს ვერ იქნის“. ასეთ წიღეში გაწვევტილ ადამიანად გვევლინება „ჭარ-ხაკარაში“ ხსენებული ვინ გაწვევტილია მას. ან რა ბელადობას შეძლებდა იგი? თუ ვაიხსენებთ ტარიელ გოლუას სახეს, თავის სოფელში არც ვიერსანეთი გამოიყურება დატაკ და შვიერ მონახლედ, ლეო ქიანელმა კი იგი ერთობის მეთაურად გამოიყვანა.

ამრიგად, ზაქარა ჯიღაურს არამედ არამც არ შეიძლება ეწოდოს „კულაკი“ და მისი ამ სახელით მონათულია აქარა შეცდომა. ეს არის მართალი და შრომისმოყვარე, ფიზიურად ძლიერი და მტკიცე ნებისყოფის მქონე გლეხი, რომლის შეგნებაშიც მისულია საკუთარი ადამიანური ღირსებების დაცვის საქიროება და იგი ზაგრულთა და სამართლისათვის მებრძოლია. ხანაში დავს, სწორედ ასეთი კაცი უნდა მეთაურობდეს გლეხთა ბრძოლას მხაგრებულის წინააღმდეგ და ეს ასეც იყო.

რამაზ პატარაძე

„ქეზანი ქართულისა ენისაი“

70-იანი წლების მანძილზე მეცნიერულ და ლიტერატურულ ეურნალებში დროდადრო ქვეყნდებოდა ზემი წერილები ქართული დამწერლობის წარმოშობის შესახებ. 1980 წელს ნაშრომი „ქართული ასომთავრული“ მონაგრაფული სახით ცალკე წიგნად გამოქვეყნდა.

რაც მთავარია, ურთულესი ამოცანა, რომელსაც ქართული დამწერლობის საიდუმლო ჰქვია, ძირითადად უკვე ამოცნობილია. ვფიქრობ, ამერიიდან საქართველოს ისტორიული წარსულისა და ზოგადად ქართული კულტურის კვლევა ქართული „მრგლოვანი“ დამწერლობის მრავალმხრივი მონაცემების გათვალისწინების გარეშე შეუძლებელია. როგორც ვამოიხსენებ, ქართული ასომთავრული დამწერლობა ძვ. წ. მე-5 საუკუნის ძეგლია. ეს სწორეპოვარი ძველი ეპოქალური მნიშვნელობის კმნილბება და დროის ნიშანსვეტია, რაყი მასში მზის კალენდარული ეპოქის დასაბამი აისახა. ძვ. წ. 412 წლის დამდეგს ქართული ასომთავრული ანბანი შეიგებინათ. საქართველოში მზის კალენდარული და დამწერლობის ანბანური ეპოქა დაიწყო.

საერთოდ, ძვ. წ. VI-V საუკუნეები ძველი აღმოსავლური ცივილიზაციის აღსასრულისა და ახალი, დასავლური ანუ ბერძნული ცივილიზაციის აშახველი ხანაა. ქართული ასომთავრული ანბანი ამ სამოქრო ეპოქის აშახველი უბრწყინვალესი წერილობითი ძეგლია. „მრგლოვანი“ ქართულ დამწერლობაში ათვისებულა როგორც აღმოსავლური ცივილიზაციის მიღწევები, აგრეთვე დასავლური, ბერძნული ცივილიზაციის საუკეთესო მონაპოვარი. უფრო ჭედაც თვისობრივად ქართული ასომთავრული დამწერლობა ცივილიზაციის განვითარების უფრო მაღალ საფეხურზე დგას. ქართული „მრგლოვანი“ დამწერლობის ლინგვისტურ-

ფონეტიკურ, ენათმეცნიერულ, გრაფიკულ-გეომეტრიულ, მათემატიკურ, კალენდარულ და ასტრონომიულ ცოდნასა და მონაცემებს თანადროულ აღმოსავლურ და დასავლურ სამყაროში ბადალი არ მოეპოვებათ.

კვლევამ ცხადყო, რომ ქართული „მრგლოვანი“ დამწერლობა შეიქმნა არა ხანგრძლივი, მრავალსაუფროვანი ევოლუციის შედეგად, არამედ ერთ დროს და ერთდროულად აღმოსავლურ-დასავლურ ცივილიზაციათა ეპოქალურ მიჯნაზე ძვ. წ. V საუკუნის დასასრულს.

ახლა ქართული დამწერლობის ევოლუციისა და მისი შეზღვაში გრაფიკული ნაირსახეობების — ნუსხურისა და მხედრულის წარმოშობის გამორკვევის ჭეტი დგება.

რაკი ქართული „მრგლოვანი“ დამწერლობა, როგორც სრულყოფილი გრაფიკულ-ფონეტიკური სისტემა, ძვ. წ. V საუკუნეში უკვე არსებობს, სავსებით შეუწყნარებელია დღესდღეობით გაბატონებული ის თვალსაზრისი, რომელიც ნუსხა-ხუტური დამწერლობის წარმოშობას აბ. წ. მე-11 საუკუნით, ბოლო მხედრული დამწერლობის წარმოშობას აბ. წ. მე-11 საუკუნით ათარიღებს. ძვ. წ. -ის V საუკუნისა და აბ. წ. IX-XI საუკუნეთა სათარიღო მიჯნები ქართული დამწერლობის განვითარების პროცესს დღეს უკვე ვეღარ ასახვენ ქართული მეცნიერული დამწერლობათა-მცოდნეობისათვის ასეთი თვალსაზრისი დღეს უკვე მიუღებელია.

სულ ახლახან, გურამ აბრამიშვილმა და ზაზა აღციქიძემ ატენის სიონის კედლებზე მე-11 და მე-10 საუკუნეთა მხედრული წარწერები ამოიკითხეს. (იხ. თურნ. „ციხესარი“, 1978 წ. № 5, 4).

ამ აღმოჩენის წუადობით ახლა მეტი საფუძველი გვაქვს ვფიქრობ, რომ მხედრული დამ-

წერლობა მე-9 საუკუნეზე უფრო ადრეულ ხანაშიც არსებობდა. თავისთავად იგივე შეიძლება ითქვას წესხური დამწერლობის თაობაზეც ეს გარემოება კი თავის მხრივ ქართული დამწერლობის ევოლუციის კონკრეტული კვლევისთვის და აკავი შენიშნული კონცეფციის საბოლოო უარყოფითაა.

მაგრამ ვიდრე ქართული დამწერლობის ევოლუციის საკითხების განხილვას შევუდგებოდეთ, ქართული „მრავლგანი“ დამწერლობის შესახებ ცოცხა რამ კიდევ მაქვს სათქმელი.

საქმე ის არის, რომ გასული ათწლეულის მანძილზე, იმ დროს როცა ანთროპოლოგი და მწერლობის კვლევის შედეგები პერიოდულ პრესაში ქვეყნდებოდა, ქართული დამწერლობათმცოდნეობის მეცნიერული დარგი ახალი აღმოჩენებითა და ახალი მონაცემებით შეივსო, რაც ჩემი კვლევის დროს ცნობილი არ იყო და ამიტომ მათი გათვალისწინება ვერ მოხერხდებოდა.

გარდა ამისა, რაკი ქართული ანბანის კვლევა ვრძელდებოდა დიდხანს და თანდათანობით, უპირობოდა, ზოგიერთი ანბანური საკითხის დაზუსტება აუცილებელი გახდა. ქვემოთ ვხედავ ამ ცალკეულ საკითხთა შესახებ შექმნება საუბარი.

მაგრამ პირველ უკვლისა, ერთხელ კიდევ ამგვარად უფრო ვსცდამ მინდა განვიხილო ძველ ქართული მწერლობის ღირსშესანიშნავი ძეგლი „ქებაჲ ქართულისა ენისაჲ“, რაკი ამ თხზულებასა. მის შინაარსეულ მნიშვნელობასა და ქართული ანბანის საიდუმლო მნიშვნელობას შორის უფრო, ერთი შეხედვით უზიდავი კავშირია.

როდის დაიწერა ეს თხზულება? ამ საკითხის გამო, 1976 წლის „მნათობს“ მე-8 ნომერში გამოქვეყნებულ წერილში: „ქართული წარმართული კალენდარი“ ასეთი ვარაუდი გამოვთქვი:

„ქებაჲ ქართულისა ენისაჲ“ ძველი ქართული მწერლობის ღირსშესანიშნავი ძეგლია. ეს თხზულება შემონახულია მე-10 საუკუნის ქართულ ხელნაწერებში მაგრამ, როგორც ჩანს, იგი შექმნილია უფრო ადრე და უფრო ძველი წარმოშობისა უნდა იყოს“.

„ქართული წარმართული კალენდრის“ დასკვნით ნაწილში, რომელიც 1976 წლის უფრო „მნათობს“ მე-10 და მე-11 ნომერებში დაიბეჭდა, თხზულების დათარიღების გამო ერთხელ კიდევ აღვნიშნე:

„საპიროცა და აუცილებელიც ეს ძეგლი ზუსტად დათარიღდეს. სამწუხაროდ, ჭრუჭრობით ეს არ ხერხდება. ძეგლი საფუძვლად გამოიყვლია აკავი ბაქრაძემ. ხოლო იმ ეპოქას შესახებ, როცა ქართული ენის საიდუმლო იქმნებოდა, პატრიცეული მკვლევარი წერს: „როგორც ჩანს, მიწა ერთნეული და პლიტიკური კრიზისის ეპოქაში იწერებოდა“.

ერთნეული და პლიტიკური კრიზისის ეპოქაში საქართველოში დაახლოებით მე-10 საუკუნის დასასრულზე და მე-11 საუკუნის დამდეგზე მოდის. ამიტომ, თხზულების შექმნის თარიღის გამო ფრთხილად ვარაუდის სახით, ასეთი აზრი გამოთქვია:

„რამ თქმა უნდა, ერთნეული და პლიტიკური კრიზისის ეპოქის ზუსტი ქრონოლოგიური განსაზღვრა შეუძლებელია. რაკი ძველში ქართული ქრისტიანული წილობარცების მტობის შესახებ საუბარი, მნიშვნელობა ენიჭება საკითხს ახ. წ. 780 წლამდეა ძველი შექმნილი, თუ ახ. წ. 780 წლის შემდგომ“ (უფრო „მნათობს“, № 11). ამგვარად, ჩემი ფრთხილი ვარაუდით, „ქებაჲ ქართულისა ენისაჲ“ მე-10 საუკუნეში კი არ უნდა შექმნილიყო. არამედ გაცილებით ადრე. კერძოდ მე-9 საუკუნის დასასრულს ან მე-11 საუკუნის დამდეგს.

ჩემი ასეთი თვალსაზრისი ვარაუდის სახით გამოთქვა იმის გამო, რომ ჭრუჭრობა, ცალკე აღებული თხზულება არ იძლევა დათარიღების რაიმე მუარ საფუძველს. გარდა ამისა, სხვათაგან უფრო მნიშვნელოვან ლიტერატურაში კარგად ცნობილია კონკრეტული კვლევისა და პავლე ივგორიყვას თვალსაზრისი ამ საკითხზე.

კერძოდ კ. კველიძეს მიანიხა, რომ „ქებაჲ ქართულისა ენისაჲ“ მე-10 საუკუნის ქართული მოღვაწის იოანე-ზოსიმე სახაწმიდე-სინელის თხზულებაა. მეცნიერი წერს:

„იოანეს ორიგინალურ ნაწარმოებებში გამოსკვივის ცხოველი პატრიოტული გრძობა... ამ მხრივ, პირველ უკვლისა, უნდა დავახებლო „ქებაჲ ქართულისა ენისაჲ“... ეს „ქებაჲ“ რომ იოანეს ეუფლებო, ამის დამადასტურებელია. სხვათა შორის, ქართულ-ბერძნული წილობარცების შედარება, მათ შორის არსებული განსხვავების აღნიშნით (ციფრა 12, ნაცვლად 10-ისა, არის შექანიერად ვადმოტანილი დაბოლოება პანოდორეს 5412-წლიანი სისტემისა). რომლითაც ახე დაინტერესებული იყო სწორედ იოანე“!

მაგრამ, კ. კველიძე თავის მტყიცების იქვე თავისივე ნათქვამით აქარწულებს: მეცნიერი წერს:

„არ შევიძლია არ აღვნიშნოთ ამასთანავე ისიც, რომ იოანე არ უფილია მიანცდამარც ღრმად მცოდნე მისგან შექმნილი ქართული ენისა: კლასიკური ნორმები ძველი ქართული ენისა მის მიერ ვადაწერად ძეგლებში საგაოდ შერყვნილია. ტექსტი სავსეა სხვადასხვაგვარი ეულგარიზებით და სიტყვები სწორად დამახინჯებულია. უკანასკნელი შეიძლება მისი თვლების სისუსტითაც აიხსნებოდეს. აღბათ, ვადაწერას ის კარგად ვერ არჩევა ტექსტს და ერთი სიტყვის ან ასოს მავიერ შეოტესა წერდა“.

რაკი კონკრეტული კვლევის თქმით, იოანე-ზოსიმე მიანცდამარც ღრმად მცოდნე ქართუ

საქართველო
საბჭოთავი
კავშირები

ღი ენისა არა უყოფილა, შკითხველი უთუოდ იფიქრებს — როგორღა შექმნა ასეთმა პიროვნებამ ესოდენ ბრწყინვალე თხზულება უდაბნოებზე კართულ ენაზე?

თუ იმასვე დავამტკიცებთ, რომ თხზულებაში უბრალო შეცდომებია დაშვებული, ცხადია უნდა ვიფიქროთ, რომ „ქებაჲ კართულისა ენისაჲ“ მხოლოდ გადაწერილია. მხოლოდ გადაწერისას არის მოხალოდნელი ასეთი შეცდომები. (ამ შეცდომების შესახებ კვეთით გვეყენება საუბარი). მოთუშეტებს იოანე-ზოსიმე თავის ანდერძ-მინაწერებში განუწყვეტლივ უჩივის ავადმყოფობასა და სიბრძავეს:

„ღელად ხაშმან და ბრმამან და უღონმან დაეჩხრიცე ენე; დაეჩხრიცე ხელითა ჩემითა დღეთა ოდენ ბოროტად მოხუცებისა ჩემისათა დღელად ხაშმან და ბრმამან მრავლითა კირითა“ და სხვ. ითვალისწინებდა რა უფელა ამ გარემოებას, პავლე ინგოროყვა ჭერ თავის გამოკვლევაში „ვიორგი მერჩულდი“. ზოლო შედეგ თხზულებათა მე-3 ტომში წერდა:

„ვიან არის ავტორი ამ ძეგლისა? გამოთქმული იყო მოსაზრება (ავად. კ. კველიძის მიერ), რომ ავტორი უნდა იყვეს იოანე-ზოსიმე საბაწმიდელ-სინელი.

მაგრამ ეს მოსაზრება არ მართლდება. იოანე-ზოსიმე არის მხოლოდ გადაწერილი ამ ძეგლისა ანუ არა ავტორი. თვით იოანე-ზოსიმე არხად, არცერთ ხელნაწერში არ ასახელებს თავის თავს ავტორად. ზოლო ერთ ხელნაწერში იგი პირდაპირ მოიხსენებს თავისთავს მხოლოდ როგორც გადაწერელს“.

„რომ იოანე-ზოსიმე არ არის ავტორი ამ ძეგლისა, არამედ მხოლოდ გადაწერილი, ამას სრული უექველობით ადასტურებს ორი გარემოება:

1. იოანე-ზოსიმეს გადაწერილ ხელნაწერებში ტექსტი ამ ძეგლისა ადგილ-ადგილ დაზიანებულია არაა წარმოდგენილი. როგორც ჩანს, ეს ძეგლი არა ერთჯერ გადაწერილა და მას დაზიანება განუცლია, ვიდრე იგი იოანე-ზოსიმეს ხელში მოხვდებოდა. აზრის ისეთი დამამახინჯებელი შეცდომები, რომელსაც ჩვენ ვხვდებით იოანე-ზოსიმეს გადაწერილ ხელნაწერებში, თითო ავტორს, რასაც ვერცხვითა, არას შემოხვევაში არ მოუციდოდა... ამრიგად სავსებით აშკარაა, რომ იოანე-ზოსიმეს ხელთა მქონდა ამ ძეგლის ისეთი დედანი, სადაც ტექსტი მნიშვნელოვნად დაზიანებული უყოფილა.

2. მეორე გარემოება, რომლის მიხედვითაც უდავოდ დასტურდება, რომ იოანე-ზოსიმე არ არის ავტორი ამ ძეგლისა, არის შემდეგი. როგორც ცნობილია, ძველ-ქართული წელთაღრიცხვა განსხვავდებოდა დასავლეთში მიღებული წელთაღრიცხვისაგან სახელდობრ ქართული წელთაღრიცხვაა წინ უსწრებს ბიზანტიურ წელთაღრიცხვას 88 წლით, აღქსლანდრულ წელთაღრიცხვას 104 წლით, იერუსალიმურ

(პანოდოროსულ) წელთაღრიცხვას 112 წლით, იოანე-ზოსიმე საბაწმიდელ-სინელს, რომელიც ცნობილია, ცუთუნის ვრცელი რედაქცია ძველ-ქართული ქრონოლოგიურ-საკანონდარო ტრაქტატისა: „ცნობისათვის და უწყობისათვის კეწმართად, რომელი მოკუთებრა ჩვენს მოძღურათა მიერ განსაზღვრებული, გამოძიებისათვის ეამთა და წელთა“.

„იოანე-ზოსიმე ამ ტრაქტატში, რომელიც ავტორგრაფულ ხელნაწერშია დაცული, ეხება რა იმ სხვაობას, რომელიც არსებობდა ძველ-ქართულ წელთაღრიცხვასა და დასავლურ ქართულ იერუსალიმურ წელთაღრიცხვას შორის, იმ აზრს გამოსიქვამს, რომ სწორია იერუსალიმური წელთაღრიცხვა, ზოლო ქართული, რომელიც 112 წლით წინ უსწრებს იერუსალიმურ წელთაღრიცხვას, შეცდომას წარმოადგენს. იოანე-ზოსიმე წერს:

„ას და ამორმეტითა წლითა წინათ თუალ-ვენ ქართველნი ქრონიკონისა თავისა დაწყებისა ვისისაგანმე მოკუთუნებთა“.

„სულ სხვა აზრისა ამ საგანზე ავტორი ჩვენი ძეგლისა „ქებაჲ კართულისა ენისაჲ“, ავტორი ამ ძეგლისა ქართული წელთაღრიცხვის მეტობას მოიჩნევს პროვიდენციულად მოკლენად; იგი მის მიტიურ განმარტებას აძლევს, რომ ამ მეტობის მიხედვითაც მტკიცდება ქართულის უპირატესობა სხვათა ენათა წინაშე“.

ამრიგად, ჩვენი ძეგლის ავტორი და იოანე-ზოსიმე ქართული წელთაღრიცხვის მეტობის შესახებ დამეტრულად საწინააღმდეგო აზრისა არიან.

ასეთია უდავო ფაქტები, რომელთა მიხედვითაც დასტურდება, რომ იოანე-ზოსიმე არაა ავტორი ამ ძეგლისა „ქებაჲ კართულისა ენისაჲ“, იგი არის მხოლოდ გადაწერილი“.

ამრიგად, 3. ინგოროყვას მტკიცება, რომ „ქებაჲ კართულისა ენისაჲ“ იოანე-ზოსიმეს თქმული არ არის, საკმაოდ სარწმუნოა. მე საესებოთ ვიზიარებ პავლე ინგოროყვას ამ თვალსაზრისს.

ამის შემდეგ, რა თქმა უნდა, გასარკვევია როდის და ვის მიერ შეიქმნა „ქებაჲ კართულისა ენისაჲ“? 3. ინგოროყვა წერს:

„ეს ძეგლი გამოსულია ვიორგი მერჩულის სალიტერატურო სკოლიდან. არაა გამოიცხუთლი ისიც, რომ ავტორი იქონს თვით ვიორგი მერჩულდი“.

„ძეგლში „ქებაჲ კართულისა ენისაჲ“ ჩვენ ვაუქვს სტროფული ალიტერაცია. სახელდობრ აქ ვაუქვს თავები მარცხენადი ალიტერაცია, აგებული მარცხალზე „და“.

„თავები ალიტერაცია X საუტუნის ქართულ მწერლობაში ცნობილია სახელწოდებით „მერჩულთაღრიცხვა“, რის მიხედვითაც ირკვევა, რომ ამ ფორმის დამამკოდრებელი ქართულ მწერლობაში ვიორგი მერჩულე უყოფილა.

ამრიგად „ქებაჲ კართულისა ენისაჲ“ ამ ნიშ-

წოდების, თავადი ალიტერაციის ფორმის მიხედვით, ეუთუნის ან ვითი გიორგი შერჩულეს, ან გიორგი შერჩულის სკოლის მწერალს, რომელსაც გამოუყენებია „შერჩულიელი“ ფორმა თავადი ალიტერაციისა“¹

რაც გიორგი შერჩულე X საუკუნის პირველი ნახევრის მწერალია, ამიტომ „ქებაჲ კართულისა ენისაჲ“, ა. ინგოროვას აზრით, X საუკუნის პირველი ნახევრის ძეგლია, სულერთია ეუთუნის იგი გიორგი შერჩულეს თუ არა.

შეკვარად, 1978 წლისათვის „ქებაჲ კართულისა ენისაჲ“ X საუკუნით თარიღდებოდა: კ. კეკელიძის თვალსაზრისით X ს. მე-2 ნახევარი, ხოლო პ. ინგოროვას თვალსაზრისით X ს. პირველი ნახევრით. მაგრამ, როგორც გამოიკვია, იოანე-ზოსიმე არ უნდა იყოს ავტორი ამ თხზულების; რაც შეეხება თავადი ალიტერაციის „შერჩულიელ“ ფორმას, იგი საგლობელთა სპეციფიკად შეიძლება ჩაითვალოს და ამიტომ „ქებაჲ“ არადრე შეუთავა.

იმის თქმა მიწადა, რომ არცერთი ეს არგუმენტი არ გამოადგება იმისთვის, რომ თხზულება „ქებაჲ კართულისა ენისაჲ“ X საუკუნით დათარიღდეს, მიუხედავად იმისა, საუკველთაოდ მიღებული თვალსაზრისით, თხზულება იოანე-ზოსიმეს ეუთუნის და X საუკუნის ლიტერატურული ძეგლია.

ერძოდ, ეს ვითარება ახაზულია კართული სკოლის თხზომებ-ტიმუელში (ტომი 1, ძველი კართული პოეზია, 1978 წ. შეადგინა საჩაგის ცაიშვალმა) ან ტომის დარბოული აქვს ავტორთა და ნაწარმოებთა ცნობარი, სადაც საჩაგის ცაიშვილი წერს:

„ქებაჲ და დიდებამა კართულისა ენისაჲ“ ეროვნული თვითშეგნებისა და აღზევების გამოხმატველი ძეგლია. პავლე ინგოროვას მის ავტორად მიიჩნევა გიორგი შერჩულეს ან მისივე სკოლის რომელიმე პოეტს (იხ. ტ. 111, გვ. 213-215). კორნელი კეკელიძე კი ტრადიციისამებრ იოანე-ზოსიმეს და შერჩულებითა ბელნი-წერათა ჩვენებებს (მომხ. მოთავსებულთა იოანე-ზოსიმეს ეუთუნად ბელნიწერებში). აგრეთვე ძეგლს მოხსენებულ კაროსიციანებს, რომლებითაც, როგორც ცნობილია, საერთოდ დაინტერესებული იყო იოანე-ზოსიმე“ (კართული პოეზია ტ. 1 გვ. 308).

ახელი ვითარება იყო ძეგლის დათარიღების საქაობში 1974 წლიდან, მაგრამ 1976 წელს ვითარება შეიცვალა ამ წელს გამოქვეყნდა პავლე ინგოროვას თხზულებათა 11 ტომი ამ ტომში პავლე ინგოროვამ გამოიკვია ახალი თვალსაზრისი პოეტის შემქმნის თარიღის შესახებ. იქმს ნაშრომში „კართული წარბართული კალენდარი“, რომელიც 1976 და 1978 წლებში გამოქვეყნდა, პავლე ინგოროვას ახალი თვალსაზრისი ძეგლის დათარიღების შესახებ, რა თქმა უნდა, ვერ აისახებოდა, იგუჯე უნდა ითქვას საჩაგის ცაიშვილის ნაშრომის შესახებ.

თუმცა „კართული პოეზიის“ უწყველ დაიხედა, იგი, როგორც ჩანს, მომზადდა გაიცემით ადრე, პავლე ინგოროვას ახალი თვალსაზრისის გამოქვეყნებამდე.

პავლე ინგოროვას, როგორც ცნობილია, ძველი კართული მწერლობის უდიდესი სპეციალისტია, ამიტომ მსკოვანი მეცნიერის ახალი თვალსაზრისი უფოდ ეურადსაღებია ამასთან დაკავშირებით, საჭიროა გავიხსენოთ პავლე ინგოროვას ადრინდელი თვალსაზრისი „ქებაჲ კართულისა ენისაჲ“ შესახებ, რომელიც მან გამოაქვეყნა ჟურნალში 1988 წელს თავის ნაშრომში „კართული მწერლობის ისტორიის მიყვლე მიმოხილვა“ (ნაშრომი დაიბედა ეურნალ „მნათობის“ 1988 წლის 1, 2, 3, 8, 10-11 ნომერებში), მიუხედავად, როგორც ჩანს, შემდგომი კვლევის საფუძველზე პავლე ინგოროვას ყველა დაუბრუნდა თავის ადრინდელ შეხედულებას კერძოდ 1988 წელს მეცნიერი წერდა:

„ძველი კართული სახულიერო პოეზიის შეყვადრებობაში არის ერთი ძეგლი, რომელსაც ეწოდება „ქებაჲ კართულისა ენისაჲ“... თხზულება შეიცავს კართული ენის ზოტბას, აქ მოცემულია მესიანისტური შეხედულებანი კართული ენის მაღალი დონეზე შეხედულების შესახებ კართული ენა აღიარებულია რჩეულ ენად, რომელშიაც დამახრებულია „უოველი საიდუმლო“, და რომელსაც, პოეტის რწმენით, ეუთუნის განსაუკურებელი როლი მსოფლიო ენათა შორის.“

ახსანიშნავია ამასთან, რომ თხზულება მიუხედავად მესიანისტური იმედებისა, აღბეჭდილია ეგნობიზმით კართული ენის თანამედროვე მდგომარეობის გამო ავტორი კართულ ენას მიიჩნევადა ღმრთობის ადარებ, შემხარებით არის მოცული კართული ენის დამდაბლების გამო, თუმცა ღრმად სწამს კართული ენის სიდიადე, მისი მომავალი და მაღალი მოწოდება.

თხზულება, როგორც იჩვენება, დაწერილია მე-9 საუკუნის პირველ ნახევარში, როდესაც ჟურნალში არ იყო შენეებულთა არაბთა მფლობელობის ეპოქა-სიავის ხანა.

ავტორი ნაწარმოებისა უცნობია, ზოგიერთი ჩვენებთაა მიხედვით საფიქრებელი ხდება, რომ ავტორი საბაწმიდელი მოღვაწე უფოილა, საბაწმიდაჲ კართული კოლონიიდან უძველესი დედათი თხზულებების ჩვენ დრომდე მოღწეული, საბაწმიდაში არის გადაწერილი“ (ეურნალ „მნათობი“, 1938 წ. № 11) ახლა მოცემსიბიო რას წერს პავლე ინგოროვას ამავე საქაობზე 1976 წელს ე. ი. მ. წელს შეადგომს:

„გადადრეობა განხილავთ ძველი კართული პოეზიის მეტად მნიშვნელოვანი ძეგლისა, რომელიც მე-9 საუკუნის დასაწყისს ეუთუნის და რომელსაც ეწოდება „ქებაჲ და დიდებამა კართულისა ენისაჲ“.

„თხზულება, როგორც იჩვენება, დაწერილია

იზ ხანაში, როდესაც ჯერ კიდევ არ იყო შენ-
ღებული არაბთა მფლობელობის პარველი პე-
რიოდის ეპოქა სიკვდილის ხანა.

რა დროს ეკუთვნის ეს ძეგლი, ვინ არის ავ-
ტორი, სად დაიწერა იგი?

სხვადასხვა წუთარობის ჩვენებითა შეფარდებ-
ნიდან დასტურდება, რომ ავტორი ამ ძეგლისა
საბაწმინდელო მოღვაწე იყო საბაწმინდის ქართუ-
ლი სავანისა, რომელიც ქართული მწერლო-
ბის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ცენტრი
იყო.

ჩვენ დროზე მოღვაწე უძველესი პირი
თხზულებისა საბაწმინდაში არის გადაწერილი
1882 წელს ცნობილი ქართველი პანოპტიკოსის
და მეცნიერის ივანე-ზოსიმე საბაწმინდელის
მიერ... ამას გარდა, ჩვენ აღმოვაჩინეთ მთელი
სერია ავტოგრაფებისა, რომელიც იმავე საბა-
წმინდელო მოღვაწის ივანე-ზოსიმე საბაწმინდე-
ლის მიერ არის გადაწერილი. მათ შორის არის
დაწერილებითი სარჩევი ერთი ზელნაწერისა,
რომელშიაც შეტანილი უყოფილა 23 სხვადასხვა
თხზულება. ამ 23 თხზულებიდან უკანასკნელი
საბა თხზულება ერთ მთლიან ქვეყნის წარმოად-
გენს და ატარებს ასეთ სახელწოდებას:
ა) ქებას საბაისი და საბაწმინდელოა, ბ) და ქა-
რთულია და გ) ქართულისა ენისა.

ეს ჩვენ გვაქვს მტკიცე დასაბუთდენს ზუს-
ტად დედადგინონ თარიღები, ავტორთა ვინაო-
ბა, ტექსტებისა და ავტორების სხვა საკითხე-
ბი.

უველა ეს ტექსტები — 1. „ქებას საბაისი
და საბაწმინდელოა“ (საბაწმინდელო მოღვაწეთა),
2. „ქებას ქართველოა“ (ქართველ მოღვაწეთა),
თ. და 3. „ქებას ქართულისა ენისა“ და რ-
თული ჰქონია დამატების სახით უძველეს ქარ-
თულ პოემას, რომელსაც ეწოდება „აბუყუ-
რა“.

„ძველი ქართული პოეზიის ეს დიდად მნიშ-
ვნელოვანი ძეგლი „აბუყურა“, როგორც დღე-
ვინდო გვაქვს, დაწერილია ქართველ პოეტის
მიერ საბაწმინდაში, რომელსაც დასავლეთ საქა-
რთველოდან (აფხაზეთიდან) უყოფილა წარმო-
შობით და რომელსაც ამის გამო ვწოდებთ
აფხაზი (ქართველი) მგოსანი საბაწმინდელო
პოემის რედაქტიორად ზუსტად ირევანა თარი-
ლი. — პოემა დაწერილია მე-9 საუკუნის პირ-
ველ მეოთხედში.

საბაწმინდელო ქართველ მგოსანს, „აბუყუ-
რას“ ავტორს, საჭიროდ დაუნახავს თავისი
პოემისათვის ბოლოში, დამატების სახით,
დოქტორი სამი ნაწარმოები:

1. ქართველი დამატება არის „ქებას საბაისი
და საბაწმინდელოა“ (საბაწმინდელო მოღვაწე-
თა), რომლის ავტორია არაბულ ტანზე მწერალი
სირიელი ბასილი საბაწმინდელო, ცნობილი მო-
ღვაწე წინამძღვარი საბაწმინდის სავანისა მე-8
საუკუნის ბოლოს და მე-9 საუკუნის პირველ
მეოთხედში. ბასილ საბაწმინდელის ეს თხზულე-

ბა ქართველ მგოსანს — „აბუყურა“ — უთარგმნია ქართულად, კლასიკური ქართული
რითმით გაწვობილი ლექსით.

2-3. მეორე და მესამე დამატებები უყოფილა
„ქებას ქართველოა“ (ქართველ მოღვაწეთა)
და ქებას და დიდებას ქართულისა ენისაა.
ამიტან „ქებას ქართველოა ქართველობით
აღმოჩენილი არაა, ზოლო „ქებას და დი-
დებას ქართულისა ენისაა“ დაწერილია არა
კლასიკური ქართული რითმისა ლექსით, არა-
შედეგითი „წუობილი სიტყვით“. ეს მეორე
და მესამე დამატება, რომელაც ბუნებრივად
ავსებდა პოემის მიერ მოხალულ წრებს, რო-
გორც ირევანა შეუხარულებია „აბუყურა“-ს
ავტორის თანამედროვე საბაწმინდელო მოღვაწე
მწერალს.

აქ საჭიროა აღვნიშნოთ ამათან, რომ მეორე
და მესამე დამატება, გარდა იმისა, რომ ბუნებ-
რივად ავსებენ პოემის მიერ მოხალულ წრებს,
პოემა „აბუყურა“ და მისი დამატება „ქებას
და დიდებას ქართულისა ენისაა“ ხვდებიან
ერთმანეთს საერთო იდეური მიზანდასახულ-
ობით, მაღალი პატრიოტული მრწამსით.⁷

ასეთია პავლე ინგოროვას საბოლოო თავ-
საზრისი. სულ ამდამან პირად საუბარში მძეო-
ვანმა მეცნიერმა გამოიტყვა ღრმა რწმენა იმისა,
რომ „ქებას ქართულისა ენისაა“ უხათოდ
მე-9 საუკუნის დამდგენს ძეგლია და სხვა აზ-
რი აღარ შეიძლება არსებობდესო“.

მე მინანიცა, რომ პავლე ინგოროვას მტკი-
ცება იმისა, რომ „ქებას ქართულისა ენისაა“
მე-9 საუკუნის დასაწყისის თხზულებაა, მეც-
ნიერულად დასაბუთებულა და საფუძვლიანი
მტკიცება და პირიქით მტკიცება იმისა, რომ
თხზულება მე-10 საუკუნის მეორე ნახევრის
ძეგლია, მოუღებულა ურველგვარ საფუძველს.
მართლაც, როგორც ჩანს „ქების“ ვნარის ძეგ-
ლები: „ქებას საბაისი და საბაწმინდისაა“,
„ქებას ქართველოა“ და „ქებას ქართულისა
ენისაა“ ერთი ციკლის ლიტერატურული ძეგ-
ლებია. ერთ დროს მე-9 საუკუნის დამდგენს
და ერთ საბაწმინდელო ლიტერატურულ სკოლას
ეკუთვნიან.

ამგვარად, პავლე ინგოროვას მეცნიერული
კვლევის შედეგად, თხზულების „ქებას ქართ-
ლისა ენისაა“-ს დათარიღების საკითხი გარკვე-
ულია.

თხზულების სახელწოდების შესახებ: მე-10
საუკუნის ზელნაწერებში თხზულებას სახ-
ვლის ეწოდება „ქებას ქართულისა ენი-
საა“. ერთგვს „შესხმა ქართულისა ენისაა“
(„შესხმა“) იმავე ნიშნავს ასაკი „ქებას“.
მხოლოდ ერთხელ თხზულება შემოკლებულად
იწოდება — „ქართულისა ენისათვის“ და მხო-
ლოდ ერთხელ თხზულების სათაფრი გავრცე-
ბილია — „ქებას და დიდებას ქართულისა
ენისაა“. ამიტომ უმჯობესია თხზულების სახე-
ლწოდებად მივიჩნიოთ „ქებას ქართულისა

ენისაჲ“, მიომეტეს „ქებაჲ“-ს ენარის სხვა თხზულებებიც მსგავსად იწოდებიან: „ქებაჲ ქართველთაჲ“. „ქებაჲ საბაასი და საბაწმინდისაჲ, ქებაჲ კლარქეთისა უდაბნოთაჲ“, „ქებაჲ წმიდისა აბოასი“ და სხვა.

ახლა თხზულების ტექსტის გამო: ჩვენამდე მოაღწია თხზულების ოთხმა პირმა. ოთხივე პირი სხვადასხვა დროს გადაუწერია X საუკუნის ქართველ მოღვაწეს იოანე-ზოსიმე საბაწმინდელ-სინელს უძველესი პირი 982 წელსა; გადაწერა ილი. ხოლო დანარჩენი სამი 979; 981 და 981-982 წლებში როგორც უკვე ითქვა, იოანე-ზოსიმეს მიერ გადაწერილ თხზულების პირებში უხეში შეცდომებია. მაგრამ იქნებ იოანე-ზოსიმე არაფერ შუაშია და მას თხზულების ისეთი პირი ჰქონდა ხელთ, სადაც უკვე და ეს შეცდომები უკვე არსებობდა.

პავლე ინგოროყვამ თხზულების მეცნიერთლად დაწესებული ტექსტი პირველად 1824 წელს გამოაქვეყნა (ტურან „კავკასიონი“ № 1-2 გვ 269-270). თხზულების ეს პირველი მეცნიერთლი რედაქცია სოლომონ ყუბანეიშვილმა მის მიერ შედგენილ „ძველი ქართული ლიტერატურის კრესტომთია“-ში შეიტანა (თბილისი, 1848 წ. გვ. 418).

1904 წელს პავლე ინგოროყვამ „ქებაჲ“-ს მეორე მეცნიერთლი რედაქცია გამოაქვეყნა („გეორგი მერაბული“, გვ. 748-754) ეს უკანასკნელი სარგის ცაიშვილმა ძველი ქართული პოეზიის კრებულში შეიტანა („ქართული პოეზია“, ტომი I. ძველი ქართული პოეზია V-XII სს. თბილისი 1929 წ. გვ. 72-78).

განსაყოფრებით მნიშვნელთანია თხზულების ეს მეორე რედაქცია. ამ რედაქციაში დადგენილია თხზულების სტროფული და რიტმული სტრუქტურა. ამდენად, თხზულება ჩვეულებრივი პროზული ნაწარმოები კი არ არის, არამედ დაწერილია ე. წ. „წყობილი სიტყვის“ ფორმით. სტროფების ფორმია მრჩობლდები ორტაქტიანი ოთხკვითი. ე. ი. უკველი ტაქტი რიტმულად ორად იკეთება. თხზულება სულ 16 სტროფია, ხოლო უკველი სტროფი ოთხი ტაქტიანი ანუ ოთხად კვეთილი ორი ტაქტი. თხზულების ინგოროყვასული მეორე რედაქცია ასე იკეთება:

ქებაჲ ქართულისა ენისაჲ
1. დამარხულ არს ენაჲ ქართული
დღემდე მეორედ მოსლვისა მებაისა
საწამებელად.

რათა უკველსა ენასა
ღმერთმან ამბილოს ამით ენითა.

2. და ესე ენაჲ
მანარე არს დღესამომდე,
და სახარებასა შინა ამას ენასა
ლაზარე მრქვან.

3. და ახალმან ნინო მოაქცია
და ზეღენე დედოფალმან.

ეს არიან ორნი დანი,
ვითარცა მარიამ და მართამ.

4. და მეგობრობაჲ
ამისთვის თქუა (მანარებელმან),
რამეთუ უკველი საიდუმლოა
ამას ენასა შინა დამარხულ არს.

5. და ოთხისა დღისა მეუღარი
ამისთვის თქუა დაყოთ
წინასწარმეტყუელმან,
რამეთუ „ათასი წელი —
ვითარცა ერთი დღეა“.

6. და სახარებასა შინა ქართულსა ხოლო,
თავსა მათებსა,
წილი ზის, რომელ ასოა არს,
და იტყვს უკველად
ოთხ ათასსა მარჯასა. —

7. და ესე არს ოთხი დღეა,
და ოთხისა დღისა მეუღარი,
ამითუ მისთანად დაქუდილი
სიყუდილითა ნათლისღებისა
მისისადათ.

8. და ესე ენაჲ
შეწყული და კურთხეული სახელითა
უფლისადათ,
მდაბალი და დაწუნებული
მოელის დღესა მას მეორედ
მოსლვისა უფლისასა.

9. და სასწაულად ესე აქუს:
ას-ოთხი წელია
უშეტრას სხუთა ენათა
ქრისტეას მოსლვითგან ვიდრე
დღესამომდე

10. და ესე უკველი, რომელი წეროლ არს,
მორწამედ წარმოგიტარა
ას-ოთხი ესე წელი,
და წილი ანბანისა

ამგვარად, პავლე ინგოროყვას მეცნიერთლი კვეციის შედგეად დადგენილია თხზულების სტროფულ-ტაქტიკური სტრუქტურა ამასთან ერთად, მეორე რედაქციაში პავლე ინგოროყვამ თვების ტექსტოლოგიური საბოლოო სიტყვაც თქვა.

მიუხედავად ამისა, მე ვფიქრობ, თხზულების ტექსტი შეიძლება კიდევ უფრო დაწესტდეს! ქვემოთ შევეცდები სათითაოდ განვიხილო თხზულების უკველი სტროფი და ჩემი თვალსაზრისი გამოთქვა ამოთქმ სიტყვისა თუ წყაობვის სახარებლოად.

თხზულების პირველი სტროფი იოანე-ზოსიმესეულ ბილწაწერ პირებში ასე იკეთება: „დამარხულ არს ენაჲ ქართული დღემდე მეორედ მოსლვისა მისისა საწამებელად, რათა უკველსა ენასა ღმერთმან ანბილოს ამით ენითა“.

სტროფში სიტყვას „მისისა“ პ. ინგოროყვა ასწობებს: „მესისისა“. პ. ინგოროყვას ეს კორექტივი აკადემიკოსმა არ გაიზარა, მეცნიერი წერს:

„მართალია, „მინისა“ გულისხმობს მენიას, მაგრამ შეცვლა მაინც არ ეგებოდა... ეს კონიექტურა პარწმინდად ფორმალურ ხასიათს ატარებს, რაკი სიტყვების შეცვლა აზრს არ ცვლის. რაივე — „მინისა“-ც და „შენისა“-ც კრისტებს მიანიშნებს“.⁸

შე მგონია, „მინისა“ გაუგებრობას ჰქმნის და ზუსტად არ შეიძლება ვიცოდეთ კრისტე ივლიანსზეა ამ სიტყვაში, თუ თავად ქართული ენა. ამიტომ, ვფიქრობ, პავლე ინგოროვას ვარაუდო არც თუ უსაფუძვლოა. შეიძლება ვთქვათ, რომ თავდაპირველ ტექსტში ეს სიტყვა დაქარაგმებული უნდა ყოფილიყო. მინისა და შეცვლაში ქარაგმის არასწორი წყაობის შედეგად უნდა წარმოშობილიყო. მიუხედავად, ქვემოთ დავარწმუნებდით, რომ შეტად უბრალო შეცვლაში სწორედ ქარაგმული სიტყვის მცდარი გაგებითაა გამოწვეული.

ამვე სტროფში გვაქვს ზელანურებში ქარაგმა რა. პავლე ინგოროვამ „რათა“ წაიკითხა, სიტყვის ძველ-ქართული ფორმა „რათა“, ამიტომ ქარაგმა ან უნდა გაიხსნას, თხზულების მე-2 და მე-3 სტროფებში სადაო არაფერია, ყველაფერი წესრიგშია.

მე-4 სტროფში პ. ინგოროვამ ორი კორექტივი შეიტანა. ერთ შემთხვევაში აღადგინა სიტყვა „მხარებელნი“.

...და მიგობრობა ამისთვის თქუა (მხარებელნი)“.

არცერთ ზელანურში ეს სიტყვა არა გვაქვს. მიუხედავად ამისა, ამ სიტყვის გარეშე წინადადება გაუგებარი დარჩებოდა. ამიტომ პ. ინგოროვამ უფოლდ სწორად აღადგინა ტექსტი. მეორე შემთხვევაში პ. ინგოროვამ ტექსტის „ვითარმედ“ სიტყვა, „რამეთუ“ სიტყვაში შეცვალა.

„რამეთუ უკველი საიდუმლოა ამას ენასა შინა დამარხულ არს. ყველა ზელანურში „ვითარმედ“ იყოთება. შე ვფიქრობ ასევე უნდა დარჩეს, რადგან სტროფის შინაარსი არც თუ ისე გამჭვირვალეა და სიტყვა „რამეთუ“ შეიძლება ავტორისეული აზრი და შინაარსი სტროფისა შეცვალას.

მე-5 სტროფში, როგორც აკაკი ბაქრაძემ გააკვირა, დავით წინასწარმეტყველის (მე-2 უსაღმუნ) პეტრე მოციქულისეული პერიფრაზი დასტურდება (კაოლიკე ეპისტოლე წმიდისა მოციქულისა პეტრესი მეორე, თავი მესამე, მუხლი მერვე).

„ათასი წელი ვითარცა ერთი აღება“.

რაკი ეს გამოთქმა ციტატაა, სიზუსტისათვის თხზულებაში ასევე უნდა იყოთებოდეს. პავლე ინგოროვამ ასევე კითხულობს. ზელანურებში გვაქვს — „წელი ათასი“.

ზემოთ აღნიშნა, რომ თხზულების ზელანურ პირებში დაშვებული უბრალო შეცდომები ქარაგმული სიტყვების მცდარი გაგებითაა გამოწვე-

ული. ამის ერთ-ერთი თვალსაზრისი შემოღობილი თხზულებას მე-6 სტროფი.

ზოსიანესეულ ოთხივე ზელანურში ეს სტროფი ასე იყოთება:

მ. „და სახარებასა შინა ქართულსა, თავსა ზოლო მათეანსა წერილი ზის, რომელ ასოა არს...“

პავლე ინგოროვამ თხზულების ეს მე-6 სტროფი უფოლდ სწორად აღადგინა:

მ. და სახარებასა შინა ქართულსა ზოლო, თავსა მათეანსა „წილი“ ზის, რომელ ასოა არს, და იტყვის უკვლად ოთხ ათასსა მარაგსა.

ე. ი. პავლე ინგოროვას რედაქციაში სიტყვები გადასწულია, ზოლო „წერილი“-ს სანაცვლოდ „წილი“ იყოთება.

ქრ „წილი“-ს შესახებ.

უნდა ვთქვათ, რომ დედანში ქართული ანბანის 81-ე ასო-ნიშნის სახელი „წილი“ დაქარაგმებულიად ეწერა: „წლი“. ამ შემთხვევაში ქარაგმის არასწორი გახსნის შედეგად მივიღეთ სასენით მიუღებელი სიტყვა „წილი“. სხვა შემთხვევაში, რის შესახებაც ქვემოთ ვთქვით, ასო-ნიშნის იგივე დაქარაგმებული სახელი „წლი“, კვლავ მცდარადაა გახსნილი და იყოთება როგორც „წილი“.

ამგვარად, „წილი“ უნდა უოფილიყო და „წილი“ წერია, ზოლო სხვა შემთხვევაში „წილი“ უნდა ყოფილიყო და „წილი“ იყოთება.

ვიმეორებ, იქნებ იოანე-ზოსიანე არაფერ შეაშინა და ზელანურის გადაწერისას საჩვენებლობის იხეთი დედნით, სადაც ქარაგმები უკვე მცდარადაა გახსნილი. იოანე-ზოსიანე იძულებულია კეთილსინდისიერად გადაიწეროს ის რაც დედანში წერია.

ახლა სიტყვების გადასმის შესახებ:

მე-8 სტროფში მნიშვნელობა ენიჭება იმას, რომ მხოლოდ ქართულ სახარებაში ზის საწერის ასო-ნიშანი „წილი“ ასო-ნიშანი ქართული ანბანისა, რომლის რიცხვითი მნიშვნელობა არის 4.000 (არცერთ სხვა ანბანში, გარდა ქართულისა, „წილი“ ასო-ნიშანი არ არის, არცერთ სხვა ანბანში ასო-ნიშანს 4.000-ის რიცხვითი მნიშვნელობა არა აქვს).

ამიტომ შინაარსობრივად სწორია ინგოროვანისეული რედაქცია სტროფისა და მიუღებელია ზელანურთა ჩვენება. რაკი სტროფში საუბარია ქართული ენისა და ქართული ანბანის უპირატესობის შესახებ და არა სახარების მათეს თავის უპირატესობის შესახებ.

თხზულების მე-8 სტროფში ქართული ენის განდიდება თავის აპოთეოზს აღწევს. ქართული ენის შემამკობელი სიტყვები ამ სტროფში მკაფიურ ძალას იძენენ, თუ ჩემი ვარაუდით. ტექსტი ერთი გამორჩეული სიტყვა აღადგინეთ. სტროფის პირველი სწერა, ჩემი აზრით, უნდა იყოთებოდეს, არა როგორც: „და ესე ენაა“. არამედ „და ესე ენაა ქართული“. ასეთ შემთ-

ხვევაში სტროფი მართლაც მაგურის ძალით აუღერდება:

8. და ესე ენაჲ (ქართული)
შემკვლელი და კურთხეული
სახელითა უფლისაჲთა,
შედახალი და დაწუნებულელი
მოელის დღესა მას მეორედ მოსლესა
უფლისაჲსა.

სულ ადვილია დაფიქვით, რომ სიტყვა „ქართული“ გადამწერს გამოჩნა, ამისი მაგალითი თხზულებაში სხვაგანაც ვხვდვს. შინაარსობრივად ეს სიტყვა არაფერს ცვლის, რაკი იგი დაუხსებელბადაც იკვლიხსმება. პოეტურული და პანეგორიკული ინტონაციისათვის კი ეს სიტყვა აუცილებელია. ქართული ენის ალიტერაციული განდიდება სტროფში ამით სრულყოფილია:

იმის თქმა მინდა, რომ სიტყვები: „შემკვლელი“, „კურთხეული“, „შედახალი“, „დაწუნებული“, შერჩეულია სწორედ სიტყვისათვის „ქართული“. ამიტომ ამ სიტყვის აღდგენა სტროფში აუცილებელია, გარდა ამისა, წინა სტროფის სიტყვა „დაფულული“ არის ერთგვარი შემსაღებია მომდევნო სტროფის სიტყვისა „ქართული“.

7. და ესე არს ოთხი დღე,
და ოთხისა დღისა მკუდარი,
ამისთვის მისთანავე დაფულული
სიყოფილითა ნათლისღებისა

8. და ესე ენაჲ (ქართული)
შემკვლელი და კურთხეული
მოელის დღესა მას მეორედ მოსლესა
უფლისაჲსა.

თხზულების შინაარსის გასაგებად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ბოლო ორ სტროფს. იოანე-ზოსიმესულ ოთხივე ზელნაწერში, მცირეოდენი სხვაობით, მე-9 სტროფი ასე იკითხება:

„9. და სასწაულად ესე აქუს ოთხმოცდაათობისმეტე წელი უმეტესს სხუთთა ენათა ქრისტემს მოსლეთიგან ვიდრე აღესამომიდე“.

ცხადია, სტროფში საუბარია ქართული წელთაღრიცხვას მეტობის შესახებ. ქართული წელთაღრიცხვა აღმართბა უკვლა სხვა ქრისტიანულ წელთაღრიცხვას: ევსები კესარიელისას 406 წლით; პანოდორ აღქესანდრიელისას 112 წლით; ანაწიე აღქესანდრიელისას 104 წლით და ბიზანტიურს 96 წლით. მაგრამ 94 წლით ქართული წელთაღრიცხვა არცერთ წელთაღრიცხვას არ აღემატება; იოანე-ზოსიმეს ზელნაწერებში კი 94 წელი წერია.

პავლე ინგორიუვა ვარაუდობს, რომ რიცხვი 94 („ცლ“) რიცხვის „დრ“ (104)-ის დაზიანების შედეგად უნდა გაჩენილიყო. ამის საფუძველზე, პავლე ინგორიუვა ოთხმოცდაათობისტს ას.ოთხით ცვლის.

ამის თაობაზე აკაკი ბაქრაძე წერს: „მართალია, ზელნაწერები არ იძლევა უფლებას შევცვალოთ ოთხმოცდაათობისმეტე ას-

ოთხით, მაგრამ შეიძლება პავლე ინგორიუვის მანკ მართალი იყოს, არის შემთხვევითი. ანუ ინტუიციო სტობნის ფაქტს. ისიც ზდება: ინტუიციით მიგზნებულს დოგაურად ვერ დასახბობებ, მაგრამ ამის გამო ინტუიციით ნაპოვნის დირებულბას არ ვაძვავს“.

საერთოდ, პავლე ინგორიუვა დიდი ინტუიციის მქონე მეცნიერია. მეცნიერული კვლევისა და ტექნიკობის წედობისას კი ინტუიციას უდიდებია მნიშვნელობა აქვს. რაც შეეხება ქართული წელთაღრიცხვის 104-წლიან მეტობას, თუ რატომ არის იგი ქართული ენის უპირატესობის ნიშანი, ამ საკითხს აკაკი ბაქრაძემ საკმაოდ გონებაშახვილური ახსნა-განმარტება მოუფებია. ახლა, აკაკი ბაქრაძის კვლევის წუღლობით, შეტი საფუძველი გვაქვს მე-9 სტროფის 94 წელი 104 წლით შევცვალოთ.

ვფიქრობ, თხზულების მე-9 სტროფს ასე თუ ისე მოველო — ტექსტი დადგინდა, შინაარსი გაიკვია, ამასვე ვერ ვიტყვი მე-10 დასკვნითი სტროფის შესახებ.

იოანე-ზოსიმესულ სამ ზელნაწერში სტროფი ასე იკითხება:

„და ესე უკველი, რომელი წერილ არს, მოწამედ წარმოგობარ ასი ესე წელი ანბანისაჲ“, იოანე-ზოსიმეს მეოთხე ზელნაწერი კი ასეთ იკითხვისს იძლევა:

„და ესე უკველი, რომელი წერილ არს, მოწამედ წარმოგობარას ესე წელი ანბანისაჲ“.

რეგორც ვხედავთ, იოანე-ზოსიმე ზან ერთსა წერს, ზან მეორეს, ასეთ შეცდომებს იოანე-ზოსიმეს ვერ დაუბარალებია. რეგორც ზან, იგი სხვადასხვა დროს თხზულების სხვადასხვა პირებთა ნარგებლობას დაწარაგებული სიტყვა წლი სხვადასხვაგანობად გავუხსნიათ, რაც მოგვაწინებთ ზოსიმეს ზელნაწერებში არსაბა. თქმა არ უნდა, სწორია „წელი“ ქართული ანბანის ასო-ნიშნის სახელწოდება, რაკი „უკველი საიდუმლოდ ქართულსა ენასა შინა დამარბულ არს“, ბოლო ამისი მოწამე ქართული ანბანის ასონიშანი „წელი“.

ანგვარად, თხზულების მე-10 სტროფში სიტყვა „წელი“ შეცდომია და იგი სიტყვა „წელი“-თ უნდა შეიცვალოს, ასეთ შემთხვევაში მე-10 სტროფი იოანე-ზოსიმესული სამი ზელნაწერის მოხედვით ასე იკითხება:

„და ესე უკველი, რომელი წერილ არს, მოწამედ წარმოგობარ ესე წელი ანბანისაჲ“, იოანე-ზოსიმეს მეოთხე ზელნაწერის იკითხვისი უცვლელი დარჩება.

მაგრამ ორივე შემთხვევაში ტექსტი გაუგებარია. პირველ შემთხვევაში „ასი ესე წელი ანბანისაჲ“ უარობაა, რას ნიშნავს სიტყვა „წელი“ გაურკვეველია, რაკი არ არის მინიშნება ამისა, რომ „წელი“ ანბანის ასო-ნიშნის სახელწოდება.

მეორე შემთხვევაში: „წელი წარმოგობარას ესე წელი ანბანისაჲ“ ზედა „ასი“ რა-

გორც ჩანს შეიკვეცა და შეიკვეცილ წინ მდგომ სიტყვას შეერწყა — „წარმოგითხრას“.

ამგვარად, გაუგებრობას სიტყვა „ასი“ კემსის, თავდაპირველად ტექსტში სიტყვა „ასი“ არ უნდა გვექონოდა. ეს სიტყვა სულ სხვა დაქარაგმებული სიტყვის არასწორი ამოკითხვის შედეგად უნდა გაჩენილიყო. ძნელი არ არის ამოცნობა, რომ აქ გვექონდა სიტყვა „ასო“ დაქარაგმებულიად „ასა“.

ნუსხურ დამწერლობაში „ა“-„აჲ“ ძალიან ჩანოვანს „ინ“-ს. რომელიღაც გადამწერს ქარაგმა ვერ შეუნიშნავს და „ასა“ წაუკითხავს როგორც „ასი“. ამით დაიწყო და „წარმოგითხრას“ ტექსტის გააზრების მყდელობით დამთავრდა. ზოლო ეს შედეგობები შემდგომ იოანე ზოსიმეს ხელნაწერებში აიხანა.

საბოლოო ტექსტი თხზულების მე-10 დასკვნითი სტროფისას ასეთი იქნება:

...და ესე უკველი, რომელი წეროდ არს, მოწამედ წარმოგითხარ ასოდ ესე „წილი“ ანანისაჲ.

უფიქრობ, ამიერიდან დაკულია ტექსტის სიზუსტე და გარკვეულია ტექსტში სიტყვა „წილი“-ს მნიშვნელობა. ტექსტის შინაარსიც ამიერიდან გასაგებია და გამჭვირვალე. ზოლო აზრი გამოთქმულია მოკლედ და ნათლად.

საქმე ის არის, აუცილებლად საჭიროა ტექსტში მითითებული იყოს, რომ „წილი“ ანანის ასო-ნიშნითა, როგორც ეს თხზულების მე-8 სტროფში გვაქვს:

„ქართულსა ზოლო... წილი ზის, რომელ ასოდ არს... მსგავსად ამისა, მე-10 სტროფშიც ზუსტად უნდა იყოს აღნიშნული რომ „წილი“ ასო — ნიშნითა ანანისა. ამიერიდან ეს მართლაც ასეა:

„მოწამედ წარმოგითხარ ასოდ ესე „წილი“ ანანისაჲ“.

სწორედ ეს ვითარება არ არის გათვალისწინებული მე-10 სტროფის პავლე ინგოროყვასეულ რედაქციაში. პირველ რედაქციაში, გაუგებრობის თავიდან აცილების მიზნით, პავლე ინგოროყვამ სიტყვა „ასი“ ტექსტიდან ამოიღო: „და ესე უკველი, რომელი წეროდ არს, მოწამედ წარმოგითხარ ესე წილი ანანისაჲ“. შედეგად ამისა სიტყვა „წილი“-ს მნიშვნელობა ტექსტში გაურკვეველია ცხადია. აუცილებელია მითითება იმისა, რომ „წილი“ ანანის ასო-ნიშნითა და არა, ვთქვათ, „ნაწილი“ თუ „ხედეო“ ანანისა.

თხზულების მეორე რედაქციაში მე-10 სტროფის სიტყვა „ასი“ პავლე ინგოროყვამ გაიგო, როგორც „ასო-თხი წილი“.

...მოწამედ წარმოგითხარ, ას-ოთხი ესე წილი, და წილი ანანისაჲ.

სტროფის ასეთი რედაქცია მიუღებელია, რადგან პირველთაგან ცუდის თხზულების შინაარსს უფროსად უფროსად გამშვადებელია არა ას-ო-თხი წილი და მხოლოდ

ასო-ნიშნით „წილი“ თუთ ატარებს მხოლოდ საიდუმლო ანანის ასო-ნიშნის მნიშვნელობას რბული. გარდა ამისა, ამ მეორე რედაქციაში სიტყვა „წილი“-ს მნიშვნელობა კვლავ გაურთავია.

ამგვარად, თხზულება საბოლოოდ ასე უნდა იკითხებოდეს:

ქებაჲ ქართულისა ენისაჲ

1. და მართლედ არს ენაჲ ქართული დღედმედ მეორედ მოსვლისა მესისასა ნაწამებულად.

რამთა უკველისა ენასა დმერამან ამილოს ამით ენითა.

2. და ესე ენაჲ მძინარე არს დღესამომდედ, და საზარებასა შინა ამას ენასა ლაზარედ მტყუიან.

3. და ახალმან ნინო მოაქცია და ზელენედ დელოფადმან, ესე ამიან ორნი დანი. ვითარცა ზარიან და მართაჲ

4. და მეგობრობაჲ ამისათვის თქვა (მხარებულმან), ვითარმედ უკველი საიდუმლოჲ ამას ენასა შინა დამარბულ არს.

5. და ოთხისა დღისა მკუდარი ამისთვის თქვა დავით წინაჲსწარმეტყველმან,

რამეთუ „ათხი წილი ვითარცა ერთი დღეა“.

6. და საზარებასა შინა ქართულსა ზოლო, თავსა მათვასსა „წილი“ ზის, რომელ ასოდ არს.

და იტყუის უკველად ოთხ ამისა მარაგსა, და ესე არს ოთხი დღეა.

7. და ოთხისა დღისა მკუდარი, ამისთვის მისთანადე დედდული სიკუდელითა ნათლისღებისა მისხსათა.

8. და ესე ენაჲ (ქართული) შექრული და ყურთხეული სახელითა უფლისაჲთა, მდაბალი და დაწუნებული.

მოცილის დღესა მას მეორედ მოსვლისა უფლისასა

9. და სასწაულად ესე აქუს, ას-ოთხი წილი უწიტებას სხუთა ენათა ქრისტებას მოსლეთიგან ვადრე დღესამომდედ.

10. და ესე უკველი რომელი წეროდ არს.

მოწამედ წარმოგითხარ ასოდ ესე „წილი“ ანანისაჲ.

მკითხველი იგარბობს, რომ თხზულების შინაარსი არც თუ ისე გამჭვირვალეა. სინკიკალური ქრისტოლოგიური ცოდნის გარეშე ამ თხზულების შინაარსის წედობა შეუძლებელია.

თხზულება საგულდაგულად გამოიკვლია აკაკი ბაქრაძემ. გადაუბარებლად შეიძლება ითქვას, აკაკი ბაქრაძის ნაშრომი ნიშნულია იმისა, თუ როგორი გულმოდგინებით უნდა ვიკვლიოთ ძველი ქართული მწერლობის ძეგლები. რაჟა მათი რაობა შევიცნოთ. აკაკი გავარჩიოთ და ჩვეულებრივი მკითხველისათვის მისაწვდომი გავხადოთ.

ამგვარად, ა. ბაქრაძის კვლევის შედეგად თხზულების შინაარსი ძირითადად უკვე შეცნობილია. მაგრამ, ახლა, ქართული ასომთავრული ამბინის ამოცნობის შედეგად, ვფიქრობ, თხზულების შინაარსი შეიძლება კიდევ უფრო დაზუსტდეს. რაკი თხზულების შინაარსს აკაკი ბაქრაძის გამოკვლევის საფუძველზე ვაზუსტებ, ამიტომ აქედანველია ამ გამოკვლევას მართებული აქვთ ვაძინოს. პატივცემული მკვლევარი წერს:

„როგორც შეიძლება ზედვას, სიმბოლიკით ხაზებ ბუნდოვანი ტექსტია. თუმცა ახლად უნდა ითქვას, რომ ნისლეუვანი მიშინის კონკრეტული შინაგარეული სახეები, თორემ მისი საერთო შინაარსი და შინაგანსახეულობა ნათელია: ქართული ენა უფლის ენაა. სხვა ენებზე აღმატებული და უკეთესი. განვიფხვს დღეს მესია ქართულად იმეტყუებდეს. ეს იმთავითვე ასე განმარტა ალექსანდრე ცაგარელს. კორნელი კეკელიძემ და პავლე ინგოროვამ და დიდი ხანია ცნობილია“¹⁰. ამდენად, ამგანონდელი ამოცანა თითოეული სიმბოლოს შინაარსის ნათელყოფაა...

როგორც უკვე აღინიშნა, მიშინის დედააზრი მკაფიოა: ქართული ენა ქრისტეს ენაა ამდენად, „ქებაჲ“-ს უველია შინაგარეული სახე ამ ძირითადი დებულების ილუსტრირებას ემსახურება.

„ქებაჲ“-ს პირველი სტროფი აზრობრძოვად ნათელია. ამდენად არც კომენტარს საჭიროებს... უფრო რაოდენად არის საქმე მომდევნო სტროფში:

„და ესე ენაა მიწიარე არს დღესამომდე (-დღემდე), და სახარებაჲ შინა ამის ენაჲ ღაზარე ზრქვან“.

რატომ ქვეა ქართულ ენას სახარებაში ღაზარე? არც ალექსანდრე ცაგარელს და არც კორნელი კეკელიძეს ამ საკითხს გამო არაფერი უთქვამთ. პავლე ინგოროვამ კი იგი ასე გაიგო: „ქართული ენა — ეს არის ახალი ღაზარე ენათა შორის, რომელიც მკვდრეთით აღდგება მეოთხე დღეს“.¹¹

ვინ იყო ღაზარე?

იოანეს სახარების შეთერთმეტე თავი გვიამბობს: იერუსალიმის მხალიზლად, თხუთმეტი უტყვანით დავიდებული, იყო დანა ბეთანია. ბეთანიაში ცხოვრობდნენ ღაზარე და დანი მისი. მართალია და მართა, ქრისტეს უყვარდა ისინი. მართალი იყო იგი, ვინც ნელსაცხებელი სცხო უფალს და თმებით შეფუშინდა იესოს ფეხები, დებმა შეატყობინეს ქრისტეს: ვინც

გოვარდა, იგი ავად არისო. მაშინ მარტინე ღმრთობისათვის წაბრძანება, მომდევნო აფრთხილეს ისეო: „დიდი ხანი არ არის, რაც ებარებლები ნაქოლად გიმუქრებოდნენ და კიდევ იქ მთავალთო! მაშინ მოწოდებებს ეს უთხრა მოძღვარმა: ვინც დიდ დადის, ფეხს არ წაეჩავს. დღის სინათლე უნათებს გზას. წაფიქრობილეს იგი, ვინც ღამით დადის, რამეთუ ბნელა ღამით, გარდა ამისა. დასძინა მოძღვარმა, ღაზარემ, შეგობარმა ჩემმა, დაიძინა და უნდა გავადვიროო. მოწოდებმა ვერ გაიგეს ქრისტეს ქარაგმა და უსასუხეს: თუ დაიძინა, გამოქანსა-ღებუო. იესომ მკაფიოდ აუხსნა: ღაზარე მოკვდაო. მაშინ ქრისტე მოწოდებთორთ წავიდა ბეთანია. ღაზარეს სახელი ებარებლები შეკარბილყენენ. რათა ნუგვენი ეტათ მიცვალდებულის დებნისთვის. რაკი მართამ ქრისტეს მობრძანება შეიტყო, გამოეგება სტუმარს და შესწავლა: უფალო, აქ რომ უკეთელიყავ, ჩემი ძმა არ მოკვდებოდაო. ქრისტემ ანუგვეს მართა: აღდგებოა უნაი ძმა. იესომ ახსრულა დანაპირები: იგი მოიყვანეს ღაზარეს ხელდაყთან საფლავს ღოდი აკადლეს და ბრძანა ქრისტემ: ღაზარე, გამოდი გარეთ. მკვდარი ადგა და გამოვიდა. ღაზარეს ხელ-ფეხი შეკრული ჰქონდა. ზოლო პირი — სუფთათი შებურყული. მოაკლდეთ ესენი, თქვა უფალმა. მიტკობ გზა, იარს. ასე აღდგინა ღაზარე იესო ქრისტემ.

ასეთია ღაზარეს ამბავი. რატომ გვაგზნენთ იგი ეგზომ ვრცლად? ამ იგავის არსი გაცხადებულია მართაჲსა და ქრისტეს დიალოგში.

იესო: აღდგეს ძმა შენი.
მართა: უწევი. რამეთუ აღდგეს აღდგომისა მას უქანისყულება დღესა.

იესო: მე ვარ აღდგომა და ცხოვრება. რომელსა მარწმინებს ჩემი. მო-ღაოთ-კუდებს. ცხოვდესე და ყოველი რომელი ცოცხალ არს და მარწმინებს ჩემი. არა მოკუდებს იგი უყენისამდე. გრწმისა ესე?

მართა: მე, უფალო, მარწმის, რამეთუ შენ ხარ ქრისტე, მე ღმრთობა მომავალი სოფლად.

ე. ი. ქრისტე აღდგომა და ცხოვრებაა. ვინც იწამებს მას, მკვდარიც რომ იყოს, ვაცოცხლებდება. ზოლო ცოცხალი არსობით მოკვდებაო. ამდენად, „ქებაჲ“-ს ავტორი ქართული ენის ღაზარესთან გაიგივებით ამბობს: თუკი მიცვალდებული ღაზარე მკვდრეთით აღდგა იმითომ, რომ სწამდა ქრისტე, როგორც სამუაროს მომავალი, ცხოვრება და აღდგომა, დაჩაგრული და დაწუნებული ქართული ენაც აღდგება — გაცოცხლდება და მართაფულად იარსებებს, რამეთუ ქართული ენაც აღიარებს ქრისტეს მოძღვრებას. ამას დასტურებს მიშინის ეს სიტყუებიც: „ამისთვის მის თანავე დაფლული სიკუდილითა ნათლის-ღებისა მისისადაო“. რამეთუთა მამართ გავზავნი წერბილი პავლე მოციქულის ასე განმარტავს ნათლისღების საიდუმლოს:

„ნუ არა უწყითა, რამეთუ რომელთა — ესე

ქართველთა
საბჭოთაო
რევოლუციური
პარტიის
კენტი

ნათელ-ვღღო კრისტე იესოს შიერ, სიკუდილი-
სა მისისა მიმართ ნათელ-ვღღო? და თანა-და-
ვეფლენით მას ნათლის-ღებთა მით სიკუდილი-
სა მისსა. რამთა, ვითარცა—იგი აღდგა კრის-
ტე მკუდრებითი დღეღებთა მამისათა, ეგრეთ-
თა ივენ განახლებთა ცხოვრებისათა ვილო-
დო. რამეთუ უკუეთუ თანა-ნერგ ვექმენიბს
მსგავსებასა მას სიკუდილისა მისისასა, ეგრეთ-
თა აღდგომასა მას მისსა ვიყვეთ უკეთუ მოვ-
კუდეთ კრისტეს თანა, გურჩაშს, რამეთუ მის
თანაყა ვცხოვრდეთ. ესე უწყით, რამეთუ კრი-
სტე აღდგა მკუდრებით, არღარა მოკუდეს. და
სიკუდილი მის ზედა არღარა უფლობდეს. (რო-
მაელთა მიმართ ებსიტოლენ წმიდისა მოციქუ-
ლისა პავლესი, თაჲ მ. მუხლები მ. 1, 3, 8, 11).

მამისადავქ, ვინც კრისტეს მიერ ნათელილო.
უფლის ბედის თანაზიარი ვახდ: უფალთან ერ-
თად მოკვდებო, უფალთან ერთად აღდგებო,
უფალთან ერთად იცოცხლებს მარადიულად,
რკი მკუდრებით აღორძინებულ კრისტე არა-
სდროს მოკვდებო ღაზარბი (ე. ი. ქართულმა
ენამ) კრისტეს ცხოვრების ვნა ვამიეროა ცოც-
ხლობდა, მოკვდა, აღდგა. ეს აღდგომა კი მარა-
დული არსებობის საწინდარია.

თუ ღაზარბი ორი ქალის მარაობისა და მარ-
თას საშუალებით უკავშირდება კრისტეს, ქარ-
თულენ ენაჲ ორი ქალის ელენესა და ნინოს მე-
ობებით ამჟამებს ურთიერთობას კრისტესთან.

...და ახალმან ნინო მოაქცია და ჰედენე დე-
დოფალმან, ესე არიან ორნი დანი, ვითარცა მარ-
ტიამ და მართაჲ.

ამ სტრიქონებს კორნელი კეკელიძე ამჩივად
განმარტავდა: „ქართული ენა ასეთად „მეგობ-
რებაჲ“ ან თანაწირობა ბერძნულისა, როგორი
მეგობრებაც იყვნენ ნინო და ელენე, რომელ-
თაგან ერთმა უქადაგა სახარება ქართულებს,
ხოლო მეორემ — ბერძნებს: ისინი „დებიან“,
როგორც მართა და მარტიამ“ 12

1924 წელს მიწას ეს სტრიქონები პავლე ინ-
გოროვსას არ აუბნინა. უბრალოდ დღევანდელი
ქართულით გაიწერა ისინი:

„ქართველნი კრისტეს სარწმუნოებაზე მოაქ-
ცია ორმა ქალმა — ნინომ და ელენე დედოფალ-
მა — და ესენი არიან ორნი დანი ვითარცა
მარტიამ და მართაჲ.“ 13 შერც, მოგვიანებით, კი და-
წერა:

„ასანთიშნავია, რომ შწერალი ქართულ ენასა
და ბერძნულ ენას ერთ სიმაღლეზე აყენებს,
აღნიშნავს, რომ ეს ორი ენა მეგობრებია, რომ
ამ ორ ენას მეგობრელობს ორი დედა — ნინო,
ქართველთა განმანათლებელი და ელენე დე-
დოფალი, განმანათლებელი ბერძენთა: შწერლის
სიტყვით, ნინო და ელენე არიან ორნი მოყვა-
რულნი დანი, ისეთივე როგორც სახარებაში
მისხენიებულნი მარტიამ და მართაჲ.“ 14

ახე არ უნდა იყოს, უნდა ცდებოდეს რო-
გორც კორნელი კეკელიძე, ისე პავლე ინგორო-
ვა, ჭარ ერთი, ბერძნული ენა არასდ მიწწნი

არ იხსენიება, მეორეც, ქართულ
ბა...“ ავტორს უფლის ენად
მწერალს უწოდო პრეტენზია აქვს რაკი ასეა,
ბერძნულს ვერ შეადარებს ქართულს, რამეთუ
ასანდ თქმული, ბერძნული უფლის ენააო.
ავტორის აზრით, ქართულ უფრო სხვა ენაზე
უკეთესია და, ცხადია, მათ შორის, ბერძნულ-
ზეც, მესამეც, ელენე იყო დედა იმპერატორ
კონსტანტინე პირველისა და დედოფალი არა
მარტო ბიზანტიისა, არამედ მთელი რომის იმპერია-
ისა. ელენეს დროს რომის იმპერია ჭერ კიდევ
ბოლნანი იყო და ორად — აღმოსავლეთ და
დასავლეთ ნაწილებად არ გაყეოთ. ელენეს დე-
დოფლობისას კონსტანტინე ოფიციალურად გა-
მოცხადდა რომის იმპერიაში საბელმწიფო რე-
ლაგიაჲ. ამდენად, ელენე დედოფალი ვაზლდანი
რომის იმპერიაში შემავალი უკუდა ზალისა გან-
მანათლებელი და არა მარტო ბერძნებისა, მარ-
ტა მოხდა, რატომ იხსენიება მიწწნი დედოფალი
ელენე? საქმე ის არის, რომ ქართველთა კრის-
ტეს რწმენად მოქცევის მოწაწილი ელენე დე-
დოფალი, ამას ერთხმად აღნიშნავს ბიზანტიო-
რი და ქართული წყაროები.

სკიდას ლექსიკონში წერია: „ელენე, დედო-
ფალი, დედა კონსტანტინე დილისა... კონსტან-
ტინე დიდის დროს მოინათლენ შინაგანი ინდე-
ლი, იბერებო, არმენაელები“ 15

ამასვე ამბობს ვიორგი ანატოლოვი: „ამ ნე-
ტარი კონსტანტინეს დროს წმინდა ნათლისღება
მოიღეს აგრეთვე შინაგანნი ინდეშა და იბერიე-
ლებმა“ 16

ქართულ წყაროებში უფრო ვრცელად ასისა
ელენე დედოფლისა და ნინოს ურთიერთობა.

მას შერც, რაკი კონსტანტინე კეთსარმა კრის-
ტიანობა მიიღო, ელენე დედოფალი იერუსა-
ლიმს გაემგზავრა უფლის ჭკრის ძებნად. რო-
გორც „გამოჩინებაჲ ჭვარისაჲ“ ვკითხობს, 17
ელენემ მართლაც იპოვნა ის ჭვარი, რომელზეც
კრისტე აყდეს და ვახდა პატიოსანი ჭვრის
წილობელი. სწორედ ამ ამბების დროს შეხედ-
ნენ ერთმანეთს ნინო და ელენე, დედოფალს
მოეწონა ტუვე ქალი, შეიყვარა იგი და საქარ-
თულში გამოაგზავნა კრისტეიანობას საქადა-
გებლად ნინომ პირნათლად შეასრულა ეს ში-
არა, როცა ნინომ მყოფ მირიანი და დედოფალი
ნანა დაარწმუნა, კრისტეიანობა უნდა იწამოთო,
ეკლესიები ააშენა, ელენე დედოფალსა და ან-
ტერატორ კონსტანტინეს წერალი აახლა და
მდედლები იხოცა, საქართველოს გაქრისტიან-
ება უფრად გაუხარდაო ელენესა და კონსტან-
ტინეს. საქართველოში მღვდლებიც გამოგზავ-
ნეს და ელენე დედოფალმა მათ ორი წერილიც
გამოატანა ამ წერილებში იმპერატორისამ „სა-
ნატრიელ უწოდა დედოფალსა ნანას, ხოლო ნე-
ტარსა ნინოს ელენე სურვილით უწოდა დედო-
ფალსა და თვისა სწორად და სწორად წმიდათა
მოციქულთა“ 18

ახე უკავშირდება ელენე დედოფალი ნინო

განმანათლებელსა და ქართულ ქრისტიანობას. მიმნის ავტორი აღტაცებულია, რომ ქართული ქრისტიანობის ერთ-ერთი მოთავე უფლის-ტყობის მფლობელი დედოფალია. ეს პარაფრაზი კი სინოს თვის სწორსა და მოცუვლთა სწორს უყვარება. მატიკო არან სინო და ელენე დები. ამრიგად, მარია-მარია და ელენე-სინოს ანალოგია ასეთ სახეს იღებს: ქრისტე მეგობარია ლაზარესი; „აჲსი შეშეგობამდ მტკა მათ: ლაზარე, მეგობარმან ზემან, დამონა“. ქრისტე ქართული ენის მეგობარც არის; „და მეგობრობამ ამისთვის უკეთა“... ლაზარეს ორი დამაჲეს, ქართულ ენასაც ორი დამაჲეს ეს საერთო ნიშნები მიმნის ავტორს უფლებას აძლევს ქართულ ენას ლაზარე უყვადოს.

ქართული ენის განდიდებამ „ქებაჲ“-ში მატ-ტო პანეგრიკული შინაარსი არა აქვს იგი ემსახურება რწმუნის, სიმტკიცის, მოწვევის იმედის აღდგენას, როგორც ზამს, მიმნი ერთგულ და პოლიტიკური კრიზისის ეპოქაში იწერებოდა. მიმნს ერთგვარი კამათის, პაექრობის ელემტარი დასკრავს. ერთი შეხედვით, ეს უყვარდა და უსაბუთო აზრია, მაგრამ იგი მათე-ტიკინა სტრატეგიაა:

„და მეგობრობამ ამისთვის უკეთა, ვითარმედ უკველი საფუძვლიად ამას ენასა შინა დამარბულ არს, და ოთხისა დღისა მკვდარი ამისთვის უკეთა დავით წინასწარმეტყუელმან, რამეთუ: წელი ათასი ვითარცა ერთი დღეა“.

აქ უკრავდება უნდა მიეცეს იმ გარემოებას, რომ დავით წინასწარმეტყველის სიტყვები არაზუსტად არის ციტირებული. XIX-ე უსაბუთოში ასეა ნაქვემო: „რამეთუ ათასი წელი წინა-შე ოფალია შენა, უფალიო, ვითარცა ვუშინა დღეო დღე, რამელი წარქდა და ვითარცა საქმელიყო ერთი დამება შინა“.¹⁹

რა, იგივენებრად დამაბინჯა მიმნის ავტორმა დავით წინასწარმეტყველის სიტყვები, თუ რაღაც მისანი აქვს ამას „ქებაჲ“-ს ავტორი იმეორებს უსაბუთის ლექსის პეტრე მოციქულისადმი პეოიფარაზს: „ერთიოცა ესე წე დავა-ვწყვედის, საყუარებლო, რამეთუ ერთი დღე უფლისა მიერ ვითარცა ათასი წელი და ათასი წელი ვითარცა ერთი დღე“ (სათოლიყო ეპისტოლე წმიდისა მოციქულისა პეტრესი მეორე, თავი მესამე, მუხლი მერვე).

სად და რა პარაფრაზი გაიკვირა პეტრე მოციქულსა დავით წინასწარმეტყველის სიტყვებში?

შეიკრავს სათოლიყო ეპისტოლეთი პეტრე მოციქული ავტორსადებს მორწმუნეებს, ვერა არ უფლო ერწმუნობო ვარბილან მტყობნებარს. რომელიც ვედისომქანს აუთოლნი ცონიუ-რად აცხადებენო. სად არის აღიქმული შეიკრედ მოსულა? შექმნის დღიდან დღემდე ხომ უყვარ-ფერი უყვარებლად არსებობსო? „და იტყოდიან, სადა არს აღიქმამ იგი მოსლესა მისისაჲ? რამეთუ ვინათგან მამათა შეისუენეს, უკველი-

ვე ესრეთ მკვეს დასაბამითგან დასაბამებლადი ეტბე-ბა, ან ურწმუნობისა და მოუთმებარო ეტბე-ბა პეტრე, უფლის ერთი დღე ათას წელს უდ-რისო, ამიტომ მოთმინება იქონიეთ და დადგე-ბა უფლის დღეცო აღიქმის ასრულებას არ აყვინება ღებრით, როგორც ეს ზოგიერის მკოლო, იგი იცდისო თქვენსავე სასუქოოდ, რამეთუ არ სურს არავის წარწყმედა, უნდა ყველამ მოინანიოს და მიეცეთო საზოადება სასუფუველის დამკვიდრებისა „არა უკნის უფა-ღმან აღიქმისა მისგან, ვითარ-იგი ვიფიქრე დაუყვინებად შეურაცხობის, არამედ სულ-გარბელ დას თქვენთვის, რამეთუ არავისი მწეება წარწყ-მედადა, არამედ უკველია სინანულად მოსლ-ვაჲ“.

პეტრე მოციქულის დარად, დავით წინასწარ-მეტყველის სიტყვებს ვახსენებთ. „ქებაჲ“-ს ავტორი მოუწოდებს ქართულ ურწმუნოებს, ქართული ენის აღორძინების დღე დადგება, იღონებ მოთმინებით უნდა ევლოდით ამ დროს და არ უნდა დაუვიწყოთ, რომ ღებრთისათვის (ე. ი. მარადისობისათვის) ათასი წელი ერთი დღეა.

ქართული ავტორი ამით არ ემყოფილდება და დავით წინასწარმეტყველისადმი დავაბ-რივი წელთაღრიცხვის განმარტებებს სხვა მიზნი-თაც იხსენებს.

„და საბარებასა შინა ქართულსა ხოლო, თავ-სა მათეისსა „წილი“ ზის, რომელ ათას არს და იტუებს უკველიად ოთხ ათასსა მარავსა, და ესე არს ოთხი დღეა და ოთხისა დღისა მკვ-დარი...“

მათეს სახარება მართლაც ასე იწყება: „წიგნი შობისა იესო ქრისტესი, ძისა დავითისი, ძისა აბრაჰამისი“. მაგრამ ამ სტრატეგიას არაფერი აქვს საერთო „ქებაჲ“-ს შინაარსთან „წილის“ ფართულ პარს პავლე ანგაროცვამ მოაქცია უფ-რადღება და აღნიშნა, რომ „ავტორი ასობსავე მისიციტრი ზემნებას მხედრავს ქართული სახარე-ბის დასაწყისით; მხოლოდ ქართული სახარების თავში წარწერილი ასო „წ“ („წილი); „წ“ რო-გორც რიცხვი ნიშნავს ოთხი ათასს და რადგან საღმრთო წერილის სიტყვით „ათასი წელი ვითარცა ერთი დღე“, მასხადამე ასო „წ“ (ე. ი. ოთხი ათასი) აქ ნიშნავს ოთხ დღეს; აქ არის ფართული აზრი; იგი აღნიშნავს ლაზარეს, ოთხ დღეს მონიარეს საფლავში და „ოთხისა დღისა მკვდას“...²⁰

პავლე ინკოროფეა მართალია: „ქებაჲ“-ს ავ-ტორი „წილი“-თ ისევ დაზარავს ვახსენებს, მა-გრამ არ აზრი აქვს ოთხს და რაღა მონიარე-იყ წელიწად დღეს აღდგა ლაზარე? საქმე ის ვახდეთ, რომ მესამე დღე ქრისტეს აღდგომის დღეა, ხოლო მეოთხე დღე იშაია, ვინც ნათ-ლის დებით უფალითან არის დაფლული უფრო დაუფდეთ, რას ამბობს თავად ქრისტე: „და მო-კლან იგი (ე. ი. იესო ქრისტე — ა. ბ.) და მე-სამესა დღესა აღდგეს“ (მათეს სახარება, თავი

17, მუხლი 23). მესამე დღეს აღორძინებული ღმერთი მეოთხე დღეს აღადგენს მართალთა და მორწმუნეთა, ...არმეთუ საგზალი ცოდვისაა სიკეთელი არს, ზოლო ნიკი ღმრთისაჲ — ცხოვრებაჲ საუკუნო ქრისტეს იესოსა მიერ უფლისა ჩვენისა (რომელთა მიმართ ეპისტოლე წმიდისა მოციქულისა პავლესი, თავი 8, მუხლი 28)...

...და ესე ენაჲ, შემოვლილ და კურთხეული სახელითა უფლისაჲთა, მდაბალი და დაწუნებული, მოვლის დღესა მას მეორედ მოსლვასა უფლისასა. და ხასწავლად (-ნიშნად ა. ბ.). ესე აქუს: ოსმეოც და ათოთხმეტი წელი უმეტესს სხუათა ენათა ქრისტესს მოსლვითგან ვიდრე დღესამომდე“.

რა არის ეს 84? რატომ არის იგი ქართული ენის უპირატესობის ნიშანი?

ჩემი დავიკრებებით, მიმწმი რიცხვები კარავს მულად აღნიშნავს სახარების ამა თუ იმ იგავს: ოთხი გვახსენებს ლაზარეს ამბავს, ერთი და ათასი — პეტრე მოციქულის ქადაგებას ორწმუნოთა და უნდოთა წინააღმდეგ, ოთხი ათასი ისევ ლაზარესთან გვახსენებს და ასე შემდეგ, რას უთითებს 84? კითხვა კითხვადე არება.

აღექსანდრე ცაგარელმა მამივე ეპისოპოსი თვალთ შეხედა ოთხმოცდაათობეტს და გვერდით გაკვრებობს ნიშანი მიუსვა: „Преимущество грузинского языка перед прочими языками, писец видит в том, что грузинское летоисчисление продолжительнее летоисчисления других народов (греков) на 84 (sic!)“...

ამით დაკმაყოფილდა აღექსანდრე ცაგარელი და მისი აზნა-განმარტება აღარ უყვია. კორნელი კეკელიძე არ შეეცა ოთხმოცდაათობეტის საკითხს. პავლე ინგოროვცა 1924 წელს არ დაუეჭვებია ოთხმოცდაათობეტს, იგი წერდა: „დასასრულ მისტიკურ ჩვენებას ქართული ენის უპირატესობის შესახებ ავტორი მხედავს აგრეთვე იმაში, რომ ქართული წელთაღრიცხვა წინ უსწრებს ბერძნულს ოთხმოცდაათობეტით წელი“²²

მაგრამ ვერ ერთი, მიმწმი ლაპარაკია სხვა ენებზე (-უმეტესს სხუათა ენათა“) და არა მართო ბერძნულზე, მეორეც, არცერთ ოფიციალურ წელთაღრიცხვას ქართული წინ არ უსწრებს ოთხმოცდაათობეტით. ესევე კვსარბელის წელთაღრიცხვას ქართული აღემატება 408 წლით (5604—5196 = 408). სანოდორე აღექსანდრიელიას — 112 წლით (5604—5492 = 112), ანინე აღექსანდრიელიას და ილიუს აფრიკელისას — 104 წლით (5604—5500 = 104), პიზანტიუსს — 96 წლით (5604—5508 = 96); მესამეც მიმწმი ლაპარაკია წელთაღრიცხვაზე არა კვერნის დასაბამითგან, არამედ ქრისტეს მოსვლითგან (-ოთხმოც და ათოთხმეტი წელი უმეტესს სხუათა ენათა ქრისტესს მოსვლითგან ვიდრე დღესამომდე“).

დაუწყოთ, რომ ქართული წელთაღრიცხვა მართლაც აღემატება რომელღე წელთაღრიცხ-

ვას 84 წლით, მერე რა — რას ნიშნავს ეს რიცხვი? რატომ არის იგი ქართული ენის უპირატესობის ნიშანი, კარავს მულად რას გვეუბნება ეს ფაქტორი? სასული არ ჩანს.

„ქებაჲ“-ს ახალ გამოცემაში პავლე ინგოროვცამ 84 შეცვალა 104-ით ე. ი. ამ რიცხვით, რითაც სხვაობს ქართული და ანინე აღექსანდრიელიასა და ილიუს აფრიკელის წელთაღრიცხვანი.

„და ხასწავლად ესე აქუს: ას-ოთხი წელი უმეტესს სხუათა ენათა ქრისტესს მოსლვითგან ვიდრე დღესამომდე“.

მართალია, ზღენაწერები არ იძლევა უფლებას შეეცვალოთ ოთხმოცდაათობეტით ასობით, მაგრამ შეიძლება პავლე ინგოროვცა მაინც მართალი იყოს არს შემთხვევებით, როცა ინტუიციან სჯობის ფაქტს, ისიც ზღედა: ინტუიციით მიგნებულს დავაკურად ვერ დასაბუთებ, მაგრამ ამის გამო ინტუიციით ნაპოვნი ღირებულებას არ კარგავს, ამას იმიტომ მოგახსენებთ, რომ 104-ს დიდი მადლებიერული ჯალა აქვს იგი მიგვანიშნებს მათეს სახარების ერთ იგავზე მათეს სახარების მე-20 თავი გვიამბობს: ცის სასუფეველი მგავს სახლის პატრონს, ხისხამ დილით რომ გამოვიდა მუშების დასაქარავებლად მოელმარაკა მუშებს, დღეში ერთ დრაკანს მოგვებოთ და ვენახში გავგანა საშუალოდ, სამ საათზეც გამოვიდა იგი და უქმად მდგარა ადამიანები დაინახა, მათაც უთხრა, წადით, იმუშავეთ ჩემ ვენახში და რაც სამართლიანად გერგებათ, მიიღებთო, ასე მოიქცა სახლის პატრონი ექვს, ცხრა და თერსმეტ საათზე, ვინც უსაქმოდ ნახა, უფლო ათვის ვენახში გავგანა საშუალოდ და შესსეფრის კიბას შეიკარა, როცა დაღამდა, ვენახის პატრონმა დაუძახა ეზოსმოდგარს და უთხრა: მოუხმე მუშებს და უფლავს მივიცე კიბის ფული, ოღონდ უყანასკნელით დილიდ და პირველით დაშთავრეო, 11 საათზე მოსულმა დრაკანმა მილო, ისიც მოსული ეგონათ, რაკი ადრე მოვდილი, მეტ ფულს მივიღებთ, მაგრამ მათაც თითო დრაკანი ერგათ, იწინებს ეს პირველებმა და ვენახში პატრონს შესწავლეს; უყანასკნელ მოსულნი სულ ერთ საათს ვისუაბდნენ და ისინი ჩვენ გავვითანბარე, ვინც მთელი დღე ვიმუშავეთ, ისიცე და მათა ვადავიბანეთო, ვენახის პატრონმა მიუცო ერთ-ერთ მათგანს: მე არ მიწუნებინებია შენთვის, მე ხომ მხოლოდ ერთი დრაკანი შეგებარდი მიიღე შენი და წადი“.

მათეს სახარების ამ იგავს 11 საუკუნის საეკლესიო მოღვაწე ჰილარიუსს სპეტაციული ასე განმარტავდა:

კაცობრიობას იმდენჯერ მისცა ღმერთმა აღთქმა, რამდენჯერაც ვენახის პატრონი გამოვი-

და მუშების დასაქირავებლად პირველი საათი ნიშნავს წოხსადმი მიცემულ აღთქმას, შესაძენ— ახარამისადმი. შეეცხენ — მოსხსადმი, მეტყუარ — დაუთოსა და წინასწარმეტყუალებისადმი. მეუბრთმეტყე კი გვაუწყებს ქრისტეს მოკლენებას, ჰილარიუსს ჰიკეტაქიელის აზრით. საწერარს არსებობის დრო უნდა დაიღოს 12 ნაწილად, შესაბამისად დღის 12 საათისა. თითოეული ნაწილი კი 500 წედს შეესაბამება. ამრავად, სამ წერარს არსებობა ამ წელიადრაცხვით ითვლიან 6.000 წედს (500 X 12 = 6.000); 25 რაკი სახარების იგავში მეთერთმეტე საათი აღნიშნავს ქრისტეს მოკლენებას. მაშინ, ჰილარიუსის თანახმად, ენის დაბადებულა 5600 წედს (500 X 11 = 5.500). ქართული წელიადრაცხვით კი ქრისტემდე საწერარო არსებობდა 5604 წელიწადს 5604 კი სწორედ 114-ით აღემატება ჰილარიუსის გამოანგარიშებულ თარიღს (5604 - 5500 = 104). თუ ასეა, მაშინ ასოთხი ქრისტემდეად გულისხმობს ენახის პატრონის იგავს. იგავი კი დაქირავებულთა და უკანასკნელთა აღწევების გვიპირდება. უკანასკნელი პირველი იქნებოაო, გვანუგეშებს იგი. „ქებაჲ“ ს ავტორიც ხომ ამას ამბობს: მართალია, დამცირებული და დაიწყებულა ქართული ენა, მაგრამ პირველი იქნება. მეორედ მოსვლის ეამს ღმერთი ამ ენით იბეტყუალებს. ე. ი. ქართულიც უკანასკნელიდან პირველი ვაზდება. ამას ისიც უნდა დაუფიქროთ. რომ ჰილარიუსის აზრით, იგავში მოხსენებული უკანასკნელი, რომელიც პირველი შეიქმნება, ქრისტეა. მიწის თანახმად კი დაწერებული ქართული პირველი იმიტომ ვაზდება, რომ იგი (ქართული) ქრისტეს ენასა...

ასე მუშავდება... ერთობილი საქართველოს აღდგენის პერიოდში. ერთიანი და ხაერთი აზრი ქართული ენის დგომებრივი ბუნების შესახებ. ეს იდეა კი უკვლავ სრულად გამოხატულია მიწით „ქებაჲ და დიდებაჲ ქართულის ენისაჲ“²⁴

ამგვარად, ერთის მხრივ, მე მიმაჩნია, რომ ახლა საბოლოოდ დადგენილია თხზულების „ქებაჲ ქართულისა ენისაჲ“-ს ტექსტი. ერთაერთები დეაწლი ამ საქმეში კ. ანგაროყვას მიუძღვის.

მეორეს მხრივ, რაც შეეხება თხზულების შინაარსს, მის საყმაოდ რთულ სიმბოლურ მნიშვნელობას, ვფიქრობ ზუსტად აქვს ანოცნობილი იყავი პირაქებს. კვლევამ ცხადყო, რომ „ქებაჲ ქართულისა ენისაჲ“ ერთ-ერთი უბრწყინველესი ძეგლია ძველი ქართული მწერლობისა, ხოლო თხზულების ავტორი დიდი შთაგონების მქონე მოაზროვნე გამოაქვეყნელი, ფრიად განსწავლული პიროვნება და ქრისტიანული ღვთისმეტყველების უბადლო მკოდნა. თხზულება ქრისტიანული მსოფლმხედველური შინაარსით არის აღბეჭდილი, ხოლო თხზულების „სისილოვან“ სიმბოლოებს საიდუმლო ქრისტიანული მნიშვნელობა აქვთ.

მიუხედავად ამისა, ვფიქრობ, ახლა ჩვენს უხილავი კავშირი ერთის მხრივ ქართული მთავრული ანბანის საიდუმლოსა და მეორეს მხრივ თხზულების იმ „უკველდ საიდუმლოს“ შორის, რომელიც ქართულ „ენასა შინა დამარხულ არს“.

უპირველეს უკვლისა, იმ ნაწს, თხზულებაში ქართული ენა და ქართული დამწერლობა გაიგავებულა. ამიტომ, ის რაც ნათქვამია ქართული ენის შესახებ, თანახმად უნდა ეხებოდეს ქართულ დამწერლობასაც. რაკი „უკველი საიდუმლოა ქართულ ენასა შინა დამარხულ არს“, იგულისხმება, რომ უკველი საიდუმლო ქართულ ანბანშია დამარხული და ამ უკველ საიდუმლო ქართული ანბანის ასო-ნიშანი „წილი“ აუხადებს:

„დამარხულ არს ენაჲ ქართული...“ ამბობს თხზულების ავტორი ქართული ენის შესახებ, რათა მეორედ მოსვლის ეამს ქრისტე ღმერთმა ქართული ენით განიყოფოს კაცობრიობა.

რატომ ენიშნება ასეთი უპირატესობა ქართულ ენას სხვა ენათა შორის? იმიტომ რომ:

„უკველი საიდუმლოა ამას ენასა შინა დამარხულ არს“... უკველი საიდუმლო კი ქართულ ანბანშია დამარხული:

„და ესე უკველი, რომელი წერად არს, შოწანედ წარმოგიფარა“

ასოდ ესე „წილი“ ანბანისაჲ“.

ამიტომ, ქებაჲ ქართულისა ენისაჲ“ ერთდროულად არის ქებაჲ ქართული ანბანისა, რაკი ქართული ენა ქართული დამწერლობის ენა.

ქართული ენა და ქართული ანბანი თხზულებაში განუყოფელი ცნებაჲ ქართული ენა, ვითარცა ლაზარე სახარებისა, ქრისტე ღმერთმა მკვდრეთით აღადგინა, ხოლო ახალმან წინდა ნიშნ და ჰელენე დედოფალმან ქართული ენა ქრისტეს მცემებას აზარებ. ამიტომაც არის ქართული ენა იმიტომადან:

„შემკვლელი და ეტრთხეული სახელითა უფლისა, საბათა“...

ცხადია, ქართულ ენასთან ერთად, ქართული ანბანიც არსებობდა, ქრისტემ იგი მკვდრეთით აღადგინა. ქრისტეს მცემებას უწიაოა, უფლის სახელით შეიგყო და იურთხა და შით უკვადებაჲ მოიპოვა.

საგულისხმოა, თხზულების ავტორისათვის უცილობელია, რომ ქართული დამწერლობა — ქართული ანბანი იმთავითვე არსებულა, უკველ საიდუმლო ამ ანბანში უკველად დამარხული იგი ქრისტეანულ ხანაში არ შექმნილა, არამედ ნხოლოდ და მხოლოდ შეიგყო და იურთხა სახელითა უფლისათა.

ამგვარად, „ქებაჲ ქართულისა ენისაჲ“, მე-მ საუკუნის დამდეგის ქართული თხზულება, ადასტურებს იმ ფაქტს, რომ ქართული ანბანი ქრისტიანულ ხანაში არ შექმნილა და იგი უფრო ძველი წარმოშობისა.

ქართული ენისა და ქართული ანბანის განდიდებისას, თხზულების ავტორი ქრისტიანულ მისტიკას იწვევლებს. თხზულება თვითმდებლობადაა დაწერილი. ამავე დროს, ურველივე ერთ მიზანს ემსახურება: გააღვივოს ქართველი თვითშეგნება და განამტკიცოს ქრისტიანული მსოფლმხედველობა. თხზულების ავტორი, ცხადია, რელიგიური ისტორიულ ვითარებას ითვალისწინებს, რაკი არაბთა მძლავრობას საქართველოში ქართული ეროვნული შეგნება და ქართული ქრისტიანული მსოფლმხედველობა უპირისპირდება.

„ქებაჲ ქართულისა ენისაჲ“ ეპოქალური მნიშვნელობის ძეგლია. თხზულება, მართალია, არაბთა მატონობის ხანაში იწერება, მაგრამ გამსჭვალულია იმდროს და აღდგებილია ამ რწმენით, რომ მოახლოვებულია ეპი ქვეყნის სულიერი და ეროვნული აღორძინებისა. ქვეყნის სულიერ აღორძინებას კი ქრისტიანული იდეოლოგია ემსახურება. ქართული ქრისტიანობა საქართველოს პოლიტიკურ-კულტურული ერთიანობის იდეოლოგიაა. ამიტომ, იქნებ საიმედოოდ აუცილებელიც იყო ქართული ენა და ქართული ანბანი ქრისტიანული იდეოლოგიის სამოსელში გაეხვიათ.

მე-9 საუკუნის დამდეგს ქართული ეროვნული ერთიანობის იდეას ქართული ქრისტიანობა ახორციელებს. სწორედ ამ ხანაში მოხდა მირონის კურთხევის განწესება ქართულში, ზოლო თვით ქვეყანა ქართლისა — საქართველო. ამ დროს, ქართული ქრისტიანული ღვთისმსახურების ქვეყნად იწოდება. გიორგი მტკრულე სწორედ ამ ეპოქის საქართველოს გულისხმობს, როცა აცხადებს:

„ქართლად ფრიადი ქვეყანაჲ აღირცხების, რამელხაცა შინა ქართულითა ენითა ეპი შეიწირვის და ლცკვამ უოველი ადგრილდების“.

ცხადია, რაკი საქართველოს ერთიანი სახელმწიფო ქვრ არ არსებობს, ქართული ენა და ქართული ქრისტიანული ღვთისმსახურება საქართველოს ერთიანობისა და ეროვნული ერთობის გამოწვევადღია. ამიტომ საყარადღებელია, რომ თხზულება ამ ხანაში — მე-9 საუკუნის დამდეგს უნდა შექმნილიყო ქართული ენისა და ქართული ანბანის ქრისტიანული სადიდებელი, და სწორედ ამ ხანაში, „ეპითა სიავის“ ხანაში „მდაბად და დაწუნებულ“ ქართულ ენას მესიას „მეორედ მოსვლისა“ და განეთიხვის დღის წინასწარმეტყველური საიდუმლო მნიშვნელობა მიაჩქებს.

ქართული ასომთავრული დამწერლობის კვლევის შედეგად გამოიჩქვა, რომ ქართული ანბანი წარმართული ეპოქის ძეგლია, სადაც წარმართული დმრთები სხედან და წარმართული დმრთობა განაგებენ. მე-9 საუკუნის დამდეგს „ქებაჲ“ ავტორმა აცის, რომ ქართული ანბანი ქრისტიანულ ხანაში არ შექმნილა და იგი

წარმართული ეპოქის ძეგლია. რატომღაც ანუ თხზულების ავტორი წარმართულ თხზულებას ძეგლს — ქართულ ანბანს მისტიკურ-ქრისტიანულ საიდუმლო მნიშვნელობას?

ქრისტიანული იდეოლოგიური კონცეფციით ეს სავსებით გამართლებულია. ოდესა ქართული ანბანი წარმართული ხანის ძეგლია, მიუხედავად ამისა, ურველი ქრისტიანული საიდუმლო ამათათვე ამ ანბანში უნდა ურფილიყო დამარხული.

საერთოდ ასეთია ქრისტიანული მსოფლმხედველობრივი მრწამსი. გვიხსენოთ: თვით ქვეყანა ქართლისა — საქართველო ამათათვე ქრისტიანული ღვთისმსახურების ქვეყნად ურფილია დამკმული. ქართლის მოქცევის მეშატაწე წრის:

„ქეშმარიად, პირველითგანვე დამარხულ არს ქვეყანა ესე ქართლისა ღმრთისაგან. მსახურად თვისად...“

ამგვრად, „ქებაჲ ქართულისა ენისაჲ“ მე-9 საუკუნის დამდეგის ქართული ქრისტიანული თხზულება და ამდენად ქართული ენისა და ქართული ანბანის ქრისტიანული სადიდებელია.

მიუხედავად ამისა, ერთი საკითხი მაინც გასატკევაია:

ნუთუ ესოდენ ღირსშენაწიშნავი თხზულება — „ქებაჲ ქართულისა ენისაჲ“ უსაფუძვლო და უნადაგო განდიდება ქართულისა ენისა? ქართული ენისა და ქართული ანბანის მისტიკურ განდიდებასა და სადიდებელს რამე საფუძველი უთუოდ უნდა ჰქონოდა. ახლა, ქართული ასომთავრული დამწერლობის რაობის ამოცნობის შემდეგში, შეიძლება ითქვას, თხზულების ავტორს ასეთი საფუძველი მართლაც ჰქონია.

ქართული ასომთავრული დამწერლობის კვლევამ ცხადყო, რომ ქართული ასომთავრული ანბანი ქართველ ქურუმთა საიდუმლო დამწერლობა იყო. ზოლო ანბანში ქართველ ქურუმთა მათემატიკური, ასტრონომიული, ელემენტარული და ღვთისმეტყველური საიდუმლო ცოდნა ურფილია დამარხული.

ამ ვითარების გათვალისწინების შემდეგომ უყვე გასაგებია თხზულების ავტორის განცხადება: „უოველი საიდუმლოა ამას ენსა შინა დამარხული არს“...

მე-9 საუკუნის დამდეგს გამოამქმული ეს აზრი უსაფუძვლო და ლიტონი განცხადება არ უოფილა. მითუმეტეს, როგორც შემოთ აღინიშნა, თხზულების ავტორმა უთუოდ იცის, რომ ქართული ანბანი ირა ქრისტიანული. არამედ წარმართული ეპოქის ძეგლია. ოღონდ წარმართული ურველი საიდუმლოს წილ, თხზულების ავტორი ქართულ ანბანში ქრისტიანულ საიდუმლოს დებს და მით ქართული ანბანის ქრისტიანულ საიდუმლო ვერსიას სქმნის.

იგივე შეიძლება ქოქვას თხზულებაში „წილი“ ასო-ნიშნის განდიდების შესახებ. არც ეს განდიდება უსაფუძვლო. ქართული ასომთავ-

რული დამწერლობის კვლევის შედეგად გამოიკვია, რომ „წილ“-ში დამარბული უკვეა უმნიშვნელოვანენი საიდუმლო ქართული ანბანისა. ამის შემდგომ უნიდაგო აღარა ჩანს „წილ“-ს ან-ნიშნის ქებეთა-ქება თხზულებაში.

ესე უკველი, რომელი წერად არს, მოწამედ წარმოვითხარ ასოჲ ესე „წილი“ ანბანისაჲ.

ქართულ ასომთავრულ ანბანში, როგორც ჰკითხველმა უკვე იცის, „წილი“ ასო-ნიშნის საიდუმლო რიცხვითი მნიშვნელობა არის 4; კვლევამ ცხადყო, რომ „წილი“ ქართულ ანბანში რიცხვის 4-ის საიდუმლო ფორმულაა. (8 + 1 = 4).

ქართული ენის საიდუმლებში იგივე ვითარებაა, ამ თვალსაზრისით „ქებაჲ ქართულისა ენისაჲ“ რიცხვის ოთხის აპოლოგიაა. რიცხვის ოთხის აპოლოგია და 4-ის ფართული აზრი თხზულებაში „წილი“ და „დონი“ ასომთავრებით არის მინიშნებული.

ამგვარად, თხზულების ავტორის მტკიცებით, „წილი“ ასო-ნიშნის ფართული რიცხვითი მნიშვნელობა არის ოთხი. იქნება შემთხვევითი არ იყო ის ვარიანტაც, რომ თხზულების დასკვნით სტროფში, სადაც „წილი“ ასო-ნიშნის აპოლოგია გამოთქმული „წილი“ ასო-ნიშანი ოთხეტი შეორდება:

„და ესე უკველი რომელი წერად არს, მოწამედ წარმოვითხარ ასოჲ ესე წილი ანბანისაჲ“.

რაც შეეხება „დონ“-ს, მისი რიცხვითი მნიშვნელობა თავისთავად ოთხია და ამას რაიმე მტკიცება აღარ სჭირდება. თხზულებაში „დონ“-ის შესახებ არაფერია თქმული, მაგრამ თხზულების ვერსიფიკატორული სტრუქტურა თავიდან ბოლომდე აგებულია „დონ“ ასო-ნიშნის თავიდა აღიტერაციის მეშვეობით. „დონ“-ს ასო-ნიშანი თითქოს განუწყვეტილად აგონებს მკითხველს რიცხვის ოთხის ფართულ აზრსა და მნიშვნელობას. „დონ“ ასო-ნიშანი სიტყვის თავად აღიტერაციად თხზულებაში 81-ეტი მოედის.

81 „დონი“ თავად აღიტერაციად და „დონ“-ს ასო-ნიშნის რიცხვითი მნიშვნელობა 4 კვლავ „წილი“ ზე ზომ არ მივითითებ?

როგორც ვიცი, „წილი“ ანბანში 81-ე ასო-ნიშნად ზის, ხოლო მისი ფართული რიცხვითი მნიშვნელობა თხზულებაში არის 4.

81 წილი — 4.

რატომ არის „წილი“-ს რიცხვითი მნიშვნელობა თხზულებაში 4? იმის გამო რომ „ქებაჲ“-ს ავტორის თქმით, „წილი“-ში ოთხი დღე და ოთხისა დღისა მკვდარი იგულისხმება:

„...ქართულსა ხოლო... წილი“ ზის, რომელ ასოა არს და იტყვის უკვლად ოთხ ათასსა მარჯასა და ესე არს ოთხი დღეა და ოთხისა დღისა მკვდარი“.

ამ მისტიკურ თვალსაზრისის დასასაბუთებ-

ლად თხზულების ავტორი დავით წილისწამებელს უკვლეს აიწმება:

„და ოთხისა დღისა მკვდარი ამისთვის თქუა დავით წილისწამებელსაჲმან, რამეთუ ათასი წილი ვითარცა ერთი დღეა“.

რაც ათასი წილი ერთი დღეა. „წილი“-ს რიცხვითი მნიშვნელობა 4.000, ოთხი დღე იქნება. ხანაძრებაში ოთხი დღის მკვდარი ქრისტეს მემკობარი ღაზარეა. ქართულ ენას კი ხანაძრებაში ღაზარე ჰქვია. პავლე ინგოროვცა წერს:

ქართული ენა ეს არის ახალი ღაზარე ენათა შორის, რომელიც მკვდრებით აღდგება მეოთხე დღეს“.²⁵

აქ ანგარიშგასაწევია ის გარემოება, რომ „წილი“ ერთ შემთხვევაში ამბობს ოთხ დღეს, ხოლო მეორე შემთხვევაში ოთხისა დღისა მკვდარს. სწორედ ეს საგულისხმო ვითარება აქვს გათვალისწინებული აკაკი ბაქრაძის. მკვლევარი წერს:

„რა აზრი აქვს ოთხს და რაღა მანიცდამანც მეოთხე დღეს აღდგა ღაზარე? საქმე ის ვახლავთ, რომ მესამე დღე ქრისტეს აღდგომის დღეა, ხოლო მეოთხე დღე იმათი. ვინც ნათლისღებით უფალთან არის დაფლული... მესამე დღეს აღორძინებული ღმერთი მეოთხე დღეს აღადგენს მართალთა და მოაწმუნეთა“.²⁶

სწორედ ნათლისღებით უფალთან დაფლული ქართული ენა იგულისხმება თხზულების შემდეგ სიტყვაში:

„და ესე არს ოთხი დღეა, და ოთხისა დღისა მკვდარი, ამისთვის მისთანავე დაფლული სიკვდილითა ნათლისღებისა მისისათა“.

აკაკი ბაქრაძე წერს: „ნათლისღების საიდუმლოს პავლე მოციქული ასე განმარტავს: ანუ არა უწყითა, რამეთუ რომელთა ესე ნათელ-ვიდუო ქრისტე იებსოს მიერ, სიკვდილისა მისისა მიმართ ნათელ ვიდეთ და თანდავდუდენეთ მას ნათლისღებითა მით სიკვდილისა მისისა“.²⁷

ამგვარად, „წილი“-ს თხზულების ავტორის თქმით, ოთხი დღის საიდუმლოს გვიძებებს: მესამე დღე ქრისტეს აღდგომის დღეა, ხოლო მეოთხე დღე იმათი. ვინც ნათლისღებით უფალთან არის დაფლული: 8 — 1.

თუ ახლა ქართული ანბანის ასო „წილი“-ს რიგით სათვალავსა და ანბანური სათვალავის ფართულ მნიშვნელობას გავხსენებთ: 81 წილი — 4, უნდა ვიფიქროთ, რომ „წილი“-ს რიცხვითი სათვალავი თხზულების ავტორი ოთხი დღის საიდუმლო მნიშვნელობას ანიჭებს: 8 + 1, სადაც მესამე დღე ქრისტეს აღდგომის დღეა, ხოლო მეოთხე დღე იმათი, ვინც ნათლისღებით უფალთან არის დაფლული. რაც შეეხება „წილი“-ს ანბანურ სათვალავს, თხზულების ავტორი მას ოთხი დღის მკვდარის საიდუმლო მნიშვნელობას უნდა ანიჭებდეს.

ამიტომ თხზულების მიხედვით „წილი“-ს რიცხვული მნიშვნელობა ასეთი იქნება: $3 + 1 = 4$, ანუ „ესე არს ოთხი დღეა“.

და ოთხისა დღისა მკუდარი“...

თქმა აღარ უნდა, რომ „ოთხისა დღისა მკუდარი“ ქრისტეს მცვაობარი ლაზარეა. ქართულ ენას კი სახარებაში ლაზარე ჰქვია; სამი დღე მკვდრეთით აღმდგარი ქრისტის ღმერთთა;

„და მოკლან იგი იესო ქრისტე და მესამე დღესა აღდგეს, რამეთუ ქრისტე აღდგა მკუდრეთით, აღარა მოკუდეს, და სიკუდილი მის ზედა არღარა უფლობდეს“.

მეოთხე დღე ქართული ენის აღდგომის დღეა; „და ესე ენაა“

მძინარე არს დღესამომდგე“.

მაგრამ „ქართული ენის აღორძინების დღეს დღეება, ოღონდ მოპოვებით უნდა ველოდეთ ამ დროს და არ უნდა დავთვაწყოთ, რომ ღმერთისათვის ე. ი. მარადისობისათვის ათასი წელი ერთი დღეა“. (აკაკი ბაკრაძე).

მკითხველისათვის უკვე ცნობილია, რომ ძვ. წ. მე-5 საუკუნის ქართულ წერილობით ძეგლში — ქართულ ასომთავრულ ანბანში „წილი“ ასო-ნიშნის საიდუმლო რიცხვული განტოლება აღმოჩნდა: $3 + 1 = 4$. ამ საიდუმლო რიცხვული განტოლების მნიშვნელობა ქართულ ასომთავრულ ანბანში უკვე გამოაკვეთილია.

ახლა, „წილი“ ასო-ნიშნის იგივე საიდუმლო რიცხვით მნიშვნელობას: $3 + 1 = 4$ ქართული ენის სადღეებელიც გავცხადებ. ოღონდ „წილი“ — ასო-ნიშნის ერთიდაიგივე რიცხვულ ფორმულას ქართულ ანბანსა და ქართული ენის სადღეებელში სხვადასხვა შინაარსული მნიშვნელობა აქვს.

ხომ არ ვითქვით, რომ თხზულების ავტორი ასო-ნიშან „წილი“-ს, ძველი წარმართული საიდუმლო მნიშვნელობის წილ, აწ უკვე ახალ, ქრისტიანულ საიდუმლო მნიშვნელობას ანიჭებს და მით „წილი“ ასო-ნიშნის ახალ, საიდუმლო ქრისტიანულ ვერსიას ქმნის.

თუ ეს მართლაც ასეა, ზოგიერთთათვის, აბ. წ. მე-5 საუკუნის დამდეგს, ცნობილი უნდა უოფილყო „წილი“ — ასო-ნიშნის საიდუმლო მნიშვნელობა ქართულ ანბანში. მოთუშეტეს, თუ თავის თხზულებაში „ქება“-ს ავტორი „წილი“ ასო-ნიშნის წარმართულ ანბანურ მნიშვნელობას იოვალისწინებს და „წილი“ ასო-ნიშნის იგივე წარმართულ-რიცხვული ფორმულით სარგებლობს, რათა მისი მეშვეობით ახალი ქრისტიანული საიდუმლო გაეცხადოს, ასეუ შემთხვევაში, „ქებაა ქართულისა ენისაჲ“ ისეთი თხზულებაა. რომელიც წარმართული ქართული კულტურისა და ქრისტიანული ქართული კულტურის ერთიანობაზე მეტყველებს. ძველი წარმართული შინაარსი ქართული ანბანისა თხზულებაში დაიწვებული არ არის. უნდა ვითქვით, რომ იგი შენახულია, რაკი თხზულების ავტორის

თქმით, „უოველი საიდუმლოა მისი მნიშვნელობა და მარტულ არს“.

ძველი წარმართული და ახალი — ქრისტიანული კულტურის ერთიანობის თვალსაზრისით „ქებაა ქართულისა ენისაჲ“ უთუოდ საგულწინაში ძველია ძველი ქართული მწერლობისა.

საერთოდ უნდა ითქვას, რომ ქრისტიანულ ქართულ კულტურას წარმართული ქართული კულტურული მონაკობები არ უარყუვია და დავიწყებას არ მივცია, არამედ ზოგ შემთხვევაში ხელუხლებლიც დაიცვა და აითვისა (ქართული დამწერლობა, ქართული მუსიკალური ნოტაცია), ხოლო სხვა შემთხვევაში ახალ, ქრისტიანულ მოძღვრებას მიუხადავა ან ქრისტიანობისათვის მისაღებ ფორმებში გარდაქმნა.

ამ უდასანკელი ქმედების შესენისწინავე მაგალითია ქართული ქრისტიანული წილთაღრიცხვა: ქართული დასახამითგანი და ქართული ქორონიკონი კვლევამ ცხადყო, რომ ქრისტიანული ქართული წილთაღრიცხვა შემუშავებულია ქართული ეროვნული წილთაღრიცხვის საფუძველზე. როგორც გამოირკვა, ქართული ეროვნული წილთაღრიცხვის გამოსავალი თარიღია ძვ. წ. 284 წელი ანუ პირველი წელი საუკველთაო სახელმწიფო ქართული ენისა და სრულიად სახელმწიფო ქართული მწიგნობრობის შემოღებისა.

ამრიგად, ქართული ენისა და ქართული დამწერლობის შემოღების თარიღი ერთდროულად ქართული წარმართული წილთაღრიცხვის დასახამიცაა. გარდა ამისა, ქართულ წარმართულ წილთაღრიცხვისა და ქართულ დამწერლობას შორის განუყოფელი ურთიერთ კავშირია, რაკი ქართული წარმართული წილთაღრიცხვა ქართული ანბანის კალენდარული სისტემის საფუძველზე იყო აგებული.

როგორც უკვე ითქვა, ქართულმა ქრისტიანობამ წარმართული ქართული წილთაღრიცხვა ქრისტიანულ ქართულ წილთაღრიცხვად გარდაქმნა. ამ გარდაქმნის შედეგად, ქართული ეროვნული წილთაღრიცხვის დასახამი თარიღი — ძვ. წ. 284 წელი ქართული ქრისტიანული ქრონოლოგიის ფარულ ამოსავალ საწინ თარიღად იქცა. ქრისტიანული ქართული დასახამითგანი და ქრისტიანული ქართული ქორონიკონი ქართული ენისა და ქართული დამწერლობის შემოღების საწინ თარიღზე და შესახამისად წარმართული ქართული ქრონოლოგიის დასახამის თარიღზე აგო. სწორედ ამის გამო აღემატება ქართული ქრისტიანული წილთაღრიცხვა ნებისმიერ სხვა ქრისტიანულ წილთაღრიცხვას 118, 104 თუ 112 წელით.

ახლა კვლავ ჰქვინ თხზულებას — „ქებაა ქართულისა ენისაჲ“-ს თუ დავუბრუნდებით, სწორედ ეს ქართული წილთაღრიცხვის მეტობა მიაჩნია თხზულების ავტორს ქართული ენის უდიდეს ღირსებად და უპირატესობად სხვა ენებთან შედარებით. ქართული წილთაღრიცხვის

მეტობას თხზულების ავტორი უდიდეს მნიშვნე-
ლობას ანიჭებს, რაჟი ქრისტეს მეორედ მოსვ-
ლის დრო-ჲმს ქართული ენა ქართული წილთ-
აღრიცხვით ეგებება:

8. და ესე ენაჲ (ქართული)
შემკული და კურთხეული სახელითა
უფლისასათა...

მოელის დღესა მას მეორედ მოსლვასა
უფლისასა.

9. და სასწაულად ესე აქუს;
ას-ოთხი წელი
უშტებას მოსლვითგან ვიდრე
დღესამომდე...

გავიხსენოთ. რას ამბობს პაველ ინგროსოვა
თხზულების ავტორის თვალსაზრისის შესახებ
ქართული წილთაღრიცხვის თაობაზე:

„ავტორი ამ ძველისა ქართული წილთაღრი-
ცხვის მეტობას მიიჩნევს პროვინციულიადაა
მოკლენად. იგი მას მისტაურ განმარტებას აძ-
ლევს, რომ ამ მეტობის მიხედვითაც მტკიცედ-
ბაო ქართულის უპირატესობა სხვათა ენათა წი-
ნაში“.

პაველ ინგროსოვა უფროდ მართალია, მაგრამ
არც მას, არც ალექსანდრე ცაგარენსა და კორ-
ნელი კეკელიძეს არ უცდიათ განმარტაობ, თუ
რატომ არის ქართული წილთაღრიცხვის მეტო-
ბა ქართული ენის უპირატესობის ნიშანი.

ამიტომ აჟაკი ზაქარაძემ სრულიად სამართლი-
ანად და კონკრეტულად თქვა:

„დაუწვიათ, რომ ქართული წილთაღრიცხვა
მართლაც აღემატება რომელიმე წილთაღრიცხ-
ვას... მეტი რა, რას ნიშნავს ეს, რატომ არის
იგი ქართული ენის უპირატესობის ნიშანი, ქა-
რავმულად რას გვეუბნება ეს ფაქტი? პასუხი
არ ჩანს“.

უფიქრობ, ახლა, ქართული წილთაღრიცხვის
რეობის გამოკრვევის შემდგომ ამისი პასუხიც
მოგვეპოვება:

რაჟი „ყოველი საიდუმლოჲ ამას ენასა შინა
დამარხულ არს“, ქართული ქრისტიანული
წილთაღრიცხვაჲ, ქართულ ენაში — ქართულ
ანბანშია დამარხული, ზოლო ამისი დამარხი-
ცებელია ქართული ანბანის ასო-ნიშანი „წი-
ლი“. ამას ზომ თავად თხზულება გვეუბნება,
რომ „ენაჲ ქართული“.

8. ...მოელის დღესა მას მეორედ მოსლვასა
უფლისასა

9. და სასწაულად ესე აქუს; (სასწაულად ე. ი.
ნიშნად).

ას-ოთხი წელი

უშტებას სხვათა ენათა
ქრისტებას მოსლვითგან ვიდრე
დღესამომდე.

10. და ესე უკველი,
რომელი წერილ არს,
მოწამედ წარმოგითხარ
ახლა ესე „წილი“ ანბანისაჲ.
უფიქრობ, თხზულების ამ სტრაქონებში შე-

ფარულად ნაგულისხმეია ის, რაც უკვე
ვე ითქვა ქართული ენისა და ქართული წილთ-
აღრიცხვის შესახებ. ქრისტიანულ ქართულ
წილთაღრიცხვას წარმართობის დროინდელი სა-
თავე აქვს და ამიტომ უძველესია ვეძელა სხვა
ქრისტიანულ წილთაღრიცხვებს შორის. არცერთ
სხვა ქრისტიანულ წილთაღრიცხვას წინარედ
ქრისტიანული საფუძვლები არ ვაჩინა;

ქრისტიანული ქართული კონოლოგიის ამო-
სავალი საწესის თარღლია ქართული ენისა და
ქართული დამწერლობის შემოღების თარღლი.
ე. ი. ქართულ ენასა და ქართულ ქრისტიანულ
წილთაღრიცხვას შორის უშუალო ფრთხირობა
კავშირია, არცერთი სხვა ქრისტიანული წილთ-
აღრიცხვა ენასა და დამწერლობას არ უკავშირ-
დება.

ქრისტიანული ქართული წილთაღრიცხვის სა-
იდუმლო თვით ქართული ენის, ქართული ანბან-
ის კალენდარულ სისტემაშია დამარხული. არც-
ერთ სხვა ქრისტიანულ დამწერლობაში წილთ-
აღრიცხვის კალენდარული სისტემა არ დისტურ-
დება.

ქართული ანბანის კალენდარული სისტემის
წელიწადის ზანტრღოვობას კი, როგორც უკვე
გამოიჩქვა, ქართული ანბანის ასო „წილი“ ან-
გარიშობს. მკითხველს მოვგაგონებ. ასო-ნიშან
„წილი“-ს გეოზებით ქართული ანბანის კალენდარ-
ული სისტემა შის უმარავი წელიწადის კალენ-
დარული სისტემაჲ. მკითხველს, ამ კალენდარულ-
ის სისტემის რაობაც შეიძლება მოვგაგონოთ.
ქართული ანბანის ანალიზმა ცხადდო, რომ ქარ-
თული ანბანის შის უმარავი წელიწადის კალენ-
დარულ სისტემას „წილი“ და „დონი“ ასო-ნი-
შნები ამორციელებენ. ეს კალენდარული სისტე-
მა „წილი“ და „დონი“ ასო-ნიშნების 4-წლიანი
და 124 + 4 წლიანი კალენდარული ცყოლებით
ზორციელდება. „წილი“-ს ოთხწლიანი კალენდარ-
ული ფორმულაჲ: $8-1=4$ ე. ი. „წილით“
უკველ ოთხწლიელში ერთი წაჟიანი წილიწადი
იანგარიშება.

„წილი“-ს 124 + 4 წლიანი კალენდარული
ფორმულაჲ: 81. წილი — 4. ამ ფორმულით
„წილი“ 81 წაჟიანი წილიწადსა და უნაჟო 4 წლი-
ულს ანგარიშობს ე. ი. $81 \times 4 = 124 + 4$.

„დონი“ — ასო-ნიშნის 4 წლიანი და 124 + 4
წლიანი კალენდარული ცყოლები აგრეთვე
„დონი“ ასო-ნიშნის რიცხვით მნიშვნელობებშია
დამარხული: 4. დონ — 4. სადაც „დ“ ასო-ნი-
შანი შის იდეოგრაფიული ნიშანია. ზოლო
„დონ“ სახედდება რიცხვის აღმნიშვნელია:
 $4 + 0 = 4$, ე. ი. $4 + 70 = 30 = 124$. ამიტომ შის
ნიშანი ქართულ ანბანში 4. და 124 + 4 კალენ-
დარულ 4-წლიან და 124 + 4 წლიან ცყოლებს
ანგარიშობს.

ქართული ანბანის შის უმარავი წელიწადის
ეს კალენდარული სისტემა დაედო საფუძვლად
ქართული ეროვნული წილთაღრიცხვის შემოღ-
ბას ძვ. წ. 264 წელს, რამაც თავის მხრივ მოვე-

ცა ის 104-წილანი განსხვავება, რომელიც ქართულ და დასავლურ ქრისტიანულ წელთაღრიცხვებს შორის არსებობს.

ამგ შგონია, თხზულებაში ქართული ანბანის ეს საიდუმლო უნდა იფიქსირებოდეს; თხზულების „წილი“ და თხზულების „დონი“ თავადი ალტერაცია ამასვე უნდა შეტყვევებდეს.

თუ ეს მართლაც ასეა, თხზულების შინაარსიც საბოლოოდ გასაგებია.

„ქებაა ქართულისა ენისა“ უფროდ ის ძეგლია, რომელმაც ქართული ანბანის საიდუმლო მისი შექმნიდან 1200 წლის შემდეგ შეფარუ-

ლად გაგვიცხადა. მას შემდეგ კი 1200 წელიწადმა გაწვლო.

1885 წელს ქართული ანბანის არსებობის 2.400 წლისთავი სრულდებოდა. თუ დღეს ამის უფლება გვაქვს გავაცხადოთ, რომ ქართული ანბანის საიდუმლოს საბოლოოდ აებოდა ფარდა, მის ქებათა-ქებას ისევ უკეთ ვერ იტყვის კაცი, როგორც ამ 1200 წლის წინათ უკეთ იტყვა:

„უოველი საიდუმლოა ამას ენასა შინა დამარხულ არს“.

შენიშვნები:

1. კეკელიძე. ქართული ლიტერატურის ისტორია. ტომი პირველი — ძველი შწერლობა. თბილისი. 1960 წ. გვ. 167.
2. ქ. კეკელიძე იქვე. გვ. 167.
3. პავლე ინგოროყვა. გიორგი შერხელე. 1954 წ. გვ. 751-752; თხზულებანი ტ. III. 1965 წ. გვ. 208-215.
4. პავლე ინგოროყვა. გიორგი შერხელე. 1954 წ. გვ. 751-752; თხზულებანი, ტ. III, 1965 წ. გვ. 208-215.
5. პ. ინგოროყვა. გიორგი შერხელე. 1954 წ. გვ. 753;
6. პ. ინგოროყვა. თხზულებანი. ტომი III. 1965 წ. გვ. 215.
7. პავლე ინგოროყვა. თხზულებათა კრებული. ტომი IV. 1978 წ. გვ. 402-406.
8. აყაი ბაქრაძე. კრიტიკული გულანი. გვ. 7, 8.
9. აყაი ბაქრაძე. კრიტიკული გულანი. თბილისი, 1977 წ. გვ. 16.
10. Православный Палестинский сборник, т. IV, вып. I, 1888, ст. 203-4; ქ. კეკელიძე ქართული ლიტერატურის ისტორია. ტ. I, 1941 წ. გვ. 147-8, პ. ინგოროყვა, თხზულებათა კრებული, ტ. III, 1965 წ. გვ. 594.
11. „კავკასიონი“, 1924 წ. № 1-2, გვ. 268.
12. ქ. კეკელიძე. ქართული ლიტერატურის ისტორია. ტომი I. 1941 წ. გვ. 147.
13. „კავკასიონი“. 1924 წ. № 1-2, გვ. 268.
14. პ. ინგოროყვა. თხზულებათა კრებული, ტომი III, 1965 წ. გვ. 595.
15. „გეორგიკა“, ტ. IV; ნაკვ. II, 1952 წ. გვ. 317.
16. იქვე, გვ. 311.
17. „სინური მრტალთავი“, 1959 წ.
18. „ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი I, 1964 წ. გვ. 83-85.
19. ფსალმუნნი, მზ. შანიძის გამოცემა, 1960 წ.
20. „კავკასიონი“, 1924 წ. № 1-2, გვ. 268.
21. Православный Палестинский сборник, т. IV, вып. I, 1888 г. стр. 204.
22. „კავკასიონი“, 1924 წ. № 1-2, გვ. 268.
23. „Богословские труды“, 1968, № 4. პროფ. ი. პოპოვის წერილი ჰილარიუს პეტაველის შესახებ.
24. აყაი ბაქრაძე, კრიტიკული გულანი. თბილისი 1977 წ. „ქებაა და დიდებაა ქართულისა ენისა“, გვ.
25. „კავკასიონი“, 1924 წ. № 1-2, გვ. 268.
26. კრიტიკული გულანი. 1977 წ. გვ. 14.
27. იქვე, გვ. 9.

თავმოკვეთილი ოსმალი

ძარბაზის მეფე დავით X-ის საბაგრაო პოლიტიკის ისტორიიდან

XVI საუკუნის დამდეგიდან იწყება ახალი ეტაპი ქართველი ხალხის დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლისა. ამ დროს საქართველო ხაზმართიდან მოექცა მამამდიანური სახელმწიფოების გაერმოცვის რკალში და მისი უფსნაარუოფნის ხაკოთი იდგა. ქართველი ხალხი უველა ხაზუალებით იყავდა თავს მომხდური შტრახაგან.

1505 წელს ქართლის მეფე კონსტანტინე II გარდაიცვალა და ტახტზე ავიდა დავით X (1505-1525 წ.წ.). ვახუშტი ბატონიშვილი ასე ახასიათებს დავით ქართლის მეფეს: „აყო ღმობიერა, ბრძოლა-შლილობათა და შფოთთა მოძულე და მოყვარე მშვიდობისა“.

ამ დროს საქართველოს საზინაო და ხაგარეო მდგომარეობა მეტად გართულდა. ფეოდალურ-ჩა საქართველოს დაშლის პროცესი კიდევ უფრო გაღრმავდა. საქართველო საბოლოოდ დაიშალა ცალკეულ სამეფო-სამთავროებად, მაგარამ ერთიანობის აღდგენისათვის ბრძოლა ამის შემდეგაც არ შეწყვეტილა. ქართლის, კახეთისა და იმერეთის მეფეები ცალ-ცალკე „ორსავე ტახტის გამაერთიანებლად“, „უოფლისა საქართველოს ტახტისა და გვირგვინის მსურობებლად“ და „მეფეთა-მეფედ“ იწოდებოდნენ და უკველი მათგანი საქართველოს გაერთიანებას ჩემულობდა.

საქართველოს პოლიტიკურ დაშლილობას დაემატა მეზობელი სახელმწიფოების გაძლიერება. 1465 წელს ოსმალეთში დაიპყრო ბიზანტიის დედაქალაქი კონსტანტინოპოლი და საბოლოოდ განადგურა ბიზანტიის იმპერია, ხოლო 1481 წელს კ — ტრაპიზონის საციისრო. ამის შემდეგ ოსმალები უფულოდ მოადგნენ საქართველოს სამხრეთ-დასავლეთიდან და ქვეყნის დაპყრობას შეუდგნენ. საქართველოს სამხრეთ-აღმოსავლეთიდანაც ახალი საზიში შტერა — სეფიანთა ირანი გაუმეობლდა. სეფიანთა შაჰები აგრძელებდნენ თავიანთ წინაპართა აგრესიულ პოლიტიკას.

ოსმალი და უზილბაში დამპყრობლები მოხერხებულად იყენებდნენ ცალკეულ სამეფო-სამთავროებად დაყოფილი ქვეყნის მმართველთა შინაურ განხეთქილებებს და კიდევ უფრო აღუფებდნენ მათ შორის კონფლიქტს. უოველივე ამის გამო, საქართველოს გაერთიანება და ქართველი ხალხის დაჩაზნვა უცხო დამპყრობელთა წინააღმდეგ საბრძოლველად დიდ დაბრკოლებას აწუდებოდა.

დავით X-ის მეფობის პირველ წლებში ქართლის სამეფო ხელისუფლება დაცხსტებული იყო. ხან იმერეთისა და ხან კახეთის მეფეები თავს ესხმოდნენ ქართლს, არხვედნენ და მის დაპყრობას ცდილობდნენ.

1509 წელს იმერეთის მეფემ ალექსანდრემ ილაშქრა ქართლში. აიღო გორის ციხე და ქართლის მიედი ჩრდილო-დასავლეთით საწილი მდ. ლიანხამდე იმერეთის სამეფოს ხელში გადავიდა. მაგარამ ამ დროს ალექსანდრემ მიიღო ცნობა, რომ იმერეთის ოსმალები შეეისვნენ ტრაპიზონის გამგებელი უფლასწული სელიმი თავისი მარბიელი ლაშქრით შეიჭრა დასავლეთ საქართველოში, აიღო ქუთაისი. გაძარცვა. ააოზრა ქვეყანა და მდიდარი ნადავლით უკან გაბრუნდა. ასეთ ვითარებაში ალექსანდრე იძულებული შეიქნა უკან გამობრუნებულყო. ამით ისარგებლა დავით X და ქართლის დაპყრობილი ნაწილი ისევ უკან დაიბრუნა.

ქართლის სამეფოს არც კახეთის მეფე „ავგიორგი“ (ასე უწოდებდნენ მამის მკლელ კახთა მეფეს) ასვენებდა. იგი თავს ესხმოდა ქართლს, ძარცვავდა და მის ხელში ჩაგდებას ღაშობდა. ერთ-ერთი თავდასხმის დროს ავეგორგი შეიპყრეს და მოაკლავიენს (1518 წ.). დაეთმა არ დაუოვნა. იმავე წელს ქართლის ლაშქარი კახეთში გაგზავნა, დაიპყრო იგი და ქართლის სამეფოს შეუერთა. ქართლის მეფე შეეცადა ხელთ ეგდო ავეგორგის მცირეწლოვანი მემკვიდრე ლევანიც და ამით საბოლოოდ შემოეშტაციებინა კახეთი. მაგარამ ხაგარეო ვი-

თარებამ სკლი შეუშალა ქვეყნის გაერთიანებას ამ გეგმას.

სწორედ ამ დროს ოსმალეთსა და სეფიანთა ირანს შორის ხანგრძლივი და სისხლისმღვრელი ომი დაიწყო, რომელიც მკაცრ შეზღუდვებშით სავაჭრულ მეტ ხანს ვაჭარდებდა. ამ ომის დროს მოქმედების ერთ-ერთი მოთავეს ახსარეზი ამირთაყასისიის ქვეყნები და კერძოდ, საქართველო იყო. ოსმალეთი, ისევე როგორც ირანი, დღევანდელი ცდლობდა ამ ქვეყნებში გაბატონებას.

ცალკეულ სამეფო-სამთავროებად დაშლილმა ქვეყანამ მომდგარ მტერთან საბრძოლველად ვერ შეხდლო გაერთიანება. პირიქით, ყოველი მეფე-მთავარი ცდილობდა ცალ-ცალკე მორიგებობდა მტერს და ჩამდენადაც ძალია შესწევდა დაეცვა თავისი ქვეყანა. სახოლოო განში ახეთში პოლიტიკამ უარყოფითი შედეგი გამოიღო და მტერს გაუადვილა თავისი მიზნის განხორციელება.

1514 წლის ზაფხულში ოსმალეთის 100 ათასანი ლაშქარი სულთან სელიმ I ხარდლობით ირანის წინააღმდეგ გაემართა. სელიმმა საქუხის გამგებელს ათახავს, რომელიც მისი მოხარკე იყო, ელჩი გაუგზავნა და ლაშქარისათვის სურსათ-სანოვაგის მიწოდება მოსთხოვა. 10 აგვისტოს ქ. სოგმენში კართველებმა სურსათ-სანოვაგე ჩაიტაცეს.

1514 წლის 28 აგვისტოს ჩაღღარაანს ველზე (სამხრეთ აზერბაიჯანი) სელიმმა ხასტიკად დაამარცხა შამ-ისმაილის ლაშქარი. ისმაილმა გაქცეული უშველა თავს. 8 სექტემბერს ოსმალეთის ლაშქარი ირანის დედაქალაქში თაჭრეზში შევიდა და ხასტიკად გამოაცხა იგი. შამ-ისმაილმა უარყო სელიმის მიერ შეთავაზებული ზავი და ოსმალების წინააღმდეგ პარტიზანული ომი დაიწყო. 15 სექტემბერს სელიმი იძულებული იყო თაჭრეზი დატოვებინა და უკან გაბრუნებულიყო. სელიმის ლაშქარი ბზაში სურსათ-სანოვაგის დიდ ნაკლავსებას განიცდიდა, რადგან მას უხდებოდა ყოვლიანების მიერ გადახდებულ ადგილობრივ გავლას. ოსმალთა ლაშქარს თავს ესპობდნენ პარტიზანული რაზმები და დიდ ზარალს აუყენებდნენ მას. სელიმმა ათახავს მშვეპახუს ელჩი გაუგზავნა და სურსათის მიწოდება მოსთხოვა. ათახავს სურსათის მიწოდებას აუცილებდა. სელიმი ომით დაიქურჩა და ხაშუბის დასარბევად ლაშქარი გაგზავნა. ასეთ ვითარებაში მშვეპახი იძულებული შეიქნა ოსმალეთის ლაშქარისათვის სურსათ-სანოვაგე მიეწოდებინა, ამით კი — ქვეყნის დარჩევს გადარჩა.

ამ ომში დავით X, კარაღის მეფე, ირანის მოკავშირე იყო. ევროპული წყაროებდან იკვრება, რომ ქართველები აქტიურ მონაწილეობას იღებდნენ ოსმალთა ლაშქარზე თავდასხმევაში. ერთ-ერთი ასეთი თავდასხმის დროს ქარ-

თველებმა 15 ათასამდე კაცი სელიმის ხელთ იგდეს 11 ზარბაზნი.

შამ-ისმაილმა გადაწყვიტა ოსმალეთის წინააღმდეგ საბრძოლველად ანტიოსმალური კოალიცია შეედგინა ოსმალეთის წინააღმდეგ კოალიციაში. საქართველოს გარდა, შევიდა ეგვიპტის სულთანი, აღზისტანისა და მარაშის გამგებლები. მოკავშირეები შეთანხმდნენ დახმარება აღმოეჩინათ ერთმანეთსათვის. თუ მათ თავს დაესხმოდა ოსმალეთის სულთანი, ამ კოალიციის შედეგის საქმეში ქართველი პოლიტიკური მესვეურები აქტიურ მონაწილეობას იღებდნენ.

ჩანს, სელიმ I-ისთვის ცნობილი ვარაუდი და მან გადასწყვიტა ზომები მიეღო ანტიოსმალური კოალიციის მონაწილეების წინააღმდეგ. სელიმმა გაილაშქრა აღზისტანისა და მარაშის წინააღმდეგ, დაიპყრო ეს სამხრობები და ოსმალეთის იმპერიას შეუერთა. 1515 წლის აგვისტოში სელიმმა ბრძანება გასცა ანატოლიაში ქარი შეეკრახათ და დიდ ვეზირს ხანას-ფაშას დაეავალა საქართველოს წინააღმდეგ ლაშქროდ მომზადება. გურჯაველი მიწეუბნის გამოც ლაშქრობა არ შედგა.

1518 წელს გარდაიცვალა ხაშუბის ათახავს მშვეპახუი და ათახავს ვახუა ვეარუვარე III (1518-1545) ქაიხობრობ-მე. ვეარუვარეს აუცამუდა ბიძაშისი (მშვეპახუს ძმა) და დაამარცხა იგი. ვეარუვარე ირანში გაიქცა და შამს დახმარება სთხოვა. შამს შეიწყნარა ვეარუვარე ათახავს და მას დახმარება აღმოეჩინა. შამ-ისმაილმა ხაშუბეში მანუჩარის წინააღმდეგ ლაშქარი გაგზავნა დიდ-სულთანს რუბლდეს სარდლობით. ირანელების დახმარებით, ვეარუვარემ მანუჩარს დაამარცხა და იგი ოსმალეთში გაიქცა.

ამ დროს სელიმ I ეგვიპტის წინააღმდეგ ლაშქროდ ემზადებოდა. 1518 წლის 28 ნოემბერს მანუჩარს დაამარცხა ჩავიდა და პარსი დად ეახლა სელიმს ბაბეში. სელიმმა მანუჩარს საათბავოს გამგებლად დანიშნის ღირსიან ეზოდა და დახმარება აღუთქვა. მან ბაიბურათის სანჯაყ-ბეგს კაზილ-ამბედ ოღლი მირზას და ისტორის ბეგს დაავალა მანუჩარისათვის სამხედრო დახმარება აღმოეჩინათ. 1517 წლის 29 აგვისტოს, კაიროში ყოფნის დროს სელიმს მოუვლდა ცნობა, რომ მირზა ბეგი და ისტორის ბეგი ვეარუვარემ დაამარცხა და მოკლა. ამრიგად, მანუჩარის ცდა, ოსმალთა დახმარებით დაემარცხებინა ვეარუვარე, მარცხით დამთავრდა.

1518 წლის თებერვალში სელიმი, ეგვიპტის დაპყრობის შემდეგ, დაბასკოში ჩავიდა. აქ მან ეახლა შამ-ისმაილის ელჩი და ზავი შეთავაზა. სელიმმა შამის წინადადება უარყო და ელჩი დააპატიმრა. მისში სელიმი დაამასკოდან აღუპროს ჩავიდა. მას გადაწყვიტული ჰქონდა მდ. ეფრატის მარცხენად მოეწყო ლაშქრობა ირანის წინააღმდეგ, მაგრამ მოულოდნელად შეუ-

ვალი თავისი გადაწყვეტილება და ევროპისაკენ იხრება პარი — იგი ადრინაოპოლისაკენ გაემართა.

შამ-ისმაილ I ურბადღებით ადევნებდა თვალს სულთან სელიმის საქმიანობას და მან სათანადო ნაბიჯები გადადგა ოსმალეთის მოსაზღვრელი თავდასხმის შესაჩერებლად. შამს განსაკუთრებით აფიქრებდა, რომ სელიმი სამხედ-საათაბაგოსა და ქართლში არ შეტრიალყო. ამიტომ იგი შეეცადა აქ თავისი გავლენის განმტკიცებას.

სამცხე-საათაბაგოსა და ქართლის დიდი სამხედრო-სტრატეგიული მნიშვნელობა ჰქონდა. ეს ქვეყნები აყვანდნენ ირანს ჩრდილო-დასავლეთიდან ოსმალეთის შეტევის დროს. ამ ქვეყნების დაპყრობის შემთხვევაში, ოსმალეთს საშუალება ეძლეოდა გაეღოაშქრა როგორც დასავლეთ-საქართველოს, ისე აღმოსავლეთ აზიურ-კავკასიის მიმართულებით. აღმოსავლეთ აზიურ-კავკასიის დაპყრობა კი მას ჩრდილოეთ კავკასიაში შეტრიახა და ირანისთვის ჩრდილოეთის მხრიდან ფარტყმის შესაძლებლობას აძლევდა.

1515 წელს შამ-თამაზ I ნახიჩევანის სახმართო ბანაკში იმყოფებოდა. აქ მან დაიბარა ათაბაგი ურარუვარ III. შამმა თავის სარდალთან დავ-სულთან რუმელისთან ერთად ქართლში გამოგზავნა ურარუვარ. დავ-სულთან რუმელს ლაშქარი სამცხე-საათაბაგოს გავლით ქართლში შემოვიდა. გური და სურამი დიკავა.

დავით X, ქართლის სამეფოს აობრებისაგან ვადაჩენის მიზნით, მორჩილება არჩია. დავითმა დავ-სულთანთან მოსადაპარკებლად თავისი შვილი რამაზი გაგზავნა. ძვირფასი ძღვნით, მოლაპარაკება წარმატებით დამთავრდა: — შეიწყნარა ძე მეფისა რამაზი პატროთა დიდითა და მისცა ნიკა დიდი და წარმოგზავნა მშვიდობითა ზავისა შეუფიქრებლად და დაიხსნა მეფემან დავით ქართლი აობრება-ტყურობისაგან.¹

შექმნილ ვითარებაში შამ-თამაზის შედარებით დიდი როლი პოლიტიკა ქართლის სამეფოს მიმართ, უპირველესად უკვლისა, აიხსნება იმით, რომ შამს სურდა ქართლის სამეფოს ოსმალეთის წინააღმდეგ მოქმად ომში მისი მოკავშირე ყოფილიყო. ვახუშტი სრულად ხამართლიანად შენიშნავს, რომ „ესე შუო ყვენმა, რამეთუ ბრძოლად მივიდოდა ბრძოტრისა, რათა არა ქართლელნი მიერთდნენ მას“.²

ქართლის სამეფოს გართულებული სავარგო მდგომარეობით ისარგებლეს ლევანის მომხრე კახელმა თავადებმა და იგი კახეთში გააშფუტეს. ამით ქართლ-კახეთის პოლიტიკურ ერთიანობას ბოლო მოეღო. დავით ქართლის მეფე ვერ შეუდგა კახეთის დაკარგვას და ლევანის წინააღმდეგ გაილაშქრა (1520 წ.). ამ კონფლიქტში საქართველოს მეფე-მთავრებმა (იმერეთის მეფე ბაგრატ III, გურიის მთავარმა მამია I, ურარუვარ III ათაბაგმა) ლევან კახთა მეფეს დოუკირეს მხარი. ისინი არ იყვნენ დიანტერისებულ ქართლის სამეფოს გაძლიერებით, რადგან

ქართლის განმტკიცება მთ სამეფო-მთავრებთან ერთად და მოუცილებლობასაც საფრთხეს წარმოადგენდა. მამია გურიელის შუამავლობით დავითი და ლევანი დაზავდნენ, საზღვრები დაადგინეს და ხელშეკრულება დადეს კეთილშეზობლობისა და საერთო მტრების წინააღმდეგ ერთობლივი ბრძოლისა: „რათა შუთ ზავი და სიყვარული თქვენს შორის, განუცხადო მათ გურიის მთავარსა მამიან, რამეთუ რაინ მტერისი ძლიერნი ვარემოს, ვითარცა ყვენი, რომელი იპყრობს ქვეყანათა“.³

ამრიგად, დავით X ქართლის მეფის ბრძოლა საქართველოს პოლიტიკური გაერთიანებისათვის მარცხით დამთავრდა. ამის მთავარი მიზეზი, როგორც ხაზინაო, ისე სავაჭრო ვითარება იყო. დავითმა „მშვიდობის მოყვარე“ მეფემ არჩია კარზე მომზადარ მტერთან ბრძოლის გამს მათა სისხლის ღირს ნაცულად ქვეყანაში მშვიდობა ყოფილიყო.

სელიმ I-ის დაპყრობითა ომების შედეგად ოსმალეთს შეუერთდა დასავლეთ სომხეთი, კურთისხანი, სირია, ლიბანი, პალესტინა, ეგვიპტე, აღიერია, ოსმალეთის დაეპოვრჩილა, აგრეთვე, მუსლიმანთა წმინდა ქალაქები — მეკა და მდინა. სელიმის დროს ოსმალეთის იმპერიის ტერიტორია თითქმის ორჯერ გაიზარდა. ამერიკიდან ოსმალეთი ფლობდა ტერიტორიებს არა მარტო ევროპისა და აზიაში, არამედ აფრიკაშიც. ოსმალეთი ზეიმს ზარს სცემდა იმდროინდელ სახელმწიფოთა მეფე-გამგებლებს.

1520 წელს მოულოდნელად გარდააცვა სელიმ I და ტახტზე ავიდა მისი შვილი სულეიმან I (1520-1566 წ.წ.). იგი იხორრიაში ცხოვრობდა ბრწყინვალესა და კანონმდებლის სახელწოდებით. მის დროს ოსმალეთის იმპერიამ თავისი ძლიერების ზენიტს მიაღწია. სულეიმანმა აგრძელებდა მამის მიერ დაწყებულ სავარგო პოლიტიკურ კურსს. (სელიმ I თავისი მეფობის ბოლო წლებში განწარხული ჰქონდა დიდი ლაშქრობა დაეწყო ევროპის სახელმწიფოების წინააღმდეგ). მიუხედავად იმისა, რომ სულეიმანმა ევროპის ქვეყნებთან ომის სამზადისობა იყო გართული. იგი ურბადღებით ადევნებდა თვალს, თუ რა ზღვებოდა აღმოსავლეთის ქვეყნებში. ევროპასთან ომის დროს დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა ოსმალეთის იმპერიის აღმოსავლეთის საზღვრების უზიარებას, რაც ხელს შეუწყობდა მის წარმატებებს ევროპის სახელმწიფოებთან ომში.

სულთნის სამეფო კარი ახალ ახალ აგენტებს გზავნიდა აღმოსავლეთის ქვეყნებში. რათა სრულად იმეორებინათ ქრონოდა იქ შექმნილი მდგომარეობის შესახებ.

თავის მხრივ შამ-ისმაილ I, მან, კარგად იყო ორიენტირებული საერთაშორისო ვითარებაში. სელიმ I-ის სიკვდილის შემდეგ მან სწორად შეაფასა მისთვის ხელსაყრელი სიტუაცია: გადაწყვიტა განმტკიცებინა თავისი პოზიციები ოს-

მადლით მოხაზდრე ქვეყნებში და მომზადებულიყო ოსმალეთის წინააღმდეგ იეროვის მისატანად, რათა დაეზრუნებინა მასთან ომში დაკარგული ქვეყნები; აგრეთვე იგი ცდილობდა ანტიოსმალური კოალიციის შექმნას და ამ მიზნით ევროპის ქვეყნებში ელჩობა გაუწავდა და მათ შეფერებს ოსმალეთის წინააღმდეგ ომიხაყენ მოუწოდებდა.

ამ დროს ქართლის სამეფოს მდგომარეობა შეტად რთული იყო. დავით X-ის ცდა ქართლის სამეფოსთან კახეთის გაერთიანებისა მარცხით დამთავრდა. როგორც ზემოთ მივთვითეთ, ამ საქმეში იმერეთის მეფემ, გურიელმა და ათაბაგმა კახეთის მეფეს, ლევანს დაუპირეს მხარი. მათ არ აძლევდა ზელს ქართლის სამეფოს გაძლიერება. პირაქით, ისინი უველაფერს აეთებდნენ ამხსათვის, რომ ქართლი დასუსტებულიყო. მათ ვერ გამოიჩინეს შორსმჭვრეტელობა, სიფრთხილად პოლიტიკაში კი არ შეეცადნენ კარგე მომდგარ მტერთან საბძროლველად ძალების გაერთიანებას. ასეთ ვითარებაში დავით მეფე საკუთარ ძალებს უნდა დაყრდნობოდა, მაგრამ აღწებოდა კი ეს საქმარის ისეთ ძლიერ მტერთან გასამკლავებლად. როგორც ოსმალეთი იყო? ამ დროს ჭერ კიდევ არ არსებობდა მესამე ძალა, რომელიც დაუპირისპირდებოდა ამიერკავკასიაში ოსმალეთსა და ირანს. ასეთ ვითარებაში საკირი იყო ოსმალეთსა და ირანს შორის არსებული წინააღმდეგობების გამოყენება, მათ შორის ხალხსირება.

ქართლის მეფეს დავით X კარგად ესმოდა, რომ შექმნილ ვითარებაში მის ქვეყანას საფრთხე უშუალოდ უიწოდება შური ირანიდან ეშუქრებოდა, რადგან ირანის შამი არ მოიჭმენდა დაშოუიადებლა ქართლის სამეფოს არსებობას. შამი დაიწინებით ცდილობდა სრულ შორსილდებში შეყოლიდა ქართლს. უზრუნველყო ქართველების მონაწილეობა ირანის ლაშქარში ოსმალეთის წინააღმდეგ ომში, აგრეთვე მისი სახურსათო რესურსებიც გამოეყენებინა თავისი ქვეყნის სასარგებლოდ. რაც შეეხება ოსმალეთს, ამ პერიოდში იგი არ ისახავდა ქართლის იწროპირაკიანს. იგი ცდილობდა ქართლი მისი მოკავშირე უოფილიყო ირანთან ომში. ამრიგად, შექმნილ პირობებში ქართლის სამეფოს საფრ-

თხე უშუალოდ ირანის მხრიდან ეშუქრებოდა ქართლის მეფე დავით X ცდილობდა მისი ხელუღოდ გამოეყენებინა ამ სახელმწიფოებს შორის არსებული წინააღმდეგობები. ამკერად მისთვის უბარალი იყო ოსმალეთთან კავშირის დაშორება. მაგრამ ეს უნდა მომხდარიყო ფარულად, რადგანაც ამ ურთიერთობის გამოიყენება ირანის შამის რისხვას გამოიწვევდა და ქვეყნის დალაშქრის მიზრეც გახდებოდა. ამიტომ დავით X გადადგა შეზღვევა ნახიცი.

1621 წელს ოსმალეთის ბელისუფალთათვის გაუწავილი დავით მეფის წერილიდან ირკვევა, რომ შეუძლებელი გახდა ოსმალთ კაშუშის ვინეი ამმეღის გაპარება შორანს, ქართლის გავლით, ვინაიდან სპარსელებმა ყვარყვარეს შემკვრობით ვაიგვს მისი თხილისში ჩამოსვლის ამბავი. შამმა დავითს კაცი გაუწავინა და დაეშუქრა ქართლის მეფეს, რომ მთელ მის ქვეყანას მიწასთან გასწორებდა, თუ კაშუშს არ გადასცემდნენ.

ამგვარად, ყვარყვარე ათაბაგის გამცემლური პოლიტიკის გამო, ბოლო ედებოდა დავით მეფის მიერ დაწვებულ საქმეს. მართალია, დავით X ოსმალთ სულთანს გარკვეულ სამსახურს უწევდა, მაგრამ იგი უოველ ღონეს ხმარობდა, რომ ირანს შამის ურთიერთობა არ გაემწვავებინა. ქართლის მეფის საგარეო პოლიტიკის მთავარი ამოცანა იყო შეენარჩუნებინა მშვიდობა და ნორმალური ურთიერთობა ორივე დიდ სახელმწიფოებთან და ამ მიზნით, როგორც ეს დავითის წერილიდან ჩანს, მან ასეთ ბერს მონარო: საზღვარზე დააქერინა ვილაც მუსულმანი, რომელიც გარეგნობით ჰყავდა ოსმალთ კაშუშს, მოაკვითინა თავი და ტანსაცმელიან ურთოდ გაუწავინა საბუთოდ შამს, რომ მისი ბრძანება შეესრულებულია, ბოლო თავით თურქი კაშუშმა, საღ-საღამათი დააბრუნა ოსმალეთში იმ საბაბით, რომ შეუძლებელი შეიქნა მისი გატარება საქოსენ.

ასეთი იყო ქართლის მეფის დავით X საგარეო პოლიტიკის ერთი შტრიხი იმ მრახხანე ეპის, რომ დევნიდა ორი მუსოხელი მსაცებელი სახელმწიფო მას გადადგურებით ეშუქრებოდა და ასეთ ვითარებაში, როგორც იტყვიან, „შინანი ამართლებს საშუალებას“.

შენიშვნები:

1. ვახუშტი, ქართლის ცხოვრება, ტექსტი დადგენილი უველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით ს. ვახუშტისულის მიერ, ტ. II, თბილისი, 1959 წ.
2. იქვე.
3. იქვე.
4. იქვე.

5. დავით X მიერ სპარსულ ენაზე შედგენილი ორი წერილი, გაუწავილი ოსმალეთის ბელისუფალთათვის, აღმოაჩინა სტამბოლის თოფკაფის (სულთნების რეზიდენცია) სასახლის არქივში ფრანგმა ისტორიკოსმა ეან-ლუი ბაეგრამონმა და გამოაქვეყნა ფრანგული თარგმანითა და კომენტარებით.

საქართველოს მეურავთა მესხრა ზარილობაზე წარმოთქმული სიტყვები

ბიუროში ჯიბლაძე

მწერლობა და მეცნიერება ოდითგანვე განუყრელი იყვნენ. ტრადიციული გაგებით, ლიტერატურა მხატვრული სახეებით აზროვნებაა. ხოლო მეცნიერება — აზროვნებაა ლოგიკური კატეგორიებით. დიდ ადამიანებს მაინცდათ, რომ თუ ორი საგანი ერთ მიზანს ემსახურება, მაშინ შეიძლება ისინი განვიხილოთ, როგორც ერთი საგანი. მწერლობა და მეცნიერება ერთ საგანს — ადამიანის შემეცნებას ემსახურება.

ჩვენი უმწვენიერესი პლანეტის კომუნისტთა ნამდვილი მსოფლიო ფორტში იყო საკავშირო კომპარტიის XXVI ყრილობა, რომლის ძალა და მასშტაბი აჭარბებდა ყოველგვარ მოლოდინს. მანამდე მთელ საბჭოთა კავშირში ტარდებოდა პარტიული კონფერენციები. მოკავშირე რეპუბლიკათა კომპარტიების ყრილობები, ქამდებოდა მათე ზედიზედის შედეგები. ერთი სიტყვით, ახრებდა დღელდა და გადმოდღელდა. თითოეულ რეპუბლიკაში ეს იგრძნობოდა, და ჩვენ, ყველანი აღგვაფრთოვანა იმ მონოლითრობამ, რაც მსოფლიოს მასშტაბით ესოდენ საყნაური გახდა.

საქართველო კომუნისტთა XXVI ყრილობა იყო ამ მონოლითრობის ერთ-ერთი დამადასტურებელი ფაქტი. უაღრესად მნიშვნელოვანი, რაც ასე კარგად აღინიშნა მოსკოვში, იმ ღირსახსოვარ დღეებში.

გვახარება, დიდად გვახარებს. აგრეთვე ჩვენი კულტურის წარმატებები. რუსთაველია თეატრის „რიჩარდი“ თვით შექსპირის სამშობლოში. მისი ნამდვილად უპირკენდენტო გამაჩვენება, მარქანიშვილის თეატრის წინსვლა, კარგული მწერლობათვის ლენინის პრემიის მინიჭება, ორი კართული მწერლის მკერდზე გმირის ნიშანი, ჩვენი ფარმწერლების, კომპოზიტორების, არქიტექტორების ახალ-ახალი ზინებელი ქმნი-

ლებანი — ეკონომიერი, პოლიტიკური და მეცნიერული დარგების ასე ძლიერი აყვავების ფონზე ეს ერთეულ კიდევ მოწმობს, თუ რა სწორი გზით მიდის საბჭოთა საქართველო პარტიის ცენტრალური კომიტეტი, რეპუბლიკური მთავრობის ყოველდღიური ხელმძღვანელობით.

შეხედეთ რა სიღამაზე გამოჩნდა ბაიათაშვილის ქუჩაზე, ჩვენი დიდი პოეტის ფეგლით რომ არის დამწვენებელი: ხალხთა მეგობრობისა და კომკავშირის მუხუდების გახანა. თბილისის გადაქცევა ანსუფთავისა და წესრიგის სანიშნო ქალაქად, ახალი ახალბო დღეააწინდები — შოთაობა, ვაჟაობა, იაკობობა, თბილისობა, ყოველ რაიონსა თუ მის ცენტრში ახალი შემართებული ხელის სასიხარულო ნაყოფი, — ისე სწრაფად, საფუძელიანად აეთდება ყველაფერი, რომ კიდევ გამბედილი ჯობია — ჩვენი მწერლობა, ჩვენი სულიერი კულტურა რომელი აწარებს მხატვრულად ასახოს იგი, ღრმად ჩაწყდება საბჭოთა საქართველოს დღევანდელ მღელვარე, აღმშენებლობითი პათოსის მასშტაბებს, დიდ მასშტაბებს საქართველოსი, რომელსაც 80 წელი სულ ახლანამ შეუძნრდღა.

ყოველივე ეს ჩვენ ესთეტიკურად უნდა გავიხაროთ, გადმოვეთ მალამბატურულ სახეებში.

ეკონომიკის, კულტურის, მეცნიერების დარგში უანაანდელი ოცნების მანძილზე საქართველომ იმდენი, მანამდე უნახავი გამარჯვებები მოიპოვა, რომ ჩვენ უამრავივერევიტო ტრიუმფალურ ავლას, მაღალი ჯილდოებით სამშობლოს მკერდის კიდევ უფრო დამწვენებას; ერთი სიტყვით, როგორც ლეონიდ ილიას მე ბრძენევა თქვა, „საქართველოში საქმე კარგად მიდის და შეტად სასიხარულოა, რომ საქართველოს კომპარტია ირანზედა ახალი წარმატებების მისაღწევად მეორეობეტე ხედილდში“. ამის ამბობს დღევანდელი მსოფლიოს ყველაზე დიდი კაკი — ჩვენი პარტიის საკვეწროდ აღიარებული ლე-

* იხილეთა მწერალთა კავშირის სამდივნოს გააწყნრბოლები.

დარი და ეს კიდევ უფრო ახარებს ჩვენს გულს, ყველა ქართველის გულს. მაგრამ სიხარული როდი ქმარა. ჩვენ დაუღალავად უნდა ვიმუშაოთ მეურნეობებზე ხელშეწყობის გრანდიოზულ ამოცანათა შესრულებისათვის.

გულწრფელად მიიდა გიჟობა: მე არასოდეს ვყოფილვარ გატაცებული იმ პატრიოტიზმით, რომლის თუნდაც მშვენიერ სიტყვიერ გაფორმებას რეალური შედეგი არ მოჰყოლია. ინტერ-ნაციონალურისა და ნაციონალურის ურთიანობა იმას ნიშნავს, რომ შენი ერისადმი დიდი პატრიოტული სიყვარული წყარო იყოს სხვა ერის შეყვარებისა და მთავი დაფასებისა. სხვას როგორ შეიყვარებ, თუ შენი არ გიყვარს. ნამდვილად, მგზნებარებ, კემშიარტი პატრიოტული სული მოითხოვს სიტყვისა და საქმის პარამონულ ერ-თიანობას, სამშობლოს ინტერესებისათვის გარკვეული მსხვერპლის გაღებას, იმ პრინციპის განუხრებლად დაყვება, რომ, თუ პატრიოტი ხარ, ყველაზე მალეა კვეენის, პარტიის, ხალხის საქმე უნდა დააყენო.

ჩვენი პარტიას სანიშნულო პატრიოტები ჰყავს. ლენინის პარტიამ აღზარდა კვეენის საერთო საქმისათვის უნიშნად მებრძოლი გმირები, რომლებიც ისე გვიხიბლავენ თავიანთ შემართებით, როგორც მგაღლითად, საქართველო კომპაქტში-რში, საქართველოს კომპარტიამ აღზარდოლი, ამხანაგები. შევარდნამდე, სოციალისტური შრომის გმირი, რომლის ორგანიზატორული ტალანტი, საქონებისადმი მეტწიერული მიდგომა, თანამშობურულობა, შეუღრეველობა გვახარებს და ახალ ძალეზს გვამატებს.

მიიდა რამდენიმე სიტყვა ვთქვა ჩვენს მეცნიერებასა და ლიტერატურაში ბრძოლის გაძლე-რების აქტიულობაზე იმ თეორიების წინააღმდეგ, რომლებიც ბურჟუაზიულ სამყაროს წი-ღეში იზადებიან და ჩვენს წინააღმდეგ მოემარ-თებიან. ამ ბოლო დროს ამერიკაში, ინგლისსა და დასავლეთ გერმანიაში აკამიად გაძლიერდა როგორც ძველი, კლასიკური წოდებული ფროიდიზმი. ისე ნეოფროიდიზმი, რომლის წი-ნააღმდეგ ბრძოლა საბჭოთა მეცნიერების წარ-შობადგენლებმა — პავლოვმა, ვიგოტსკიმ, ლუ-ნარსკიმ, ფრიდმანმა და სხვებმა 910-იანი წლებიდან დაიწყეს. ახლა კი ინტელიტურად აგრძე-ლებენ ჩვენი ფილოსოფოსები, ფსიქოლოგები, ხელოვნებათმცოდნეები და ლიტერატურათმეც-ნეულები... პირდაპირ ვიტყვი: ფროიდიზმი ხე-ლოვნების თეორიაში დღეს ერთ-ერთი საშიშ-როვანია: არ შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ იგი დიდი ხანია თითქმის დაძლეულია. მართალია, ფროიდიზმი არ ჩამოვლინებულა, როგორც ხელოვნების თეორია, მხოლოდ გამოყენებულ იქნა მხატვრული ფენომენის ანალიზისად, მაგ-რამ ყველა თავისი ურაცოფიით თვისება მან არა მარტო შეინარჩუნა, პირიქით, გაამდიდრა ესთეტიკის დარგში. თუმცა ყველამ იკით, რომ

არც ფროიდს, არც მის მოწაფეებს არასოდეს შეუწყვლიათ სერიოზულად, რომა გაგებთ; ისინი იყვნენ ზნორად კარგი ფსიქიატ-რები, მაგრამ ცდელ ხელოვნებათმცოდნეები, განათლებული მოაზროვნეები, მაგრამ უბრა-ლი ლიტერატორები, რომლებიც მხატვრული ფაქ-ტებიდან კი არ ამოდიოდნენ, მხატვრულ ფაქ-ტებთან წინასწარ შემუშავებული პრინციპებით მიდიოდნენ. ამან გამოიწვია ხელოვნებისა და მისი შედეგების თვითნებური, ცალმხრივი, მი-ყენებელი ანალიზი. მსოფლიო ხელოვნებას უბრწყინველესი ძეგლები განავლავს პროგრეს-ტის სარეცელზე და ის დღე მიიყენებს, რაც ამ სარეცელზე დაწოლილ ადამიანს. გარდა იმისა, რომ ხელოვნება არაყნობიერ, კვეენობიერ, მი-თიერ ფენომენად გამოაქვადეს; ისიც გააკ-რეს, რომ კლასიკური ლიტერატურის მრავალ-რიცხოვანი ნაწარმოები, ანტიკური, შუასაუკუ-ნებისა და ახალი დროის არა ერთი მხატვრუ-ლი შედეგები პირდაპირ ელამ სარკეში ჩააბედეს. აქედან დაიბრუნა ის განმაცვიფრებელი, ზოგჯერ შემართობული, ყოველად უმართებულო დაკ-ვნები, რაც მიუღებელი არამარტო წმინდა მე-ცნიერული თვალსაზრისით. არამედ უბრალო ადამიანური მორალის ასექტშიც.

გაიხსენეთ სოფოკლეს, შექსპირის, ლეონარ-დოს, მიქელანჯელოს, დონტოვესკის, ტოლს-ტოის ფროიდისეული შეფასებანი.

ამიტომ ზედმეტია ვამტკიცო, თუ რა დიდი მნიშვნელობა აქვს ჩვენი სახელოვანი მეცნიე-რის დიმიტრი უზნაძის „განწყობის თეორიის“ გამოყენებას ხელოვნებისა და ლიტერატურის სფეროში.

სამწუხაროა, რომ ჩვენი ლიტერატურის თე-ორეტიკოსები ნაკლებად მუშაობენ ამ მიმარ-თულებით, მათში, როცა შეიძლება და ძალიან ბე-ვირი კარგი გაკეთებულაო. ეს აუვეედურია პი-რველ ყოვლისა. ჩემს თავს მიიდა ვფიქრობ — მე დღემდე ძალიან ცოტა ვამუშავე ამ დარგში.

თქვენ კარგად იკით უნათქვამელი. ანტიმეც-ნიერულმა თეორიებმა დასაყვამით. ზოგჯერ სოციალისტურ ქვეყანაში, ცოტა როდი დავსო-რა კემშიარტებას, ცოტა როდი დაყენა მცდარ გზაზე. ჩვენი ვალა ბრძოლა გამოვეტყვადით ბურჟუაზიულ ცრუმეცნიერულ მიმდინარეო-ბებას, რომლებიც ამ ბოლო დროს განსაუტრე-ბით აძლიერებენ ბრძოლას, მოწოდებს.

როცა კითხულობა იხილავ დებმადს, ქანსტლ ჩარკვიანის, რევაზ მარგიაის, გურამ თანჯიო-თის, რევაზ ჭაფარიძის, რევაზ იანაიშვილის, არ-ჩილ სულავაძის, შერშან ლუბანიძის, ანა კა-ლანდაძის, მირიან ფოკისვილის, ქაბეა ამირე-ვიძის, თამაზ და იოსებ კილაძეების, კიდევ ბევ-რი ჩვენი უნივერსიტეტი მწერლის ნაწარმოებებას, აღფრთოვანებამა ეძლევი. ბუნებრივად გებადება აზრი: XIX საუკუნის ჩვენი, სტუმნათ გოლი-თება XX საუკუნის 70-იანი წლების მათი ნაწე-

რები რომ წაეკაზბათ, უფოდ იტყობდნენ იმას, რაც დიდმა ილიამ ახალგაზრდა ვაჟის ფეხბრუნვით ვერ დაემახველე. ნაპატრონ, მათ იკიან ჩემი კარგი დამოკიდებულება და ამ გულმეკრულობა შემიძღვებენ.

მე პირადად გოკებელი ვარ ნიჭით, ტალანტით, შრომისმოყვარეობით, წერის მაღალი კულტურით ჩვენი ახალგაზრდა ორიგინალური ოსტატებისა. მათ ისეთი სიმალღებები აიღეს, ისეც სულ მოკლე დროში, რომ მათი სახით ქართულ საბჭოთა ლიტერატურას შევს სახელოვანი შევრდები.

შეადრებთ ყოველივე ეს ესთეტიკის საყოხებზე 1972 წლის მეშვიდე საერთაშორისო კონგრესის მაკალენს. კრძოდ, იმ განცხადებას, რომელიც სექციისზე — კიდებება ჟღ არა ზელოვნებაში? გაეყვითა ბერძენმა თეორეტიკოსმა ქანოკოსამ. მან სოკება: ბატის ფრთებმა და ფანქრებმა დიდი ხანია ამოწურეს თავისი თავი, ახლა „შეშოკებდები“ გამომთვლელი მანქანების საქმეა. სწორედ მათი წყალობით მოგვევლინებინა ახალი ბეთხოვენიები და შოკარტებიო“.

ღმერთმა დავეფარო!

ჩვენ ვაშაგობთ ჩვენ ფალსევილებით, არაკომედიებით, თორაკებით, თავთავიშვილებით, ბალანსივებებით, მაკვარიაგებით, ჩვენი გუდიშვილებით და ნიკოლაქებით, ჯაფარიებებითა და კანდელაკებით. ახელედიანებითა და მერაბიშვილებით, მამულელებითა და ბერძენიშვილებით. გამოთვლელმა მანქანამ კი, დავ, თავიანთი საქმე ახვა დარგში აკეთონ. როგორღაც ვერ დაეფიქრებ, რომ გამომთვლელმა მანქანამ უკეთესი ლექსი დაწეროს, ვიდრე ლადო შათიანი, შირზა გულოვანი, ოსაგან წინეშვილის ბრწყინვალე ლექსები.

ოდესღაც ლენინარსკი ამბობდა: ბერძენების დავითმა ზელოვნებისაგან უფრო ლობნგი აქვს — „შირა გონებისაგან“ იწერებოდა და დღე-ღე იწერება „გონებისაგან“ დაცლილი, ფანტატიკურ-სპირიტუალისტური თხზულებანი, აღსავსენი ამორალიზებითა და საშინელებით; იდებებოდა და იდებება ჯოჭობითური ფილმები, რომლებშიც უოკლეგარო ამბოლია უმოდლვა მწვერვალზეა აყვანილი. ჩვენ კი ხალხ, ახალგაზრდობას უზოდით ისეთ წიგნებს, როგორიცაა კეთლშობილი შორალის განსაზიერება „მარადილობა კანონი“ ნოდარ დუმბაიასა და უკველად ვტაბერი მნიშვნელობის ფილმი „რაიკოსის მღვიანო“ რეკავს ჩხიბოსა.

როგორც ამხანაგმა მ. შვარცდინამ თქვა პარტიის XXVI კოილობზე, საქართველოში ასაგრძობლად ვაიხარება ლიტერატურისა და ზელოვნების იდეოლოგიური ეფექტი. იდეოლოგიური ფუნქცია, ჩვენი თანამედროვის მსოფლმხედველობის, ეთაბტიკური გეოგნების, მთელი სულოერი საშეაოთა ჩამოყალიბების საქმეში მიმ-

დინარკოსს, ერთი მხრივ, წმინდა იდეოლოგიური ფუნქციისა და, მეორე მხრივ, ლიტერატურისა და ზელოვნების ინტეგრაციის, აღმზღელობითი ღირებულებების ერთიერთ-შეღწევის პროცესი“. ამ ასპექტში ნამდვილად ასპირია ყოველნარად განვავითაროთ ლიტერატურული კრიტიკა, მთლიანად მხატვრული კრიტიკა, სოკიალისტური ზელოვნების თეორია“.

ყველა ზედავს, რომ ქართული საბჭოთა ლიტერატურა წინ მიდის, იპყრობს ახალ მხატვრულ მწვერვალებს. ეს კარგად გვიჩვენებს მომხსენებელმა გრიგოლ ამანიშვიმ და ჩემზე ადრე სიტყვით გამოსულმა ორატორებმა: მახარებს, გულწრფელად მახარებს მწერალთა ყველა თობას ესოდენი წარმატებები.

მაგრამ მე, პირადად, დიდი ვალი მაქვს ჩვენი შესანიშნავი ნიჭიერი ახალგაზრდა მწერლების წინაშე, დიდი ხანია მათ შესახებ არაფერი დამიწერია. მაგრამ შევეცდები ეს ვალი მივიზადო, მით უფრო, რომ საკავშირო და ჩვენს აკადემიებში უკვე დაიწერეს მუშაობა ესთეტიკის პრობლემათა სამეცნიერო საბჭოებმა, რომლებსაც ევალებათ არა მარტო ესთეტიკის საეტიფიკური თეორიული პრობლემები გაიზადონ ყველა-ბრების აჯნად, არამედ თანამედროვე მწერლების მხატვრული პრობლემკითა ანალიზისა საფუძვალზე წინ წასწიონ საერთოდ ჩვენი ესთეტიკური აზროვნება. რესპუბლიკურთაგან ჩვენი აკადემია ყველაში პირველია, რომელმაც ესთეტიკის პრობლემათა სამეცნიერო საბჭო შექმნა, მისი პრეზიდენტის ეგვიპტი ხარამის დამხარებით.

ჩვენ, მთელი აკადემია დიდი ინტერესით მოველოთ საქართველოს კმ უკ უახლოეს პლენუმს, რომელიც განიზილავს მეცნიერებისადმი პარტიული ზელოვნელობის საკითხს. ვიკით, რომ ეს იქნება ღრმა, პრინციპული, ობიექტური განიზილვა, როგორც ყოველთვის ამ ბოლო წლების მანძილზე ზდებოდა, რაც წინ წასწევს არამარტო აკადემიის, მთელი ქართული მეცნიერებისა და კულტურისა დღეღღავ მუშაობას.

ერთი შენიშვნა: ჩვენს ყრილობაზე მტკაღუნდა ხსენებულისკ სახელები ისეთი მწერლებია, როგორც ივენენ დდიანი, გამახურდია, ლუნიტი, გრიშაშვილი, ჩიქოვანი... ძველებს ნუ მივიფიქრებთ.

არასოდეს არასოდეს ჩვენ არ უჩერდებოდით მიღწეულზე, სულ წინ მივდიოდით. ეს ჩვენი შორალია, საბჭოთა, სოკიალისტური, კომუნისტური შორალი. ვიყვით ამ ლენინური შორალის ერთგული და მთელი ჩვენი კოხელი ძალეებით ვაშეწოთ ახალი უბორება, კომუნისმი, მისი დროშით ვიართოთ წინ, სულ წინ!

გულმარტოს ქართველ ხალხს და მის ერთგულ ქართულ მწერლობას!

ამ ბოლო ხანებში მოავალი სასიკეთო საქმის მომსწრენი გაეხდით. საქართველო მერვედ შედგა დიდების ყვარქმლებზე, გაიზარდა ერის ავტორიტეტი, ამაღლდა ქართული ეკის სახელი, შრომის გმირებს გმირი მწერლებიც მიეზღო. სულ ახლახან კი სოციალისტური შრომის გმირი, წოდება მიენიჭა ამხანაგ ედუარდ წევარდნიანს — საქართველოს კომპარტიის სახელგანთქმულ ხელმძღვანელს. მისი მოღვაწეობის ათემა დიდმა აღიარებამ კანონიერი სიამაყე განუკლავინა ყველა ქვეშაირტ მამულიშვილს. ჩვენს რესპუბლიკის ყველა კეთილშესურველს, სიხარულთ ეულოცავ ამხანაგ ედუარდ წევარდნიანს სამშობლოს მაღალ ჭილდოს, ბევრი სასახელო საქმის მომსწრენი ვართ, ბევრი შემოქმედებითი ჩანაფიქრი განხორციელდა, ბევრი ოცნება რეალობად იქცა.

შორს გახშიანდა ქართული თეატრალური და კინოზღოვანება.

ქართულ რომანს ლენინური პრემია მიენიჭა. ყველა ეს სიკეთე, რა თქმა უნდა, თავისით, სტატეჯრად არ მოხდა. ნიჭს მოვლ-პატრონობა უნდოდა, შრომას — ზრუნვა და დაფასება, ესპორიობოდა, და სწორედ ეს პატრიონობის, ეს კირისუფლობის უნარი, არ დაიშურა რესპუბლიკის ხელმძღვანელობამ, რომლის ავტორიტეტზეც დიდად შეუწყო ხელი ქართული ეკის ნიჭიერების აღიარებამ. ავტო სულ ახლახან რამდენიმე მაღალმხატვრული წიგნი შეიქმნა, როგორც პროზაში, ისე პოეზიაში, ეს წიგნებიც, ღრმად ვარ დარწმუნებული, სახელდიდებანს მოუტანა ქართულ მწერლობას.

დღევანდელი მწერლობა გარემოსილია ზღუნის დიდი ყურადღებითა და პატივისკებით: არც სახელმწიფოებრივი ზრუნვა და ყურადღება გვაკლბა: თი ამ მზრუნველობას რამდენიმე არსრული მთავლითი: დაარსდა აღმსარული: „განათიადი“, „კრიტიკა“, „საუნჯე“. ყოველწლიური „როწა“. ასევე ყოველწლიურად გამოდის „პოეზია დაე“. გაორმადეა „ლიტერატურული საქართველო“, „სიკიარს“ დამატე თავისი ბიბლიოთეკა, დაარსდა ახალი პრემიები: გალაკტიონის, შაბაღიას და შთაკოცის სახელობის და „ხუთწლიდის მატიაან“. მწერალთა ეკიშორს აქვს საკეთარი პრემიები ლიტერატურის ყველა განროსათვის. ამას დაემატე შემოქმედებითი ნივლიანებები, პონოორი პროპაგანდის ბიუროს ხაზით, რა თქმა უნდა, თავის მზრით ქართული მწერლობაც მაღლიერია ასეთი მორალური და მატერიალური მხარდაჭერისა და არც მალდონენს იხურებან სინდისიერად უპასუხოს დროის მოთხოვნებს, კდლობს უერთგულოს გალაკტიონის

მოეტერ ლოზუნგს: „დრო, დრო აღნიშნე“... მართლაც, მწერლობის მთავარი თემა დღევანდელიობაა. დღევანდელიობამ ახალ-ახალი იღვურთემატური პორიზონტები გადაღუნანა ქართულ ლიტერატურას. აღორძინდა სამოქალაქო მორტივები და ლექსმაე მტე მასშტაბერობა შეიძინა. ქართული ლექსი უფრო თამამად გვიდა ხარაზობზე, საეოლმეტურეო ველმინდერებში, შივიდა ფაბრიკა-ქარხნებში, ქართულმა პოეზიამ ბარიერთან დააყუნა საზოგადოებრივი მანკერებანი: საქმონობა, მექრთამეობა, მლოქვენელობა და ა. შ. ამ დღევებში ქართულ პოეზიას სეკუნდატებად თავისი ქვეყნის სიყვარული და სუფთა სინდისი ჰყვდა, მაგარ, როგორც კრობილია, კარგი და ნიჭიერი ყოველთვის იშვიითობაა. ნიჭიერისა და ქვეშაირტი სახელით ხშირად გამოდის უნიუობა და ბლეფი, როგორც სამართლიანობის სახელით ხშირად გამოდის უსამართლობა, პატრიონუნება სახელით უპატიოსნება. მწერლობის ვალია ხიშტს გათანაბრებული კალმით ებრძოლოს ყველა ამ უცეთეობას.

სამწუხაროდ, ახლა ურეკვი სუატი ლექსი იბეჭდება, ამ ფაქტს არც რედაქციის მუშავეები უარყოფენ. ვერაუნ დამაქერებს თითქმის სარედაქციო პორთფელოში უკეთესი ლექსები ჰქონდეთ გადაწახული და უარსება ბეჭდვადენ. მაგარმ ბევრი სუსტი ლექსის ბეჭდვაა, ისევე კოტა სუსტის ბეჭდვა სჯობს. სუატი ლექსების წერა დანაშაული არ არის, დანაშაულია მათი ბეჭდვა. იგნორირდება ქვეშაირტი პოეზია, სინდნება ნერმუნება, განსაყუთობით შეუწერარებალია ე. წ. აქტუალურ თემებზე დაწერილი მხატვრულად სუსტი ლექსები. ეს თემის სპეკულაციოა და ამდენად დანაშაულიც, ისევე როგორც ყველა სახის სპეკულაცია. როკა ლექსი მხატვრულად სუსტია, მკითხველს ლექსისაე ვაძულეობთ და იმ სავანსაე, რაზეც ეს ლექსი დაწერილი, ასევე გულბატეცნია პატრიოტული თემებით სპეკულაცია, ანუ ფ-ვედო-პატრიოტიზმი. ქვეშაირტიად პატრიოტული ლექსი ყოველთვის ძლიერი და შთამბეჭდავი იმბოტომ, რომ თემა მამფრად არის განვილი და ყოველი სტრიქონი სულს მდღლარეგბით, ანთებელი გვილი იწერება, მაგარმ როკა პატრიოტული ლექსი მხატვრულად სუსტია, ეს უკვე არაკეთილსინდისიერებაა, ეს სპეკულაციოა! მაშასადამე, თემას არ განიკდი, ლექსი არ გეწერება. ტყიურის მავიერი ტყივილის პოზა, სიხარული მავიერი — სიხარულის პოზა.

ნამდვილი პატრიოტული ლექსით ერს ეროვნული სიამაყე უნდა გაუღვივო, მაგარმ ეს ლე-

ქსი სხვა ეროვნების კაცმა რომ წაიკითხოს, — არ უნდა შეგიძლოს, ან მაშატიყო, და არ უნდა შემოგაგინოს. ქართული კაცო ქაშაში არავის ჩადგომია არასოდეს. ერთი მღვკა ქართულობამ დღემდე ისე იტყობრა, რომ ერთ მტკაველ მიწაზე. ერთიმეორის მხარდამხარ მწოდობიანად იდგენ წარმართული ბოძონები, ქრისტიანული ეკლესიები, მაშადინარა მუჩეთები და ვბრადუი სინაგოგები. მაგრამ ქართველობა არ გადაგვარებულა, არც ზნეჩვეულებები დაუარგავს, არც ტრადიციები, აოც სული დაწინებია და არც ენა. იმიტომ, რომ ქართულ ერს ყოველთვის ჰყავდა დიდი შეიკები, დიდი ეროვნული პოეტები, რომლებიც სწორი გზებით წარმართედნენ თაობების სუფიერ ენერგიას, რომლებიც სხვა ერებთან მეგობრობასა და სიყვარულს ქადაგებდნენ.

ხშირად უმწიფარი ლექსები ძიებისა და ექსპერიმენტების შეთბუქილუბას ტოვებენ. ძიების წინააღმდეგი არავინ არის, მაგრამ პრესაში შედეგები უნდა გამოვიტანოთ და არა ძიებები. არც თუ იშვიათად ქვეყნდება ბუნდოვანი ან აზრობრივად კარგი ლექსები, რომლებსაც დრამა ინტელექტუალობის პრეტენზიულობა გააჩნიათ. ხმას არავინ იოებს იმის შიშით — ჩამორჩენილობა არ დამწყამონ.

კარგა ხანია, ქართულ პოეზიას ახალგაზრდა ეროვნული პოეტი არ შემატებია, რომელსაც შემოქმედებითი სიხარული მოჰქონდეს მკობველისათვის. მეტსაც მოგახანებთ: ქართულ მწერლობას მკაფიო წარმოდგენა არა აქვს თავის ლიტერატურულ ახალგაზრდობაზე. ამას მთელი გულახდილობით და გულსიტყვილით ვამბობ. მწერლობამ არ იცის რა ნიჭის, რა მხატვრული შესაძლებლობის არიან ეს ახალგაზრდები. მიუხედავად იმისა, რომ ტარდება უამრავი ლინეაძიება, სემინარები, სიმპოზიუმები, კონფერანსები, არსდება პრემიები. რატომ არ იციან? იმიტომ, რომ ახალგაზრდებს ებეჭდეთ ნაქტარეად, თითო-ორილა ლექსით, ვებუდავთ და ვებუდავთ ახალახალ საბელებს, ურავბოლოდ, დასრულებლად. 10 მაგიერ 100-ს ვებუდავთ. 100 კაცს ვიმპალიერებთ, მაგრამ აქედან 90-ს გზაკეას უბნებო.

ლიტერატურაში ისეთი პოეტები უნდა გამოვიყვანოთ, რომლებსაც პატარა შემოქმედებითი ბიოგრაფია მაინც ეწინებთ ზურგს უკან. ასეთები უბედ უნდა ვებულოთ, რათა მკითხველმა სწორი წარმოდგენა აქონოს მათ ტრანტზე. ამ მიზნით ყოველწლიურად უნდა გამოიკყნ დიდტანიანი საერთო კრებულები და რომელი ავტორიც მოიპოვებს აღიარებას, ისინი ცალკე წიგნებად უნდა დაესტამბოთ.

ზოგჯერ ზედმეტ ყურადღებას ვიჩენთ ტალანტები. აღმოჩენია საქმეში იმ დროს, როდეს-

საც რედაქციების კარებს ასეულბოტყუარებოთ. აწუდება და მათთან მუშაობას ვერ აედღივართ. მზადა ვართ ქალაქში ჩამოვიყვანოთ მოლექსე მწყესები თუ მწველავები, თითქოს პოეტები გვაკლდეს. მზადა ვართ ავამბურთოთ პრესა, რადიო, ტელევიზია, დამიყვრეთ: პატარა ერთისათვის მწყესები და მწველავები უფროა საჭირო. ვიდრე სამშალო ნიჭის პოეტები. თუ რაინებში ში დიდ ტალანტებსაც აღმოვაჩენთ, თბილისში მაინც უნ დაეასახლებთ.

განა ყახზბგი და ვაფა-ფშაველა ცუდად მოლექსეობდნენ?

გენიალური ბარათაშვილი 37 ლექსით დარჩა ისტორიაში. ახლა ამდენ პოეტებს შორის ვინმე რომ ბარათაშვილი იყოს და ყველა თავისი ლექსიც დაებეჭდოს ჰქონდეს, ქართულ მწერლობასა და ქართულ ერს იგი შენიშნული ეყოლებოდა, იყავ წალკელი სუსტი ლექსების ნიაღვრით თითო-ორილა ჰეშმარბტი ლექსი.

ხშირია ახალგაზრდობისათვის დაბალი ტარიფი. პონორარის გაკემა. პონორარი უნდა გაიკევი ნიჭის მიხედვით და არა ასაკის მიხედვით. ახლა ბევრს დასაჩაოებენ კრიტიკის უქონლობაზე. არაა ბოზბიექტურობაზე, მე მიმაჩნია, რომ ძალიან კარგი კრიტიკოსები გვაყვს, მაგრამ ჩვენი არ იყოს, მათაც უჭირთ სიმართლის თქმა. არა და, სიმართლის თქმა მათი პროფესიული მოვალეობაა.

უნდა შეგახსენოთ, რომ კაცს უფრო ადვილად ვეტყვიოთ ბანდიტი ხარ, ავანაჯი, კაცის მველუო. ვინმე უნებო ხარო. პოეტს რომ უნიჭობა წამოსახბო, შეიძლება მართლა ვახდეს კაცისმველუო. ის კი არა და, ათასგვარი რევერანსებით შეზარებულ შენიშვნების გამოც სამუდამოდ მოწამლულები ვრჩებით ხოლმე.

სამართლიან, მწყვე კრიტიკის თითო-ორილა მაგალითიც არსებობს. მაგრამ ასეთი შემთხვევები გამოჩანკლისა და სხვადასხვა მოსაზრების გამო აქ ვერ შევებები. აქ მხოლოდ კრიტიკის ერთ ფორმაზე შევაჩერებ თქვენს ყურადღებას. ესაა არაპირდაპირი, რიკაშეტული კრიტიკა. თუ რომელიმე მწერარზე ნაწყენი ვართ, ან მისი წარმატებები გვმურს. მის გაკრიტიკებას არავინ დაგვიყვრებს. ამიტომ აედგებით და მის ჭინაზე სხვა მწერალს შევაქებთ. ცაში ავიყვანთ, ესააო რაკააო, — მტყიკებას მოვყვებით. სწორედ ასე ერთმანეთის ჭინაზე ბევრი სახელი გავბერეთ ან სულაც გამოვიგონეთ.

რადგორ შეიძლება ობიექტურნი და პირში მოქმედები ვიყოთ, როცა მწერალთა ტმრავლესობას ბავშვობა ერთად გვაქვს გატარებული, ერთად ვიყავით საბავშვო ბაღში, სკოლაში, უნივერსიტეტისა და ასპირანტურაში, ერთად ვართ სამსახურში, ერთმანეთის მეზობლები და

მეგობრები და ნათელ-მორჩენილი ვართ; სუფრებზედაც, სადაც უზომოდ ვაქვით ერთმანეთს, ერთად ვართ.

ჩა სჯობია პოეტების სუფრას! ტრიალების კალამბური, ფუნაგორია, ისეთ სადღეგრძელოებს ამბობენ — ბელბულს სვამენ ჭიჭიზე. არის მზიარღება, ერთმანეთის ქება, სტეპის კილიკი. და ვი ჩვენი ბრალი, როცა პირადი სადღეგრძელოების წერი დგება. დიპლომატიის ნიჭი უნდა გავაჩნდეთ. რომ ვინმეს გული არ ატყონ. და ამდენი კების შემდეგ წარმოუდგენელია ერთმანეთს რაიმე დავუწინოთ. ხობისა და სადღეგრძელოების ინერტია ხშირად გავრძელებას პოელოებს კრიტიკულ წერილებში. როგორც ვიკით, ქართულები სტუმარამოყვარე ხალხი ვართ. ზოგჯერ ზედმეტად დიდ პატივს ვეცემთ ზოგიერთ უცხოელს. საყვთარი პყარადებთათუ კი ვემაჰინძღლებით. მერე ის უცხოელი ან გვაჩინებს, ან ტელევიზორით გამოგვყავს და თავს ყველაზე დიდ პოეტებად ვაქადებინებთ.

მინდა ირიოდ სიტყვა გითხრათ რუსთაველის პრემიაზე. ეს დიდი ერთგული პრემიაა, რომელიც ორწლიწადში ერთხელ მიენიჭება ნაწარმოებს. ალბათ, უფრო მეტი მოთხოვნილება იქნება, საჭირო ამ პრემიების მინიჭების გადაწყვეტის საკითხში. კოტა ნაქარავეი გამოდის. შეიძლება იყოს სამ წელიწადში ან ოთხწელიწადში ერთხელ. რუსთაველის პრემიაზე კადეც უყრიან კენჭს საბავშვო ნაწარმოებებს. არ არის წყრობი. მწერლობა ერთანია. თუ სრულფასოვანია საბავშვო მწერლობა. მაშინ კეთილ ინებონ, მიიღონ მონაწილეობა, სადაც ბრწყინვალე პროზაიკოსები და პოეტები გადიან.

არ შემიძლია როგორც რედაქტორმა ორიოდე სიტყვა არ გითხრათ აღმზან „საუნჯის“ მნიშვნელობისა და დანიშნულებისაზე. აქა უკვე „საუნჯის“ მოკლეობა 5 თაბაშით გაიზარდა, ხელმძღვანელი ამზანაგების გულისხმიერების და ინიკატივის წყალობით.

საერთოდ „საუნჯის“ არსებობის ფაქტი დიდი მნიშვნელობის მოგვლენაა არა მარტო ქართული მწერლობისა. არამედ ერის ელტერული ეპოქებისათვის. ქართული მჭიხველი მშობლიურ ენაზე კითხულობს, როგორც მსოფლიო მხატვრული აზროვნების, ისე ე-თეტიკურ-ფილოსოფიური შემოქმედების რჩეულ ნიმუშებს. თარგმნილი ლიტერატურის წყალობით ერთი ერთიკნიბიერება მეორე ერის ზნე-ჩვეულებებს, ტრადიციებს, ფსიქოლოგიას, კელტურას და მათი გამგებნი. მათი დამფასებელი ხდება. მაშასადამე, ლიტერატურების თარგმნა ხალხთა დაახლოების ერთ-ერთი ყველაზე კმედიოთ ფორ-

მა, ინტერნაციონალურ იდეალზე დასაბუთებულ ამიტომ თარგმანისა და ლიტერატურულ ურთიერთობათა მთავარი სარედაქციო კოლეგიის დაარსება დიდი პოლიტიკური მნიშვნელობის საქმეა. ასეთი ორგანიზაცია წერეჭართით მხოლოდ საქართველოშია და სხვა რესპუბლიკებისათვის ასეთი საყვთე წერ მხოლოდ ოცნებაა.

გარდა ინტერნაციონალური მნიშვნელობისა, მთარგმნელობით საქმიანობას დიდი ერთგული მნიშვნელობის ფუნქცია აქონია. მსოფლიოს მხატვრული და მეცნიერული აზრის გადმოქართულების პროცესში იწერებება და მდიდრდება ენა, მშობლიური სიტყვა. ენა მდიდრდება ლექსითრად, სტილისტურად, იქნის ელამტიკრობას, მიმოქცევის ახალ ფორმებს, გამოსახვის ახალ საშუალებებს. ენას ემატება ინტონაციური ნივთსებები, ახალი კოლორეტი, ახალი სურნელი. მაშასადამე, თარგმნა მშობლიური ენის განვითარება-ალორმინების, მისი დამყიდრების ერთ-ერთი ინტენაიური ფორმაა. ამიტომ „საუნჯის“ არსებობა ქართული ენის განვითარებაზე სახელმწიფოებრივი ზრუნვის ერთ-ერთი გამოხატულებაა. ეს კი ლენინური ნაციონალური პოლიტიკის ნაყოფი გაბლავთ.

პარტია და მთავრობა დაედგობელ ბრძოლას უწყალებს მტერიალური და სულეირი ღირებულების გაყალებების ყოველგვარ გამოვლინებას. ფალსიფიკატორობა მარტო საქმოსანთა შორის როდი შეინიშნება; მათი ტუნდენკიები ზოგჯერ ლიტერატურულ სამყაროშიმ შეყოწავა ხოლმე. სწორედ გრმნიბების ფალსიფიკაცია ფსევდოპარტიოტიზმი. სწორედ ლიტერატურული ფალსიფიკაცია იგივე ფსევდო-ნივთაროობა. მხატვრული ბლეფი ან სიმდარე ხშირად ქართული ლექსი თარგმანი გეგონება, იცა მოდერნიზებული და გამოუბედული უცხოური პოეზია თარგმე. როგორც ვთქვით, სიახლეების წინააღმდეგი არავინაა, მაგრამ არსებობს ყალბი და ქვემარტი სიახლებები; ჩვენი აზრით, მხოლოდ ტრადიციიდან ამოზრდილი სიახლეა ქვემარტი სიახლე. საქართველოს ბევრი კარგი პოეტი ჰყავს, მაგრამ კარგი ერთგული პოეტები — კოტა. ამიტომ მწერლობა და საერთოდ ქართული საზოგადოებრივი აზრი სასტიკად უნდა ებრძოდეს წოველგვარი ერთგული ღირებულების გაყალებების შემთხვევებს, პოეზია იქნება ეს თუ, ვოქვათ, ვაზის წვენი.

აქ ვაზი შემთხვევით არ მიხსენებია. მე ვაზის ბედ-იღბალი ისევე მალელებს, როგორც ქართული ლექსის ბედ-იღბალი. სასტიკად ამტკნა გული, როცა ქართული კაცის ენაზე გულის აყრა შემოცეცია. ვაზის წვენის შებღალვა ერთგულ სატიკურად უნდა მივიჩნიოთ. ვაზი და ლექსი ერთი სიახლეა გახლავთ. ორივე ქართ-

ლი შემოქმედებითი გენიის ფენომენია, სატექნიკების მანძილზე ტანჯვითა და ჯაფით შექმნილი ქართული ვრსაც ვახსა და პოეზიაზე უკეთესი ჭრჭრებობით არაფერი შეუქმნია, ვახსაჲ და ლექსსაჲ ისტორიულად დიდი წვლილი მიუძღვის ერის გადარჩენაში, კირსა შეგან გამაგრებაში, ვახსი ხელწერა იყოთხება ქართულ ან-

ბანში, ქართულ ჩუქურთმასა და პედაგოგიაში. ვახსი ბიოგრაფია ქართველი ერის ბიოგრაფიაა. ამიტომ ვახსისა და პოეზიის სიწმინდეს თვალსჩინივით უნდა გავუფრთხილდეთ, უნდა მოვუვაროთ და ვუპატირონოთ, როგორც სიმდიდრეს, როგორც სახალხო დღევლათს.

მეფა კახიძე

ნება მომცეთ ჩემი მოკლე სიტყვა დაიწყეთ დიდებულ აყაის სტოიკონებით:

შეა კაკი ვარ უბრალო
ხან მიწისა ვარ, ხან კისა.

ჩვენ ყველანი, ამ დარბაზში მსხდომი მწერლები, უბრალო შედეგები ვართ და დღეს იმის ანგარიშსაც ვახარებთ, თუ როგორი შედეგობა გავწვიეთ ჩვენ, როგორც შედეგებს, პატარა მისია როდი გვაყარია, ჩვენი ვალია, ვისაც რკინის ქალამანი აყვია და რკინის ჯობი უქობავს, უმადლესი სამართლიანობი კარამდე მივყვეთ.

მაგამ ეს ჩვენი შედეგობის ერთი მხარეა: ჩვენ აგრეთვე გვევალება, რომ პარტიისა და მთავრობისა სიტყვა ნათლად და გარკვევით მივიტანოთ ხალხამდე და ახლა აქ სწორედ ამანაა ადამიანი: — როდის მივიტანეთ ჩვენ, შედეგობა, პარტიის სიტყვა და იდეა ჩვენს ხალხამდე და როდის მივიტანეთ ხალხის გულისწადები მთავრობის უფრამდე.

ვარ ვიტყვი, რომ უფლად ვიმუშავეთ. განვლილი პერიოდი ჩვენს რესპუბლიკაში დიდი გამარჯვებებით დაგვირგვინდა. ამ დიდ გამარჯვებებში ქართულმა მწერლობამ თავისი მალაღობა, ომპიანი სიტყვა თქვა. დიწერა მრავალი ბრწყინვალე ნაწარმოები, მათ შორის ბევრმა მათგანმა უმაღლესი ჯილდოებიც დაიმსახურა.

ჩვენი წარმატებების გამო, აქ საუბაროდ ითქვა, მაგრამ, მთავარი დღეს, როცა მომავლის პერსპექტივას ვსახავთ, მაინც ის უფარისობის გრანობაა, ყველაფრის მიუხედავად, რომ გავუტყნია.

როგორც ჩანს, ჩვენ მეტრე გვევალება და მეტრე შეგვიძლია, მინდა ორიოდ სიტყვა ვთქვა ჩვენს კრიტიკაზე. ჯერ ისტორიას ან ახსოვს კრიტიკოსს ვინმე დიდ მწერლად ექცეოს, ანდა პირიქით, დიდი მწერალი კვარცხლბევიდან ჩამოვდეს, მაგრამ კრიტიკოსს მეტოხველთან

შედეგობა აკიარია, და მას, როგორც არბიტრს დიდი პასუხისმგებლობა მართებს. ამხანაგ უფლად შევარდნადეს, რომელმაც თავისი დიდი სახელმწიფო და პარტიული მოღვაწეობა ფაქტიურად ქართველ მწერლებთან, როგორც თვითონ ბრძანა, თავისი მაწაფებლებთან მეგობრული ვიზიტით დაიწყო. საბჭოთა აკადემიის კომუნისტური პარტიის ოკუპაციულ ერილობაზე წარმოთქმულ შესანიშნავ სიტყვაში აქვს ასეთი საგულისხმო აღნიშვნები: უსამართლობის, არაობიექტურობის გამოვლინება, ჩაოდენ უმნიშვნელო და გარუგნულად უწყინარიც უნდა იყო. იგი, მთავარ პროტესტს იწვევს.

ღიას! უსამართლობას და უხეირობას უნდა ვუბრძოლოთ. ყველგან, სადაც არ უნდა იყოს იგი! ამხანაგ უფლად შევარდნადეს, აკადემიისა და პროსაგანდის, მათგან ფაქტიკაზე შემოქმედებას არც ისეთი მძლავრი საშუალება გამორჩენია, როგორც სპორტი.

დღეს, როცა ჩვენში ერთგვარი საფეხბურთო ავიოტაგია, გავმედავ და ვიტყვი, რომ წლების მანძილზე, ჩემს პოეტ მშობთან ერთად ვმჭდარვარ ტრიბუნებზე და თვალის მიდევნება „დინე-მოსათვის“; საქმე მოგება-წაგებაში როდია!

ორი მათგან გაიხსენეთ: ერთი „ჯრას პოპერათან“ და მეორე — „ვესტ ჰემონ“. ერთი — უაინდლო და მეორე — ობიექტური, კეთილშინილი კაცი, რომელსაც მეორე დღეს წინაღობით დაშვებული შეუდომისათვის ბოდიშის მოხდაც კი შეუძლია! აი ასეთი ობიექტური და კვალიფიკატორი არბიტრები გვესაჭიროება ჩვენ, მაგრამ ეს მხოლოდ ჩვენს კრიტიკას როდი უხება. მთელი ჩვენი მწერლობა მთლიანად ამავე დროს საზოგადოებრივი არბიტრია. ოღონდ ამისთვის, როგორც ჩანს, საჭიროა ჩვენი მისიის, შედეგობისა და არბიტრის მისიის ბოლომდე კარგად გათვითუნობიერება, რათა უფლუნას არ აყვეთ და

იაფი ტაშისა და იაფი ყურადღების ფაილდ უფრო მნიშვნელოვანი საქმე არ გვაფუძვლავთ.

როგორც ჩანს, ამ ბოლო დროს მეტაფორა და ხატოვანი აზროვნება, მიაჩნა და მიაჩნ დიდ პატრიმი ვერ არის. ამიტომ ვუკვდები, კონკრეტულ საკითხებზე გადავიდეთ და შევ ვთქვა ზოგი რამ ზოგიერთ სატყეარზე. თუ საინბარტლო სა-ქმეზე. ყველამ იცის, რომ უკვე რამდენიმე წე-ლია, რაც ცენტრალური კომიტეტი ეხმარება მწერლებს და თვითონ იღებს ხარჯებს მწერლე-ბის სამთვინს, ექსტრინა და ზოგჯერ ერთობლივ შემოქმედებით მივლინებაში გასაცხვენად. მათი-ვე დახმარებით და ხელშეწყობით გადმოვიდა მწერალთა კავშირის გამგეობაში ყოფილი სამ-შენებლო ბანკის შენობა, რომელიც კამიტალუ-რი შევთების შემდეგ ლიტერატურის სახლის კეთილიება გახდებდა. ცენტრალური კომიტეტის და მთავრობის აქტიური დახმარებით მოხდა რეკონსტრუქცია და რე-ტაერაცია მწერალთა სახლისა, ანთი კამიტალური რემონტი ჭერ არ ღორსებია ამ შენობას; რეკონსტრუქცია უკვე დამთავრდა და მწერალთა სახლი ერთ-ერთი ბრწყინვალე სახლი იქნება მთელს ჩვენს რეს-პუბლიკაში. მინდა ვთხოვო ქართველი მწერლე-ბის სახელით ცენტრალურ კომიტეტს და მთავ-რობას, რათა დაგვეხმაროს, რომ აღეადგინოთ სარაფიშვილისეული ანტიკვარტული აუფრა, რაც სავმარის თანხას მოითხოვს.

ორიოდ სიტყვა მინდა ლიტტონზე მოგახ-სენოთ საკავშირო მწერალთა კავშირის და ლიტტონდის პრეზიდენტის 1980 წლის 3 დეკე-მბრის დადგენილების თანახმად დღებულტში (რეკავსთან), ბიკინთანში, კომპაროვიში (ლენინგ-რადთან) და ზოგიერთ სხვა აგრაკებზე, ბავ-შეებს ხუთი წლიდან თექვსმეტ წლამდე ეარმ-ლებათ შრომბითან ერთად ამ სანატორიუმებ-ში დასვენება. ყველასათვის ცნობილია, ბავ-შეებს ზაფხულში მხოლოდ ორი თვე აქეთ არდა-დგებენ. რაღა მიინცდამიანც ამ ორ თვეში აში-რებენ მწერლები შედევრების შექმნა, განა იანი თავარი წიგნებს ბავშვების სახალგა-ოქაში არ წერენ? ან ეთიკ საკავშირო ლიტ-ტონდმა რომელი დედის თარზე გამოქრა ან-თი უსულგულო ანონი, რომ შვილები ქტჩაში დავაფლოთ და ჩვენ აგრაკებზე მივბრძანდეთ. მთავრობა, ძალს და ენერჯიას არ იშურებს. ბავ-შევა საუეთესო პირობებში შეუქმნა სწავლი-სათვის და დაუენებისათვი. რაღა ჩვენს ბავ-შეები უნდა იყვნენ ამ მხრზე გამოჩაყლისი. თუკი გაგრაში, და ყირიმში შეიძლება ბავშვებით დას-ვენება, სხვა სანატორიუმები რა ნაშნით დავეი-ცეტეს! მით უმეტეს, გაგრა სრულად მოუწყო-ბელია და ზემოთ ჩამოთვლილი სახლები მას ბერად სქობია.

მინდა ვთხოვო დღევანდელ ყრილობას, გაგ-ვიწიოს შეაკავობა საკავშირო მწერალთა კავში-რთან და ლიტტონდთან. რათა წელიწადის ორ

თვეს მიაღ. ივლისში და აგვისტოში ვკენ მწერლებს ბავშვებთან ერთად დასვენე-ნით ამ სანატორიუმებში.

ქვეშეთში სანატორიუმის აშენება ვერ იქნა და ვერაფრით მოხერხდა. ქართველი მწერლების ბავშვების უმრავლესობა ყოფიანსეულ მამე-ლში აღზარდნენ. ყოფიანების სახლი ძველია და სახლს ყოველწლიური შეკეთება ვერაფერს შევლის. ამ სახლმა საქართველოა სამი მოღვა-წე მისცა: დამიტრი ყოფიანი, კოტე ყოფიანი და მთარგმნელი ნინო ყოფიანი. წინა ყრილობაზე სარკვეზიო კომისია შემოვიდა წინადადებით და ახლა ვაყენებ ამ წინადადებას: ყოფიანის სახლს ეწოდოს დამიტრი ყოფიანის სახლ-მუზეუმი, მისეულ ვეებერთელა მამულში აშენდეს დედათა და ბავშვთა სანატორიუმები.

ორი წელია, რაც ახალი სახლის მაკეტი შედ-გენილია პროექტის შექმნას კი ჭეჩაკე სამშველი ვერ დაადგა. რაკი სიტყვა მუზეუმზე ჩამოვარდა და, ისიც საგულიანო ფაქტია, რომ პარტია და მთავრობა ძველი თბილისის აღდგენაზე ესოდენ ვდლისხმირება იჩენ, მინდა გავახსენოთ დი-დი ქართველი პოეტის ბართაშვილის სახლი, რომელიც დღეისანია ჰიარსულფალს ელის.

მინდა ცოტა რამ დღეობებზე ვთქვა, რომე-ლიც ანუ მოჭარბებულად ტარდება ჩვენს რეს-პუბლიკაში. ხშირად ერთსა და იმავე დღეს, სხვადასხვა რაიონებში, რამოდენიმე დღეობა იმართება, რის გამოც მწერლები ხშირად ჩას-ვლას ვეო ახერხებენ.

ამ საქმის მოგვარებაში შეაკავობა მწერალთა კავშირის უნდა დაეკისროს, რომ დადგინდეს წელიწადის რომელ რაიკებში ჩატარდეს წერეთ-ლობა იქნება ე. თუ ვევაობა.

კარგი იქნება, თუ მხოლოდ ელასიკოსებოთ შემოვიფარგლებით. რაკი ელასიკოსებზე ჩამო-ვარდა სიტყვა, აქვე იმის თქმაც მინდა, იმის მი-გვირად ელასიკოსების წიგნები გამოუღვევლად ელავოს მაღალიის თაროებზე, მათი ტომეულები ბიბლიოგრაფიულ იშვიათობად არის ქცეულა. მამინ რაკა ზოგი მდარე ნაწარმოებები და ზოგ-ჯერ ტომეულებიც, თირთადად ავტორის ოქა-ხტური ბიუტეტიც. გადმოკობესებას ემსახურება. რაკ ხალხს და ლიტერატურას არაფერს მატებს და მიიმე ტურთად აწებს ჩვენს გამოცემლო-ბებს.

1975 წლიდან საქართველოს მწერალთა კავ-შირთან შექმნილია პრობავანდის ბიურო, რომ-ლის ამოკანაა შეაკავობა გასწიოს მკითხველს იდეურ-პოლიტიკური და მხატვრული ესთეტი-კური აღზრდის საქმეში, პრობავანდის ბიუროს სკორდება ქალაქის და რაიონული ხელმძღვანე-ლების მხარდაჭერას; როგორც ვთქო, დღევანდელ ყრილობას ესწარებინან რაიონის პარტიული ხელ-მძღვანელები. ესარგებლებ ამ მაღალი ტრამე-ნიდან და მინდა დიდი მადლობა ვუთხრა საგ-რეჯოს, გორის, გურჯაანის, თიანეთის, ასპეტის,

ქარელია, დუშეთის, გეგეკუორის, ჩხორწყუს, ფოთის და თბილისის საქალაქო კომიტეტს და რაიონის ხელმძღვანელს მწერლებთან ახლო თანადგომისათვის.

არის შემთხვევები, როცა ლიტერატურული საღამოები სათანადო დონეზე ვერ ეწეოდა. ან სრულიად უგუნდოებელყოფილა. დღემდე ვერ იქნა და ვერ მიადგინა მწერალთა კავშირის პროპაგანდის ბიურომ დაეკავშირებინა კახის რაიონში მკობრებთან მოთხოვნა — გავეყარათ ჩვენს აზერბაიჯანულ მებთან ერთად ინტერნაციონალური საღამო; ამაში ბრალი ისევ და ისევ პროპაგანდის ბიუროს მიგვიძღვის, რადგან ვერ გამოვიჩინეთ სათანადო სიმტკიცე და შედეგად, რათა უოველგვარი დამარცხება გადაგვალაზა; თუმცა ისიც უნდა ითქვას, რომ მთლად გულხელდაკრეფილები არ ვმჯდარავით, ქართველი და აზერბაიჯანელი მწერლები ხშირად ემართავენ ლიტერატურულ საღამოებს დანაშაულის, ბოროტების, მარნეულში და სხვაგან.

პროპაგანდის ბიუროს თაოსნობით გაიგზავნა ხელახლა აღორძინებულ სოფლებში — უდაბნოში და ქუარებში ორი ათასამდე წიგნი. ასევე ისტამბულურად არიკება ღეგლებთან დაკვირვებით მწერლის პონორაჟიდან გარკვეული თანხა. მინდა შეეჩერდე ფილარმონიაზე.

ფილარმონიამ კარგი ლიტერატურული საღამოები გამართა. განსაკუთრებით აღსანიშნავია ქართული ხალხური პოეზიის საღამოები და ბევრი სხვა. მაგრამ ფილარმონიაში და არა მხოლოდ ფილარმონიაში, ლიტერატურული საღამოები მწერალთა კავშირის და პროპაგანდის ბიუროს გარეშე არ უნდა იმართებოდეს. და მარ-

თლაც ვის უნდა დაეკაროს ამ საქმეში მონაწილეობა, თუ არა მწერალთა კავშირის პროპაგანდის ბიუროს!

დიდი სიყვარული წიგნიანთა ადრეგატის მოძებნა. მაგრამ რა სწორად ვერსაძეზე შეიძლება საუბარი, როცა ვერ იქნა და ვერ მოგვარდა მწერალთა კავშირისათვის, ერთი პარტია ვიბრის გახსნა. რა დასამალა, წიგნი საქველსადგომში მშვენიერი სამშალება აღმოჩნდა. გამაზიკომი ებრძვის, ეხადია, ამ უბედურებას და ამ ბრძოლის ერთ-ერთი ხერხია, ალბათ ის სიბიჯი, რომელთა მიხედვითაც წიგნი ნაწილდება: ჩემი საქმე არ არის ამ სიბიჯის აღსაგების ან მისი შემდგენლების კომპეტენციის ავლენა, მე მხოლოდ იმის თქმა მინდა, რომ მარნა ცუცუავას ლექსების წიგნი, პირველ რიგში, ჩვენს პირველ ქალბატონს და მთელ მოსახლეობას დაუბრუნებდა. მხოლოდ ამის შემდეგ გავანაწილოთ იგი ცალკეულ უწყებებზე და სამინისტროებზე. დიდი საქმე იქნება მართლაც, წიგნის საქველსადგომის მოსპობა. მაგრამ მე ასეთი პროგრამა-მინიმუმი მაქვს: ნუ მოვიკეთ ზოგიერთ უწიგნურს ნებას, წიგნის გარეშე დატოვოს წიგნის დამწერი ხალხი.

მწერალთა კავშირის პარტორგანიზაციამ დავისი მუშაობა იქითაღწი უნდა წარმართოს, რომ ხელი შეუწყოს მწერლის ავტორიტეტის ამაღლებას; პირველადი პარტორგანიზაცია, ჩემი რწმენით, უნდა იყოს უფრო კმედიით ორგანიზაცია, ხელს უწყობდეს მწერალთა კავშირის შემოქმედებით აღმოსაფრთხილებას; ჩვენი ვალაა წმინდად და პირნათლად შევასრულოთ ჩვენი შეაკავების ვალი — მივიტანოთ ხალხის გულისწინადაც კარგად მთავრობის ყურადმდე, და ასევე სწორად მივიტანოთ პარტიის სიტყვა და იდეა ჩვენს ხალხამდე.

დავით კვიციანიძე

განვლილი პერიოდი აღსაყვავა ჩვენი რესპუბლიკის ქობრებში მომხდარი დიდწინაშეწავლო-ების მოვლენებით, რომლებმაც განაზღვრეს მთელი ქართული მწერლობის მთავარი მიმართულება, ამოკანა და პათოსი.

ეს არის პერიოდი მეთაურ გრანდიოზული ხეობისა, რომელმაც ახალ სიმაღლეზე აყვავა ჩვენი ქვეყნის ეკონომიკა და კულტურა.

რა ეს არის პერიოდი, როცა საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის ხელმძღვანელობით ჩვენმა მშრომელებმა, ჩვენმა ინტელიგენციამ სამშობლოს არა ერთი თვალსაჩინო მიღწევა უმატავენ, ამის დასტური — ზედღებ მარვეკერ საკავშირო გარდასმავალი წითელი დროშის მოპოვება.

დღეს ქართველ მწერალთა ყრილობა აყვამბა.

თუ რა მასშტაბით გამოიხატა მწერალთა ღწე-
ლი და დასაბუთება ბოლო წლების საერთო
წარმატებებში.

რა გაიჩვენა?

ჩვენს ცხოვრებაში, ჩვენს შემოქმედებაში ნა-
თლად ჩანს მისწრაფება და დინამიკურობა ახა-
ლი აქტუალური პრობლემებით. მხადყოფნა,
ვიყოთ ხალხთან, გულთან მივიტანოთ ყველა
საკუთრბორბორტო საკითხი და პრობლემა, რაც
იღვლეება რესპუბლიკის მშრომელებს, დავარა-
ზოთ საზოგადოებრივი აზრი, მხარი დავეჭიროთ
ახალსა და პერსპექტიულს, ვერძობლოთ მანკე-
რსა და დრომოქმედს.

მე. მწერალთა ერთ-ერთი ორგანიზაციის წა-
რმომადგენელი, აღვნიშნავ, რომ ის ძვრები,
რაც საანგარიშო პერიოდში მოხდა, ამოცანები,
რაც ქართული მწერლობის წინაშე იდგა, რაღა
თქმა უნდა, მთლიანად შეგვხებობდა ჩვენც. პე-
რიოდურად მისწრაფებ მწერლებს, პერიოდური-
ებში მოქმედ განყოფილებებს.

ბოლო ხანებში არაერთხელ აღნიშნულა და
სადავებობდაც, რომ ქეთისის სამწერლო
ორგანიზაცია დღეს ერთ-ერთი საკმაოდ ძლიერ-
ი, მიზანწარაფელი შემოქმედებითი კავშირია,
მეტყურობი ნათელი პროგრამით, ამოცანებით.
მათი შესრულების დიდი სტრუქტურებითა და შე-
აძლებლობებით.

რაც, როგორც მთელმა ქართულმა მწერლო-
ბამ, ჩვენც მათე ხეობილდის პირველადე
წლებამ მიზნად დავისახეთ სწორად კვლევით-
სტრუქტურა ჩავადის გამოყოფებით, მხატვრული
ნარკვევის მოწვევებითა და ამოქმედებით აგვე-
სახა ჩვენი ხალხის თავდადებელი შოში, არ
შეშოფარგლდულიყოთ ქეთისით, გვემო-
ზურა დაავლეთ საქართველოს რაიონებში,
შეგვექმნა და გამოგვეცა მხატვრული ნარკვე-
ვების კრებულები.

ასეც მივიტყუოთ ჩვენ დავამევიდრეთ მასო-
ბრივი ლიტერატურული ღონისძიებებია ჩატ-
რებია ახალი ფორმა, მოაწყუეთ მწერალთა
ბრივადები, ერთობლივი გასვლა მხედლ სწე-
რბიებში მთელი დღით.

ამასამ დავაკვირებით მინდა გავიხატე ს-
ბუკთა კავშირთა ომტენისტური პარტიის XXVI
ერთობის გახანია და შემდგომი დღეები
ჩემს სამშელო ოთახში შეიკრიბნენ მწერლები,
დიდი ინტერესით მოვისმინეთ ლ. ი. ბრეჭევი
საანგარიშო მოხუცება, აღსავაე დიდი სინათ-
ლო, სობარლოთ, სობარშით, მომავლის რწე-
ნითა და მტკიცე იმედებით.

და როცა ტრიბუნაზე ავიდა ამხანგი ვ. ა.
შეიარღნავე და შიავალათსიანი ადგიტორის
წინაშე ივე წარადგინა ჩვენი რესპუბლიკა, რო-
გორც ევალრება და ევეთფინს ქართულ
ხალხს, ჩვენ გადამწყვიტეთ რაღაც მოგვემოქ-
მედებინა, აღვნიშნა ეს მოვლენა, ავდეკით
და ევალრება. ყველა ერთად, ვეწვეთ საავტო-

მობილო ქაობანა, საამქროებში, ^{საქართველოს}
ზგებთან ევთხარით ერთმანეთს ^{და}
ივე მივიღეთ მწერლური და მემური დავალ-
ბაც.

ამხანგ ევლარდ შევარღნაქა მთელმა ქვე-
ყანამ პიულოცა დასაბუთრებელი ენაღლიკი
ჩილო და წოდება: სადაც სიტყვა მიგვიწვდა,
ჩვენი ვოქვით ჩვენი მისალოცო, მაგრამ რესპუ-
ბლიკურ ტრიბუნაზე სულ თბილისში შესო-
რები მწერლები ბრძანდებით. ამიტომ მე დღეს
ეარსებლებ ჩემი ქეთისიელი კოლეგებსა დავა-
ლებს, მათი ენარეველსობა ამ დარახაზშია. მწე-
რლებს ემატება ავტომწმენებელთა, ქეთითურ
მშრომელთა ხმაც. მიიღეთ მათი მილოცვა, ამ-
ხანაგო ევლარდ!

თუ რომელიმე შემოქმედებითა ორგანიზაცია,
თბილისის გაჩეთ ევეთფინს მწერალთა ყრი-
ლობის ტრიბუნადან თქვას მადლობა ჩვენი რე-
სპუბლიკის ზელმდევანელებსა მისამართით, პი-
რველი ჩვენ, ქეთითურები ვართ.

მთელს ჩვენს რესპუბლიკაში საერთოდ არა
ერთი ავტობრუთი ეკრა შეიქმნა და ჩაღვა
მშრომელი კეთის სასამბრში, მაგამ მთ ში-
რის მთავარზე მთავარა — აღმანახი „განთი-
აღი“. გაზეთ „ლიტერატურული საქართველო“
გაირმაგება, და ისიც არ გახლავთ ნაღვლებში
ენელოვანი, რომ ავტო რამდენი გრული წელი-
წადების შემდეგ ქეთისში ევლავ გამოდის
წიგნი, რომ საქართველოს მწერალთა კავშირის
ერთ-ერთი ევექვლესი და ენარეველსი ბიოგრა-
ფიის ორგანიზაცია ევლავ გაღრდა თავისი
მხატვრული ორგანი და დარსდა გამომცემლო-
ბის ფილიალი. რომელსაც ევლავმხოვ ეტერა
მხარს და ევლიობს. მის გამმტკიცება ამ საქ-
მის ერთ-ერთი ინიციატორი — გამახარონი
და გამომცემლობა „სახეობთა საქართველო“.

იმედია იმამიც დამეორწმენებით, რომ არც
აღმანახი „განთიადი“ და არც გამომცემლობის
ფილიალი არ შემოფარგლდენთ ქეთისით, ერ-
თიკ და მეორეც ქართული მწერლების სადე-
თელო ქმნილებათა ზვეღვია და გამოცემა საქ-
მეა ენარეველებთან. — ეს ახლა, ამ ეტამზე
როცა „განთიადი“ ვერ ეიღვე იწოდება „აღმა-
ნახად“ და მთა იმდექიკ ეტ არ გახანია, როცა
გამომცემლობის ფილიალს შილოდ და მბილოდ
78 თახახი აქვა დათმობილი.

და თვედ წარმოიდგინეთ რა მოხდება, როგორ
წარბაროტება ამ ორგანიგბის მუშაობა მამინ,
როცა ჩვენი ზელმდევანელობის ზონებით აღ-
ბათ სულ მალე აღმანახი „განთიადი“ — ეტო-
ნად „განთიადად“ გადაკეთდება, ფილიალი —
ნამდვილ გამომცემლობად.

ისიც ენდა გაეწყოთ, რომ აღმანახი „განთი-
ადის“, გამომცემლობის ფილიალს, სხვა თვად-
საჩინო ავტობრუთი ეკრების შექმნამ, როგორ-
ცა: სასამბრო თვატრი, სამფლობირი ორე-
ტრი, იმდერისა და ევევის სახელმწიფო მსამ-

ბლი, სამხატვრო გალერეა და სხვ. რომ იტყვიან პირდაპირ ფეხზე წამოადგო და ჩხმახვით შემართა წლებს უკან მტყერწაფილი, მიჩქმალული ან სულაც ჩამკედარი, ერთ დროს განთქმული ქუთაისის დიდი ლიტერატურული ავლტურული ტრადიციები.

დიახ, გამოცოცხლდა ის ტრადიცია და გზას იხიბოს. ეს მოთხოვნა სამართლიანი, კანონზომიერი და დროულია.

სწორედ ახლა, ამ ეტაპზე სწორდება და გვეთენის ქუთაისს დახმარება მძლავრად, ყოველმხრივ, დაუნაგებლად, მოფიტვებულად, სჭირდება ახალ ავლტურულ, სამეცნიერო კერათა, ახალ საშუალებათა, შესაძლებლობათა მოჩხრეკა და იქ, იმ ქალაქში დაბინავება.

ეს აუცილებელია, რადგან ცის ქვეშეთში, არ მოიძებნება ქვეყანა, ხოლო საბჭოეთში რესპუბლიკა, რომელსაც მღიერი, საერთო ტვირთის ზღვანი დედაქალაქის პირველი მხარში ამომღვამი შვირე ავლტურული კენტრი არ გააზნდეს.

საანგარიშო წლის დასაწყისში უკვე გამოცემული იყო აღმზახ „განთიადის“ შვიდი ნომერი; მისმა პირველმა რედაქტორმა, გურამ ფაჩიკიძემ, ქუთათურ მწერლებთან ერთად, შემოიკრიბა პირთველ მწერალთა, მეცნიერთა ღირსეული წარმომადგენლები, რითაც თავადანვე კარგი ავტორიტეტი შეუქმნა და დაუმკვიდრა „განთიადს“. გახადა იგი საინტერესო და მეტად პაბულარული.

რამდენიმე წელია „განთიადს“ თავაკობს კონსტანტინე ლორთქიფანიძე. მისი ქუთაისში ცხოვრება და მოღვაწეობა თავისთავადაა დასაფასებელი.

ნეტამე კონსტანტინე მაგალითს მიზაძეძენენ დედაქალაქში სხვა და სხვა დროს არე თვისე მწერად ჩამკვიდრებულნი ეგრეთწოდებულნი ყოფილი ქუთათურები, — უკვე შორიდან რომ უზღიან ქედს ამ საოკრად საოკარ ქალაქს, ნეტამე ისინიც წაზაძეძენენ სახელოვან მწერალს, დატბრუნდებოდნენ თავიანთ ოქახებს და დაეზმარებოდნენ იქაურ ჩემ მოღვაწეებს რესპუბლიკის მეორე ქალაქის ავტორიტეტის დადგენასა და განმტკიცებაში!

ნეტამე! ქუთაისის სამწერლო ორგანიზაცია არაერთი რესპუბლიკური თუ საკავშირო მნიშვნელობის ინტერნაციონალური ღონისძიებების მოთავეა და აქტიური მონაწილე.

უკვე ტრადიციად იქცა ქუთაისში ვლადიმერ მაიაკოვსკის დღეების ჩატარება. ამასთან, ყოველ წელს, იგი უფრო საინტერესო და სასარგებლო ხდება: ღონისძიებაში ერთვებიან ახალგაზრდა სამწერლო კადრები, მტკიცდება და ვითარდება მრავალკეროვანი საბჭოთა ქვეყნის პირველი ურთიერთ მჭერი კავშირი.

სწორედ მაიაკოვსკის დღეებში ჩაყვარა სა-

ფუძველი კიდევ ერთ საინტერესო, და აღმზარდ სასარგებლო კავშირ-ურთიერთობას, რომელიც დამყარდა ლენინგრადის მწერალთა განყოფილებასთან არსებულ ახალგაზრდა მწერლების გაერთიანებასა და ქუთაისის სამწერლო ორგანიზაციათა შორის. სულ ახლახან ეს კავშირი სათანადო ზელმკურნელობითაც გაფორმდა.

ჩვენთან დიღის აღმავლობით ჩატარდა აფხაზეთისა და აჭარის დღეები. ასევე გელოზილად, ნამდვილად მჭერ ვითარებაში მოყწუო აფხაზი და აჭარაში მტკოვრები მწერლების შეხვედრები ქუთაისის მშრომელებთან. საასაუბო ვიზიტად გახლდი აფხაზეთისა და აჭარისში. სულ ახლახანს დაამთავრა კიდევ ერთი ინტერნაციონალური დღეები, რომელშიც თითქმის მთელი ჩვენი დიდი ქვეყნის ყველა რესპუბლიკის წარმომადგენლები მონაწილეობდნენ.

საანგარიშო პერიოდში საუვეთესო მხატვრული ნაწარმოებების გამოსავლინებლად ჩავატარეთ რამდენიმე კონკურსი, თემა — „მეათე ხუთწლედის ადამიანები, მათი თავდადებულნი შრომა“.

ქუთაისში ცხოვრობს და მოღვაწეობს მწერალთა საკმაოდ ძლიერი რაზმი, ბევრი მათგანის გვარი არ გაიხმა უფალიობის ტრიბუნლიდან, ზოგიერთი, აქა-იქ, კანტი-კენტად იყო ხსენებული. ეს უფრო მოვალეობის მოხდის მიზნით, თორემ სალაპარაკოდ და სახობობოდ თბილისში მწერალს რა გამოუღებს; თან, პერიფერიული მწერალი რომ ასენი, მისი მკორედიანი ღვაწლი შენიშნა, სხვა თუ არაფერი — უნდა წაიკითხოს, წაკითხვით მათაც უნდა წაიკითხოს მისი, მათი ნაწარმოებები.

გ. სამხარაძის, რ. ბერძონის, ლ. ნუცუბიძის, მ. ალიაიძის, დ. ახოზაძის, შ. ნიკარაძის, ს. არველიანის, ზ. კუბანაძის, დ. ხუროძის, გ. ლაბაძის, ს. შიშოვლის და სხვათა გვერდით, ქუთაისში აღიზარდნენ და შესანიშნავად დაოსტატდნენ შედარებით ახალგაზრდა თაობის წარმომადგენელნი — ლ. მესხი, თ. ლანჩავა, ა. ყურაშვილი, ა. ნიკოლეიშვილი, გ. ებანიძე, ც. შალაშვილი, რ. ნაჭყევი, ი. გაბისონია და სხვ. მათ ენაბტებით ლიტერატურული გაერთიანებები, რომლებიც შექმენით ტყობულში, ჰიანტირამში, ზესტაფონში და სხვა რაიონებში.

რამდენჯერმე დაეჯუნეთ საკითხი ქუთაისში მხატვრული ლიტერატურის პროპაგანდის მიზარს შექმნის შესახებ. ეს საკითხი ახლა მომართაბაშია და უსათოდ დავლმობთად უნდა გადაწვდეს, რაც უდაოდ ასწევს მასობრივ-ლიტერატურული ღონისძიებების იდეურ მხატვრულ დონეს, ერთგვარად გაღმჭობუნებს მწერალთა ეკონომიურ მდგომარეობასაც.

ჩვენს განყოფილებას დიდ დამხარებას უწევს ქალაქის პარტიული და საბჭოთა ორგანოები. აღმასკომი ყოველწლიურად გვიყოფს განკუთვნილ თანხას შემოქმედებითი მივლინებისა-

თვის. მსგავსი დახმარების არც ერთი შემთხვევა არ ყოფილა საქართველოს მწერალთა კავშირიდან.

გაზეთ „ლიტერატურული საქართველოს“ გაორმაგება დიდი საქმეა, ახლა საჭიროა მეტი ზონდრა გაზრთის გამზავლფეროვნებისათვის... მის ფურცლებზე კოცხლად, საინტერესოდ და ოპერატიულად უნდა აისახოს მთელი რესპუბლიკის კულტურულ-ლიტერატურული ცხოვრება. ამისათვის აუცილებელია გაზეთის ჰავედეს თავისი საკეთარი კორესპონდენტი ქუთაისში, რომელიც ფართოდ გააშუქებს დასავლეთ საქართველოს ლიტერატურულ ცხოვრებას.

ჩვენ ძალიან ხშირად სიამაყით ვლაპარაკობთ იმ განსაკუთრებულ გამოჩენულ ყურადღებასა და ზრუნვაზე, იმ სითბოსა და მფარველურ დახმარებულზე, რასაც საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის ფაქტობრივ ყველა მუშაკი და რესპუბლიკის სახელგანთი ხელმძღვანელი, ამხანაგი ვ. ა. შევარდნაძე იჩენენ მწერლების მისამართით. გულზე ხელი დავიდოთ და ვალიაოთ, რომ ჩვენ, უფრო ხშირად, ვიდრე საჭიროა, ვიდრე გვეყოფნის, ვახადუნთ პრეტენზიებს ჩვენი არც თუ მაინცა და მაინც დიდი დამახტრების გამო.

სამსახურებრივ თუ შემოქმედებით სავალდებულო საქმიანობას ვარქმევთ ლეაწლს და უმალ მოვითხოვთ მის შენიშვნას, შეფასებას, ქილოსაც კი.

ხანდახან პერიფერიიდან ქალაქში რამდენიმე დღით ჩამოსულ ადამიანს მოეჩვენება, რომ ზოგჯერ ნამეტანი თვალში საცემია ფუსფუსი პირადული საქმეების გამო, ფაქა-ფუქი, ნერვების წყვეტა, ზოგჯერ არასაკადრისი ილეთების მოველიებაც რისთვის?

არც თუ იშვიათად ეს ფაქი-ფუქი სავალდებულო შედეგითაც კი მოაერდება.

ერთ პერიოდში ჩვენ ვუნდებოდით მწერალთა კავშირის სტრუქტურულ დალაგებას, სულ

ბოლოს ექვს მლივამა და პრეზიდენტზე შეეჩერდით.

ყველა ჩვენგანს მიაჩნია, რომ გამგეობის პრეზიდენტი უნდა იყოს შერულ-შემტოცებელი ორგანო, მოქმედი ორგანო, რომელსაც შეეძლება ოპერატიულად გადასჭრას მწერალთა წინაშე მდგარი ამოცანები.

სწორედ ამ ნიშნით უნდა შეირჩეს გამგეობა, პრეზიდენტი. იგი უნდა იყოს საქმიანი და არა საბატიო, მოიცავდეს მთელ რესპუბლიკას, იყოს განყოფილებათა ყოველდღიური მუშაობის კერაში. ამზადებდეს და ატარებდეს გაავლით სხდომებს გასეირნებებსა და დროსტარებისათვის კი არა, იმ ქალაქისა თუ ავტონომიური რესპუბლიკის კულტურული ცხოვრების გამოსაკოცხლებლად, ატარებდეს გასვლით სხდომებს ათ წელიწადში ერთხელ კი არა, ყოველწლიურად. ეს კოტა საბნელო საქმეა, გვარია. წინასამზადის სამუშაოს, გაჩქარს მოითხოვა, მაგრამ მწერალთა კავშირიც ხომ ერთ-ერთი საბჭოთა დაწესებულებაა. მანასადამე, იგი უნდა გადაიქცეს ნამდვილ რესპუბლიკურ ხელმძღვანელ ორგანოდ.

ლიტერატურის ერთი და ორი მწეოალი არ ქმნია, ლიტერატურას ერის ერთიანი მწერლობა სჭედს და აწითობს.

ერთი და ორი გამოჩენილი მწერალი ამ ლიტერატურის ჩექურთმია, მშენებია.

მწერლობა დიდი ოჯახია. ასე ვეძახით, ასე გეწამს და მიგვარნია ჩვენც და ჩვენ მშობელ ხალხსაც.

რაკი ოჯახია — ევაწიაც დუღს, მაგრამ ეს არაფერია, იდუღოს, იჩუჩუბოს იმ ევაწიამაც. მთავარზე უმთავრესი ის გახლავთ, რომ თვით ოჯახმა შეინარჩუნოს მთლიანობა, ძალა, ლირებაცა და სიღიადუც.

მთავარზე უმთავრესია ერს სწამდეს, რომ მწერალთა ოჯახი მისი სულიერი ცხოვრების ბურჯი და საფუძველთა-საფუძველია.

მარკ ზლატკინი

მწერალი და მოქალაქე

შესანიშნავ მწერალსა და მოქალაქესთან, მიხეილ მრევლიშვილთან, საგამომცემლო საქმიანობის გარდა, დიდი ხნის მეგობრობაც მაკავშირებდა. მოგონება მასზე მინდა დავიწყო 1938 წელს მოსკოვიდან ირაკლი ანდრონიკოვის მიერ ჩემდამი გამოგზავნილი წერილით, სადაც იგი გულითადად მოკითხავდა საგამომცემლო სფეროში მოღვაწე ჩვენს საერთო მეგობრებსაც:

„...თუ კი ერთ-ერთი მათგანი — მიხეილ მრევლიშვილი კვლავინდებურად თქვენს პირდაპირ ზის იმავე ოთახში, — მწერდა თავის წერილში ირაკლი, — ალბათ არ დაიზარებთ, ჰკითხოთ, რატომ არ მივჭავნის აღქმანდრე გრიბოდოვისადმი მიძღვნილ თავის პიესას? მოსკოვში უოფნისას იგი შეშინდა გამოგვიჭავნიო“.

ახლაც თვალნათლევ წარმომიდგება გამოცემლობის მთავარი რედაქტორის, მიხეილ მრევლიშვილის მშვიდი, შინაგანად საოცრად გაწონასწორებული, მეოცნებე ადამიანის სახე. ჩვენს საერთო კაბინეტში იგი მთელის გულ-მოდგინებით ჩაპოკიტებდა გამოსაცემად გათვალისწინებულ ზღაპრებსა და რომელიმე ახალი წიგნის სასიგნალო ეგზემპლარებს. ხანდახან, როცა წუთით გამოეთიშებოდა საქმეს, გულითად საუბარს ჩამოგებდა დედანზე მუშაობისას წამოკრილ ამა თუ იმ სადაო საკითხის გარშემო. იგი ამ წუთში ჯაპარაკობდა არა როგორც რედაქტორი, ანდა უბრალო მკითხველი, არამედ როგორც გულშემტკიცებელი მწერალი; ამ დროს მიხეილი მთელი არსებით გადაერთებოდა შემოქმედებითი სამუშაოში, სარედაქტორო ნაწარმოების თხრობით აღძრული, გატაცებით აუაღივებდა საკუთარ მოსაზრებებს.

ჩვენს მაგიდებს შორის (შე იფიქრად საქართველოს მწერალთა კავშირის გამომცემლობა — „სარია ვოსტოკას“ უხელმძღვანელობდი) ოთა-

ხის შუაგულში იდგა „მრავალი სეფა“, რომელსაც, ჩვეულებრივად, სტუმარიანობისას მივუხსნებოდათ ზოლზე. აქ იმართებოდა ცხოველი საუბრები მიმდინარე ლიტერატურული პროცესების გარშემო. აქვე, ავტორებთან ერთად, ვიხილავდით პერსპექტიულ ზღაპრებსაც.

ერთხელ, სწორედ ამ მრავალ მაგიდასთან სიტყვა ჩამოვარდა მიხეილის ერთ-ერთ წიგნზე, რომელშიც შესული იყო ჩვენს მიერ ზემოთ ნახსენები პიესა გრიბოდოვზე. ამ ნაწარმოებში ამ ხანებში, მოსკოვში გამართულ ქართული ლიტერატურისა და ზელოვნების დეკადაზე, დრამატული ნაწარმოებების განხილვისას, მაღალი შეფასება დამსახურა.

ვ. კიშინოვი ამბობდა მაშინ ამ პიესაზე:

„... პირველ რიგში, მინდა აღვნიშნო მიხეილ მრევლიშვილის ნაწარმოები — „მგზნებარე მეოცნებე“, რომლის დადგმაც თბილისის გრიბოდოვის სახელობის რუსულმა თეატრმა განუხორციელა. მე ვაფიქსირებ მის ნატალია კონჩალოვსკიას თარგმანით და უნდა განვაცხადო, რომ უდიდესი სიამოვნებას მივიღე.“

აღნიშნული პიესა თავისი არსით რომანტიკულია, აქ მოცემული ხასიათები გამოკვეთილი და ზღაპრულია, კარგად არის გადმოცემული და დახატული ის დრო და ყოფითი აქსესუარები, რომელშიაც მის გმირებს უბედვროდობა ცხოვრება და მოღვაწეობა. ნაწარმოებში მოცემულია მწვავე სიუჟეტი, რომლის ფონზეც ვითარდება მთელი მოქმედება. გრიბოდოვის დრამასთან დაკავშირებული ამბები ნაჩვენებია საინტერესოდ, ისინი ვგაღვლევებ ჩვენ და ბევრ ჩამოვრეზულ რეალობაზე კიდევაც“.

მართლაც, ამ პიესამ ქართველი საზოგადოების უფრადღება მიიპოვა თავისი ისტორიული დამატებითობით. რომანტიკული ამადლებეულობითა და ინტერნაციონალიზმის უღრმესი

გენი ჭეჭილი
ხეხილი

სულიკეთებით, ქართული და რუსი ხალხების ფრთხილმოყვებობის მაღალმსჯერული ასპვით.

მასხედება მიხედ მრავალშვილის სხვა ნაწარმოებებიც, რომელთა უმრავლესობაშიც ჩვენს გამოცემლობაში მიიღეს ცხოვრების საგზური. ესენია — „მარტანთა კერა“, მოთხრობების კრებული ძველ თბილისზე, პიესა — „წვავი“ და სხვა. მაგრამ კიდევ ვიმეორებ, განსაკუთრებით ჩამჩან გონებაში მისი პიესა — „მგზნებარე მეოცნებე“. აღნიშნული ნაწარმოები თბილისის თავიდან ბოლომდე განთებულთა საყუთრე მისეულ ოცნებათა და სულიერ განცდათა მწველი გმომბეჭებით. აქ გადმოცემულია ავტორის შეხედულებანი სიუჟარულზე...

ჩვენს გამოცემლობაში ამ პიესასთან დეკავშირებით საინტერესო და საქმიანი საუბრები გვქონდა ბოლშე მის მთარგმნელთან — ნატალია კონრადოვსკაიასთან. რუსულად თარგმანში მას ეხმარებოდა მწერლის და რუსთაველის სახელობის თეატრალური ინსტიტუტის პროფესორი ქალბატონი შალვა მრველიშვილი.

ჩვენ ერთად ვკითხულობდა თარგმანს. ვიხილავდით პიესის წარწერას ადვილს განსაკუთრებით სრულყოფილად შეუმარჩნა მთარგმნელმა ნაწარმოებს მთავარი ვარდების — გრიზოიდოვისა და ნინო ჭავჭავაძის უფლისწულთა სულიერი ამბავებულება, ფსიქოლოგიური სიმართლე, დიალოგებს კი — სიყვარული გამჭვირვალობა, სიუჟარზე და სინაზე.

შეამბედავად ვდებოდა სცენაზე და აბეჯ კითხვის დროსაც პიესის ფინალი, განსაკუთრებით კი ის ადგილი, როცა მომავლადი გრიზოიდოვი სახეზე მწარედმოღამაქრობდა ჩუმრულით ამბობს — „ეტლი მომგვარებ... ეტლი... ჩა...ჩა...“

მასხვს, დიდხანს ვებობდით ავტორთან ამ ბოლო სტრიქონის თაბაზე. მას მოსწონდა იგი და მხურავად იცავდა კიდევაც, თუმცა სინამდვილეში არც არავინ ედავებოდა. იგი განმარტავდა, რომ ამ მოკლე ფრაზაში მას სურდა გრიზოიდოვის მწარე ირონია გამოხატა საყუთრობის ბედის მიზარა და, ამევე დროს, ხაზი გაეხვა, რომ გენიალური კმნილებანი — „ვთა კეყო, საჯან“ ავტორი, მართლაც მგზნებარე მეოცნებე, სიციცმლის ფრანსკენელ წუთებშივე არჩებოდა კენწმარტ პოეტად. მასში კლავ ცოცხლობდა, სული მწფოთურა ჩაცკინა.

ამა, გაიხსენებ, პიესის ეპილოგში როგორ თანდათანობით იყვებოდა დამის ბინდში გახვეული მამადავითის შაზე აღმართული ეკლესიის კონტურები. აქვე ჩანს ცოცხალი ევკალიებით შექმული ახალი სახლავი, ქანდაკება გერ კიდევ არაა დადგმული, მხოლოდ ქვარია საფლავზე, წარის სარღოვან კანდალი აწითა. აქვე ახლოს დამწუხრებულთა დგან ნინო ჭავჭავაძე — სწორედ ამისთანადად გამოხატა შეხედვები მისი ხაზე ძეგლის ავტორმა.

ეპილოგში მთელი სიმართლია სიტყვები.

გინა ჭეჭილებს, ამ ცოცხლები რა საქირთა? ვანა მან თათონ არ ისტრვა — აქ უოფილიყო დამარბული ამ შობს კალთებზე... და ვინ რა იცის, იქნებ დეპილი მის ზაგეთ რომ შემოგჩვიას, ვახდეს შეტყველო მთაწინდოდან...

აქ შეუდროვებს აღარავინ აღარ დაერღვევს, აქ დაისვენებს ათარგარი ფრტატაღლელისგან და ვალბობლილი სიამაყით გაუხებდას წაიამბავლობს...

აქ ჩები გულაც შენთვის იტვრის სამართლისოდ. განა არ ვიცი, სიქმენი შენი უყვადია რუსთა ხსოვნში, მხოლოდდა ჩემმა სიყვარულმა რად იხილა სიკდილი შენი...

ჩვენი შინაური საუბრების დროს მიხედ მრავალშვილი მისთვის დამახასიათებელი შეცდარული მულღარებით გამოქვამდა თავის მოსაზრებებს ეპილოგისა და საქირთოდ მთელი პიესის თარგმანის თაბაზე იგი, თითქოს ცოველ სიტყვას სწორიდა თავის ფინირ სსწორზე, უოველ დროსაც ამოწმებდა, ჩათა ფურრო სრულყოფილად განსალოო ნინო ჭავჭავაძის სულიერი სამართა, მისი მომხმბეღელი ამბულეზულობა, სისხეტაყე, ვისი ცხოვრებაც ასე მოულოდნელად დაიბინდა და ტრაგიკულად იავარქმნა, საზგლოვირო ძაქებით შეიშობა.

ღიას, ჩვენ ვკითხულობდით და ვიხლავდით ცალკეულ სტრიქონებს და ვტყვევადობ პიესის მთლიანად. უვდაზე ამბულეზულობა ის იყო, რომ აქვე ახლოს, თითქმის ხელის გაწვედნაზე, უვდობთის ალომბელი მამადავითის შაზე, ქალაქის წებისმერ წერტილიდაც რომ მოზანდა, იყო აღექსანდრე და ნინო გრიზოიდოვისის საყვდავები, საფდავის დოდუე კი ამოკეთილდყო ნინოს სიტყვები, რომელთაც ქართულად მწერალითა და საწოვადო მოღვაწეთა მთაწმინდის პანთეონის აბასობით სტუმარა კითხულობდა. ეს ფიცა, თავისთავად ამღვებებდა ინტერესს ხებუნებული პიესისადამა ამბულეკებელი იყო ისიც, რომ სწორად ამ ქალაქში, ძველ თბილისში ჩაიარა აღექსანდრე გრიზოიდოვისა და ნინო ჭავჭავაძის უფედნარტესა წამებმა, საწმუნაროდ, რომ მხოლოდ წამებმა და ათა ერთად ვატარებულთ ცხოვრების წლებმა...

ქამებდა სულ ვიღაბარე მიხედ მრავლიშვილის შემოქმედებაზე. აქ მხურდა სიტყვა და შეწეო მისი, როგორც გამოცემლობის მთავარი რედაქტორის საქმიანობით ამბობაც შესწორება უნდა შევიტარო ჩემს მოგონებებში. ეს „შესწორება“ მდგომარეობს ამაში, რომ იგი ჩვენს კაბინეტში არსობდეს არ ღაბარავებდა თავის შემოქმედებაზე — იგი მთელი ახტებდა იყო

ჩაფლული საამოცემლო პროცესებში, ჩაპირ-კატებდა რედაქტორებულ და ჯერ კიდევ „ნედ-ლსა“ და დაუხვეწავ ახალ თარგმანებს, ცხო-ველი სჯა-ხაასი ჰქონდა მათ ავტორებთან. უკი თითოს სხვადასხვა თაობის მწერალთა ბედით ცხოვრობდა. ჩვენს გამოცემლიანსთან ზომ მრავალ შემოქმედეს ჰქონდა საქმიანი კონტაქ-ტები. მათ შორის იყვნენ სახელგანთქმული მწერლები — კონსტანტინე გამსახურდია, გიორგი ლეონიძე, ახალგაზრდებიდან კი — რევაზ ინანიშვილი, ილია რურუა და სხვები. მიზევილი უფროსებიდან თვითონ სწავლობდა ცხოვრე-ბისებულ სიბრძნეს, შემოქმედებით გამოცდილე-ბას, უმცროს კოლეგებს კიდევ უშუბრველად გადასცემდა მწერალური ოსტატობის საიდუმ-ლოებებს.

სწორედ აქ იკვეთებოდა მიზევილ მრეველი-ველის, როგორც მწერლისა და მოქალაქის დანი-ტრატისებულობა ქართული ლიტერატურის გან-ვითარებით, მოვლენებთან და საგნებთან მი-მართებაში ინტეგრირება მისი ზოგადადამიანური, ამოღებულები ბუნება, ავტორებთან საქმიანი ურთიერთობებისა და დაბლოების, მათი ხელ-ოვნებისა თუ ლიტერატურის საკითხებზე საე-ბარში აულოების საოცარი უნარი, რაც საგა-მომცემლო დარჯის მუშაკთათვის დიდ ღირსე-ბად მიზანია.

არ იყო შემთხვევითი, რომ საგამომცემლო სფეროში მთელი რიგი წლების კეთილსინდისი-ერი მუშაობის მერე მიზევილ მრეველიშვილი „ლიტერატურისა და გრუზიას“ მთავარ რედაქ-ტორად დააწინაურეს. აქაც, სარედაქციო კო-ლეგიის სხდომებში მოწინააღმდეგობის, მე კვლავ და კვლავ ვრწმუნდებოდი მიზევილ მრეველიშვი-ლის, როგორც მწერლისა და მოქალაქის, ზელ-მდღვანელის საზოგადოებრივი დიპლომატის სი-დადადევი.

მიზევილი იყო მრავალმხრივ მოწინააღმდეგე, განათლებული ადამიანი, იგი ყოველთვის მად-ლიერების გრძნობით ინსერებდა მოსკოვში გატა-რებულ წლებს. სადაც საგვემო ინსტიტუტის ეკონომიკურ ფაქულტეტზე სწავლობდა ზაქა-

ვობიდანვე ცნობისმოყვარეობით აღწერილი მისი ახალგაზრდა სპეციალისტი დიდად იყო დანი-ტრატისებული მიზევილარ ცხოვრების მოვლენე-ბით. იგი ცდილობდა ღრმად ჩამწვდარიყო ამ მოვლენების არსში. ასე თანდათან, შეუმჩნე-ლად ფესვიანდებოდა მასში შემოქმედებითი საწინისები

დიდი სამაშულო ომის დამთავრების შემდგე-მან დაწერა ვრცელი მოთხრობა — „ხარატანი-კერა“, სადაც ომიანობის მძიმე წლებში ქართული სოფლის დუბუბირი ცხოვრებაა ასახული. ამ ნა-წარმოებმა დიდად გააფართოვა მისი, როგორც პროზაიკოსისა და დრამატურგის პოპულარობა.

არ იქნება ალბათ ზედმეტი იმის აღნიშვნაც, რომ დაფიქრება გეგმარების მიზევილ მრეველიშ-ვილის რუსულად თარგმნილი რჩეული ნაწარ-მოებების ხელახლა გამოცემებზე.

1938 წელს, მოსკოვის ქართული ლიტერატუ-რისა და ხელოვნების დეპარტამენტი მიზევილ მრე-ველიშვილი წარმოადგინილი იყო ნაწარმოებებით. რომლებიც შევიდნენ იმავე წელს გამოცემულ მწერლის კრებულში — „პიესები“. მიზევილის მიერ ჩემთვის მოძღვნილ ამ კრებულის ეგზემ-პლარიანზე ავტორმა დააწერა: „მეორეს მარჯ-იზრდილის მე ზღატიანს, ქართული საბჭოთა ლიტერატურის საუკეთესო მეგობარს, ძალადარ-შურველ ხინებულ გამოცემელებს ამ რიგითი წიგ-ნისა, ღრმა პატივისცემის ნიშნად მიზევილ მრე-ველიშვილისაგან. მ. მ. შ. ნ. შ. თბილისი“.

მაღლიერების გრძნობით გამოყართვი წიგნი და როცა წარწერა ჩავიკითხე, ზემორობით ვუთ-ხარი — „ეს თბილი სიტყვები, ჩემი საგამომ-ცემლო საქმიანობის ერთო მაღალი შეფასება ზომ არაა-მეტოქი“. მან მუისეე მომიტო. „გარა ტუილად ვზივარ შენთან ერთად კაბინეტში, რომ სიყეთის მაღლი ვერ დაწინაბოქ“. მეც მა-შინვე ვუთხარი: „რახან ასეა, ნება მიბოძეთ, კომ-პლიმენტითეე ვიპასუბოთ — „არც მე მიზანია თქვენი წიგნი, როგორც ამას თანმდებლად აღნიშ-ნავთ, ჩვეულებრივ და „რიგით“ ნაწარმოებად“.

ჩვენ ორივემ მზიარულად გავიციანეთ და სხვა საქმეზე გადავდეთ.

წიგნი ზნეობაზე

რატომ ვიკუთვით ზნეობრივად? როგორ მიღლება ადამიანი თავის ვიტალურ-სასიცოცხლო ინტერესებზე და როგორ უქვემდებარებს იგი თავის ქვეყას რაღაც უზოგადეს, თავისთავად „ძალაში მყოფ“ ზნეობრივ პრინციპს? თავის ზნეობრივ ცნობიერებაში როგორ სძლევეს ადამიანი გარეგანი ინსტანციის (ღვთაების) დახმარების ცდუნებას ანუ ადამიანის რა უშიშარაგანეს არსს ემყარება მისი ზნეობა? ვინ ვართ ჩვენ? რატომაა სამყაროში ადამიანი მიჩნეული მიზნად თავისთავად? — ეთიკის ამ უშიშარად ეთიკურ საკითხებს განხილვას ეძღვნება პროფ. ნოდარ ნათათია წიგნი „ადამიანი ადამიანთა შორის“ (გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“, თბ., 1979).

შესავალში, აკრავს შერჩეული რამდენიმე მაგალითის ანალიზს საფუძველზე, ავტორი დასკვნის, რომ „ადამიანში, ფიგურალურად რომ ვთქვათ, არის რაღაც მტკიცე „ხერხემალი“. რომელსაც გარემოებები ვერ გატეხს: მას აქვს რაღაც ინტერესები, რომლებსაც არა-სოდებს არ დათმობს, და რაღაც პრინციპი, რომელზედაც არასოდებს ხელს არ აიღებს“ (გვ. 4). იმგვარად, ზნეობის არსებობა ფაქტია, მაგრამ მას ჭირდება ახსნა, დასაბუთება. საჭიროა გარკვევს, თუ რას ემყარება ჩვენი ზნეობა: სახელდობრ, გასარკვევია ზნეობრივი ქცევა ინდივიდის ანუ მთელი საზოგადოების (დაამიანთა გვარის) გადარჩენის საშუალებაა, თუ ამ და უოველგვარი სხვა მიზნისა და პირობებისაგან დამოუკიდებელია და, მაშასადამე, ამ აზრით, თვითმიზანია.

ზნეობის ფაქტის დაფუძნების გზაზე ავტორი, უპირველეს ყოვლისა, უპირისპირდება ვერაფრადებულ ევოლუციონისტურ (ანუ ვულგარულ-მატერიალისტურ) თვალსაზრისს, რომლის თანახმადაც ზნეობა ადამიანთა გვარის გადარჩენისათვის საჭირო ნორმათა (ქცევის წესების) ერთობლიობაა და სხვა არაფერი.

ევოლუციონისტის მიხედვით, ის ამბავი, რომ „ადამიანი თავის მორალურ მოთხოვნებს განიცდის არა როგორც შეფარდებით რასმე (ანუ ისეთ რასმე, რასაც აზრი აქვს მხოლოდ სხვა რაღაცსთან, სხვა მიზანთან მიმართებით),

არამედ როგორც აბსოლუტურს, ყოველი სხვა მიზნისაგან და პირობებისაგან დამოკიდებულს“ (გვ. 12), ის ამბავი, რომ „მორალური მოთხოვნები ჩვენთვის იმდენად ფუნდამენტური, შეუცვლელი და აბსოლუტურია, რომ შესაძლოა ისინი არა თუ ჩვენს ინდივიდუალურ სიცოცხლეზე მაღლა დაეყენოთ, არამედ საზოგადოების არსებობაზეც კი“ (გვ. 13-14), მომდინარეობს არა იქიდან, რომ ზნეობა თვითმიზანია, რომ ზნეობრივ ქცევას თავის თავში აქვს მოტივი და არა გარეთ, არამედ იქიდან, რომ ზნეობა მთლიანობაში ადამიანთა გვარის გადარჩენისათვის ბრძოლის იარაღია, რომელიც ევოლუციის ხანგრძლივ პროცესში ჩამოყალიბდა და რომელსაც შემდგომ აბსტრაქტია განიცავს; მოსწად, განვეყნა იმ მიზანს, რისთვისაც იგი წარმოიშვა და დამოუკიდებელ, უპირობო რამედ, თვითმიზნად იქნა გაგებული, ევოლუციონისტის თანახმად „ერთადერთი ნამდვილი „უნდა“ („ნაშ“) „ჭრატარს“). რომელიც ევოლუციის პროცესში „მეშობდა“, იყო: „ადამიანთა გვარი, საზოგადოება უნდა გადაარჩინო“. ხოლო ქცევის ენა და დანარჩენი წესი მხოლოდ საშუალებებს წარმოადგენდა ამ ერთადერთი მიზნისათვის. შემდეგ, თანდათან ქცევის ეს კონკრეტული წესები, რომლებიც თავისი წარმოშობით მხოლოდ საშუალებები იყო, დამოუკიდებელ მიზნებად იქნა განცდილი. მათ უკან პოეტიკალი, ამოსავალი ჭიხანი — საზოგადოების გადარჩენა — დაიკორა და მხოლოდ ამიტომ, რომ დღეს ვარკვეული მოქმედებები სავალდებულოდ ამ დაუშვებლად მიგვიჩნია ისე, რომ აღარ ეკითხებოდნენ, რას მოუტანს მათი განხორციელება განუხორციელებლად ადამიანთა გვარს“ (გვ. 16-17).

მოკლედ, ევოლუციონისტის აზრით „ყველა საზოგადოებაში მოქმედი ნორმები მხოლოდ არსებობისათვის ბრძოლაში გადარჩენის იარაღია, რომელიც ადამიანს ისევე გამოუმუშავდა ევოლუციის პროცესში, როგორც ვეფხვს — ებლები, ფრინველს — ფრთები“ და ა. შ. (გვ. 9).

ავტორს ევოლუციონისტის ამ თვალსაზრისს უარსაყოფად მოაქვს ორი საბუთი, ლოგი-

კური და ფაქტორი: 1. ევოლუციონისტური თვალსაზრისი ვერ ხსნის იმას, თუ რატომ იყო აუცილებელი, რომ ამ კონკრეტული წესების განზოგადება-გააბსოლუტება, მათი შეუვალ ზნეობრივ ნორმებად გადაქცევა მომხდარიყო. ავტორის მიხედვით, კითხვაზე, თუ რატომ იყო აუცილებელი ადამიანში ზნეობრივი ცნობიერების გაჩენა, პასუხი მხოლოდ ერთია: „ზნეობრივი ცნობიერების ანუ კატეგორიულ და შეუვალ (პირობებისაგან დამოუკიდებელ) ზნეობრივ მცნებათა ქონა თვითაა ადამიანის მოთხოვნილება მიუცილებელი თვისება. ადამიანს არ შეუძლია ცხოვრება ისე, რომ პასუხი ჰქონდეს მხოლოდ კითხვისათვის „რა გზით (რა საშუალებათა გამოყენებით) ვიცხოვრო?“ და არ ჰქონდეს პასუხი კითხვისათვის „რისთვის ვიცხოვრო?“ ამ უკანასკნელი კითხვის პასუხი კი „კარგისა“ და „აღის“ შეუვალ, ყოველივე პირობებისაგან დამოუკიდებელ გარჩევას გულისხმობს. ამიტომაც კითხვა „რა არის კარგი და ავი?“ ადამიანში იმ მომენტოდან კოცხლობს, როცა იგი ადამიანად იქცა“. (გვ. 18).

2. ზნეობრივი ცნობიერების უპირობობის, ადამიანთა გვარის თვითშენახვის ინტერესისა და ინსტინქტისაგან მისი დამოუკიდებლობის ფაქტობრივი საბუთი ისაა, რომ როცა ერთმანეთს უპირობოდებდა მორალური მოთხოვნილებანი და ადამიანთა გვარის თვითშენახვის ინტერესები, კაცობრიობა მარცხ ხელს არ იღებს მორალურ მოთხოვნილებათა დაჰყოფილებაზე. „მაგალითად, — წერს ავტორი — გაცილებით უფრო ადვილად შეიძლება იმის „დასაბუთება“, რომ სუსტების განწირვა, ანუ საზოგადოების შიგნით ბუნებრივი შერჩევის მექანიზმთა შეუზღუდველი ამოქმედება საზოგადოების წინსვლისა და სიკანსალისათვის სასარგებლო იქნება, ვიდრე ამის საწინააღმდეგო პრინციპებისა. მაგრამ ადამიანის მორალური ცნობიერება ამგვარ მიდგომას კატეგორიულად გამორიცხავს... ადამიანს არ უნდა ყვითლდღიანი საზოგადოება, რომელიც სუსტების სისტემატურსა და დაკანონებულ განწირვაზეა დამყარებული“ (გვ. 19).

ზნეობის ავტონომიური დაფუძნების გზაზე ასევე უმნიშვნელოვანეს ამოცანას წარმოადგენს ზნეობის რელიგიურ-იდეალისტური გაგების კრიტიკა, ანუ ღვთის ცნების მოუშველებლად ადამიანის მორალური ცნობიერების ფაქტის ახარის შესაძლებლობის ჩვენება.

ცხადია, როცა უარყოფილია ღვთაება როგორც ჩვენი ზნეობის საბოლოო საყრდენ-საფუძველი, ადამიანმა თვით უნდა იტვირთოს ყველა იმ ამოცანა-სიძულესი გადაჭრა, ყველა ის ფუნქცია, რაც ღვთის ცნებას ჰქონდა დაკისრებული ამ მხრივ. სახელდობრ, უნდა დასაბუთდეს, თავისუფლება, სამყაროს მიზეზ-შედეგობრივი ქაველან ადამიანის „ამორტოზის“ შესაძლებლობა; ნაჩვენები უნდა იქნას, რომ

ზნეობრივ მოთხოვნილებათა (მენტალური მცნებები) რო. „წერართში“ წყარო ადამიანის უსუსტობის (ე. ი. ღმერთში) კი არაა, არამედ თვით ადამიანში, ე. ი. თვით ადამიანები ვადგენთ იმას, თუ რა გვმართებს და რა-არა (გვ. 20-21). სიკურობა იმისი ჩვენება-დასაბუთება, რომ ადამიანურ ცხოვრებას აქვს საზრისი და ამ საზრისის მიმნიჭებელია თვით ადამიანი; ნაჩვენები უნდა იყოს, რომ ადამიანის, ამ სიკურობა და დროით შემოსაზღვრული არსების შიდაწილი კუშმარტიად უსაზღვროა, რომ „ადამიანი სასრული, მაგრამ უსასრულობისაყენ გაიზრდილი არსება“ (გვ. 45).

ამ საკითხების ანალიზის შედეგად ავტორი დამაჭრებლად აჩვენებს, რომ ზნეობა ეფუძნება ადამიანს, როგორც გონიერ, თავისუფალ, სამყაროზე პასუხისმგებელ და უსასრულო მიზანსწრაფვის მქონე არსებას და რომ სწორედ ამიტომ ზნეობრივ მოთხოვნილებათა წყარო, „წერართში“ წყარო თვით ადამიანშია და არა მის გარეშ.

ყოველივე ზემოთქმულის საფუძველზე, კითხვებს, თუ „კენ ვართ ჩვენ“ და „რატომ არის ადამიანი მიჩნეული მიზნად თავისთავად“, ასეთი პასუხი გაიცემა: ადამიანი არის გონიერი, თავისუფალი, სამყაროზე პასუხისმგებელი და უსასრულო მიზანსწრაფვის მქონე არსება და ამიტომაც მივიჩნევთ მას (ჩვენს თავს) მიზნად თავისთავად. ადამიანს ასეთ ღილ პრივილეგიას ვანიჭებთ ყოველივე სხვა არსებულთან (ქვასთან, ცხოველთან) მიმართებაში არა მარტო ჩვენი მიყვარების გამო მიხდაში, როგორც ფიზიკურად ჩვენი მსგავსისადაში, არამედ სწორედ მისი ზემოაღნიშნული ბუნების გამო (გვ. 73-74). ავტორი აღნიშნავს, რომ ზნეობის მითითელი კანონი (პრინციპი) და, მაშასადამე, თვითი ზნეობა, გამომდინარეობს ადამიანის იმ თვისებებიდან, რომ მას აქვს თავისუფალი ნება, რომ იგი სამყაროზე პასუხისმგებელი არსება და მისი მიზანსწრაფვა უსასრულოა“ (გვ. 53). ადამიანის ამ თვისებებისა თუ უნარის საფუძველზე გაიცემა საბოლოო პასუხი ავტორივე კითხვას იმის შესახებ, თუ „რა აზრი აქვს ადამიანურ არსებობას“, „რისთვის ცხოვრობს ადამიანი“, „რა ადგილი უჭირავს ადამიანს სამყაროში“. ადამიანი არის სამყაროზე პასუხისმგებელი არსება, „ადამიანს სამყაროს „მართვის ეალი აქვს“, ადამიანური ცხოვრების საზრისი სამყაროზე პასუხისმგებლობაში, სამყაროს „მართვაში“ მდგომარეობს. — ასეთი იქნება პასუხი. ამრიგად, ამ გზით ადამიანი მალდება თავის ვიტალურ-სასიცოცხლო ინტერესებზე და სამყაროს კუშმარტი კენტრი ხდება. ადამიანი უარყოფს რა ღმერთის, როგორც სამყაროს პატრონისა და მმართველის ცნებას, მის ადგილს იჭერს თვითონ; იგი თვით იტვირთავს სამყაროზე პასუხისმგებლობას... მყაროს „მართვის“ ვალს (გვ. 105-106) და, ამ

გზით, საბოლოოდ მიღდება თავის ეგოიზმზე, თავისუფლდება მხოლოდ თავის „ექვსა და ტყავზე“ ზრუნვა-ფიქრისაგან და ხდება ადამიანი ან სიტყვის ნამდვილი მნიშვნელობით. ბარემ აქვე აღვნიშნავთ, რომ სარევეწიო შრომა ერთ-ერთი იბითად ღირსებად მიგვაჩნია ზნეობრივი ცნობიერების უშუალო დაკავშირება ადამიანის პასუხისმგებლობასთან სამყაროზე, ადამიანის ადგილთან სამყაროში, როგორც მივღწი (ანუ ადამიანური ცხოვრების საზარისთან). ნაშრომში ზნეობის ძირითადი კატეგორიები (სიღმისი, მივალეობა, სიკეთე და ბორიკება — „კარგი“ და „აგი“ და თვით ზნეობის ძირითადი კანონი) განხილულია არა მხოლოდ ადამიანის ადამიანთან მიმართებას ასექტით, არამედ ავრთვე ნაჭენიანა მათი ე. წ. ონტოლოგიური ბუნება — მათი მიმართება სამყაროსთან, როგორც მივლთან. ეს ონტოლოგიური ბუნება კი გამომდინარეობს ადამიანის სამყაროს განდევნილად, ორგანულ ნაწილად (და ცენტრად) წარმოდგენილად.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, მასობრივ თავდაპირველად დასმულ კითხვებზე, თუ „რატომ ვიქცევით ზნეობაზე“? ასეთია: იმბოტმ, რომ ადამიანი არის გონიერი, თავისუფალი, სამყაროზე პასუხისმგებელი და უსასრულო მიზანსწრაფვის მქონე არსება. აქედან გამომდინარეობს: ავრთვე მასობრივ მეთოდ კითხვაზე: „როგორ უნდა მოვიქცეთ?“ — ჩვენს ქვეყანას უნდა დავუწესოთ სავოყველათა, ყველგან და ყოველთვის გამოსადეგი კანონი: უნდა მოვიქცეთ იმე, რომ ადამიანი მიგვაჩნდეს ყოველთვის მიზნად და არასოდეს მხოლოდ საშუალებად. ამით კი უფვე ჩაყრილია ეთიკის ფუნდამენტი, იეროდულიადაა გამართლებული ზნეობის არსებობის ფაქტი. ამის შემდეგ უნდა ვამალოს ეთიკის კონკრეტული შინაარსი, უნდა ვაირკვეს ჩვენი მორალური ცნობიერების აქტიური ჩვენს ყოველდღიურ პრაქტიკულ ცხოვრებასთან, რაც განხორციელებულია შესაშვ თავში („ზნეობრივი იდეები“). აქ ავტორი მსჯელობს ადამიანის ღირსებაზე... ადამიანთა თანაშრომობაზე, სამართლიანობაზე, სამშობლის სიყვარულსა და შრომის პატივისცემაზე.

ზნეობრივი იდეები ავტორის უშუალოდ გამოყვანს ადამიანის ზემოაღნიშნული ბუნებიდან. ადამიანს უნდა ვდებოხილდებოდეთ, მისთვის უნდა ვზრუნავდეთ. იგი ყველა სხვა არსებულზე უნდა დაეყვანოთ იმბოტმ, რომ იგი გონიერია, თავისუფალი, სამყაროზე პასუხისმგებელი და უსასრულო მიზანსწრაფვის მქონე არსება და ამაში მდგომარეობს სწორედ მისი **ძირსება** (გვ. 73-74). მაგრამ ამ თვისებებიდან ამოსვლის საფუძველზე ღირსების მქონედ უნდა ვცნობო და მიზნად თავისთავად უნდა ვაღიქვოდ ადამიანთან ერთად ყველა სხვა გონიერი არსება. აქედან კარგ სხედლათა შესაძლო ვითარებად, ანგვაზად, შენიშნავს ავტორი,

საფუძველი ვერება „კოსმოსურ თანაშრომობაზე“ ვე მივითვობს ადამიანისა და სხვა არსებების გონიერი არსებების ერთიანობასთან დაკავშირებულ მოსალოდნელ სიმბოლოებზე (გვ. 80-81).

თანაშრომობის ზნეობრივ იდეასთან დაკავშირებით ავტორი შენიშნავს, რომ **ადამიანება თანაშრომობა არაა ადამიანობის** (ანუ თავისუფლად და სამყაროზე პასუხისმგებელ არსებად ყოფნის) **შესაძლებლობით**, მაგრამ ეს შესაძლებლობა ყველა ადამიანში როდია გამოვლენილი, **ყველა ჩველურად არსებული ადამიანი ადამიანი როდია**, ამის საილუსტრაციოდ ავტორი მიმართავს შემდეგ მსჯელობას: „წარმოვადგინოთ ასეთი ვითარება: სახელმწიფო ოკუპაციის ქვეშ იყოფება, ბუნებრივია, რომ ოკუპანტი ევილოზს დაპყრობილ ქვეყანაში მაქსიმალურად გააბაროს კოლაბორაციონისტები, ანუ ასინი, ვინც მისთან თანაშრომლობს და მაქსიმალურად დააბეჯაოს ისინი, ვისაც პატრიოტული გრძნობა ფიზიკურ ან შეფარებით ფიზიკურ აქვს... ბუნებრივია, გამოჩნდებიან ადამიანები, რომელნიც ამ ვითარების გამოყენებაში „დასპეკილისტდებიან“ — ითანაშრომლებენ ოკუპანტებთან, ხელს შეუწყობენ თავისი ქვეყნის ინტერესების შელახვას. ზოგი მათგანი პატრიოტებს დასახურტადიც გაისტუმრებს პირდაპირ ან არაპირდაპირ გზით... ყოველივე ამის შედეგად ეს ადამიანები თანდათან გამოიმუშავენ შეხედულებას, რომ მათი კარგი მდგომარეობა გამოიწვევლობის შედეგი კი არაა, არამედ გამოწვეულია ქვეყანებისა და მტკიცე ხასიათისა, რომელმაც ასეთი ხელსაყრელი გზა აარჩევინათ... მათ სრულებით არა აქვთ იმის განცდა, რომ **არსებულ ზნეობრივ ნორმებს** გადაუხვევს თავისი ვიწრო ინტერესების დატვის მიზნი. მათ შემეშავებელი აქვთ **ღირსებულებათა საქითარი** სკადა და ამ სკადის მიხედვით ისევე არხენიან ცხოვრობენ, როგორც მორალური ადამიანები — საქეთარის მიხედვით... ასეთი ადამიანებისათვის არ არსებობს არც **თავისუფლება**, არც **სამყაროზე პასუხისმგებლობა** (არაღენიანაც არაფერი, რაც მათ ეგოისტური ინტერესის სერლდება, ან ცნალებათ)... ისინი, ფაფტდლად რომ ვთქვათ, თავისი არაადამიანობით ცხოვრობენ“ (გვ. 83-84). ავტორი შენიშნავს, რომ ასეთი ადამიანების სხვებია გამოყვეთილი ფრანგი ანტიფაშისტები წერლის ანდრე შამსონის რომანში „სასწიფლთა სიღეწე“.

ანალოგიურია ავტორის თვალსაზრისი სამართლიანობის იდეის თაობაზეც. სამართლიანობა ადამიანის პირველადი, თანდაყოლილი თვისებაა, ოღონდ ადამიანში, როგორც სამყაროზე პასუხისმგებელ არსებაში, მას უნივერსალური ხასიათი აქვს: „ის ვინც საღმე სამართლიანობას არღვევს (ან ბორიკებას სწადის) ამით იმავე სამყაროს სასურველ წესრიგს არღვევს,

რომლის მოწესრიგებასაც მე ჩემს თავზე ვღებულობ, როგორც აღმზანა იგი, ასე ვთქვათ, ჩემს მამულში ძივს. ამიტომ მე მის დსკაში ირგანულად ვარ დანტერისებელი ის ვინც საკმარის სწავლას, ამავე სამყაროს ჩემებრად მოყვარულს უწყობს ხელს. იგი, ასე ვთქვათ, ჩემს ყანაში ღვრის ოგლს და ამაყნად, მე დანტერისებელი ვარ. მას სამყარო ჩაღლი მიყვარს" (გვ. 108).

სამშობლოს საყვარელი ავტორის გაკებულ აქვს როგორც აღმზანის პირადღერა ცნობიერების ერთ-ერთი ელემენტი და არა როგორც მხოლოდ ინტენტი. ასეთი სამშობლოსადმი აღმზანს მხოლოდ ეტილიტარული დამოკიდებულება ქვს არა აქვს, არამედ პირადღერა... აღმზანს აქვს თავის სამშობლოს წინაშე მოვალეობის შეგნება, როგორც მისი უპირველესი მამობრივებული ძალა მის პრაქტიკულ საქმიანობაში, ეს უკნობა და შეგნება აღმზანს გონებრივ ზრდასთან ერთად ქვს არ სტრუქტურა არამედ ძლიერდება" (გვ. 112). ავტორი იქვე მიუთითებს პატრიოტიზმის და ინტერნაციონალიზმს ორგანულ კავშირზე: კრტურაციონალიზმი აღმზანის ზეგობრივ მოვალეობათა ოცივში შედის. იგი მდგომარეობს არა სკეტიკური გრის, ერთგულ ინტერესთა დავიწყებაში, არამედ იმას, რომ განხორციელდა არა მარტო საკეთარი გრის ზემოხსენებული ეფლდებვის დაკეთისათვის, არამედ გველა ერთს საერთოდ, რასაც ერთა შორის სამართლიანობა გულისხმობს".

შრომის პატრიუსტის ზეგობრივ იდეასთან დაკავშირებით ავტორი მივლითებს შრომის პროცესის ანტიანთივი ბუნებაზე: — "შრომს თავისთავად როგორც პროცესს, არ შეიძლება განიხილებოდეს როგორც სიმონების წყარო (მშინ იგი თამაში ან ვასართობი აქვდება და შრომის ძალდამ აღმზანს ხამოცნება მოგვარა". ამ ანტიანთის გადამწყვეტა ავტორის მიხედვით, იმასში მდგომარეობს, რომ აღმზანის მოთხოვნილებს პრამოდერნს არა შრომის პროცესს, არამედ შედეგს მას. სიმონების ანკეპს არა რადიკს ავტორს თავისთავად, არამედ იმის შეგნება, რა მიიღება ამ კეთებით, და იმის შეგნება, რომ ეს მთავი დამსახურება" (გვ. 112-113).

მეოთხე თვეში ავტორი განიხილავს ზეგობის იარაღს" ანუ ზეგობრივი ქვეყის განხორციელების სემულდებებს [ლასარკია ნებისყოფაზე, გნერგისა და თავანწირვის უნარზე]. ავტორის აზრით, "ზეგობის დაედა რომ ძველიც არ იყოს, არამედ მხოლოდ საჭირო, მშინ მას იცევე არ წავთვლივით აღმზანს დამსახურებელ, როგორც არ ვთვლით სტრუქტურას, ნივთიერებათა ცვლას და არსებობისათვის ადგილდებულ სხვა მოქმედებებსა და თვისებებს" (გვ. 121). იგი საყვარებოდ ამბობს: "ეგრადიდან თავგანწირვის უნარზე, მიუთითებს, რომ სკეტიკ-

ლ აღმზანის ერთ-ერთი უპირველესი მოთხოვნაა, მაგრამ არსებობს ლტენდები, რომლებიც სკეტიკულზე უფრო მაღალია. ამ მაღლი ლტენდებუბებისათვის აღმზანი საჭირო შემადგევაში მზად უნდა იყოს თავგანწირვისათვის. აღმზანად უიფნა გულისხმობს სკეტიკელის განწირვის უნარს — გულისხმობს ამას არა როგორც ნების ნაყის ზედმეტ ვალდებულებას, იმასთან შედარებით, რაც ბუნებრივ გემირთებს, არამედ როგორც რაგორც საშეიღო აღმზანის მიეტკლებულსა და გარდაეულ ვალს". აღმზანი ვალდებულა ქმინდეს ეს უნარი. ეხაც ეს უნარი არა აქვს, იგი არცაა ადამანი ამ სიტყვის სამველი მნიშვნელობით (გვ. 127-128).

მეხუთე თვეში (სკირდება თუ არა ზეგობის რელიგიური საფედეელი) ავტორი კვლავ უბრუნდება ზეგობის და რელიგიის ერთიანობაშიარობის პრობლემას და მიუთითებს, რომ 1. ზეგობრივ მოთხოვნილებათა აბსოლუტური შეევალი საფედეელი თვით აღმზანშია: კეთილის და ბოროტების აბსოლუტური საზომი აღმზანშია და 2. აღმზანის ზეგობრივი მოთხოვნილების დაემთხვევალობა რეალურ ვითარებასთან (ანუ სინამდევალში "სკეტიკის" პატრიოტიზმის არ არსებობა) ზეგობის შეედმებად ქვს არ ხდის, არამედ, პირაქით, ზეგობის საფედეელს წარმოადგენს... თუ საშყაროს სახიერი ღმერთი მართავს და მასში სიყვთ ბატონობს, მაშინ აღმზანი მასში ზედმეტია" (გვ. 131-132). ამ არგუმენტებით ავტორი ტარყოფს ზეგობისათვის რელიგიური საფედელის საჭიროებას.

ბოლო თვეში ავტორი ეხება ზეგობრივი კონფლიქტის, ამ შეტად რთული და ნაკლებად დამუშავებული პრობლემის ანალიზს. იგი გამოყოფს ზეგობრივი კონფლიქტის რამდენიმე სახეს (რომლებიც ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან მათი წარმოშობის მიზეზებით) და არჩევს მათ ყარგად შეიჩვეული მაგალიტების საფედეულზე. "ზეგობრივი მოვალეობის უკნობა, — აღნიშნავს ავტორი, — კატეგორიულია და შეუცალი: იგი ანგარიშს არ უწყევს იმას, იოლია თუ ძველი მოთაღერი ვალის მობდა. მაგრამ რეალური სინამდევლზე წინააღმდეგობის უწყევს ზემს ყოველ მოქმედებას. აღმზანის მიერ სხვა აღმზანისათვის სკეტიკის ქმნის შესაძლებლობა, მიუხედედად სათანადო მოჩალური მოვალეობის კატეგორიულობისა, შეზღუდულია. აღმზანს თავის მოჩალური მოვალეობათა შორის ერთთა არჩევა და მეორეთა უგუღვებულყოფა უნდება. მაგალითად, შეიძლება ორი კაცი იხრობოდეს და არაივს ვადარება მინდოდეს და შეეძლებოდს, მაგრამ მხოლოდ ერთისას ვასრებს" (გვ. 133). ამ მაგალითში ზეგობრივი კონფლიქტის წარმოშობის წყარო აღმზანის გარეთ, ფიზიკურ სამყაროში ძვეს.

ავტორი მიუთითებს, რომ ზეგობრივი იდეე-

საქართველო
საქართველო

ბის შემთხვევებამდე აღამიანი მხოლოდ გონებით კი არ მიდის, არამედ თავისი პირველადი, გაუანალიზებელი სწრაფებებისა და მიღრგობელების საფუძველზე; „გონების ლოგიკის გარდა არსებობს არა ნაკლებ მყარი გულის ლოგიკაც რომელსაც იმავე ზოგად აღამიანური ღირებულებების აღიარებამდე მივყავართ“. და თუ ამ ერთგუებას გავითვალისწინებთ, ვასაგები იქნება ამ შეუსატყვისობის მნიშვნელობა აღამიანისთვის (გვ. 141).

ზნეობრივი კონფლიქტის — ტრაგედიის წყარო შეიძლება გახდეს აგრეთვე შესატყვისობა ერთი მხრივ ზნეობრივ მოთხოვნებთან და მეორე მხრივ აღამიანის აუცილებელ პრაქტიკულ მოთხოვნებთან და საჭიროებებს შორის. ამის ნიმუშად ავტორი ასახელებს და არჩევს ვეა-ფშაველას პოემებს („აღუღა ქვეთლაური“, „სტუმარ-მასპინძელი“, „გველის მკამელი“). ამასთან დაკავშირებით ავტორი მიუთითებს არსებით განსხვავებებზე „გველის მკამელსა“ და ხსენებულ ორ პოემაში გატარებულ თვალსაზრისს შორის: „მოტივი, რომლითაც აღუღა და ქოყლა მოქმედებენ, არა მარტო ამაღლებული მოტივია, არამედ ისეთიც, რომელიც შეიძლება მომავალში, სხვა პირობებში, გაზიარებული იქნეს აღამიანთა მიერ საერთოდ. მინდას ამოძრავებელი მოტივი კი ისეთია, რომლის მიღებაც კაცობრიობისთვის საფუძველშივე შეუძლებელია, რადგან, როგორც თვით ვეა-ფშაველა მიუთითებდა, თუ მას გავყევით, მაშინ პურსაც ვეღარ შევძამთ და წყალსაც ვეღარ დავლევთ. მიზეზდავად ამისა, ყოველი ცოცხალი არსების სიბრძნისთვის გრძობა არცერთი თვალსაზრისით არ არის დასავსებით. და ეს არის სწორედ ამ პოემაში წამოჭრილი ზნეობრივი კონფლიქტის — ტრაგედიის წყარო (გვ. 142).

ნ. ნათაძე მიუთითებს, რომ აღამიანმა არ უნდა დაეშალოს თავის თავს თავისი ზნეობრივი ცნობიერების გარდევადი კონფლიქტება ხასიათი. მან შეუსვენებლად უნდა ამოწმოს, სრულყოფილი თავისი ღირებულებათა სისტემა, „რათა, ვეგბ-სადმე, მის რომელიმე პუნქტში, იპოვოს ამა თუ იმ დამორისპირებულ ღირებულებათა უფრო მაღალ სინთეზში შერიგების გზა; ან, შესაძლოა, ზოგჯერ საშუაროს ორივე ამ დამორისპირებულ ღირებულებებს ერთდროული განხორციელება გამოვლიყოს“ (გვ. 144-145). ვფიქრობთ, ზნეობრივი კონფლიქტის პრობლემის დასმა და მისი ასეთი ღრმა ანალიზი სარეცენზო წიგნის კიდევ ერთი ძირითადი ღირებულებათაგანია.

ნაშრომის ბოლოს ავტორი აღნიშნავს, რომ აღამიანს სხვა აღამიანისთვის ანგარიშის გაწევასა და დახმარებას აიძულებს არა მარტო და არა იმდენად თავისი აღამიანური დანიშნულების შესრულების სურვილი, კაცობრიობის, როგორც მთელის, ინტერესები და სხვა, არამედ

მარტივი და უშუალო სოცეტო-ეკონომიკური თანაგრძობა, აღამიანი ხშირად სწირავს არა მარტო თავის ენერჯიასა და სოციალურ, არამედ თავის დიდ მოვალეობასაც კი კაცობრიობის, როგორც მთელის, წინაშე იმისათვის, რომ ინდივიდუალურ აღამიანს დაეხმაროს, ან ტანჯვა შეუძსტუქოს. „მგვარა აღამიანი თავისი ზნეობრივი სახით კაცობრიობის მსახურ გმირსა და გენიოსზე წინ არ დგას, მაგრამ არც მის უკანაა... იგი, ფიგურატიულად რომ ვთქვათ, მათთან ერთად ინაწილებს ადგილებს პირველიდან მეომდენამდე, რამდენიც არიან ამგვარი სრულფასოვანი მორალური სახის მქონე აღამიანები“ (გვ. 147-148).

ნ. ნათაძის შრომის შინაარსის გადმოცემიდან, ვფიქრობთ, ნათელი ხდება, რომ წიგნი წარმოადგენს ღრმა მეცნიერულ გამოკვლევას ზნეობის რაობისა და შესაძლებლობის შესახებ. თუმცა ნაშრომი მეცნიერულ-პოპულარული ტიპისია, მაგრამ ნათელი სტილი; კარგი ქართული, უხვი სალიტერატურო მასალა ავტორის მხოლოდ ხელს უწყობს დასმულ პრობლემათა ღრმა და მაკრებულ ანალიზში; მკითხველს კი იგივე ნიშნები წიგნის ინტერესით კითხვასა და მისი შინაარსის ნათლად გააზრებაში ეხმარება.

გარდა ზემოაღნიშნულისა, სარეცენზო შრომის ღირებულება ზნეობრივი შესაძლებლობის ერთ-ერთი აუცილებელი პირობის, თავისუფლების პრობლემის ახალი კუთხით გამოკვლევით; თავისუფლების, საშუალოზე პასუხისმგებლობისა და უსასრულო მიზანსწრაფვის აღამიანთათვის მიუცოდებულ თვისებებად, მის შინაგან ბუნებად გაგება და ძირითადი ზნეობრივი პრინციპების გამოყვანა-დაფუძნება მათზე; ზნეობრივი იდეებისა და ზნეობის იარაღის ანალიზი და, საერთოდ, ნაშრომში დასმული თითქმის ყველა საკითხის საჭირო სიღრმითა და სინათლით გარჩევა.

ნაშრომის მიზანი გვაქვს რამდენიმე შენიშვნა. 1. ვერ დავთვინებებით ავტორის აზრს იმის შესახებ, რომ თითქმის მეცნიერება მიგვითითებდეს საშუაროს სასრულობაზე სივრცეში (გვ. 45). მეცნიერებას არ ძალუძს ასეთი რამის შტაკევა. ცალკეული მეცნიერის თეორია თუ პირობებზე აქ ახაფერს ნიშნავს. 2. ნაშრომში გატარებული თვალსაზრისი, რომ აღამიანის ნაშეღილი, სრული თავისუფლება მხოლოდ ზნეობრივი ქცევის უნარში მდებარეობს (გვ. 34, 52). ვფიქრობთ, რომ აღამიანის ნაშეღილი, სრული თავისუფლება შემოქმედების პროცესში მდებარეობს. 3. ანდრე შამსონის „სასწილთა საუნჯისა“, და მიხეილ ჯავახიშვილის „კვაჭი კვაჭანტრაძიდან“ მოტანილი მაგალითების ანალიზის საფუძველზე ავტორი ასკვნის, რომ ოკეპანტებთან თანაშრომელურის გამოუდევლებსა და კვაჭი კვაჭანტრაძეებს აქვთ ღირებულებათა საყუთარი სკალა, პატიოსან აღამიანთაგან განსხვავებული (გვ.

84, 95). შესაძლოა ისინი მართლაც ცდილობდნენ ღირებულებათა საკუთარი სკალის შექმნას (ფფრო მეტიდ სხვების თვალში გამაზიანებლობისათვის), მაგრამ მათ არ შეიძლება არ იცოდნენ, რომ თავს იტყუებენ. ასეთი (ინტელექტუალურად სრულფასოვანი) ადამიანები შეიძლება არ განიცდიდნენ სინდისის კენჭვას, მაგრამ მათ კარგად უწყვიან, რომ არამზადები არიან. ამგვარ ადამიანებს ღირებულებათა საკუთარი სკალა რომ მართლა ჰქონდეთ, მაშინ ზნეობას ზოგანსაკაცობრიო ბუნება არ ექნებოდა.

ცხადია, ეს შენიშვნები იღნავ ჩრდილსაც ვერ აუენებენ სარეკენზიო წიგნის ღირსებებს. ნ. ნათაძის ეს წიგნი წარმოადგენს მკითხველთან გამართულ დიალოგს, საუბარს კაცური კა-

კობის, ნამდვილი ადამიანობის რაობის საძლებლობაზე ცხოვრების ყოველგვარი მოთხოვნისა და განსაუდღლის მიუხედავად. ეს არის საუბარი, მსჯელობა არა მხოლოდ ადამიანთა შორის ადამიანის ადგილზე, არა მხოლოდ ადამიანის მოვალეობაზე ადამიანთა (საზოგადოების) მიმართ, არამედ აგრეთვე ადამიანის ადგილზე და როლზე სამყაროში, როგორც მოელში. ეს წიგნი ზნეობაზე, როგორც ადამიანში არსებულ უღრეკ „ხერხემალზე“, ეთიკური ლიტერატურის მნიშვნელოვანი შენამენია და მოემსახურება ჩვენი ახალგაზრდობის (და არა მხოლოდ ახალგაზრდობის) ზნეობრივი აღზრდის საქმეს.

პეტანდელ კოსია ზვილი

„დამიჯარა“

ზღვიდან მონაბერი სიო მოპულია ამ ფრთამსუბუქ ლექსებს.

წუნარი ზღვის ფერი წიგნი ხელისგულზეა დასატევი. ძალდაუტანელი სითბოთი გვესაუბრება პოეტი ქალი, ჯანსაღი ინტონაციით გვხიბლავს, მოზღვენილი ხისადვით:

„მასი, ვარდები, სინამდვილე, დროშები ზეცაში აწვდილან! დიმილი — ჩვენიც და იმითიც, ვინც თავი ამ დღისთვის გასწირა. ვინც იღვა ბრძოლებში აღამდრად, იღვა სიკვდილის აზრდილთან, ვისთვისაც ცა უცებ დაღამდა მოსკოვთან, კიევთან, ნალჩიკთან. და დარჩათ ნატრად და ოცენამ მზიანი ქორილი და ოდში, ვინც ტყვიამ ბერლინში მოკვლა ნეტარი მშვიდობის ღოდინში...“ („მინწოუსვლელებს“).

ქსენია მგავიას ეკუთვნის ეს სტრაქონები. გადუშალოთ კიდეც და კიდეც მისი კრებული: „განახლებული ტყბულ ბურანში დედამზუნება, ურჩი ქარები აღარ შევითავდენენ, მხოლოდ სინათლიე აციონდა დაუსრულებლად ჰორიონტიდან ჰორიონტამდე. იმ სინათლისთვის თვალის ჩინი რამდენს ჩაუქრა, რამდენი დღეა ჩაღამქს ტყვიის ნისლებმა! ჰეი, არწივნო, შევარდენო, ჰეი, ჩაუქნო, წამომართულნო ობეღისკებად“.

თანადროლობის მაქისცემა, საკუთრივ, უშუალოდ აღქმული და სულის სიღრმეზე განცდილი ერთ მთლიან მონოლოთად კრავს არა მარტო თვითველ ლექსს, საიდანაც ძნელდება საწამუშო ტაქის ამოკვლევა, არამედ მთელს მის წრფელ პოეზიას, — ერთი ამოხუნთქვის და-

რად რომ მიურთმევია პოეტ ქალს ჰეიოხველამდე, მოკრძალებულ აღზარებად:

„გაფრენილ დღეებს თვალს გავადევნებ, როგორც შორს წასულ მოძმეს, გულითადს. ეს მერამდენედ დაძრულხარ, გემო, ჩემი ფიქრების ნავსადგურიდან. ეს მერამდენედ, ეს შეჩამდენედ გვიხმეს გზებმა და ველარ მოვეშვიო. ბეგრქერ ოცნების ფერად ფანტელებს ჩასძინებიათ შუა მორქვეში“.

ზღვისპირა ქალაქში ცხოვრობს და შრომობს საკუთარი პოეტური ხმის მქონე ქალი, ვისო ლექსებშიც ავტორის ნათელ და ფართო თვალსაწიერზე მტკვევლებს: ვის მზნეობაშიც უხვი სინათლის ანარქულია, ვის შთაგონებაშიც გულთბილი ტემბრის უსაზღვრო სიღბო იგრძნობა: ლექსთა კრებული „დამიჯარე“ მისი მეშუადე წიგნია. პოეტი ქალის ადრე გამოსული კრებულებას დარად, — როგორცაა: „ლექსები“, „სიციცხლე მღერის“, „მარად შენთან“, „ციინიან ვარსკვლავები“, „თეთრი აპრილი“, „არჩეული“ — ეს წლებანდელი ღირიყული კრებულები მოიცავს მრავალხმოვან რეგისტრს, ჩუმი კლდეამაოსილი ინტიმიდან — გაბედული შემართებით შეძახილამდე: „ჰეი არწივნო, შევარდენო, ჰეი, ჩაუქნო, წამომართულნო ობეღისკებად!“ ანდა: „შენ მიდიოდი ცეცხლის წვიმაში წყველით, მუქარით, დიმილით, ღოცვით, არ ჩავიშუხლავს ბედის წინაშე, არ დაცეზულხარ სულით და ხორციო“, („ჩემს დას, ღოდას“); და იქაც: „თმებს კი, კვლავ თოვლი შემორჩენია ორმოცდაერთის მკაცრი ზამთარის“, მშვენიერია ლექსი: დავლაციოთ საზლი“.

* ქსენია მგავია, „დამიჯარე“, გამომცემლობა „საბჭოთა აჭარა“, ბათუმი, 1981 წ.

„— უაწი ასწის, — მას შრომის მაღლი სა-
 უფქვლად უდევს — და შემებრაჲა ქობი ჰაწია,
 ჩემი ფერადი სიჭმრების ბუდე.“ ახალ აგებულ
 მშვენიერ ბინას ლოცავდნ ავტორის კეთილმო-
 სურნენი, ზედ ამ ალაგას, სადაც ედგა პატარა,
 შეუბღალავი სახელის მქონე ოქანს ძველი კობი;
 გარდასული მშობლების სხოვნი აღსავსე კირი-
 ის დანგრევაზე გული დასწვდა ადამიანს: „ჩემი
 ფურების თავშესაფარი, ჩემი სიმღერის სიგარძე
 და სიერცე, ისე გამჭრალა როგორც ზღაპარი,
 და ვაცქერ მისგან დარჩენილ ფაცრებს“; და,
 ბედს შერიგებული, დასძინს პოეტს: „ჭუჭრუ-
 ტანებში ბზინავდა ვერცხლი, — გაუშვდილი
 ნატვრის ფანტელი, პირველი ზღვა, პირველი
 ლექსი, პირველი გზენება და ერთანტელი“. ზო-
 მიერებით, ბედოვანის ოსტატობით მოკეთებრობს
 პოეტი ქალი დედა-შვილობის სურათს: „ბავშვი
 წაიქცა მოვარდა დედა და აიტაცა ზღუში პა-
 წია, ცრემლიან თვალში შიშით ჩახებდა, მერე
 მკლავებზე გადააწვია. და ტრჩებს მოწყდა ამ-
 ბორი თბალი, ღოუაზე ცრემლი გაქრა უცა-
 ლოდ. დედა და შვილი, დედაც და შვილიც შენ
 დაიცავი მზეო, უფალო!“... ღაკონიურია, ბუ-
 ნებრივია, ფაქიზა!

ახლოვე წარუშლელ შთაბეჭდილებას ტოვებს
 ლექსი „თამაზა“, „დიდება მოთმინებასა“ —
 დავით გურამიშვილზე, „გამთენიისას“, „სამშობ-
 ლოსათვის“, „სამაისოდ და კვლავ ბევრი სხვა,
 რაც ეწერებოდა გრძობაზმორეთულს, და რაზე-
 დაც წერდა ასეტურა სიმართლით.

სწორედ ასედაც მიმართავს მკითხველს თავი-
 სი ახალი წიგნის წინასიტყვაობაში პოეტი:

„ჩემი ღამაზო, მდიდარი და იმედით სავსე
 ქვეყანა, მისი ფართად გაშლილი თიბები და
 ლაფარდოვანი ზეცა, გაზრტე, მარჭენადლო-
 ცვილი კაცის გასაოცარი გმირობა, თუ გარდა-
 სული მრისხანე ომის დაუვიწყარი ტრაუდები,
 წინაპრის ამაღლებული შთავგონება, თუ მშობ-
 ლიური კარ-შიდამოს გაუბუნარი ფერები და
 სურნელი — აი, ჩემი თვალსაწიერი, ფაქრი
 და სიხარული უკანასკნელი წლებიან, რაც გუ-
 ლის სითბოდ მიტარებდა და ჩემთვის სიცოცხ-
 ლის აზრად დაქანონებული გულბაძლილობით
 მომიტანია შენამდე, ძვირფასო მკითხველო!“

ბევრი კარგი კეთილშობილი ვანცდა არის
 ჩაქსოვილი ამ მომცრო კამერტონივით უტაუ-
 არსა და უშუალო ლირიკურ კრებულში. ვან-

საკუთრებით კი იქაა მაღალი დონის, შეგარბნა
 და პოეტი ქალის მდიდარი მხატვრული სიტყვა,
 სადაც იგი მერცხალავით თავს ევლება და აღ-
 ფროვანებით უმღერის დედაშვილობას. უსა-
 ზღვრო სიუვარულით მაღლებდა იგი იქ, სადაც
 ბავშვთან თუ ბავშვობასთან უბდება გულის
 გადახსნა რა დიადი ბუნებრიობით გამოირჩე-
 ვიან ეს ლექსები, რა სინაზეა და რა სათუთი
 მღელვარება მათში. მაგალითად: „ჩემია“, „თა-
 მაზა“, „გამთენიისას გამომცხადა“ — იგი ნა-
 მღვრი ცრემლის ზოლივით, უნებლიედ გამო-
 ბრწყინებული ლექსის სრულყოფილი ნიმუ-
 შია: ასევე ითქმის აგრეთვე სხვა ლექსებზე:
 „მოგაქვთ ათასი ვულგების ფიქქვა“, „პატარა
 გოგო ქუჩაში მიდის“, „გაგონა და ვაწაფხუ-
 ლი“, „ღურგი აჩრდილ მიმბადა...“, „ბაშმი და-
 ბადებულ პირველ ქართულს“ და სხვ.

უცებ მთავრდება გადაფურცლა სამოციოდ
 ლექსიანი, სამოცვერდიანი მომცრო წიგნისა,
 „დამიჭრე“ რომ ეწოდება! „დამიჭრე, ზოგ-
 ქერ ცვარი ზღვას ედრება“, წერს ერთგან პოე-
 ტი ქალი. მართლაც, მოცულობის სიმცირე არ
 ზღუდავს მისი წიგნის ღირსებას. ზნობრივი
 სიწმინდის საწყისები, ადამიანური ღირსება,
 სრულფასოვანი მოქალაქეობრივი მუშაინაზნი
 უოველგვარი მანერტულობის გარეშე ემარჭება
 დაოსტატებულ მის კალამს.

თავშეაბლობით, სიღიწით გამოირჩევა ქსე-
 ნის მტვიას ქართული მუღამ. ამავე წიგნდობ-
 ლიობით არის მომადლებული მისი წლებიანდე-
 ლი ზღვისპირულიც: ვუსურვოთ მის მზედდა-
 დელებულ ლექსებს ახალ-ახალი კრებულთა
 შეიდგულება.

დასასრულ, პატარა ლექსის მოყვანას დავჭერ-
 დებით, რითაც ავტორი ამთავრებს თავის წიგნს,
 და რითაც — ეციოთ რომ არასოდეს არ დას-
 რულდება მისი უსაზღვრო სიუვარული მშობი-
 ლი კუთხის:

„მიწა, შოგ სულში მიაღებს კაცონს, ვერ
 შევედევით ეცი ერთმანეთს. მე უნდა შენი ფე-
 რები ეკაცნო, არ მიწატარია ფრთები, ღმერთ-
 მანის შენს ხუნთქვას ჩემი გულბინაც ერთობს,
 შენს სიმღერაში ჩემი ხმაც არი... შენთვის ვან-
 თივარ, ჩაჭკრები შენთვის, — შენი ფერფლი
 და შენი ნაცარი“.

მანუშალა მრამველიწვილი

ფუაური დატირება

„საბჭოთა საქართველოში“ გამოსცა პატარა
 თერთლდანი წიგნი „ხშით ნატირლები“. წიგნი
 შეადგინა, წინასიტყვაობა და ლექსიკონი დაუ-
 რთო პოეტმა და ზეპირსიტყვიერების მკვლევა-

რმა ირაკლი გოგლაურმა. როდესაც ამ წიგნს
 ჩააოთხავთ (ღიან, ერთხანად ჩააოთხავ, რად-
 განაც, ჭერ ერთი, იგი მცირე მოცულობისაა და
 მეორედ, პირველი სტატიკონებიდანვე ამ კრე-

საქართველო
საბჭოთაო
საზოგადოებრივი
საინფორმაციო

ბუღალტერის თვალის მოწვევა ძნელია) — იმის შეგნება გუფულება, რომ პოეზია ადამიანს მუდამ თან ახლავს: აქნის ხიმღერებიდან მოყოლებული, სამართის კარამდის. ის კი არა და, „ხმით ნატირლებს“ წაითხვის შემდეგ სიამაყე კი გუფულება ადამიანთა მოდგმის ვაგონი, რომ მის, შენს თანამოდებ, ადამიანს, თავისი არსებობის უკვლავ შიშვე წუთებშიც კი ახარებით ფუჭი გრძნობა კი არ ეუფლება, არამედ პოეზიის ძლიერი ფრთხვის წყალობით ცდილობს გასცდეს წარმავალსა და მიწიერს; თითქოს რაღაც იდუმალი ხმა ამიერდღეს მას და სულის უკვდავების დაუსხავადეს.

შინც რა არის „ხმით ნატირალი“? ამ კითხვაზე პასუხისათვის მივმართოთ კრებულის წინასიტყვაობას: „ფეხური ხმით ტირილი დატირების სხვა ფორმებისაგან გამოირჩევა იმით, რომ მისი შესრულების დროს მოტირალის მიერ იქმნება მეტრულად მოწესრიგებული პოეტური ტექსტი — ცხრამარცვლიანი ურთიომ ლექსი. რითმის მაგვირობას ასრულებს კვითინი, რომელიც უკვლა ტაქტის ბოლოს მეორდება, როგორც რეტორნი... დაქვითინებით ხმით მოტირალი და თანამონაწილენი ქმნიან ტაქტთა კეთილშეკრებებს. ხმით მოტირალის დაქვითინებისას დანარჩენი მოტირალებიც აქვითინდებიან და იქმნება „ზარი“, ვერა რომ იტყვოდ: „ზარი გამართეს დედათაო“, ხმით მოტირლება მონაცვლეობით ტირიან. თითოეული მათგანი ქმნის ახალ ორიგინალურ ტექსტს.

ტრადიციული ტექსტის გამეორება-გამოყენება არ შეიძლება.

თემური ადამ-წესებით უფლებჩაყვად შეზღუდული ფეხვილი ქალი სრულ თავისუფლებას მიცვალებულის დატირებისას აღწევდა და ბუნებრივ ნიჭს წყალობით დიდ შთაბეჭდილებას ახდენდა ხალხზე. მიცვალებულის ღირსებათა სწაროდ გამოტანას აღმწრდელითი ფრწყივოა მქონდა: იგი უკვლა ვეკაცს მოასტრეებდა, მოტირალთაგან ღირსეულად დატირების ღირსი გამბედაყოფი, ისეთი სათემო საქმე გაეცთებინა, რომ მისი სიკვდილი მართო ოჯახისა კი არა, მთელი თემის დანაკლისად მიჩნეულიყო. კარგ ვაყვაცებს ხმით მოტირლები ახალ მიცვალებულს „ნატირებდნენ“, რითაც უკვდაყოფდნენ მათ ხსოვნას ხალხში“.

ნატირლების ავტორები ძირითადად ქალები არიან. ირაკლი გოგოლაური მათ შესახებ წერს: — თემური ადამ-წესებით შეზღუდული ფეხვილი ქალი სრულ თავისუფლებას მიცვალებულის დატირების დროს აღწევდა. ჩვენ კატეგორიულად ვერ დავიკავთ აზრს თემური ადამ-წესების შემანარკობასა და ქალისადმი მის ღოიადურ დამოკიდებულებაზე, მაგრამ, უბრალოდ, ვერც იმას დავეთანხმებით, რომ ფეხური თემური ტიპის დემოკრატიულობისა და კაცთ-

მოყვარობის გარეშე შესაძლებელი უნდა იყოს მსგავსი გარდასახვა, უცებ, დროის რაღაც მონაკვეთში თავახსნილი ქალი ვერ შესძლებდა ისეთი იმპროვიზაციის შექმნას, რომელიც, როგორც თვითონ, ირაკლი გოგოლაური ამბობს — „მართო მახლობელ ადამიანთა დეკარავი ვაწარვეული მწუხარება არ ახსახება, მისში ვლიანდება აგრეთვე ხალხის სულიერი მოძრაობა, დამოკიდებულება მოვლენებთან, სიკვდილსიციოცხლებთან, შაბადიული სიციოცხლის წუთრვილთან“, თვით ის ფაქტიც, რომ ფეხვილი ქალს შეეძლო ტირილი უკვლა, ვის დატირებასაც გული მოსთხოვდა, იგუფე თემური ადამის მუშანურობის საზღვრებზე შეტყუალებს.

ხმით ნატირლებს დღესაც შოისმენს ყვეო ფეხვი, კარგ მოტირალს დღესაც ისე ხულოშეგუბებულნი უსმენენ და ისე იმასხოვრებენ... მაგრამ როგორ მიმდინარეობდა ოდითგან თვის დატირების პროცესი? „დატირება ასე ხდებოდა: ხმით მოტირალი აიღებდა მიცვალებულის რაიმე ნივთს — ხმაღს ან ხანჯალს და ზედ დაურდნიობლი, ზოტზე დამდგარა ან ფეხზე მდგომარ ირგვლივ უვლიდა მიცვალებულს, ან მის ტანისამოსს და იწყებდა მოქმნას: სახალხოდ აღნიშნავდა მიცვალებულის ღირსებას, მოიხსენიებდა მის საგვარეულოსა და სოფლის სახელეოვან ვაყვაცებს, ახარებდა თავის მყვადრებთან, ემუდარებოდა რომ ვადეცა მათი ახხავი, ამხვეებდა კირისუფათა და ა. შ. ხმით მოტირალი იმასაც კი ახერხებს, რამ წუველითაც კი ადარას მწუხარება და თანაგრძნობა. მიცვალებულის დაწვევლით იხატება გულისწყრომა იმის გამო, რომ მიცვალებულმა უპატრონოდ შიატოვა ისინი, მაგრამ წუნა საწუნეი აღარაა, რადგანაც წუველის შინაარსი მოხდენილია“.

ეს წიგნი რომ უფრო დიდ მოცულობის უყოფილყო, მაშინ, ალბათ, შენდგენდეს საშუალება ექნებოდა ნატირლებისათვის კომენტარებიც დაერთო, რითაც მკითხველს არა მართო გაუადვილებდა ტექსტების გაგებას. არამედ დიდ სამოყვებლასაც მომგვრიდა, რადგანაც, ჩვეულებრივ, მსგავს კომენტარებში უამრავი ეთნიკური და შინაარსობრივი დეტალი ხოლომე გაშოფრული, მაგრამ კრებულში ბევრია ისეთი ნატირალიც, რომელსაც არავითარი განმარტება არ სჭირდება, უფრო სწორად — უკვლეფერი ისედაც ნათელია:

შაქვედია, ბეჩავ იეოემო,
დასდევა სიღარიბის ქობი?
მიწინამც დაილოცებინა,
შეშველნი დავიგაღლა ხორცნი...

კრებულში ნატირლები ქვესათაურებათაა გაერთიანებული: „დღლის ნატირალი“, „ღის ნატირალი“, „ნადობის ნატირალი“, „ნანდაურის ნატირალი“, „დანიშნულის ნატირალი“, „მამა-

კაცის ნატირალი", „სხვადასხვა“. ნიშანდობლივია, რომ იერემოს დატირება „სხვადასხვაშია“ გაერთიანებული.

მედი ბერძენი პოეტის, საფოს ლექსებში დატირების სიმღერებს შობსენიებენ.

როდესაც ფშაველი ქალების ნატირლებს ეთხოვლობ, აღტაცებულს აღარც კი გგონია, თუ კიდევ ვინმე შეთხზავდა მსგავს გულისღამურელ სტიქონებს, ასეთია პოეტისი ქადო. ზოლო კარგი წიგნის ბედი ისეთია, რომ, როგორც ვინდა მარგალიტებით იყოს სავსე, მაინც მათშია ცქობნის-შქობნის ეძებ, პოეტური სიხარბით და აღუვსებლობით შექობობლი.

აი რამდენიმე სტიროფი დედის ნატირალიდან:

ღაწვიმე, შენმა ოხრობამა,
არ ჩამოგიგდავ ქრაც ნამი,
იქ რა ჩემ წიგოს დასველებს
ცხვარშიით მისვლა-მოსვლაშია...!
დედა ენაცვალოს ჩემს ღვანასა:
შვიდ კვირას იყო დაჯარგული,
თოვლი ჰვებოდა ღვიბადა,
ზევითაც საბნად ჰხტრებოყო,
დიდ ბეთად შეაფარა თავი,
ბეთაც დედურად შეენახვა...

აი დანიშნულის ნატირალი:

მოიდა მზე და მოვევე მენცა,
დედაო, განა დედაშთილო,
ურჩული რჩული გავარჩულე,
უნეტოდ მუედ ბატარძალი
კარგი გამოჩნდი, დედისერთავ,
თორო შავარცხვენ, შავალ შინა,
ანად მეზობლებს მივეცემი,
მაულოს თვალი დედაშენმა

ნემო შამო, შამაშთილო,
ნემი აქ მოსვლა ზვარ გვეყინა?
შენს შვილს მიქებდნენ სანეტოდა,
შენად წაშველ საცნობლადა,
კარჩიაც აღარ შამეგება,
ხმის გაეცმაც კი არ იყადრა,
დაესწყო — დედისერთია
არა და, მყოლებ გამიწიბლა!
ჩონა მოვართვი ორშიანი,
წინდა-ბაჰივი უაჰისები.

არ იღებს, გაჯარებულა...

ნუ შამაყრის ძიან გულსა
შვედ და ებლავ სახლში წავალ,
უკო უკოლავ გავბრუნდები,
ნეტავი ჩემი წასვლისასა
სახლსამც მოშლია დერეფანი.
დაბნევი ჩანლი სოფელსაცა,
დამინახავა ვეროთ ვინა
ამ დამწვარ-აბრიალებულსა!

ხალხურ პოეზიაში ნატირლებს იშთიკ უჭირავთ განსაკუთრებული ადგილი, რომ აქ წინა პლანზე ადამიანის პარადი, უშუალო განცდები. დგას სულშერული ადამიანი ძვირფასი ცხედრის წინაშე და სამუაროს შეღაღადებს თავის სატიკვარს, აქედან იწუება ბიბლიური იობის გაკვალული ბილიკიც და ამ ბილიკზე შემდგარ ფშაველ ქალსაც, როგორც უამარავს — მასზე უწინ და მის შემდეგაც, ერთმანეთისათვის ვერ შეუთავსებია სიკვდილის აშაოება და მშვენიერება სიცოცხლისა, დღევანდელი ჩასვენება შინა და ზვალინდელი ამობრდვიალება.

მ. ქადაბიძე

0 7/89

№ 80 333.

060360
7 0 1 2 6

„М И А Т О В Ы“

**ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ**

ИЗДАТЕЛЬСТВО ЦК КП ГРУЗИИ